

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK HALK BİLİMİ

**KERKÜK TEKKELERİ VE BEKTAŞİ ŞAİRİ
DERVİŞ AVNİ**

DOKTORA TEZİ

Zainab Ayad SAEED

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet EROL

GAZİANTEP, Ağustos 2025

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Tezin Başlığı: KERKÜK TEKKELERİ VE BEKTAŞİ ŞAİRİ Derviş AVNİ

Adı ve Soyadı: Zainab Ayad SAEED

Tez Savunma Tarihi: 04/08/2025

Prof. Dr. Mehmet EROL danışmanlığında hazırlanan bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından oybirliği ile bir Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

İmzası

Prof. Dr. Cengiz GÖKŞEN (Jüri Başkanı)

Prof. Dr. Mehmet EROL (Danışman)

Prof. Dr. Mehmet ALPTEKİN

Doç. Dr. Hasan KARACA

Doç. Dr. Mustafa GÜLTEKİN

Bu tezin gerekli şartları sağlayarak yukarıda belirtilen jüri tarafından Doktora tezi olarak kabul edildiğini onaylarım.

Prof. Dr. Mehmet EROL
Enstitü ABD Başkanı

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. Mehmet
SOĞUKÖMEROĞULLARI
SBE Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

İmza:

Adı ve Soyadı: Zainab Ayad SAEED

Öğrenci Numarası: 200010968005

Tezin Savunma Tarihi: 04.08.2025

ÖZET

KERKÜK TEKKELERİ VE BEKTAŞİ ŞAİRİ Derviş AVNİ

Zainab Ayad SAEED

Doktora Tezi, Türk Dili Ve Edebiyatı ABD

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet EROL

Ağustos, 2025, 419 sayfa

Bu çalışma, Irak'ın Kerkük şehrinde Bektaşiliğin tarihsel kökenlerini, gelişimini ve bu inanç sisteminin önemli temsilcilerinden biri olan Türkmen Bektaşî şairi Derviş Avni'nin eserleri aracılığıyla toplum üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bektaşilik, İslam'ın heterodoks bir yorumu olan ve Alevilik ile Sufizm öğelerini bir araya getiren bir inanç sistemidir. Irak, özellikle etnik ve mezhebi çeşitliliğin yüksek olduğu bir bölge olarak, Bektaşiliğin köklerini derinleştirip yaşatmasına uygun bir ortam sağlamıştır. Türkmenler ve Kürtler arasında yaygın olan Bektaşî geleneği, hem dinî hem de kültürel bir kimlik oluşturmuş ve toplumsal yaşamda önemli bir yer edinmiştir. Irak'ta Bektaşilik, özellikle Bağdat, Kerkük, Musul ve Süleymaniye gibi şehirlerde yayılmış olup burada yaşayan Bektaşî toplulukları, dinî ritüeller ve sosyal etkinliklerle toplumsal dayanışmayı güçlendirmiştir. Bu çalışmada Kerkük'teki Bektaşî topluluklarının sosyal yapısını ve kültürel mirasını derinlemesine incelemekte ve özellikle Derviş Avni'nin şiirlerinde yansıyan Bektaşî düşüncesini analiz edilmiştir. Tez, üç ana bölümden oluşmaktadır: İlk bölümde Irak'ta ve özellikle Kerkük'te Bektaşiliğin tarihsel gelişimi ele alınmıştır, ikinci bölümde Derviş Avni'nin hayatı ve Bektaşilikle olan ilişkisi incelenmiştir, üçüncü bölümde ise şairin eserlerinin içerik analizi yapılarak, Bektaşî düşüncesinin şiirlerindeki yansımaları tartışılmıştır. Derviş Avni'nin Arap harfli Kerkük Türkçesi ile yazdığı iki defterindeki şiirler ile şair ve ailesine ait fotoğraflar ekler bölümünde verilmiştir. Bu çalışma, Kerkük'teki Bektaşilik izlerinin ve Derviş Avni'nin edebî mirasının daha iyi anlaşılmasına katkı sunmayı hedeflemektedir. Bektaşiliğin, yalnızca bir inanç sistemi değil, aynı zamanda bir toplumsal yapı ve kültürel kimlik oluşturma aracı olarak işlevsel rolü, bölgenin kültürel zenginliğine ışık tutmaktadır.

Anahtar sözcükler: Irak, Kerkük, Bektaşilik, Bektaşî Tekkeleri, Derviş Avni, Derviş Avni'nin Şiirleri.

ABSTRACT

KIRKUK TEKKES AND BEKTASHI POET DERVISH AVNI

Zainab Ayad SAEED

Doctorate Thesis, Department of Turkish Language and Literature,

Supervisor: Prof. Dr. Mehmet EROL

04, August, 419 pages

This study aims to examine the historical origins and development of Bektashism in the city of Kirkuk, Iraq, as well as its impact on society through the works of one of its significant representatives, the Türkmen Bektashi poet Derviş Avni. Bektashism is a heterodox interpretation of Islam that combines elements of Alevism and Sufism. Iraq, particularly as a region with high ethnic and sectarian diversity, has provided a suitable environment for the deepening and preservation of Bektashism. The Bektashi tradition, which is widespread among the Türkmen and Kurdish populations, has established itself as both a religious and cultural identity, playing an important role in social life. Bektashism in Iraq has spread particularly in cities such as Baghdad, Kirkuk, Mosul, and Sulaymaniyah, where Bektashi communities have strengthened social cohesion through religious rituals and communal activities. This study explores the social structure and cultural heritage of the Bektashi communities in Kirkuk, with a particular focus on analyzing the Bektashi thought reflected in the poetry of Derviş Avni. Derviş Avni, an important figure in the spiritual and cultural landscape of Kirkuk, emphasizes universal themes such as justice, tolerance, and equality in his poetry, highlighting the core values of the Bektashi belief system. The thesis consists of three main chapters: the first chapter will cover the historical development of Bektashism in Kirkuk; the second chapter will examine the life of Derviş Avni and his relationship with Bektashism; and the third chapter will provide a content analysis of his works, discussing how Bektashi thought is reflected in his poetry. This study aims to contribute to a better understanding of the traces of Bektashism in Kirkuk and the literary legacy of Derviş Avni. The role of Bektashism, not only as a belief system but also as a social structure and cultural identity, plays a significant part in the cultural richness of the region.

Keywords: Iraq, Kirkuk, Bektashism, Bektashi Lodges, Dervish Avni, The Poems of Dervish Avni.

ÖN SÖZ

Bu tez, Kerkük'teki Bektaşilik izlerini ve Irak Türkmen Bektaşi şairlerinden Derviş Avni'nin edebî mirasını incelemeyi amaçlayan bir çalışmadır. Kerkük, kültürel zenginliği ve tarihsel çeşitliliğiyle önemli bir yer tutmaktadır ve Bektaşilik de bu şehrin manevi yapısının önemli bir parçasıdır. Çalışmamda, Bektaşiliğin Kerkük'teki gelişimi, bu inanç sisteminin toplumda nasıl yer bulduğu ve özellikle Derviş Avni'nin şiirlerinde bu geleneğin nasıl şekillendiği incelenmiştir.

Tezin ilk bölümünde, Irak coğrafyasındaki Bektaşiliğin tarihsel kökenleri ve Kerkük'teki izleri ele alınmış, ikinci bölümde ise Derviş Avni'nin hayatı ve Bektaşilikle olan bağları detaylandırılmıştır. Avni'nin şiirleri, sadece birer edebî eser olmanın ötesinde, Bektaşi düşüncesinin derinliklerini yansıtan önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır. Onun şiirlerinde yer alan temalar ve semboller, Bektaşiliğin ruhunu ve insan ruhunun manevi arayışını anlamamıza olanak sağlamaktadır. Üçüncü bölüm ise Derviş Avni'nin şiirlerinin incelenmesi bölümüdür.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında birçok kişinin katkısı ve desteği olmuştur. Öncelikle, tez danışmanım Prof. Dr. Mehmet Erol'a, süreç boyunca gösterdiği bilimsel rehberlik, sabır ve anlayış için en içten teşekkürlerimi sunarım. Kendisinin her aşamadaki yönlendirmeleri ve desteği, çalışmanın şekillenmesinde belirleyici olmuştur. Ayrıca, bu süreci benimle birlikte göğüsleyen sevgili eşim Erdem'e ve evlatlarım Ali, Yusuf, Mine ve Zümrüt'e, varlıklarıyla bana güç verip en zorlu zamanlarda moral kaynağım oldukları için minnettarım.

Derviş Avni'nin şiirleri ve yaşamı hakkında derin bilgileriyle bana ışık tutan ailesine ve yakınlarına, aynı zamanda Kerkük'teki tekkeler ve Bektaşi geleneği üzerine değerli kaynakları paylaşarak bu çalışmanın hem akademik hem de kültürel bir katkıya dönüşmesini sağlayan herkese gönülden teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
ÖN SÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR	viii

GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu	1
B. Araştırmanın Problemi	1
C. Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
Ç. Araştırmanın Yöntemi	2
D. Konu İle İlgili Literatür	2

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Bektaşilik Kavramı.....	7
1.2. Irak Bektaşiliğinin İlişkili Olduğu Topluluklar: Dinî, Kültürel ve Sosyo-Politik Yansımalar.....	11
1.2.1. Safevi-Kızılbaş kavramı ve Bektaşilik-Kızılbaşlık ilişkisi	15
1.2.2. Şebek toplumu ve Bektaşilik-Kızılbaşlıkla ilişkisi	20
1.2.3. Kakai/Yarsan toplumu ve Kakailik-Bektaşilik ilişkisi.....	26
1.2.4. Bektaşilik, Alevilik ve Şiilik ilişkisi	30
1.3. Irak Bektaşiliğinde Önemli Sayılan Tarihî Şahsiyetler.....	33
1.3.1. Sultan Sahak	34
1.3.2. Fuzuli.....	36
1.3.3. Baba Gürgür	37
1.3.4. Şeyh Hasan el-Berzenci	42
1.4. Kerkük Bektaşiliğinin Genel Özellikleri.....	42
1.4.1. Kerkük Bektaşilerinde zikir	42
1.4.2. Kerkük Bektaşiliğinde özel günler ve aylar	44
1.4.2.1. Ramazan Bayramı	44
1.4.2.2. Kurban Bayramı	46
1.4.2.3. Nevruz Bayramı	48

1.4.2.4. Hıdırellez Bayramı	48
1.4.2.5. Gadir Hum Bayramı	51
1.4.2.6. Nur Ayı.....	52
1.4.2.7. Muharrem Ayı	53
1.4. Irak Alevi-Bektaşilerinde Bazı İnançlar ve Semboller.....	55
1.5. Irak'ta Bulunan Bektaşî Tekkeleri	62
1.5.1. Kerbela'da bulunan Bektaşî tekkeleri	63
1.5.2. Necef'te bulunan Bektaşî tekkeleri	63
1.5.3. Bağdat'ta bulunan Bektaşî tekkeleri	63
1.5.4. Kerkük'te bulunan Irak Türkmen Bektaşî tekkeleri.....	65
1.5.4.1. Dede Gaip Tekkesi	65
1.5.4.2. Baba Talip Tekkesi.....	67
1.5.4.3. Hünkar Tekkesi	69
1.5.4.4. Köse Baba Tekkesi.....	70
1.5.4.5. Dede Merdan Tekkesi	71
1.5.4.6. Dede Cafer Tekkesi.....	72
1.6. Irak'ta Bulunan Bektaşî Makamları	75
1.6.1. Kırklar Tekkesi-Makamı	75
1.6.2. İmam Zeynelabidin Makamı	76
1.6.3. Hızır Elyas Makamı	77
1.6.4. İmam Ahmet Mezarı	78
1.6.5. Baba Şahsuvar Mezarı.....	79
1.6.6. İbrahim Semin Mezarı.....	80
1.6.7. Seyit Mahmut Mezarı.....	81
1.6.8. Şah Masuma Yatırı.....	82
1.6.9. Mursa Ali Makamı	83
1.7. Geçmişten Günümüze Siyasi Otoritenin Irak Bektaşiliğine Etkisi	84
1.7.1. Osmanlı reformları ve Şii etkisi	84
1.7.2. Baas Partisi Dönemi'nde devlet politikaları	88
1.7.3. Saddam Hüseyin Dönemi'nde devlet politikaları	90
1.7.4. ABD işgali sonrası Alevi, Bektaşî ve Şii Toplulukları	93

İKİNCİ BÖLÜM

2. IRAK TÜRKMEN BEKTAŞİ ŞAİRLERİNDEN DERVİŞ AVNİ

2.1. Doğumu ve Aile Hayatı.....	95

2.2. Eğitimi	97
2.3. Siyasi Faaliyetleri	97
2.4. Edebî Kişiliği.....	99

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Derviş Avnî'nin Şiirlerinin İncelenmesi

3.1. Şekil Özellikleri.....	101
3.1.1. Vezin	101
3.1.2. Kafiye ve redif.....	103
3.2. Nazım Biçimleri	105
3.3. Nazım Türleri	105
3.4. Dil ve Anlatım.....	110
3.5. Edebî Sanatlar	118
3.2. İçerik Özellikleri	122
3.2.1. Derviş Avnî'nin şiirlerinde dinî unsurlar	122
3.2.1.1. Allah	124
3.2.1.2. Peygamberler.....	124
3.2.1.3. Kutsal kitaplar	126
3.2.1.4. Melekler	127
3.2.1.5. Ayetler ve hadisler	128
3.2.1.6. İbadet ile ilgili kavramlar	130
3.2.1.7. Ahiret ile ilgili kavramlar	133
3.2.1.8. Diğer dinî mefhumlar	135
3.2.1.9. Alevi-Bektaşî kültürü unsurları	142
3.2.2. Derviş Avnî'nin Şiirlerinde Tasavvufî Unsurlar	160
3.2.2.1. Aşk, Âşık	161
3.2.2.2. Zikir.....	163
3.2.2.3. Tövbe.....	164
3.2.2.4. Sıdk.....	164
3.2.2.5. İhlas	165
3.2.2.6. Sabır	166
3.2.2.7. Şükür	167
3.2.2.8. Nefs	167
3.2.2.9. Fakr.....	168
3.2.2.10. Zühd	169

3.2.2.11. Tevekkül.....	171
3.2.2.12. Rıza.....	172
3.2.2.13. Ârif, kâmil	173
3.2.2.14. Celâl ve Cemâl	173
3.2.2.15. Hâl	174
3.2.2.16. Vahdet-i Vücud	175
3.2.2.17. Dört kapı kırk makam	176
3.2.3. Tarikat ile ilgili kavramlar.....	178
3.2.3.1. Mürşit	178
3.2.3.2. Pir	179
3.2.3.3. Derviş	179

SONUÇ

EKLER.....	195
Ek. 1. Derviş Avni Divanı - Metinler.....	195
Ek. 2. Defterlerden Örnekler	409
Ek 3: Fotoğraflar	415
ÖZGEŞMİŞ.....	419

KISALTMALAR

ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
bkz.:	bakınız
Çev.:	Çeviren (ler)
Ed.:	Editör (ler)
KK:	Kaynak Kişi
ö.:	Ölümü
s.:	sayfa
SSCB:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TDK:	Türk Dil Kurumu
URL:	Uniform Resource Loader
vb.:	ve benzeri
vd.:	ve diğerleri
Yay. haz.:	Yayına hazırlayan (lar)
yy.:	yüzyıl

GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu

Bu çalışmanın odak noktası, Kerkük'teki Bektaşilik izleri ve bu inancın önemli temsilcilerinden biri olan Irak Türkmen Bektaşi şairi Derviş Avni ve bölgede kurulan Bektaşi tekkeleridir. Irak'ta Bektaşilik, Alevilik ve Şiilik unsurlarını bir araya getiren inanç sistemidir. Bu çalışmada, Bektaşiliğin Kerkük'teki tarihsel gelişimi, toplumsal etkileri ve Derviş Avni'nin edebî mirası incelenmiştir.

B. Araştırmanın Problemi

Irak'ta yaşayan Bektaşi nüfusu ve Tekke şairleri ile ilgili kesin istatistiksel veri bulunmamasıyla birlikte, Bektaşiliğin Türkmen ve Kürt toplulukları arasında yaygın olduğu bilinmektedir. Bunun asıl nedeni toplumda Bektaşilik ve Şiilik arasındaki farklılıkların görülememiş olması, Bektaşiliğin Irak'taki tarihsel süreçteki yeri ve etkilerinin de yeterince araştırılmamasıdır. Bunun yanı sıra incelememize konu olan Bektaşi şairi Derviş Avni'nin eserlerinin daha önce herhangi incelemeye tabi tutulmamış olması, şairin Arap harfleri ve Türkmen ağzıyla yazmış olduğu şiirlerin el yazmaları hâlinde ailesi tarafından muhafaza edilmesi ve kitaplaştırılmamış olması araştırmanın esas problemlerinden biridir. Avni'nin şiirlerinde Bektaşi düşüncesinin nasıl yansıtıldığı ve bu düşüncenin toplumsal yapıya etkisi de araştırılmayı bekleyen önemli konulardandır.

C. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırma, Kerkük'teki Bektaşilik izlerini, bölgede yer alan tekkeleri ve bu inancın önemli temsilcilerinden biri olan Derviş Avni'nin edebî mirasını kapsamlı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır.

Bektaşilik, yalnızca bir inanç sistemi değil, aynı zamanda bir toplumsal yapı ve kültürel kimlik oluşturma aracı olmuştur. Çalışma, Kerkük'teki Bektaşî geleneğinin sürekliliğini ve bu geleneğin toplumsal dinamiklerle nasıl etkileşimde bulunduğunu anlamayı amaçlamaktadır. Derviş Avni'nin edebî mirası, Bektaşilik inancının ve Türkmen kültürünün sesi olarak önemli bir yer tutar. Avni'nin şiirleri el yazması hâlinde olup daha önce hiç incelenmemiştir. Bu tez, Derviş Avni'nin yanı sıra diğer Bektaşî şairlerine de dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda gelecekte yapılacak çalışmalara, özellikle Irak'ta Bektaşilik üzerine araştırmalara kaynak oluşturmayı hedeflemektedir. Bektaşiliğin Kerkük'teki tarihsel ve kültürel önemini vurgulayan bu çalışma, alanında önemli bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

Ç. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Veri toplama sürecinde tarihî kaynaklar, arşiv belgeleri ve Derviş Avni'nin el yazması şiirleri incelenmiştir. Şiirlerin şekil ve içerik analizi yapılarak, Bektaşî düşüncesinin incelikleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca, Bektaşî topluluklarıyla yapılan mülakatlar ve gözlemler, araştırmanın önemli veri kaynaklarını oluşturmaktadır. Bu çerçevede araştırma üç ana bölümden oluşmuştur:

Birinci bölümde Bektaşî kavramı, Irak coğrafyasında ve özellikle Kerkük'te Bektaşiliğin tarihsel süreçteki kökenleri, diğer kavramlarla ilişkisi ve gelişim aşamaları ele alınmıştır.

İkinci bölümde Derviş Avni'nin hayatı ve Bektaşilikle olan ilişkisi işlenmiştir.

Üçüncü bölümde şairin el yazması hâlinde bulunan eserlerinin içerik analizi yapılarak, onun şiirlerinde yansıyan Bektaşî düşüncesinin incelikleri ortaya konmuştur.

D. Konu İle İlgili Literatür

Irak'taki Bektaşî topluluklarının kendilerini tanımlamak için ortak bir kavram geliştirmemiş olmaları ve bu topluluklara dair anlatılarda kavramsal karışıklığın bulunması dikkat çekicidir. Bu karmaşa, Irak Bektaşî tekkelerinin tanımlanmasında geniş bir yelpaze oluşturmaktadır ve bu toplulukların sufi gelenekten Şii inanç yapısına kadar farklı perspektiflerle ele alınmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda, Irak Bektaşileri üzerine yapılan araştırmaların sınırlı sayıda olması ve kavramsal

belirsizlikler içermesi, bu topluluklarla ilgili yeterli düzeyde bilgiye ulaşılmasını zorlaştırmaktadır. Irak'taki Bektaşî toplulukları arasında Türkmen, Şebek gibi ocaklı topluluklar hakkında yapılan çalışmalar sınırlıdır. Çoğu araştırma, literatür taraması niteliğindedir ve bu nedenle Bektaşî tekkeleri ile ocak sistemine dayalı erkân yürüten gruplar arasındaki farklar yeterince incelenememiştir. Mevcut çalışmalar genellikle tekkelerin yapısına odaklanmış, ancak sahada bu bilgilerin anlamı hakkında somut değerlendirmeler sunulamamıştır. Bu konuda vurgulanması gereken en önemli kaynak Hazım Agâh Efendi'nin mektubudur. Ancak bu mektup, dönemin araştırmacıları tarafından yeterince incelenmemiş ve Hazım Agâh Efendi'nin kimliği ile çalışmaları gölgede kalmıştır. Buna rağmen, bu mektup Irak'taki Bektaşî varlığına dair en erken referanslardan biri olması açısından önemlidir (Karakaya, 2007, s. 715). Konuya dair yapılan en önemli çalışmalar aşağıdakilerdir:

Kitap ve Kitap Bölümleri

Al-Karamani'nin “Kitâb-ı Meşâhirü'l-Kübrâ” (1865) adlı eseri Osmanlı dönemi önemli şahsiyetlerini ve onların faaliyetlerini konu edinir. Bektaşilikle ilgili doğrudan bir anlatı yer almamakla birlikte, tarikatlar arası ilişkileri ve dini yapıları çözümlemede genel bir çerçeve sunar.

Bar Hebraeus'un “The Chronography of Gregory Abû'l Faraj” (1932) adlı çalışması erken dönem Hristiyanlık ve İslam ilişkilerini tarihi bağlamda ele alan bir kaynaktır. Bektaşilik doğrudan konu edilmemekle birlikte, bölgede gelişen farklı dini gelenekleri anlamak açısından faydalıdır.

Al-Azzawi tarafından kaleme alınan “Tarih el- Irak Beyne İhtilaleyn” (1935) adlı eserin 8. cildinde Irak'ın modern tarihindeki siyasi ve sosyal değişimler ele alınmıştır. Eserin genel kapsamı Irak tarihini siyasi gelişmeler ekseninde verse de toplumun dini yapıları ve mezhepsel farklılıkları konusunda da değerlendirmelere yer verilmiştir. Özellikle Osmanlı sonrası dönemde Irak'taki dini yapılar içerisindeki dönüşüm süreci ele alınırken, Bektaşî varlığına dair dolaylı veriler elde etmek mümkündür.

Al-Azzawi'nin “al-Kaka'iyya fî al-Tarikh” (1949) adlı çalışması, Irak'taki Kakaî (Yarsani) topluluğuna odaklanmaktadır. Her ne kadar konu doğrudan Bektaşilik olmasa da, eserde heterodoks topluluklar bağlamında Bektaşilikle benzerlikler taşıyan unsurlar işlenmektedir.

Al-Ghulami'nin “Baqāyā al-Firaq al-Bāṭiniyya fī Liwā' al-Mawṣil” (1950) adlı eseri, Musul vilayetinde varlığını sürdüren Batınî fırkaları konu edinmektedir. Bu fırkalar arasında yer alan topluluklar, Bektaşilik ile tarihi ve doktrinel benzerlikler taşımaktadır. Eserde bu yapıların inanç sistemleri, ritüelleri ve toplumsal rollerine dair önemli bilgiler yer almaktadır. Bektaşiliğin Irak'taki etki alanlarını araştırmak isteyenler için dolaylı ama önemli bir kaynaktır.

Al-Azzawi'nin “Târîhu'l-Irak beyne ihtilâleyn” (1954) adlı eseri, Irak tarihini Osmanlı sonrası süreçteki gelişmeler üzerinden değerlendirmektedir. Bu çalışmada da Irak'taki dini grupların genel görünümü içinde Bektaşilik gibi halk tarikatlarına dair kısa ancak dikkate değer tespitler yer almaktadır. Özellikle tekkelerin işlevi, dini liderlerin toplumdaki konumu ve halk arasındaki mistik inançların görünürlüğü bakımından eser, bağlamsal bir zemin sunmaktadır.

Matti Moosa'nın “Extremist Shiites: The Ghulat Sects” (1987) adlı çalışması, Irak'taki Alevi-Bektaşî topluluklarını dinî mezhep tarihi bağlamında ele alan önemli bir çalışmadır. Moosa, Bektaşiliği diğer aşırı Şii eğilimlerle karşılaştırmalı olarak değerlendirirken, bu tarikatın Irak'taki dini-kültürel konumuna dair çok sayıda ayrıntıya yer vermiştir. Bektaşiliğin tarihsel gelişimi kadar, toplumsal rolü de çalışmada öne çıkan başlıklardandır.

Bedri Noyan'ın “Bektaşilik ve Alevilik” (2002) adlı çalışmasında, Irak'taki Gürgür Baba (Bağdat) ve Mümin Baba (Kerbela) tekkeleri ile Kazımiye tekkesi hakkında bilgi verilmiştir. Noyan, bu tekkelerin tarihçeleriyle birlikte işlevlerini de açıklamış, Bektaşî yapılanmasının Irak coğrafyasındaki özgün görünümünü ortaya koymuştur.

Mustafa Sıddıki'nin “İstanbul'dan Bağdat'a Seyahat: Bir Halvetî'nin Bektaşî Tekkesi Gözlemleri” (2012) adlı çalışmasında, Halvetî tarikatına mensup olan müellifin İstanbul'dan Bağdat'a yaptığı seyahat sırasında ziyaret ettiği Bektaşî tekkesiyle ilgili gözlemlerine yer verilmiştir. Sıddıki'nin tekke şeyhiyle yaptığı sohbetler, farklı tarikat mensuplarının Bektaşilikle kurduğu ilişkileri anlamak açısından kıymetli bilgiler sunmaktadır.

Makale ve Bildiriler

Nejat Birdoğan'ın “Anadolu Alevi Ocaklarının Kuruluşu, İşlevleri ve Yayılmaları” (1992) başlıklı çalışması, Alevilik ve Bektaşilik arasındaki ilişkiyi ele

olarak, bu iki inanç sisteminin tarihsel gelişim süreçlerini ve birbirlerinden nasıl etkilendiklerini detaylandırmaktadır. Özellikle Bektaşî ocaklarının Anadolu Aleviliği üzerindeki etkileri, bu çalışma çerçevesinde kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Birdoğan, bu bağlamda her iki inanç sisteminin dini yapılarını şekillendiren ortak unsurları ortaya koyarak, aralarındaki etkileşimi derinlemesine analiz etmektedir.

Ayfer Karakaya-Stump'ın "Irak'taki Bektaşî Tekkeleri" (2007) adlı çalışması, Irak'taki Bektaşî tekkelerinin tarihsel gelişimini ve kültürel önemini derinlemesine incelemektedir. Çalışma, Bektaşî tekkelerinin hem dini hem de sosyal işlevlerini irdeleyerek, bu yapılarla ilgili daha geniş bir anlayış geliştirmektedir. Karakaya-Stump, Irak'taki Bektaşîlik geleneğinin evrimini ve bölgedeki dini yapılarla olan ilişkisini kapsamlı bir biçimde ele almaktadır.

Necdet Yaşar Bayatlı'nın "Irak'ta Bektaşî Tekkeleri: Dakuk ve Tavuk Bölgesindeki Cafer Dede Tekkesi" (2008) adlı çalışmasında, Dakuk/Tavuk bölgesindeki Cafer Dede Tekkesi'nin güncel durumu ele alınmıştır. Bektaşî tekkelerinin günümüz Irak'ındaki varlığı, mimarî ve toplumsal işlevleri gibi konuların işlendiği çalışma, sahaya dayalı gözlemler sunması bakımından dikkate değerdir.

Murat Akoğlu'nun "Irak'ta Şii Varlığı" (2013) adlı eseri, Irak'taki Şii topluluklarının dini yapılarını ve bu yapıların tarihsel gelişimini kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Çalışmada, Şii inancının kökenleri ve günümüzdeki etkileri üzerine yapılan analizler, Bektaşîlikle olan benzerlikleri de gözler önüne sermektedir. Bu eser, Irak'taki dini çeşitliliği şekillendiren faktörleri anlamak ve Bektaşîliğin Şii inançlarıyla olan ilişkisini incelemek açısından önemli bir kaynak teşkil etmektedir.

Gönül Çağ ve Serdar Eker'in "Ortadoğu'daki Baas Rejimleri: Suriye ve Irak" (2013) adlı çalışması, Baas rejimlerinin Irak ve Suriye'deki dini yapılar üzerindeki etkilerini derinlemesine incelemektedir. Çalışma, Baas yönetiminin özellikle dini azınlıklar üzerindeki baskılarının yanı sıra, Bektaşî topluluklarının bu süreçteki dönüşümünü de ele almaktadır. Bu bağlamda, Baas rejiminin Bektaşîliğin Irak'taki varlığına ve halk arasındaki kabulüne etkilerini anlamak için kıymetli veriler sunmaktadır.

Abdulcebbar Kavak'ın "Türkmenler ve Kürtler Arasında Bektaşî Geleneği ve Başlıca Temsilcileri: Irak Örneği" (2019) adlı makalesi, Irak'taki Türkmen ve Kürt toplulukları arasındaki Bektaşî geleneğini ve bu grupların dini inançlarındaki

değişimleri ile Bektaşiliğin bu topluluklar arasındaki rolünü incelemektedir. Çalışmada, Bektaşiliğin etnik sınırları aşarak nasıl bir kültürel köprü işlevi gördüğü ortaya konmuştur.

Ahmet Taşgın, Timur Abzhalov ve Ulugbek Saparov tarafından “Irak’taki Bektaşî Toplulukları ve Türkmen Şebekleri Üzerindeki Etkileri” (2024) adlı ortak çalışmada, Bektaşî topluluklarının Türkmenler ve Şebekler üzerindeki etkileri incelenmiştir. Özellikle Hacı Bektaş Tekkesi’ne bağlı toplulukların dinî yapıları ve etnik ilişkileri ele alınarak Irak’taki Bektaşî kültürünün etki alanı analiz edilmiştir.

Doktora ve Yüksek Lisans Tezleri

Maden, F. (2010) “Bektaşî Tekkelerinin Kapatılması (1826) ve Bektaşiliğin Yasaklı Yılları” adlı doktora tezi, Osmanlı İmparatorluğu’ndaki Bektaşî tekkelerinin kapatılma sürecini ve bu dönemde Bektaşiliğin karşılaştığı zorlukları incelemektedir. Maden, Bektaşî dergâhlarının kapatılmasının Irak’taki yansımalarını ve bu geleneğin Kürt ve Türkmen toplulukları arasındaki etkilerini araştırmaktadır. Çalışma, Irak’taki Bektaşilik üzerine doğrudan odaklanmasa da, bu geleneğin tarihsel arka planını ve yasal engelleri anlamaya yönelik önemli bilgiler sunmaktadır.

Mahdi, S. A. M. (2015) “Anadolu Türk Aleviliği bağlamında Irak Türklerinde Alevilik” adlı doktora tezi, Irak’taki Türk Aleviliğini Anadolu’daki Alevilik geleneğiyle karşılaştırmaktadır. Mahdi, özellikle dini ritüeller, inanç sistemleri ve toplumsal yapılar arasındaki benzerlikleri detaylandırarak, Alevilik geleneğinin Irak’taki yansımalarını incelemektedir. Çalışma, Bektaşî inançları ve uygulamalarıyla bağlantılı bir şekilde, Aleviliğin Irak’taki Türkmen topluluklarındaki etkisini ele alır.

Bakir, H. (2020). “Weneyi ceste la naw komalgayi kurdida: ceste la ayini Kakai w Yezidida ba nmwna” adlı yüksek lisans tezi, Zankoi Süleymaniye Üniversitesi’nde yapılmış ve Kürtler arasında Kakai ve Yezidi inançlarının izlediği ayinler üzerinden bir karşılaştırma sunmaktadır. Çalışma, bu dini gruplar arasında benzerlikler ve farklar üzerinde durarak, Irak’taki dini çeşitliliğin anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır. Özellikle Türkmen ve Kürt topluluklarının dini yapılarındaki etkilerin karşılaştırmalı olarak ele alındığı bu çalışma, Bektaşî geleneğiyle doğrudan ilişkili olmamakla birlikte, Irak’taki dini ve kültürel etkileşimler hakkında önemli bilgiler sunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Bektaşilik Kavramı

Bektaşiler, 13. yüzyıl Anadolu'sunda etkin olan birçok derviş Sufi tarikatından biri olarak, adlarını hâlâ kimliği ve hayatı tartışma konusu olan Hacı Bektaş'tan almışlardır. Hacı Bektaş'ın, Orta Asya Türkleri tarafından saygı duyulan ve özellikle Bektaşî ile Menteşe boyları arasında kutsanan rakip evliyalardan biri olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca, Hacı Bektaş'ın, 12. yüzyılda İran'ın Horasan bölgesinden Anadolu'ya gelen büyük Türkmen dinî lideri Ahmed Yesevi'nin (ö. 1166-67) müridi olan Muhammed bin Musa adlı tarihî bir şahsiyet olabileceği de öne sürülmektedir. Bunun yanı sıra, Şemseddin Ahmed el-Arifî el-Aflakî'nin (ö. 1359) "Menakıbü'l-Arifin" adlı eserinde aktarıldığı üzere, Hacı Bektaş'ın, Halep yakınlarındaki Kafarsud'da yaşayan isyancı Türkmen Sufi lideri ve Babailik hareketinin kurucusu Baba İshak'ın müridi olduğu yönündeki görüş de literatürde yer almaktadır (İnalcık, 1973, s. 194). Bu farklı görüşler, Hacı Bektaş'ın kökeni ve kimliği üzerine süregelen akademik tartışmalara ışık tutmaktadır.

Evliya Efendi'ye ¹ göre, Hacı Bektaş, Şii İmam Musa el-Kazım'ın soyundan gelen Sayyid İbrahim Mukarram'ın oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Bektaş

¹ d. 1679; aynı zamanda Celebi olarak bilinir.

doğduğunda, babası Horasan'dan Nişabur'a göç etmiştir. Gençlik yıllarında Hacı Bektaş, Ahmed Yesevi'nin müritlerinden biri olan Lokman Perende'nin himayesine verilmiş ve burada zahirî (dış) ve bâtinî (iç) dinî ilimler konusunda eğitim almıştır. Bu durum, Hacı Bektaş'ın Ahmed Yesevi ile aynı döneme, 12. yüzyıla yerleştirilmesine neden olmuştur. Ancak Evliya Efendi, Ahmed Yesevi'nin talimatıyla Hacı Bektaş'ın, Muhammed Buhara, Sarı Saltuk, Şemseddin Tebrizi ve Muhyiddin İbn Arabi gibi önemli evliyalarla birlikte Rum diyarına (Anadolu'ya) geçtiğini belirtir. Ayrıca, Osmanlı hanedanının yükseliş sürecinde Hacı Bektaş'ın önemli bir rol oynadığını ve Yeniçeri Ocağı'nın kurulmasına öncülük ettiğini ifade etmektedir (Birge, 1994, s. 51).

15. yüzyıl Türk tarihçisi Aşıkpaşazâde'nin Hacı Bektaş'ın Osmanoğulları ailesiyle doğrudan bir ilişkisi olmadığını belirtmesi, Bektaşî Tarikatı'nın Osmanlı İmparatorluğu ile olan ilişkisini daha iyi anlamamıza yardımcı olabilir. Bu dönemin, Osmanlı İmparatorluğu'nun erken dönemdeki Türkmen ve Osmanlı tarihî üzerindeki etkilerini incelemek açısından önemli olduğu söylenebilir. 15. yüzyıldan bir başka Türk tarihçisi olan Oruc Bey, Yeniçerilerin 1361-64 yıllarına tarihlenebileceğini belirtmektedir. Ancak Aşıkpaşazâde Yeniçerilerin Sultan Murad Han² zamanında kurulduğu konusunda hemfikirlerdir (Birge, 1994, s. 46-47).

Bektaş'ın kimliğine dair en makul açıklama, onun 1219-23 yıllarında Cengiz Han'ın komutasındaki Moğol ordusu tarafından işgal edilen Türkistan, Buhara ve Harezm'den kaçan ve Anadolu'daki Selçuklu Türkleri'ne sığınan pek çok dervişten biri olduğudur. Bu dervişlerin çoğu, zahitlik, yoksulluk ve göçebe bir yaşam sürmeye adanmış olan ve dolaşan dervişler³ (qalandar) olarak bilinen kimselerdi (Moosa, 1987, s. 11).

² 1359-89 yılları arasında hüküm süren, Orhan'ın oğlu

³ M. Fuad Köprülü'ye göre (1919, s. 297-298), dolaşan dervişler hareketi İslam tarihindeki en önemli olaylardan biriydi. Bu dolaşan dervişler genellikle silahlı gruplar halinde dolaşıyorlardı ve muhtemelen Orta Çağ İslam'ının aşiret üyeleri veya Gaziler³ gibiydiler. Gaziler, Hristiyan "kafirlerine" karşı yaptıkları cihat ile, 1071'deki Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'ya İslam'ın yayılmasında ve pek çok Türk Gazileri devleti kurulmasında önemli bir rol oynamışlardır. 1071'deki bu savaşta Bizans ordusunun Selçuklular tarafından yenilmesi, aslında Bizans İmparatorluğu'nun doğudaki çöküşünün ve Selçuklu Türklerinin ardından Osmanlıların yükselişinin başlangıcıydı. Birçok Gazi, Hristiyan topraklarına İslam'ı yaymaya kararlı, coşkulu Müslüman dervişler olarak tanımlanmaktadır. Ancak, bu dervişlerin dinî inançları, Sünni İslam ile tam anlamıyla uyumlu değildir. Daha çok Alevilik aşırı Şii'lik ya da heterodoks inançlarla Sufizmin birleşiminden oluşan bir dinî anlayışı benimsemişlerdir. Bu tür dervişler, özellikle Türkmen kabileleri üzerinde derin bir etki bırakmışlardır. Türkmen kabilelerinin İslam ile muhtemelen ilk defa dokuzuncu yüzyılda, Şii formuyla tanıştıkları ifade edilmektedir.

Hacı Bektaş'ın Anadolu'daki Türkmen kabilelerine ne zaman öğretilerini yaymaya başladığını tam olarak bilinmemektedir. “Vilayetname” ve “Makalat” adlı iki kaynak, ona yalnızca ilahi bir kişiye layık mucizeler atfetmektedir. Bektaş'ın hocası Lokman Parende, Hacı Bektaş'ı dört yaşında iki hayaletle birlikte gördüğünü iddia etmektedir: biri Peygamber Muhammed, diğeri ise İmam Ali'dir; Ali ona Kur'an'ın batın (içsel) ve zahir (dışsal) ilimlerini öğretmiştir. Aslında, “Makalat”ın Bektaşî tarikatının doktrini ve ritüeline özel bir vurgu yaptığına dair bir kanıt yoktur (Browne, 1907, s. 533-538). Frederick W. Hasluck, Hacı Bektaş'ın yalnızca Bektaşilik için bir sembol olduğunu ve mevcut Bektaşî doktrinleriyle hiçbir ilgisinin olmadığını savunur. Ona göre, gerçek Bektaşilik kurucusu Hurufî tarikatının kurucusu Fadlullah-ı Esterabadi'dir (ö. 1401). Hasluck, Esterabadi'nin ölümünden sonra müritlerinin, doktrinlerini Kırşehir yakınlarındaki Bektaşî dergâhına tanıttıklarını ve Bektaşilik kisvesi altında Hurufî doktrinlerini yaydıklarını belirtir. Ancak, Esterabadi'nin Bektaşiliğin gerçek kurucusu olduğuna dair bir kanıt yoktur (Birge, 1994, s. 60-62).

Birge'ye (1994, s. 50-51) göre Hacı Bektaş Veli, muhtemelen basit ritüel pratikler öğretmiştir. Bu pratikler arasında mum yakma, törensel bir yemek düzenleme ve bir dansın icra edilmesi bulunmaktadır. Söz konusu ritüeller, esas itibarıyla Kuzey Irak'ta yaşayan Şebek topluluğu ve benzer tarikatların ritüelleriyle benzerlik göstermektedir. Ayrıca, Hacı Bektaş'ın zahit yaşam tarzı sebebiyle Türkmen kabileleri tarafından bir veli olarak kabul edildiği ve hayatının ilerleyen dönemlerinde öğretilerini yaymak amacıyla farklı bölgelere misyonerler gönderdiği ileri sürülmektedir. Özellikle 14. yüzyılda Anadolu'nun Tekke vilayetinde Kızılbaş topluluklarının, Konya'dan gelen misyonerlerin çabaları sonucunda Şii İslam'a geçtiği bildirilmektedir. Hacı Bektaş'ın basit mistik öğretilerinin, teolojik tartışmalar ya da doktrinlerle gölgelenmediği ve bu öğretilerin hoşgörüyü karakterize edildiği anlaşılmaktadır.

Bektaşî hoşgörüsünün, Osmanlı sultanları tarafından Yeniçeri Ocağı'nda Bektaşiliğin yayılmasında etkili bir faktör olabileceği öne sürülmektedir. Hacı Bektaş'ın öğretileri, esas itibarıyla tasavvufî harmanlanmış Şii doktrinlerinden oluşmaktaydı ve bu öğretiler müritlerine miras bırakılmıştır. Ancak Bektaşî tarikatı, yalnızca 16. yüzyılın başlarında Balım Sultan (ö. 1516) tarafından nihai biçimine kavuşturulmuştur. Bektaşîler tarafından ikinci pir olarak kabul edilen Balım Sultan'ın, Demotika bölgesinde bir Hristiyan Bulgar prensesinden mucizevi bir şekilde doğduğu

rivayet edilmektedir. Bu efsane, Bektaşilerin Süfî tarikatlarını ve öğretilerini Anadolu'daki Hristiyan nüfusuna daha çekici hâle getirmeye yönelik çabalarının bir örneği olarak önemlidir. Balım Sultan'a, ikinci azizleri olarak onu İsa Mesih ile özdeşleştirmişlerdir. Ancak, Bektaşilerin Tanrı, Muhammed ve Ali'den oluşan inancı ve Balım Sultan'ın mucizevi doğumu anlayışı, İslam'a yabancısıdır (Birge, 1994, s. 51-56).

Eyüboğlu'na göre (2010, s. 88-89) Bektaşilik, Kalenderiyye tarikatının bir kolu olarak Hacı Bektaş-ı Veli'nin (ö. 1271) düşünceleri ve uygulamalarıyla şekillenmiş bir tarikattir. XIII. yüzyılda Anadolu'da dinî, siyasi ve toplumsal yapıyı etkileyen Babai isyanının Bektaşiliğe olan etkisi birçok araştırmacı tarafından ele alınmıştır. Bektaşilik, bir yandan Bağdatlı sûfî Ebü'l-Vefa el-Bağdadi'nin (ö. 1107) kurduğu Vefaiyye tarikatına, diğer yandan Türkistanlı Ahmed Yesevi'nin (ö. 1167) kurduğu Yeseviyye tarikatına dayanmaktadır. Bu iki tarikatın Anadolu'daki Kalenderi-Haydari zümreleriyle olan ilişkisi, Bektaşiliğin doğuşunda etkili olmuştur. Günümüzde Bektaşilik; Irak, Anadolu, Suriye ve İran'daki Türkmen ve Kürt aşiretleri arasında varlığını sürdürmektedir. Bu geniş coğrafi yayılım, Bektaşiliğin çeşitli açılardan incelenmesi gerektiğini göstermektedir.

Bektaşilik, diğer dinî ve tasavvufî akımlardan farklı olarak, itikat, ibadet ve uygulama alanlarında kendinî belirgin bir şekilde gösterir. Bektaşiler Allah'a ve Peygamber'ine inanmakla birlikte, Hz. Ali'ye özel bir saygı gösterirler ve onu diğer sahabelerden daha yüksek bir düzeyde kabul ederler. İslam'ın temel hükümlerine ve ibadetlerine genellikle esnek bir tutumla yaklaşırlar. Ayrıca Türklerin geleneksel inançlarıyla birlikte Şamanizm, Budizm ve eski İran dinî etkilerinden beslenen bazı ritüel ve uygulamalar da geliştirmişlerdir. Bektaşiliğin en bilinen düşüncelerinden biri olan Dört Kapı-Kırk Makam anlayışı, tarikatta izlenmesi zorunlu olan olgunlaşma sürecini ifade eder. Tarikata kabul edilenler, ikrar ayini ile tarikata giriş yapar ve bu süreçte saz eşliğinde nefesler adı verilen ilahiler söylenir (Ocak, 1992, s. 375).

Diğer tarikatlardaki zikrin yerini Bektaşilikte nefes almış olup hatme, devran ve sema yerine cem ayini gerçekleştirilir. Sünni tasavvuf geleneğinde tarikatın başındaki şahıs için kullanılan “şeyh” veya “mürşit” kelimelerinin yerine, Bektaşilikte “Pir”, “Dede” ya da “Baba” unvanları tercih edilmiştir. Tasavvufun kurumsallaşmasından sonra, İslam toplumunda tekke ve zaviyeler medreselerle rekabet eder hâle gelmiş ve bu yapılar ilmî ve tasavvufî eğitim merkezleri olarak

kullanılmaya başlanmıştır. Bektaşiler için daha çok “ocak” olarak adlandırılan gruplar, tarikatın adap ve erkânını tekke, zaviye ve dergahlarda uygulamışlardır. Bu durum, Cumhuriyet dönemi boyunca tekke ve zaviyelerin kapatılmasına kadar devam etmiştir. Alevi topluluklar kırsal alanları terk edip büyük şehirlere yerleşmeye başladıkça, cem ayinlerinin yapıldığı yerler olarak Cem Evleri öne çıkmıştır (Üçer, 2018, s. 88).

1.2. Irak Bektaşiliğinin İlişkili Olduğu Topluluklar: Dinî, Kültürel ve Sosyo-Politik Yansımalar

Irak; Hz. Ali, Şiilik ve Alevi-Bektaşilik açısından oldukça önemli bir coğrafyadır. Dolayısıyla tasavvufun kurumsallaşmasıyla birlikte gelişen ve Aleviliğin Anadolu’daki yorumu olarak kabul edilen Bektaşilik de Irak için özel bir anlam taşımaktadır. Bu durum Irak’ın hem dinî hem de kültürel anlamda Bektaşilik için önemli bir merkez olmasını sağlamıştır. Irak’ta Bektaşilerin toplumsal alanda kendilerine yer edinmesi oldukça uzun bir zaman almıştır. Bu sürecin temelleri Abbasiler döneminde Horasan Valisi Abdullah b. Ziyad’ın Irak’a yerleştirdiği Türkmenler tarafından atılmıştır. Moğolların bölgeyi fethettiği XIII. yüzyıldan sonra Bektaşilik, özellikle Türkmen ve Kürt aşiretleri arasında daha etkin bir hâle gelmiştir. Acem bölgesindeki İslam öncesi dinî ve toplumsal yapı ile İslam sonrası gelişen mezhebî ve düşünsel akımların birleşimi Osmanlı döneminde Bektaşilik için uygun bir ortam yaratmıştır. Osmanlı döneminde Bektaşiliğin yasaklanmasının ardından, bu grup gizli toplantılar düzenleyerek inançlarını korumaya çalışmıştır. Jandarma baskınlarına karşı kendilerini korumak için, toplantılarında süt dolu kadehler koyarak içki meclisi görüntüsü vermişlerdir. Bu toplantılarda Bektaşî nefesleri ve deyişleri okunarak tarikatın temel ilkelerinin yaşatılmasına devam edilmiştir (Bayatlı, 2008, s. 137).

Fuad Köprülü’ye göre, Irak aynı zamanda, tarihsel olarak Osmanlı ve Safevi imparatorlukları arasındaki askeri ve ideolojik mücadelenin en yoğun yaşandığı bölgelerden biri olmuştur. Safevilerin 1508-1534 ve 1624-1638 yılları arasındaki dönemde bu topraklarda hâkimiyet kurdukları, diğer dönemlerde ise Osmanlı egemenliğinde oldukları bilinmektedir. Ancak, 16. yüzyılın son çeyreğinden günümüze ulaşan önemli kayıtlara göre, Irak, Osmanlı hâkimiyetinde olduğu zamanlarda bile Safevi yandaşlarının yoğun olarak bulunduğu bir bölge olmuştur. Bu

kayıtlarda, özellikle Kızılbaş olarak bilinen Safevi sempatizanlarının takibat altında tutulduğu ve bu dönemde de bölgede önemli sayıda Safevi yandaşının varlığını sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Bu durum, hem dinî hem de siyasi açıdan Irak'ın önemli bir çekişme alanı olduğunu gösterir (Köprülü, 1989, s. 385).

Safevilerin Irak'taki taraftarları arasında, aşiret kökenlilerin yanı sıra ayanlar ve yerel Osmanlı bürokrasisinin mensubu kişiler de bulunmaktaydı. Örneğin, mühimine kayıtlarında zeamet sahibi Hoca Selman'ın, Arap kabileleri, Ulus taifesi ve vilayet halkıyla birlikte hareket eden varlıklı bir Kızılbaş olduğu belirtilmektedir. Ayrıca, Bağdat divanında tercümanlık yapan ve Rafizilik suçlamasıyla görevinden alınan Süleyman adında bir kişinin, Osmanlılar tarafından İran'a casusluk amacıyla gönderilen kişileri ihbar ettikten sonra firar ettiği kayıtlara geçmiştir (Kütükoğlu, 1993, s. 11).

Safeviler açısından bakıldığında, Irak'ın sahip olduğu yoğun Şii nüfus ve İmamlara ait türbeler, Safevi şahları için dinî ve ideolojik açıdan büyük önem taşımaktaydı. Bu özellikleri nedeniyle, Irak her zaman Safevi yönetimi için önemli bir bölge olmuştur. Osmanlı idaresi altında olsa bile, bu türbelerin himayesi, her iki imparatorluk arasında hassas ve çekişmeli bir alan olarak kalmıştır. Osmanlı ve Safevi devletleri arasında, bu türbeler üzerinden yaşanan gerilimler, dinî ve siyasi çekişmelerin bir yansımasıdır. Ayrıca, Kızılbaşlar tarafından mürşit olarak kabul edilen Safevi şahları ile Osmanlı idaresi altındaki yandaşları arasında, Irak'ın adeta bir köprü işlevi gördüğüne dair sınırlı ama oldukça anlamlı bazı ipuçları bulunmaktadır. Özellikle Bağdat'a atanan Safevi valilerinden ikisi, "halifetü'l-hülefa" unvanına sahipti. Bu unvan, Safevi şahlarının tarikatla ilgili konularda temsilcisi olan kişilere verilirdi. Halifetü'l-hülefa, aynı zamanda Anadolu ve Halep gibi bölgelerdeki Safevi müritleri arasında halifeler atamak ve onları yönetmekle sorumlu olan önemli bir figürdü. Bu durum, Safevilerin Irak'ı hem dinî hem de siyasi açıdan ne denli önemli bir bölge olarak gördüğünü ve bu bölgeye yönelik stratejik yaklaşımını ortaya koymaktadır⁴ (Karakaya 2007, s. 689-720).

⁴ Osmanlı kadısı Çeşmi Efendi'nin 1619'da kaleme aldığı rapor, Anadolu'daki Kızılbaş cemaatlerinin o dönemde Şah I. Abbas'ı "mürşid" olarak kabul ettiklerini doğrulamaktadır. Bu rapor, Safevi şahlarının Kızılbaşlar üzerindeki dinî liderlik etkisini ve onların Şah I. Abbas'ı manevi rehber olarak gördüklerini göstermektedir (Danon, 1921, s. 281-293). Ayrıca, 1624 tarihli Dede Kargın ocağına ait bir mektupta, "mürşid-i kamil" olarak bahsedilen kişinin de büyük ihtimalle Şah I. Abbas olduğu anlaşılmaktadır. Bu belgeler, Safevi hükümdarlarının Kızılbaşlar arasında kazandığı dinî otoriteyi ve etkilerini açıkça ortaya koymaktadır.

Safevi idaresi altında, Irak'ın bölgedeki dinî ve ideolojik bağlantı işlevini yerine getirmiş olması, aynı işlevi Osmanlı idaresi altında sürdürüp sürdürmediği sorusunu gündeme getirmiştir. Bu bağlamda, Safevi şahları tarafından bölgedeki yandaşı dervişlerin, özellikle Anadolu'daki müritleriyle ilişkilerde aracılık yapmış olması mümkündür. Bu tür birçok katmanlı ilişkiler ağı, Irak'taki Bektaşî tekkelerinin bu aracı dervişlerin barınabileceği en uygun mekânlar olmasını açıklayabilir. Çünkü Osmanlı idaresinin ve Bağdat'taki Hanefî ulemanın aksine, İmam türbelerinin bulunduğu şehirler 19. yüzyılın ortalarına kadar merkezi yönetimden uzak, yarı bağımsız bir yapıya sahipti. Bu şehirlerde egemen olan gurup, Bağdat merkezli Sünnî ulema ve İran kökenli Şii ulema dışında, Irak'ın yerel dinî elitini oluşturan Iraklı seyitlerdi. Bu seyitler, Osmanlı döneminde zaman zaman tımar sahibi olup yerel idari görevler de üstlenmişlerdi ve İmamların türbelerini ve nakibüleşraflık kurumunu kontrol etmişlerdi. Mühimme kayıtlarında yer alan bilgiler, Osmanlı idaresinin Safevi yandaşı oldukları gerekçesiyle cezalandırdığı kişilerin, söz konusu seyitler, nakip ve mütevellî unvanlı kişiler olduğunu göstermektedir. 19. yüzyılda Osmanlı'nın uyguladığı merkezileşme siyaseti ile bu yerel güçlerin zayıfladığı, türbeler ve nakibüleşraflık kurumlarının denetiminin Sünnî ve Şii ulema mensuplarına devredildiği görülmektedir. Bu süreç, bölgedeki dinî elitlerin ve kurumsal yapılarının değişimiyle birlikte, Safevi etkisinin yerini Osmanlı yönetiminin daha doğrudan müdahalesine bırakmış olmasını gösteriyor (Imber, 1979, s. 246-248).

İmamların türbeleriyle fiziksel olarak iç içe bulunan Bektaşî tekkelerinde barınan dervişlerin, bu türbelerin kontrolünü elinde bulunduran Iraklı seyitlerle yakın ilişkiler içinde olmaları büyük olasılıktır. Bu türbeler ve tekkeler arasında, özellikle türbelerin avlularında bulunan tekkelerin görevlileri arasında belirgin bir yakınlık, hatta zaman zaman örtüşme olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin, geçmişte Kerbela'daki tekkelerin şeyhlerinin, aynı zamanda İmam Hüseyin'in türbesinin چراغچıları olmaları, bu ilişkiyi gösteren önemli bir örnektir. Ayrıca, 1843 tarihli h. Muharrem 1259'a ait bir Alevî belgesinde⁵, Zeynel Dede adında bir kişinin, aynı anda hem Şahin Baba

⁵ Zeynel Dede, Kerbela'ya yapılan bir ziyareti konu edinen Farsça bir şiir ve bazı türbelerin temsili resimlerini içeren, h. Muharrem 1259 / m. 1843 tarihli bir belgeye mührünü basanlar arasında yer almaktadır. Bu belgenin aslı, Adıyaman'ın Bulam (yeni adıyla Pınarbaşı) ilçesinde yaşayan Ağuiçenler ocağından Abuzer Güzel Dede'ye aittir. Bu belge, hem dinî hem de kültürel bağlamda önemli bir referans sunar ve Zeynel Dede'nin, özellikle Kerbela ve türbeleriyle olan ilişkisini belgeleyen önemli

Tekkesi'nin hem de Kâzımiyye'deki İmam türbesinin görevlisi olarak hizmet vermesi, bu iddiayı güçlendiren başka bir örnektir. Bu türden belgeler, Bektaşî tekkeleri ile İmam türbelerinin iç içe geçmiş yapısının, hem dinî hem de idari bağlamda nasıl işlediğini ortaya koymaktadır. Bu ilişkiler, dinî yönetim ile halk arasındaki etkileşimde, özellikle yerel güçlerin ve dinî elitlerin rolünü vurgulamaktadır (Karakaya, 2007, s. 700).

Bu değerlendirmeleri bir araya getirdiğimizde, Irak'taki bazı Bektaşî tekkelerinin, özellikle Safevi taraftarı dervişlerce yerleşim yeri olarak kullanıldığını ve bu dervişlerin Safevi şahları ile Anadolu'daki Kızılbaş/Alevi cemaatleri arasında bir köprü işlevi gördüğünü söyleyebiliriz. Bu ilişkiler, Alevi dedelerinin statülerini teyit eden belgelerin bu tekkelerde hazırlanması, onaylanması ya da temize çekilmesi gibi pratiklerle ortaya çıkmıştır. İlgili belgelerdeki tekkeler ve buralarda görev yapan dervişlerin tarikatlara dair belirsizliklerin, 18. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiş olması da bu durumu anlamamızda yardımcı olur. Safevilerin ortadan kalkmasından sonra, Alevi belgelerinde bahsedilen tekkeler ve dervişler doğrudan Bektaşî olarak anılmaya başlar. Bununla birlikte, Safevilerin sona ermesinin ardından da Alevi dedeleri ile Irak'taki tekkeler arasındaki ilişkilerin devam etmesi, bu bağların kurumsal ve geleneksel bir sürekliliği olduğunu gösterir. Bu devamlılık, geçmişte Safevilerden daha önceye, belki de Rum Abdalları gibi diğer derviş gruplarına dayanan köklü bir ilişkiyi işaret edebilir. Ancak, Irak'taki Bektaşî tekkelerinin tümünün Kızılbaş hareketiyle bağlantılı olduğunu söylemek yanıltıcı olacaktır. Alevi belgelerindeki belli başlı tekkelerin seçici bir biçimde öne çıkması, Alevi dedelerinin bu tekkeler arasında bilinçli tercihler yaptığını gösteriyor. Ayrıca, Arap kaynaklarında bazı Bektaşî tekkelerinin “babalar” veya “dedeler” olarak anılması, bu ayrımın bir yansıması olabilir. Eğer Irak'taki Bektaşî grupları arasında böyle bir ayrışma varsa, bunun inançsal temellerden çok siyasi bir bağlamda şekillenmiş olması olasılığı yüksektir. Bu bakımdan, Irak'taki Bektaşî varlığının, Osmanlı-Safevi çekişmesinin etkisinde kalmadan var olamayacağı ve ilgili tekkelerin bu tarihî gerilimle bağlantılı olduğu söylenebilir (Karakaya- Stump, 2007, s. 715).

bir kaynaktır. Ayrıca bkzn. Karakaya-Stump A. (2007). Irak'taki Bektaşî Tekkeleri. *Harvard Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi*, 71 (261), 689-720.

Belirtildiği üzere Irak'taki Bektaşî ve Kızılbaş inançları, özellikle Şebekler, Kakailer ve bazı Türkmen toplulukları arasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu topluluklar, Osmanlı İmparatorluğu'nun tasavvufi geleneklerinden derin bir şekilde etkilenmiş ve dinî kimliklerini bu etkileşimler aracılığıyla şekillendirmişlerdir. Her biri farklı coğrafi bölgelerde yoğunlaşmış olsa da, bu topluluklar arasında benzer ritüel uygulamaları ve inanç yapıları belirgin şekilde gözlemlenmektedir. Iraklı tarihçi Abbas Azzawi (1954, s. 155) de Irak'taki heterodoks dinî ve tasavvufi yapılanmalar arasında Ali İlahiler (Şiiler), Kakailer, Şebekler, Safeviler ve Kızılbaşlar'ı Bektaşîler ile en yakın topluluklar olarak değerlendirmektedir. Bu gruplar arasında özellikle Kakailerin Bektaşî geleneğine olan benzerlikleri öne çıkmaktadır.

Aşağıdaki bölümlerde, söz konusu toplulukların tarihsel bağlamları, dinî inançları ve toplumsal yapıları detaylı bir şekilde ele alınacaktır. Bu inceleme, söz konusu toplulukların Irak'taki dinî çeşitliliğe katkılarını ve inanç sistemlerinin günümüzdeki temsilini daha iyi anlamamıza olanak sağlayacaktır.

1.2.1. Safevi-Kızılbaş kavramı ve Bektaşîlik-Kızılbaşlık ilişkisi

Kızılbaş terimi, Safevi şeyhi Haydar bin Cüneyd'in takipçilerine, on iki İmam'ı simgeleyen on iki katlı kırmızı bir başlık takmalarını emretmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu uygulama, Haydar'ın On İki İmamlar tarikatını kurmasıyla birlikte, takipçilerini diğer dinî gruplardan ayırt etmeyi amaçlamakta idi. Dolayısıyla, Kızılbaşların hem Bektaşîleri hem de Safevileri kapsadığı kabul edilebilir. Frederick W. Hasluck (1912, s. 140), Kızılbaş teriminin “ilk başta hem Pers milliyetine hem de Pers Şiiliği ‘ne ait olduğunu, ancak etnik bir anlam taşımadığını” belirtmektedir.

Kızılbaşlar, zamanla Türkiye'nin dört bir yanına yayılmış, ancak özellikle Sivas, Erzurum, Diyarbakır ve Harput (Elazığ) illerinde yoğunlaşmıştır. Bu illerin birçok sakini, Safevi tarikatına katılarak Kızılbaş adını almışlardır. Bu, Anadolu'daki Türklerin, Perslere⁶ uyguladıkları aynı terimdir ve Türkiye'deki Kızılbaşlar da bu Perslere büyük bir bağlılık duymaktadır. Aslında, bu illerdeki Ermeniler, Kızılbaşlara “Garmir Gelukh”⁷ adını vermiştir ve burada da Persleri kastetmişlerdir. Bu Kızılbaşlar arasında, Zaza adını taşıyan, farklı bir Kürt-Türk lehçesi konuşan ve Ermeni kanı taşıdığı düşünülen bir grup Kürt, “Batı Kürt Kızılbaşları” olarak bilinmektedir. Bu

⁶ yani Safevilere

⁷ kızıl baş

Kürtler arasında, Ermeni Mamigonyanlarının soyundan geldiğine inanılan Mamakanlılar adında bir grup da bulunmaktadır. Eğer bu Batı Kürtleri ile Ermeniler arasındaki ırksal benzerlik gerçekse, Kızılbaşların dinî inançlarında bazı Hristiyan unsurlarının bu durumdan kaynaklanmış olabileceği düşünülebilir (Moosa, 1987, s. 21).

Bazı yazarlar, Kızılbaşları Bektaşilerden ayrı bir grup olarak kabul etmektedir, ancak bu iki grubun Bektaşilerle ittifak içinde oldukları konusunda hemfikirdirler (Hasluck, 1912, s. 140-141; Grenard, 1904, s. 520-521). 1866 yılında Ermenistan, Kürdistan ve üst Mezopotamya⁸ bölgelerinde seyahat eden İngiliz konsolosu J. G. Taylor, doğu Türkiye'deki Arabkir kasabasında Bektaşî tarikatının Kızılbaşlara karşı dostane bir tutum sergilediğini gözlemlemiştir. Arabkir'de ev sahibi olan Bektaşî dervişi Sayyid Osman Nuri'nin, Kızılbaşlar tarafından büyük bir saygı gördüğünü belirtmiştir. Diğer bazı yazarlar ise Kızılbaşların ve Bektaşilerin aslında aynı halkı ifade ettiğini savunmaktadır. 1900 yazında Likonya ve Kapadokya'nın antik illerinde arkeolojik araştırmalar yapan J. W. Crowfoot, bu illerdeki Kızılbaş yerleşimlerinin karakterini araştırma fırsatı bulmuş ve Kızılbaşların, Sünni Müslüman Türkler tarafından küçümsendiğini, çünkü şarap içtiklerini ve İslam'ın emirlerine göre toplu namaz kılmadıklarını gözlemlemiştir. Ancak, ziyaret ettiği Kızılbaşlar kendilerini “Bektaşî” olarak tanımladıkları ve birbirlerine hitap biçimi olarak “Bektaş!” diye seslendikleri de bilinmektedir (Crowfoot, 1900, s. 305). Ancak, bu iki grup arasındaki farkların büyük bir önemi olmadığı belirtilmelidir, çünkü dinî inançları ve uygulamaları, özellikle dinî hiyerarşileri açısından oldukça yakın bağlantılara sahiptirler. Tıpkı Bektaşiler gibi, Kızılbaşlar da Alevi olarak bilinir, yani Ali'nin takipçileri olup Bektaşî dergâhı ile ilişkilidirler (Hasluck, 1912, s. 142).

Horatio Southgate 1837-38 yıllarında Türkiye'nin doğusunda seyahat eden bir Amerikan Episkopal misyoneridir. Southgate, Ankara ile Delikli Taş arasındaki bölgedeki halkın Müslüman olduklarını iddia ettiklerini, ancak “Kızılbaş” olarak adlandırıldıklarını bildirmiştir. Southgate, Kızılbaşların bölgeye savaş esiri olarak getirilen Perslerin torunları olduklarını düşünmektedir, ancak komşulardan, Kızılbaşların inançları veya gelenekleri hakkında herhangi bir bilgi alamamıştır; çünkü komşularının onlarla hiçbir sosyal ilişkisi olmamıştır. Ayrıca, hem Kızılbaşlar hem de

⁸ Irak

Bektaşiler, inançları gereği Şii İslam mezhebine mensup olsalar da, Şiiliklerinde önemli Hristiyan unsurlar barındırmaktadır ve bu durum bazı yazarların onları, İslam topluluğunun bir parçası olarak değil, bozulmuş bir Hristiyan mezhebi olarak değerlendirmelerine yol açmıştır (Grenard, 1904, s. 514-521).

Bazı yazarlar, Kızılbaşların ritüellerinin Hristiyan kökenlerini ifşa ettiğini öne sürmektedirler. Bu yazarlardan çoğu, 19. yüzyılda Türkiye'deki çeşitli Müslüman mezheplerinde çalışan Batılı misyonerlerdir, çoğunluğu Amerikalıdır. Bu yazarlardan biri olan Dunmore (1857, s. 220), Arabkir civarındaki Kızılbaş Kürtleri hakkında aldığı bilgilere dayanarak, bu “özel halkın ... kılıçla nominal Müslüman yapılmış Hristiyan soyundan geldiklerinden” emin olduğunu belirtmektedir. Dunmore, bu kişilerin Türkler (Sünni Müslümanlar) önünde kendilerini Müslüman olarak tanıttıklarını, ancak bu Sünnilere sempati duymadıklarını, aksine onlara derin bir düşmanlık beslediklerini söylemektedir. Ayrıca, bu kişilerin Kuran'ı Tanrı'nın kitabı olarak kabul etmediklerini veya Muhammed'i Tanrı'nın peygamberi olarak kabul etmediklerini, ancak İncil'i kutsal kitap olarak kabul ettiklerini ve İsa Mesih'i Tanrı'nın Oğlu olarak kabul ettiklerini, genellikle Ali adı altında kabul ettiklerini eklemektedir. Bir diğer misyoner olan Ball ise 1857'de Yozgat civarındaki Kızılbaş köylerini ziyaret ederken, bu Kızılbaşların, Ali'nin müridleri olmalarına rağmen, Müslümanlardan daha fazla Hristiyanlara saygı gösterdiklerini belirtmektedir. Dunmore gibi, İncil'i kabul ettiklerini, Kuran'ın ise onlarda çok fazla bağlayıcı güce sahip olmadığını ifade etmektedir. Ball, dinlerinin Hristiyanlık, İslam ve paganizmin bir karışımı olduğunu ve bu nedenle doğru bir şekilde Müslüman olarak kabul edilemeyeceklerini eklemektedir (Moosa, 1987, s. 21-36).

Ellsworth Huntington (1901, s. 186-187), 1901'de Yukarı Fırat vadisinde yer alan Dersim bölgesindeki Fırat Nehri'ni başarıyla incelemiş bir coğrafyacıdır. Huntington, Harput Dağı'ndaki halkın, zulme karşı korunmak amacıyla nominal olarak Müslüman olmuş, oraya yerleşen Ermeni Hristiyanları olduklarını yazmaktadır. Kızılbaşların dininin, Şii İslamı ve Hristiyanlığın bir karışımı olduğunu ve paganizmin izlerini taşıdığını ifade etmekte, Kızılbaşların kendilerini Müslümanlardan çok Hristiyanlarla özdeşleştirdiklerini, Âdem, Musa, Davut ve İsa'ya inandıklarını ve İsa'yı hepsinin en büyüğü olarak kabul ettiklerini belirtmektedir. Huntington, bir Kürt Kızılbaş ağasıyla (lideri) Muhammed hakkında konuşmaya çalıştığında, ağanın konuyu değiştirdiğini eklemektedir.

Bu mezheplerin Sünni Müslümanlardan farkı, İmam Ali ve diğer on bir İmam'a olan aşırı sevgileri ve onları ilahlaştırmalarıydı. Gerçekten de Sünnilerden ayıran dinî gelenekleri bugüne kadar korumuşlardır. 1960'larda, Nur Yalman, Doğu Türkiye'deki Alevi⁹ köylerini ziyaret ettiğinde, bu Alevilere olan büyük bağlılıklarını yazmıştır. Ahl al-Bayt'e (Peygamberin ailesi) duydukları derin sevgiden bahseder ve “Ali'm Allah” ifadesinin yaygın olduğunu belirtir, bu da onların Ali'yi ilahlaştırmalarının bir göstergesidir. “Ali'm Allah” ifadesi, “Tanrı her şeyi bilir” anlamına gelir, ancak bu ifadenin asonansını manipüle ederek ve “Ali'm” kısmındaki “m” harfini kaldırarak “Ali Allah” (Ali Tanrı'dır) anlamına gelir. Aleviler ayrıca, namaz kılmak, Ramazan ayında oruç tutmak ve alkol içmekten kaçınmak gibi geleneksel dinî yükümlülükleri tamamen göz ardı etmekle de farklıydılar ve Hristiyan Ekmek Ayini'ne benzeyen toplu bir yemek kutlardı. Ayrıca, camileri ve muezzinleri yoktu. Bunun yerine, ibadetlerini “ibadethane” adı verilen yerlerde, kapalı kapılar ardında veya evlerinde, her iki cinsin de katıldığı ortamlarda gerçekleştirirlerdi (Yalman, 1969, s. 52).

Nur Yalman, Cıplaklar köyündeki Aleviler hakkında aynı gözlemi yapmaktadır. Onun ifadesine göre, bu köye gelen bir ziyaretçi hemen fark edecektir ki, burada cami yoktur, ezan sesi yoktur ve minareler yoktur ve insanlar bazı ritüellerini özel evlerde gerçekleştirirler (Yalman, 1969, s. 49-50).

Mehmet Eröz'e göre (1990, s. 15-16), Kızılbaşlar, “dolu” adını verdikleri alkollü bir içki olan rakıyı içerler. Bektaşiler ise her zaman dinî tören sırasında şarap içerler ve yedikten sonra geceyi dans ederek geçirirler, bu da onların ibadetlerinin bir parçasıdır. Eroz, Kızılbaşları bu tür gece ritüellerinden aklar, çünkü bu uygulamaların, onları sapkın olarak gören Sünni Müslüman komşuları tarafından onlara atfedildiğini belirtir. Eroz'un burada söylediği, Kızılbaşların dinî törenlerinde alkollü içki içmesinin, onların pagan oldukları döneme dayanan eski bir gelenek olduğunu ve bunu Hristiyanlıktan almadıklarını ifade etmektedir.

Kızılbaşların inancının Hristiyan öğeler taşıdığının bir diğer göstergesi, trinite inançlarıdır. Bu trinite, Tanrı, Muhammed ve Ali'den oluşmaktadır; ancak Grenard, bunun Tanrı, İsa ve Ali'den oluştuğunu savunmaktadır. Bu inancın doğası, modern zamanlarda Hurufî mezhebini ilk tartışanlardan biri olan İshak Efendi tarafından da

⁹ özellikle Muş yakınlarındaki Elbistan'daki Cıplaklar köyünü

vurgulanmıştır. İshak Efendi, Bektaşî Baba'sının şu sözünü aktarır: “Evlat, onlar Muhammed dedikleri kişi sadece Ali'dir ve Allah dedikleri de sadece Ali'dir; başka Tanrı yoktur” (Moosa, 1987, s. 30).

Bir rivayete göre, İmam Ali, kendisiyle Mesih'in bir olduğunu savunmuştur. Bu rivayet, Beşinci İmam Muhammed el-Bakır'ın ravisi olan Cabir el-Cufî tarafından aktarılmıştır. El-Cufî, el-Kufe'deki bir hutbede İmam Ali'nin şu açıklamayı yaptığını bildirir: “Ben al-Mesih'im (Mesih), körleri ve çıbanlıları iyileştiren, kuşları yaratan ve fırtınaları dağıtan. Ben oyum, o da benim... İsa İbn-i Meryem (Meryem Oğlu İsa) benden bir parçadır, ben de ondan bir parçam. O, Tanrı'nın en yüce Kelamıdır. O, sırların şahitliğini yapandır, ben de onun şahitliğini yaptığım şeyim” (Strothmann, 1952, s. 512).

Kızılbaşların İsa ve Ali'nin aynı kişi olduğuna inandığına dair kanıtlar bulunmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, 19. yüzyılda Amerikan misyoneri Dunmore (1857, s. 220), çalıştığı Kızılbaşların İsa Mesih'i Tanrı'nın oğlu olarak kabul ettiklerini ve Ali adıyla kabul ettiklerini kaydetmiştir.

Bektaşîlik-Kızılbaşlık İlişkisi:

Hasluck (1912, s. 161), Rumeli Hisar'daki tekkenin şeyhinin oğlu tarafından aktarıldığına göre, Kızılbaşlar ile Bektaşîler arasındaki farkın, Katolikler ile Protestanlar arasındaki farkla benzerlik gösterdiğini ileri sürmüştür. Bu bağlamda, Kızılbaşlar “Katolikler”, gerçek Bektaşîler ise “Protestanlar” olarak tanımlanabilir.

Bektaşîler ile Kızılbaşların ortak kökeni, Kızılbaşlar ile Hacı Bektaş Veli Tekke'sinin Celebîleri arasındaki doğrudan örgütsel bağlantı ile daha da pekişmektedir. Bu bağlantı muhtemelen on üçüncü yüzyıla kadar uzanmaktadır. O dönemde halkın dinî olarak adlandırılabilir bir inanç karışımı ortaya çıkmıştır ve bu karışım, İslami inançlar ve çoğunlukla Hristiyan kökenli olmayan inançlardan oluşmaktadır. Hacı Bektaş, bu dinî hareketin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Yavaş ama emin adımlarla, sadece Bektaşî ismini alan Kırşehir'dekiler değil, aynı zamanda Anadolu'daki çok sayıda köylü de onu pir, yani manevi baş olarak kabul etmeye başlamıştır (White, 1913, s. 173).

On altıncı yüzyılın başlarında, Bektaşîler tarafından ikinci pir olarak kabul edilen başka bir manevi lider, Balım Sultan ortaya çıkmış ve Bektaşî tarikatının ritüellerini ve organizasyonunu korumuştur (Birge, 1994, s. 58). Zamanla, Kırşehir

köyünde, Bektaşilerin merkezi olan köyde iki tür lider ortaya çıkmıştır: Ahi Dedeler ve Kelebiler. Kelebiler, Hacı Bektaş'ın gerçek soyundan geldiklerini ve Bektaşî tarikatının tek meşru liderleri olduklarını iddia etmişlerdir. Kelebi makamı, genellikle miras yoluyla geçmektedir, ancak bu uygulama her zaman geçerli değildir. Yönetici Kelebiler, Kırşehir'deki bir tekke de ikamet etmekte olup Kızılbaşlar ve Anadolu köy halkı tarafından manevi başları olarak tanınmış, onlara şeyh atama yetkisi verilmiştir. Ancak, aynı tekkede onun rakibi olan Ahi Dede de yaşamaktadır ve onun otoritesini sorgulamaktadır. Ahi Dede, diğer adıyla Dede Baba, Hacı Bektaş'ın başka çocukları olmadığını, yalnızca takipçileri olduğunu iddia etmiştir. Bu nedenle, Ahi Dedeler kendilerini Hacı Bektaş'ın manevi halefleri olarak kabul etmiş ve bu sıfatla Hacı Bektaş Tekke'sinin ve bir dizi Bektaşinin başında bulunmuşlardır. Bu gerçek, Kızılbaşlar arasında pek çok kişi tarafından Bektaşî tarikatı ile ilişkilendirilmiş ve zamanla Bektaşî halkının dinî kabullerine dönüşmüştür (Hasluck, 1912, s. 165).

1.2.2. Şebek toplumu ve Bektaşilik-Kızılbaşlıkla ilişkisi

Şebekler, Irak'ın kuzeyinde, özellikle Musul'un doğusunda yer alan ve kendine özgü bir etno-dinî kimliğe sahip bir topluluktur. Tarihsel olarak, Şebeklerin kökenleri ve inançları üzerine yapılan çalışmalar eksik ve zaman zaman yanlış bilgiler içermektedir. Hem akademik çevrelerde hem de halk arasında farklı anlatıların ortaya çıkmasına neden olan bu belirsizlik, Şebeklerin sosyal yapısı, dili, dinî ritüelleri ve tarihsel gelişimi üzerine derinlemesine bir inceleme yapma gerekliliğini doğurmuştur. Bahsi geçen topluluğun konuştuğu dil, Türkçe, Farsça, Kürtçe ve Arapça gibi çeşitli dillerin bir karışımından oluşmakta olup dışarıdan gelenler için anlaşılması zor bir yapı arz etmektedir. Şebekler genellikle tarım, hayvancılık ve Musul ile küçük çaplı ticaretle uğraşmaktadır. Köyleri, modern altyapı ve sıhhi imkânlardan yoksun olup çoğunlukla kerpiç evlerden oluşmaktadır. Bununla birlikte, çatıların üzerindeki televizyon antenleri, modern hayatın izlerini taşıyan nadir unsurlar arasındadır. Tarihsel olarak, Şebeklerin inançları ve kültürleri üzerine yazılan bilgilerde önemli eksiklikler ve yanlışlar mevcuttur. Rahip Anastase Marie al-Karmali'nin anlatımı buna örnek teşkil etmektedir. Al-Karmalı, Şebeklerin Kürt kökenli olduğunu ve İmam Ali'yi derin bir sevgiyle andıkları için ona "Ali Ruş" (Kara Ali) dediklerini iddia etmiştir. Ancak bu bilgi hatalıdır. Şebekler, "Ali Ruş" lakabını, İmam Ali'nin torunu ve adaşı olan İmam Ali Zeyn el-Abidin'e atfetmektedir. Bu unvan, onun takvası,

alçakgönüllülüğü, zahitliği ve genellikle siyah giysiler tercih etmesiyle ilişkilidir (Al-Karmali, 1902, s. 576)

Al-Karmali (1899, s. 395), Şebeklerin diğer ortodoks Müslümanlar gibi namaz kılmadıklarını veya oruç tutmadıklarını, ancak Yezidiler¹⁰ ile birlikte dinî kutlamalara katıldıklarını ve türbelerini ziyaret ettiklerini belirtmiştir. Sosyal gelenekleri açısından, Al-Karmali, Şebeklerin her yıl “Leylet el-Kafşa” adı verilen bir gecede bir araya geldiklerini ifade etmektedir. Bu buluşmanın genellikle bir mağara girişinde gerçekleştiğini ve burada yemek yeme, içki içme ve ahlaki açıdan tartışmalı davranışlar sergilendiğini iddia etmiştir.

Ancak ilerleyen dönemlerde, Şebekleri yakından tanıyan Iraklı yazarlar, bu anlatımı reddetmiş ve “Leylet el-Kafşa” olayının, Şebeklerin dinî inançları ve ritüelleri üzerindeki sıkı gizliliği nedeniyle düşmanları tarafından uydurulmuş bir iftira olduğunu öne sürmüştür. Ayrıca, Al-Karmali’nin Şebeklerle ilgili bilgilerini doğrudan onlarla etkileşim kurarak edinmediği belirtilmelidir. Kendisi, Şebeklerin yaşadığı bölgeyi hiç ziyaret etmediğini açıkça itiraf etmiş ve kaydettiği bilgilerin tamamının, Şebeklerle yirmi yıldan uzun süredir ticari ilişkilerde bulunan isimsiz bir kişi tarafından sağlandığını ifade etmiştir. Ancak, bu kişinin verdiği bilgilerin çoğu hatalıdır. Al-Karmali, bir gün Şebekler hakkında daha kapsamlı ve doğru bilgiye sahip birinin anlatımını genişletip düzeltceğini umduğunu ifade etmiştir (Moosa, 1987, s. 1-3).

Şebekler hakkındaki başka bir tartışma, 1921 yılında Mısır dergisi “El-Muktetaf”ta yayımlanan bir makalede yer almaktadır. “Amkah” takma adını kullanan yazar, Şebeklerin Kürt kökenli olduğunu belirtmiş ve Al-Karmali’nin verdiği bilgilere benzer bir açıklama sunmuştur. Ancak önemli bir fark olarak, anonim yazar, Al-Karmali’nin bahsettiği “Leylet el-Kafşa” gecesinde Şebeklerin işlediği iddia edilen ahlaksızlıkları reddetmiştir. Bu durum, Irak Akademisi üyelerinden birini, söz konusu makalenin aslında Al-Karmali tarafından yazıldığına ikna etmiştir. Akademi üyesine göre, Al-Karmali, “Leylet el-Kafşa” hikâyesinin yanlış olduğunu fark ettikten sonra orijinal görüşünü değiştirerek bu makaleyi “Amkah” takma adıyla “El-Muktetaf”a göndermiştir. Al-Karmali’nin bu takma adı kullanmış olması, utanma duygusundan kaçınma girişimi olabilir (Al-Shaibi, 1967, s. 54).

¹⁰ Yaygın olarak "Şeytan Tapıcıları" olarak bilinir

Şebeklere dair erken dönem başka bir anlatı ise anonim bir kaynağa dayanmaktadır. Bu bilgi, doktor ve akademisyen Davud el-Çelebi'ye yazılan bir mektupta yer almış ve daha sonra el-Çelebi tarafından Ahmet Hamid es-Serraf'a iletilmiştir. Es-Serraf, Şebekler hakkındaki kitabında bu mektuba yer vermiştir. El-Çelebi'ye göre, kaynağı olan Musullu bir şahıs, Şebeklerin Güney İran'dan geldiklerini, hâlâ orada akrabalarının bulunduğunu, ancak neden ve nasıl Musul civarına yerleştiklerini bilmediklerini aktarmıştır. El-Çelebi, Şebek dilinin Farsça ve Kürtçenin bir karışımı olup içinde bir miktar Arapça da barındırdığını, ancak esasen Farsça temelli olduğunu ve Beluçça'ya benzer bir lehçeyle konuşulduğunu düşünmektedir (Moosa, 1987, s.3).

Şebekler üzerine yapılan en kapsamlı çalışma, Ahmed Hamid es-Serraf'ın (1954) Arapça olarak yazdığı “El-Şebek” adlı kitaptır. Es-Serraf, Musul mahkemelerinde başsavcı olarak görev yaparken, suçları araştırma gerekliliği sayesinde Musul'un doğusundaki ve batısındaki köyleri ziyaret etme fırsatı bulmuştur (Es-Sarraf, 1954, s. 2-4). Şebekler hakkında birinci elden bilgiye sahip olan es-Serraf, Şebeklerin dinî inançları ve kutsal kitapları hakkında bilgilerini, topluluğun saygı duyulan ve bilgili bir üyesi olan Şeyh İbrahim'den almıştır. Şeyh İbrahim, kendi halkı arasında “Paşa” olarak tanınmaktadır.

Es-Serraf, Şebeklerin dinî inançları hakkında oldukça gizli davrandıkları ve “takiyye”¹¹ uyguladıkları sonucuna ulaşmıştır (Es-Sarraf, 1954, s. 90). Uzun süren ikna çabaları sonucunda, Paşa, Şebekler tarafından kutsal kabul edilen “Kitab el-Menakıb” veya “Buyruk” adlı bir kitabın bir nüshasını es-Serraf'a vermiştir (Es-Sarraf, 1954, s. 1, 11, 89). Türkmen dilinde yazılmış olan bu kitap, esas olarak Şeyh Safiyüddin Erdebilî (ö. 1334) ile oğlu Şeyh Sadreddin (ö. 1391) arasında geçen bir diyalogdan oluşmaktadır. Bu kişiler, Safevî tarikatı olarak bilinen bir sufi (mistik) dervişler topluluğunun liderleriydi ve aynı zamanda Safevî hanedanının kurucusu Şah İsmail'in (ö. 1524) atalarıydı (Es-Sarraf, 1954, s. 90).

Buyruk'un tarihsel önemi, Şebekler ve diğer Kuzey Irak'taki benzer mezheplerin, İran'daki Safevîler ile bağlantılı olduklarını gösteriyor olmasıdır. Sonraki bölümlerde göreceğimiz gibi, tıpkı Safevîler gibi, Şebekler de İmam Ali (ö.

¹¹ Takiyye, Şiiilerin, özellikle Ortodoks Müslümanlarla karşı karşıya geldiklerinde düşmanlık veya zulümden kaçınmak amacıyla gerçek inançlarını saklamalarına imkân tanıyan bir uygulamadır

661) ile başlayıp on ikinci ve son İmam olan Mahdi olarak bilinen İmam Muhammed'e kadar uzanan on iki İmam'ın dinî otoritesine ve masumiyetine inanan Şiilerdir. Şiiler, Mahdi'nin 874 yılında, henüz ergenlik çağındayken Irak'ın Samarra şehrinde mucizevi bir şekilde kaybolduğuna ve dünyanın son zamanlarında, bozulmuş bir dünyada düzen ve adalet sağlamak için tekrar ortaya çıkacağına inanırlar. Burada, Şii İslam'ındaki Mesihî kavramın kökenini buluyoruz (Azzawi, 1949, s. 96-98).

Es-Serraf, Şebekleri tanımlamak için büyük çaba harcar, ancak onların kökeni hakkında kesin bir sonuca varamaz. O, el-Makrizî'nin (ö. 1442) "El-Suluk fi Ma'rifat Duwal al-Muluk" adlı eserini alıntılararak, farklı Kürt kabilelerini saymaktadır ve bunlardan birinin, "Shanbakiyya" adlı kabilenin, Şebekler olabileceğini öne sürer. Es-Serraf ayrıca, İbn Fadl Allah el-Umârî'nin (ö. 1384) "Masâlik al-Absâr fi Mamalik al-Amsâr" adlı eserini de anarak, İran'daki Şwankara ya da Şbankara bölgesinden gelen "Shok" adlı bir grup insanı kastetmektedir. Es-Serraf, bu ismin, Şebek kelimesiyle bir bağlantısı olabileceğini düşünmektedir. Ardından Es-Serraf, Şebeklerin kökenine dair birkaç olası açıklama sunar. Bunların en önemlisi, Şebeklerin, Safevi döneminde Irak'a gelen Türkmenler olduğudur. Ancak Es-Serraf, bu açıklamanın tarihî bir kanıtı olmadığını belirtir. Yine de Şebeklerin, Bektaşiler ve Kızılbaşlarla aynı dinî inançlara sahip olduğunu ifade etmektedir. Es-Sarra, aynı zamanda Şebeklerin kökenine dair önemli iki öneri öne sürmüştür: Birincisi, Şebeklerin Türkmenler olduğudur; ikincisi ise Bektaşiler ve Kızılbaşlar ile aynı inançları paylaştıklarıdır. Bu inançlar, İslam Sufiliği ile birleşerek, çoğu Şii tarikatının inanç sistemini tanımlar. En önemli nokta, Es-Sarra'nın, Şebeklerin kutsal kitabı olan Buyruk'un, çok benzer bir biçimde, çağdaş Şebeklerin diline çok yakın bir şekilde Türkmence yazılmış olduğuna dair açıklamasıdır. Bu, Şebeklerin Türkmenler olduğunu ve Türkmence bir dil konuştuklarını güçlü bir şekilde kanıtlar. Bu dil zamanla Farsça, Kürtçe ve Arapça kelimelerle karışmış olsa da, temel dil olarak Türkmenceyi kullanmaktadırlar. Daha önce ifade edildiği gibi, Şebeklerin lideri Şeyh İbrahim Paşa, Es-Sarra'la Türkçe konuşmuş ve ona Şebek dinî adamları tarafından, Peygamberin ailesini öven Türkmence şiirler okumuştur (Es-Sarra, 1954, s. 12-13, 90-91).

Iraklı yazar Kamil Mustafa al-Shaibi, Şebeklerin Türkmen kabileleri olduğunu ve belki de başlangıçta Bektaşî tarikatına mensup olduklarını belirtmektedir. Bu kabilenin, Safevi tarikatının bir üyesi olarak Haydar bin Junayd (ö. 1488) zamanında, Safevi Sufi tarikatını benimseyerek, on iki İmam'a inanan Şii öğretilerini

kabul ettiklerini iddia eder. Haydar, müritlerine, On İki İmamcı Şii inancını benimsemelerini ve başlarına, On İmam'ı simgeleyen kırmızı kumaşla sarılmış, yüksek konik bir sarık takmalarını emretmiştir. Bu yüzden, takipçileri Kızılbaş olarak bilinirler. Al-Shaibi, Şebeklerin Safevîler'in Kızılbaş takipçileri olduklarını ve Haydar'ın oğlu Şah İsmail'in, Osmanlı Sultanı Selim I ("Yavuz")'le Çaldıran Meydan Muharebesi'ni (1514) yaparken, Safevi ordusuna katılmak için kuzey Irak'a gelen Türkmenlerin de bu durumu desteklediklerini belirtmektedir. Ancak, bu Türkmenler Çaldıran'da çok geç varmışlardır ve Şah İsmail daha önce mağlup olmuştur. Bu Türkmenler, Sultan Selim'in intikamından korktukları için evlerine geri dönmeyip ve kuzey Irak'a yerleşmek zorunda kaldılar. Burada, dinî inançlarını ve yaşam tarzlarını koruyarak zamanla "Şebek" olarak bilinmeye başladılar (Al-Shaibi, 1967, s. 45-46).

Şebekler, Bektaşilik ve Kızılbaşlık İlişkisi:

Şebekler, Bektaşiler ve Kızılbaşlar arasındaki inançlar ve ritüeller arasında birçok çarpıcı benzerlik olsa da bu grupların inançlarını ve ritüellerini araştırmaya çalışanlar, bugün birçok zorlukla karşılaşmaktadır. Bunlardan biri, bu gruplar arasında okuryazarlığın yaygınlaşmamış olmasıdır. Neredeyse hiçbir bireyin okuma veya yazma bilmediği söylenebilir. Hatta günümüzde bile, çoğu dinî lider okuryazar değildir ve geleneklerini dilden dile ileterek aktarırlar. Konuyu daha da karmaşıklaştıran bir diğer durum, bu grupların herhangi bir dinî kitaba veya yazılı belgeye sahip olmamış olmalarıdır. Buyruk dışında başka hiçbir kitapları ve dinî sistemlerinin çalışılmasını kolaylaştıracak bir katekizması ya da literatürleri bulunmamaktadır. Ayrıca, bu gruplar inançlarını mutlak gizlilik içinde korur ve yabancılara açıklamayı reddederler. Gerçekten de bu grupların inançlarını ve ritüellerini incelemeye çalışan her Iraklı yazar, bu grupların sözde bilgili insanlarından tatmin edici bilgi alamadıkları için büyük hayal kırıklığına uğramıştır (Al-Ghulami, 1950, s. 72-80).

Bu gizlilik nedeniyle, Şebekler, dışarıdaki insanlar tarafından ahlaksız uygulamalarla suçlanmışlardır. Bu suçlamalar, Şebekleri ya da Bektaşiler, Aleviler, Ali İlahîler, Nusayriler, Mutavvîlâlar ve Yezidiler gibi diğer grupları inceleyen hemen her yazarda gözlemlenmiştir. Bütün bu zorluklara rağmen, Şebekler arasında, Bektaşiler ve Kızılbaşlarla güçlü bir bağları olduğunu gösteren birçok dinî ritüel ve uygulama bulunmaktadır. Şebekler, Ali'yi, Peygamber'in kızı Fatıma'yı, iki oğlu

Hasan ve Hüseyin'i ve bütün İmamları sevgiyle anarlar. Ali'yi tanrılaştırmadıklarını iddia etseler de duaları ve ilahileri Ali'nin tanrılaştırılması doludur. Bektaşiler ve Kızılbaşlar gibi, Şebekler de Müslümanların inanmış sayılabilmesi için gerekli olan dinî görevleri göz ardı ederler. Şebekler, Kur'an tarafından yasaklanmış olan şarap içerler; namaz kılmazlar; Ramazan ayında oruç tutmazlar ve Mekke'ye hac yapmazlar. Ayrıca, Bektaşiler ve Kızılbaşlar gibi, Şebekler da bir dinî akşam yemeği düzenlerler; bu yemek sırasında peynir yer, şarap içer ve günahlarını özel olarak baba veya pir ile paylaşarak itiraf ederler. Baba veya pir, itirafı aldıktan sonra, onların günahlarının bağışlanmasını sağlar. Yılda bir kez, halk arasında pişmanlık ve günahların itirafı için bir gece töreni düzenlerler. Ayrıca, Bektaşiler ve Kızılbaşlar gibi, Şebekler da talib (yeni başlayan veya çırak) en düşük pozisyonda olmak üzere bir dinî hiyerarşiye sahiptir ve baba veya pir en yüksek pozisyonundadır. Ayrıca, üyeliklerine kabul edilmek için ayrıntılı bir törensel süreç takip ederler. Aynı zamanda belli ritüellerin Hristiyan ritüelleriyle benzerlikler taşıdığı açıktır: örneğin, törensel akşam yemeği ve günahların özel ve halk arasında itirafı. Bu ritüeller, Bektaşiliğin eklektik doğasını göstermektedir; zira Bektaşiliğin kurucusunun, muhtemelen, Hristiyan köylülerini kazanmak amacıyla, Hristiyan ritüellerini kullanan ve saygı duyan kişilere yönelmiş olabileceği düşünülmektedir (Birge, 1994, s. 130-145).

Bununla birlikte, burada belirtilmesi gereken bir diğer husus, Bektaşiler ile Şebekler arasındaki ritüellerin biçimsel olarak farklılık gösterebileceğidir. Ancak içerik bakımından, özellikle ilahiler açısından, dikkat çekici benzerlikler söz konusudur. Daha önce ifade edildiği gibi, Bektaşilik, doğası gereği, inanç ve uygulamalardan oluşan eklektik bir birleşimdir. Edebiyatı, birçok Tasavvufi tarikattan, Ahi, Abdal, Hurufiler ve Kızılbaşlar gibi gruplardan alınan unsurların bir birleşimidir. Diğer bir deyişle, Bektaşilik ya da Kızılbaşlık gibi tek ve özgün bir inanç sistemi yoktur; bu sebeple Şebeklerin inançları ve uygulamaları, Bektaşiler ve Kızılbaşlar ile karşılaştırılarak ölçülmez. Ancak, bu grupların ritüelleri arasında, ortak bir köken paylaştıkları fikrini haklı çıkaracak kadar benzerlikler bulunmaktadır (Birge, 1994, s. 210-211).

En önemli nokta, ritüellerinde üç, beş, yedi, on iki ve kırk sayılarının sürekli olarak tekrarlanmasıdır. Bu sayılar, Şebeklerin dinî sistemini, Ali ve diğer İmamlara olan inançlarını, ayrıca dinî hiyerarşilerindeki dereceleri sembolize etmektedir. Bu sayılar aracılığıyla, Şebekler İmamları yüceltir ve onların ilahi yardımlarını dilerler.

Üç, beş, yedi ve kırk sayıları, Bektaşilikte üyeliğe kabul törenini bitiren ilahide de geçmektedir. Bu sayılar, Bektaşiler tarafından bir yemek duasında da belirtilir: “Üç’ün, beş’in, yedi’nin, on dört’ün ve kırk gerçek evliya’nın nefesiyle sana şükrediyoruz”. Bu sayılar, üçlü (Trinity), Peygamber’in ailesi, on iki İmam, yedi dinî hiyerarşi derecesi, On Dört Masum ve Kırk Abdal’ı sembolize etmektedir ve bu sayılar, Doğu Türkiye’deki Aleviler tarafından da ritüellerinde sürekli olarak kullanılmaktadır (Yalman, 1969, s. 52).

1.2.3. Kakai/Yarsan toplumu ve Kakailik-Bektaşilik ilişkisi

Heterodoks bir inanç topluluğu olarak kabul edilen Kakailer, Kuzey Irak’ta dinî ritüellerini bağımsız bir şekilde yerine getirebilmektedirler. Ancak, bu topluluk tarihî süreçte resmi olarak tanınan bir dinî cemaat olmamıştır. Bu durumun temel sebeplerinden biri, Kakailerin dinî ritüellerini açıkça icra etmelerinin, cemaat dışındaki bireyler tarafından yanlış anlaşılabilmesi ve bu yanlış anlamaların topluluğun dış tehditlere maruz kalmasına yol açabileceği endişesidir. Ayrıca, Kakailik inancının bağımsız bir din mi, özgün bir inanç sistemi mi yoksa başka bir dinin uzantısı mı olduğu konusunda cemaat içinde farklı görüşler bulunmaktadır. Irak’taki dinî belgeler incelendiğinde, Kakailiğin genellikle bağımsız bir din olarak kabul edilmediği, aksine tarihsel süreçte çoğunlukla Sünnî bir mezhep olarak değerlendirildiği görülmektedir (Bakir, 2020, s. 138).

Kuzey Irak’ta yaşayan Kakailer, kendilerine özgü inanç ve törelere sahip bir topluluktur ve bu topluluk, başta İran ve Türkiye olmak üzere dünyanın farklı bölgelerinde de varlık göstermektedir. Kakailer, tarih boyunca Kakai, Yarsan, Ehl-i Hak ve Ali İlahi gibi farklı isimlerle anılmıştır. Bu nedenle, Kakai cemaatinin tarihî kökenlerine dair bir tartışmaya başlamadan önce, “Kakai” teriminin anlamı ve kullanımı üzerinde durulması gerekmektedir. Özellikle Kuzey Irak’ta ve Kürtlerin inanç sistemi üzerinde yapılan araştırmalarda karşılaşılan en önemli sorunlardan biri, adlandırma meselesidir. Yanlış adlandırmalar, bir inanç sisteminin kökeni, ilkeleri ve tarihsel gelişimi hakkında hatalı değerlendirmelere yol açabilir ve bu da topluluğun doğru bir şekilde tanınmasını engelleyebilir (Molla Ahmed, 2020, s. 4).

Kakailerin tarihsel gelişimi incelendiğinde, Ehl-i Hak, Yarsan ve Ali İlahi gibi terimlerle karşılaşılmaktadır. Bu terimler arasındaki benzerlikler ve farklılıklar, Kakailerin inanç sisteminin anlaşılması açısından önemlidir. Bu bağlamda, bu

terimlere ilişkin farklı akademik ve toplumsal görüşlerin bulunduğu da göz önünde bulundurulmalıdır (Yarkin, 2020, s. 161).

Kakai, Ehl-i Hak, Yarsan ve Ali İlahi kavramları arasında, esasen temel bir farklılık bulunmamaktadır. Bu terimler büyük ölçüde kardeşlik ve saygınlık anlamında kullanılmaktadır (Molla Ahmed, 2020, s. 7). Ancak, tarihsel süreçte ve farklı coğrafi bölgelerde yaşanan nüanslar, Kakailerin bağımsız bir inanç sistemi olarak değerlendirilmesine yol açmıştır. Kakailerin kendilerini “Ehl-i Hak” olarak adlandırmaktan memnun olmalarının temel nedeni, kendi inançlarını mutlak hakikat olarak kabul etmeleri ve diğer dinî inançların zamanla kaybolacağına, yalnızca Kakai inancının kalıcı olacağına olan inançlarıdır. Ayrıca, “Ehl-i Hak” terimi, daha çok İran'daki Kakailerin kullandığı bir ifadedir (Molla Ahmed, 2020, s. 7).

Yine “Yarsan” terimi de özellikle İran'daki Kakailer için kullanılmaktadır. Bu terim, Kürtçede “yar” (sevgili ya da takipçi) ve “san” (Berzinceli San Sahak) kelimelerinin birleşiminden türetilmiştir. Dilbilimsel olarak, bazı dillerde olduğu gibi Kürtçede de telaffuz kolaylığı sağlamak amacıyla bazı seslerin zamanla kaybolması söz konusu olabilmektedir. Bu bağlamda, “Yari San” ifadesindeki “-i” sesi zamanla düşerek “Yarsan” şekline dönüşmüştür (Börekeyi, 2001, s. 33).

Kaynaklar, Kakailiğin kökenleri hakkında farklı görüşler sunmaktadır. Ancak bu cemaatin tarihî kökenlerine dair kesin ve belgelenmiş bir kayıt bulunmamaktadır. Çoğu araştırma, Kakailerin inanç sistemleri ve ritüellerine odaklanmıştır, bu nedenle Kakailiğin başlangıcına dair ayrıntılı çalışmalar sınırlıdır (Molla Ahmed, 2020, s. 4). Kakailik, inançlarına göre, insanlığın yaratılışından beri var olmuş ve uzun süre gizli kalmıştır. Bu inanç silsilesi, Hz. Ali'ye, oradan Selman el-Farisi'ye, sahabelere, Bahluli Mahi, Bawa Sarhang, Baba Naws ve Sultan Sahak'a kadar uzanmaktadır (Börekeyi, 2001, s. 2). Bazı araştırmacılar, Kakailiğin kökeninin İslamiyet öncesine dayandığını ve İslam fetihleri ile birlikte İmam Ali'nin düşüncelerine uyarak inançlarını sürdürdüklerini ileri sürmektedirler (Abdullah, 2015, s. 30).

Bazı görüşlere göre ise Kakailik, VII. yüzyılda Mübarazeddin Kık ve Hüsam el-Din Kık tarafından kurulan “El-Akhiya-El-Fetva” topluluğu ile bağlantılıdır. Bu görüşe göre, günümüzde İran, Irak ve Türkiye'de varlığını sürdüren Kakai cemaati, bu topluluğun devamıdır (Al-Azawi, 1949, s. 24). Diğer bazı görüşler, Kakailiğin Selçuklu Devleti'nin zayıfladığı dönemde Anadolu'da ortaya çıktığını öne

sürmektedir. Bu dönemde toplumsal bunalımların etkisiyle Kakai cemaatinin belirli bir yapıya kavuştuğu ifade edilmektedir (Molla Ahmed, 2020, s. 6).

Kakailiğin tarihsel olarak tanımlanmasında, yerel ve yabancı araştırmacılar arasında farklı görüşler bulunmaktadır. Kakailik, bazı araştırmacılar tarafından Şiiliğin bir alt kolu olarak değerlendirilmiş, bazıları ise onu Sünni anlayışa dayandırmıştır. Ancak, Kakailiğin bağımsız bir inanç sistemi olarak değerlendirildiği ve Kürtlere özgü bir dinî yapı oluşturduğuna dair görüş birliği de mevcuttur (Nabaz, 2008, s. 16).

Kelam-i Serencam, Yarsan Alevilerinin (Kakei, Ehl-i Hak) kutsal kitabı olarak kabul edilmektedir. Bu eser, Yarsan inancına sahip bireylerin tüm zuhur dönemlerini, mezahir, edeb, erkân ve dualarını kapsamaktadır. Kutsal şahısların zuhur dönemlerine dair yorumlar, Yarsan inanç sistemine dayalı olarak ele alınmaktadır ve bu yönüyle oldukça geniş ve kapsamlı bir metin oluşturur. Eserin bir bölümünü oluşturan ve yüz yıl sürecini kapsayan kısmı, SSCB dönemi sırasında Rusya, Avrupa ve İran'da bazı müsteşrikler ve araştırmacılar tarafından basılmıştır. Bu basımlar arasında en sonuncusu, nispeten daha kapsamlıdır ve Yarsan Alevilerinden Tayyib Tahiri tarafından yayımlanmıştır. Ancak Kelam-i Serencam'ın en önemli ve en kapsamlı bölümü, rahmetli Seyyit Emrullah Şah İbrahimi'nin yayımladığı eserde yer almaktadır. İbrahimi'nin çevirileri ve açıklamalarıyla yayımlanan bu eser, birçok araştırmada temel kaynak olarak kullanılmıştır. Serencam Kelamları, Kürtçenin Sorani/Orami lehçesiyle manzum bir şekilde yazılmıştır ve bu eserden seçtiğimiz şiirleri Farsçaya çevirerek okuyucuya sunmuş bulunuyoruz. Ayrıca, bahsedilen Serencam Kelamları'na ek olarak, Ateşbegîlerin Serencamı olarak bilinen eser de bu çalışmada bir başka kaynak olarak kullanılmıştır. “Tezkirey-i A'la” adını taşıyan bu eserden de birçok alıntı yapılmıştır. Bunun yanı sıra, Serencam Kelamları'na dair Hacı Nimetullah Ceyhunabadi'nin Farsçaya çevrilmiş manzum eseri “Şahnâme-yi Hakikat” de bu çalışmada faydalanılan bir diğer kaynaktır (Nabaz, 2008, s. 16).

Sonuç olarak, Kakailik, Kürtler arasında varlığını sürdüren kadim bir inanç sistemi olarak kabul edilmektedir ve Sultan Sahak tarafından yeniden canlandırılmış ve kurumsallaştırılmıştır.

Kakailik ve Bektaşilik İlişkisi:

Yarsan/Ehl-i Hak ekolü, hem düşünsel hem de fiziksel temelleri açısından birbirine sıkı sıkıya bağlı olan ve zamanla olgunlaşarak bir inanç zincirine dönüşen bir

sistemdir. İslam öncesi ve sonrasındaki evrelerle şekillenen bu ekol, Hurufilik ve Noktavilik gibi inanç akımlarıyla birleşmiş, ancak zamanla bu ekoller birbirlerinden ayrılmıştır. Günümüzde Yarsan, Alevi-Bektaşî ve Şebek/Kızılbaş olmak üzere üç ana kola ayrılmaktadır. Bu kollar, dinî metinlere dayalı olarak kendi düşünsel temellerini oluşturmuş ve bu metinlerin edebî geleneklerine sıkı sıkıya bağlı kalmaktadır. Örneğin, Suriye’deki Nusayriler de benzer bir düşünsel çizgide hareket eder ve aynı yaşam tarzını benimserler. Bu Alevi grupları, İran, Irak, Türkiye ve Suriye gibi bölgelerde önemli bir sosyal sınıfı temsil etmektedir (Soltani, 2017, s. 247-250).

Serencam ve Velâyetnâme gibi eserlerin farklı dillerde yazılması, bu metinlerin karşılaştırılmasını zorlaştırmış ve benzerliklerin gözden kaçmasına neden olmuştur. Bu eserlerdeki belirsizlikler, metinlerin doğru anlaşılmasını güçleştirmiş ve pek çok soruyu gündeme getirmiştir. Ancak, Velâyetnâme ve Buyruk’un tercümeleri, metinler arasındaki inançsal ortaklıkları net bir şekilde ortaya koymuştur. Bu nedenle, bu üç kitabın ve dolayısıyla üç ekolün ortak yönlerini anlamak gereklidir. Bu anlayış, Ortadoğu’daki Alevi/Bektaşî topluluklarının birleşmesi için bir başlangıç noktası oluşturabilir (Soltani, 2017, s. 251-255).

Bu inanç sistemlerinin temel ortak özelliği, Hazreti İmam Cafer bin Muhammed Sadık’ı (a.s.) her şeyin kaynağı olarak kabul etmeleridir. Buyruk, doğrudan İmam Cafer Sadık’a atıfta bulunarak onun sözlerinden oluşur ve Kızılbaş ve Şebeklerin temel kitabı olarak kabul edilir. İmam Rıza ise, özellikle Hacı Bektaş Velî’nin Velâyetnâme eserinde önemli bir şahsiyet olarak yer almakta olup İmam Ali bin Musa Rıza’ya dayanan kerametler burada açıklanır. Yarsan inancında da İmam Rıza’nın batını yönü Davud-i Rehber olarak kabul edilir (Soltani, 2017, s. 256-260).

Serencam, Velâyetnâme ve Buyruk gibi eserler, Alevi-Bektaşî inançlarının temel yapı taşlarını oluşturur. Velâyetnâme, Serencam’ın sade bir özetini sunar ve Alevi-Bektaşî öğretisinin derinliklerini arkaik bir dil ile aktarır. Buyruk ise, Şebekler için rehber niteliği taşır ve Velâyetnâme ile Serencam’daki semboller üzerine açıklamalar yapar. Bu metinlerdeki seyr ve sülûk, hem batını hem de zahiri yönleriyle ele alınmaktadır (Soltani, 2017, s. 261-300).

Bu bağlamda, Yarsan ve Bektaşilik arasındaki ilişkiler, inançsal temelleri, kutsal şahsiyetlere olan benzer yaklaşımları ve kullanılan dinî metinlerin içerikleri açısından güçlü bir paralellik gösterir. İki inanç ekolü de ortak bir mirası paylaşmakla

birlikte, zaman içinde farklı coğrafyalarda şekillenerek kendilerine özgü kimlikler kazanmışlardır. Yarsan ve Bektaşilik arasındaki bu derin bağlar, hem inançsal hem de kültürel düzeyde, daha geniş bir Alevi topluluğunun ortak paydasını oluşturur. Bu ortaklıklar, özellikle dinî metinlerin tercümeleri ve öğretilerinin yorumlanmasında daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

1.2.4. Bektaşilik, Alevilik ve Şiilik ilişkisi

Bektaşilik, Alevilik ve Şiilik arasındaki ilişki, benzerlikler ve farklılıklar son yıllarda yapılan araştırmalara sıklıkla konu olmaktadır. Cemal Şener, Hacı Bektaş-ı Veli'nin Anadolu'daki Aleviliğin en önemli pirlerinden biri olduğunu ve sağlığında kendi düşünce ve felsefesine “Bektaşilik” denmediğini ifade etmektedir. Şener'e göre Hacı Bektaş, Alevilik anlayışının Anadolu'daki yeni şekillendiricilerindendir (Şener, 1994, s. 88).

Melikoff (2006, s. 220) ise Alevilik ve Bektaşilik arasındaki ilişkiyi ele alırken, her Bektaşî'nin bir Alevi olduğunu, ancak her Alevi'nin bir Bektaşî olmadığını savunmaktadır. Ancak bu görüş bazı araştırmacılar tarafından farklı bir şekilde değerlendirilmiştir.

Hamza Aksüt (2009, s. 39-40), Bektaşiliği Alevilikten ayrı bir tarikat değil, Alevi bir tayfa olarak tanımlamaktadır. Aksüt'e göre Bektaşî olmak, Hacı Bektaş Ocağı'na bağlı olmak demektir. Aleviler ise kendi inanç sistemlerini genellikle bir tarikat olarak tanımlarlar. Bu nedenle Aleviliği tarikat olarak nitelendirmek doğru bir yaklaşım olabilir. Gerçekten de son yıllarda yapılan bazı araştırmalar, Alevilik ve Bektaşiliği farklı inançlar olarak tanımlamaktadır. Ancak Bektaşilik bir ocak olarak Aleviliğin bir parçasıdır ve bu ocak Aleviliğin kollarından biri olarak kabul edilir. Bektaşiliğe “tarikat” denildiğinde kastedilen şey, aslında “yol” anlamındaki tarikattır. Her Alevi'nin bir Bektaşî olduğunu ancak her Bektaşî'nin bir Alevi olmadığını, ayrıca Kızılbaş-Alevi olmanın kan bağına dayandığını öne sürmektedir.

Bazı araştırmacı ve yazarlar, Bektaşiliği ayrı bir tarikat olarak kabul etmekte ve Alevilikten farklı bir inanç olarak değerlendirmektedir. Bu görüşü savunanlar genellikle şehirde yaşayanlara Bektaşî, kırsal kesimlerde yaşayanlara ise Alevi adını vermektedir. Bu konuda ilk önemli çalışmayı yapanlardan biri Besim Atalay'dır. Atalay, *Bektaşilik ve Edebiyatı* adlı eserinde, Alevilere “Köy Bektaşisi” adını vermiş

ve bu grubun kendilerini hem Alevi hem de Köy Bektaşisi olarak kabul ettiklerini belirtmiştir (Atalay, 2018, s. 23).

Alevilik hakkında en çok tartışılan konulardan biri de Anadolu Aleviliğinin Şiiliği kapsayıp kapsamadığıdır. Bu hususta araştırmacıların farklı görüşleri bulunmaktadır. Arapça kökenli “Şia” kelimesi, cemaat veya ümmet anlamına gelir. Hz. Muhammed’in vefatından sonra Hz. Ali’nin halife ve imam olmasını savunanlara Şia denilmiştir. Bu gurup, Ali taraftarları olarak da bilinir. İmam Cafer Sadık döneminde Şiilik teolojik bir temele oturtulmuş ve mezhep kimliği kazanmıştır. Bu dönemde Şiilik ve Caferilik terimleri birbirinin yerine kullanılmaya başlanmıştır. Çünkü, “Eşhedü en laile illallah ve eşhedü enne Muhammeden resulullah ve eşhedü enne Aliyyen veliyullah” ifadeleriyle şehadet getiren ve Caferi fikhını benimseyen kişilere hem Şii hem de Caferi denir. Arapçada Şiilere ayrıca “İsna aşeriyye” veya “İmamiyye” yani “On İki İmamcı” da denmektedir. Şiilik, geniş anlamıyla, Hz. Ali’yi Allah’ın velisi olarak kabul eden, onun yolunu izleyen, On İki İmam’ın İslam dininin temellerini oluşturduğuna inanan, ehlibeyte büyük sevgi duyan, altıncı İmam Cafer Sadık’ın fikhını benimseyen ve şariat konularına büyük önem veren bir İslam mezhebidir. Aslında Bektaşiler de diğer Alevi grupları gibi Caferi mezhebine mensup olduklarını ifade ederler. Onlara göre, Caferi mezhebinin kurucusu Cafer Sadık’tır (Gölpınarlı, 1969, s. 40).

Abdülbaki Gölpınarlı (1969, s. 185, 186), mezhep ile tarikat arasındaki farkı şu şekilde açıklar: Mezhep, inanç, ibadet, toplumsal ilişkiler ve dinî hükümlerin nasıl uygulanacağıyla ilgili bir sistemdir. Bu sistem Kur’an, sünnet ve akıl gibi kaynaklara dayalı olarak belirlenen kurallarla şekillenir. Mezhep dinin temel hükümlerine dayanan bir yol izler. Tarikat ise dinî inanç ve ibadet sisteminden ziyade, bireyin Tanrı’ya ulaşmak için içsel bir yolculuk yapmasını, manevi bir arayış içinde olmasını ifade eder. Tarikat bireyin Tanrı’yla olan ilişkisini derinleştiren ve onu aşk, irfan ve zevk gibi ruhani deneyimlerle donatan bir yoldur.

Yapılan tanımlar ve yorumlardan yola çıkarak, Anadolu Aleviliği, Şiilik ve Bektaşilik arasındaki benzerlikler ve farkları şu şekilde özetlemek mümkündür:

Tasavvuf ve Şariat Yönünden:

- Anadolu Aleviliği bir tasavvuf yolu olarak şariat, tarikat, marifet ve hakikat aşamalarını içerir. Bu süreçlerde insan-ı kâmil (olgun insan) olma hedefi güdülür.

- Bektaşilik Aleviliğin bir kolu olarak tasavvufi öğretileri benimser ve benzer şekilde olgunlaşma amacını taşır. Bu yolda sevgi, hikmet ve aşk ön plana çıkar.

- Şiilik şariat kurallarına dayalı bir inanç sistemidir ve temel ibadetler şariat hükümleri doğrultusunda yapılır. Şiilikte özellikle İmam Ali'ye ve ehlibeyte sevgi önemli bir yer tutar, fakat şariat kurallarına sıkı sıkıya bağlılık esastır.

Liderlik Yönünden:

- Anadolu Aleviliğinde dinî ve toplumsal otorite olarak dede ya da baba önemli bir figürdür.

- Bektaşilikte de benzer bir yapı mevcuttur; pir ve dede topluluğun manevi liderleri olarak öne çıkar.

- Şiilikte dinî otorite genellikle ayetullah ya da daha yüksek dinî liderlere dayanır. Bu durum, Alevilik ve Bektaşilikteki liderliğin halkla daha yakın bir ilişki içinde olduğu, Şiilikte ise dinî öğretinin daha çok fıkıh temelli olduğu noktasında farklılık yaratır.

İbadet Yeri ve Müzik Yönünden:

- Aleviler, ibadetlerini cem evlerinde yaparlar ve bu ibadetlerde müzik önemli bir yer tutar.

- Bektaşilikte de cem evlerinde yapılan ibadetlerde müzik ve semah gibi ritüeller öne çıkar.

- Şiiler, ibadetlerini camilerde yapar ve camilerde müzik aletleri kullanılmaz. Alevilikte geçmişte dem içme geleneği olsa da günümüzde bu uygulama şerbet olarak devam etmektedir. Şiilikte ise içki haram kabul edilir.

İkrar ve Bağlılık Yönünden:

- Anadolu Aleviliğinde, yola girenlerin ikrar vermesi esastır. İkrar veme cem ayinlerinde ocak dedesine bağlılık şekline toplum huzurunda yapılır.

- Bektaşilikte de bağlılık ve ikrar pirin önünde yapılır. Bu bağlılık tarikatın öğretilerine sıkı sıkıya bağlı olduğunu bildirmek anlamındadır.

- Şiiilikte bağlılık ayetullahın yazdığı fıkhi metinle belirlenir ve bu metinlerin benimsenmesiyle sağlanır. Şekil olarak Alevilik, Bektaşilik ve Şiiilik arasındaki ikrar uygulamaları farklılık gösterir.

- Bunların dışında Anadolu Aleviliği ile Şiiilik arasında önemli bir ortak inanç vardır; her iki inanç da İslam'a dayanır ve Hz. Ali ile ehlibeyte derin bir sevgi gösterir. Bektaşilik, aynı şekilde Hz. Ali'yi merkeze alır ve Ehl-i Beyt sevgisini derinleştirir. Bektaşilikte Ali'nin öğretilerine sıkı bir bağlılık ve her bireyin kendisini Ali'nin yolunda görmesi beklenir.

İbadetler Yönünden:

- Şii mezhebinde günde üç vakit farz namaz kılmak şeriatın temel esaslarındanıdır.

- Anadolu Aleviliğinde ise tarikat namazı, genellikle cuma akşamları (Perşembeyi cumaya bağlayan akşam) kılınır. Bunun dışında bazı Aleviler şeriat namazını da kılar.

- Bektaşilikte ibadetler cem evlerinde yapılır ve tarikat namazı da vardır; ancak müzik, dua ve semah gibi ritüeller ibadetlerin önemli bir parçasıdır.

- Şiiilikte oruç, Ramazan ayında tutulur.

- Anadolu Aleviliğinde ise oruç Muharrem ayında tutulur ve bu oruç Muharrem'in 1. gününden başlayarak 9, 10 ya da 12. gününe kadar devam eder.

- Bektaşilikte de tıpkı Alevilikte olduğu gibi özellikle Muharrem ayında oruç tutulur. Oruç nefsin arındırılması ve manevi olgunlaşma amacı taşır.

1.3. Irak Bektaşiliğinde Önemli Sayılan Tarihî Şahsiyetler

Irak'ta, özellikle Türkmen ve Kürt aşiretleri arasında Bektaşiler tarafından saygı duyulan pek çok tarihi şahsiyet bulunmaktadır. Bunlardan bazıları, doğrudan Bektaşî geleneğini sürdüren Bektaşî şeyhleridir. Baazıları ise, mensup oldukları dinî ve tasavvufî yapının Bektaşilik ile benzerlik taşıyan yönleri nedeniyle dolaylı olarak bu geleneğe bağlı kabul edilebilirler. Bu şahsiyetler kendi inanç ve uygulamalarıyla Irak Bektaşiliğinde saygı duyulan kimseler olmuş ve Bektaşilik düşüncesinin yayılmasına katkı sağlamışlardır.

1.3.1. Sultan Sahak

Ehl-i Hak inancı, birçok farklı mezhebin birleşiminden doğmuş bir inanç sistemidir ve en önemli figürlerinden biri olan Sultan Sahak tarafından temelleri atılmıştır. Sultan Sahak¹², 13. yüzyılın sonları ile 14. yüzyılın başlarında doğmuş ve inancını hem Kürt hem de Türkmen toplulukları arasında yaymıştır. Sultan Sahak'ın doğumu, 671 (1272) yılına tarihlenmiş olup doğduğu yer günümüz Irak'ının Süleymaniye iline bağlı Halepçe ilçesindeki Berzence köyüdür. Berzence, tarihte etkili bir sûfi ailesi olan Berzencîler'e ev sahipliği yapmıştır. Gerçek adı Seyyid İshak b. Seyyid İsa Berzencî olan Sultan Sahak, halk arasında daha çok bu ismiyle tanınmış ve bir efsane hâline gelmiştir. Sahak isminin aslı İshak olup zaman zaman Sultan İslak ya da kısaltılarak San Sahak şeklinde de anılmaktadır. Ancak Ehl-i Hak inancının kurumsal bir yapıya kavuştuğu dönemde, Şah Hoşin'in öncülüğü önemli bir yer tutmakla birlikte, inancın asıl kuruluşu ve sistemleşmesi Sultan Sahak dönemine rastlamaktadır. Bu sebeple, Ehl-i Hak inancının asıl şekli ve kurucusu olarak XV. yüzyılda Sultan Sahak kabul edilmektedir (Fıglalı, 2011, s. 68; Sağniç, 1992, s. 146).

Sultan Sahak'ın soyu, İran'ın Kübreviyye tarikatının önemli şeyhlerinden Seyyid Ali Hemedanî'ye dayanmaktadır. Bu soy, onu dönemin en saygın dinî figürlerinden biri yapmıştır. Eğitim hayatına Berzence köyünde babası Seyyid İsa'nın

¹² Genellikle Baba İshak, ya da İhtiyar İshak diye bilinen Baba ile karıştırılır fakat, Sultan Sahak, İran'ın batısında, özellikle Luristan ve Kürdistan bölgelerinde etkili olmuştur. Alevilik, Şiilik ve tasavvufia bağlantılı öğeler taşıyan gizemci bir mezhebi yapı geliştirmiştir. Baba İshak ise, Babailik hareketi ile anılan bir isimdir. Babaiyye hareketi adını, tarihî kaynakların hakkında çelişkili bilgiler sunduğu "Baba" olarak bilinen bir liderden alır (Köprülü, 1918, s. 232-234). Suriyeli yazar Bar Hebraeus (ö. 1286), bu Baba'yı hareketin lideri olarak tanımlarken, "İhtiyar İshak"ı onun müridi olarak belirtir. Al-Karamani (ö. 1610) ise Baba İlyas'ı hareketin lideri olarak gösterir (Al-Karamani, 1865, s. 293). Bir başka yazar olan Nasir al-Din al-Hüseyin Yahya bin Muhammed, diğer adıyla İbn Bibi (ö. 1272), Baba İshak'ı Babaiyye hareketinin lideri, Baba İlyas'ı ise onun iş birliği içinde olduğu kişi olarak tanımlar. Modern yazarlar ise Babaiyye hareketinin liderinin, Suriye-Fırat sınırındaki Kfarsud bölgesinden Türkmen bir vaiz olan Baba İshak olduğunu savunurlar (Birge, 1994, s. 28-33). Bar Hebraeus'a göre ise (1932, s. 405), Baba, Amasya bölgesinde vaaz verirken kendisini tek gerçek "Rasul" ilan etmiş ve Muhammed'in "yalancı ve Allah'ın peygamberi olmadığını" ifade etmiştir. Baba'nın takipçileri onu "Allah'ın peygamberi" ve "Emirü'l-Müminin" olarak adlandırmış ve İslam'ın şehadet getirme formülünü "Allah'tan başka ilah yoktur, Baba Allah'ın halifesidir" şeklinde değiştirmiştir. Baba'nın ilahi bir peygamber olduğunu kabul etmeyenleri öldürmüşlerdir. Pek çok Türkmen Baba'ya bağlanmış ve onu Selçuklu boyunduruğundan kurtaracak bir lider olarak görmüştür. Türkmenler güçlerini toplayarak 1241 yılında Selçuklu sultanı II. Gıyaseddin Keyhüsrev'e (hük. 1236-1245) karşı açık bir isyana girişmiştir. Baba İshak ve Babaiyye hareketi sonunda bastırılmış ve ana kışkırtıcılar yakalanarak öldürülmüştür. Babaiyye hareketinin önemli bir özelliği, aşırı Şiilik ile olan ilişkisidir. (Köprülü, 1918, s. 233). Şii öğretileri, Baba İshak'ın müridi olan Baba İlyas tarafından, 13. yüzyılın başlarında Moğol ordularının Horasan'ı istila ettiği dönemde, Horasan'dan Anadolu'ya taşınmıştır. Baba İshak, Suriye-Fırat sınırındaki Kfarsud bölgesinde, Halep'e ve İsmaililer ile diğer aşırı ve ılımlı Şiiilerin yoğun olarak bulunduğu komşu bölgelere çok uzak olmayan bir yerde vaaz vermeye başlamıştır (al-Karamani, 1865, s. 293).

yanında başlayan Sultan Sahak, medrese eğitimini Bağdat'ta Nizamiye Medresesi'nde sürdürmüştür. Bağdat'ta öğrendiklerini hem teorik hem de pratik olarak derinleştirerek halkına aktarabileceği bir bilgi birikimi oluşturmuştur. Eğitimini tamamladıktan sonra memleketi Şehrezor'a dönen Sultan Sahak, burada ve çevresinde büyük bir etki yaratmış ve halk tarafından saygı gören bir lider olmuştur (Sağniç, 1992, s. 146).

Sultan Sahak'ın yaşadığı dönemde, Ehl-i Hak inancı Şehrezor'dan başlayarak çevre bölgelere de yayıldı. 1316'da yaşadığı bir takım ailevi anlaşmazlıklar neticesinde Berzence'yi terk eden Sultan Sahak, İran sınırındaki Hevreman bölgesine yerleşmiş ve burada Ehl-i Hak inancını daha sistemli bir şekilde kurumsallaştırmıştır. Ehl-i Hak mezhebinin ilk temelleri, Sultan Sahak'ın burada kurduğu dergah ve niyazhane ile atılmıştır. Bu dönemde, Sultan Sahak'ın etrafında oluşan topluluk, özellikle Şah Hoşin'den sonra inancın kurumsal bir yapıya kavuşturulmasını sağlamıştır (Minorsky, 1997, s. 171).

Sultan Sahak'ın toplumsal etkisi, sadece dinî alanda kalmamış, aynı zamanda sosyal yapıyı da etkilemiştir. Havraman bölgesinde, çoğunluğunu Yarsan inancını benimseyen toplulukların oluşturduğu bir ortamda, Sultan Sahak, Ehl-i Hak inancının güçlü bir lideri olarak öne çıkmıştır. O, Sünnî ve sûfî bir gelenekten gelen bir şahsiyet olarak, bu toplumda doğal bir lider olarak kabul edilmiş ve zamanla Ehl-i Hak inancının en önemli figürlerinden biri olmuştur. Sultan Sahak'ın liderliği, onun ölümünden sonra da ailesi tarafından sürdürülmüş ve topluluklar üzerinde kalıcı bir etki bırakmıştır. O, sadece bir dinî lider değil, aynı zamanda bir şair olduğu da unutulmamalıdır. Kürtçe edebiyat alanındaki önemli eserleri ve divanı, kültürel mirasının bir parçası olarak günümüze ulaşmıştır. Sultan Sahak'ın, Bektaşîlik ile paralel özellikler taşıyan Kâkâîlik inancının başlatıcısı olarak kabul edilmesi de mümkündür. Bektaşîlikle benzer öğretileri ve uygulamaları içinde barındıran Kâkâîlik, Sultan Sahak'ın derin felsefî ve tasavvufî anlayışını yansıtan bir inanç sistemidir (Sağniç, 1992, s. 147).

Ölümünden sonra Sultan Sahak'ın türbesi, özellikle Ehl-i Hak inancını benimseyenler için kutsal bir yer hâline gelmiştir. Perdiwar köyü, Sultan Sahak'ın ölümünün ardından, Kakailerin kutsal kabul ettiği bir mekân olarak önem kazanmıştır ve bu köy, bugün hâlâ bu inancın merkezi kabul edilmektedir. Sultan Sahak, ölümünden önce Havraman bölgesinde yaptığı çalışmalarla, Ehl-i Hak inancının sınırlarını genişletmiş ve farklı etnik gruplar arasında etkisini artırmıştır. Bu etkisi, ona

hem dinî hem de toplumsal alanda büyük bir saygı kazandırmıştır (Minorsky, 1988, s. 250).

Sultan Sahak'ın hayatı, öğretileri ve kurduğu mezhep, Kürt ve Türkmen halkları arasında derin izler bırakmış, onun adını hem dinî hem de kültürel bir figür olarak tarihe kazandırmıştır. Ehl-i Hak inancının temellerini atan Sultan Sahak, hem kendi döneminde hem de sonrasında, halkının manevi gelişimine önemli katkılarda bulunmuş ve inancını çok sayıda insana yaymayı başarmıştır.

1.3.2. Fuzuli

Irak Bektaşileri arasında saygı duyulan Fuzuli'nin gerçek adı Muhammed b. Süleyman'dır. Babası, Hille müftüsü olarak görev yapmıştır. Doğum ve ölüm tarihleri kesin olarak bilinmese de Katip Çelebi'ye göre 963 (1556) yılında vefat ettiği kabul edilir. Kendi seçtiği "Fuzuli" mahlası, 'gereksiz' anlamına gelse de aynı zamanda 'faziletler' anlamını da taşımaktadır. Bu zıtlık, onun edebiyat dünyasında fark edilmesini sağlamıştır. Doğum yeri konusunda Bağdat, Hille ve Kerbelâ ihtimalleri öne çıksa da, eserlerinde Kerbelâ'dan sıkça bahsetmesi buranın daha güçlü bir ihtimal olduğunu düşündürmektedir (Katip Çelebi, 2007, s. 112).

Arapça, Farsça ve Türkçeye hâkim olan Fuzuli, ilk eğitimini babasından almış, ardından Rahmetullah adlı bir hocadan dersler görmüştür. Kaynaklarda Azeri şair Habibi'den edebî ilimler, Rahmetullah'tan ise Arapça öğrendiği iddia edilse de kesin bir bilgi yoktur. İslamî ilimlerin yanı sıra felsefe ve matematikle de ilgilenen şair, astroloji ve kehânet gibi alanları asılsız bulmuştur. Osmanlı'nın Bağdat'ı fethi sırasında Hayali Bey ve Taşlıcalı Yahya ile tanışmış, Kanuni Sultan Süleyman'a sunduğu kasidesiyle Osmanlı çevrelerinde tanınmıştır. Şehzade Beyazıd'e yazdığı mektupta, maddi imkânsızlıklar nedeniyle onun yanına gidemediğini ifade etmiştir. Eserlerinde, aşk ve içsel bunalımlarını en derin şekilde anlatmış, bazen "gönlümdeki aşk ateşi" gibi temalarla kalbini ateş içinde yandığını dile getirmiştir (Kılıç, 1996, s. 171-174).

Dönemin toplumsal ve siyasi yapısını yansıtan bir şair olarak, yaşadığı zamanın etkilerini şiirlerinde açıkça hissettirmiştir. Diğer şairler gibi dönemin büyüklerine kasideler sunmuş ve onların himayesini istemiş olsa da, onun asıl gücü ve değeri gönül zenginliğinde yatmaktadır. Şiirlerinde mistik bir anlayışın izleri görülse de tam anlamıyla bir mutasavvıf şair olduğu söylenemez. Fuzuli'nin "dünya geçici,

ruh ebedî” gibi düşünceleri onun hayatı boyunca içsel bir arayışı ve insanın geçici dünyada yaşadığı zorlukları ifade etmesini sağlamıştır (Akdemir, 2019, s. 125).

Yaşadığı dönemin sosyal ve siyasi sorunlarını görmezden gelen ya da yalnızca zevk ve eğlenceye düşkün bir şair değildir. Saray çevresine yönelttiği eleştirilerde, padişahların ve yöneticilerin dünya nimetlerine fazlaca kapılmalarını ve halkın sıkıntılarını göz ardı etmelerini sorgulamıştır. Fakirliği, zenginlik ve iktidardan üstün tutmuş, padişahlık makamına bile değer biçmeyerek dünya nimetlerinin gelip geçici olduğunu vurgulamıştır. “Saraylardaki zenginlik geçici, gönüllerdeki huzur kalıcıdır” diyerek halkın değer yargılarını sorgulamıştır (Akdemir, 2019, s. 140).

Fuzuli, İslam dininin kaidelerini öğrenmiş, İslam’ın felsefi yanını, hümanist mahiyetini derinden derk etmiş, Allah’ın birlik ve beraberliğine iman etmiştir. Onun inançlı bir müslüman olduğu tevhit ve münacatlarında, rubailerinde ve eserlerinin başlangıç kısımlarında ifadelerinden anlaşılmaktadır. Eserlerinde mezhebî görüşünü açıkça dile getirmemiştir. Ama Şii ya da Sünni olduğu kanısına varanlar bu fikre eserlerinden yola çıkarak varmışlardır. Fuzuli’nin Şii olduğu kanısına varanlar kadar onun Sünni olduğuna kanaat getirenler de aslında az sayılmaz. Sünni olduğuna kanaat getirilmesinin sebeplerinden biri de belki eserlerinde Sünniliğe aykırı bir şeye rastlanılmamasıdır (Yurdagül, 1996, s.168).

1.3.3. Baba Gürgür

Irak ve Bağdat’taki Bektaşî tekkeleri denildiğinde literatürde en dikkat çeken isimlerden biri Gürgür Baba ve onun tekkesidir. Gürgür Baba ve tekkesi, Osmanlı İmparatorluğu ile birlikte başlayan yeni siyasal düşünceler ve toplumsal dönüşümlerin de bir parçası hâline gelmiştir. Gürgür Baba’nın ismi etrafında yapılan tartışmalar, bu sürecin izlerini sürmek açısından önemli ipuçları sunmaktadır. Abbas Azzawî, Gürgür Baba Tekkesi ve dervişlerinin başına gelen olayları adeta gözlemlemiş gibi anlatmakta, olayların kahramanları hakkında detaylı bilgiler sunmaktadır. Bu bilgiler, aynı zamanda Hazım Agâh Efendi’nin mektubunda aktardığı bilgilere de kaynaklık etmektedir. Gürgür Baba ile ilgili olarak Azzawî, eserlerinin birçoğunda farklı cilt ve sayfalarda yer vermiştir. Özellikle Irak’taki Bektaşî tekkeleriyle ilgili verdiği bilgilerin içinde Gürgür Baba da önemli bir yer tutmaktadır. Ancak, Azzawî ve genel olarak Iraklı araştırmacıların Bektaşilik hakkındaki bilgileri bazen eksik veya karışıktır. Örneğin, Hurufilik üzerine yaptığı açıklamalarda Bektaşilik ile Virani Baba arasında

fark gözetmeden bunları bir arada ele alması, konuyu anlamada zorluklar yaşandığını göstermektedir (Taşgın ve Abzhalov, 2024, s. 316).

Gürgür Baba Tekkesi, Osmanlı ve Irak'taki yeni siyasal dönüşüm sürecinin bir parçası olarak, çeşitli kaynaklarda önemli bir yer tutmaktadır. Azzawi, özellikle bu tekkenin Bağdat'taki konumunu ve tarihî sürecini detaylı bir şekilde ele almıştır. Azzawi'nin aktarımına göre, Mescidi Baba Gürgür ve tekkesinin, Bağdat'ın Meydan Mahallesinde, Suku'l-Herec yakınlarında yer aldığı belirtilmektedir. Bu yer, aslen "El-Ebu'l-Nurani" veya "Nurlu Baba" olarak anılan Gürgür Baba'nın mezarıdır ve Bağdat'taki Bektaşî şeyhlerinden biri olarak tanınmaktadır. Azzawi, Gürgür Baba'nın isminin, Kerkük'teki petrol kuyularıyla ilişkili olduğunu ve bu kuyuların bir keramet olarak kabul edildiğini ifade etmektedir. Bunun yanı sıra, Gürgür Baba vefat ettikten sonra mezarı bu bölgeye yapılmış ve türbe ile mescid, El-Hac Muhammed ed-Defteri Bin Abdullah tarafından 1081 H. yılında inşa edilmiştir. Bu yapılarla bağlantılı olarak, vakıfların gelirleri sağlanmış ancak Gürgür Baba'nın soyunun devam etmemesi nedeniyle vakıfların tevliyeti Bağdat kadısına devredilmiştir. Ayrıca, tekkenin yönetimi zamanla değişmiş, Gürgür Baba'nın vefatından sonra Bağdat kadısı, yirmi yıl kadar bir süre boyunca mütevellî olarak atanmış, daha sonra bu görev Muhammed Feyzi ez-Zehavi'ye verilmiştir. Ancak 1300 H. yılında Feyzi ez-Zehavi'nin azledilmesinin ardından tekke, yeniden mescide dönüştürülmüş ve mütevellîliği Bektaşîlerden alınarak başka bir kişiye verilmiştir. Gürgür Baba'nın ismi ve kerameti, özellikle Kerkük'teki petrol kuyularıyla ilişkilendirilmiş ve bu ilişki sözlü aktarım yoluyla geniş bir halk kitlesine ulaşmıştır. Azzawi, Gürgür Baba'nın bu şekilde tanınmasının, Kerkük'teki petrolün etkisiyle doğan bir halk hafızası ve geleneği olduğunu vurgulamaktadır (Taşgın ve Abzhalov, 2024, s. 317).

Bağdat'ta, Sükûti Baba'nın vefatının ardından, Bağdat valilerinden Namık Paşa, Gürgür Baba Tekkesi'ni Bağdatlı Hint kökenli bir şahsiyete devretmiştir. Bunun yanı sıra, Takiyüddin Paşa, Bağdat merkezindeki Gürgür Baba Tekkesi'ni Nakşibendi şeyhi ve alim olan Abdurrahman Karadağı'ya vermiştir. Mehmet Namık Paşa, 1850-1851 yıllarında Bağdat'a ilk defa atanmış ve burada kara yollarının altyapısını güçlendirme ve telgraf şebekesinin kurulması için çalışmalar yapmıştır. 1861-1867 yılları arasında ise ikinci kez Bağdat valisi olarak görev almış ve şehre bağlı yerleşimlerin ulaşımını iyileştirmek için yollar inşa etmeye gayret etmiştir. Ancak bu projeler tamamlanmamış ve Mithat Paşa'nın yönetimiyle bitirilmiştir. Takiyüddün

Paşa, 1867-1868 yılları arasında Bağdat valisi olmuş, ardından Mithat Paşa görevi devralmıştır. Takiyüddün Paşa, 1880-1886 yılları arasında Bağdat valiliğine ikinci kez atanmıştır (Bayatlı, 2005, s. 199-200).

Hüseyin Mazlum Baba'dan Gürgür Baba Tekkesi'ni devralan Takiyüddin Paşa, Bağdat valiliğine ikinci kez atandıktan sonra 28 Muharrem 1298 (19 Kanunievvel 1296 / 31 Aralık 1880) tarihinde Bağdat'a ulaşarak görevine başlamıştır. Üstad Muhammed Feyzi, Bağdat Müftisi ve Bağdat Kadısı Vekili olarak görev yaparken, Gürgür Baba Tekkesi'nin tevliyetini Bektaşî tarikatından Dede Hüseyin İbni Ahmed İbni Mustafa'ya 19 Zilhicce 1297 tarihinde vermiştir. Ancak, Bağdat Şer'i Kadısı Seyyid Mir Muhammed Esad İbni Seyyid Muhammed Şerif Paşa İbni Hac Süleyman Ağa, Hüseyin Dede'yi tevliyetten almış ve yerine Abdurrahman Karadaği'yi 28 Safer 1300 H tarihinde müteveli ve müderris olarak tayin etmiştir. Sonrasında tekke, daha önce olduğu gibi tekrar mescit hâline dönüştürülmüştür (Taşgın ve Abzhalov, 2024, s. 318).

Abdurrahman bin el-Molla Muhammed el-Karadaği ibn el-Hayyat, Karadağ kasabasında 1253 yılında doğmuş ve ilim öğrenimine ailesi yanında başlamıştır. Akli ve nakli ilimlerde derinlemesine eğitimini tamamlayan Karadaği, Bağdad'a gelerek Allame Muhammed Feyzi Efendi ez-Zehavi'nin yanında Süleymaniye Medresesi'nde eğitimine devam etmiştir. Eğitimini başarıyla tamamlayan Karadaği, icazet alarak Gürgür Baba Medresesi'nde eğitim vermeye başlamıştır. Abdurrahman Karadaği, 1917 yılı Haziran ayında vefat etmiş ve Gürgür Baba Tekkesi'ne defnedilmiştir. Onun iki oğlu, Şeyh Muhammed ve Şeyh Ali, ile kardeşi oğlu Şeyh Mahmud Karadaği, Hanekin Camii Kebiri'nde müderrislik yapıyordu. Şeyh Mahmud Karadaği, 1924 yılı Teşrinievvel ayında vefat etmiştir. Abdurrahman Karadaği'nin diğer çocuklarından el-Mehami eş-Şeyh Mustafa, Şeyh Salih, bir önceki Kerkük Mutasarrıfı, babası ise Bağdad'ın eski ikinci kadısı Şeyh Hasan'dır. Kerkük'ün ilk kadısının oğlu olan bu isimler, bölgedeki sosyal yapıyı da yansıtmaktadır (Suhreverdi, 1933, s. 116-118)

Sonuç olarak, Gürgür Baba Tekkesi, mescit, medrese ve tekke olarak literatürde yer almakta olup aynı zamanda Kerkük'teki petrol kuyularının bulunduğu bölgenin isimlendirilmesiyle de ilişkili bir mekan olarak tarihsel bir önem taşımaktadır. Mescid-i Baba Gürgür, Meydan Suku Herec'e ana caddeden ulaşılabilen ve caddenin sonunda yer alan bir tekke olarak tanımlanabilir. Bu mescid için vakıf gelirleri, Suku'l-Herec bölgesinde, çarşının içinde yer alan ve mescidin arkasında

bulunan bir kahve dükkanından ve on sekiz dükkândan sağlanmaktadır. Zamanla bu sayının yirmi ikiye çıktığı kaydedilmektedir. Vakıfların yönetimi ve mescidin idaresi, müteveli tarafından üstlenilmektedir. Mescidin mütevellisi, Şeyh Abdurrahman Efendi Karadağı'dır. Tevliyetin atanması ise Bağdat Kadısı tarafından yapılmakta ve müteveli bu şekilde görevlendirilmektedir. Vakıf yönetimiyle birlikte, evkaf dairesi de mütevellinin ölümünün ardından yönetime müdahale ederek, yeni bir müteveli atanana kadar imam ve hizmetçi atamalarını gerçekleştirir. Medrese eğitiminden vazgeçilerek, bunun yerine Kuran kıraati öğretimine ağırlık verilmiş ve böylece eğitim, Kuran merkezli bir düzene geri dönmüştür (Ravi, 2006, s. 264-266).

Rauf, Ravi'nin eserine eklediği dipnotlarda, Gürgür kelimesinin anlamını "El-Ebu'l-Nurani" yani "Nurlu Baba" olarak tanımlamaktadır. Bu ismin, Gürgür Baba'nın, Kerkük'teki petrol kuyularından çıkan ateşi keramet olarak görüp bu ateşin kendisine atfedilmesinin ardından bu şekilde verilmiş olduğunu belirtmektedir. Petrol kuyularının bulunduğu alan da "Gürgür Baba" olarak adlandırılmaktadır. Ravi, Bektaşî tekkesinin tarihî hakkında da bilgi vererek, mescidin çok eski bir tarihe, Abbasiler dönemine kadar dayandığını ifade etmektedir. Zamanla Bektaşîlerin bu mescide yerleştiğini ve mescidin bulunduğu yerin Sultan Çarşısı olduğunu eklemektedir. Ayrıca, Defterdar Mehmet Bey'in 1081 H / 1670 M yılında vakıflar kurarak mescidin canlanmasına katkıda bulunduğu, vakıflar arasında ev, kahvehane, Meydan Mahallesi'nde dükkânlar ve ziraat arazisinin bulunduğu belirtilmektedir. Bu vakıflar, Gürgür Baba Mescidin'in gelirlerini artırmak için kurulmuştur. Rauf'un ikinci dipnotu, Şeyh Abdurrahman Karadağı hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Şeyh Abdurrahman bin Molla Muhammed Karadağı, Karadağ kökenli olup 1253 H / 1837 M tarihinde doğmuştur. İlmini babasından ve diğer alimlerden öğrenmiş, köyünde eğitimine devam etmiştir. Sonrasında Bağdat'a giderek burada Bağdat ulemasından dersler almıştır. Kerkük'e gidip burada medrese öğrencilerine ders vermeye başlamıştır. Bağdad Valisi Hacı Hasan Refik Paşa'nın daveti üzerine 1303 H / 1885 M yılında Bağdat'a geri dönmüş ve Baba Gürgür mescidi burada medreseye dönüştürülmüştür. Bu dönemde öğrencilere şariat ilimleri öğretmiş, ders verdiği süreçte lügat, akait, mantık, hikmet ve belagat gibi alanlarda eserler kaleme almıştır. Şeyh Abdurrahman Karadağı, 1335 H / 1916 M yılında vefat etmiştir (Ravi, 2006: 266).

Felekeddin Kakayi, eserinin giriş kısmında kısa bir değerlendirme yaparak, Ehli hak (Kakailer) ile Bektaşiler veya Aleviler arasındaki ilişki ve benzerliklere dikkat çekmektedir. Bu benzerliklere örnek olarak, Baba kelimesinin kökeni ve yaygın kullanımı üzerinde durmaktadır. Kakayi, Gürgür Baba'nın da bu ortak tema ve kişilikler arasında yer aldığını ifade ederken, çalışmada Gürgür Baba ve Bektaşî tekkesine yer verilmesinin kendisini büyük bir memnuniyetle karşıladığını belirtmektedir. Ayrıca, konuyu genel anlamda Kürtler ve Kürtçe etrafında değerlendirerek, bu kültürel ve dinî bağlantıları kapsamlı bir biçimde ele almaktadır (Rauf, 2012, s. 5-12).

Rauf, konuya başlarken, hakkında yaşamı ve ölümüyle ilgili pek fazla bilgi bulunmayan bir kişiden söz ettiğini belirtmekte ve modern dönemin tarihçilerinin bu konuda yetersiz kaldığını ifade etmektedir. Ancak, Rauf, Gürgür Baba'nın isminin Kerkük'teki petrol kuyuları ile bağlantılı olduğunu, bu kuyuların onun adıyla ilişkilendirildiğini açıklamaktadır. Rauf, buna rağmen, Gürgür Baba'nın zahidane bir yaşam sürdüğünü, salih bir kişi olduğunu ve isminin, tarihçilerin eksik bilgilerinin aksine, Kerkük'teki büyük petrol kuyuları ile anıldığını vurgulamaktadır. Aynı zamanda Rauf, Baba Gürgür veya onun defnedildiği tekke, medrese ve mescit hakkındaki araştırmalarda, Gürgür Baba'dan ya hiç bahsedilmediğini ya da onun hayatı hakkında herhangi bir bilgi verilmediğini dile getirmektedir. Ayrıca, tekke, medrese ve mescit ile ilgili kaynakların mekân hakkında yeterli ve detaylı bilgi sunmadığını, özellikle de bu mekânlarda yer alan odalar ve bu odalarda metfun bulunan şahıslar, özellikle de Baba Gürgür hakkında neredeyse hiç bilgi bulunmadığını vurgulamaktadır. Rauf, kendisinin bu eksikliği gidermek amacıyla hem Baba Gürgür hakkında daha kapsamlı bilgiler sunacağını, hem de tekke, medrese ve mescit hakkındaki ayrıntılı verileri sağlayacağını belirterek, bu konuda daha önce yapılan çalışmalardan farklı bir yaklaşım sergileyeceğini ifade etmektedir. Rauf, Suhreverdi'nin aktardığı bilgilere dayanarak, Gürgür Baba'nın Kürt olduğunu ve ona verilen "El-Ebu el-Nurani" yani Nurlu Baba lakabının, Kerkük'teki gaz ve petrol kuyularıyla ilişkilendirilerek verildiğini belirtmektedir. Bu lakabın, Gürgür Baba'nın kerametleri ve doğaya etkisi üzerine şekillendiği ifade edilmektedir. Rauf'a göre, Gürgür Baba, Hicri 900 (1496 M.) yıllarında yaşamış ve ders verdiği yerin,

Meydan'daki bir ribat¹³ olduğu, bu ribatın kendisine ait olduğu ve Kürtlerin salihlerinden biri olarak insanları irşat ettiği kaydedilmektedir. Meydan'daki bu yerin, Bektaşî ribatı olarak kabul edildiği, Gürgür Baba'nın Hicri 1011 (1602 M.) yılında vefat ettiğinde, buraya defnedildiği ve Bağdat halkının kabrini ziyaret ederek ona olan saygılarını gösterdiği yazılmaktadır. Bu bilgiler, Gürgür Baba'nın halk arasında sahip olduğu yüksek itibarın ve saygının bir göstergesidir (Rauf, 2012, s. 398-406).

1.3.4. Şeyh Hasan el-Berzenci

Kerkük Türkmenleri arasında büyük saygı gören Şeyh Hasan el-Berzencî, Berzencî Seyyidler ailesindendir. Soyu, Berzencî Seyyidlerinden Şeyh Ali ed-Dulpemevî'ye kadar uzanır. Şeyh Ali ed-Dulpemevî, Süleymaniye'nin tanınmış Kâdirî şeyhlerinden Ma'rûf en-Nûdehî el-Berzencî'nin babasının amcasıdır.

Kerkük'te düzenli bir tekkesi olmasa da, Şeyh Hasan el-Berzencî dönem dönem Kerkük'e gelip müritleriyle bir araya gelmiş, bir süre kaldıktan sonra asıl ikametgahına geri dönmüştür. Türkmenler tarafından büyük bir saygıyla anılan Şeyh Hasan el-Berzencî, kurduğu Bektaşî ekolüne "Berzenciyye" adını vermiştir. Bu ekol, özellikle Kerkük'ün Dakuk ilçesinde etkin olmuştur. Ancak, Berzenciyye ekolü ile Kübreviyye tarikatının Irak'taki Hemedaniyye şubesini birbirine karıştırmamak önemlidir (Rojbeyani, 1983, s. 445-446).

1.4. Kerkük Bektaşiliğinin Genel Özellikleri

Kerkük Bektaşiliği, Türkmen toplumunun tarihsel ve kültürel yapısıyla bütünleşmiş, bölgeye özgü bir inanç sistemidir. İslam tasavvufunun temel ilkeleriyle eski Türk inançlarından izler taşıyan bu yapı, zikirler, özel günlere özgü ritüeller ve hayvan sembolizmi gibi unsurlarla kendine has bir kimlik oluşturmuştur. Bu genel özellikler, aşağıdaki bölümlerde daha ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

1.4.1. Kerkük Bektaşilerinde zikir

Anadolu Alevi-Bektaşî toplumunda ibadet amacıyla bir araya gelmeye "cem" denirken, Irak Türkmen Alevi-Bektaşî topluluğunda bu toplantılara "zikir" adı verilir.

¹³ Ribat, İslam tarihinde genellikle sınır bölgelerinde, özellikle de savaş ve fetih alanlarında kurulan dinî eğitim ve askerî amaçlı yapılardır.

Irak Türkmenleri arasında yapılan zikirler, Anadolu'daki cem uygulamalarına göre daha sade bir yapıya sahiptir ve bazı farklılıklar gösterir (KK-1).

Örneğin, tarikata katılmak isteyen bir kişinin görgü ve sorgu işlemleri veya düşkünlükten kurtulma ritüelleri genellikle zikir sırasında gerçekleştirilir. Anadolu Alevi-Bektaşî cemlerinde ise belirli hizmet sahiplerinin görevleri bulunurken¹⁴, Irak Türkmen Alevi-Bektaşî topluluğunda bu tür yapılandırılmış bir hizmet sistemine rastlanmaz. Bu durum, Anadolu'daki cemlere katılımın daha kalabalık olmasından kaynaklanmaktadır. Bunun yerine, zikir sırasında katılımcılar gönüllü olarak hizmet sunarlar. Zikirler genellikle perşembe akşamları başlayarak cuma sabahına kadar devam edebilmektedir. Zikir öncesinde çeşitli hazırlıklar yapılır ve ilk adım olarak zikir için uygun bir mekân belirlenir. Bu mekân, tarikat mensuplarından birinin evi olmalı ve katılımcıları rahatça ağırlayabilecek büyüklükte seçilmelidir (KK-1).

Zikirden önce tarikat mensuplarına haber verilerek katılım sağlanır. Ayrıca, zikir sırasında tüketilecek yemekler için hazırlık yapılır. Bu kapsamda kurban hazırlanır ve genellikle zikirden önce, bazen ise sonunda kesilir. Zikir esnasında tüketilen yemekler “lokma” olarak adlandırılır. Bazı Türkmen Alevi-Bektaşî zikirlerinde ise “dem” dağıtılır. Örneğin, Musul’a bağlı Karayatağ köyünde yapılan zikirlerde, dağıtılan demden yaşı büyük olanlara bir iki damla verilerek içirilirken, küçük yaştakilere sadece koklatıldığı bilinmektedir (KK-4).

Mürşit, zikir yerine birkaç mürit ile birlikte gelir ve içeri girdiklerinde, hazır bulunan tüm dervişler ve talipler, ayağa kalkarak yüksek bir sesle salâvat getirirler. Ardından mürşit yerine oturur ve orada bulunan dervişler ile müritler, sırayla mürşidin elini öperek salâvat getirirler. Irak Türkmen Alevi-Bektaşîlerinde yapılan zikrin bölümleri, duruma ve törenin seyrine göre değişiklik göstermektedir. Bazen önce lokma yenir ve ardından Kur'an-ı Kerim okunur, bazen de Kur'an-ı Kerim okunarak başlanır ve zikrin sonunda lokma yenir. Kur'an tilavetinin ardından şeyh ya da mürşit, Ehl-i Beyt, Hz. Ali ve On İki İmam hakkında bir sohbet açar. Bu sohbetin ardından sırasıyla orada bulunanlar veya zakirler tarafından nefesler, deyişler ve methiyeler okunur. Okunan nefesler ve deyişler, genellikle Aleviler tarafından “yedi ulu Hak âşığı” olarak kabul edilen Nesimi, Yemini, Hatayî, Fuzuli, Pir Sultan Abdal ve Kul

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bk (Bozkurt 1993, s. 174- 223; Fırlı, 1996, s. 326-336)

Himmet gibi şairlerin eserlerinden seçilir. Geçmişte bu tür törenler gizli olarak icra edilirken, zamanla yarı aleni bir hâle gelmiştir (Terzibaşı 1975, s. 180)

Irak Türkmen Alevi-Bektaşî toplumunda yapılan zikirlerde, Alevi halk müziği ve edebiyatının önemli figürlerinden Seyyid Seyfi, Kumru, Turabi, Harabi ve Genç Abdal gibi Hak âşıklarının nefes ve deyişlerine sıkça yer verilir. Ayrıca Kerkük'teki zikirlerde, Türkmen halk edebiyatında önemli bir yer tutan horyat (hoyrat) ve mâniler (dörtlükler) de icra edilir.

Aynı zamanda semah, Anadolu Aleviliğinde zikrin önemli bir parçasıdır ve birçok farklı çeşidi vardır. Irak Türkmen Alevilerinin zikirlerinde enstrüman olarak genellikle saz kullanılır. Ancak Kerkük'e bağlı Dakuk ve Tuzhurmatu ilçelerinde, sazın yanı sıra def de kullanılmaktadır. Eskiden ney de kullanılırken, zamanla bu enstrüman terk edilmiştir. Zikir sırasında şeyh ya da mürşit, nefesler ve deyişler okur. Nefesler ve deyişler esnasında topluluk yüksek sesle salâvat getirir, zikrin sonunda ise, her nefesin veya deyişin ardından "Hu Ali ve Mevla'm Ali" sözleri hep birlikte söylenir. Zikir genellikle mürşidin duasıyla sona erer (Mahdi, 2015, s. 145).

Yukarıda açıklanan aşamalar tamamlandıktan sonra eğer mehsup, sorgu ya da mürtedlik (düşkünlük) gibi uygulamalar yapılacaksa, bu işlemler sırasında bütün diğer katılımcılar ayrılır. Sadece tarikatın talipleri, dervişleri ve ehli kalır. Ardından, özel zikir kısmı başlar ve bu zikir, gecenin ilerleyen saatlerine kadar, hatta bazen sabaha kadar sürebilir (KK-1).

1.4.2. Kerkük Bektaşiliğinde özel günler ve aylar

Kerkük Bektaşiliğinde özel günler ve aylar, dinî ve kültürel ritüellerin yoğun olarak icra edildiği, toplumsal dayanışmanın ve inanç birliğinin pekiştiği dönemlerdir. Özel günler ve aylar, Kerkük Bektaşiliğinin inanç ve ritüel dünyasında oynadığı roller doğrultusunda aşağıdaki alt başlıklarda incelenmiştir.

1.4.2.1. Ramazan Bayramı

Irak genelinde Ramazan Bayramı, mezhep farkı gözetilmeksizin tüm Alevi, Şii ve Sünni Türkmenler tarafından coşkuyla kutlanmaktadır. Bir ay boyunca tutulan orucun ardından, bayram yalnızca dinî bir vecibenin tamamlanışı değil, aynı zamanda toplumsal dayanışma ve birlik duygusunun pekiştiği bir zaman dilimi olarak görülmektedir.

Bayram hazırlıkları, toplumun tüm kesimlerinde büyük bir hareketlilik yaratır. Terziler ve berberler bu süreçte yoğun bir tempoyla çalışırken, Kadınlar, bayram hazırlıkları kapsamında ev temizliği yapar ve bayrama özgü geleneksel bir tatlı olan “külçe”yi hazırlarlar. Külçenin tırnaklı, kaburgalı, hurmalı, şekerli ve cevizli gibi farklı çeşitlerde yapılması, Türkmen mutfağının zenginliğini ve kültürel çeşitliliğini yansıtmaktadır. Geçmişte bu süreç, daha kolektif bir nitelik taşımaktaydı; mahalledeki kadınlar bir araya gelir, külçeleri büyük tepsilerde birlikte hazırlar ve ardından bu tepsiler mahalle fırınına götürülürdü, daha sonra Fırında pişirilen külçeler, kadınlar arasında pay edilirdi. Bayram sabahı için geleneksel olarak letige aşı¹⁵, kuru fasulye, pilavlık, tavuk budu ve et gibi yiyeceklerin özenle hazırlanması, Türkmen toplumunda köklü bir gelenek hâline gelmiştir (KK-4).

Bayram arifesinde erkekler, ikindi namazının ardından mezarlıkları ziyaret eder; mezarları temizler, su döker, buhur veya mum yakar ve dualar ederler. Bu ritüel, geçmişle bağ kurma ve vefat eden aile üyelerine duyulan saygıyı göstermesi açısından anlamlıdır. Ramazan ayı bitmeden, Türkmen aileleri arasında “serfitre” olarak bilinen fitrenin verilmesi zorunlu olup bu uygulama sosyal yardımlaşmanın ve dinî vecibenin bir araya geldiği önemli bir gelenektir (KK-6).

Bayram sabahı, bayram namazının ardından topluca yenilen bayram yemeği, aile bireyleri arasındaki bağların güçlenmesine katkı sağlar. Daha sonra gerçekleştirilen mezarlık ziyareti, bireylerin dinî ve manevi yönelimlerini derinleştirirken toplumsal aidiyet duygusunu da pekiştirir. Mezar başına götürülen helva ve külçe gibi yiyeceklerin dağıtılması veya mezar taşlarına bırakılması, hem hayır duası hem de geçmişle manevi bir bağ kurma niyeti taşır. Bayramlaşma sırasında küçüklerin büyüklerin elini öpmesi ve hediyeler alması, Türkmen toplumunun geleneksel değerleri arasında yer alan hiyerarşik saygı ve sevgi ilişkisini yansıtır. Misafirliklerde gelen konuklara yapılan ikramlar, Türkmenlerin misafirperverlik anlayışının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra, Ramazan boyunca sokaklarda davul çalan davulcuların bayramda bahşişle ödüllendirilmesi, emeğin takdir edildiği bir gelenek olarak dikkat çeker. Nişanlı çiftlerin ailelerini ziyaret ederek hediyeler götürmesi ise aileler arasındaki bağları güçlendiren ve toplumsal bütünlüğü destekleyen bir uygulama olarak önem taşır (Kardaşlık, 1968, s. 31).

¹⁵ Kayısıli bayram yemeği

Bölgede yaşayan Sünni ve Şii Türkmenler bayram namazını camilerde kılarak ibadetlerini yerine getirirken, Alevi Türkmenler ise bayram sabahını daha farklı bir gelenekle karşılamaktadır. Alevi Türkmenler, kendi yörelerindeki pirleri ziyaret ederek bayramlaşır ve ardından geçmişten bu yana gelenek hâline gelmiş “bayram lokması” dağıtılır (KK-6).

Türkmenlerin bayram gelenekleri, Tazehurmatu, Dakuk, Telafer, Beşir ve Musul gibi yerleşim bölgelerinde sıkça görülen tekke, yatır, makam ve mezarlık ziyaretleriyle anlam kazanır. Ancak, ülkede yaşanan istikrarsızlık ve güvenlik sorunları, bu kutlamaların eski coşkusunu yitirmesine ve bazı geleneklerin uygulanamamasına yol açmıştır.

1.4.2.2. Kurban Bayramı

İslam dinî ve Alevi inancında köklü bir yere sahip olan Kurban Bayramı, Irak Türkmen Alevileri arasında da coşku ve heyecanla kutlanmaktadır. Ramazan Bayramı’ndaki pek çok gelenek Kurban Bayramı’nda da devam etmekle birlikte, Alevi Türkmenler ile Şii ve Sünni Türkmenler arasında bazı ritüel farklılıkları gözlenmektedir.

Kurban Bayramı’nın dinî temeli, Kur’an-ı Kerim’in Sâffât suresinin 102-107. ayetlerinde anlatılan, Hz. İbrahim’in oğlu Hz. İsmail’i Tanrı’ya kurban etme girişimi ve bunun yerine bir koç gönderilmesi olayına dayanmaktadır. Bu gelenek, Alevi Türkmenler için de derin bir anlam taşır. Kurban kesme ibadetinin yerine getirilebilmesi için kişinin maddi durumunun yeterli olması ve ergenlik yaşını geçmiş olması gereklidir. Kurban kesimini genellikle kurban sahibi ya da vekâlet verilen kasaplar gerçekleştirir. Kurbanlık olarak çoğunlukla koç, sığır, koyun ve deve gibi hayvanlar tercih edilir; kümes hayvanları ve vahşi hayvanlar ise kurban edilmez. Türkmenler, kesilen kurbana Arapça kökenli “ضحية – dehiyye (kurbanlık)” adını vermektedir. Kurban kesiminden önce kullanılan bıçağın üzerine din adamları tarafından dua okunması da dikkat çekici bir gelenektir. Kurban kesimi sırasında, hayvanın kulağına kimin için kurban edildiği söylenir ve kurbanlık hayvanın sağlıklı ve kusursuz olması gerektiğine özen gösterilir. Kesim sonrasında kurban eti üçe bölünerek, bir kısmı kurban sahibine, bir kısmı komşu ve akrabalara, bir kısmı ise ihtiyaç sahiplerine dağıtılır. Etin çiğ ya da pişmiş olarak dağıtılması ise tercihlere bağlıdır (Zabıt, 1964, s. 26).

Kurban Bayramı'nı diğer bayramlardan ayıran en temel unsur, Allah'a kurban kesilmesi ritüelidir. Bunun dışında, bayram öncesi hazırlıklar, Ramazan Bayramı ile benzerlik göstermektedir. Türkmenler, bayram arifesinde ev temizliği yapar, evlerini süsler, bayramlık kıyafetler alır ve çeşitli yiyecekler hazırlar. Çocukların bayramlıklarını erkenden giymesi durumunda, “beyram üstiye suçar” (bayram üstüne sıçar) ifadesi kullanılarak çocuklar uyarılır. Bayram boyunca en yaygın yapılan yiyeceklerden biri külçe (kurabiye) iken, fasulye ve letige (kuru kayısı) yemekleri de geleneksel Türkmen mutfağının vazgeçilmezlerindendir (Kardaşlık, 1968, s. 31).

Arefe günü akşamında mezar ziyareti, Irak Türkmenlerinin önemli bir geleneği olarak öne çıkmaktadır. Bu ziyaret sırasında kadınlar, ölünün başında ağıt yakarak yas tutarken, erkekler mezarın başında Kur'an okurlar. Bayram sabahı ise bayramlaşma ile başlar; çocuklara hediyeler ve çerezler dağıtılır. Erkekler bayram namazına giderken, kadınlar mezarlık ziyaretine yönelir, çocuklar ise sallankuç adı verilen oyun alanlarına akın eder. Bayramın neşesi, davul zurna eşliğinde düzenlenen şenliklerde, oyun alanlarında çekilen halaylarla ve oynanan oyunlarla doruğa ulaşır (Kardaşlık, 1968, s. 32).

Alevi Türkmenlerin bayram gelenekleri, Şii ve Sünni Türkmenlerden bazı noktalarda ayrışır. Özellikle bayram sabahı, pir veya mürşidin evine gidilmesi, bu farkın en belirgin göstergesidir. Alevi Türkmenler, ilk bayramlaşmayı pir veya mürşitle gerçekleştirdikten sonra, eş, dost ve akraba ziyaretlerine yönelirler. Bayram ziyaretleri sırasında kırgınlıkların giderilmesi ve küslerin barışması, bu bayramın toplumsal dayanışma ve barış temelli ruhunu yansıtmaktadır. Bayram sabahı evde hazırlanan ve hep birlikte tüketilen “bayram lokması”, Alevi Türkmenlerin önemli bir geleneği olarak dikkat çeker.

Irak genelinde Türkmenlerin, mezhep ayrımı gözetmeksizin, Kurban Bayramı ve diğer bayramlarda kutsal mekânları ziyaret etmesi yaygın bir gelenektir. Tuzhurmatu'da İmam Ahmet, Mursa Ali, Şah Masuma; Dakuk'ta İmam Zeynelabidin; Hanekin'de İmam Abbas ve Baba Mahmut; Kifri'de Baba Şahsuvar; Telafer'de ise Er Mahmut yatır, İmam Ali makamı ve Hıdır Elyas gibi kutsal yerler, Türkmenler tarafından sıklıkla ziyaret edilen mekânlardır. Bu mekânlar, hem dinî bir vecibenin yerine getirildiği hem de toplumsal bağların güçlendiği yerler olarak önemli bir role sahiptir (KK-6).

Geçmişte, Türkmenler arasında bayramların coşkusu, yalnızca dinî ritüellerle sınırlı kalmamış; öğleden sonra düzenlenen at yarışları gibi sosyal etkinliklerle de taçlandırılmıştır. Türkmenler bu yarışlara “cirit” adını vermiş ve bu etkinlikler bayram neşesini pekiştiren bir gelenek hâline gelmiştir (Kardaşlık, 1968, s. 31).

Anadolu Türkmenleri ile paralel olarak, Irak Türkmenleri de iki bayram arasında nikâh ya da düğün yapılmasını uğursuz kabul etmektedir. Bu inanç, Türkmen kültüründe, bayramların manevi anlamını koruma ve geleneklere bağlılık açısından önemli bir yer tutmaktadır.

1.4.2.3. Nevruz Bayramı

Nevruz Bayramı, Irak genelindeki Alevi, Şii ve Sünni Türkmenler tarafından ritüellerin farklılık göstermesi şartıyla mezhep ayırmaksızın kutlanan önemli bir bayramdır. Irak Türkmen Alevi ve Şii toplulukları Nevruz’u Hz. Ali’nin doğum günü olarak kutlarken, Sünni Türkmenler için Nevruz, bahar mevsiminin müjdeleyicisi olarak kültürel bir kimlik kazanmıştır. Son yıllarda ise Nevruz Bayramı, mezhep farkı gözetmeksizin, tüm Türkmenler tarafından coşkuyla kutlanmaktadır.

Nevruz günü, en yaygın olarak ateş yakma geleneği ile kutlanır. Bazı bölgelerde, insanlar kendi evlerinde bir çomağın ucuna bir parça bez bağlayıp “şefilte”¹⁶ yakarak kutlamaktadırlar. Türkmenler, diğer topluluklardan farklı bir ateş yakma geleneğine sahiptirler. Örneğin, bazı yerlerde yoksul bir kişiden para karşılığında bir lastik yakması istenebilir. Tuzhurmatu ve Dakuk bölgesindeki Türkmenler ise ateşlerini kendileri yakmaktadırlar. Nevruz, Irak Türkmenleri arasında eski dönemlerde büyük bir coşkuyla kutlanmış olsa da, son yıllarda bu kutlamalar eski coşkusunu yitirmeye başlamıştır (Mahdi, 2015, s. 45).

1.4.2.4. Hıdırellez Bayramı

İslam kültüründe önemli bir figür olan Hızır, özellikle Alevi inancında derin bir anlam taşımaktadır. Aynı durum, Irak Türkmen Alevileri için de geçerlidir. Hızır, Hz. Mûsâ’nın çevresinde yer alan, onunla birlikte anılan ve kendisine peygamberin dahi bilmediği bilgilerin atfedildiği bir figürdür. Kur’an-ı Kerim’de Hızır’ın adı açıkça zikredilmez; ancak Kehf Suresi’nin 64-83. ayetlerinde Hz. Mûsâ’nın yol arkadaşı

¹⁶ meşale

olarak yer alır. Bu ayetler, Hızır figürünün hikmet ve bilgelik özelliklerine dair önemli ipuçları sunar (Ocak, 2012, s. 44).

Anadolu'daki bazı Alevi toplulukları gibi, Irak Türkmen Alevileri de Hızır'ın manevi önemine atıfta bulunarak dinî pratiklerde bu figüre özel bir yer vermektedir. Örneğin, bu topluluklarda Hızır orucu adı verilen üç günlük bir oruç dönemi bulunmaktadır. Ayrıca, Hızır Elyas kutlamaları, her yıl 6 Mayıs tarihinde başlayarak Hızır'ın bahar mevsiminin canlanmasına aracılık eden bir figür olarak anılmasına olanak tanır. Türk kültüründe Hızır, yalnızca dinî bir figür olarak değil, aynı zamanda yardımseverliği ve zorluk anında kurtarıcı rolüyle de bilinmektedir. “Hızır gibi yetiştii,” “Her geleni Hızır bil” ve “Hızır uğramak” gibi deyimler, Hızır'ın çaresizlik anında yardıma koştuğu, evlere bereket getirdiği ve tabiatın canlanmasını sağladığı inancının bir yansımasıdır (KK-1)

Anadolu halk inançlarında Hızır, çoğunlukla peygamber ya da kutsal bir ermiş olarak kabul edilmektedir. Halk arasında “Hızır Peygamber,” “Hızır Aleyhisselam” ya da “Hızır Nebi” gibi unvanlarla anılan bu manevi figür, çeşitli mitolojik ve dinî özelliklerle tasvir edilmektedir. Rivayetlere göre, Hızır ölümsüzlük suyunu içmiş bir kişiliktir ve doğaya yeniden hayat verme gücüne sahiptir. Bu nedenle, halk arasında bereket ve yenilenmenin simgesi olarak görülür. Hızır'ın betimlenişi de halk inanışlarında oldukça dikkat çekicidir. Çiçeklerden yapılmış bir cübbesi, kırmızı pabuçları, ak sakalı ve nur yüzüyle bilinir. Anlatılara göre, Hızır'ın bastığı yerlerde güller ve çiçekler açar; tarlalar yeşerir ve doğa canlanır. Onun gelişiyle birlikte bülbüller ötmeye başlar ve her şey yeni bir canlılık kazanır. Halk inanışına göre, Hızır'ın dokunduğu kişiler sıkıntılarından, uğursuzluklardan ve hastalıklardan arınır. Bu kişiler, yaşamları boyunca sürececek bir bolluk ve berekete erişirler. Böylece Hızır, yalnızca tabiatın değil, insan hayatının da şifa ve huzur kaynağı olarak kabul edilmektedir (Mahdi, 2015, s. 166).

İran Azerbaycanı'nda, “Hızır Nebi Bayramı” olarak bilinen kutlamalar, Şubat ayının ikinci haftasında gerçekleştirilir (Mahdi, 2015, s. 167). Benzer şekilde, Irak'ın kuzeyindeki Telafer bölgesinde de Hızır Elyas, özellikle Alevi ve Şii Türkmen toplulukları arasında önemli bir bayram olarak kutlanmaktadır. Geçmişten günümüze gelen bu gelenek, her yıl şubat ayının 12. ve 18. günleri arasına denk gelen ve perşembe günü başlayan bir dönemde üç gün boyunca sürdürülmektedir. Hızır Elyas bayramı, yalnızca Alevi ve Şii Türkmenlerle sınırlı kalmayıp Sünni Türkmenler

tarafından da benimsenmiş ve toplumsal bir gelenek hâline gelmiştir (Mahdi, 2015, s. 165).

Bayram kutlamaları oldukça kapsamlıdır ve üç gün boyunca devam eder. Telafer halkı, bayramdan iki gün önce dere kenarlarında temizlenme ritüelleri gerçekleştirir. Ertesi gün ise, evlerde yoğun bir hazırlık yapılır. Kadınlar, un helvaları, kurabiyeler, şeker helvaları ve ceviz helvaları gibi yöresel tatlılar hazırlarlar. Bu tatlılar, bayramın en önemli sembollerinden biri hâline gelmiştir. Bu kutlamalar sırasında ortaya çıkan anlatılar ve mizahi hikayeler de halk kültüründe önemli bir yer tutar. Örneğin, Telafer'de bayram hazırlıkları sırasında dile getirilen bir hikayede, un helvası yapmaya çalışan acemi bir kadının, helvaya tuz ekleyip eklememesi gerektiği konusunda tereddüde düşmesi anlatılır. Kadın, bu konuda tecrübesiz olduğu için dışarıda birine danışmak ister ve yoldan geçen yaşlı bir adama, “İhtiyar baba, ihtiyar baba, sakalın tuzsuz un helvasına benziyor” der. Durumu anlayan yaşlı adam da kadına, “Git kızım git, un helvasına tuz konulmaz” diyerek cevap verir (Mahdi, 2015, s. 166).

Bayram sabahında eş, dost ve komşular bir araya gelerek birbirlerini ziyaret eder, bayramlaşırlar. Bu ziyaretler, kırgınlıkları ve küslükleri sona erdirmeye vesile olarak görülür ve bu özel günlerde insanlar birbirlerini affetme eğilimindedir. Ziyaretlerde misafirlere çeşitli ikramlar sunulur ve geleneksel tatlılar olan lokmalar yenildikten sonra evin küçüklerine bayram harçlıkları verilmesi, bayram coşkusu artırır. Günün sonunda ise halk, Hızır Elyas Tepesi'nde toplanır ve burada, müzik eşliğinde halaylar çekilir ve bayramın son günü büyük bir kutlama atmosferi içinde tamamlanır. Geçmişte, bu kutlamalar at yarışlarıyla daha da heyecanlı hâle gelirdi. Kışın sona erdiğini ve yaz mevsiminin gelişini müjdeleyen bu bayrama Telafer'de kimi zaman “Cezül Suf”¹⁷ adı verilirdi (İlhanbeğ, 1974: 13).

Telafer'de yaşayan Alevi Şii Türkmenler arasında Hızır Elyas inançları oldukça güçlüdür. Bayram gecesini, Hızır Elyas'ın evlere uğrayarak bereket getirdiğine inanılır. Rivayete göre, Hızır Elyas, evin hanımının saçından bir tutam keser ve un çuvalına beş parmağını bastığında o eve bolluk ve bereket gelir. Hz. Hızır'ın ihtiyaç sahiplerine görünmesi ve onlara yardım etmesiyle ilgili anlatılar, halk inançlarında önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle, kırk gece boyunca Allah'a dua edip ibadet eden

¹⁷ yün kesmek

kişinin kırkinci sabahında Hz. Hızır'ı görebileceğine dair inanç, bu tür hikâyelerin temelini oluşturur. Bu bağlamda, Kerkük'te geçen bir olay, halk arasında sıkça anlatılan efsanelerden biridir. Hikâyeye göre, Zeynel adında yoksul bir adam, Hz. Hızır'ı görebilmek umuduyla kırk gece boyunca namaz kılar ve Allah'a dua eder. Ancak kırkinci sabah erkenden dışarı çıktığında Hızır'ı göremez. Üzüntüsünü bir bilgeye anlattığında, bilge kişi ona, Hızır'ın genellikle insan kılığında görüldüğünü ve o sabah karşısına çıkan herhangi bir kişinin Hızır olabileceğini söyler. Bu tavsiye üzerine Zeynel, tekrar kırk gece boyunca ibadet etmeye başlar. Kırkinci günün sabahında, Zeynel tanıdığı Butrus adında bir adamla karşılaşır. Onu Hz. Hızır zannederek hemen ayağına kapanır ve sıkıntılarını anlatır. Butrus ise şaşkınlıkla, “Ben Butrus’um, Hızır değilim!” dese de Zeynel buna inanmaz. Bunun üzerine ikisi bir kahvehaneye giderek oradakilere durumu anlatır. Kahvehanedeki insanlar da Butrus’un kim olduğunu doğrular. Ancak bu açıklamalara rağmen Zeynel, karşısındaki kişinin Hz. Hızır olduğuna dair inancını sürdürür (KK-1).

Aleviler, Bektaşiler, Şii Türkmenler ve bazı Arap toplulukları arasında Hızır Elyas, On İki İmam'ın sonuncusu olan İmam Mehdi'nin vekili olarak kabul edilir. İnanca göre, kıyamet öncesinde İmam Mehdi adaleti sağlamak için ortaya çıkacak ve yanında Hızır Elyas da bulunacaktır. Bu inanç, Hızır'ın sadece geçmişle sınırlı olmadığını, aynı zamanda gelecekte de önemli bir role sahip olacağını göstermektedir. Bu bağlamda Hızır, hem tarihî hem de eskatolojik bir figür olarak İslam kültüründe önemli bir yer tutmaktadır (İlhanbeg, 1974: 13).

1.4.2.5. Gadir Hum Bayramı

Gadir Bayramı, Alevi ve Şii inançlarında en önemli bayramlardan biri olarak kabul edilir. Bu olay, İslam tarihindeki “Haccetü'l-Veda” (Veda Haccı) sırasında gerçekleşmiştir. Hz. Muhammed, son haccından dönerken “Gadir Hum” adı verilen bölgede, Hz. Ali'yi halife olarak tayin ettiği rivayet edilen bir konuşma yapmıştır.

Bu olayın temeli, Kur'an-ı Kerim'in Maide Suresi 67. ayetine dayandırılmaktadır. Ayetin şu şekilde tercüme edildiği ifade edilir: “Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni halka duyur. Eğer bunu yapmazsan, elçilik görevini yerine getirmemiş olursun” (Turabi, 2013). Alevi ve Şii inancına göre, bu ayet Hz. Muhammed'e indirilmiş ve ardından Hz. Ali'nin imametini ilan etmesi yönünde bir buyruk verilmiştir.

Hız. Muhammed, bu ayetin ardından Gadir Hum'da toplulukla yaptığı konuşmada, Allah'ın kendisinin Mevlası olduğunu, kendisinin de tüm Müslümanların Mevlası olduğunu belirtmiştir. Ardından, kimin Mevlası kendisi ise, Ali'nin de aynı şekilde o kişinin Mevlası olduğunu ifade etmiştir. Bu sözleriyle, Allah'a olan sevginin, Hız. Muhammed'e ve Ali'ye olan sevgiyi de beraberinde getirdiğini vurgulamıştır. Ayrıca, Ali'yi sevenlere Allah'ın sevgisini bahşetmesini, Ali'ye düşman olanlara ise düşmanlık duymasını dilemiştir. Son olarak, Gadir Hum'da yaptığı bu açıklama ile Ali'yi, kendisinden sonra halife ve imam olarak tayin etmiştir (Mahdi, 2015, s. 168).

Bu olay, Alevi ve Şii topluluklarının inanç sisteminde merkezi bir yer tutar. Gadir Hum'da yaşananların, İslam toplumundaki liderlik tartışmalarının temelini oluşturduğu kabul edilmektedir. Hız. Muhammed'in, Hız. Ali'yi bu şekilde yüceltmesi, onun imamet makamını meşrulaştırmış ve Gadir Hum olayı, bu inanç gruplarının kutsal hafızasında derin bir anlam kazanmıştır. Bütün Alevi ve Şii toplulukları, Hız. Muhammed'in Gadir Hum'daki konuşmasını ve Hız. Ali'nin halifelliğini ilan eden bu önemli olayı her yıl coşkuyla kutlamaktadır. Irak Türkmen Alevi- Bektaşileri ve Şii toplulukları da bu geleneği yaşatmaktadır. Ancak, Aleviler bu günü cem evlerinde kutlarken, Şiiler "Hüseyniyye" adı verilen camilerde toplu hâlde dua ederler. Alevi Türkmenler, bu özel günü anmak için bir araya gelir ve akşam saatlerinde başlayan kutlamalar geceye kadar devam eder. Kutlamalar sırasında ortam özenle süslenir ve çeşit çeşit yemekler, tatlılar, tatlı içecekler ve kurabiyeler hazırlanarak halka sunulur. Törenin başlangıcında, Gadir Hum olayının detayları anlatılır ve Hız. Ali'nin, ehlibeytin faziletleri vurgulanır (KK-6).

1.4.2.6. Nur Ayı

Recep ayının 26 ve 27. günleri, Alevi ve Şii Türkmenleri tarafından "Nur Ayı" olarak kabul edilir ve bu dönemde belirli dinî ve manevi kutlamalar yapılır. Bu süreç, özellikle Kerkük'e bağlı Dakuk bucağında yer alan İmam Zeynelabidin makamına yapılan ziyaretlerle özdeşleşmiştir. İmam Zeynelabidin'in makamı, hem Alevi hem de Şii Türkmenler arasında önemli bir ziyaretgâh olarak kabul edilmekte olup bu makamın "göz açma" özelliği ile ün kazandığına inanılmaktadır.

İnanca göre, yalnızca saf ve içten bir niyetle gelen körlerin gözlerinin açılacağına dair güçlü bir inanç bulunmaktadır. Bu inanç, her yıl binlerce kişinin bu kutsal mekâna gelip dua etmeleri ve şifa dilemeleri için bir motivasyon kaynağı

olmaktadır. Ziyaretler, Recep ayının 26. gününde başlayıp Şaban ayının birinci veya ikinci gününe kadar devam eder. Bu süre zarfında, Irak'ın farklı bölgelerinden gelen kalabalıklar, genellikle dilek dilemek, şifa bulmak ve manevi huzur aramak için bu kutsal mekâna akın ederler. Ziyaretçi sayısının zaman zaman on binlere ulaştığı görülmektedir.

Ziyaretler sırasında, “Nur Ayı” olarak adlandırılan bu dönemde gökten nurların indiğine ve körlerin gözlerinin açıldığına inanılır. Bu inanç, ziyaret gelenlerin manevi bir deneyim yaşamasını sağlamakta ve onları derinden etkilemektedir. Ziyaretin ardından, gözleri açılan kişilerin nazardan korunması amacıyla üzerine aba örtülmesi geleneği vardır. Bu uygulamanın bir diğer amacı ise, gözü açılan kişilerin etrafındaki topluluğun aşırı ilgisini engellemek ve onlara zarar vermemelerini sağlamaktır. Ayrıca, gözü açılan kişilerin üzerine nur yağdığına inanılır ve bu nurların bir parçasının alınması, diğerlerinin ilgisini çeker. Ziyaretçiler, bu nurlardan bir parça almak için birbirleriyle yarışır; bu parçanın gözlere sürülmesinin, nurların daha fazla olduğuna işaret ettiği kabul edilir. Ziyaretler sırasında, birçok görme engelli bireyin gözlerini kazandığına dair pek çok tanıklık bulunmaktadır. Bu olay, sadece bireysel bir şifa değil, aynı zamanda toplumsal bir manevi deneyim olarak kabul edilmekte ve topluluk üyeleri tarafından kutsal bir olay olarak değerlendirilir (Dakuklu, 1964: 31).

1.4.2.7. Muharrem Ayı

Muharrem ayının onuncu günü, İslam tarihindeki önemli olaylardan biri olarak kabul edilen Hz. Hüseyin'in şehit edilmesiyle özdeşleşmiştir. Aleviler, bu ayı Allah katında kutsal kabul ettikleri için oruç tutarlar. Onuncu Muharrem günüyle ilgili rivayetlere göre, bu tarihte bir dizi dinî olay meydana gelmiştir. Bazı görüşlere göre, bu gün son derece hayırlı bir gündür ve bayram coşkusuyla kutlanır. Bu olaylar arasında, yerlerin ve göklerin yaratılması, Cebrail'in varlığı, Hz. Âdem'in yaratılması, Hz. Nuh'un tufandan kurtuluşu, Hz. Musa'nın Kızıl Deniz'i geçmesi, Hz. İbrahim'in ateşten korunması, Hz. İsmail'in kurban edilmekten kurtuluşu, Hz. Yusuf'un zindandan çıkışı ve Hz. Yunus'un balığın karnından kurtuluşu sayılabilir. Ancak, bu rivayetlerin doğruluğuna şüpheyile yaklaşan bazı araştırmacılar bulunmaktadır. Özellikle Abdülbaki Gölpınarlı, bu tür rivayetlerin gerçeklikten uzak olduğunu ve Ehlibeyt'e yönelik uydurmalar olarak değerlendirilebileceğini belirtmiştir (Gölpınarlı, 1977, s. 33, 34).

Irak'taki Türkmen Alevi ve Şii toplulukları, Muharrem ayının onuncu gününe “tabık” adını vermektedirler. Bu gün, büyük bir acının hatırlatıldığı bir gün olarak kabul edilir ve bu nedenle Alevi Türkmenler, geleneksel olarak siyah giysiler giyerler. Irak'ın çeşitli bölgelerinde, özellikle Alevi ve Şii Türkmen yerleşimlerinde, bu günde yürüyüşler düzenlenir. Yürüyüşlerde, Hz. Hüseyin'in Kerbela'daki mücadelesini anmak amacıyla mersiyeler okunur, sinezen dövülür, zincirler vurulur ve bazen kafaya kılıçlar vurularak şehri dolaşılır. Bu ritüel, son derece düzenli ve görkemli bir şekilde gerçekleştirilir.

Muharrem ayında oruç tutulmasının temel nedeni, bu ayın Allah katında kutsal kabul edilmesinin yanı sıra, Hz. Hüseyin'in Muharrem ayında şehit edilmesidir. Irak Türkmen Alevileri, genel olarak Muharrem ayının birinci gününden onuncu gününe kadar oruç tutarlar. Onuncu günün bitiminden sonra, otuz gün boyunca et tüketmek yasaklanır; çünkü Hz. Hüseyin, onuncu Muharrem'de şehit edilmiştir. Bununla birlikte, bazı kişiler yalnızca dokuzuncu ve on ikinci günlerde oruç tutmayı tercih ederler. Musul'daki Alevi Türkmenler de bu geleneği izleyerek dokuz gün boyunca oruç tutmaktadırlar. Şii Türkmenler arasında da benzer bir oruç tutma geleneği vardır; ancak onlar genellikle Muharrem ayının onuna kadar oruç tutarlar, fakat onuncu gün oruç tutulmaz. Bu gelenek, Şebek toplumu için de geçerlidir. Muharrem ayında oruç tutma geleneği sadece İslam topluluklarıyla sınırlı değildir; diğer dinlerde de benzer şekilde Muharrem ayında oruç tutulduğu bilinmektedir. Ayrıca, birçok rivayete göre, peygamberlerin de Muharrem ayında oruç tuttıkları ifade edilmektedir (Mahdi, 2015, s. 173).

Irak Türkmen Alevileri arasında, Muharrem ayında gerçekleştirilen çeşitli ritüeller bulunmaktadır. Bu ritüellerden biri, mersiyelerin okunduğu günün sonunda Hz. Hüseyin'in şehit edilmesini simgeleyen gösterilerdir. Bu gösteriler sırasında, katılımcılar zincirlerle dövünürler. Mersiye okuyanlar ise yüksek sesle, özel nağmelerle okudukları şiirlerle göstericileri yüreklendirir ve coşkulu bir atmosfer oluştururlar. Gösteriye katılan herkes, göğüslerine zincir vurarak mersiyelerin nakarat kısmını topluca tekrarlarlar. Ayrıca, Musul Türkmen Alevileri'nin Muharrem törenlerinde, su dağıtan kişiler de vardır. Bu kişiler, hizmet verirken aynı zamanda şu dizeleri tekrarlarlar: “Akıtıram gözümün yaşın, çağırırım sakkayı Hüseyin” (Mahdi, 2015, s. 174).

Irak'taki Aleviler ve Şiiler, Muharrem ayının onuncu ve kırkinci günlerinde keşkek (aşure) adı verilen özel bir yemek hazırlar ve dağıtırlar. Bu yemek, genellikle buğdayla yapılır. Alevi geleneğine bağlı olarak Tazehurmatu halkı, geçmişte olduğu gibi günümüzde de Muharrem ayıyla ilgili törenler düzenlemektedir. Dakuklu, Tazehurmatu'da Muharrem ayının nasıl kutlandığını açıklarken, Tazehurmatu, Alevi ve Bektaşî inançlarına sahip bir topluluktur ve bu topluluk, birçok mutasavvıfın yetiştiği bir bölge olarak bilindiğinden bahsetmiştir. Özellikle Muharrem ayında, meclislerde Nesimi, Fuzuli, Kumri, Hatayi, Yemini ve Havai gibi önemli şairlerin eserleri okunmaktadır (Dakuklu,1965, s.39),

Alevi ve Şii Türkmenler, özellikle Muharrem ayının birinci gününden on birinci gecesine kadar, Hz. Hüseyin ve Kur'an için çeşitli ziyaret duaları okurlar. Muharrem'in onuncu gecesini, "şamî geriban" gecesini olarak adlandırılır. Bu gece, Hz. Hüseyin'in yaşadığı acılar ve olaylar anlatılırken, ışıklar kapatılır. Bu uygulamanın, Hz. Hüseyin'in torunları ve kız kardeşi Hz. Zeyneb'in Yezit tarafından çileye uğratıldığı ve karanlık bir günün simgesi olarak geleneksel hâle geldiği ifade edilir. Okunan duaların yanı sıra, Alevi halk ozanlarından özellikle İmam Hüseyin'i seven Fuzuli'nin, Hz. Hüseyin'in Kerbela'daki Yezit'le olan mücadelesini anlattığı "Hadikatüssuada" adlı eserinden beyitler, nefesler, deyişler ve mersiyeler okunarak sinezen vurulur. Fuzuli'ye olan derin hayranlık, Kerkük'ün birçok yerinde Türkmen Aleviler tarafından Fuzuli'nin divanının okunması ve Kumru'nun da bu okumalara katılmasıyla kendinî gösterir (Mahdi, 2015, s. 175).

Türkmenler, mezhep farkı gözetmeksizin aşureyi benzer bir şekilde hazırlarlar. Hazırlama süreci, bir gün boyunca suya bırakılan buğdayın, suyu ile birlikte tencereye konulması ile başlar. Ardından kabuklu badem ve et eklenir. Et tam olarak piştikten sonra hazırlanan aş, tabaklara konulup üzerine şeker ve kızgın yağ dökülür; tarçın ile servis edilir. Aşure hazırlanırken, kabuklu bademlerin temizlenip kasalara ve para keselerine yerleştirilmesi, bademlerin bereket getireceği inancını taşır (Akkoyunlu, 1987: 18).

1.4. Irak Alevi-Bektaşîlerinde Bazı İnançlar ve Semboller

Hayvan sembollerine dair ilk izler, insanlık tarihinin en eski çağlarına, kaya yüzeylerine işlenen tasvirlere kadar uzanır. Bu erken dönem sanat ürünlerinde,

yalnızca av sahneleri değil, hayvanların birbirleriyle ya da insanlarla girdikleri çatışmalar da betimlenmiştir. Akademik kaynaklar, hayvan üslubunun kökeninin Orta Asya'daki Türk topluluklarına dayandığını ve zamanla bu üslubun Ön Asya'dan Orta Avrupa'ya kadar yayıldığını ortaya koymaktadır (Pamuk ve Oyman, 2016, s. 3).

Türklerin tarih sahnesine çıkışı genellikle Hun Devleti ile ilişkilendirilse de bu kültürel mirasın kökeni çok daha eskilere dayanmaktadır. Hunların, M.Ö. 12. yüzyıldan önce varlık göstermiş olabileceği düşünülmekte (Özkartal, 2012, s. 59). Hayvan sembolizminin ise, Hunlardan da önceki dönemlerde, Proto-Hun veya Proto-Türk olarak adlandırılan, Orta Asya bozkırlarında göçebe yaşam süren topluluklara kadar geri gittiği kabul edilmektedir. Bu dönemin sanatçıları, yalnızca süsleme amacı gütmeyen, aksine inanç dünyalarının ve doğaüstü anlayışlarının bir yansıması olan eserler üretmişlerdir. Kullanılan sembol ve motiflerin, estetik kaygının ötesinde, metafizik bir anlam taşıdığı, doğaya ve görünmeyen güçlere duyulan saygının ifadesi olduğu düşünülmektedir (Diyarbakirli, 1972, s. 115).

İlk Türk toplulukları, inanç sistemlerini şekillendirirken hayvan üslubunu temel alan bir kültürel yapı oluşturmuşlardır. Bu üslup, yalnızca estetik bir tercih değil; şamanizm, totemizm ve animizm gibi inançların etkisiyle gelişmiş sembolik bir anlatım biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır (Pamuk ve Oyman, 2016, s. 3). Orta Asya bozkırlarında ortaya çıkan bu sembolik dil, erken dönem Türk toplumlarının doğa ve evrenle kurduğu ilişkinin somut bir ifadesidir.

Türklerin tarih boyunca yalnızca şamanist ya da totemist geleneklerle sınırlı kalmadığı; Budizm, Maniheizm, Mazdeizm gibi farklı inanç sistemleriyle de etkileşim içinde oldukları bilinmektedir. Doğu'da Çin Budizmi, batıda ise Zerdüştî İran inançlarıyla kurulan temaslar, hayvan sembolizmini etkileyen önemli faktörlerdendir. Bu inançlar, bazı dönemlerde Türk toplulukları tarafından bütünüyle benimsenmiş, bazı durumlarda ise bir arada ve eş zamanlı biçimde varlık göstermiştir. Bu çoklu inanç yapısı, zamanla kültürel etkileşim ve sentezlere yol açmış; farklı dinlerin etkileri Türk inanç sistemlerinde özgün biçimlere bürünerek yeniden yapılandırılmıştır (Çatalbaş, 2011, s. 55).

Anadolu'ya yerleşen Türkler, burada daha önce varlık göstermiş olan Hristiyanlık ve putperestlik gibi farklı inanç sistemleriyle karşılaşmış; sınırlı da olsa bu kültürlerle karşılıklı etkileşim içerisine girmiştir. Ancak zamanla, çok daha geniş

bir nüfusa ulaşan İslamiyet'in kabulüyle birlikte inanç sistemi radikal bir değişim geçirmiştir. Bu dönüşüm, hayvan sembolizminin anlam dünyasında da köklü bir yeniden yapılanmayı beraberinde getirmiştir. İslamiyet'in kabulü sonrasında, Orta Asya kökenli hayvan kültü ile Anadolu'da yerleşik hâle gelen İslami kültürlerin birleşimi, özellikle Anadolu Selçuklu ve erken Osmanlı dönemlerinde çok katmanlı bir hayvan sembolizmini doğurmuştur. Bununla birlikte, İslam dininin tasvir yasağına yönelik yorumlarının giderek katılaştığı sonraki dönemlerde, hayvan figürlerinin sanatsal temsillerde kullanımında belirgin bir azalma gözlenmiştir. Kur'an'da doğrudan bir tasvir yasağı bulunmamasına rağmen, özellikle insan ve hayvan figürlerinin temsilinden kaçınılması, sanat üretimini derinden etkilemiştir (Alp, 2009, s. 53–54).

Kısacası hayvan sembolizmi Türk mitolojisinin en eski katmanlarında, İslamiyet öncesi dönemlerde kök salmıştır. Bu semboller, dönemin inanç ve kültür yapılarıyla sıkı bir ilişki içerisinde şekillenmiş; İslamiyet'in kabulüyle birlikte bu yapı yeniden biçimlenmiştir. Mitolojik bağlamda hayvan sembollerinin önemi azalmış olsa da, bu sembollerin kültürel hafızadaki yerini koruduğu ve günümüzde de çeşitli formlarda varlığını sürdürdüğü görülmektedir.

Irak Alevi-Bektaşî toplumunda da benzer hayvan sembolizmi bulunur. Bu toplumda hayvanlar, ilahi güçlerin yansıması olarak görülür. Türk mitolojisiyle benzerlikler taşıyan bu inançlar, yerel kültürlerle farklılık gösterse de ortak sembolik anlamlar içerir. Türk ve Alevi-Bektaşî mitolojilerindeki hayvan sembolizminin her biri, farklı kültürel etkilerle şekillenmiş olup her birinin özel anlamları vardır.

Aslan, mitolojik bir varlık olarak birçok inanç sisteminde önemli bir yer tutar ve genellikle güç ile otoritenin simgesi olarak kabul edilir. Bu bağlamda aslan, Tanrısal özelliklerle ilişkilendirilen kutsal bir figür olarak öne çıkmaktadır. Eski Türk topluluklarından Altayların Pazırık kurganlarında yapılan kazılar, aslan ve aslan grifon figürlerinin sıkça karşılaşılan motifler olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgular, Türklerin aslan motifini çok eski zamanlardan beri kullandığını göstermektedir (Çoruhlu, 2014, s. 83). Ayrıca, eski Türk inançlarından Şamanizmde, şamanların gökyüzü ve yer altı yolculuklarında aslanlar veya kaplanlardan yardım aldığı, Uygur kağanlarının ise aslan ismiyle anıldığı belirtilmektedir (Alkan, 2005, s. 104-105).

Kaplan figürü, tıpkı aslan gibi, Türk kültür tarihinde Milattan önceki dönemlerden itibaren önemli bir sembol olarak yer almaktadır. Erken dönem Türk boylarının ve savaşçılarının en eski tözlerinden biri olarak kabul edilen kaplan, kimi zaman bir ruhu, kimi zaman ise tanrısal bir gücü temsil etmektedir (Çoruhlu, 2017, s. 207). Arkeolojik kazılarla ortaya çıkarılan Esik Kurganı ve I. Tuekta Kurganı gibi buluntular, bu sembolün sanat eserlerinde nasıl işlendiğini gözler önüne sermektedir. Bu örneklerde kaplan figürü, yalnızca cesaret ve savaşçılıkla değil, aynı zamanda hükümdarın iktidarını, kudretini ve ilahi meşruiyetini temsil eden bir unsur olarak da değerlendirilmektedir (Çoruhlu, 2014, s. 106).

Alevi inancında aslan, özellikle Hz. Ali'yi sembolize eden önemli bir figürdür. Hz. Ali'nin "Allah'ın Aslanı" olarak tanımlanması, Alevilikte Mîraç Olayı'na dayandırılabilir. Bu olayda, Hz. Muhammed'in Cebrail ile birlikte miraca çıktığı esnada karşısına çıkan aslanın sürekli olarak kükrediği anlatılmaktadır. Hz. Muhammed, aslanın kükremesinden korkar ve Cebrail, ona aslana bir yüzük vermesini önerir. Hz. Muhammed, aslanın ağzına yüzüğünü atar. Bu olayın ardından Hz. Muhammed, Kırklar Meclisi'ne girdiğinde, Hz. Ali'yi ve onun parmağında aslanın ağzına atılan yüzüğü görür ve aslanın Hz. Ali olduğunu fark eder (Bozkurt, 2006, s. 13-19).

At, Türk kültüründe hayvan sembolizminin merkezinde yer alan en önemli figürlerden biridir. Hem günlük yaşamda hem de inanç sistemlerinde, destanlar ve efsanelerde temel bir karakter olarak öne çıkmaktadır. Savaşlardaki üstün performansı nedeniyle at, Türk toplumlarında yalnızca bir ulaşım ve savaş aracı değil, aynı zamanda kutsallık atfedilen, tanrısal bir nitelik taşıyan varlık olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda, at kimi zaman savaş tanrısının yeryüzündeki temsilcisi olarak değerlendirilmiştir. Nitekim bazı kaynaklarda, Cengiz Han'ın seferlerinde ak bir atın ordunun önünde, savaş tanrısını temsilen yürütüldüğü ve bu ata hiçbir kimsenin binmediği aktarılmaktadır. Bu inanca göre söz konusu at, yalnızca savaş tanrısına aittir ve bu nedenle özel bir ihtimamla korunmuştur (Rahman, 1996, s. 140).

At, yalnızca Türklerin gündelik yaşamında ve mitolojik anlatılarında değil, aynı zamanda kurban ritüellerinde de kutsal bir yere sahiptir. Çin kaynaklarında yer alan bilgilere göre, Türk boyları özellikle önemli dini törenlerde atı kurban hayvanı olarak tercih etmişlerdir. Bu bağlamda, bir Çin yıllığında Hun Hükümdarı Shan-yu'nun maiyetiyle birlikte No-shui Nehri'nin doğusundaki bir dağa çıkarak beyaz bir

atı kurban ettiği belirtilmektedir. Kurban töreni sırasında, Hunların özel bir nitelik taşıyan kutsal bir kılıç kullandıkları ve bu kılıcın bir tür kılıç kültünü temsil ettiği aktarılmaktadır (İnan, 1972, s. 5).

Abdülkadir İnan, aynı kaynaklara dayanarak, Hunların kurban gerçekleştirdikleri bu dağa “Budun İnli” adını verdiklerini ve bu ifadenin “ülkenin koruyucu ruhu” anlamına geldiğini belirtmektedir. Bu bağlamda dağın, yalnızca coğrafi bir unsur değil, kutsal bir varlığı temsil ettiği ve Hunlar tarafından tapınılacak düzeyde saygı gördüğü anlaşılmaktadır. Bu ritüel, hem doğa kültü hem de hayvan sembolizmi ile iç içe geçmiş bir inanç sistemine işaret etmektedir.

At kurbanı ritüellerinde özellikle beyaz atın tercih edilmesi, Türk inanç sisteminde renk sembolizminin önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Beyaz renk, Türk kültüründe arılık, temizlik ve yücelik gibi kavramların sembolü olarak değerlendirilmiştir. Bahaeddin Ögel’in belirttiğine göre, Türklerin yaşam biçimi her dönemde büyük ölçüde avcılığa dayandığından, hayvanların uğurlu, kutlu ve temiz kabul edilmesi gerekli görülmüştür. Bu nedenle, günlük konuşmalarda dahi hayvan sürüleri “aklık” vasfıyla tanımlanmıştır (Ögel, 1981, s. 163).

Bu bağlamda beyaz at, yalnızca fiziksel özellikleri bakımından değil, taşıdığı sembolik anlamlar itibarıyla da kurban edilecek en uygun hayvan olarak değerlendirilmiştir. Arılık ve ululuğun temsili olan bu hayvanın, sıradan bir kurban töreninin değil, en yüce varlık olan Göktanrı’ya sunulan kutsal bir adak ritüelinin parçası olması anlamlıdır. Dolayısıyla beyaz at, kurban törenlerinde sadece bir hayvan değil; kutsallığın, yüceliğin ve saflığın simgesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Alevilikte at, kutsallığı ve ulvi özellikleriyle vurgulanan bir varlık olup özellikle gücü, asaleti ve hızı ile ön plana çıkar. Alevi inancındaki at sembolizmi, İslamiyet öncesi Şamanizm gibi eski Türk inançlarıyla da paralellik gösterir. Şamanizmde, şamanın göge yükseldiği Pura adlı at, İslam’daki Burak’a benzer bir figür olarak karşımıza çıkar. Bu benzerlik, atın mistik ve kutsal bir varlık olarak kabul edilmesinin kökenlerini gösterir (Ögel, 1971, s. 164-231).

Irak Türkmen Alevi Bektaşilerinde, atın manevi değeri ve ritüel anlamı, inanç sisteminde önemli bir yer tutar ve bu özellikler, atın kutsallığının derinlemesine anlaşılmasını sağlar. At, hem inanç hem de günlük yaşam açısından Alevi toplumunda saygı duyulan ve mistik bir güç taşıyan bir varlık olarak kabul edilir.

Türk mitolojisinde kuş figürü, en temelde ruhun sembolü olarak kabul edilmektedir. İslamiyet'in kabulüyle birlikte bu figür, manevi anlam alanını genişleterek “uçmak”, “göğe yükselmek” ve “ölüm” gibi kavramlarla da ilişkilendirilmiştir. Kaşgarlı Mahmud'un “Dîvânu Lugâti't-Türk” adlı eserinde ise kuşlar, talih ve uğurun sembolü olarak yer bulmuştur (Şişci, 2018, s. 48). Bu anlayışa paralel olarak, kuşların ruhun beden dışına canlı bir varlık şeklinde çıkmasıyla özdeşleştirildiği ve bu bağlamda özellikle güvercinin öne çıktığına dair inançların varlığı dikkat çekmektedir (Yılmaz, Savaş ve Ertuğrul, 2012, s. 81).

Şamanist gelenekte ise ölen kişilerin ruhlarının kuşlar tarafından taşındığına inanılmaktadır. Armutak'a göre güvercin, hem günahsız bireylerin ruhunu temsil etmekte hem de beyaz rengi dolayısıyla aşkın ve barışın sembolü olarak değerlendirilmektedir (Armutak, 2004, s. 143–150). Bu kutsal nitelikleriyle güvercin, yalnızca mitolojik bir figür değil, aynı zamanda kültürel belleğin sembolik bir parçası hâline gelmiştir.

Anadolu coğrafyasında ise perilerin kuş, özellikle de beyaz güvercin suretinde tasvir edildiğine yönelik yaygın bir inanç mevcuttur. Bu kutsal ve sembolik anlam katmanları, Anadolu Selçuklu Dönemi sanatında da somut olarak karşılık bulmuş; örneğin Kubadabad Sarayı'nın çinilerinde güvercin motiflerine büyük bir özenle yer verilmiştir (Beydiz, 2016, s. 163).

Alevilikte güvercinin avlanması ve yenmesi doğru görülmez; çünkü güvercin, Alevi inancında uğurlu kabul edilen bir kuştur. Güvercine duyulan saygının sebeplerinden en yaygın kabul göreni, Hacı Bektaş Veli ile ilgili olan rivayettir. Uluğbey Alevi-Bektaşilerinin de desteklediği bu inanca göre, Hacı Bektaş, Horasan'dan Anadolu'ya güvercin kılığında gelmiştir (Eröz, 1990, s. 401).

Irak Türkmen Alevi Bektaşiliği kültüründe Turna kuşu da bu bağlamda önemli bir sembol olarak karşımıza çıkar. Türk coğrafyalarında “turna” ismi, Tanrı anlamına gelen “tur” kökünden türemiştir, bu da turnanın kutsal bir varlık olarak kabul edilmesini sağlamıştır ve Tanrı'nın habercisi olduğu inancı bu halk arasında yaygındır (Gerek, 2014, s. 104).

Irak Türkmen Alevi Bektaşiliği'nde, turna figürü, Tanrı'ya ulaşan bir ruhun sembolüdür. Aleviler, turnanın Tanrı'ya doğru sürekli yol kat ettiğine ve ölümsüzlük ile ilişkilendirilen bir varlık olduğuna inanırlar. Alevi cem ritüellerinde “Turna

Semahı” adı verilen bir semah bulunur. Bu semah, Tanrı aşkı için yol alan canların bir araya gelip dönen figürler aracılığıyla Tanrı'ya daha yakın olmayı hedefler. Turna Semahı, Alevi inancındaki Tanrı'ya ulaşma çabası ile derin bir sembolizme sahiptir (KK-6).

Ayrıca, turna sesinin Hz. Ali'nin sesi olarak kabul edilmesi de Türkmen Alevi Bektaşiliği'nde önemli bir yer tutar. Turna, Hz. Ali'yi simgeleyen bir figür olarak görülür ve turnanın sesinin Hz. Ali'nin selamı olduğuna inanılır (Temizkan, 2014, s.167).

Aleviler arasında uğurlu sayılan bir diğer hayvan ise geyiktir. Geyiklerin avlanması ve etlerinin yenmesi, uğursuzluk getireceği düşüncesiyle yasaktır. Bu inancın kaynağı, Hacı Bektaş ve Abdal Musa gibi erenlerin kılık değiştirmek için geyik derisi giydiklerine dair rivayetlere dayanır. Ayrıca, Geyikli Baba'nın bir geyik-insan olması ve ünlü Alevi atası Dede-Kargın'ın geyik derisinden taç giymesi gibi öğeler, geyiğin uğurlu sayılmasının yaygınlaşmasında etkili olmuştur. Irak Türkmen Alevilerinde de geyiğin kutsal sayılmasının sebepleri aynıdır ve bu hayvanın avlanması ya da etinin yenmesi de uygun görülmez (Bozkurt, 1993, s. 146).

Tavşan, Türk kültürel sembolizmi içinde dikkat çeken figürlerden biridir. Özellikle Şamanist inanç sistemine sahip erken dönem Türk topluluklarında önemli bir yer tutmaktadır. Şamanizmde tavşan, koruyucu ruhlardan biri olarak kabul edilmiştir. Bu inanç doğrultusunda, bazı şaman davullarının tavşan derisiyle kaplandığı ve şaman ritüellerinde kullanılan sırkalar ya da duvarlara tavşan derilerinin asıldığı bilinmektedir. Bu uygulamalar, tavşanın manevi koruma işlevine işaret etmektedir (Tansü ve Güvenç, 2015, s. 13).

Tavşan figürü yalnızca dini-mistik bir sembol olmakla kalmamış, aynı zamanda Türklerin kullandığı on iki hayvanlı takvim sisteminde de yer almıştır. Bu takvimde tavşan yılı, hükümdarın halkına karşı sergilediği olumlu tutumlar neticesinde bolluk ve bereketin hâkim olduğu bir dönem olarak yorumlanmıştır. Göktürkler dönemine ait kayıtlarda da tavşan, hem av hayvanı olarak hem de uğur getirdiğine inanılan bir varlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylelikle tavşan, hem pratik hem de sembolik yönleriyle Türk kültürel mirasında çok katmanlı anlamlara sahip bir figür olarak öne çıkmaktadır.

Tavşan, Alevi Türkler arasında uğursuz bir hayvan olarak kabul edilir (Çoruhlu, 2006, s. 162). Bu inanç, Alevi ve Sünniliği belirgin şekilde ayıran öğelerden biridir. Alevi-Bektaşiler arasında tavşanın uğursuz sayılmasının nedeni, tavşanın kafasının kediye, kuyruğunun ise domuza benzetilmesi ve garip bulunmasıdır (Bozkurt, 1993, s.151).

Irak Türkmen Alevi inancına göre, bıyıklı ve üzerinde pulu bulunmayan balıkların yenmesi mekruhtur. Hem Alevi Türkmenler hem de Şii Türkmenler, bu tür balıkları ne avlarlar ne de yerler. Bu inanç, balıkların belirli özelliklerine bağlı olarak onların yenmesini yasaklayan bir kuralı oluşturur.

1.5. Irak'ta Bulunan Bektaşî Tekkeleri

Irak'ta Bektaşî dervişlerinin ve tekkelerinin izlerine dair en eski yazılı kaynaklar, 17. yüzyılın ilk yarısına aittir. Ancak, Irak'taki bazı tekkelerin Bektaşî tarikatına ait olduğunu anlamamız yalnızca bu kaynaklar üzerinden mümkün olmaktadır. Kuruluşları hakkında en fazla bilgiye sahip olduğumuz tekke, muhtemelen 17. yüzyılın ikinci yarısında bir Osmanlı bürokrati tarafından inşa edilen Gürgür Baba Tekkesi'dir. Kerkük, çevresi, Samerra ve Kâzımiyye'deki bazı tekkeler de aynı grupta yer alabilir. Irak'taki diğer Bektaşî tekkelerinin durumu daha karmaşık bir yapı arz etmektedir. Kerbela'daki tekke, Hızır İlyas Tekkesi ve muhtemelen Necef'teki tekkenin kuruluş tarihleri, Osmanlı'nın bölgedeki hâkimiyetinin kurulmasından önceye dayanır. Özellikle Kerbela'daki tekke ile ilgili bulgular dikkat çekicidir. Irak kökenli Alevi belgelerine göre, nakibüleşraf tarafından verilen belgeler dışında, bu belgelerin çoğu burada düzenlenmiş veya temize çekilmiştir. Vakfiye, 16. yüzyılın ortalarından itibaren bu tekkede, Anadolu kökenli Rum Abdalları olarak bilinen dervişlerin yaşadığını göstermektedir. Ayrıca, 16. yüzyılın ikinci yarısına ait Kerbela belgelerinin Türkçe olarak yazılmış olması, bu durumu doğrular niteliktedir. Ancak, bu belgelerde ve vakfiyede "Bektaşî" kelimesine rastlanmaz; yalnızca Hüseyiniyye Tekkesi veya İmam Hüseyin Asitanesi'nden söz edilir. Kerbela'daki tekke, ilk kez 18. yüzyılın ortalarından itibaren Alevi dedelerine verilen hilafetnamelerde, belirgin bir Bektaşî kimliğiyle ortaya çıkmaktadır. Bu farklı veriler, Rum Abdallarının 17. ve 18. yüzyıllarda Bektaşilik içinde eridiği fikrini, Fuad Köprülü'nün önerdiği tez çerçevesinde anlamlandırmamıza yardımcı olur. Kerbela'daki tekkenin zaman içinde

Bektaşileşmesi, bu sürecin kurumsal düzeydeki somut bir yansımasıdır (Köprülü, 1989, s. 362-417)

Burada, özellikle dikkat edilmesi gereken bir nokta vardır: Irak'ın kuzeyindeki bölge halkı genellikle Sünni olmasına rağmen, diğer bölgelere kıyasla Bektaşilere karşı daha hoşgörülü bir tutum sergilemiştir. Bunun temel nedeni, bu bölgenin tarihsel olarak farklı kültür ve inanç mensuplarıyla bir arada yaşama geleneği geliştirmiş olması ve bu da hoşgörü anlayışının yerleşmesine zemin hazırlamıştır.

1.5.1. Kerbela'da bulunan Bektaşi tekkeleri

Bektaşi geleneği, başta Bağdat olmak üzere Orta ve Kuzey Irak'taki pek çok şehirde, özellikle Türkmenler ve Kürtler arasında yayılarak büyük bir etki alanı oluşturmuştur. Irak'taki en eski Bektaşi tekkesi, Kerbela şehrinde bulunan Dedeler Tekkesi'dir. Bu tekkenin yönetimi, Bektaşi şeyh ailesi olarak tanınan Dedeler ailesine aittir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Irak'ı fethetmesinden önce kurulan bu tekke, özellikle Cihan Dede ve 1948 yılında vefat eden Hüseyin Dede gibi tanınmış şeyhleri ile bilinmektedir. Dedeler Tekkesi'ndeki Bektaşi faaliyetleri, 1914 yılına kadar sürmüştür. Ancak Türkiye'de Tekke ve Zaviyelerin kapatılmasına ilişkin kanunun kabul edilmesinin ardından, Kerbela'daki bu tekke de faaliyetlerine son vermek zorunda kalmıştır (Azzawi, 1954, s. 150).

1.5.2. Necef'te bulunan Bektaşi tekkeleri

Irak'ta yer alan bir diğer önemli Bektaşi tekkesi Necef şehrinde yer almaktadır. Bu tekkenin kuruluş tarihî ve kurucusu kesin olarak bilinmemekle birlikte Kerbela'daki Dedeler Tekkesi'nden daha eski olduğu düşünülmektedir. Necef Bektaşi Tekkesi'nin en tanınmış şeyhi Hacı Seyyid Ahmed Virani Sultan'dır. Hem Hurûfîler hem de Bektaşi ve Kakai toplulukları tarafından saygıyla anılan bu sufi halk arasında göge yükseldiği ve orada aslana dönüştüğü inancıyla meşhurdur. Necef Bektaşi Tekkesi'nde Seyyid Ahmed Virani'ye ait olduğu söylenen sarık da muhafaza edilmekte ve pek çok Bektaşi bu kutsal emanetin bulunduğu yeri ziyaret etmektedir (Azzawi, 1954, s. 153).

1.5.3. Bağdat'ta bulunan Bektaşi tekkeleri

Kerbela ve Necef şehirleri Bektaşi tekkelerinin ilk kurulduğu yerler olmakla birlikte Bağdat, özellikle Yeniçeri Ocağı'nın etkisiyle Bektaşilik açısından daha yoğun ilgi ve destek görmüştür. Bağdat'ta iki önemli Bektaşi tekkesi bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Batı Bağdat'ın Kerh bölgesinde, Dicle Nehri kıyısında yerleşen Hızır

İlyas Tekkesi'dir. Tekke, Evliya Çelebi'nin "Şatt kenarında tekye-i Hazret-i Hızır" olarak kaydettiği Bektaşî tekkesiyle özdeşleştirilmektedir. Farklı kaynaklarda "Hızır İlyas" adıyla anılırken, bir Arapça kayıta ise "Bağdat'taki Dedeler Tekkesi" olarak geçmektedir. Irak'taki Bektaşî tekkeleri arasında, tarihsel yapısı bakımından en eskiye dayanan bu tekke, 12. yüzyılda bir ribat olarak inşa edilmiştir. Bu ribat, Abbâsî Halifesi Nasır li-Dinîllah'ın eşine ait türbe ile yan yana bulunması nedeniyle "Selçuki Hatun ribatı" olarak adlandırılmıştır. Zamanla bu yapı, bir tekke olarak kullanılmaya başlanmış ve nihayetinde Osmanlılar döneminde Bektaşî tekkesine dönüştürülmüştür. Bu dönüşümün tam olarak hangi tarihte gerçekleştiğine dair kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte, Evliya Çelebi'nin kaydına bakıldığında, dönüşümün en geç 17. yüzyılın ilk yarısında gerçekleşmiş olması muhtemeldir. Ayrıca, kaynaklardan birinde, bu tekkenin türbesinde Hacı Bektaş-ı Veli'nin gömülü olduğuna dair halk arasında bir inanç bulunduğu da belirtilmektedir. 1826 yılı sonrasında kapanan tekkenin yapısı, bir süre darülhadis olarak kullanılmaya devam etmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'ndeki bir kayıttan, dönemin valisi Davut Paşa tarafından tekkenin bulunduğu alanda Hazret-i Hızır İlyas adıyla bir caminin inşa edildiği anlaşılmaktadır. Diğer kaynaklarda ise tekkenin binasının, daha sonra Dicle Nehri'nin taşması sonucu sular altında kaldığı belirtilmektedir (Karakaya-Stump, 2007, s. 700).

Abdüsselâm Uluçam'a (1989, s. 210) göre, bu taşkın 1831 yılında gerçekleşmiştir. Ancak, 1886 yılına dair h.7 Muharrem 1304 (m. 1886) tarihli bir kayıta, buraya Hanefî mezhebi çerçevesinde eğitim veren Ahmet Efendi'nin müderris olarak atandığı ifade edilmektedir. Bu durum, tekkenin kapatılmasından sonra da binanın eğitim amacıyla kullanılmaya devam ettiğini göstermektedir.

Bağdat'ta Bektaşî kültürünün yaşatıldığı bir diğer önemli tekke, Baba Gurgur Tekkesi'dir. Başta Azzawî olmak üzere, bu alandaki araştırmacılar, Gürgür Baba'nın yaşamına ve tekkenin tarihine dair bilgiler sunmakta; ancak ismin Kürtçe kökenli olduğu ve "Nurani" anlamına geldiği yönündeki iddialarını tartışmasız bir şekilde aktarmaktadırlar. Bununla birlikte, Bektaşîlik üzerine yaptıkları değerlendirmeler genellikle yüzeysel kalmakta ve çoğunlukla sadece kısa bir paragrafla sınırlı kalmaktadır. Aslen Kerküklü olan Baba Gurgur'un mezarının bulunduğu bu tekke zamanla harabeye dönmüş, yerine bir cami inşa edilmiştir.

Gürgür Baba'nın adı, günümüzde Kerkük petrol kuyularının bulunduğu bölgeyle de ilişkilendirilmekte ve bu bağlantı üzerinden Kerkük ile tarihî bir bağ

kurulmaktadır (Gündüz, 2002, s. 292). Özellikle, petrol kuyularının işletilmeye başlamasından önce, yer altından yükselen seslerin halk arasında Gürgür Baba'nın kerameti olarak yorumlandığı ve bu seslerin “gur gur” şeklinde duyulduğuna dair menkıbelerin kayda geçirildiği bilinmektedir. Halk arasında, Kerkük petrol sahalarının bulunduğu geniş bölge ise “Gavur Gürgür” adıyla anılmakta ve bu isimle tanınmaktadır.

Arşiv verileri ve diğer kaynaklarda, Irak'taki Bektaşî tekkeleri arasında en çok referans verilen mekan Seyyid Battal Gazi Tekkesi'dir. Bu tekke, Bağdat'a bağlı Hille bölgesinde yer almakta olup diğer Bektaşî tekkelerine dair ise oldukça sınırlı bilgi bulunmaktadır. Osmanlı Arşivleri'nde yer alan “EV.MKT.00198.00150” numaralı ve 8 Şevval 1279 (29 Mart 1863) tarihli belgede, Seyyid Battal Gazi Tekkesi'nin tekkenişinliğinin boş olduğu ve yapısal olarak harabe durumda olduğu belirtilmektedir (Taşgın ve Abzhalov, 2024, s. 386).

1.5.4. Kerkük'te bulunan Irak Türkmen Bektaşî tekkeleri

Kerkük, Türkmenler arasında Bektaşî kültürünün en derin izler bıraktığı şehirlerden biridir. Kerkük merkezi ve çevresindeki bazı ilçelerde kurulan tekkeler, Bektaşî geleneğinin uzun yıllar boyunca Türkmen aşiretleri arasında yaşatılmasında büyük bir rol oynamıştır. Bu tekkeler, sadece dinî ve kültürel birer merkez olmakla kalmamış, aynı zamanda Türkmen toplumunun manevi hayatının şekillenmesinde önemli bir işlev üstlenmişlerdir. Fakat Kerkük'teki Bektaşî tekkelerinin konumları ve Irak'taki güvenlik sorunları, bu yapıları ziyaret etme konusunda önemli engeller oluşturmaktadır. Güvenlik durumunun belirsizliği, birçok tekkenin erişilebilirliğini kısıtlamakta ve bu tekkelere olan ziyaretçi sayısını azaltmaktadır.

Güvenli bir ortamda gerçekleştirilebilecek ziyaretlerin, bu tekkelerin kültürel önemini ve toplumsal işlevlerini daha iyi anlamak için elzem olduğu söylenebilir. Kerkük'te yerleşen Irak Türkmen Bektaşîlerinin bilinen en önemli tekkeleri aşağıdakilerdir:

1.5.4.1. Dede Gaip Tekkesi

Halk dilinde Dede Geyip Tekyesi (KK-1) olarak bilinen bu önemli yapı, Irak'ın Selahaddin iline bağlı Tuzhurmatu ilçesinde yer almaktadır. Tarihî kökleri oldukça derin olan tekkenin, Hacı Bektaş ocağına bağlı olduğu ve Dede Geyib Bayram tarafından hicri takvimle 1253 yılında Çakala mahallesinde inşa edildiği rivayet

edilmektedir. Bu tarihten itibaren Dede Geyip Tekyesi, sadece bir ibadet yeri değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir merkez olmuştur.

Dede Geyip aşiretinin kökenleri, uzun zaman önce Musul'un Telafer ve Sincar bölgelerinde yaşamış olan Alevi Mavılı aşiretine dayanmaktadır. Bu aşiretin mürşitlerinin türbesinin Musul-Sincar bölgesinde yer alan Pir Zekeriya el A'reci olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda, tekkenin sadece dinî bir yapı olmanın ötesinde, tarihsel ve kültürel bir mirası da temsil ettiği söylenebilir.

Bölgedeki diğer tekkelerle karşılaştırıldığında, Dede Geyip Tekyesi'nin kendine has rivayetleri ve hikayeleri bulunmaktadır. Yüzyıllar boyunca, bu tekke birçok derviş ve ziyaretçiye ev sahipliği yapmıştır. Dede Geyip Tekyesi, sadece Muhammed Ali, Konyalı Abdüllatif ve Yokud gibi bilinen tarikat üyeleri için değil, konaklama ve ziyaret amacıyla gelen herkese kapılarını açmıştır.

Özellikle edindiğimiz sözlü kaynaklarda yer alan bir rivayete göre, eski zamanlarda tekke İngiltere'de yaşayan bir Türk jeolog tarafından ziyaret edilmiştir. Ziyaretçi, mesleği hakkında bilgi verince Dede Geyip, onun gerçek yeteneklerini gösterip gösteremeyeceğini sormuştur. Bu sırada ziyaretçi çantasından toprak, su ve çeşitli malzemeler çıkararak bunları bir çay bardağında karıştırmış ve bu karışımın 21 ayar Reşadiye lirası olduğunu iddia etmiştir. Dede Geyip ise, "İngiltere'den buralara Reşadiye lirası yapmak için mi geldin?" diye sorarak ardından "Ya Hu, Ya Ali" diyerek avucuna bir avuç kül alır. Ziyaretçinin eline kül diye bir avuç lira dökmesiyle karşılaşan adam, şaşkınlık içinde "Siz kimsiniz?" diye sormuştur. Dede Geyip ise "Biz hak yolunda olan, Allah'ın kullarıyız. Allah'ı ve ehlibeyti tanırız," yanıtını vermiştir. Seyyah, bu olağanüstü karşılaşmanın ardından hemen oracıkta şehadet getirerek Müslüman olmuştur.

Başka bir rivayete göre, tekkeye hasta çocuklar getirilir ve bu çocukların iyileşmesi için burada dualar okunur, dilekler dilenerek üç kere bir ip bağlanır ve bu ip orada bırakılmış. Çocuklar şifa bulduktan sonra ise, yemekler yapılır, tekkeye götürülüp orada gelenlere dağıtılır ve bağlanan ip açılmış. Bu uygulama, tekkenin toplumsal ve dinî rolünü pekiştiren bir gelenek olarak öne çıkmaktadır.

Dede Geyip Tekyesi'nin avlusunda, Dede Geyip'in kendisi, torunları ve aşiretinden birçok ismin defnedildiği bir mezarlık bulunmaktadır. Bu mezarlık, Alevi ve Şii Türkmenler için kutsal sayılan makamların ve yatırların yakınında yer alması nedeniyle oldukça önemlidir. Burada gömülü olmanın, keramet sahibi kişilerin hürmeti sayesinde kabir azabından kurtulma inancıyla ilişkili olduğu bilinmektedir.

Dede Geyip, vefatından sonra sırasıyla oğlu Muhammed Bakır Ağa ve ardından Ali Hurşit Ağa gibi isimler tarafından temsil edilmiştir. Günümüzde ise, bu geleneği devam ettiren isimler, aynı aşiretten gelerek tekkenin faaliyetlerini sürdürmektedir. Ayrıca, 2006 yılında İhsan Mehdi Ağa tarafından tekkenin yanında bir Hüseyniye inşa edilmiştir. Bu yapı, günümüzde de taziyelerin yapıldığı ve ibadetlerin gerçekleştirildiği bir merkez olarak faaliyet göstermektedir. Dede Geyip Tekyesi, hem tarihî hem de kültürel önemiyle, bölgedeki Alevi ve Şii Türkmen toplulukları için önemli bir ibadet ve dayanışma alanı olmaya devam etmektedir.

1.5.4.2. Baba Talip Tekkesi

Irak'ın Kerkük ilinin Dakuk bölgesinde yer alan Babalar Tekkesi'nin inşa tarihî kesin olarak bilinmemekle birlikte, Mûsâ Baba tarafından yapıldığı rivayet edilmektedir. Günümüzde, bu tekke halk arasında Baba Talip Tekyesi olarak da bilinmektedir. Alevi bir tekke olarak bilinen Babalar Tekkesi'nin şeyhlerinin, Musevi seytitlerinden geldiği iddia edilmektedir. Ayrıca tekke, Güney Azerbaycan'ın Erdebil şehrinde bulunan Şeyh Safi Erdebil Tekkesi'ne bağlıdır. Babalar, kendilerini Safevi olarak tanıtan Şeyhler aşiretine mensuptur. Aşiret mensupları, uzun yıllar boyunca Haccac Bin Yusuf es-Sekafi döneminde Ehl-i Beyt soyundan gelenlerin sürgün ve tutuklamalarına maruz kalmış ve bu durum, onları Irak'ın kuzey bölgelerinde, özellikle Dakuk ve Musul yakınlarında yaşamaya zorlamıştır. Ancak, kendilerine yapılan baskılar sonucunda göç etmek zorunda kalmışlar ve Türkiye, Suriye ile Maverâünnehir dolaylarına taşınmışlardır. Aşiret üyelerinin kendi topraklarına geri dönme imkanları, sadece Şah İsmail Safevi'nin Bağdat'ı işgal etmesiyle mümkün olabilmıştır (Mahdi, 2015, s. 177).

Günümüzde bilinen Babalar Tekkesi'nin geçmişte yalnızca bir ev olarak kullanıldığı, zamanla toplum içinde saygınlık kazanan ailenin soyunun Baba Talip'in oğlu olan Abbas Baba tarafından sürdürüldüğü bilinmektedir. Ailenin şeceresinin Baba Talip, Baba Mûsâ, Baba Hasan, Baba Muhammed, Şeyh Hüseyin, Şeyh Mûsâ, Şeyh Meclûm, Şeyh Safiyeddin, Şeyh Abbas ve Şeyh Murtaza şeklinde uzandığı kaydedilmiştir (Mahdi, 2015, s. 178).

Rivayetlere göre (KK-1) Hasan Baba'nın tekkenin başında olduğu dönemlerde, tekkenin kerametini inanmayan bir grup kişi soygun yapmak amacıyla tekkeye girer. Ancak içeri girdiklerinde, insanları ağzına kolaylıkla sığdırabilecek

büyükölükte bir ejderha ile karşılaşırılar. Yaşadıkları korkunç olaydan sonra soyguncular, tekkeyi hemen terk ederler. Ancak kısa bir süre sonra, amansız bir hastalığa yakalanırlar. Hastalığın nedenini bilseler de bunu başkalarına anlatmaktan çekinirler. Elleri ve ayakları tutamaz hâle gelen soygunculardan biri, bu durumu affetmek ve sağlığına kavuşmak amacıyla annesine anlatır. Oğlunun soyguna kalkıştığını duyan anne oldukça kızgın olsa da, evladı için tekkenin kapısında beklemeye karar verir ve durumu Hasan Baba'ya iletir. Hasan Baba, kadına, soyguncuları zorla geri getirmesini ve ejderhayı gördükleri yere bırakmasını söyler. Kadın, tam olarak söyleneni yaparak soyguncuları tekkeye getirir ve ejderhayı gördükleri yere bırakır.

Hasan Baba, ardından onlara bir leğen ve su dolu bir ibrik getirir. Su, onların ellerinden akacak şekilde dökölür ve elleri bu su ile temizlenir. Daha sonra leğene dökölün su, başlarından aşağı akıtılır. Bu işlemle, soyguncular işledikleri suçun günahından arınmış olur ve eski sağlıklarına kavuşurlar.

Bunun yanı sıra, Babalar Tekkesi'nin başında bulunan Hasan Baba'nın ellerinin şifalı olduğu, hastaları iyileştirdiği ve pek çok kişinin rüyasına girdiği, onlara doğru yolu gösterdiği de bölgede yaygın bir şekilde konuşulmaktadır. Başka bir rivayete göre, Babalar'ın ellerinin sığağa dayanıklı olduğu, hatta Muharrem ayında pişirilen aşure tenceresine kolayca elini daldırdığı ve böylelikle aşureden yiyen kişilerin şifa bulduğu da anlatılmaktadır.

Dakuklu'nun (2010, s. 17) aktardığına göre, bölge halkı tekkeye o kadar çok inanır ki, onun yanından geçerken duvarlarına dokunmadan ya da öpmekten geçmeyi asla akıllarından bile geçiremezler. Tekke, Alevi ve Şii Türkmenler için sadece bir şifa bulma yeri değil, aynı zamanda akıl danıştıkları, dilek diledikleri ve sosyalleştikleri önemli bir mekandır. Burada birçok edebiyatçı ve yazar, kendilerini edebî ve kültürel olarak geliştirdikleri bir okul niteliğindeki sosyal paylaşım alanı bulmaktadır.

Tekkenin zaman zaman dervişler için çilehane olarak da kullanıldığı ve evlenmeden önce damat adaylarının mutlaka burada yıkanarak ziyaret ettikleri de bilinmektedir. Özellikle Muharrem ayında, On İki İmam'ın vefat ettiği gün, tekke oldukça kalabalık olur. Bu dönemde mersiyeler okunur, sinezenler yapılır ve Yezid'le olan savaşta yaşanan şehadetler anlatılmaktadır. Babalar Tekkesi'nin, bölgedeki Alevi

ve Şii Türkmen topluluğu için taşıdığı derin anlam ve önemi, yüzyıllar boyunca süre gelen gelenek ve inançlarla daha da pekişmektedir.

1.5.4.3. Hünkar Tekkesi

Kerkük'ün Tazehurmatu bölgesinde bulunan Hünkar Tekkesi (KK-1), inşa tarihî kesin olarak bilinmemekle birlikte yaklaşık iki yüz elli yıl önce, Hacı Bektaş Veli'ye dayandığı tahmin edilmektedir. Tekkenin tarihçesi hakkında yazılı bir kaynak mevcut değildir; ancak halk arasında yaşatılan hikayeler, tekkenin kökenleri hakkında önemli ipuçları sunmaktadır. Şiirlerinden de anlaşılacağı üzere Derviş Avni bu tekkeye bağlıdır.

Anlatılara göre, uzun yıllar önce Gani İbrahim Baba'nın oğullarından birinin rüyasına Hacı Bektaş Veli gelir. Rüyasında, oranın kendisine ait olduğunu ve yer altından beyaz bir taş ile bazı eşyaların çıkacağını söyler. Ancak, bu kişi ilk başta rüyayı ciddiye almaz. Fakat üçüncü gün yine benzer bir rüya gördüğünde, Hacı Bektaş Veli'nin söylediklerini yapması gerektiği yönünde uyarılır. Nihayet, Gani İbrahim rüyasında gördüğü yeri kazmaya karar verir ve gerçekten de beyaz taş ve eşyaları söylenilen yerde bulur. Bu olay halk arasında duyulunca, oraya bir kubbe inşa edilir. Önceden çöplük olan bu yer, artık kutsal bir mekan olarak kabul edilir ve Tazehurmatu halkı tarafından ziyaretgah hâline gelir.

Günümüzde tekkenin yönetimi, Musevi soyundan olan Seyit Hamit tarafından yürütülmektedir. Seyit Hamit'in soyu, İmam Mûsâ el-Kazım'a dayanmaktadır. Tekkenin girişinde Hacı Bektaş Veli'nin makamı ve Seyit Rza'nın türbesi yer almaktadır. Ziyaretçiler, burada zikir yapmakta ve çeşitli dinî etkinliklere katılmaktadır. Özellikle Muharrem ayında, On İki İmam'ın doğum ve şehadet günlerinde yoğun katılımlarla çeşitli merasimler düzenlenmektedir. Ramazan ayında ise Kuran okumak, dua etmek ve dinî konuları tartışmak gibi pek çok etkinlik gerçekleştirilir (KK-1).

Halk arasında tekkenin, insanların şifa bulduğu bir yer olduğu ve maddi ile sosyal sorunların çözülebileceği umuduyla başvurulmuş bir mekan olarak bilindiği de söylenmektedir. Bu inanç, tekkenin manevi gücünü ve toplumdaki yerini daha da pekiştirmektedir.

1.5.4.4. Köse Baba Tekkesi

Aşağı Tekke, Kerkük'e bağlı Dakuk ilçesinin Aşağı Mahallesi'nde konumlanmaktadır. Geçmişte, bu tekkenin içinde güzel ve düzenli bir bahçe bulunduğu bilinse de zamanla bu alan terkedilmiş ve evlerle kaplanmışır. Tekkenin gerçek adı İbrahim Köse Baba olarak bilinmektedir; ancak halk arasında genellikle Köse Baba olarak anılmaktadır (Mahdi, 2015, s. 196).

Köse Baba, yaşamını tamamen bu tekkeye adayan önemli bir şahsiyettir. Söylentilere göre, derviş İbrahim burada kırk gün boyunca çile çekmiştir; bu süreç, onun manevi derinliğine ve tekkenin ruhuna katkıda bulunmuştur. Aşağı Tekke, özellikle çocuk sahibi olamayan evli çiftler için sıkça başvurulanan bir mekan hâline gelmiştir. Ziyaretçiler, Köse Baba'dan yardım dilemekte ve buradaki manevi atmosferden faydalanmaktadır.

Tekkenin zikir anlarında, hükümet militanları geldiğinde kapıda bekleyen kişi, durumu gizlemek için "Gün öğünde bulut var" diyerek dikkat çekmeden durumu örtbas etmiştir. Bu tür anekdotlar, tekkenin tarihsel ve kültürel önemini vurgulamakta, aynı zamanda burada yaşanan zorlukların üstesinden gelme çabasını da göstermektedir.

Aşağı Tekke'de, imamların doğum günleri kutlanmakta ve şehadet günlerinde Kerbela olayı anlatılarak nefesler okunmakta, sinezenler vurulmaktadır. Ziyaretçiler, dileklerini gerçekleştirmek amacıyla gizlice bir çay kaşığı veya çay bardağı alır. Dilekleri kabul olduğunda, bu eşyaların yerine yenilerini getirerek bir çeşit şükran ifadesi olarak bu geleneği sürdürmektedirler. Bu uygulama, günümüzde de devam eden bir gelenek hâlini almıştır.

Tekkenin ortasında İbrahim Köse Baba'nın mezarı bulunmaktadır. Duvarı, onun cübbesi ve tesbihi asılı olarak durmakta, bu da ziyaretçilere Köse Baba'nın ruhunun ve mirasının hâlâ yaşamakta olduğuna dair bir inanç kazandırmaktadır. Ziyaretçiler, buraya gelip dua ederek, manevi huzur bulmakta ve Köse Baba'nın bereketine erişmeyi ummaktadır. Aşağı Tekke, sadece bir ibadet yeri değil, aynı zamanda insanların manevi ihtiyaçlarını karşıladıkları, umut ve destek buldukları bir sığınak olmuştur.

1.5.4.5. Dede Merdan Tekkesi

Çoban Ağa'nın oğlu Dede Merdana ait olan bu tekke, Kerkük şehrinin merkezinde yer almaktadır. Rivayetlere göre, Dede Merdan bu yapıyı yaklaşık 300 yıl önce inşa etmiştir; ancak tekkenin tarihî hakkında detaylı bir kaynak bulunmamaktadır. Iraklı araştırmacı Abbas el-Azzawi, “Tarih el-Irak Beyne İhtilaleyn” adlı eserinde bu tekkenin varlığını belirtmesine rağmen, tarihîyle ilgili herhangi bir bilgi sunmamaktadır (Mahdi, 2015, s. 192).

Dede Merdan, Alevilik tarikatının Kerkük bölgesine yayılmasında önemli bir rol oynamıştır. Bir gün, Kerkük'te Dede Merdan'a misafir olan bir şahıs kendisini tanıtır: “Ben Berzenci Seyidi Şeyh İsa ve Şeyh Mûsâ'nın torunuyum; ismim Seyyid Muhammed Seyyah. Şu anda Caf aşiretindeyim.” Dede Merdan, misafirini Batını olarak tanıdıktan sonra, “Muhitimizde birçok dostumuz var; inşallah kısa sürede sizinle buluşuruz,” der. Şeyh birkaç gün Dede'nin misafiri olduktan sonra Kifri'ye döner. Dede Merdan, Dakuk'taki Dede Cafer ve Tuzhurmatu'daki Dede Gayib'e durumu bildirir ve aralarında yapılan tarikat sohbetlerini aktarır. Kısa bir süre sonra, Seyyid Muhammed Seyyah'ın ziyaretine giderler ve burada üç gün kalıp kendi bölgelerindeki insanlara bu yolu anlatmaya başlarlar. Böylece Alevilik, bu tarihten itibaren günümüze kadar ulaşmayı başarır.

Dede Merdan Tekkesi'nde birçok kerameti bilinmektedir. Rivayetlere göre (KK-1) tekkede hizmet edenler damın çatısından içeri girerken Dede Merdan'ı görüp “Kim var orada?” diye seslenirler; ancak Dede'den hiçbir yanıt gelmez. Bu durum, onun tekkeyi sık sık ziyaret ettiğine dair bir keramet olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, Dede Merdan'ın mezarı üzerindeki taşların zaman zaman birbirine değmesi, orada bulunan hizmetçiler tarafından şahitlik edilen başka bir keramet olarak kaydedilmiştir.

Alevi ve Şii Türkmenler, çocuk sahibi olamayanlar ve akıl hastaları için Dede Merdan Tekkesi'nin bir şifa merkezi olduğuna inanmaktadır. Ziyaretçiler, burada Dede Merdan'dan yardım dileyerek şifa bulduklarına dair birçok anlatı vardır. Dede Merdan, kendi isteğiyle burada defnedilmiş ve bu durum, onun buradaki manevi varlığının sürekliliğini simgeler hâle gelmiştir (Mahdi, 2015, s. 192). Tekke, yalnızca bir ibadet yeri olmanın ötesinde, insanların manevi huzur bulduğu, umutlarını tazelandığı ve sosyal bağların güçlendiği bir mekan hâline gelmiştir.

1.5.4.6. Dede Cafer Tekkesi

Dede Cafer Tekkesi (KK-2) Dakuk ilçesindeki Hacı Bektaşî Ocağı'na bağlı önemli bir Türkmen Alevi tekkesidir ve Dede Cafer Sefer Ağa tarafından kurulmuştur. Dede Cafer, Demirci aşiretinden gelmiş, sakin, sabırlı ve dünyevi kaygılardan uzak bir kişilik sergileyen bir insandı. Müritleri, onun kerametlerine inanır ve sorunlarını çözmek için ona danışırlardı. Leylan, Tazehurmatu, Tuzhurmatu ve İmam Zeynelabidin köyleri gibi birçok yerleşimde tanınan Dede Cafer, bölgedeki önemli dinî ve kültürel kişiliklerden biriydi.

Tekkenin mürşidi, daha önce Kerkük'e bağlı Kifri'de yaşamış olan şeyh Seyit Muhammed Seyyah oğlu Seyit Hasan'dır. Dede Cafer'in vefatından sonra tekkenin yönetimini Derviş İbrahim devralmış, ardından Demirci aşiretinin önde gelenleri, özellikle Hadi Gaib ve akrabaları tekkenin inşasını üstlenmiş ve düzenli bir hâle getirmiştir. Hadi Gaib, tekkenin ihtiyaçlarını karşılayarak halifelik görevini kabul etmiş, ardından Halife Ahmet görevi devralmıştır. Hicri 1349 yılında vefat eden Halife Ahmet, Muhammed Bakır Mezarlığı'na defnedilmiştir. Hadi Gaib'in ardından büyük oğlu Reşid Efendi halife olmuştur ve aynı zamanda tanınmış bir şairdir. Reşid Efendi, Dede Cafer ve tarikat mensuplarını şiirlerinde anmış, Ehl-i Beyt hakkında kasideler yazmıştır. Reşid Efendi'nin Hicri 1352 (Miladi 1934) yılında vefat ettiği, ancak İbrahim Dakuklu'nun onun 1932'de öldüğünü belirttiği kaynaklar bulunmaktadır (Dakuklu, 1962, s. 43).

Bayatlı'ya göre (2008, s.130-132), Türkmenlerin yaşadığı yerleşim birimlerinde olduğu gibi, Dede Cafer Tekkesi de Saddam rejimi döneminde büyük bir baskıya uğramıştır. Bu dönemde, tekkenin faaliyetleri duraklama sürecine girmiştir. Ancak günümüzde, tekke eski işlevini tekrar kazanmaya başlamış, Kuran-ı Kerim okunmakta ve düzenlenen meclis, ayin ve merasimlerde peygamber efendimiz, İmam Ali ve diğer ehli beyt mensupları hakkında methiyeler söylenmektedir. Bu tekkede söylenen nefesler, methiyeler ve mersiyeler Türkçe olarak okunmaktadır. Dolayısıyla, Dede Cafer Tekkesi, Türkçenin muhafaza edilmesinde büyük bir rol oynamış ve nahiyede Türkçenin kültürel mirasının korunmasına katkı sağlamıştır. Bu tekke, sadece dinî ve manevi bir merkez olmanın ötesinde, dil ve kültürün yaşatılmasına da önemli bir zemin oluşturmuştur.

Dede Cafer Tekkesi, günümüzde belirli günlerde düzenlediği merasimlerle faaliyetlerini sürdürmektedir. Hafta içi Cuma akşamları (Perşembeyi Cumaya bağlayan gece) ve Ramazan ayında düzenlenen bu merasimlerde, Kuran-ı Kerim okunur ve peygamber efendimiz, Hazret-i Ali ile diğer ehli beyt mensupları hakkında övgü dolu şiirler söylenir. Ayrıca, Hazret-i Hüseyin'in şehit olduğu Muharrem ayında taziye merasimi düzenlenir ve Aşure günü, Kerbela şehidi İmam Hüseyin için halim/herise yapılarak halka dağıtılır. Muharrem ayının onbirinci gününde ise Şâm-ı Garîbân adı verilen bir merasim düzenlenir. Bu merasimde, Aşure günündekine benzer şekilde Hazret-i Hüseyin için sine vurulur, ağıtlar yakılır ve akşam yemeği ikram edilir.

Eskiden Bayram günlerinde diğer Bektaşî tekkelerinin mensupları, Dede Cafer Tekkesi'ne gelip kurban keserlerdi. Kurbanın eti, mürşit tarafından dualandıktan sonra halka dağıtılır ve bu etin mübarek olduğuna ve çeşitli hastalıklara şifa vereceğine inanılırdı. Dede Cafer Tekkesi'nde, Şîî ve Caferî öğeler bulunsa da Hacı Bektaş Velî'nin öğretileri esastır.

Tekke mensuplarının namaz kılma zorunluluğu yoktur; ancak namaz kılmak isteyenler tekkenin salonunda bu ibadeti yerine getirebilirler. Şîî mezhebine bağlı olanların namazda kullandığı Kerbela taşı ve tespih, tekkede bol miktarda bulunmaktadır. Tekke mensupları, kurulan meclislerde başlarına takke takar ve üzerlerine bol bir aba giyerler. Meclislerde önce Kuran-ı Kerim'den ayetler okunur, ardından dervişler birer nefes okur. Meclisin sonunda, halife veya şeyh dua eder ve herkes bir ağızdan “amin” der (Bayatlı, 2008, s. 13).

Kerkük yöresinde, Dede Cafer Tekkesi'ne bağlı olarak faaliyet gösteren birkaç başka tekke daha bulunmaktadır. Bunlar, Tuzhurmatı'da yer alan Dede Gaip Tekkesi, Kerkük'teki Dede Merdan Tekkesi ve Tazehurmatı'da bulunan Hünkâr Tekkesi'dir. Bu tekkelerin “halife”leri, Dede Cafer Tekkesi'nin başında bulunan halife tarafından atanır. Böylece, Dede Cafer Tekkesi, çevresindeki diğer tekkelerle birlikte tarikatın öğretilerini yaymaya ve devam ettirmeye devam etmektedir. Bu mekan, kültürel, sosyal ve insani değerlerin geliştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır (Dakuklu, 2010, s. 17).

Tekkenin kapıları, dedeye duyulan saygıdan ötürü diğer tekkelerin kapıları gibi küçük yapılmıştır. Ziyaretçiler, bu kapıdan eğilerek girerler. Dede Cafer'in

mezarının üzerinde, yurt edinmesi için bırakılan taşlar, bir asa ve kendi sardığı beyaz sarık bulunmaktadır. Ziyaretçiler, dilek dilemek amacıyla bu taşları üst üste dizerek mezarın etrafında dönerler. Eğer taşlar düşmeden dönüş tamamlanırsa, dileğin kabul olacağına inanılır. Ayrıca tekke içinde Ehl-i Beyt ve Kur'an-ı Kerim'den ayetlerin yazılı olduğu bir bakır tabak, Dede Cafer'in kullandığı buk (nefir) ve hırkası da asılmaktadır.

Dede Cafer Tekkesi, tarikat sohbetlerinin yanı sıra kültürel ve sosyal anlamda önemli bir merkez olarak görev yapmış, bu bölgedeki Türkmen Alevi topluluğunun manevi hayatını şekillendirmiştir. Tekkenin tarihî ve fonksiyonu, sadece bir ibadet yeri olmanın ötesinde, halkın kültürel ve dinî bağlarını güçlendiren bir mekan olmuştur. Ancak, Dede Cafer'in vefat tarihî ve tekkenin inşasıyla ilgili kesin bir bilgi veya yazılı kaynak bulunmamaktadır. Iraklı araştırmacı Abbas el-Azzawi, "Tarih el-Irak Beyne İhtilaleyn" adlı eserinde, Kerkük - Dakuk bölgesinde bu tekkeden bahsetmektedir (Al-Azzawi, 1935, s. 154).

Yazılı kaynaklarda (Bayatlı, 2008) tekkeye dair pek çok rivayet bulunmaktadır. Rivayetlere göre bir gün Dede Cafer, ağabeyine dönerek, "Bugüne kadar elimden geleni yaptım, gücüm yettiğince sana hizmet ettim. Ancak artık dünyevi işlerden çekilip ömrümün geri kalanını Allah'a ibadete adayacağım. Sahip olduğum tüm mal ve mülkü size bırakıyorum." diyerek kararını açıklar. Bu karardan sonra, amcası Derviş İbrahim Rıza'nın yanına giderek kendisine kalacak bir oda vermesini ister. Derviş İbrahim, bu isteği memnuniyetle karşılayarak ona, bugün mezarının da bulunduğu odayı tahsis eder. Dede Cafer, buraya yerleşerek dünya işlerinden tamamen uzak bir hayat sürmeye başlar. Zamanla, halk arasında Dede Cafer'in dualarının hastalara şifa olduğu inancı yayılmıştır. Çeşitli hastalıklar için ona gelenler, duaları sayesinde iyileştiklerini anlatmışlardır. Bunun yanı sıra, farklı dilekleri ve işleri için de halk sık sık ona başvurmuştur. Dede Cafer'in dualarının bereketiyle, halkın karşılaştığı pek çok sorun çözülmüş, dilekler yerine getirilmiş ve hastalar şifa bulmuştur. Bu sebeple, Dede Cafer'in ünü Kerkük, Tuzhurmatı, Tazehurmatı gibi ilçe ve kasabalara kadar yayılmıştır. İnsanlar, çeşitli sorunları için Dede Cafer'e başvurmuş, hastalıklarına şifa bulmuş ve dileklerini gerçekleştirebilmek için ondan yardım istemişlerdir.

Başka bir anlatıya göre ise bir gün, Dede Cafer Kerkük'te yaşayan Dede Merdan ile tanışmış ve aralarındaki dostluk zamanla pekişmiştir. Dede Cafer, zaman

zaman Kerkük'e giderek birkaç gün Dede Merdan'ın evinde misafir olmuş, kimi zaman da Dede Merdan Dakuk'a gelip Dede Cafer'in evinde konaklamıştır.

Bir başka gün, Dede Cafer, amcası Derviş İbrahim'i evlendirmek ister. Derviş İbrahim, Dede'nin bu teklifini kabul eder ve Dede Cafer, amcası Ahmet Ağa'dan Müslime adındaki kızını Derviş İbrahim'a ister. Ahmet Ağa, Dede Cafer'in isteğini kabul ederek, kızını Derviş İbrahim ile evlendirmeyi kabul eder.

Anlatılara göre Dede Cafer'in sağlık durumu kötüleştiği ve yatağa düştüğü gün, Dakuk'tan bir kişi, oğlu için büyük bir düğün yapar ve Derviş İbrahim'i davet eder. Ancak Derviş İbrahim, "Dede Cafer'in sağlık durumu iyi değil, ben onu bu hâlde bırakıp düğüne gelemem" diye cevaplar. Bunun üzerine, davet eden zat küser ve ısrarla Derviş İbrahim'in düğüne gelmesini ister. Dede Cafer, Derviş İbrahim'a, "Git, düğüne katıl" der ve onun düğüne gitmesini ister. Dede Cafer'in isteği üzerine Derviş İbrahim düğüne katılır. Ancak kısa bir süre sonra, Dede Cafer'in durumu daha da kötüleşir. Müslime Hanım, Derviş İbrahim'a haber gönderir ve acilen düğünü terk edip eve dönmesini ister. Ancak, Derviş İbrahim eve yetişmeden önce, Dede Cafer hayata gözlerini yumar. Derviş İbrahim, üzüntüyle Dede Cafer'i yıkar, kefenler ve onun son arzusuna uygun olarak, ikamet ettiği odasına defneder (Bayatlı, 2008, s. 131).

1.6. Irak'ta Bulunan Bektaşî Makamları

Bektaşî inancı, özellikle Türkmenler arasında yaygın olup Kerkük'teki tekkelerde önemli bir yer tutmuştur. Tekkelerden ziyade Irak ve Kerkük'teki bilinen kutsal makamlar da, Bektaşî inancının ve öğretilerinin yayılmasında önemli rol oynamıştır. Bektaşî tekkelerinin varlığı dinî ve kültürel yapısını etkilemiş, burada yapılan ritüeller ve ziyaretler halkın manevi dünyasıyla birleşmiştir. Bu nedenle Bektaşîlerin de ziyaret ettikleri kutsal makamlar tekkelerin bir uzantısı olarak bölgede kültürel özgünlüklere sahip önemli yerlerdir.

1.6.1. Kırklar Tekkesi-Makamı

Diyala iline bağlı Karatepe kasabasında bulunan bu tekke, ilginç bir geçmişe ve şifa hikâyelerine sahiptir. Karatepe, eski dönemlerde İran sınırları içinde yer almış ve bu dönemde İran'ın resmi dinî olan Zerdüştlük, bölge halkı tarafından benimsenmiştir. Zerdüştlük, ölümlerini yakmak için bu kasabadaki bir tepiyi kullanmışlardır, bu nedenle burası "Karatepe" olarak adlandırılmıştır.

Tekkenin Kırklar Tekkesi (KK-2) olarak anılmasının nedeni, içinde bulunan kırk taşın varlığıdır. Karatepe halkı ve çevre bölgelerden gelen insanlar, şifa bulmak amacıyla bu tekkeye akın etmektedir. Bir rivayete göre, bu tekkede bir kadının su çekmek için testiyle evine dönerken beyaz elbiseli bir grup erenle karşılaştığı anlatılır. Erenler, kadına “Bizimle karşılaştığın için çok şanslısın.” diyerek, evinin bir köşesini kazmasını önerirler. Kazılan yerden çıkan kırk taşın insanlara şifa bulmalarına yardımcı olacağı söylenir. Aynı zamanda, kadına uzatılan bir ayakkabı teki de insanlara şifa vereceği belirtilir.

Tekkeye gelen çocuk sahibi olamayan kadınların bu ayakkabı tekini alarak çocuk sahibi olacaklarına ve çarpılmış çocukların tedavi olacağına inanılmaktadır. Ayrıca, kısmi yüz felci geçiren çocuklar ve yetişkinler tekkeye getirildiğinde, felçli bölgeye ayakkabı tekiyle vurulmakta veya kırk taşlardan biri sürülmektedir. Tekke içinde bir gün kalan çocukların iyileşmesi sıkça gözlemlenmekte ve bu durum tekkenin mucizesine olan inancı pekiştirmektedir.

Şifa arayan kişiler, bazen tekkede bulunan ayakkabı tekini veya taşları yanlarında götürmekte ve iyileştikten sonra geri getirmektedirler. Zamanla yıpranmış olan bu ayakkabı teki, geçmişteki etkinliğini yitirmiş olsa da, hâlâ halk arasında önemli bir yer tutmaktadır.

1.6.2. İmam Zeynelabidin Makamı

Bektaşî inancın yaygın olduğu yerleşim alanlarından biri de Dakuk Nahiyesi'dir. Bölgenin köklü bir Türk yerleşim yeri olduğu, tarihî kaynaklardan anlaşılmaktadır. Osmanlı döneminde inşa edilen Taşköprü gibi önemli yapılar, bölgenin geçmişine ışık tutmaktadır. Ayrıca, nahiyede birçok yatır ve makam yer almakta olup bunlar arasında en dikkat çekeni İmam Zeynelabidin makamıdır.

İmam Zeynelabidin Yatırı'nın inşa tarihî kesin olarak bilinmemektedir ve tarihî kaynaklarda bu konuya dair net bir bilgi yer almamaktadır. Ancak, Dakuk halkı arasında nesilden nesile aktarılan efsanevi bir anlatı bulunmaktadır. Bu rivayete göre, Osmanlı padişahı IV. Murat, Bağdat Seferi sırasında Dakuk civarında ordusuyla konaklamıştır. Seferin gizliliğini korumak amacıyla, padişah ordusuna “gece hiçbir ışık yakılmasın” emrini vermiştir. Gece buyruğun uygulanıp uygulanmadığını kontrol etmek isteyen IV. Murat, uzakta yanan bir ışık fark eder. Merakı üzerine yaverleriyle birlikte ışığın kaynağına doğru ilerler. Ancak tepeye vardığında, ışığın kaybolduğunu

ve yaşlı bir dervişin bir mezarın başında oturduğunu görerek hayrete düşer. Padişah, “Derviş, burada bir ışık vardı. Şimdi nerede?” diye sorar. Derviş ise, “Burada herhangi bir ışık yanmadı, böyle bir şey görmedim.” diyerek karşılık verir.

Padişah ne kadar ısrar etse de dervişin cevabı değişmez. Isrardan sıkılan derviş, oradan ayrılmak ister. Bunun üzerine IV. Murat, “Bu yatır kime aittir?” diye sorar. Derviş, “Bu, İmam Zeynelabidin’in yatırıdır.” diyerek uzaklaşır. Padişah, gördüğü ışığın ilahi bir nur olduğunu ve bu mezardan yayıldığını düşünerek, “Eğer Allah nasip eder de Bağdat’ı fethedersem, bu mezarın üzerine görkemli bir kümbet inşa ettiririm.” diye niyet eder.

Bağdat’ı fetheden IV. Murat, İstanbul’a döndüğünde verdiği sözünü yerine getirmek için Dakuk’a para göndererek yatırın üzerine ilk kümbeti inşa ettirmiştir. Ancak zamanla kümbet, yılların getirdiği yağmur ve fırtınalara dayanamayarak yıkılmıştır.

Daha sonra, yatırın onarımının 1059 Hicri yılının 8 Şevval’inde Şemsi Paşazade Ahmet Paşa tarafından gerçekleştirildiği, iç kapının yüksek bir yerine kazınmış kitabe sayesinde bilinmektedir. Ayrıca, yatırın yanına eklenen mescidin tamiratının 1026 Hicri yılının Zilhicce ayında, dönemin Şehruz Vilayeti valisi Kayış Muhammet Paşa tarafından yaptırıldığı, mescidin minberine işlenmiş yazıtlardan anlaşılmaktadır (Dakuklu, 1964, s. 30 -32).

1.6.3. Hızır Elyas Makamı

Telafer ilçesinin güneyinde, Telafer Kalesi’ne yaklaşık beş kilometre mesafede yer alan bir tepe üzerinde Hızır Elyas makamı bulunmaktadır. Halk inanışına göre, Hızır’ın bu noktaya indiği düşünülmekte ve bu sebeple burası “Hızır Makamı” olarak anılmaktadır. Bu inanışın kökeni ve ne zamandan beri anlatıldığına dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak bölge halkı tarafından nesiller boyunca aktarılan sözlü gelenekler, bu mekânın kutsallığını ve manevi değerini korumasına katkı sağlamıştır. Geçmişte Hızır Elyas makamıyla ilgili halk arasında yaygın bir inanış vardı. Evlenmek isteyen genç kız ve erkekler, bu tepe üzerinde bulunan bir deliğe gözlerini kapatarak parmaklarını sokmaya çalışırlardı. Eğer parmakları deliğe girerse, bunun yakın zamanda evleneceklerine işaret ettiğine inanılırdı. Ancak parmakları deliğe giremezse, evliliğin henüz nasip olmayacağı düşünülürdü. Bu gelenek, halkın inançları ve evlilikle ilgili beklentileri çerçevesinde uzun yıllar boyunca süregelen bir

uygulama olarak aktarılmıştır. Bir diğer rivayete göre, Hızır Elyas makamının kapısı ve duvarlarına içeriden ve dışarıdan kına sürmenin şans ve bereket getirdiğine inanılırdı. Halk arasında yaygın olan bu gelenek, özellikle dileklerin kabul olması ve hayırlı olayların gerçekleşmesi temennisiyle uygulanırdı. Hızır Elyas makamında gerçekleştirilen en önemli kutlamalardan biri ise “Hızır Elyas Bayramı”dır (İlhanbeg, 1974, s. 13).

1.6.4. İmam Ahmet Mezarı

Salahaddin iline bağlı Tuzhurmatu ilçesinin batı kesiminde, bir zamanlar tren istasyonunun bulunduğu bölgenin yakınlarında İmam Ahmet’in mezarı yer almaktadır. Halk arasında aktarılan rivayetlere göre, İmam Ahmet’in, İmam Musa el-Kazım’ın torunlarından biri olduğu söylenmektedir. Tarihî kaynaklarda İmam Ahmet’in mezarının ne zaman ve kim tarafından inşa edildiğine dair kesin bir kayıt bulunmamaktadır. Ancak, bu mezarın ilk kez Hicri 1293 (Miladi 1863) yılında Tisinli Şeyhler Hasan tarafından onarıldığı bilinmektedir. İlk yapımında çamur kullanılarak inşa edilen türbe, Şeyhler Hasan’ın tamiri sırasında daha dayanıklı hâle getirilmiş; kireç ve kaya malzemeleriyle güçlendirilmiştir (Nacioğlu, 2010, s. 35).

Tuzhurmatu’daki türbenin üzerine zamanla sekiz metre uzunluğunda bir demir eklenmiş olup türbenin toplam alanı yaklaşık kırk dokuz metrekaredir. Bu alanın ortasında türbe yer almakta ve türbenin kibleye bakan tarafında bir mihrap bulunmaktadır. Türbenin çevresinde ise Seyit Hüseyin, Seyit Kalender ve Seyit Hamit’in mezarlarının bulunduğu bilinmektedir. Tuzhurmatu’daki Alevi ve Şii Türkmenler, Muharrem ayının onuncu ve kırkinci günlerinde Hz. Hüseyin’i anmak için köylerini ziyaret eder ve sonunda İmam Ahmet’in mezarının bulunduğu alanda toplanarak çeşitli dinî törenler gerçekleştirirler. Tuzhurmatu’daki İmam Ahmet mezarını ziyaret etmek, Alevi ve Şii Türkmenler için bir gelenek hâline gelmiştir. Her hafta cumartesi günleri ve Ramazan ile Kurban bayramlarının ikinci günlerinde burayı ziyaret ederler. Eskiden, düğünlerin ertesi günü gelinler ve damatlar da bu mezarı ziyaret ederdi. İmam Ahmet mezarı, pek çok farklı kişi tarafından çeşitli amaçlarla ziyaret edilmektedir. Akıl hastaları, engelli bireyler, sosyal sıkıntılar yaşayanlar ve birbirleriyle küskün olan insanlar, burayı ziyaret ederek dertlerine çare, sağlıklarına şifa ararlar. Ayrıca, önemli sınavlardan önce başarı dilekleriyle buraya gelirler. Bekâr gençler de evlilik kismetleri için dua etmek amacıyla ziyaret ederler. İmam Ahmet’in kerametinin gerçekleştiğine inananlar, dilekleri kabul olduğunda adaklarını burada

sunarlar. Bu adaklar, kurban kesmek, yaprak sarması ya da başka yemekler hazırlamak şeklinde olabilir. Aileler ve akrabalar bu yiyecekleri paylaşır, ayrıca diğer ziyaretçilere de ikram edilir (Mahdi, 2015, s. 201).

1.6.5. Baba Şahsuvar Mezarı

Baba Şahsuvar, Diyala iline bağlı Kifri ilçesinde, dağın eteğinde bulunan bir türbedir. Dağın adı da bu zatın adıyla anılmaktadır. Kifri halkı arasında bu türbe ile ilgili birçok farklı rivayet bulunmaktadır. Bir rivayete göre, Baba Şahsuvar adıyla tanınan bu kişi, Hz. Hüseyin'in torunlarından bir zahittir. Diğer bir rivayete göre ise, Baba Şahsuvar, Hz. Ali'nin sakalarından biridir ve Harun Reşit döneminde yaşamaktadır. Bu dönemde gerçekleşen seyit infazları sırasında şehit düşmüştür. Bazı rivayetlere göre ise, bu yatırda yalnızca kafası defnedilmiştir. Baba Şahsuvar'a dair anlatılan bir rivayete göre, On İki İmamlar'a su taşırken Koşa Çoban'dan (Kifri Çayı) bir grup kimliği belirsiz gayrimüslim tarafından şehit edilmiştir. Şehit edildikten sonra Baba Şahsuvar'ın gövdesi bulunmuş, ancak başı kaybolmuştur. Bir süre sonra, başı Kifri'nin kuzeyinde ortaya çıkmış ve bu bölgede, Baba Şahsuvar'ın adına bir türbe inşa edilmiştir (Bayatlı, 1973 a, s. 34).

Baba Şahsuvar, bir Babai şeyhi olarak tanınan ve yaşamı boyunca birçok kahramanlık gösteren bir figürdü. İran ile Osmanlı padişahlarının sınırlarının henüz netleşmediği, karmaşık bir dönemde yaşamış ve bu belirsiz topraklarda savaşarak ün kazanmış bir sipahiydi. Dalkılıçla düşmanlarına saldırırken, onun kahramanlıkları halk arasında dilden dile dolaşırdı. Atı üzerinde büyük bir ustalık sergileyen Baba Şahsuvar, bu yüzden “Şahsuvar” adıyla anılmaya başlanmıştı. Hayatının sonlarına doğru halk arasında çok sevilen ve saygı gösterilen bir kişi hâline gelmiş, sonunda da adını taşıyan dağın zirvesine defnedilmiştir (Rejioğlu, 1963, s. 33).

Kifri halkı, On İki İmam, İmam Muhammed, Baba Şahsuvar ve İmam Halilullah gibi önemli şahsiyetlere büyük saygı duyar ve onları sıkça ziyaret eder. Bu isimler, bölgede bulunan tekkeler ve dergâhlarda yetişen, derin bilgi ve anlayışa sahip mürşitler olarak kabul edilir. Zamanla, IV. Murad döneminin etkisiyle Anadolu'dan gelen dinî tesirler sonucu, halk arasında Hanefî mezhebi kabul edilmeye başlanmıştır (Rejioğlu, 1963, s. 33-34).

Şih Baba, yani Baba Şahsuvar, din ve devlet işlerinde birçok savaşa katılmış, gazalara çıkmış ve bu savaşlarda büyük başarılar elde etmiştir. Sonraki yıllarda, kendi

adını taşıyan ve temelini kendisinin attığı Bektaşî dergâhının şeyhi olmuştur. Ancak bir yanlışlık sonucu, bu saygıdeğer kişi “Şıh Bava” olarak anılmaya başlanmıştır (Rejioğlu, 1971 b, s. 20).

Mezarın alt kısmında, Fatma Ana Tanduru olarak bilinen bir yer bulunmaktadır. Bu alan, kuyu şeklinde kazılmıştır ve Kifri halkı için çok önemli bir yer olarak kabul edilir. Burada yapılan duaların, dileklerin kabul edilmesinde büyük etkisi olduğuna inanılır. Dilek dileyenler, muratlarına erdiklerinde, buraya bir tencere yaprak sarması götürmeyi gelenek hâline getirmişlerdir. Farklı yerlerden insanlar, dileklerini tutmak için bu türbeyi ziyaret ederler. Dilek tutma ritüeli ise üç yuvarlak taşı üst üste koyarak, küçük parmakla üzerine hafifçe dokunmaktan ibarettir. Eğer ortadaki taş dönerse, dileğin gerçekleşeceği kabul edilir. Bu gelenek geçmişte oldukça yaygınken, günümüzde artık yapılmamaktadır. Baba Şahsuvar’ın kerametlerinden biri olarak, burada kör gözlerin açıldığına dair anlatılar da bulunmaktadır. Bu yatırıla ilgili anlatılan kerametlerden biri, Kifri’de geçmişte meydana gelen şiddetli bir kusma (kusak) salgınına dayanmaktadır. Bu hastalık hızla yayılmış ve özellikle Bağdat Kapısı Mahallesi’nde birçok can kaybına sebep olmuştur. Ancak Kifri’nin İsmail Beg Mahallesi, bu salgından hiç etkilenmemiştir. Yöre halkı, hastalığın sadece belirli bir bölgeyi etkilemesini, Baba Şahsuvar’ın o bölgede varlığıyla ilişkilendirir (Bayatlı, 1973 a, s. 34).

1.6.6. İbrahim Semin Mezarı

Karatepe’ye bağlı Çimene bölgesinde yer alan İbrahim Semin yatırımının, bölge halkı tarafından önemli bir ziyaret noktası olarak kabul edildiği bilinmektedir. Rivayetlere göre, İbrahim Semin’in soyu, On İki İmamlar’dan yedincisi olan İmam Musa el-Kazım’a kadar uzanmaktadır. Kaynaklarda yer alan bilgilere göre, kendisine “Semin” lakabının verilmesinin sebebi, iri yapılı ve kilolu olmasıdır. Seyyid soyundan gelen İbrahim es-Semin, Abbasi Halifesi Harun er-Reşid döneminde yaşanan “Seyyid Kıranı” olaylarının tanıklarından biri olmuştur. Bu dönemde Harun er-Reşid’in baskılarından kaçmak isteyen İbrahim es-Semin, güvenli bir yer arayarak bugünkü Çimene bölgesine yerleşmiştir (Mahdi, 2015, s.205).

Rivayete göre, zamanla Harun er-Reşid, seyyid ailesine yaptığı zulümlerden dolayı büyük bir pişmanlık duymaya başlar. Pişmanlığının bir sonucu olarak, İbrahim es-Semin’in yerini öğrenir ve hatasını telafi etmek amacıyla onu ziyaret etmeye gider.

Rivayete göre, Harun er-Reşid, vezirlerine eğer İbrahim es-Semin'in bir kerametini görürse onu Bağdat'a götürceğini söyler. Halife, İbrahim es-Semin'in evinde misafir edilir ve burada kendisine kahve ikram edilir. Ancak kahve takımlarını gördüğünde büyük bir şaşkınlık yaşar. Çünkü bu takımlar, yalnızca kendi sarayında bulunan ve bizzat kendisine ait olan takımlardır. Bu durumu bir keramet olarak kabul eden Harun er-Reşid, İbrahim es-Semin'in manevi bir güce sahip olduğuna inanır. Bu olayın etkisiyle halife, ona ısrarla Bağdat'a yerleşmesini teklif eder. İbrahim es-Semin, Harun er-Reşid'in Bağdat'a yerleşme teklifine karşılık, "Beni götürecek araç nerede durursa, ben de orada kalırım" diyerek bir şart öne sürer. Halifenin aracı Çimene bölgesini geçtikten sonra aniden durur ve tam o anda İbrahim es-Semin hayata gözlerini yumar. Bu olay karşısında derin bir hüzne kapılan Harun er-Reşid, onun anısını yaşatmak için vefat ettiği yere bir türbe yaptırır. Ayrıca, buranın zamanla önemli bir ziyaret yeri olacağını öngörerek avlusuna bir su kuyusu açtırır. Günümüzde bu türbe, "İbrahim es-Semin" adıyla anılmakta ve halk tarafından ziyaret edilmektedir (Bayatlı, 1973a, s. 34).

1.6.7. Seyit Mahmut Mezarı

Telafer Kalesi'nin subaşının üst kısımlarında yer alan Er Mahmut yatırının, bölge halkı için önemli bir ziyaret noktası olduğu bilinmektedir. Rivayetlere göre, bu zatın soyu Musa-i Kâzım'a dayanmaktadır ve asıl adı Mehmud İbn Orkân İbn Takî'dir. Özellikle Telafer'de yaşayan Aleviler, onun ermiş biri olduğuna inanmakta ve manevi şahsiyetine büyük saygı göstermektedir. Yatırın hemen yanında bir mezarlık da yer almakta olup burası zamanla halkın ziyaret ettiği kutsal mekânlardan biri hâline gelmiştir. Seyit Er Mahmut Mezarı, halk arasında özellikle çocuğu olmayan kadınlar ve şifa arayan hastalar tarafından ziyaret edilen manevi bir mekân olarak kabul edilir. Aynı zamanda kısmet arayan kişiler için de önemli bir ziyaret noktasıdır; kadınlar perşembe, erkekler ise cuma günleri buraya gelip dua eder ve dilek dilerler. Telafer'deki Alevi Türkmenler, burada dilekte bulunurken "Er Mahmut, muradımı ver, چراغ yakayım" diyerek niyazda bulunurlar. Dileği gerçekleştirenler genellikle bir lamba yakar, bazıları ise cuma günleri kurban kesip etini burada dağıtır. Ancak adak için kurban kesmek zorunlu değildir; yatırda dağıtılan bir yemek de kabul gören bir uygulamadır. Bunun yanı sıra, dileği kabul olanların mum yakıp mezar çevresine bıraktıkları da bilinmektedir. Şükranlarını göstermek isteyen bazı kişiler ise, bir gece boyunca yatırda kalıp ibadet ederler. Burası aynı zamanda çeşitli dinî törenlerin de

yapıldığı bir yerdir. Telafer’de yaşayan Alevi Türkmenler, özellikle Ramazan ve Kurban Bayramlarının ilk günlerinde namazlarını burada kılarak manevi geleneklerini yaşatmaktadır. (Mahdi, 2015, s. 206).

Rivayete göre, oğlu uzun süredir askerde olan bir kadın, yemek pişirirken gözyaşlarına boğulur. O esnada oradan geçen bir zat, kadının ağladığını fark eder ve yanına giderek neden üzgün olduğunu sorar. Kadın içini dökerek, “Oğlum askere gideli çok oldu. Güzel bir yemek yaptım, keşke burada olsaydı da bu yemekten o da yiyebilseydi,” der. Bunun üzerine zat, kadına dönerek, “Eğer oğlunun bu yemekten tatmasını gerçekten istiyorsan, ona ulaştırabilirim. Ancak yemeği senin yaptığını bilmesi için bir nişan bırakmalısın,” der. Kadın, bunun üzerine kendi yüzüğünü yemeğin yanına koyarak, oğluna ulaştırılmasını diler. Bu zat, kadının hazırladığı yemeği alır ve doğrudan askerdeki oğluna götürür. Yemeği teslim ederken, “Bunu annen gönderdi,” der. Oğlan, yemeğin yanına bırakılmış olan annesinin yüzüğünü görünce gerçekten annesi tarafından gönderildiğine inanır ve yemeği afiyetle yer. Aradan zaman geçer ve oğlan askerden dönerek annesine, kendisine ulaşan yemeği ve yanında yüzüğünü bulduğunu anlatır. Bu olay halk arasında yayılır ve zamanla yemeği ulaştıran kişinin Er Mahmut olduğuna inanılmaya başlanır. Böylece Er Mahmut’un manevi gücü ve kerametleri halk arasında anlatılarak günümüze kadar ulaşır (Mahdi, 2015, s. 207).

1.6.8. Şah Masuma Yatırı

Şah Masuma Salahattin'e bağlı Tuzhurmatu ilçesinde bulunan yatır, halk arasında birçok farklı rivayete konu olmuştur. Bu yatırdaki zatın kimliğiyle ilgili farklı görüşler bulunmaktadır ve bazen erkek, bazen de kadın olarak anıldığı söylenir. Tuzhurmatu halkı, bu zatı ya “Şex Müsün” (Şeyh Muhsin) ya da “Şex Mehsime” (Şeyh Masuma) olarak tanımlar. Ancak, yatırın duvarındaki mermer parçasına eski Türkçe ile yazılmış bir şiir, bu zatın asıl adının “Hesne” olduğunu ortaya koymaktadır. Halk arasında yayılan bir rivayete göre, Şah Masuma, Tuzhurmatu'da bulunan İmam Ahmet'in kız kardeşi olup aynı zamanda On İki İmam'ın yedincisi olan İmam Musa el-Kâzım'ın (A.M) torunlarından. Araştırmacı Nacioğlu, bu zatın cinsiyetiyle ilgili net bir bilgi vermemekle birlikte, İmam Musa el-Kâzım'ın kızlarından biri olan Hesne adında bir kız çocuğu bulunduğunu belirtmektedir (Nacioğlu, 2010 a: 35, 36).

Yatır, 1347 Hicri yılında Hacı Kamber Hüseyin Ağa tarafından onarılmıştır. Yapı, iki odadan oluşur; birinci odada Kamber Ağa (1348 H) ve oğlu Zeynelabidin'in türbeleri yer alırken, ikinci odada Şah Masuma'nın türbesi bulunur. İkinci odada, türbenin çevresinde ziyaretçilerin oturabileceği boş bir alan da vardır. Yatırın hemen yanında, halk arasında “Şeyh Müsün türbeliği” olarak bilinen bir mezarlık bulunmaktadır. Bu mezarlık, Alevi ve Şii halkı için oldukça önemli olup özellikle bebekler ve çocuklar burada defnedilir. Tuzhurmatu'daki Alevi ve Şii Türkmenler, çarşamba günleri bu yatırın etrafında dolaşarak çeşitli dileklerde bulunurlar. Aynı zamanda hasta çocuklar da buraya getirilip yatırın etrafında üç kez dolaştırılır, bunun şifa vereceğine inanılır (Mahdi, 2015, s. 208).

1.6.9. Mursa Ali Makamı

Mursa Ali Makamı, Salahattin'e bağlı Tuzhurmatu ilçesinde, yüksek bir dağın zirvesinde yer almaktadır. Bu kutsal mekân, dağın üzerine inşa edilmesi nedeniyle “Musra Ali Dağı” olarak adlandırılmaktadır. Alevi ve Şii Türkmenler tarafından büyük bir manevi değeri olan bu makamın ortaya çıkışı ve ne zaman yapıldığına dair farklı rivayetler bulunmaktadır.

Araştırmacı Salah Nacioğlu (2010a, s. 36-37)., bu konuda iki farklı rivayeti aktarır. İlk rivayete göre, Hz. Ali, Alevi Azerilerle birlikte bu dağın zirvesinde namaz kılmıştır, bu yüzden bu kutsal mekân “Mursa Ali” olarak adlandırılmıştır. İkinci rivayete göre ise, salih bir kişi rüyasında Hz. Ali'nin bu dağın zirvesinde namaz kıldığını görmüş ve ardından okla o yeri işaretlemiştir. Sonuç olarak, burası “Mursa Ali” olarak bilinmeye başlanmıştır. Bu mekânın “Mursa Ali” olarak adlandırılmasının nedeni, Türklerin lakapları isimlerden önce kullanma geleneğidir. Arap kültüründe ise isim, lakaptan önce gelir. Bu sebeple Araplar, Hz. Ali'yi “Ali el-Murtaza” olarak anarken, bu dağ “Ali Dağı” olarak bilinir. Ayrıca, dağın zirvesindeki askerî bölge de “Murtaza Ali Noktası” olarak adlandırılmaktadır.

Başka bir rivayete göre, bu makamın inşa edilmesinde, Tuzhurmatu'da daha önce yaşamış olan Alevi dedesi Dede Gayip ile ortağı Murtuz'un emeği olduğu söylenir. Mursa isminin verilmesinin ardında ise Dede Gayip'in ortağı Murtuz'un inşaya katılması gösterilir. Salahattin Ağa, Dede Gayip'in torunlarından biri olarak, bu olayı şu şekilde anlatır: “Bir cuma günü, Dede Gayip rüyasında Hz. Ali'nin dağın zirvesinde durduğunu ve ona seslendiğini görür. Hz. Ali ona, ‘Ey Gayip, bu dağın en

yüksek noktasına benim için bir makam yap' der. Dede Gayip, başlangıçta bu isteği ortağı Murtuz'a anlatmaz. Ancak birkaç gün sonra aynı rüyayı tekrar gördüğünde, bu defa Murtuz'a anlatır ve ikisi birlikte bu kutsal makamı inşa ederler.” (Mahdi, 2015, s. 209).

Bu makamda birçok keramet meydana gelmiştir. 1820 yılında Irak'a araştırma yapmak amacıyla gelen seyyah Glaudius James Rich, verdiği bilgilere göre, geçmişte her cuma günü makamın çevresinde kendiliğinden bir ışık yanardı. Bu ışığın, Tuzhurmatu halkı tarafından Hz. Ali'nin kerameti olarak kabul edildiği söylenir (Rich, 1951, s. 22).

Mursa Ali Dağı'nın eteklerinde yer alan Fatma Nene (Hz. Fâtıma) Kamışlığı, Tuzhurmatu'daki Türkmen Alevi ve Şii halkı tarafından eskiden sıkça ziyaret edilirdi. Ancak günümüzde siyasi nedenlerle bu ziyaretler yapılmamaktadır. Kurban ve Ramazan Bayramı'nın üçüncü günü ise, Tuzhurmatu'daki Alevi ve Şii Türkmenleri için bu makamın ziyareti geleneksel bir hâle gelmiştir. Geçmişte, bu makamı ziyaret etmek amacıyla gelen halk, burada dua eder ve çeşitli dileklerde bulunurdu. Ziyaretin ardından, dağın eteklerinde toplanan halk, yöre esnafının getirdiği bayram malzemelerini satın alırdı (Mahdi, 2015, s. 208).

1.7. Geçmişten Günümüze Siyasi Otoritenin Irak Bektaşiliğine Etkisi

Irak'ın dinî yapıları tarih boyunca pek çok değişim ve dönüşüm geçirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde başlayan reformlar, bölgedeki dinî toplulukları derinden etkilemiş ve farklı cemaatler arasında etkileşimlere ve kaynaşmalara yol açmıştır. Bu süreç, Bektaşî-Alevi ve Şii topluluklarının bir arada yaşadığı bir ortamda, toplumsal yapıyı yeniden şekillendirmiştir. Ancak özellikle Baas rejiminin ve sonrasındaki politik değişikliklerin etkisiyle, dinî gruplar arasındaki güç dengeleri değişmiş ve toplumsal yapılar derin bir dönüşüm sürecine girmiştir. Irak genelinde yahut Kerkük özelinde Bektaşîliğin günümüzdeki durumunu, hatta yukarıda zikredilen diğer dinî oluşumlarla iç içe geçmişliğini anlayabilmek için böyle bir başlık açmanın uygun olacağını düşünüyoruz. Bu çerçevede, belirgin dönemlerin bölgedeki Bektaşîliğe etkisi aşağıdaki alt başlıklarda verilmiştir:

1.7.1. Osmanlı reformları ve Şii etkisi

Osmanlı Devleti'nde uzun yıllar boyunca toplumsal ve kültürel yaşamda önemli bir rol üstlenen Bektaşî Tekkeleri, II. Mahmut'un 1826 yılında Yeniçeri

Ocağı'nı kaldırmasıyla birlikte ciddi bir dönüşüm sürecine girmiştir. Yeniçeri Ocağı ile tarihsel bir bağa sahip olan Bektaşî Tekkeleri, yalnızca kapatılmakla kalmamış, aynı zamanda üyeleri çeşitli takibatlara tabi tutulmuş, görevlerinden uzaklaştırılmış ve mal varlıklarına el konulmuştur. Bu uygulamalar, çıkarılan kanunlar çerçevesinde şekillenmiş ve sosyal dışlanma ile pekiştirilmiştir. Sonuç olarak, Bektaşî Tekkeleri, Osmanlı topraklarında önemli bir toplumsal baskı sürecine girmiş ve bu durum, özellikle Irak'taki Bektaşî Tekkeleri üzerinde daha belirgin bir şekilde etkili olarak, toplumsal güçlerini büyük ölçüde kaybetmelerine yol açmıştır. Bağdat ve çevresinde önemli ziyaret yerleri arasında Necef, Kerbela, Samarra, Kazimiye ve Bağdat yer almaktaydı. Bu bölgelerdeki İmamlar ve onların soyundan gelenlerin türbeleri, zamanla kutsal ziyaret noktalarına dönüşmüş ve etraflarında genişleyen yerleşim alanları oluşturulmuştur (Güzel, 1994, s. 116-130).

Osmanlı Devleti'nin merkezi yönetimindeki zayıflamanın ardından, Irak'taki Şii faaliyetleri ve Kerbela Olayları, Bektaşîlerin giderek Kaçar Hanedanı padişahlarının korumasına girmelerine yol açmıştır. Kaçarlar döneminde, devlet yetkilileri, medrese mensupları ve halk, özellikle Atebat'ı daha fazla ziyaret etmeye başlamıştır. Kaçar hanedanı üyelerinin inşa ettikleri yeni yapılar, restorasyonlar ve sağladıkları çeşitli imkanlar, Atebat'ı daha erişilebilir hâle getirmiş, ziyaretçi sayısının artmasını ve bölgenin daha geniş bir kitleye yayılmasını sağlamıştır. Bu süreçle birlikte, Atebat içerisindeki Necef, Kerbela ve Kazimiye gibi bölgelerdeki mevcut tekke ve ek yapılar, Kaçarlar'ın desteğiyle hem manevi hem de maddi açıdan ilgi görmüş ve güçlenmiştir. Özellikle Kaçar Hanedanı'ndan Nasirüddin Şah ve amcası Mirza Ferhat'ın sağladığı destekler, bu mekanların gelişimine önemli katkılarda bulunmuş ve bölgedeki dinî ve kültürel hayatın şekillenmesinde belirleyici bir rol oynamıştır (Doğan, 2010, s. 238-243).

Irak'taki Bektaşî Tekkelerinin izlerinin kaybolmasında, yalnızca Bektaşî Tekkelerinin kapatılması ve yasaklanması değil, aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin yönetim kadrolarının etkisi de önemli bir rol oynamıştır. Ancak, bu sürecin belirleyici faktörlerinden biri de Şii ve Sufî çevrelerin artan baskıları olmuştur. Özellikle Nakşibendi-Halidi molla ve şeyhlerinin etkinliği, Şii topluluklarının bölgedeki etkisiyle birleşerek, Bektaşî Tekkelerinin varlığını tehdit etmiş ve nihayetinde bu tekkelerin bulunduğu yerler dahi bilinmemeye başlamıştır. Kaçar hanedanının ve Osmanlı Devleti'nin çöküşünün ardından, Atebat bölgesinde Şii çevrelerinin etkisi

giderek güçlenmiş ve bu çevreler, Bektaşî Tekkelerinin faaliyetlerini ciddi şekilde kısıtlamış, bu mekanların alanlarını daraltmıştır. Sonuç olarak, Kaçarlar tarafından inşa edilen ve restore edilen yapılar da dâhil olmak üzere, Bektaşî Tekkelerine ait tüm izler silinmiş ve kaybolmuştur. Bu gelişmelerin doğal bir sonucu olarak, bölgedeki baba ve dervişler de tekkelerden uzaklaşmış ve geriye iz bırakmadan kaybolmuşlardır (Taşgın ve Abzhalov, 2024, s. 382).

Nakşibendi-Halidi tarikatına mensup mollaların, özellikle Gürgür Baba Tekkesi'ne el koyarak burayı bir medreseye dönüştürmeleri, Irak'taki Bektaşî Tekkelerinin çöküşüne yol açan önemli bir gelişme olmuştur. Bu süreçte, Gürgür Baba Tekkesi'nde ikamet eden mücerret dervişler tekkelerinden çıkarılmış, ayrıca tekkelerin maddi kaynaklarına el konulmuştur. Bu durum, Bektaşî Tekkelerinin, özellikle Irak'ta, işlevsel olarak neredeyse tamamen ortadan kalkmasına neden olmuştur. Özellikle Süleymaniye Karadağ Kazası'ndan gelen Şeyh/Molla Abdurrahman Karadaği'nin Bağdat'ta Gürgür Baba Tekkesi'ne yerleşmesi, bu dönüşümün somut örneklerinden biridir. Bu dönüşüm, Bektaşî Tekkelerinin sosyal ve dinî rollerinin zayıflamasına, hatta ortadan kalkmasına yol açmış, geriye kalan mekanlar artık eski işlevlerini yerine getiremez olmuştur. Gürgür Baba Tekkesi'ne el koyarak burayı bir medreseye dönüştüren Nakşibendi-Halidi mollaları, tekkelerin gelir kaynaklarına da müdahale etmişlerdir. Tekke içerisinde bulunan dervişleri, eşyalarıyla birlikte, hatta kitaplarla birlikte sokağa atmışlardır. Bu süreçte, Şeyh/Molla Abdurrahman Karadaği ve ailesi, tekkeye yerleşmiş ve bu yerleşim, tekkenin manevi işlevlerini kaybetmesine neden olmuştur. Karadaği'nin vefatının ardından, oğlu onun yerine geçerek faaliyetlerini sürdürmüş ve böylece Gürgür Baba Tekkesi'nin yeni yönetimi, Bektaşî geleneğinden uzak bir şekilde devam etmiştir (Taşgın ve Abzhalov, 2024, s. 385).

II. Mahmud'un Bektaşî Tekkelerini kapatma girişimi, başlangıçta büyük bir sarsıntı yaratmış olsa da, Bektaşî Tekkeleri zamanla toparlanma sürecine girmiştir. Tütabi Ali Dede baba döneminde, Bağdat'a gönderilen Hüseyin Mazlum Baba, tekkelerin gelirlerini artırmış ve yıkılan bir kısım tekkeler yeniden inşa edilmiştir. Ancak Hüseyin Mazlum Baba'nın vefatının ardından, tekkelerin bir kısmına el konulmuş ve kalanlar zamanla işlevini yitirmeye başlamıştır. Hem Osmanlı Devleti hem de yeni kurulan Irak'taki siyasi ve ekonomik belirsizlikler, özellikle Gürgür Baba, Şahin Baba, Kerbelâ, Necef ve Kazımiye'deki tekkelerin yeterince desteklenememesi sonucu, bu mekanlar, sahiplerinden ve destekçilerinden uzaklaşarak kamuoyundan

çekilmiş ve neredeyse görünmez hâle gelmiştir. Irak'ta Bektaşî Tekkelerini devam ettiren derviş ve babaların sayısının giderek azalması ve bu zevatın tekkelerden çekilmesi, söz konusu tekkelerin sosyal, kültürel ve sufi hayat üzerindeki etkisinin ortadan kalkmasına yol açmıştır. Bu süreç, hem dinî hem de toplumsal anlamda büyük bir boşluğa sebep olmuş ve Bektaşî Tekkeleri, Irak'ın sosyo-kültürel yapısında eski işlevini yitirmiştir. Dönemin devlet arşiv belgeleri de bu gerilemenin izlerini taşımaktadır (Maden, 2010, s. 48-49; 288-289).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla birlikte, Cumhuriyet devrimleri çerçevesinde gerçekleştirilen köklü değişiklikler arasında Tekke ve Zaviyelerin kapatılması önemli bir yer tutmuştur. Bu yasal düzenlemeler, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yer alan Hacı Bektaş Asitanesi'ni de etkileyerek, manevi ve yasal temsilcisi olan dedebabanın faaliyetlerinin sona ermesine yol açmış ve kısa bir süre sonra, son dedebaba Türkiye dışına çıkmak zorunda kalmıştır. Ülke genelinde tüm Bektaşî tekke ve zaviyelerinin kapatılmasıyla birlikte, bu yapılarla ilişkilendirilen dinî ve kültürel faaliyetler ile unvanlar da yasaklar kapsamına alınmıştır. Bu süreç, Osmanlı Devleti sınırları içerisinde bir zamanlar bir arada bulunan Irak ve Türkiye arasındaki dinî ve kültürel etkileşimleri sınırlamış, özellikle Türkiye'den Atebât'a, yani Kazımiye, Necef ve Kerbela'ya yönelik ziyaretler engellenmiştir (Taşgın ve Abzhalov, 2024, s. 386).

Osmanlı Devleti döneminde Irak Türkmenleri arasında yaygın olan Bektaşilik, 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ve Bektaşiliğin yasaklanmasıyla birlikte "Sufiyan" ve "Dervişan" olmakla ikiye ayrılmıştır¹⁸.

Irak Türkmenleri arasında Bektaşiliğin bir kolu olan "Sufiyan" grubu, Peygamber Efendimiz ve On İki İmam'a duydukları sevgi ve bağlılık ilkesi etrafında şekillenmiştir. Aynı zamanda Sufiyan grubunun önemli bir düşüncesi, "pir veya mürşidin halktan biri olabileceği" inancıdır. "Dervişan" grubu ise, Sufiyan Bektaşileri ile aynı inanç ve ilkelere bağlı olmakla birlikte, en önemli farkları "pir veya mürşidin halktan biri olamayacağı, mutlaka Hazret-i Hüseyin'in soyundan gelen birisi olması gerektiği" inancıdır. Bu anlayış, Bektaşî tarikatı içindeki farklı yaklaşımlardan birini oluşturmuştur (Nacioğlu, 2005, s.78).

¹⁸ https://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/necdet_yasar_bayatli_bektasi_ritueller.pdf

1.7.2. Baas Partisi Dönemi'nde devlet politikaları

Baas Partisi, 1943 yılında Şam'da kurularak “yeniden doğuş” ya da “diriliş” anlamlarına gelir. Kurucuları, Ortodoks Hristiyan Mişel Eflak ve Sünni Arap Salah el-Bitar'dır. Eflak ve Bitar, Paris'teki öğrencilik yıllarında tanışmış ve Şam'a döndüklerinde ortak ideolojik vizyonlarını uygulamaya koymuşlardır. 1947'de, Zeki Arsuzi'nin katılımıyla partinin ilk kongresi düzenlenmiştir. Baas Partisi'nin ideolojik sloganı “Birlik, özgürlük ve sosyalizm”dir. Irak Baas Partisi'nin temelleri, 1948'deki Arap-İsrail Savaşı'nın ardından Bağdat'a giden Suriyeli üç figür -Feyiz İsmail, Vasfi el-Ganim ve Süleyman el-Eysa- tarafından atılmıştır. Bu figürlerin etkisiyle, 1949 yılında Irak Baas Partisi kurulmuş ve 1951 yılında Şam'daki Baas Ulusal Önderliği tarafından tanınmıştır. 1958'de, General Abdülkerim Kasım'ın liderliğinde gerçekleştirilen askeri darbe sırasında Baasçılar Kasım'ı desteklemişlerdir. Ancak, Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin kurucusu olan Suriye ve Mısır'ın etkisiyle Kasım, Baasçılara karşı tehdit algısı geliştirmiş ve onları tasfiye etme yoluna gitmiştir. 1963 yılında Abdüsselam Arif'in önderliğindeki askeri darbe sırasında da Baasçılar Arif'i desteklemiş, ancak darbeden dokuz ay sonra iki taraf arasında ilişkiler bozulmuş ve 13 Kasım 1963'te yapılan iç darbe ile Baasçılar iktidardan uzaklaştırılmıştır. Bu gelişme sonrası Baasçılar yer altı örgütlenmesine gitmişlerdir. Sonuç olarak, 17 Temmuz 1968'de Abdurrahman Arif'e karşı gerçekleştirilen askeri darbe ile Baasçılar iktidarı ele geçirmiştir (Çağ ve Eker, 2013, s. 61).

Baas rejimi altında dört temel çatışma alanı ortaya çıkmıştır. Birinci olarak, devletin sekülerleşme çabaları, özellikle özerk Şii dinî yapıları hedef alıyordu. Bu adım, seküler devlet anlayışının, dinî grupların bağımsızlığını zayıflatmaya yönelik bir hamle olarak öne çıkmıştır. İkinci çatışma alanı, Baas rejiminin totaliter yapısı ve bunun sonucunda ortaya çıkan etnik, dinî ve mezhebi eşitsizliklerdi. Baas yönetimi, hem siyasal temsil ve katılımı, hem de ekonomik kaynakların dağılımında, toplumsal dengeyi bozarak eşitsizliği pekiştirmiştir. Üçüncü olarak, Baas ideolojisi ile yerel Şii İslami grupların geliştirdiği İslami söylemler arasındaki ideolojik farklar önemli bir çatışma kaynağı olmuştur. Baas, devletçi, pan-Arap ve sosyal milliyetçi bir ideoloji benimsemişken, Şii İslami gruplar ise daha çok yerelci bir İslam anlayışını savunmuşlardır. Dördüncü çatışma alanı ise Irak-İran ilişkileriyle ilgili bölgesel bir sorundur. 1975-1988 yılları arasında kısa bir işbirliği dönemi olsa da, genel olarak iki

ülke arasındaki ilişkiler gergindi ve bu durum, sonunda sekiz yıl süren kanlı bir savaşa yol açmıştır (Jabbar, 2004, s. 280).

1969 darbesi sonrası, Hasan el-Bekir, Şii lider Muhsin el-Hekim'i ziyaret ederek Baas rejiminin Şii toplumu tanıdığını duyurmak istedi. Hükümet, İran'a karşı sert bir tutum alarak, Şattülarap'a gemi girmesini engelledi ve 1937 sınır anlaşmasını feshetti. El-Hekim, İran'ı kınasa da, İranlı hacıların Irak'taki kutsal şehirleri ziyaret etmesinin etkisiyle daha ileri gitmedi. Hükümet, Şii liderlerin baskısını artırarak, Necef'teki dinî öğrencileri tutukladı ve dinî yayınlara sansür getirdi. El-Hekim, Baas rejimine karşı bir "cihat" planlamıştı ancak halkın silahlı çatışmaya hazır olup olmadığından emin değildi. Hükümet, Necef'teki dinî uygulamaları yasakladı, İslam derslerini kaldırdı ve Şii gruplara baskı yaptı. Bu gelişmeler, Necef ve Basra'da protestolara yol açtı. El-Hekim, Baas Partisi'ne üyeliği yasakladı, hükümet ise İslami gruplara katılanları tutukladı ve işkence etti (Wiley, 2004, s. 66).

2 Haziran 1970'te Ayetullah el-Hekim'in vefatının ardından, milyonlarca kişi cenazeye katılmış, aralarındaki Hasan el-Bekir ise tepki görerek linç edilmekten sonra anda kurtulmuştur. Naaşı Bağdat'tan Necef'e üç günde ulaşmış ve taziye süreci kırk gün sürmüştür. El-Hekim'in ölümünden sonra, Muhammed Bakır es-Sadr, Şii otoritesinin başı olarak öne çıkmıştır. Hükümet ise bu gelişme sonrası bir dizi baskı ve yaptırım uygulamıştır. 18 Temmuz 1974'te, Davet Hareketi önderlerinin de aralarında bulunduğu 30 Şii tutuklanmış, 5'i idam edilmiştir. 1975'teki İran-Cezayir Anlaşması sonrası, bazı Kürtler Şii bölgelerine sürülmüştür. 1977'de ise 30.000 Şii, Kerbelâ'ya doğru İmam Hüseyin'i anmak üzere yürüyüş düzenlemiştir. Bu hareket, Şii uleması tarafından örgütlenen bir "intifada"ya dönüşmüş, hükümet protesto edilmiştir. Yürüyüş alayları Necef ve Kerbelâ arasında ordu tarafından sert bir şekilde durdurulmuş ve müdahale uluslararası yankı uyandırmıştır. Araştırmalar, Baas rejiminin Şii halkını hedef almasının iki ana sebebini belirtmektedir: Partinin laiklik ideolojisi ve Şiilerin siyasal etkisinden duyulan korku. Şiiler ise Baas yönetimine üç açıdan karşı çıkmıştır: Laikliği, hükümetin Şiileri üst düzey pozisyonlara atamayı reddetmesi ve dinî kurumlar dahil tüm toplumsal yapılara egemen olma arzusu. 1979'da Saddam Hüseyin, iç darbe ile Hasan el-Bekir'i devirmiş ve iktidarı kendi elinde toplamıştır (Abbas, 2013, s. 211).

1.7.3. Saddam Hüseyin Dönemi'nde devlet politikaları

1969'da DKK yardımcılığına getirilen Saddam Hüseyin, parti içinde giderek daha fazla aktif hâle gelmiş, şüpheli gördüğü kişileri tasfiye etmiş ve akrabalarını yönetim kadrolarına yerleştirmiştir. Perde arkasında olsa da, parti içindeki etkisi giderek artmış ve 1970'lerin ortasında bu durum daha belirgin hâle gelmiştir. Asker kökenli olmamasına rağmen, 1974'te Korgenerallik rütbesi verilmiş, ordudaki etkisi güçlenmiştir. Bu dönemde, orduda otoritesi artarken, Hasan el-Bekir'in etkisi azalmaya başlamıştır. 1979'da, Saddam Hüseyin saray içi bir darbeyle yönetimi ele geçirmiştir. Hasan el-Bekir, hastalığını gerekçe göstererek istifa etmiş ve böylece Saddam Hüseyin'in 25 yıl sürecek iktidarı başlamıştır. Otoritesini orduda pekiştirmek amacıyla, 19 Temmuz 1979'da Mareşal unvanını almıştır (Pirinççi, 2016, s. 46).

Saddam Hüseyin yönetimindeki ilk büyük Şii hareketi, 1979 Haziran ayında Muhammed Bakır es-Sadr'ın önderliğinde Necef ve Kerbelâ'da başlamıştır. 12 Haziran 1979'da es-Sadr ev hapsine alınmış ve takip eden günlerde taraftarları, Necef'teki ikametgahı önünde "Recep İntifadası"nı başlatmıştır. Bu hareket, Basra ve Bağdat gibi şehirlerden gelen geniş bir destekle büyümüştür. Es-Sadr'ın kız kardeşi Emine, bu hareketin öncülerinden biri olmuştur. Aynı dönemde İran'da devrim yaşanmakta olup es-Sadr, Humeyni'nin liderliğindeki devrime destek verdiğiyle tanınmaktaydı. Gözaltında bulunduğu süreçte, Baas Partisi'ne karşı bir fetva vererek, tüm Müslümanları cihada çağırmıştır. Rejimin buna verdiği tepki sert olmuştur; 3000 Şii tutuklanmış, bazıları idam edilmiştir. 1979 yazında, bir grup din adamı idam edilmiş, 15 din adamı ise sınır dışı edilmiştir. Ayetullah Muhammed Bakır es-Sadr, Baas Partisi'ne karşı verdiği demeçlerle destek bulan bir hareketin merkezine yerleşmiştir. 31 Temmuz 1979'da, es-Sadr'a destek amacıyla kurulan İslami Kurtuluş Hareketi, şiddet karşısında şiddet yöntemini benimsediğini açıklamıştır. Aynı dönemde, askeri birlikler gerilla savaşlarına başlamış ve Saddam Hüseyin rejimine karşı mücadelede kararlılıklarını göstermişlerdir. Dava Hareketi de geniş halk desteği kazanmaya başlamış, çünkü Baasizm ve İslam, Irak'ta iki zıt kutup oluşturmuştur. Hükümetin baskıları ve İran Devrimi'nin başarısı, İslami hareketlerin taraftar toplamasını kolaylaştırmıştır (Erenler, 2016, s. 171).

1979 Ağustos'unda, İslami Çalışma Örgütü Bağdat'ta Saddam Hüseyin'e yönelik bir suikast düzenlemeye çalışmış, ancak bu girişim güvenlik güçleri tarafından engellenmiştir. Cemaate'l-Ulema, şiddet eylemlerine destek vereceğini açıklamış ve

1979'da el-Şehit es-Sadr güçlerini kurmuştur. Kasım 1979'da Kerbelâ'da bir dinî törende güvenlik güçlerine karşı ateş açılması sonrasında bazı İslamcılar tutuklanmıştır. Mart 1980'de Dava Partisi'nin 96 üyesi idam edilmiştir. 31 Mart 1980'de Irak Devrim Mahkemesi, İran Devrimi'ni kutladıkları gerekçesiyle tüm Dava Partisi üyelerinin idamını duyurmuştur. Bir gün sonra, İslam Çalışma Örgütü Başbakan Yardımcısı Tarık Aziz'e suikast düzenlemiştir. 9 Nisan 1980'de ise es-Sadr ve kız kardeşi Emine idam edilmiştir. Baas yönetimi, es-Sadr'ın direniş sembolü hâline gelmemesi için mezarlarını gizlemiştir. Bu süreçte, Irak'ta önemli bir sürgün hareketi başlamıştır (Akoğlu, 2013, s. 400).

1979 sonrasında Saddam Hüseyin'in yönetimine karşı artan Şii direnişi, hem içki baskılardan hem de bölgesel gelişmelerden etkilenmiştir. 30.000'in üzerinde Şii, Irak'tan sürgün edilerek İran'a yerleştirilmiştir. Es-Sadr'ın idamının ardından Dava Partisi üyeleri yurtdışına kaçmış ve özellikle İran ile Suriye gibi ülkelere sığınmışlardır. 1980'lerde, Şii muhalefeti, Irak yönetimine karşı silahlı direnişi sürdürerek, 6 Haziran 1980'de Roma'daki Irak Büyükelçiliği'ne saldırmışlardır. Aynı dönemde, 22 Eylül 1980'de İran-Irak Savaşı'nın patlak vermesiyle, bazı Şii gruplar İran'a geçerek savaşta İran'a destek vermiştir. Saddam Hüseyin, özellikle Şii karşıtı bir politika izleyerek, bu hareketlerin güçlenmesini engellemeye çalışmıştır (Erenler, 2016, s. 172).

Saddam Hüseyin'in Sünni kökeni ve Irak'ta Şii nüfusunun çoğunluğu oluşturması, bölgedeki gerilimin temel sebeplerindendir. 1982 yılında Tahran'da kurulan İslami Devrim Yüksek Meclisi (İİDYM), İran'ın müdahalesi ile şekillenmiş ve bu hareketin etkisi giderek artmıştır. 1983'te el-Hekim ailesinden 100'den fazla kişi tutuklanmış, bunlardan 6'sı idam edilmiştir. 1987'de eş-Şehid es-Sadr grubu, Musul'da Saddam Hüseyin'in konvoyuna saldırmış, ancak Saddam bu saldırıdan sağ kurtulmuştur. 1989'da Bağdat'ta gerçekleştirilen saldırılarla Şii direnişi hız kazanmış, ancak Saddam yönetimi, güneydeki Şii nüfusa karşı baskılarını arttırmıştır. İran-Irak Savaşı sonrasında Saddam Hüseyin, Kuveyt'e yönelik askeri müdahale için harekete geçmiş ve 1990'da Kuveyt'i işgal etmiştir. Bu eylem, Şii muhalefetinin Saddam Hüseyin'in devrilmesi yönündeki taleplerini güçlendirmiş, ancak Batı ülkelerinin desteğiyle Saddam, isyanı bastırmayı başarmıştır. 1991'deki isyanın başarısızlıkla sonuçlanmasının başlıca nedeni, Şii direnişinin stratejisizliği ve Batılı devletlerin

Irak'taki Şii hareketlerini, İran benzeri bir Şii devleti kurma potansiyeline sahip olarak görmeleridir (Arı, 2004, s. 469).

1992'de, 32. paralelin güneyine uçuş yasakları getirilerek, Şii direnişine karşı baskılar yoğunlaştırılmıştır. Bu dönemde, Saddam Hüseyin'in Şii muhalefet üzerindeki denetimi pekişmiş, ancak bu baskılara rağmen Şii direnişi ve protestolar devam etmiştir. 1996'da ABD, Saddam Hüseyin'in komşu ülkelere saldırabilme kapasitesini sınırlamak amacıyla 33. paralel bölgesini tek taraflı olarak güvenli bölge ilan etmiştir. Bu adım, aynı zamanda ABD'nin bölgedeki müdahale gücünü artırmayı ve İran'ın bölgesel etkisini zayıflatmayı hedefleyen bir strateji olarak değerlendirilmiştir. Saddam Hüseyin'in Şii bölgeleri üzerinde yeniden otorite kurmasına göz yuman bölgesel güçler, bu durumdan dolayı olarak faydalanmışlardır. Birinci Körfez Savaşı sonrasında Saddam, Şii topluma yönelik baskılarını sürdürmekle birlikte, onların desteğini kazanmak amacıyla bazı politikalar uygulamıştır. Dinî sembollerin ve Şii yaşam tarzının teşvik edilmesi, Şii liderlere yönetimde daha fazla yer verilmesi gibi adımlar atılmıştır. Hz. Ali'nin doğum günü, Irak Ulusal Bayramı olarak kabul edilmiştir. Ancak, Saddam Hüseyin, hâlâ kendisine karşı olumsuz bir tutum sergileyen Şii liderlere yönelik baskıcı politikalara devam etmiştir. 1994'te, Şii toplumu üzerinde önemli bir etkiye sahip olan Ayetullah Ali el-Sistani'nin medresesini kapatarak, onu ev hapsine almıştır. 1999 yılında ise Şii toplumu için önemli bir figür olan Muhammed Sadık es-Sadr ve iki oğlunun suikaste uğraması, Saddam'ın Şii muhalefetini susturma çabalarını sürdürdüğünü göstermektedir (Arı, 2004, s. 470).

Baas Partisi'nin baskıcı yönetimi yalnızca Şii toplumu üzerinde değil, bölgedeki Bektaşiler ve Aleviler üzerinde de yoğunlaşmıştır. Bu topluluklar, inanç sistemi olarak birbirine oldukça yakın bir duruş sergileyen gruplardır; hatta birçok kişi Bektaşilik ile Şiiliği birbirinden ayırmamaktadır. Bu benzerlik, her iki grubun da halkın günlük yaşamında derin bir dinî etkiye sahip olmasına karşın, Baas rejiminin sekülerleşme ve totaliterleşme politikalarıyla büyük bir tehdit altına girmiştir. Özellikle, Baas yönetimi, dinî özgürlükleri kısıtlayarak, bu toplulukların geleneksel ibadetlerini ve dinî törenlerini yasaklamış, Bektaşî ve Alevî cemaatlerine yönelik sistematik baskılar uygulamıştır. Bu dönemde, Bektaşilik ve Şiilik arasındaki ideolojik farklar giderek daha belirgin hâle gelmiş, ancak her iki grup da Baas rejiminin zalimce müdahaleleri karşısında benzer direniş stratejileri geliştirmiştir. Söz konusu baskılar,

sadece dinî toplulukları değil, aynı zamanda bölgedeki sosyal ve kültürel yapıyı da tehdit etmiştir.

1.7.4. ABD işgali sonrası Alevi, Bektaşî ve Şii Toplulukları

11 Eylül 2001 tarihinde ABD, tarihînin en kritik günlerinden birini yaşamıştır. İkiz Kuleler'e yönelik gerçekleştirilen terörist saldırılar ve Pentagon'a düzenlenen eylemler, El-Kaide örgütünün sorumlu tutulduğu bir dizi gelişmeye yol açmıştır. Bu olaylar, ABD'nin "Terörle Savaş" (War on Terror) stratejisini devreye sokmasına neden olmuş ve Afganistan'ın işgaliyle sonuçlanmıştır. Bu bağlamda, George W. Bush yönetimi tarafından "Şer Ekseni" kavramı ortaya atılmış ve bu ekseninde yer alan ülkeler Kuzey Kore, İran ve Irak olarak belirlenmiştir. Irak, ayrıca El-Kaide'ye sağladığı destek nedeniyle suçlanmıştır. 8 Kasım 2002 tarihinde, BM Güvenlik Konseyi, Irak'ın kitle imha silahlarını açıklaması ve BM denetçilerinin ülkeye serbestçe giriş yapabilmesi için 1441 sayılı kararı kabul etmiştir. Bush yönetimi, bu kararı fırsat bilerek, BM ve Avrupa ülkelerinin desteğini almaya çalışmış, ancak Avrupa'dan büyük bir destek gelmemesi üzerine, tek taraflı bir yaklaşım benimseyerek, Saddam Hüseyin ve oğullarına 48 saat içinde ülkeyi terk etmelerini talep etmiştir. 20 Mart 2003 tarihinde, "Irak'a Özgürlük Operasyonu" adı altında başlatılan saldırı, Kuveyt'teki Amerikan ve İngiliz askerlerinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Üç hafta içerisinde Bağdat'a girilmiş ve Baas rejimi sona erdirilerek Saddam Hüseyin'in 24 yıllık yönetimi son bulmuştur. 1 Mayıs 2003 tarihinde ise Bush, savaş operasyonlarının sona erdiğini ilan etmiştir (Cleveland, 2008, s. 596).

İşgale karşı en güçlü muhalefet, Ayetullah Ali el-Sistani ve diğer Şii mercilerinden gelmiştir. Bu merciler, işgali reddederek, Irak halkının iradesiyle seçilecek bir meclisin kurulması ve adil seçimlerin yapılması gerektiğini savunmuşlardır. Şii alimleri, işgalin hukuki meşruiyetini tanımamış ve ABD ile herhangi bir uzlaşmaya gitmeyi reddetmişlerdir. Ayrıca, Şii halkına sabırlı olmalarını ve işgalcilerle temasa geçmemelerini öğütlemişlerdir. ABD ise, bu tutumun işgalin meşruiyetine yönelik ciddi bir sorgulama oluşturmamasından ve Şii mercilerinin halk üzerindeki etkilerinden endişe duymuştur. El-Sistani ve diğer Şii liderler, ABD askerlerinin Irak'tan tamamen çekilmesine kadar ülkenin işgal altında olduğunu vurgulamışlardır (Abbas, 2013, s. 283).

İKİNCİ BÖLÜM

2. IRAK TÜRKMEN BEKTAŞİ ŞAİRLERİNDEN DERVİŞ AVNİ

2.1. Doğumu ve Aile Hayatı

Asıl adı Avni Nezirli'dir. 1967 yılında Kerkük'ün Tazehurmatu beldesinde, dinî ve kültürel etkilerin belirgin olduğu bir Tazeli Türkmen ailesinde doğdu. Babası Zeynelabidin bey, annesi Kızlarhan hanımdır. Çocukluk yılları, tekkeler, camiler ve Hüseyinî meclislerinin bulunduğu bir çevrede geçti. Bu ortam, sanat ve şiirle ilgilenmesini erken yaşlarda mümkün kıldı. Anne ve babası tarımla uğraşan bireylerdi, ancak meslekî kimlikleri üzerinden güçlü bir aidiyet geliştirmemişlerdi. Bunun yerine, mezhepsel ve inanç temelli bağlılıkları ön plandaydı ve bu durum, aile içinde kültürel ve dinî değerlerin aktarımında belirleyici bir rol oynadı (KK-3).

Derviş Avni, Nezerli Aşireti'ne mensup önemli şahsiyetlerden biridir. Nezerli Aşireti adını “nazar” kelimesinden türetmiş olup yaklaşık 350 yıl önce Irak topraklarına yerleşmiştir. Aşiretin kökeni Büyük Nazar'a dayanmaktadır ve ilk olarak İmam Ahmed bölgesinde varlık göstermiştir. Daha sonra Kerkük'te yer alan Tisin semtine göç etmiş, akabinde Dakuk'a yerleşmiştir. Aşiretin bir bölümü ise Tuzhurmatu'ya göç etmiş olup zamanla “Aşıklar” adıyla anılmaya başlamıştır.

Nazar Aşireti'nin dinî ve kültürel yapısı Bektaşilik geleneği çerçevesinde şekillenmiştir. Bu bağlamda, aşiret üyeleri arasında en bilinen şahsiyetlerden biri Derviş Avni'dir. Derviş Avni, Hünkâr Tekkesi'nde düzenli olarak bulunmuş ve burada

vakit geçirerek şiirler kaleme almıştır. Aşiret üyeleri, tarih boyunca manevi önderlerine bağlılık göstermiş ve Bektâşilik geleneğini muhafaza etmişlerdir.

Aşiretin önemli figürlerinden beşi, babadan oğula geçen bir silsile içerisinde Dakuk'ta defnedilmiştir. Bu şahsiyetler sırasıyla Zeynelabidin, Sadık, Baki, Musa ve Hasan'dır. Derviş Avni'nin büyük dedeleri olan bu isimler, aşiretin tarihî devamlılığı açısından büyük önem arz etmektedir. Nazar Aşireti, yakın dönemde DEAŞ ile mücadelede yedi mensubunu şehit vermiştir. Bu durum, aşiretin bölgesel ve sosyo-politik süreçlere doğrudan müdahil olduğunu göstermektedir. Ekonomik açıdan incelendiğinde, aşiret mensuplarının temel geçim kaynağının tarım ve çiftçilik olduğu görülmektedir. Aşiret üyeleri arasında ortak çalışma kültürü yaygın bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde aşiretin liderliğini Cefer Şükür Zeynelabidin üstlenmektedir. Kendisi, Derviş Avni'nin amcasının oğlu olup aşiretin idaresinde belirleyici bir role sahiptir (KK-3).

Derviş Avni, gençlik yıllarında terzilik, berberlik ve amelelik gibi çeşitli işlerle geçimini sağlamıştır. 1994 yılında Zahide hanım ile görücü usulüyle evlenmiş, üçü kız ikisi erkek beş çocukları olmuştur. Avni, 2003 yılında kısa bir süre askeriyede görev almıştır. Bu görevde iken 2003 yılında Saddam Hüseyin'in rejiminin sona ermesinin ardından enerji koruma polisi olarak görevlendirilmiştir. Daha sonra Kuzey-Doğu Elektrik Şebekesi'nde sivil memurluğa geçmiş ve bu görevden emekli olmuştur.

Hünkâr Tekkesi'ne derin bir bağlılık duyan Avni, yaşamı boyunca tekkenin manevi gücüne inanmış ve maddi bereketinin de buradan geldiğini düşünmüştür. Sabit ve düzenli bir işi olmasa da kazancının daimî olmasını tekke ile ilişkilendirmiş, şairlik yeteneğini de bu manevi bağa dayandırmıştır. Ailesindeki tek şair olarak, tekkenin her türlü işini gönüllü olarak üstlenmiş, getir-götür işlerinden temizliğe, hizmetten bakım onarıma kadar ihtiyaç duyulan her alanda fedakârca çalışmıştır. Tekkeye duyduğu bağlılık o kadar derindi ki kendisine verilen her görevi büyük bir sadakatle yerine getirmiş, burayı yalnızca bir ibadet ve toplanma yeri olarak değil, hayatının merkezinde bir mihenk taşı olarak görmüştür. Bu tekkeye devam ettiği süreçte burçlar üzerinden fal bakmış, bu alandaki bilgilerini çevresiyle paylaşmıştır.

Derviş Avni, mide rahatsızlığı nedeniyle uzun yıllar tedavi görmüşü, 15 Ocak 2020 tarihinde geçirdiği felç sonucu hayatını kaybetmiştir (KK-4).

2.2. Eğitimi

Eğitim yolculuğuna Tazehurmatu'daki okullarda başlayan Derviş Avni, genç yaşında edebî birikimini derinleştirmeye çalışmıştır. Ancak ortaokulun son sınıfında Baas Partisi'ne yönelik eleştirileri sebebiyle rejim destekçileri tarafından tutuklanmıştır. El-Kerame emniyet dairesinde geçirdiği bir aylık tutukluluk süresinde maruz kaldığı işkenceler onun ruhunda derin yaralar açmıştır. Bununla birlikte tutukluluk süresi, onun toplumsal adaletsizliklere karşı duran bir karaktere dönüşmesine neden olmuştur. Tazehurmatu Erkek Lisesi'ndeki okurken “rejime muhalefet” suçlamasına dayanılarak siyasi bir kararla okuldan atılmıştır. Tasdiknamesine düşülen “siyasi suçlamayla okuldan atılmıştır” ibaresi nedeniyle bir daha eğitim hayatına dönememiştir (KK-4).

2.3. Siyasi Faaliyetleri

Baas Partisi'nin baskıcı yönetimi, Şiiler, Bektaşiler ve Aleviler üzerinde yoğunlaşmıştır¹⁹. Bu gruplar, inançsal olarak birbirine yakın olup Baas rejiminin sekülerleşme politikalarıyla büyük bir tehdit altına girmiştir. Rejim, dinî özgürlükleri kısıtlayarak, bu toplulukların ibadetlerini yasaklamış ve sistematik baskılar uygulamıştır. Bunun sonucunda 1986'da Hünkar Tekke'sine derin sadakati ile bağlı olan Derviş Avni de gözaltına alınan ve rejim tarafından baskılara maruz kalan isimlerden biri olmuştur. Derviş Avni'nin siyasi faaliyetleri, yalnızca siyasi baskılarla sınırlı kalmamış, aynı zamanda Haşdi Şabi içindeki sorumlulukları ve IŞİD'e karşı yürütülen mücadeledeki rolüyle de şekillenmiştir (KK-4).

Amerika Birleşik Devletleri'nin 2003 yılında Irak'a gerçekleştirdiği askeri müdahale, ülkenin iç ve dış dengelerini köklü bir biçimde değiştirmiş ve Şii grupların siyasi alanda güç kazandığı yeni bir dönemi başlatmıştır. 2011 yılına kadar Amerikan askerleri ülkede varlık gösterse de iç istikrar sağlanamamış, ABD'nin çekilmesiyle birlikte Irak, bölgesel aktörlerin nüfuz mücadelesine açık hâle gelmiştir. Bu süreçte İran, Şii grupları desteklerken; Suudi Arabistan ve Türkiye gibi ülkeler Sünni kesimle yakın ilişkiler kurmuştur. Özellikle Nuri El-Maliki döneminde İran'ın etkisi belirgin

¹⁹ 1.7.2. numaralı alt başlıkta detaylı bilgi verilmiştir.

bir şekilde artmış, ancak mezhep temelli politikalar ülkedeki toplumsal ayrışmayı derinleştirmiştir. Bu durum, IŞİD gibi radikal örgütlerin ortaya çıkmasına ve güç kazanmasına zemin hazırlamış, Irak'ın çok etnikli ve mezhepli yapısı bu tür tehditlere karşı kırılgan hâle gelmiştir. 2014 yılında Musul'un IŞİD tarafından ele geçirilmesi, örgüte karşı yeni silahlı yapılanmaların ortaya çıkmasına neden olmuş ve bu bağlamda en büyük ve etkili oluşumlardan biri Haşdi Şabi olmuştur.

Haşdi Şabi, IŞİD ile mücadelede sahada önemli kazanımlar elde ederek Irak'ın askeri ve siyasi yapısında merkezi bir aktöre dönüşmüştür. Bununla birlikte, örgütün güçlenmesi İran'ın Irak üzerindeki etkisini artırmış ve bu durum ulusal ve uluslararası düzeyde tartışmalara yol açmıştır. Haşdi Şabi'nin meşruiyetine yönelik eleştirileri gidermek amacıyla, örgüt bünyesine Sünni Arap aşiretleri, Yezidiler ve Hristiyanlar gibi farklı dinî ve etnik grupların dahil edilmesi yönünde adımlar atılmıştır. Ancak, Haşdi Şabi milislerinin sahada gerçekleştirdiği bazı eylemler, örgütün meşruiyetine dair tartışmaları derinleştirmiştir. Bu tartışmalar, Irak Temsilciler Meclisi'nin 26 Kasım 2016 tarihinde aldığı kararla yeni bir boyut kazanmıştır. Söz konusu karar ile Haşdi Şabi'ye yasal bir statü kazandırılmış, örgüt Irak güvenlik güçlerine entegre edilerek doğrudan Başbakan Haydar El-Abadi'nin yetkisi altına alınmıştır. Bu düzenleme, örgütün resmi bir çerçevede kontrol altına alınmasını amaçlasa da, Haşdi Şabi'nin Irak'ın geleceğindeki konumu ve etkisi hâlen en çok tartışılan konular arasında yer almaktadır (Kılıç vd., 2018, s. 50).

2014 yılı, Derviş Avni için önemli bir dönüm noktası teşkil etmiştir. IŞİD tehdidi ve Seyyid Ali el-Sistani'nin cihat fetvası, onu ve kuzeni Derviş Kadir Fazıl'ı, Nezerliye Aşireti'nin gençlerine liderlik etme sorumluluğunu yüklemiştir. Kerkük'ün Tazehurmatu ilçesinin savunmasında Haşdi Şabi güçlerine gönüllü katılan Derviş Avni, bu süreçte maddi bir çıkar gütmeyen, inancının gerekliliklerine sadık kalarak bölgesinin savunulmasına katkı sağlamıştır. 16. Tugay Türkmen Haşdi Şabi birlikleriyle beraber, Tazehurmatu'nun güneyindeki El-Şemsiye, El-Meriyeye ve El-Cedide köylerinin savunulmasında aktif bir rol üstlenmiş, IŞİD ile yaşanan çatışmalarda cesaretini, fedakârlığını ve stratejik kabiliyetini sergilemiştir (KK-4).

2.4. Edebî Kişiliği

Gözüaltı ve izleme süreci, Şair Avni’yi derin düşünsel arayışlara sevk etmiş, özellikle Divan edebiyatına olan ilgisi ve Hz. Hüseyin mersiyeslerine duyduğu tutku, onu edebî bir keşfe yöneltmiştir. Tasavvuf edebiyatının kapılarını aralayarak kelimeleri birer ibadet gibi kullanma yeteneğini geliştiren Avni, şiirlerini bu manevi derinlikle şekillendirmiştir. Şiirlerinde İslam’ın önemli dinî figürlerine, özellikle Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’e sıkça yer vermiş; bu figürlerin yaşamını, öğretilerini ve Kerbela olaylarının acı dolu anılarını işleyerek derin bir üzüntü hissi taşıyan şiirler ortaya koymuştur. Kerbela’daki şehadet olayını ve diğer imamların karşılaştığı zorlukları derin bir duygusal bağla kaleme almış, bu olayların taşıdığı manevi değerleri güçlü bir şekilde vurgulamıştır.

Avni, rejim yasaklarına karşı çıkarak, evinde gizlice toplantılar düzenlemiş ve Hz. İmam Hüseyin’in mersiyeslerini okuyarak hem edebî hem de dinî bir direniş oluşturmuştur. Her zaman, “İmam Hüseyin’e olan bağlılığın göstergesi, onun sembollerini yaşatmak ve haksızlıkları reddetmek için onun yolunu izlemektir” sözleriyle, kendisini bu kutsal yolda sorumlu hissetmiş, edebiyatını ve yaşamını bu sorumluluğa dayandırmıştır. Şiirlerinde imamlara duyduğu sevgi ve saygıyı dile getirirken, aynı zamanda bu sevginin insanlık adına bir örnek oluşturduğuna olan inancını da ifade etmiştir. Bu edebî çabalar, Avni’nin sadece bir şair olarak değil, aynı zamanda dinî ve kültürel bir direniş figürü olarak da tarihsel bir rol üstlenmesini sağlamıştır.

Derviş Avni’nin şiiri, yetiştiği dinî çevrelerin ve deneyimlerinin derin etkisiyle, dinî övgü ve ilahi unsurların hâkim olduğu bir dille yazılmıştır; her dizesinde inancının özünü yansıtmaktadır. Şiirlerinin çoğu, İmadeddin Nesimi, Fuzuli ve Şah İsmail Safevi gibi ustalardan ilham alarak, klasik Türkmen edebiyatı çerçevesinde Divan edebiyatının güzelliklerini taşıdı. Irak dışında birçok festivalde Türkmenleri temsil etti; 2016 yılında Tahran’da düzenlenen bir şiir festivalinde Seyyid Hamaney ile bir araya gelme fırsatını yakaladı. Hacı Bektaş Veli’nin doğum yıldönümü etkinliklerinde Türkiye’de ve Kerbela Vilayeti dâhil olmak üzere Irak’taki birçok şiir festivaline katıldı.

Avni, aynı zamanda “Taze Ehl-i Beyt Şairleri” adlı kitaba da önemli katkılarda bulundu. Ölümünden bir gün önce, Tazehurmatu Ehl-i Beyt (A.S) Şairleri

Derneği üyeleriyle bir araya gelerek, miras, tarihî mekânlar ve geçmişte yaşamış insanlar hakkında yazdığı basılmamış şiirini tamamlama çabasında bulundu. Bütün bu yönleriyle Derviş Avni'nin hayatı, edebî mirası ve mücadeleleri, Türkmen kültürünün ve edebiyatında önemli bir yere sahiptir (KK-5).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Derviş Avni'nin Şiirlerinin İncelenmesi

Derviş Avni şiirlerini kendi el yazısıyla iki deftere kaydetmiştir. Kerkük Türkmen ağzıyla Arap harfli olarak bu defterlere yazdığı şiirler Latin harflerine aktararak Divan adı altında Ekler bölümünde verilmiştir. Tezin bu bölümünde, Derviş Avni'nin defterlerinde bulunan şiirlerinin şekil, tür ve içerik incelenmesi yapılmıştır. Irak Türkmen tasavvuf edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Derviş Avni, şiirlerinde halk ve divan edebiyatının şekil ve tür izler unsurlarını kullanmıştır.

3.1. Şekil Özellikleri

3.1.1. Vezin

Vezin, bir şiirin mısralarında yer alan hece sayısını ve bu hecelerin dizilişi ile oluşturduğu ritmi tanımlar. Türk edebiyatında vezin, çoğunlukla iki ana sistemle belirlenir: hece ölçüsü ve aruz ölçüsü. Hece ölçüsünde, mısraların toplam hece sayıları göz önünde bulundurulurken, aruz ölçüsünde ise hecelerin uzunlukları ve kısalıkları önemli bir rol oynar (Dilçin, 2009, s. 32).

Derviş Avni şiirlerini hece vezninde yazmıştır. Bazı şiirler aruz vezninde yazılmış izlenimi uyandırır da mısralar yahut beyitler arasındaki tutarsızlıktan dolayı bütün şiirlerin hece verziyle yazıldığını söylemek mümkündür.

Hece ölçüsü, Türk şiirinin köklü ve yaygın olarak kullanılan ölçü sistemlerinden biridir. Bu sistem, her dizedeki hece sayısının aynı olmasına dayanır. Dizelerdeki hece sayısının belirli bir kalıba uyması, şiirin ritmini ve ahengini sağlar (Dilçin, 2009, s.39).

Şiirler arasında sabit ölçülü hece sayısı dışında değişkenlik gösteren şiirler de vardır. Bunun nedeni şairin eserlerini Kerkük Türkmen ağzıyla konuşma diline oldukça yakın bir üslupta yazmış olmasıdır. Değişler ile belirli bir ritimde söylenen ağıt türündeki şiirlerde hece kusurları görülür. Divan'da şu hece ölçüleri ile yazılmış şiirler görülmüştür:

Yedililer (4, 19, 140, 144, 156, 158, 169, 171, 172, 173): Yedi hece ölçüsünde yazılan şiirler, Irak Türkmen edebiyatı sahasında yaygın olan hoyrat türündendir.

Kara çekildi göge
Ali vurulan gece
Peygamber ağladı kan,
Zehra dayandı nece? (144/1)

Sekizliler (2, 5, 7, 10, 13, 22, 27, 32, 41, 42, 43, 44, 45, 49, 52, 53, 54, 56, 58, 61, 67, 70, 75, 79, 87, 99, 104, 109, 115, 120, 123, 126, 128, 133, 134, 142, 145, 147, 148, 156, 163, 169, 172, 173, 200):

Ben kulam sennendi ricam,
Derdime derman Allah`ım.
Sennen özge yok ilticam,
Her şeyde sultan Allah`ım. (2/1)

Onbirliler (1, 3, 8, 12, 15, 20, 23, 25, 31, 34, 38, 40, 46, 47, 48, 50, 51, 55, 62, 69, 71, 72, 77, 83, 85, 86, 88, 92, 94, 102, 103, 105, 106, 108, 111, 117, 119, 122, 124, 125, 129, 130, 131, 136, 143, 146, 149, 150, 151, 155, 157, 159, 160, 162, 166, 168, 170, 171, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 186, 187, 190, 193, 195, 196, 197, 199):

Her ümmete yolladı bir peygamber
Her insançın duttu büyük bir defter
Ey Allah`ım Derviş Avni af ister
Allah birdir hiç şeriki yoktu yok (1/13)

Ondörtlüler (9, 11, 13, 14, 16, 17, 18, 21, 57, 78, 82, 89, 100, 110, 112, 153, 154, 167, 191):

Derviş Avni`nin sözü âlemi dağlatturur
Muhammed`le İbrahim garibi ağılatturur
Şia gözyaşı tökse müslümü sağlatturur
Ki sildi ellerin al kana batan Hâris (9/12)

Onbeşliler (24, 30, 59, 66, 68, 73, 74, 76, 101, 107, 113, 116, 139, 182, 189, 194):

Hastayam, halsızam emme, dayan, bene oturum.
Geldi babam sormağıma, ihtiramın götürüm.
Bular ilac bu derdime, besdir, bunca kurtarım.
Ziyareti gam halıma, bene dermandı bugün (189/2)

Onaltılılar (5, 6, 28, 29, 35, 63, 64, 84, 90, 91, 93, 97, 118, 121, 127, 137, 138, 164, 165, 184, 192, 194):

Aleviyug fahrimiz bu, mühr-i türbet nişan bizde
İlmü'l-kitâbdur Ali'miz lafz-ı Kur'an beyân bizde (5/1)

Karışık hece düzenine sahip şiirler (26, 33, 80, 81, 114, 127, 132, 141, 161, 183):

Yerde yatan mazlum, şâh oğlu bir şahdı
Ceddi ümmete şefî, mahşerde penâhdı
Gülşan-ı bağ-ı cennet, Ravza seyrangâhdı
Merakı Derviş Avni, yer uyar neşr eder dini
Kerbela'nın yeri, Kerbela'nın yeri (183/7)

3.1.2. Kafiye ve redif

Kafiye, bir şiirde mısra sonlarındaki ses benzerliği olup ses tekrarı üzerinden şiirde ahengi sağlayan unsurlardandır (Çetin, 2019, s. 247). Devîş Avni'nin şiirlerinin neredeyse tamamında kafiye düzeninin kusursuz olduğu söylenebilir. Şairin dörtlükler hâlinde yazdığı şiirler *abab (aaab), cccb, dddb...*, beyitler hâlinde yazdığı şiirleri ise *aa, ba, ca, da...* şeklindeki kafife düzenindedir. Türk şiirinde kafiye, genellikle son seslerin birbirine benzemesiyle sağlanır ve ses benzerlikleri sayısına göre çeşitli isimler alır. Şiirlerdeki kafiye örnekleri aşağıda verilmiştir:

Bu gönlüm aşkında ey kan, sırrı mekân oldu gör.
Dutuşdı nâr-ı lehpesi, acib duman oldu gör. (184/1)

Sen özün gel eyledin yar, viran olan gönlüme.
Gel kalbi sarayımda, otur aman oldu gör. (184/2)

Yarım Kafiye: Sadece tek ses benzerliğine dayanan kafiye çeşididir. Dervîş Avni'nin şiirlerinde yarım kafiye örnekleri diğer kafiye çeşitlerine göre oldukça azdır.

Dervîşlerin zikri yâ **Hu**
Hamdenillâh virdimiz **bu**
Kırklar içti üzümnen **su**
Can evinde ten bizimdi (49/4)

Tam Kafiye: İki ses benzerliğine dayanan kafiye çeşididir. Oransal olarak Divan'da tam kafiye örnekleri fazladır.

Kerbela'nı eyle tav**af**
Eşiğinde et kalbin **saf**
Her günahın hak eder **af**
İçinde kin tutma gönlüm (126/6)

Zengin Kafiye: Zengin kafiye ise, sadece ünlü ve ünsüzlerin benzerliği değil, aynı zamanda sesli ve sessiz harflerin farklı kombinasyonlarının da uyumu dikkate alınır. Yani, daha fazla ses benzerliği içerir (Çetin, 2019, s. 49). Avni'nin şiirleri zengin kafiye açısından oldukça çok örnek içermektedir:

Arıdan ibret al, konar gonc**aya**
Candan cefa ister, minmeğ her **paya**
Kuru yer, benzemez yeşil tarl**aya**
Bağçanın bülbülü cevri ile olmaz (8/7)

Cinas: Türk şiirinde kelimelerin ses benzerliği üzerinden yapılan bir kelime oyunudur. Cinas, aynı ya da benzer seslere sahip kelimelerin, farklı anlamlarla bir arada kullanılmasını sağlar. Bu edebî teknik, genellikle anlam yoğunluğu yaratmak ve şiire estetik bir zenginlik katmak amacıyla tercih edilir. Cinaslı ifadeler, okuyucuda dikkat uyandırır ve anlam katmanları oluşturur (Özdemir, 2020, s. 98). Derviş Avni'nin şiirlerinde oldukça az cinas örneği vardır. Bunlar genellikle bir dördlükte iki mısradaki yapılmıştır. Aşağıdaki örnekte birinci mısradaki *üzü* kelimesi yerin *yüzü*, ikinci mısradaki *üzü* ise Kerkük Türkmen ağzının bir özelliğinden dolayı suda *yüzüyor* anlamındadır:

Sudan dirri oldu yerlerin **üzü**,
Reng reng balığ suyun içinde **üzü** (1/9)...

Redif: Derviş Avni'nin incelediğimiz şiirlerinde, redifler tek heceden uzun cümlelere kadar uzanabilmektedir. Mısra sonlarında, isim ve fiil ekleriyle birlikte yapılan rediflerin yanı sıra, yalnız başına redifler de bulunmaktadır. Ayrıca, bazen mısranın ilk iki kelimesi kafiyeli iken, geri kalan kısmı redif olarak işlev görebilmektedir.

Rahmetinin ummanından koyma beni hirman, **yâ Rabb**,
Ehl-i cehennem adıyla yazma adım ünvan, **yâ Rabb** (66/1)

İstersin su üstünde hızır gezmeyi
Gel, küçük göllerde alış üzme**yi**
Öğren, öz nefsiğin mezar kazma**yı**
Kazan, değil, kayına for ile olmaz (8/5)

3.2. Nazım Biçimleri

Derviş Avni'nin şiirlerinde hem divan şiiri nazım biçimlerine hem de halk şiiri nazım biçimlerine rastalamak mümkündür. Bu şiirler arasında şair divan biçimlerinden gazel ve kaside, halk şiiri nazım biçimlerinden ise koşma en çok tercih edilenler arasındadır.

Gazel: Divan edebiyatının en yaygın nazım şeklidir. Veyit esasına göre yazılan gazellerde aşk ve hüzn gibi duygusal temalar ön plandadır. Aruz ölçüsüyle yazılmakla birlikte Divan'daki örnekler hece ölçüsüyle yazılmıştır. Avni'nin şiirleri arasındaki 29, 35, 36, 66, 73, 74, 76, 78, 81, 93, 97, 101, 107, 113, 116, 118, 120, 121, 127, 134, 165, 167, 171, 184. şiirleri gazel biçimindedir.

Kaside: Genellikle bir kişiyi ya da bir olayı övmek amacıyla beyitlerle yazılan uzun şiirlerdir. Kasidede amaç bir kişiyi, olayı veya bir düşünceyi yüceltmek ve onun üstünlüklerini dile getirmektir. Divan'daki kaside olarak tespit ettiğimiz manzumeler hece ölçüsü ile yazılmıştır. Derviş Avni, kaside biçimindeki şiirlerin bazılarına *methiye, ilahi, nat, munacat, aliname ve duvazname* gibi başlıklar vermiştir. Divan'da 5, 6, 10, 13, 64, 80, 84, 90, 137, 138, 139, 164, 192, 194 numaralı şiirler kaside biçiminde yazılmıştır.

Koşma: Halk şiirinin en yaygın nazım biçimidir. Kafiye düzeni aaba, ccca, ddda... şeklindedir. Divan'daki 1, 8, 20, 27, 31, 32, 33, 34, 39, 40, 43, 45, 46, 48, 49, 50, 51, 56, 61, 62, 63, 68, 69, 71, 72, 77, 79, 83, 85, 86, 84, 89, 92, 94, 95, 96, 102, 103, 105, 108, 111, 112, 114, 117, 12, 123, 124, 126, 129, 131, 139, 142, 146, 149, 150, 151, 153, 154, 155, 157, 159, 160, 162, 166, 168, 169, 174, 175, 177, 178, 179, 180, 181, 183, 187, 188, 189, 190, 191, 195, 196, 197, 198, 199 ve 200. numaradaki şiirler koşma biçiminde yazılmıştır.

3.3. Nazım Türleri

Derviş Avni şiirlerinin büyük çoğunluğunda tekke-tasavvuf edebiyatı dairesindeki konuları işlemiştir. Özellikle Alevî-Bektaşî şiir geleneği içinde yer bulan ehl-i beyt sevgisi, düvazdeh (On İki İmam) övgüsü şiirlerin ağırlıklı konusudur. Avni'nin şiirlerinde yer alan tekke-tasavvuf şiir türleri şunlardır:

Munacat: Allah'a yöneltilen dualar veya yalvarmalar içeren şiirlerdir. Bu tür, İslam edebiyatında önemli bir yer tutar ve bireylerin Allah ile olan ilişkilerini yansıtır

(Taner, 2020, s. 112). Derviş Avni'nin 2, 45, 48, 66, 135, 145, 160 numaralı şiirleri bu türe örnek olan şiirler arasındadır:

Günahlarım gelmez dile
Rahm eyle ben naçar kula
Eta senden men cahile
Her eta veren Allah'ım (2/3)

Naat: Hz. Muhammed'i yüceltmek amacıyla yazılan şiirlerdir. Bu tür, tasavvuf edebiyatında oldukça önemlidir. Naatlarda genellikle Peygamberin özellikleri, erdemleri ve hayatından kesitler yer alır. Bu yönüyle, naatlar tasavvuf edebiyatında hem dinî hem de edebî bir değer taşır (Dilçin, 2009, s.251). Avni'nin 3, 11, 28, 31, 52, 64, 128, 172 numaralı şiirleri naat türünde yazılmıştır.

...Nurunla olub münevver, iki cihan müminlere
Sene âşıkların derdi, ayandı yâ Resûlallâh

Câhiletten âlemleri, çıkarttın aydınlık düze,
Senin sâyin meşkûr eden, sübhândı yâ Resûlallâh...(28/7, 8)

İlahi İlahi, Allah'ı yüceltmek ve ona dua etmek amacıyla yazılan şiirlerdir. Bu şiirler, farklı tarikatlarda değişik adlarla anılır. Örneğin, Mevlevilikte *ayin*, Bektaşilikte *nefes*, Alevilikte ise *deme* şeklinde adlandırılır. İlahiler genellikle hece ölçüsü kullanılarak yazılır ve belirli bir makamla okunur. Bu tür, tasavvuf edebiyatında önemli bir yere sahiptir çünkü insanların ruhsal duygularını ifade etme biçimidir. İlahi yazma geleneği, tasavvufî düşüncelerin yayılmasında ve derinleşmesinde etkili olmuştur (Dilçin, 2009, s. 343). Derviş Avni'nin 1, 23, 25, 29, 35, 43, 47, 77, 78, 87, 98, 131, 140, 181, 195 numaralı şiirleri ilahi türünde yazılan şiirlerdir:

Evvelsen âhirsensin, Allah yâ Allah
Her şeye kâdirsensin, Allah yâ Allah
Âleme âmirsensin, Allah yâ Allah
Rabbi sübhânım, elhamdülillâh... (23/3)

Nefes: Alevi-Bektaşî edebiyatında önemli bir yeri olan şiir türüdür. Bu şiirler, Alevi-Bektaşî inancının temel öğretilerini, inançlarını, ahlaki değerlerini ve tarihini anlatmak için yazılmıştır. Nefesler, cem törenlerinde okunur ve belirli bir ezgiyle söylenir. Bu şiirler, Alevi-Bektaşî inancının ritüellerinde ve ibadetlerinde önemli bir rol oynar, inananların manevi duygularını ifade etmelerine ve topluluk içinde paylaşımlarına yardımcı olur (Dilçin, 2009, s.346). Avni'nin 19, 32, 34, 38, 44, 45, 49, 50, 58, 67, 69, 75, 79, 85, 86, 99, 105, 110, 111, 114, 122, 126, 133, 134, 136, 138,

143, 146, 148, 159, 165, 166, 169, 171, 173, 174, 175, 176, 180, 184, 192, 194, 196, 197, 199, 200 numaralı şiirleri nefes türündedir:

Sen fikr edüp düşündün ettiğini?
Musâhible yolunda gettiğini?
Pir karşında eriyüp bittiğini?
Himmet alıp almuyandan sene ne? (180/2)

Deyiş: Türk halk edebiyatının önemli bir türüdür. Özellikle Alevi Bektaşî edebiyatı içerisinde yer alan, genellikle ezgili olarak okunan tasavvufî şiirlerin tümü deyiş olarak adlandırılır. Hecenin yedili, sekizli veya on birli ölçüsü ile yazılan bu şiirler, dörtlülük şeklinde dizelenir ve içeriğinde aşk, doğa ve tasavvuf gibi derin temalar işlenir. Âşıklar, bu türdeki şiirlerini doğaçlama olarak söylerler ve deyişlerin önemli bir özelliği olan içtenlik ve ahenk ile halk arasında yaygınlık kazanırlar (Güleç, 2003, s. 45).

Deyişlerin bir başka belirgin özelliği ise, sade dil kullanımı ile geniş kitlelere ulaşabilmesidir. Bu şiirlerde bazen gizli anlamlar veya manevi mesajlar bulunur. Özellikle tasavvufî deyişler, Mevlana ve Hacı Bektaş Veli gibi dinî figürlerin öğretilerine dayanır ve bu yönüyle derin felsefî anlamlar taşır. Ayrıca, deyişler halk arasında söylev, nasihat veya öğüt verme amacı da güder (Kılıç, 2011, s. 63). Divan’da 2, 3, 4, 15, 23, 28, 37, 47, 67, 70, 88, 98, 99, 104, 105, 115, 125, 132, 140, 141, 145, 147, 148, 152, 158, 161, 172, 173, 176, 186, 193 numaralı şiirleri deyiş örneği olarak kabul etmek mümkündür.

Güzel hulkı, güzel adlı
Muhammed’dir, Muhammed’dir
Muhabbeti baldan datlı
Muhammed’dir, Muhammed’dir (172/1)

Nutuk: Tarikat mensuplarına bilgi ve öğüt vermek amacıyla yazılan, öğretici bir dil kullanan şiirlerdir. Genellikle eğitim amaçlıdır (Dilçin, 2009, s. 348). Avni’nin 8, 36, 40, 46, 53, 62, 73, 102, 113, 127, 142, 149, 157, 164, 167, 176 numrarakdaki şiirleri nutuk türündedir:

*Bir insanın ta gönlünde, dar olmadan deyyar olmaz
Âşkın gönlünde halav olmasa, nar yanar olmaz*

*Teslim etmeyen öz canın, bir kâmil mürşid-i merde
Bin yıl ibadeti olsa, ona kismet didar olmaz*

*Âşkın dilinde bir can, oturmuş konuşan hakdır
Cefâ çeker, safa bulsun, sabrı sâbit bezar olmaz... (113/1-3)*

Aliname: Alevi-Bektaşî kültüründe İmam Ali'nin kahramanlığını, bilgeliğini ve çeşitli özelliklerini anlatarak ona duyulan sevgi ve saygıyı ifade etmek için yazılan şiirlerdir. Bu türde Hz. Ali'nin kişiliği üzerinden dinî ve ahlaki mesajlar verilir (Özdemir, 2020, s. 45). Divan'da 4, 39, 70, 72, 90, 107, 117, 120, 125, 139, 158, 161, 162, 170, 182 numaralardaki on dört adet şiir Aliname türündedir:

Onun nur cemali Allah nurudu
On iki serverin evvel biridi
Meydanda lâ fetâ savaş eridi
Gıryetli biliriğ biz Ali'deniğ (39/3)

Duvazname: Alevî-Bektaşî edebiyatında düvazdeh, düvaz, düvazmam gibi adlarla alınan ve Hz. Ali ve onun soyundan gelen on iki imamın adları anılarak öne çıkan özelliklerinin övüldüğü şiirlerdir. Bu şiir türünde, İmamların ve diğer önemli dinî figürlerin isimleri anılır ve övülür. Şii tasavvuf edebiyatında da sıkça görülür ve toplumsal birlik oluşturma amacı taşır (Yıldırım, 2021, s. 78). Avni'nin 6, 33, 37, 92, 104, 106, 115, 117, 118, 124, 126, 136, 141, 151, 177, 198 numaralı şiirleri bu türdendir:

Fatma kapısına üzümü sürdüm
Hasan`nan pâyna dizimi kırdım
Hamdolsun Hüseyin`in yolunu buldum
Doğru yol üstünde gülüstan uluva (33/2)

Methiye: Şairin kendisini, bir kişiyi ya da bir durumu övdüğü şiirlerdir. Genellikle bir güzelleme olarak nitelendirilir ve edebiyatın önemli türlerinden biridir (Dilçin, 2009, s.263). Derviş Avni'nin bu türe örnek olan şiirleri 5, 15, 20, 22, 24, 68, 70, 71, 83, 84, 88, 95, 103, 108, 120, 123, 124, 152, 153, 156, 178, 183, 193 numaralı şiirlerdir. Avni bu türde yazılan şiirlerinde Hacı Bektaş Veli gibi Bektaşî ve Şii kültüründeki önemli kişileri övmüştür. Düvazdeh türündeki şiirleri de bu başlık altında değerlendirmek mümkündür.

...Zahirden bâtna bir yol düzetti
Hakikat kapısını aşktan bezetdi
Bu hâk-i gülîstan büyük servetdi
Bektaş Veli`nin eşiğine geldim (178/6)

Mersiye: Bir kimsenin ölümünden duyulan üzüntü ve acıyı dile getirmek, ölen kişinin iyi yönlerini anlatmak için yazılan şiirlerdir. Divan'da çok sayıda örneği bulunan bu tür genellikle Kerbela olayı ve Hz. Hüseyin'in şehadeti üzerine yazılmıştır. Metinlerdeki 9, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 21, 26, 30, 41, 42, 51, 54, 55, 56, 57, 59,

60, 63, 80, 82, 89, 96, 100, 109, 112, 119, 130, 132, 144, 147, 150, 154, 162, 168, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191 numaralı şiirler mersiye türündedir.

...Başını bedeninnen ayırub hansı zalım
Sensiz dünyam yıkılıb, derbeder olup hâlüm
Nâşın üste koymullar, ağlıyum biraz kalım
Çalallar kamçı ile, kıllar çok cefanı... (18/2)

Viladetname: Hz. Muhammed'in doğumu ve hayatına dair olayları anlatan şiirlerdir (Kara, 2022, s. 23). Ancak, Alevi-Bektaşî kültüründe Hasan ve Hüseyin'in doğumları ile diğer imamların doğumlarını anlatan örnekler daha fazladır. Divan'daki 7, 27, 65, 137, 155 numaradaki şiirler bu türdendir.

Açılıb Firdevs-i cinan
Bugün olub İmam Hasan
Şad olubdu cümle cihan
İmamın doğum gecesi (7/2)

Taşlama-Hiciv: Birey yahut bir gurubun hatalarını, kusurlarını ve eksikliklerini alaya alan, sert bir dille eleştiren şiirlerdir (Dilçin, 2009, s. 339). Taşlama, doğrudan kişisel saldırılardan ziyade, kişinin veya toplumun değer yargıları, davranış biçimleri ve alışkanlıkları üzerinden yapılan eleştiridir. Avni'nin az da olsa bu türden şiirleri vardır. Bazı şiirlerinde çıkarıcı insanları, gösteriş yapanları, kibirli olanları, köklerinden uzaklaşanları, zamanın bozukluğunu yahut ehl-i beyte eziyet eden tarihî şahsiyetleri eleştirir. Divan'daki 25 ve 38 numaralı şiirler taşlama türüne örnektir.

Kimisi olubdular kazan kapağı
...Kimisi bar terk edüb toplur yaprağı
Kimisi meydanlarda alub kırağı
Basiret gözüyden bakan bulmadım... (25/2)

Hâline var oldug devr-i zamanın
Bizden ögcelerin bes izi kalmış
Sıyırmış yel gibi kökünne sökmüş
Arkadan oglannan bes kızı kalmış... (38/1)

Hoyrat: Irak Türkmen halk edebiyatında maninin karşılığı olan, duygusal açıdan güçlü, genellikle ezgiyle okunan şiir türüdür. Hem bireysel duyguları hem de toplumsal konuları içeren bu tür, genellikle belirli bir kafiye düzenine uyar. Hoyratlar çoğunlukla *aaxa* veya *aaab* kafiye düzeninde yazılır. Kafiler ile hoyratlara melodik bir yapı kazandırılır. Bu özellik, halk arasında hem sözlü hem de yazılı olarak hoyratların yayılmalarını sağlar.

Hoyratlar, aşk, özlem, doğa sevgisi gibi evrensel temaların yanı sıra dinî figürler ve geleneksel değerlerle ilgili konuları da işler. Duygusal yoğunluğu yüksek olan konuları, örneğin bir ayrılık acısını ya da inançla ilgili duyguları anlatır. Genellikle dörtlükler şeklinde yazılırlar ve dinleyicilere anlık duygusal deneyimler sunar, aynı zamanda toplumsal meseleler hakkında da derin düşünceler içerir. Hoyratların dili oldukça basittir ve anlaşılırdır, bu da onların toplumun her kesimine hitap etmelerini sağlar (Terzibaşı, 1975, s. 37). Derviş Avni'nin yedili ve sekizli hece ölçüsü ile yazdığı hoyrat türündeki şiirleri 7, 19, 22, 41, 43, 44, 52, 53, 54, 58, 75, 91, 133, 144, 156, 163 numarada yer almaktadır. Ancak bu örnekler tek dörtlükten oluşmamaktadır. Koşma nazım biçiminde yazılan ve ard arda sıralanan dörtlükleri hoyrat türü olarak da düşünmek mümkündür.

Görenin aklın şaşırdı
Dolduldun yollar aşırıldı
Yanında kanber daşırdı
Mene bu sır kısmet oldu (44/4)

Biz nâciyiğ bizde güller
Bizde zikir, bizde diller
Bizde öter şan bülbüller
Ol serv-i kan bizimdi (49/2)

3.4. Dil ve Anlatım

Derviş Avni'nin şiir dili, yalnızca yazılı bir iletişim aracı değil, aynı zamanda bir sözlü kültür icrası olarak değerlendirilmelidir. Performans kuramı bağlamında dil, sabit ve soyut bir sistem olmaktan ziyade, sosyal bir etkileşim alanı içinde icra edilen, bağlamla şekillenen bir etkinliktir. Halkbilimi araştırmaları ve incelemelerinde giderek daha fazla kabul gören ve uygulama alanı bulan bağlam odaklı yaklaşımlar, günümüzde en etkili yöntemlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Bu yaklaşımlar arasında özellikle “Performans Kuramı” ya da diğer adıyla “İcra Yöntemi”, dikkate değer bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Esasen halk kültürü ve halk edebiyatı ürünlerinin oluşum süreçleri ile bu ürünlerin biçimsel ve içerik özelliklerinin çözümlenmesine yönelik tüm teorik yaklaşımlarda, bağlamın ve icranın metin üzerindeki belirleyici etkisi ya göz ardı edilmiş ya da sınırlı ölçüde ele alınmıştır. Oysa Performans Kuramı, halk edebî metinlerinin yalnızca yazılı ürünler olarak değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel bağlamlarda gerçekleşen dinamik icra süreçleri olarak değerlendirilmesini öngörerek bu eksikliği gidermeye çalışmaktadır (Oğuz vd., 2013, s. 91).

Performans kavramına ilk dikkat çeken isimlerden biri, bu terimi dilbilim bağlamında kullanan Noam Chomsky'dir. Ancak performansın sosyal bilimler bağlamındaki kuramsal çerçevesini genişleten kişi Amerikalı antropolog Dell Hymes olmuştur. Hymes, özellikle dil, davranış, performans ve metin arasındaki etkileşime dikkat çekerek, bu unsurların halkbilimi araştırmalarında birlikte değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Oğuz vd., 2013, s. 93).

Avni'nin dil kullanımı, performatif bir kimlik inşası işlevi görür. Irak Türkmenlerinin ortak dil ve yazı standardına sahip olmamaları, şairin yerel söylem biçimlerine yaslanan şiirsel bir icra geliştirmesini zorunlu kılmıştır. Bu durum, performans kuramının vurguladığı gibi, dilin her kullanımının belirli sosyal, tarihsel ve kültürel bağlamlarda üretildiği ve bu bağlamlara göre anlam kazandığı fikrini destekler. Arap harfleriyle yazılmış metinlerde Kerkük ağzının korunması, sözlü geleneğin yazılı kültürle kesiştiği bir icra alanı yaratır.

Şairin şiirlerinde sıkça karşılaşılan argo, küfürlü söylemler, yerel deyimler ve mecazlar, performans kuramının öne çıkardığı “izleyiciyle etkileşim” boyutunun göstergeleridir. Bu dilsel unsurlar, şiirsel bağlamda izleyicinin toplumsal değerlerini sorgulayan, onu provoke eden, düşündüren bir icranın parçası hâline gelir. Örneğin, “nutfası şeytan”, “anası yayan keçi” gibi sert ifadeler, yalnızca bireysel bir öfke söylemi değil; aynı zamanda bir topluluğun ahlaki sınırlarını yeniden çizen, ahlaki bir yargının sahneye konuluşudur. Bu söylem biçimi, performansın yalnızca sözlü değil, aynı zamanda ideolojik bir eylem olduğunu da kanıtlar.

Yerel sözcükler ve deyimler, Avni'nin şiirsel performansını bir “yerel icra” hâline getirir. Kerkük ağzına ait kelimeler, örneğin “üskeklîğ”, “mih”, “dolgantır”, “sırğa”, “kırağ çeker” hem duygusal hem de mekânsal bağlamı derinleştiren unsurlar olarak şiirlerde yer bulmuştur. Bu sözcükler, dinleyici veya okuyucuda doğrudan bir tanışıklık hissi uyandırarak, ortak bir kültürel sahnenin kurulmasına katkı sunar. Bu da performansın “anlamın bağlam içinde üretimi” niteliğini güçlendirir.

Ayrıca, şairin çok dilli bir ortamda yaşamış olması nedeniyle şiirlerinde Arapça ve Farsça kelimelere yer vermesi, onun kültürel çevresini hem yansıttığı hem de icra ettiği bir unsur olarak okunabilir. Bu durum, heteroglossia (çokseslilik) kavramıyla da ilişkilidir; şair, dilsel çeşitliliği bir ifade zenginliği ve çok katmanlı kimlik performansı olarak kullanır. Arapça dini terimler ve Farsça lirik ögeler, şiirlerde yalnızca sözcük anlamıyla değil, ait oldukları kültürel yüklemle birlikte sahnelenir. Örneğin, “gaflet-i vesâvis”, “bahr-ı zahir” gibi ifadeler, hem tasavvufi geleneğe hem

de okuyucunun zihninde çağrıştırdığı dinî ve kültürel bağlamlara dayanarak çoğul bir performans zemini kurar.

Yer adlarının kullanımı da bu bağlamda yalnızca coğrafi bir referans değil, aynı zamanda bir kutsal mekân icrasıdır. Kerbela, Necef, Şam gibi yerler, şiirlerde birer sahne olarak yer almakta ve şairin inanç dünyasını hem temsil etmekte hem de yeniden üretmektedir. Özellikle Bektaşî inanç sistemine özgü tarihsel anlatılar bu yer adları üzerinden şiirsel bir hafıza performansı olarak işlerlik kazanır.

Sonuç olarak Derviş Avni'nin dili, performans kuramının işaret ettiği çok katmanlılık, bağlamsallık ve icrasallık nitelikleriyle şekillenir. Onun şiirleri, yalnızca bireysel bir edebi üretim değil, aynı zamanda bir topluluğun belleğini, dilini, inancını ve gündelik yaşamını sahneleyen kültürel metinler olarak değerlendirilmelidir.

Avni'nin şiir dili:

Derviş Avni, Irak Türkmenidir ve şiirlerini Arap alfabesi ile yazmış ve Türkçenin Kerkük ağzını kullanmıştır. Şiirlerinde, günümüz Türkçesi ile anlaşılması zor olan kelimeler mevcuttur. Şiirler aktarılırken bu kelimelerin orijinal kullanımlarını korumaya özen gösterilmiştir ve anlamları dipnotlarda açıklanmıştır.

Avni'nin incelemiş olduğumuz şiirlerinde argo ve küfürlü ifadelere de yer verildiği tespit edilmiştir. Atasözleri nadiren kullanılmakla birlikte, şahıs ve yer adlarına, ünlem ve mısra tekrarlarına sıkça yer verilmiştir. Özellikle deyiş türü şiirlerinde bu özellikler belirgin bir şekilde görülür. Avni'nin dil ve üslup özellikleri, onun şiirlerini kendine özgü ve etkileyici kılmaktadır.

Yerel dil unsurları:

Ağızlar, kültürel dil unsurlarını yansıtırken, genellikle ders kitapları ve resmi yazılarda yer verilmez. Standart dil yazılı, ağızlar ise sözlü kullanımdadır ve zamanla standart dilin etkisiyle kaybolma riski taşır. Değişen eğitim, iletişim, ekonomik ve sosyal dinamikler, ağızların yazı diline uyum sağlamasına neden olmakta ve bu süreçte ağızların özgün özelliklerinden sapmalar görülmektedir. Bugün, özellikle 30-40 yaş altındaki bireylerde yöresel ağız özelliklerinin azalması, bu dilsel biçimlerin zaman ve koşullara karşı hassasiyetini gözler önüne sermektedir (Karahan, 1999, s. 294).

Ahmet Buran'a göre, ağızların kaybolmasını engellemek için, ağıza özgü kelimelerin yazılı dile aktarılması gerekmektedir. Akademisyenler derleme yapmalı, yazarlar ise eserlerinde ağıza yer vermelidir. Ağızlardan alınan kelimeler, yöresel yazılı metinlerde kullanılabilir ve bilimsel terimlere dönüşebilir. Bu kelimelerin yaygınlaşması, ağızların dildeki yerini pekiştirecektir (Buran, 2002, s. 103).

Demir'e göre ise, edebî metinlerde ağız unsurlarının kullanımı önemli bir konudur. Ancak, bu ilişkiyi ele alırken iki farklı durumu ayırt etmek gereklidir. İlki, ağızların temel anlatım dili olarak kullanıldığı metinler anlamında "ağız edebiyatı", ikincisi ise standart dilde yazılmış edebi metinlerde çeşitli sebeplerle ağız örneklerine yer verilmesi anlamında "edebi metinlerde ağız kullanımı"dır (Demir, 2009, s. 2).

Derviş Avni'nin şiirlerinde yerel dil unsurlarının sıkça yer almasının temel nedeni, şairin Irak'ta yaşamış olması ve Irak Türkmenlerinin dil yapısının farklılıklar göstermesidir. Bu bölgedeki Türkmenler, belirli bir dil gramer kurallarına sahip olmamaları nedeniyle, şairin eserlerinde standart dilin dışına çıkılarak daha serbest bir dil kullanımı ortaya çıkmıştır. Ayrıca, Avni'nin Arap harfleriyle Türkmence yazması, dilin yazılı formunda yerel özelliklerin korunmasını sağlamış ve böylece şiirlerde geleneksel ağız unsurları daha belirgin hâle gelmiştir. Bu durum, şairin dilindeki özgünlüğü ve kültürel kimliği yansıtan önemli bir özellik olarak karşımıza çıkar.

Derviş Avni'nin şiirlerinde Kerkük ağzına ait yerel sözcüklerin belirgin biçimde yer alması, onun halkla olan güçlü bağını ve bölgesel dili yaşatma çabasını ortaya koyar. Şiirlerinde geçen *üskeklîğ*-yükseklik (8/1), *sekkel*-sakal (60/10), *mih*-çivi (13/8), *yuhu*-uyku (21/1), *toy*-düğün (18/4) gibi sözcükler Kerkük Türkçesinin ses özelliklerini yansıtır. Aynı şekilde, *menhec*-yöntem (33/3), *kereliyip*-karalamış (30/2), *dolantırı*-döndürüyor (47/9), *hisab*-hesap (50/3), *annan*-ondan sonra (53/1), *diskinmek*-irkilmek (63/1), *irak*-uzak (85/8) gibi sözcükler de hem Arapça-Türkçe etkileşimini hem de yerel söyleyiş kalıplarını barındırır.

Kadına ve günlük yaşama dair unsurlarda da ağız özellikleri öne çıkmaktadır: sırğa-küpe (119/5), üzüm-yüzüm (122/5), hamu-herkes (123/3), durgunan-durgun ol (127/3), itirdim-kaybettim (129/3), dalında-arkasında (130/1), sümüg-kemik (130/1) gibi kullanımlar, yerel dilin gündelik hayatla olan doğrudan ilişkisini göstermektedir.

Doğa ve beden imgeleriyle örülmüş anlatımlarda ise *kırağ çeker*-kırağı düşer (133/6), *hürker*-ürker (133/6), *üskek*-yüksek (138/3), *gössüg*-göğüs (139/23), *harda*-nerede (141/1) gibi sözcükler şairin şiirlerine yerel bir derinlik katmaktadır.

Argo kelimelerin kullanımı:

Derviş Avni'nin şiir dilinde yalnızca duygusal ya da tasavvufi tonlar değil, aynı zamanda toplumsal eleştiriye dayalı, oldukça sert ve yer yer argo ifadeler içeren söylemler de belirgin bir biçimde öne çıkmaktadır.

Aşağıda verilen dörtlükte Avni, Hz. Ali'ye düşmanlık besleyen kimseleri karanlık ve gayrimeşru bir soyla ilişkilendirmektedir. "*Nutfası şeytan*", "*zinakârdır*

anası” gibi ifadeler, söz konusu kişilerin yalnızca davranış düzeyinde değil, köken itibarıyla da bozuk ve şeytani unsurlarla bağlantılı olarak tasvir edildiğini göstermektedir:

Kim seni buğz eylese malim degi babası
Nutfası şeytan odur, zinakârdır anası
Amalleri hebâdır, cehennemdi devası
Yolu dalalet yolu, hiç olmazlar amada (89/6)

Aşağıdaki beyitte de halk söylemine yakın, didaktik bir üslup benimsenmiştir.

“İtlerin yemeğin yemek necisdir” ifadesi, toplumsal olarak küçümsenen veya aşağılanan kişilerle aynı sofraya oturmanın, manevi bir kirlenmeyi beraberinde getireceği düşüncesini yansıtmaktadır:

Dilimi bağladım çok dara çektim,
Şahlar yanda benlik demek hatadır.
İtlerin yemeğin yemek necisdir,
Mubğızdan bir kabda yemek hatadır. (108/1)

Başka bir örnekte geçen “*anası yayan keçi*” (60/7) ifadesi, bir kadını küçümsemek ve alay etmek amacıyla kullanılan olumsuz bir deyimdir. Bu örneklerle bakıldığında Derviş Avni’nin özellikle hiciv türündeki şiirlerinde, zaman zaman son derece sert bir dil kullandığı görülmektedir.

Yabancı kelimelerin kullanımı:

Irak, Arapça ve Farsçanın kültürel etkisi altında bir bölgedir ve bu dillerin edebî ve dinî bağlamda kullanımını bölgede yaygındır. Derviş Avni, Irak’ta yaşamış olması nedeniyle çift dillidir. Irak’ın kültürel yapısı içinde Türkmenler günlük konuşmalarında Arapça ve Farsça kelimeleri de kullanabilmektedir. Avni’nin şiirlerinde bu dillere ait unsurların kullanılması, onun yaşadığı kültürel ortamın bir yansımasıdır. Bu kelimeler, şairin geleneksel tasavvufî ve felsefî temaları işlerken, modern edebiyatın estetik anlayışlarıyla birleşmesini sağlar.

Derviş Avni’nin şiirlerinde yer alan Arapça kökenli kelimeler, Irak’ta yaşamış olması, Arapça ile kurduğu doğal bağın şiir diline yansımasını mümkün kılmış, özellikle dinî, tasavvufî ve metafizik temalar etrafında şekillenen şiir anlayışında Arapça kökenli unsurlar vazgeçilmez bir rol üstlenmiştir.

Şiirlerinde sıkça rastlanan “*La yaklu sübhan Allah’ım*” (2/8) ifadesi, “Allah’ım, Sen yücesin, eksiklikten uzaksın” anlamına gelir ve övgü niteliğindedir. “*Müddâî*” (5/4) kelimesi “dava eden, iddia sahibi” demektir. “*Ervâh-ı ins*” (128/3) ifadesi ise “insan ruhları” anlamındadır. “*Rikâb-ı kademine*” (150/7), “ayaklarının üzengisi” şeklinde çevrilebilir ve klasik bir tasavvufî ifadedir. “*Masâib ahzan*” (150/10), “üzüntülerin ve musibetlerin toplamı” anlamındadır; “*nâle-i figan*” (153/1)

ise “inleme ve feryat” demektir. Bu tür kelimeler, şairin ruhsal acı ve içsel çırpınışlarını betimlemek için kullandığı lirik unsurlardır. “*Rücu-ı ile hiyâm*” (154/6), “aşkla dönüş” anlamına gelirken; “*gafllet-i vesâvis*” (135/3) “şeytani düşüncelerle gelen gaflet hâli”ni anlatır. “*Gürûh-ı firkâ-yı nâciyânız*” (136/1), “kurtuluşa ermiş fırka, topluluk” anlamında olup ümmet olma bilincine atıf yapar. Ayrıca “*lebbeyk*” (57/3), “buyur Allah’ım, emrine hazırım” anlamına gelirken, “*yevmü’l-huruc*” (118/13), “diriliş günü” anlamına gelir ve ahiret inancıyla ilişkilidir. “*Darü’s-selam*” (59/3), “esenlik yurdu” yani cennet anlamına gelirken; “*hayrî’l-ümem*” (59/14), “ümmetlerin en hayırlısı” anlamına gelerek ümmet-i Muhammed’e bir övgü niteliği taşır. “*Sırru’l-llahdır*” (90/1), “Allah’ın sırrıdır” ve “*hâlis dürrü’l-llahi*” (90/1), “Allah’ın saf incisi” anlamındadır. Bununla birlikte, “*Cami-i külli’l-ulum*” (137/6), “bütün ilimlerin toplandığı yer”, “*bahr-ı zahir yemudduhu*” ve “*ilme esvardı Zehra*” (137/6) ise “görünür ilim denizini besler” ve “ilimle süslenmiş Zehra’ya ulaştırır” gibi anlamlar içerir.

Derviş Avni’nin şiirlerinde Farsça kökenli kelimelere yoğun biçimde yer verildiği görülmektedir. Farsça’nın şiirsel anlatımdaki incelikli yapısı, şairin lirik dünyasında önemli bir yer tutar. Örneğin, “*leb-teşnedir*” (121/7) “susuz dudak” anlamına gelirken, “*didâr*” (125/2) “kavuşma, görme” anlamında olup tasavvufi bağlamda ilahi görüşe özlemle ilişkilidir. “*Per-i pîrân*” (143/9) ifadesi, “yaşlıların kanadı”, “*Reng-i be reng*” (24/8), “renkten renge giren” anlamında olup değişkenlik ve ruhsal dalgalanmaları ifade eder. “*Du âleme*” (31/9) ifadesi ise dünya ve ahireti kapsayan metafizik bir anlam taşır.

Şairin benliğini tanımlarken kullandığı “*Bir gedâ-yı bî-nevâyım*” (81/4) ifadesi, “sessiz ve yoksul bir dervişim” şeklinde çevrilir ve tasavvufi fakr anlayışını yansıtır. “*Ah-ı zârı*” (91/4) içli bir yakarışı, “*yek dânesen*” (87/4) “biricik, eşsiz” ifadesiyle sevgiliye yönelik övgüyü temsil eder. “*Bînevâ*” (91/10) ise yoksulluk ve mahviyet hâlini vurgular.

Atasözleri ve deyimlerin kullanımı:

İrsâl-i mesel, bir düşünceyi desteklemek amacıyla hikmet barındıran bir sözü ya da atasözünü referans olarak kullanma sanatıdır. Bu sanat türünde genellikle zamanın temsil ettiği teşbih unsurları da yer alır. Atasözü olmamakla birlikte, atasözü değeri taşıyan ve bu şekilde kullanılan hikmetli ifadeler de irsâl-i mesel kapsamında değerlendirilebilir. Şiirlerde bu atasözlerini ölçüye uyacak şekilde kullanmak için bazı

kelime değışiklikleri yapılması gerekebilir. (Saraç, 2000, s. 275). Ağışıda verilen ifadeler şiirlerde geçen deyim-atasözlerine örnek verilebilir.

“Bu ticaretten zarar yok” (5/10), “Al kana batmak” (9/12), “Gözü yolda kalmak” (14/1), “İt deryada üzse, necis olmaz pek” (157/7), “Her at oynadana yakışmaz meydan” (157/7), “Çok gülenin çok ağladığı” (29/8), “Kurban etme” (2911), “Kurt koyuna saldırmaz” (164/4), “baş eğmek” (Hz. Fatıma’nın yaşadığı sıkıntılar için kullanılmıştır) (13/11). “Her geldi kuş tez avlanmaz” (123/7).

Yer adlarının kullanımı:

Derviş Avni, Iraklı bir şair olup Bektaşî inancına sahiptir. Bu yüzden şiirlerinde Kerbela, Necef ve Şam gibi yer adlarının sıkça geçmesi oldukça doğaldır. Bektaşî inancında ve Şii mezhebinde manevi ve tarihsel olarak önemli olan Kerbela, Şam, Medine, Mekke, Kufe, Necef, Horasan, Bağdad, Samerra şiirlerde sık geçen inançla ilgili yer adlarıdır. Bunlar dışında Türkmenlerin kalabalık olarak yaşadığı Kerkük, Taze Hurmatu, Leylan, Beşir gibi yerler de şiirlere konu olmuştur.

Anlatım:

Derviş Avni şiirlerinde genellikle hitabet, sual, tahkiye ve tasvir yoluyla anlatımı tercih etmiş, aynı zamanda edebî sanat olarak kabul gören bu anlatım biçimlerine sıklıkla başvurmuştur. Avni’nin şiirlerinde başvurduğu anlatım yöntemleri ağışıda örneklendirilmiştir:

Hitabet ve nasihat yoluyla anlatım:

Hitabet ve nasihat yolu ile anlatım başka bir ifade ile “Hitabet Üslubu” hitabeti, insanları etkileme, ikna etme ve onlarla duygusal bir bağ kurma sanatı olarak tanımlanmaktadır. Hitabet sanatında dilin güçlü, akıcı ve dinleyicilerin duygularına hitap edebilecek nitelikte olması gerekir. Eğitimciler, siyasetçiler ve düşünce adamları, bu üslubu derslerinde, mitinglerinde ve konferanslarında sıkça kullanırlar. Başarılı bir hitabet, konuşmacının bilgi birikimine ve hitap ettiği kitlenin kültürel ve duygusal yapısına uygun bir dil kullanmasına bağlıdır (Çetin, 2019, 216)

Avni, şiirlerinde genellikle hitabet üslubunu tercih etmiş ve hitap ettiği kişiler çoğunlukla Allah ve Şii mezhebinin önemli isimleri olan Ali, Hasan ve Hüseyin gibi kutsal şahsiyetler olmuştur. Avni’nin şiirlerinde hitabet ve nasihat yolu ile anlatım 5, 7, 8, 16, 18, 24, 37, 46, 57, 60, 63, 79, 81, 83, 95, 105, 111, 112, 122, 155, 180, 184, 192 numaralı şiirlerinde görölmektedir.

Zuhura gelsin Mehdi`miz, dağıtsın zulmü cevri,
Üz üze karşı geleydim, yâ Ali tez gel yetiş.

Derviş Avni sene âşık olup mecnunna beter,
Seni göreydim, öleydim, yâ Ali tez gel yetiş. (37/7)

Mukaleme ve sual yoluyla anlatım:

Mukamele ve sual yoluyla anlatım, iletişimde etkili bir yöntem olarak öne çıkar. Bu yöntem, genellikle bir konuşma veya yazılı metin çerçevesinde soru-cevap dinamiğiyle işlenir (Çetin, 2019, s. 232). Derviş Avni; 3, 8, 15, 18, 29, 32, 46, 51, 54, 60, 63, 85, 105, 110, 114, 120, 122, 142, 147, 149, 154, 159, 174, 180, 182, 185, 187, 189, 199 numaralı şiirlerinde mukaleme ve soru yolu ile anlatıma başvurmuştur.

Gece yıldızıyla oyağ kaldın mı?
Canbaz pazarına canın saldın mı?
Bir kâmil mürşidden bir söz aldın mı?
Kırmızı, beyaz, gül mor ile olmaz. (8/6)

Boynun neden şâhım bene burmadın?
Tez geldin tez gittin neden durmadın?
Bu yaman hâlîmî durup sormadın,
Gün gibi çahban düz doğru gittin. (174/2)

Tahkiye yoluyla anlatım:

Tahkiye yoluyla anlatım, olayların ya da durumların dolaylı bir biçimde, genellikle hikâye veya masal şeklinde sunulmasıdır. Bu yöntemde anlatıcı, olayları doğrudan değil, bir karakterin veya olayın perspektifinden aktarır. Bu yaklaşım, dinleyicilerde veya okuyucularda merak uyandırarak, olayların gelişimini ve karakterlerin iç dünyasını daha derinlemesine kavramalarına yardımcı olur (Özdemir, 2020, s. 45-50). Divan'da tahkiye yoluyla anlatımın tercih edildiği pek çok şiir vardır. Özellikle Kerbela olayları ve imamlar ile Zehra'nın başından geçenler tahkiye yoluyla anlatılmıştır. Bu anlatım şekline aşağıdaki örnek verilebilir:

Avni, “Şehâdet Mevlana İmamü'l-Kazım” (26) başlıklı şiirde Mevlana İmamü'l-Kazım'ın zindandaki acı dolu yaşamını, zulme ve işkenceye maruz kalışını anlatır. İmam, zindanda dayak yerken ve susuzluk içinde ibadet ederken, düşmanları tarafından kurulan tuzaklarla öldürülmek istenir. Zindanın karanlıklarında yalnız kalan İmam, her türlü eziyete rağmen Allah'a yönelir ve kurtuluş diler. Sonunda, zincirlenip bir tabutta cenaze olarak taşınır; onun yaşadığı acılar ve mücadele, ehlibeytin çektiği cefayı simgeler. Bu şiir, tahkiye yoluyla anlatım açısından oldukça uygun bir örnektir. Şiirde olaylar ve duygular, İmamü'l-Kazım'ın bakış açısıyla ve dolaylı bir dille aktarılmıştır:

Zindanın köşesinde edirdi razı niyaz
Tul çekti zindân yeri, ruhı çıksın kaldı az
Tahammül kalmamışdı, duası oldu avaz
Kurtar meni Allahım, meni ne çar etdiler

Zindanın karanlığı olmuşdı gam yoldaşı
 Ne gelen var ne giden, ne kavmi ne kardaşı
 Agunı yedirtiler, yandı üreği başı
 La net abbasiler'e büyük bir ar etdiler

Çagırdı her taraftan, durdular deste deste
 Koydular cenazesin tabuttan köprü üste
 Zincirlenip el ayag, bir bülbülü kafeste
 Bu rafızı imamı böyle havar etdiler (26/5-7)

Tasvir yoluyla anlatım

Tasvir yoluyla anlatım, bir olayı, durumu veya kişiyi ayrıntılı ve canlı bir şekilde betimleyerek anlatma yöntemidir. Bu anlatım tarzı, okuyucuya veya dinleyiciye görsel imgeler sunar ve konunun daha derin bir şekilde anlaşılmasını sağlamaktadır (Tekin, 2002, s. 122). Avni'nin şiirlerinde tasvir yolu ile anlatım türünün kullanımı pek yaygın değildir:

Zehrin hararetinden, yanır dilim dudağım,
 Cismimi kavzamaga, tutmırı el ayakım.
 Kimse yoktu yanımda, olsun birce dayakım,
 Bu garib yerde ümrüm, vatansız bir yan olup. (82/2)

3.5. Edebî Sanatlar

Edebî sanatların, edebiyat metinlerinin anlaşılmasında ve yorumlanmasında önemli bir yeri vardır. Divan edebiyatının tam anlamıyla kavranabilmesi için bu sanatların iyi bilinmesi gereklidir. Divan şairleri, sanat yapmaya düşkün olduklarından, bir beyit içinde birkaç sanatı iç içe kullanmışlardır (Dilçin, 1983, s.405). Aynı kurallar Irak Türkmen Edebiyatı için de geçerlidir, çünkü bu edebiyatın da derinlemesine anlaşılması ve yorumlanması edebî sanatların iyi bilinmesine bağlıdır.

Mecaz, edebî sanatların temelidir ve sözlük anlamı “yol, geçilecek yer, hakikatin zıddı”dır. Terim olarak ise bir sözün gerçek anlamının dışında başka bir anlamda kullanılması anlamına gelir. Mecazlar, anlatımı güçlendirmek amacıyla kullanılır (Bayram, 2017, s. 186). Özellikle atasözleri ve deyimlerde mecazi ifadelerle sıkça başvurulur. Bu bağlamda Türkçenin mecaz yönünden zengin bir dil olduğu söylenebilir.

Derviş Avni'nin şiirlerinde de edebî sanatlar, özellikle mecazlar, oldukça sık kullanılmıştır, bu da onun şiirlerinin derinlikli ve anlamlı olmasını sağlar. Şairin şiirlerinde kullanmış olduğu edebî sanatlar aşağıdakilerdir:

Teşbih:

Bir şeyi daha iyi anlatmak veya etkileyici kılmak için, başka bir şeye benzeterek ifade etme sanatıdır. Aralarında benzerlik olan iki varlık ya da kavram arasında bağ kurulur. Divan'daki teşbih sanatlarına aşağıdaki örnekler verilebilir:

...Kuş gibi kırık kanatım
Fırâkın koymırı yatım... (45/6)

Kurmuşam ağaç gibi
Zülal suyu veren gelsin... (61/1)

Ali gibi var mı aslan?
Ali kavmi Nuha tufan... (61/1)

Yukarıdaki mısralarda şair ayrılık acısından dolayı kendisini kanadı kırık bir kuşa ve kurumuş bir ağaca benzetmiştir. Hz. Ali, ki lakabı Allah'ın aslamıdır, kahramanlığı dolayısıyla hemen her Bektaşî tarafından aslana benzetilmiştir. Avni'de bu geleneğe uymuştur.

Mübalâğa:

Mübalâğa, bir durumun ya da varlığın özelliklerini gerçekten çok daha büyük yahut daha küçük; daha güçlü ya da daha zayıf göstererek anlatma sanatıdır. Bundaki amaç; anlatımı daha etkili, çarpıcı ve güçlü hale getirmektir.

Derviş Avni de şiirlerinde abartma sanatını hedef kitlenin duygusal tepkilerini artırmak için kullanmıştır. Bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

Yemeg ile içmegim kesilip sen gidennen,
Sabah olunca her gece lerze bitmez bedennen,
Ağzımda dil dolanmır ayrılanı sen mennen,
Men bikâsı sal ya da bağrım olup kan baba. (14/6)

Dörtlükte Haz. Fatıma'nın oğlu Hüyesin'in öldürülmesi üzerine yaşadığı üzüntü yemek içmekten kesilme, gündüzler bile karanlık olması, konuşamaz hâle gelmesi olarak abartılarak anlatılmıştır.

Yine Hz. Hüseyin'in doğumunu anlattığı şiirinde Avni, "*Sen bitersen dünya biter*" ifadesiyle dünyanın ve müminlerin varlığının Hz. Hüseyin'in varlığına bağlayarak mübalâğa sanatı yapmıştır:

Sen bitersen dünya biter,
Mümin kalmaz hepsi iter,
Bu varlığın bize yeter,
Hoş geldin dünyaya Hüseyin'im, hoş geldin. (27/4)

Aşağıdaki mısralarda ise sözün gücü abartılarak verilmiştir:

Çok söz var kalkanı deler de geçer
Söz de var boyunu yerinden biçer... (34/6)

İstiare:

İstiare, bir ifadenin anlamını geçici olarak başka bir ifade ile ilgili kullanma sanatıdır. Benzetilen doğrudan ifade edilirse açık istiare, benzetilenin doğrudan yer almaz, yalnızca onunla ilişkili bir öge bulunursa kapalı istiare denir (Saraç, 2006, s.119).

Derviş Avni, şiirlerinde özellikle Hz. Ali'nin aslana benzetilmesiyle istiare sanatı sıkça yapılmıştır.

Sennen sora kim ulu yetimlerün penahı
Dur aslanlar aslanı, ins-i cin padişahı (16/3)

Bu mısralarda *aslanlar aslanı* ifadesiyle Hz. Ali kasdelilmiştir. Hz. Ali'nin ismi zikredilmediğinden kapalı istiareye örnektir.

Bu gönlümün sen sevgisi
Menim anam güzel anam
Sen oldun canım begçisi
Menim anam güzel anam... (22/1)

Bu dörtlüklerde ise anne, koruyuculuk vasfından dolayı *bekçiye* benzetilmiştir.

Telmih:

Telmih sanatı, konuşma veya yazı sırasında herkes tarafından bilinen geçmişteki bir olaya, kıssaya, ünlü bir kişiye, bir inanca veya yaygın bir atasözüne işaret etmeyi ve onu anımsatmayı içerir. Telmih edilen şey detaylı bir şekilde anlatılmaz; sadece bir iki sözcükle hatırlatılır. Bu sanat, okuyucunun veya dinleyicinin zihninde derin ve zengin bir bağlam oluşturur ve ifade edilen düşüncüyü daha etkili hâle getirir (Dilçin, 1983, s.461).

Derviş Avni'nin şiirlerinde tarihî olaylar, bu olayların geçtiği yerler, topluluklar ve ehl-i beyt mensupları ile diğer dinî şahsiyetler sıklıkla zikredilmiştir. Hâbil ile Kabil, Harut ile Marut, Firavun ve İbn-i Vüdd, Hz. Ali, Hasan ile Hüseyin, Hz. Fatıma, Yezid, Hacı Bektaş Veli Yesrib, Abbasiler, Haşimîler vd. gibi isimler birtakım tarihsel olayları ve olayların kahramanlarını hatırlatmak amacıyla özellikle mersiye türündeki şiirlerde kullanılmıştır.

Derviş Avni'nin şiirlerinde en fazla Kerbelâ olayına telmih yapılmıştır. Örneğin şu dörtlükte Hüseyin'in şehadetine atıf yapılmıştır:

Hiç olmaz Kerbelâ kanydan kalsın
 Hüseyin'in Asgar'ının kanın kim alsın?
 Yerine Abbas'ın, kolun kim salsın?
 Beklediğimiz yolunu, gel Mehdi'miz gel... (15/10)

Bir başka örnek olan 130. şiirde ise evine yapılan baskın sonucunda, Hz Fatıma'nın kaburga kemiklerinin kırılmasına bağlı olarak aytı ay sonra vefat etmesini konu edinmektedir:

Al haber babacan, gördüğüm dinle,
 Zulüm ile anamı vurdular baba.
 Kapının dalında durumuşdı anam,
 Sümüğün kapıdan kırdılar baba. (130/1)

Tecâhül-i ârif:

Bir gerçeği biliniyormuş gibi söylememek, yani bilinen bir durumu sanki bilmiyormuş gibi ifade etmek sanatı, tecâhül-i ârif olarak adlandırılır. Bu sanat, ne tamamen cehaleti ne de bilginin saklanması içerir; aksine, bilgi sahibi olduğu bir konuyu çeşitli sebeplerle bilmezmiş gibi dolaylı yollarla anlatma tekniğini kullanır. Tecâhül-i ârif uygulandığında, genellikle abartı (mübalağa) ve soru sorma (istifham) sanatlarından da faydalanılır (Dilçin, 1983, s. 441).

Derviş Avni şiirlerinde az sayıda tecâhül-i ârif sanatına başvurmuştur. Aşağıdaki örnekte “Biz seni görmeğe, bekliyoruz nerede” ifadesinde on ikinci İmam Mehdi'nin gayb âleminde olduğu bilindiği hâlde bilinmezlikten gelinmektedir:

...Âlemin gönlüne, çekilip perde
 Şeytan aşikâr olup geziri yerde
 Biz seni görmeğe, bekliyoruz nerede
 Beklediğimiz yolunu, gel Mehdi'miz gel (15/6)

Tezat:

İki düşünce, duygu veya hayal arasında karşıt nitelikleri ve benzerlikleri bir arada ifade etme sanatı, edebî metinlerde yaygın olarak kullanılan bir tekniktir. Bu sanat, farklı niteliklerin veya özelliklerin bir arada gösterilmesiyle oluşan zıtlıkları vurgular. Aynı zamanda, bir şeyin birbirine zıt görünen özelliklerini ortaya çıkarmak da bu sanatın bir parçasını oluşturur (Dilçin, 1983, s. 449).

Avni'nin şiirlerinde “can feda edip yerine başka bir can alma (ölüm/yaşam)” (6/7), “yer ile gök” (5/9), “zengin ile fakir” (15/8), “şeytan ve iman” (19/5), “yanmak ve sönmek” (32/1) gibi zıt kavramların kullanımı tezat sanatına örneklerdir.

Teşhis ve intak:

Teşhis, nesneleri veya soyut kavramları insan özellikleriyle donatma sanatıdır. Bu, canlı veya cansız varlıkların insan kişiliğiyle canlandırılmasıdır. İntak ise, bir nesnenin veya kavramın konuşma yeteneği kazanmasını ifade eder (Dilçin, 1983, s. 419). Derviş Avni'nin şiirlerinde daha çok teşhis sanatı kullanılmıştır. Özellikle “Söz Var başlıklı 34. Siirde söz, insanın yapacağı pekçok işle ilgilendirilerek kisileştirilmiştir:

...Çok söz var dilip yalannan yalan

Söz de var evleri edipdi talan...(34/4)

Yine “Zindanın karanlığı olmuşdı gam yoldaşı” (26/6) mısraında zindanın karanlığı şaire dost olmuştur.

...Hâr dönderdi bağım güle

Hasret kaldı bülbül güle... (173/2)

Yukarıdaki mısralarda ise insana ait bir duygu olan “hasret çekme” duygusu bülbüle atfedilerek bülbül kişileştirilmiştir.

Hüsn-i talil:

Hüsn-i talil sanatı bir gerçek olayın ortaya çıkışını hayali ve güzel bir nedene bağlama sanatıdır. Fakat bu nedenin kesin bir yargıya dayanması gerektiği koşuluyla çalışır. Bu yönüyle Hüsn-i talil sanatı, tecâhül-i ârif sanatından belirgin bir şekilde ayrılır. Tecâhül-i ârif, genellikle bilinen bir gerçeğin gizlenmesi veya göz ardı edilmesi durumunu ifade ederken, bu sanat, olayları daha anlamlı kılan hayali nedenler üzerinden yorumlanmasını sağlar (Dilçin, 1983, s. 443).

Derviş Avni'nin şiirlerinde hüsn-i talil sanatının örnekleri azdır. “Balçığı dirri edipdir emrini mennan bilir” (35/6) mısrasında Allah'ın insanı balçıktan yaratmasının sebebi kulun emirlerini yerine getirmesi sebebine bağlanmıştır.

3.2. İçerik Özellikleri

3.2.1. Derviş Avni'nin şiirlerinde dinî unsurlar

Anadolu'da yaşayan Alevi ve Bektaşilerin inanç esasları, bazı noktalarda farklılıklar göstermesine rağmen, genel olarak Sünni İslam'ın temel inançlarıyla büyük bir uyum içerisinde. Bu durum, Alevi ve Bektaşi topluluklarının İslam dinine olan bağlılıklarını ve inançlarının kökenlerini anlamak açısından önemlidir. Alevi ve Bektaşilerin imamet anlayışı ve ehlibeyte olan derin bağlılıkları, onları Şii gruplarla

benzer bir konuma yerleştirir. Ancak Türkiye’deki Alevi toplumu, genel olarak kendilerini herhangi bir Şii mezhebine mensup olarak görmemekte ve Sünni topluluklarla birlikte yaşamının getirdiği kültürel etkileşimle kendi özgün kimliklerini korumaktadır.

Alevi-Bektaşî inançlarının temeli, Allah’ın birliği ve varlığını ifade eden tevhit inancına dayanmaktadır. Bu inanç, tarih boyunca bu toplulukların manevi dünyasında merkezi bir rol oynamıştır. Tevhit anlayışı, tasavvuf geleneğinden beslenerek derin bir anlam kazanmıştır. Allah, her şeyin yaratıcısı ve tüm varlıkların kaynağıdır; O, hiçbir şeye benzemeyen ve eşi olmayan yüce bir varlıktır. Bazı görüşler, Hz. Ali’nin Tanrı olarak kabul edilmesine yönelik yorumlar öne sürmektedir. Ancak, bu durumun tasavvuftaki vahdet-i vücud anlayışının farklı bir yansıması olarak değerlendirilmesi gerekir. Allah, her şeyi yoktan var ederek evreni oluşturmuş, bilinmek amacıyla insanları yaratmıştır. Bu bağlamda, Alevi-Bektaşî inancına sahip bireyler, Allah’ın bağışlayıcı ve merhamet dolu özelliğini vurgulayarak ibadetlerinde daha esnek bir tutum sergilemektedirler. Onlara göre, Allah’ın çeşitli isim ve sıfatları, diğer varlıklarda dağılmış durumdayken, insan ruhunda bu özellikler bir arada ve tam olarak bulunur. Bu düşünce, “kendinî bilen Rabbinî bilir” ifadesiyle özetlenir; yani kişinin kendini anlaması, onun yaratıcısının gerçekliğine ulaşma yolunda bir anahtar niteliği taşır. Bu nedenle, Alevi-Bektaşî toplulukları insanın kendinî tanımasının manevi gelişim ve aydınlanma açısından son derece önemli olduğuna inanırlar (İpek ve d., 196).

Öte yandan, Irak Türkmen Alevileri ve Bektaşîleri için bu durum farklı bir görünüm sergilemektedir. Bu topluluklar, neredeyse tamamı kendilerini Şii olarak tanımlamakta ve bu mezhebin inanç ve pratiklerini yaşamlarının merkezine almaktadırlar. Bu bağlamda, Irak’taki Alevi topluluğunun Şii kimliği inanç sistemlerinin önemli bir parçasını oluştururken, Türkiye’deki Alevilerin kimlik algısı daha çok kendilerine özgü bir inanç pratiği etrafında şekillenmektedir.

Derviş Avni’nin şiirleri incelendiğinde, Bektaşî inancının etkisinin belirgin bir şekilde hissedildiği görülmektedir. Bu şiirlerde, Allah’a, Peygamber’e ve onun soyundan gelenler ile Hz. Ali’ye olan derin bir inanç, ana tema olarak ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda, Avni’nin şiirleri, mistik ve tasavvufi öğretilerin yanı sıra, dinî değerlere olan bağlılığını da yansıtmaktadır.

3.2.1.1. Allah

Derviş Avni şiirlerinin doksan birinde Allah'ı anmakta ve ona duyduğu derin sevgi, inanç ve ulvi bağı belirgin bir şekilde öne çıkarmaktadır. Bu şiirlerde tevhit inancı, Alla'a yalvarma, yaratılış için şükretme, sıfatlarını zikrederek övme, bağışlanmayı dileme, gazabından korkma gibi hususlar ön plandadır.

Ben kulam sennendi ricam
Derdime derman Allah'ım
Sennen özge yok ilticam
Her şeyde sultan Allah'ım (2/1)

Yukarıdaki dörtlük ile başlayan "Ey Allah'ım" başlıklı şiirinde şair, yalnızca Allah'a başvurarak O'nun tek ilah olduğuna olan inancını ortaya koyar. Bu söylem, İslam'ın temel ilkelerinden biri olan tevhid anlayışını yansıtır. Ayrıca, "Her şeyde sultan Allahım" ifadesi, şairin Allah'a olan teslimiyetini ve O'nun her şeyin üstünde bir otorite olduğuna dair inancını belirtir.

Avni şiirlerinde "Hû" zikri aracılığı ile de Allah'ın varlığına ve birliğine işaret etmekte, aynı zamanda bu zikrin gönüllerde, açan bir güle benzer bir huzur ve güzellik getirdiğine vurgu yapmaktadır:

Hû söyle Hûdan evvel, Hû ehli olu kul,
Hû diyen bular yol, Hû, yâ Hû, Allah Hû. (98/2)

3.2.1.2. Peygamberler

Hz. Muhammed:

Peygamber, Allah'ın insanlara mesajlar iletmek üzere seçtiği elçilerdir. Tarih boyunca gelmiş peygamberler, insanları ahlaki ve etik değerlere yönlendirme, onları doğru yola sevk etme ve Allah'ın emirlerini insanlara iletmekle yükümlü olmuşlardır. İslam inancında Hz. Muhammed, bu görevleri en son üstlenen peygamberdir.

Bektaşî şairi Derviş Avni, şiirlerinde peygamberlere, özellikle de Hz. Muhammed'e olan sevgisini vebağlılığını naat türündeki pek çok şiirinde dile getirmiştir. Şiirlerde Peygamber'e duyduğu bağlılık, saygı ve hayranlık, belirgin ve etkileyici bir şekilde yansıtılmıştır. Avni, Peygamber sözleri olan hadisler hakkında bilgi sahibidir. Aşağıdaki beyitte şair, sahih olduğu tartışmalı ancak halk arasında yaygın olan "*Levlake levlak le ma halektül eflak* (Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım)" hadisine telmih yaparak evrenin yaratılış sebebini Hz. Muhammed'in varlığına bağlamaktadır:

Senin yüzünnen yerle gök çarkı dolanı asmanda
Senin ismin muhiplere gülşandı yâ Resûlallâh (28/2)

Derviş Avni aşağıda yer alan beyitte “*Peygamberler sevinsinler, Muhammed ta Nebi Şit*” dizesiyle sonuncu peygamber olan Hz. Muhammed’den, Nebi Şit’e kadar olan peygamberlere iman ettiğini belirtir²⁰:

Peygamberler sevinsinler, Muhammed ta Nebi Şit,

Dua için göğ semtine, eller açmışık ağa. (24/4)

Şair, Hz. Muhammed’i konu ettiği her şiirinde onun yüceliğini ve insanlık

için taşıdığı önemi etkileyici bir dille dile getirir:

Gelmemiş senin tek bir daha gelmez

Allah’dan bir başka sırrını bilmez

Seni çok sevenler kalb evi ölmez

Allah’ın sevgili canım Muhammed (3/2)

Diğer Peygamberler:

Derviş Avni’nin elli bir adet şiiri doğrudan Hz. Muhammed ile ilgilidir. Bunların dışında bazı şiirlerinde diğer peygamberlerin de anımsandığı görülebilmektedir. Örneğin 29. Şiirin ikinci dördlüğünde Musa’ya Tevrat, Davud’a Zebur, İsa’ya İncil verildiğini ve Muhammed’e Kur’an’ın indirildiğini söyler. Bir şiirinde Hz. Peygamber’in varlığının ezelden beri gelen peygamberler tarafından bir sırr-ı meknun olarak bilindiğini, bu sırrın Hz. Âdem’den Hz. İsa’ya taşındığını dile getirerek üstü kapalı şekilde bütün peygamberleri anmış olur:

Feltedir dehre gelmiş âlemde,

Edhar yazılmış, ezelden Mustafa’nın,

Güher-i mazmumıdı gevher,

Âdem’den İsa Nebi’ye bir sırr-ı meknunıdı. (182/2)

Aşağıda yer alan beyitte evladını kaybeden Hz. Âdem’in yas tutması, Hz.

Hüseyin’in şehit edilmesiyle karşılaştırılarak ilk peygamber zikredilir:

Evvel yasını dutan

Babamız Âdem’di

Başsız kefensizdi

Hüseyin imamıdı (183/8)

Derviş Avni şiirlerinde Hz. Musa’yı da anmaktadır: Hz. Musâ’nın Firavun’a karşı üstün gelen kudretini anlatır, O’nun *yed-i beyzâ* mucizesine dikkat çeker (182/6).

Yine Hz. Musâ’nın Tur Dağı’na çıkışına şu dörtlülle telmihte bulunu:

Ağlaram gizli gizli

Şevk-ı firâkın nârına

Musâ gibi Tur dağına

Gönlüm çoban oldu gör (184/11)

²⁰ “Nebi” kelimesi Arapça’da “peygamber” anlamına gelir. “Şit” ise, İslam inancında Hz. Âdem’in oğlu ve dolayısıyla ilk peygamberlerden biri olarak kabul edilir ve bu konuya dair bilgiler, genellikle Kur’an-ı Kerim’in tefsirlerinde ve bazı hadis kitaplarında yer alır. Fakat bu konu ile ilgili bir ayet ya da hadis mevcut değildir (Temiz, 2007, s. 67-68).

Aşağıdaki şiirinde ise Avni, Âdem ve Nuh peygamberleri birlikte anar:

Âdem desem hatadır
Kurtardı Nuh, hem Musâ'nı
Kum altından ejderhanı
Bölene benzer heman (194/14)

3.2.1.3. Kutsal kitaplar

Kutsal kitaplar, insanlara manevi yol gösterici olarak vahyedildiği kabul edilen ilahi kaynaklardır. İslamiyet, Yahudilik, Hristiyanlık ve Hinduizm gibi dinler, kendilerine ait kutsal metinlerle birlikte ahlaki ve toplumsal ilkeler sunmaktadır. İslam dininde dört temel kutsal kitap bulunur: *Tevrat*, *Zebur*, *İncil* ve *Kur'an-ı Kerîm*.

Derviş Avni İslam inancına oldukça bağlı, Kur'an'a adeta âşık bir kişiliğe sahiptir. Bu durum şairin şiirlerine de yansımaktadır. Avni, Allah'a şükrederek birliğine ve kitabına inandığını ifade eder. Kur'an'ı Allah'ın indirdiği kutsal bir kitap olarak dile getirir (2/2).

Aşağıdaki beyitte ise Avni, Allah lafzı yerine bir kez Türkçe Tanrı sözünü kullanmış, Kur'an'ın Hz. Muhammed'in davasının bir parçası ve dinin yayılmasında önemli olduğunu ifade etmiştir:

Ezel hakdır yüce Tanrım, uzamasından belliymiş
Kuran'ı tebliğ, Muhammed davasından belliymiş

Saflar yaran-ı leşker-i Ku'ran, ol vasiy-i Mustafa
Neşr eden dinin şanın, livasından belliymiş... (118/1-2)

Avni, Allah'ın niteliklerinin anlaşılması olduğunu ve Kur'an'ın insanların hayranlık duyduğu bir kitap olduğunu ifade eder. Kur'an'a olan saygısını vurgular:

Takdir olmaz hiç avsâfın hak, mevcudsin lâmekânsın
Âlem senin Kuran'ına kalubdılar hayran, yâ Rabb (66/4)

Şairin şiirlerinde diğer kutsal kitaplara da yer verilmiştir. Bu örneklerde de diğer Hak kitaplar Kur'an ile bağdaştırılmaktadır:

...Suhuf-ı Zebur, Tevrat, İncil, dördü Kur'an sahilinde
Nebiler bulmazdı necat dar vaktında kalan yerde
İkrar edüp tüm nebiler koş adına Muhammed'in
Ecr-i Kur'an'ın tebligini Allah meveddet istedi... (64/6)

...Kalbimi yandırdı bu âşık sever
Bu ayrılığ, Rabbim, ne zaman biter
İçerim, kavruldu, ah diye diye
Yarımin veçhidir, İncil ü Tevrat... (159/3)

3.2.1.4. Melekler

“Melek” kelimesi, Sami dillerinde “göndermek” anlamını taşır. Bu kökten gelen “melek” sözcüğü, “haberci,” “elçi” ve “güç sahibi” gibi anlamlara sahiptir. İslami terminolojide ise, melekler duyularla algılanamayan, özel yeteneklerle donatılmış ve yalnızca Allah’ın emirlerini yerine getirmekle yükümlü varlıklar olarak tanımlanır. İslam inancında nurdan yaratılan melekler, Allah’ın iradesine tabi olup dünya ve evrenin yönetiminde çeşitli görevler üstlenirler. Görevleri arasında Allah’ın emirlerini yerine getirmek, insanları korumak ve yaratılış amacını gerçekleştirmek gibi temel işlevler yer alır (Akdoğan,2019, s.7). bu çerçevede Avni’nin şiirlerinde geçen melekler şunlardır:

Cebrâil:

Kur'an-ı Kerim’de Cebrâil’in ismi üç farklı ayette “Cibrîl” olarak geçmektedir. Bunlar Bakara Suresi 97 ve 98. ve Tahrîm Suresi 4. ayetlerdir. “Cibrîl” ismi, “cibr” ve “îl” kelimelerinin birleşiminden oluşur. Arap dilinde “cibr,” güç veya kuvvet anlamına gelirken, “îl” ifadesi Allah veya ilah anlamındadır. Bu birleşim “Allah’ın kulu” veya “Allah’ın güçlü elçisi” anlamına gelmektedir. İbn Abbas ve birçok dil bilgini bu açıklamayı yaparken, “Cibrîl” isminin Allah’a yakınlığı ve kutsallığı ifade eden bir anlam taşıdığını belirtir (Çolak, 2012, s. 65).

Derviş Avni’nin şiirlerinde Cebrâil a.s., “Cibril” olarak anılmaktadır. Avni, şiirlerinde Ali’yi her ilim ve irfanın kaynağı olarak görür. Cebrail’in (Cibril) Ali’nin kapısında olduğunu ve ona üstatlık ettiğini söyler (4/11). Cebrail’i anarken onun Kevser suyu gibi ses çıkardığını ve ismini açıkça duyurduğunu anlatır (19/8). Şair, her cuma günü Cebrail’in adını duyurmasını beklediklerini söyler. Gözlerinin yolda olduğunu ve Cebrail’i bahçelerinde açan bir gül gibi görmek istediklerini belirtir (24/1). Aşağıdaki şiirde ise Avni, genç yaşta cennetin vilayetinde naip olduğunu ve Cebrail’in onun koruyucusu olduğunu ifade eder. Meleklerin ona “ağa” dediğini belirtir:

Cevanıyam cennetin vilâyet nâibiyem,
Baba kardaştan sora imâmet kâimiyem.
Beşğimde balaykan Cibril’in sahibiyem,
Melekler yerde gökde mene ağam diyeller. (59/8)

Azrâil:

Kur'an-ı Kerim’de “Azrâil” ismi doğrudan geçmez. Ancak ölüm meleği anlamına gelen “Melekü'l-Mevt” ifadesi kullanılır ve bu ifade ölümle görevlendirilmiş meleği tanımlar (Secde, 32:11). İslam literatüründe ve hadislerde ise “Azrâil” ismi

ölüm meleği için yaygın olarak kullanılır. İslam kaynaklarına göre Melekü'l-Mevt'in, Allah'ın izni ile insanların canını almakla sorumlu olduğu kabul edilir. Bu nedenle Melekü'l-Mevt, hem Kur'an'da bahsedilen görevine hem de literatürde kazandığı ismine istinaden “Azrâil” olarak anılmıştır (Çolak, 2012, s.76).

Avni, şiirlerinde Azrail'in ruhunu almak için geldiğinde, onunla şöyle bir konuşma yapmış gibi görünür: Eğer toprak olsaydı, ruhunu savurmayı dilerdi. Yüklenmiş olduğu amellerin, hesap gününde Hak divanında sorgulanacağını ifade eder (21/3). Ayrıca şair insanların Allah'a isyan etmemesi gerektiğini vurgular. Her zaman Allah'ı anarak sabırlı olmalarını ve Azrail'in de yaratıldığını hatırlatır (43/8). Azrail'in zengin-fakir ayırt etmeden herkesi alacağını belirtir (62/19). Bu, ölümün tüm insanları eşit kıldığına dair bir mesajdır. Aşağıdaki beyitte ise Azrail hiç kimseyi tanımadan ruhu alır; bu, ölümün kaçınılmaz olduğunu ve insanın gücünün paradan veya varlıktan bağımsız olduğunu gösterir:

...Habersiz Azrail karşında durar
Emr-i hakdan yerde ruhunu alar
Tanımaz kimseni, ne sül sorar
Gücün bine karşı, kuvvat para etmez... (85/4)

İsrâfil:

Kelime anlamı olarak, “Allah'ın kulu” veya “Rahmân'ın kulu” anlamlarını taşır (Nisâ 4:97). Bu terim, İslam mitolojisinde özellikle kıyamet günü Sûr'a üflemesiyle tanınan bir meleğe işaret eder. İslami kaynaklarda İsrâfil, Allah tarafından dünyaya gönderilen dört büyük melekten biri olarak kabul edilir ve onun Sûr'a üfleyişiyle kıyametin kopacağı belirtilir (Çolak, 2012, s. 89).

Derviş Avni'nin şiirlerinde melek olarak İsrâfil ismi sadece tek beyitte geçmektedir. Burada Sur yerel ağızla düdük olarak ifade edilmiş ve düdük çalındığında kurtuluşun olmayacağı vurgulanmıştır:

Şükürler özüne, veripdi hayat
İsrafil düdüğü koymaz selamet
Zamanın sonunda kopar kıyamet
Ölünü dirilden bir tek Allah'dır (46/8)

3.2.1.5. Ayetler ve hadisler

Derviş Avni yazmış olduğu şiirlerde Kur'an ayetleri ve hadisleri, sadece bir bilgi veya süs unsuru olarak değil, şiirin temel çatısını kuran inançsal referanslar olarak yer almaktadır. Aşağıdaki beyitte geçen “*lem yelid lem yûled*” ifadesi, doğrudan İhlâs

Suresi'nin üçüncü ve dördüncü ayetlerinden alınmıştır. Bu kullanım, şairin Kur'ânî referanslara hâkimiyetini ve ilahî birliğe-tevhide inancını ifade etmektedir:

...Sen Vâhid, sen Ahad, Allah yâ Allah
Sennendi her imdam, Allah yâ Allah
Lem yelid lem yûled, Allah yâ Allah
Sen sen kerem-kânım, elhamdülillâh... (23/12)

Aşağıda yer alan beyitte “*mâ yantiku ani'l-heva*” ifadesi, Necm Suresi, 3. ayetten alınmıştır ve “O, hevasından konuşmaz” anlamındadır. Bu kullanım, şiirin ilahi vahiye tam inancını sergiler:

Çok hikmet var keliminde mâ yantiku ani'l-heva,
Halavet katmış hak onun kelimine Muhammed'in. (64/4)

Beyitelerde yer alan ayetler ve hadisler, bazen ehlibeyt merkezli bir yorumla yeniden okunmuştur:

...Elyevme ekmeltü leküm, din Ali'den oldu tamam
Sakifeden zulm kahtı, gözler yaş, mazlum ağlar... (123/6)

Bu beyitte Derviş Avni, Mâide Suresi 3. ayette geçen “*el-yevme ekmeltü leküm dineküm...*” ifadesini merkeze alarak şiirsel ve mezhebi bir yoruma gitmiştir. Ayetin orijinal bağlamı İslam dininin tamamlandığını bildirmekle beraber, şair burada bu tamamlanmayı “Ali” üzerinden kurar. “din Ali'den oldu tamam” ifadesi, özellikle Şii düşüncede Gadir-i Hum hadisesine yapılan göndermeyle dinin kemâlinin Hz. Ali'nin imametiyile mümkün olduğuna dair anlayışı yansıtır.

...Hak seni insan yaratmış, ahsen-i takvîmsin sen
Ahdi ver din-i Kur'an'a, nâr ehlinden irağ ol... (127/6)

Bu beyitte ise Kur'an'ın Tîn Suresi 4. ayeti olan “*Le-kad halakna'l-insâne fi ahseni takvîm*” ayetinden hareketle insanın yaratılıştaki üstünlüğü dile getirilir. Şair, insanın “ahsen-i takvîm” üzere yaratıldığını hatırlatırken, bu değer anlamlı olabilmesi için bireyin Kur'an'a ahd vermesi, yani onun emirlerine tabi olması gerektiğini vurgular.

...Muhammed'le Murtaza'ya, levla Fatıma halkı
Vücuda mâ haleknakum, illet ikrardı Zehra... (137/5)

Bu beyitte ise Derviş Avni İslamî gelenekte özellikle tasavvufî ve Şii çizgide yer bulan “levlâke” hadisine benzer bir yorumu işler. “Levla Fatıma” ifadesi, kainatın yaratılışının Hz. Fatıma'nın hatırına olduğu anlayışına dayanır. Hadisin “levlâke lemâ halaktü'l-eflâk” (Sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım) şeklindeki rivayetinde Hz. Peygamber merkeze alınırken, şair burada “illet-i hilkat” anlayışını Fatıma üzerinden yeniden yapılandırılır. İkinci mısırda “vücuda mâ haleknakum” ifadesiyle ayet diliyle konuşulur; yaratılışın sırrı Zehra'nın ikrarına bağlanır.

...Hel etâ ala'd-dehri Fatma hem iki oğluna

Üç gün açlığ medhinde sensen insân yâ Ali... (138/9)

Bu beyit doğrudan İnsan (Dehr) Suresi'nin ilk ayetine gönderme yapmaktadır: "*Hel etâ ale'l-insâni hînum min ed-dehri lem yekun şey'en mezkûrâ.*" Özellikle bu surenin, Hz. Ali, Hz. Fatıma ve çocuklarının üç gün üst üste aç kalmalarına rağmen yiyeceklerini yetim, yoksul ve esire vermeleri üzerine indiği rivayeti, klasik İslam tefsirlerinde yer bulmuştur.

3.2.1.6. İbadet ile ilgili kavramlar

Derviş Avni'nin şiirlerinde, ibadetle ilgili kavramlara sıkça rastlanmaktadır. Bu şiirlerde, ibadetin yalnızca bir dinî yükümlülük olarak değil, aynı zamanda manevi bir arınma ve Allah'a yakınlaşma aracı olarak ele alındığı görülmektedir. İbadet kavramı, Avni'nin şiirlerinde derin bir ruhsal deneyim olarak işlenmiş ve çeşitli metaforlar ve sembollerle zenginleştirilmiştir.

Namaz:

Bektaşî erkannamelerinde namaz konusu ayrıntılı şekilde ele alınmakta ve anlatım büyük ölçüde Hanefî mezhebinin kurallarına dayanmaktadır (Kutlu, 2006: 175-180). Özellikle abdestin nasıl alınacağı anlatılırken, Hanefî mezhebine uygun olarak başın dörtte birinin mesh edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu uygulama yalnızca Hanefilikte geçerlidir. Namaz vakitleri, rekât sayıları ve bu ibadetle ilgili diğer kurallar da yine Hanefî mezhebine göre düzenlenmiştir. Örneğin günlük namazların toplamda kırk rekâttan oluştuğu belirtilir. Bu anlayışın, Pir Sultan Abdal'ın deyişlerinde de yansıdığı görülmektedir (Kaplan, 2010, s. 95).

Şiilikte ise beş vakit namaz genellikle üç vakitte birleştirilerek kılınır. Bu durum dikkate alındığında, Bektaşilikte Hanefî mezhebinin etkisinin daha güçlü olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca erkannamelerde vitir namazı vacip olarak kabul edilmekte, Cuma namazı için en az üç kişinin yeterli olduğu belirtilmektedir. Bayram namazının vacip sayılması, cenaze ve teravih namazlarının Hanefî kurallarına uygun şekilde açıklanması da bu etkiyi desteklemektedir (Teber, 2008, s. 133). Buna karşılık Caferî mezhebinde bayram namazı müstehap, yani yapılması sevap ama zorunlu olmayan bir ibadet olarak kabul edilir ve tek başına da kılınabilir. Cuma namazı ise en az beş kişiyle kılınabilir. Her ne kadar günümüzde farz olarak görülmesi de kılınmasında bir sakınca olmadığı düşünülür (Albayrak, 2006, s. 74-75).

Derviş Avni'nin şiirlerinde namaz, derin bir manevi ve ahlaki değer olarak sıkça işlenmektedir. Avni, namazı Allah'a olan şükürün, kulluk bilincinin ve dinî sorumlulukların bir yansıması olarak görür. Şiirlerinde, namaz kılmamanın büyük bir

eksiklik ve günah olduğunu, ibadet edenlerin ise Allah katında değerli olduklarını vurgular:

Nimet verdin saya gelmez,
Münkir münafık şükr etmez,
Her kim olsun namaz kılmaz,
Yerleri niran Allah`ım. (2/6)

Fakiri zengini kara beyazı,
Sen ümmi resulsen öğrettin yazı,
Nebilere kıldın gök de namazı,
Allah`ın sevgili canım Muhammed. (3/5)

Derviş Avni, İmam Hüseyin ve Kerbela ile ilgili şiirlerinde namazın kan ile yazıldığı, yani fedakârlık ve şehadetle iç içe geçmiş bir ibadet olduğunu vurgular. Hüseyin`in Kerbela`da verdiği mücadele, namazın ve dinî değerlerin savunulması adına yapılmış büyük bir fedakârlık olarak gösterilir (11/3, 30/3, 63/8).

Avni, namazı aynı zamanda ahiret gününde insanların durumunu belirleyen önemli bir amel olarak tanımlar ve seher vakti kılınan namazın özellikle bereketli ve makbul olduğunu ifade eder:

...Seherde kılınan gece namazı
Seni Hak yolunda yazallar gazi
Seher rızkı sençin çok eyler azı
Seher ruz-i mahşer hâl beyân eyler... (77/8)

Oruç ve zekât:

Irak`taki Bektaşilere göre oruç, Caferî ve Hanefî mezheplerinde olduğu gibi üç kategoriye ayrılır: farz, müstehab ve haram. Farz oruçlar da kendi içinde, doğrudan farz olanlar (örneğin Ramazan orucu) ve belirli sebeplerle farz hâline gelenler olarak ikiye ayrılmaktadır. Müstehab oruçlar ise özellikle Recep ve Şaban aylarıyla kutsal kabul edilen diğer günlerde tutulanlardır. Her ne kadar Ramazan orucu Bektaşiler arasında öncelikli bir ibadet olarak algılanmasa da, Taşgîn`in çalışması bu toplulukta oruç tutma eğiliminin genel olarak yüksek olduğunu ortaya koymuştur (Taşgîn, 1997, s. 178). Fırat`ın araştırmasında ise oruç, Alevî inancında dinî bir sorumluluk olarak değerlendirilmekte; Ramazan orucuna verilen önem düşük kalırken, Muharrem orucuna daha fazla değer atfedilmektedir (Fırat, 2005).

Aleviliğin temel metinleri arasında yer alan Buyruk ve Makalat`ta ise zekât, Allah`ın bir emri olarak belirtilmekte ve ibadetler arasında sayılmaktadır (Buyruk, 2006, s. 169; Hacı Bektaş Veli, 2002, s. 84). Uygulamada bazı farklılıklar bulunsa da, zekât konusunda genel bir mutabakatın varlığı, İslami hükümler doğrultusunda doğal bir sonuç olarak görülmektedir. Irak Bektaşileri için de zekât, İslam`ın temel

ibadetlerinden biri olarak namazdan sonra ikinci en önemli farz olarak kabul edilmektedir. Derviş Avni'nin şiirlerinde, oruç ve zekât ibadetleri bireysel ve toplumsal hayatın önemli unsurları olarak yer bulmuştur:

Oğlum, girdim yukuya, perişanım, sor meni
Ruhum çıkandan beri ne hâldeyim, gör meni
Sordular namaz, oruç, haccı, zekâtı, kums
Sırat Köprüsü üstünde çok duruttu, var meni... (21/1)

...Namaz, oruç farzında
Rükû, sücud beyninde
Muhlisın kalb evinde
Lâ ilâhe illallah, Muhammedün resûlullah, Aliyyün veliyyullah... (140/4)

...Susmag yok ağına diyer ne gelmiş
Ne namaz, ne oruç, ne hacca getmiş
Derviş Avni okur, gör dile gelmiş
Ârifle dilinden ister anlasın. (102/9)

Derviş Avni'nin şiirlerinde oruç Kerbela'da susuzluk çekme ile de eşleştirilmiştir.

...Şam hâkimi Muaviye
Ehl-i kine etti emir
Oruçluktan ac susuzluk
Sene iftar oldu zehir... (63/6)

Aşağıdaki dörtlükte geçen “*Sen sen namaz, sen sen zekat, hem haccü'l-ekberdi özün*” ifadesi ile Hz. Ali ibadetlerin özü olarak vurgulanmakta, dolaylı olarak Ali'ye olan bağlılıkla bu ibadetler bir tutulmaktadır:

...Hel etâ ala'd-dehri, Fatma hem ki oğluna
Üç gün alğ medhinde, sen sen insan yâ Ali
Sensen namaz, sensen zekat, hem haccü'l-ekberdi özün
Müminlerin safhasına oldun ünvan yâ Ali... (139/5)

Dinî günler ve geceler:

Derviş Avni'nin şiirlerinde Ramazan ayı, manevi bir zenginlik ve şerefın kaynağı olarak öne çıkmaktadır. Şair, bu ayın özelliklerini ve İmam Ali'nin doğum gecesini özel bir bağlamda ele alır. Ramazan, aynı zamanda İmam Ali'nin ve Hz. Muhammed'in önemine vurgu yaparak, bu dönemde müjdelenmiş bir zaman dilimi olarak tanımlanır.

Semâvat nur ile doldu,
Mustafa'ya müjde oldu,
Ramazan şerâfet buldu,
İmamın doğum geces. (7/1)

Bizden selam olsun,
Âl-i kisâya;
On beş Ramazanı,

Şeref-yâb edüp. (155/9)

Derviş Avni'nin şiirlerinde Kerbela olayı ve Hz. Hüseyin'in şehadeti bu ayda gerçekleştiği için Muharrem ayı kutsanır ve bu zaman dilimi ile derin bir duygusal bağ kurulur. Şair, her Muharrem'de kanların coştüğünü ve bu olayın derin bir etkisi olduğunu vurgular; bu ay, Zeynep'in acısını ve Kerbela'nın hatırasını canlı tutar (55/10, 96/10).

Muharrem ayında şairin kalbi gamla dolar. Bu ayda yaşanan acılar Hz. Hüseyin üzerinden hatırlanır ve bu asla unutulmaması gereken bir zamandır. Yine bu ayda Kerbela'ya nebilerin ruhunun ineceği ifade edilir:

...Geldi Muharrem ayı, gam ile kalbden üzü
Hüseyin sepen kan, göğdeki vakit olur kızıl
Bu ayda Kerbela'ya, nebiler eder nüzul
Gözyaşı ile vasi, sahib-i zaman gelir... (153/5)

3.2.1.7. Ahiret ile ilgili kavramlar

Derviş Avni, ahiret temasını şiirlerinde sıkça kullanır. Ahiret, onun için bu dünyadan sonra gideceği yerdir. Şiirlerinde cennet ve cehennemi anlatarak insanların yaptıklarıyla sonuçlarını düşünmelerini ister. Ona göre, ahiret inancı insanların yaşamlarına anlam katar. İman etmek ve iyi işler yapmak, ahiret hayatında önemli bir yer tutar. Ölümden sonraki yaşamın gerçek olduğunu hatırlatır ve bu konuda okuyucularını düşünmeye yönlendirir.

Ahiret:

Derviş Avni'nin şiirlerinde ahiret, insan yaşamının geçiciliğine ve bu dünyadaki davranışların sonucunun ahiretteki yansımalarına işaret eder:

..Câhil var, dünyanı canla kucaklar
Satar ahiretin cifeye ağlar
Diyer kalar benimçin bu güzel çağlar
Âhiret âlemin asla dar etmez... (85/3)

Derviş Avni, ahirete hazırlıkgı gitmek için namaz kılmayı ve tövbe etmeyi hatırlatır. İnançsız gidenin zor günleri olur, ibadet etmek şarttır der:

Dinsiz gitme ahirete,
Tövbe eyle gel namaza.
Yolun düşer çok zahmete,
Tövbe eyle gel namaza. (142/1)

Kıyamet:

Derviş Avni'nin şiirlerinde kıyamet teması yer bulmuştur. Kıyamet, bireylerin eylemlerinin sonuçlarını, hesap verme anını ve nihayetinde kurtuluş

umudunu sorgulatan bir olgu olarak öne çıkar. Aşağıdaki dörtlükte samimi müslümanların, ibadetlerini yerine getirenlerin kıyamet günü Hz. Muhammed tarafından cennetle müjdeleneceği ifade edilir:

...Aydan güneş eyler secde
Günahkârlar ister necde
Kıyametde veren müjde
Muhammeddir Muhammeddir... (172/9)

Kıyamet kavramı şair tarafından mecazi olarak da kullanılmıştır. Kerbela’da yaşananlar kıyamete benzetilmiştir:

...Deveden düştü Sükeyne
Haber verdin Ali ile
Âlem mebhut her emrine
Gör kıyametdir Hüseyin... (188/5)

Cennet ve cehennem:

Derviş Avni'nin şiirlerinde cennet ve cehennem kavramları iki çizgide işlenir. Munlardan ilki ehlibeyt mensuplarının cennete gideceği, bunlara zulüm edenlerin ise cehenneme gideceği yönündedir. İkincisi ise dürüstlük ve ibadeti şiar edenlerin cennete, haksızlık edenlerin ve dinî vecibelerini yerine getirmeyenlerin cehenneme gideceği şeklindedir. Bunun yaynında “annelerin cennete gideceği” inancı da şiirlerde yer bulmuştur:

...Halal olsun sana cennet
Hakkın var, eylesen minnet
Kastamda sen etdün âhe,
Menim anam güzel anam... (22/5)

Derviş Avni şiirlerinde cennet tasvirleri de bulunmaktadır. Cennet bahçelerine, bu bahçelerdeki manevi huzura ve Kevser ırmağına sıklıkla işaret edilir:

Sevgisi hasanatdûr etmez pare bin seyyiat
Tuhfe-i bağ-ı Rıdvan hem serverü'l-lahdır Ali. (90/10)

Şeytanın zincirin dostum kiralım,
Mürşid destur versin, üzün görelim.
Bir kâse Kevser`den versin, içelim,
Doydum kana kana içmekden geldim. (94/5)

Öte yandan Cehennem ise kötü niyetli davranışların ve ahlaki sapmaların sonucu olarak gidilecek yerdir. Bu anlamda şair cehennem kavramını sadece bir ceza yeri değil, buranın korkusunu hatırlatarak aynı zamanda bir uyarıda bulunur ve kişinin seçimlerinin sonucu olarak bu hatırlatmayı yapar. Avni, cehennemle ilgili olarak günahkârların akıbetine dair güçlü anlatımlar sunarak bu hatırlatmayı pekiştirir:

Kim seni buğz eylese malim degi babası,
Nutfası şeytan odur, zinakârdır anası,

Amalleri hebâdır, cehennemdi devası,
Yolu dalalet yolu, hiç olmazlar amada. (89/6)

Gece sevgisi kulun eyler münacat,
Elin açar, senden diler her hacet.
Cehennem odunna etginnen necat,
Rahmet mahzarında devran Allah`ım. (142/3)

3.2.1.8. Diğer dinî mefhumlar

Dinî inançlar, insanların yaşamlarını şekillendiren önemli unsurlardır. Farklı dinlerin ve inançların kendine özgü kavramları vardır. Derviş Avni'nin şiirlerinde geçen dinî kavramlar şunlardır:

Şeytan:

Şeytan, İslam'da kötü bir varlık olarak tanımlanır. Allah'a isyan eden ve insanları günaha sürüklemeye çalışan bir düşmandır. İblis adıyla da bilinir. Derviş Avni'nin şiirlerinde şeytan, insanların kalplerine ve akıllarına kötü düşünceler sokarak onları sapkın yollara yönlendiren bir figür olarak görülmektedir. Divan'da yer alan 2, 3, 8, 10, 15, 25, 30, 36, 38, 40, 46, 68, 77, 83, 85, 89, 91, 99, 102, 107, 114, 123, 128, 134, 137, 142, 157, 164, 166, 168, 181, 186 numaralı şiirlerde şeytan kavramı geçmektedir. Şair, bu kavramı insanın içsel çatışmasının ve kötü yollara sapmanın sembolü olarak kullanmaktadır. Şeytanın etkisi altına girenlerin sonradan pişman olacağı belirtilir. Aynı zamanda okuyucular şeytanın tuzaklarına karşı dikkatli olmaları konusunda uyarılır:

...Kim dutarsa şeytan yolun, sonunda pişman olu
Her muhibbin mahşer günü, derdine lukmanı var...(29/6)

...Şeytanlar yat diyer sene seherde
Yatana açılmaz rahmeti perde
Barmağın dişlesen mahşeri yerde
Bu yatmag sıratda hâl yaman eyler... (77/3)

...Şeytana uyubdı başında taşar
Her meclis-i lehve döşegin döşer
Kaşanmayan yeri acığdan kaşar
İşine bahmadan ister anlasın... (102/3)

Ölüm:

Kur'an-ı Kerim'de "her canlı ölümü tadacaktır (Ali İmran,185) denilerek ölümün bütün canlılar için kaçınılmaz bir son olduğu ayetle vurgulanmıştır. Ölümünden sonra ahiret hayatı başlayacaktır. Ayrıca, Müminun Suresi'nde, bir kişinin ölüm anında "Rabbim, beni geri gönder ki, iyi işler yapayım" diyeceği aktarılır. Bu ifadeler,

yaşamın geçici olduğunu ve ahiretin kalıcı olduğunu vurgular. Yani, Kur'an'a göre ölüm bir son değil, yeni bir hayatın başlangıcıdır.

Derviş Avni, ölüm temasını şiirlerinde bir ibret vesilesi olarak ele alır. Ölümü akıllı insanlar için bir ders olarak görür. Ali'ye olan sevgisiyle ölümden korkmadığını belirtir. Ölümü yalnızlık ve çaresizlikle ilişkilendirir, kardeşiz olmanın ölümle eşdeğer olduğunu söyler.

...Ölüm ibret olup âkil insana
Gazabın ataşı gelmez beyâna
Bu zaif et sümük nece dayana
Derviş Avni korhar , var hazer etmez... (82/9)

..Bin kez ölsem razıyam, ölüne gösgüsün
Safhamız senin elinde, bahıp çizen yâ Ali
Ölüm korkudan yan, ba yan olardı kinar senden
Özün ayakınla gittin, oldun kurban yâ Ali... (139/12)

Günah:

Günah, İslam'da Allah'ın yasakladığı davranışlardır. Bu davranışları yapan kişiye de günahkâr denir. Günahlar, bazıları büyük, bazıları ise küçük olarak kabul edilir. Günahkâr, bu yasakları çiğneyen ve pişman olan kişidir. Günah işlemek insanın zayıf yönlerinden biridir. Ancak tövbe ederek bu günahlardan kurtulmak mümkündür. İslam'da tövbe, yapılan hataları düzeltmek için önemli bir yoldur (Bakara, 2-81).

Derviş Avni şiirlerinde, “günah” ve “günahkâr” temasını, tasavvufî bir bakış açısıyla ifade etmektedir. Avni, günah kavramını sadece bireysel bir hata veya ahlaki sapma olarak değil, aynı zamanda insanın yaratıcı karşısındaki küçük düşüşü ve kulun sürekli tövbe etme zorunluluğuna dair bir içsel çelişki olarak ele alır.

Derviş Avni'nin şiirlerinde günah ve günahkâr temaları aynı zamanda, derin bir özlem ve affetme arayışını yansıtmaktadır. Şair, günahların ağırlığını hissederken, Allah'a olan inancını ve ona yönelişini de dile getirir. Aşağıdaki dörtlüklerde günahlarının çokluğunu ve bunun yükünü taşıma zorluğunu anlatır. Aslında şair bu söyleyişle tasavvufî gelenekte sıkça karşılaşılan bir “nefs muhasebesi” sürecini hatırlatır:

...Günahlarım gelmez dile
Rahm eyle ben naçar kula
Eta senden men cahile
Her ata veren Allah'ım... (2/3)

...Cevrim çok olupdı, sende âşikâr
Sen rahmet deryası, menem günahkâr
Cehennem odunnan, ya Rabb sen kurtar
Abrar müminlere olaştır meni... (48/2)

Saçlarıma düştü beyaz
Ya Rabb, beni af etginen
Günahım çok, sevabım az
Ya Rabb, beni af etginen... (145/1)

Avni'nin yazmış olduğu beyitlerde ilahi bağışlama ve şefaate temaları da belirgin bir şekilde yer alır. “*Şefâatin günahkâra, dermandı yâ Resûlallâh*” dizesinde, Peygamber Efendimiz'in şefaatine duyulan inanç, günahkârın affedilme ümidiyle bağdaştırılır. Şair, bu beyitte, günahkârın kurtuluşunun yalnızca Allah'ın rahmetiyle mümkün olmadığını, aynı zamanda Peygamber'in şefaatinin de bu kurtuluştaki belirleyici bir rol oynayacağını ifade eder:

Şefâatin günahkâra, dermandı yâ Resûlallâh,
Cennet cehennem emrinle, fermanı yâ Resûlallâh. (28/1)

Şairin günahlarından ötürü bir çaresizlik hissi içinde bulunduğu ve bağlı olduğu inanç gereğince günahlarının affı için Hz. Ali'den de yardım isteyebilmektedir (37/2).

İman:

Allah'a ve peygamberlere duyulan derin inançtır. Bu inanç sadece sözde değil, yaşamda da kendini göstermelidir. Bektaşilikte sevgi ve hoşgörü çok önemlidir, bu yüzden insanlar arasındaki ilişkiler değerli kabul edilir. İmanın, kişiyi ruhsal olarak güçlendireceği ve gerçeklere daha yakınlaştıracığı düşünülür. Bektaşilik, insanı sevgiyle yüceltir ve imanın bu sevgiyle anlam kazanmasını sağlar (Birdoğan, 1992, s. 75).

Avni, imanın kaynağının Allah'a olan güven ve sevgiden doğduğunu belirtir (37/4). İman etmenin insanın ruhsal gelişimine katkı sağladığına ve onun yücelmesini sağladığına vurgu yapar (47/11). Allah'ın birliğine inanmak (tevhid), Resul'e bağlanmak ve Ali'nin velâyet makamında olduğunu kabul etmek iman için yeterlidir:

Götür kanaati magrur dünyadan,
Bir tek avuç toprak insana besdür.
Götür tevhidin resul ikrarın,
Ali vilâyeti imana besdür. (62/1)

Ümmet:

Derviş Avni'nin şiirlerinde ümmet kavramı, İslam'ın temel değerlerine ve tarihî şahsiyetlerine bağlılığı ifade eder. Ümmetin bir arada kalması için peygamberin öğretilerine uymak ve yakınlarının zinden gitmek gereklidir. O, ümmetin doğru yolda ilerlemesi için Hz. Muhammed, Ali ve Hüseyin gibi şahsiyetlerin örnek alınması

geretiğini belirtir. Özellikle Hz. Ali ve Hz. Hüseyin'den ümmetin doğru yola gelmesi için sık sık yardım istenir (84/11, 182/5, 187/6).

...Her ümmete yolladı bir peygamber
Her insanın dudu büyük bir defter
Ey Allah'ım Derviş Avni af ister
Allah bir'dir hiç şeriki yoktu yok (1/13)

Avni şiirlerinde ümmet temasını işlerken, Hz. Muhammed'e olan sevgi ve saygıyı sürekli olarak dile getirir (52/1, 172/3). Aşağıda dörtlükte de görüleceği üzere Hz. Muhammed, ümmetin hayat kaynağı, can damarıdır:

...Cebrâil geçmedi yanar kanatı
Allah hicabına yoktu kuvvati
Sensen bu ümmetin âb-ı hayatı
Allah'ın sevgili canım Muhammed... (3/6)

Şair, İslam peygamberi Hz. Muhammed ümmetin çeşitli mezheplerle bin parçaya bölündüğünü, bu yüzden düzenin bozulduğunu ve bunu düzeltecek olanın da Mehdi olduğu inancındadır. Mehdi, şiirlerde ümmetin kurtarıcısı olarak gösterilir:

Her gelen, özün bir mezheb kurub,
Ceddivin ümmeti, bin parça olup.
Babayın künbeti, na-hak yıkılıb,
Beklediğimiz yolunu, gel Mehdi'miz gel. (15/7)

Mümin:

Mümin, İslam dinine göre Allah'a ve peygamberlere inanan, dinin gerekliliklerine uyan kişidir. Müminler, inançları doğrultusunda dürüst, adil ve merhametli olmaya çalışırlar. İman, müminin hayatında önemli bir yere sahiptir ve bu inanç, onların davranışlarını şekillendirir. Kur'an-ı Kerim'de müminlerin bazı özellikleri belirtilmiştir; örneğin, inanan, namaz kılan ve başkalarına yardım eden kişiler olarak tanımlanırlar (Bakara, 2/177).

Avni, yazmış olduğu dizelerde dünyadaki müminler ve müşrikler arasındaki farka dikkat çeker. Müminin hem bu dünyadaki hem de ahiretteki değerine işaret eder. Müminin gerçek niteliği, ahlaki ve manevi gelişimi ile birlikte ele alınır. Ona göre, Hakk'ı arayanların ve bu yolda ilerleyenlerin, cennetin müjdecisi olan Muhammed Mustafa'ya ulaşma çabası içinde olması gerekir (29/10, 62/9).

Derviş Avni Bektaşî kültürü çerçevesinde, Hz. Hüseyin'in varlığının inananlar için taşıdığı anlamı vurgulayarak, Hüseyin'in gelişinin dünyaya bir anlam kattığını ve müminlerin ruhsal hayatında önemli rolü olduğunu ifade eder:

Sen bitersen dünya biter,
Mümin kalmaz hepsi iter,
Bu varlığın bize yeter,

Koş geldin dünyaya Hüseyin'im, koş geldin. (27/4)

Yezid'in müminleri zor duruma düşürdüğü ve müminleri bu durumdan kurtaracak kişinin Hz. Ali olduğu ve kurtuluş için O'ndan yardım istendiği pek çok şiirde görülür:

Ali, Yezid kaldırıp baş,
Şianın üregi ataş.
Seni çağırılar olaş,
Mümin kalıp ahu zara. (54/3)

Küfr

Derviş Avni, şiirlerinde küfür temasını genellikle dinî, ahlaki ve toplumsal eleştirilerle harmanlayarak işlemiştir. Küfür, kişinin içsel dünyasında bir zayıflık yaratır ve bu zayıflık, dışa yansarak toplumsal düzeni olumsuz etkiler. Küfür, sadece dilde ya da davranışlarda görülmemeli; aynı zamanda içsel olarak da temizlenmesi gereken bir olgudur. Bu bağlamda, Avni, kişinin ruhunda küfrün yok edilmesinin gerekliliğini ve bunun sabır ve kararlılıkla yapılması gerektiğini ifade eder:

..İmanda sabır kıl, özün itirme
Küfrini mahv eyle, dile götürme
Şahdan el olmasa, meydana girme
Bir attan, bir kilinc, civana besdür... (62/7)

..Küfrüm alup atdılar, gönlümde nur eğlendi.
Nurun ziyasından, hakda delil olmuşam... (93/6)

Şu dizelerde Avni, dinî dışsal bir biçimde yaşarken, içsel bir nifak içinde olanları eleştirir. Dışarıdan İslam'a uygun davrananların, içsel dünyalarında küfrü ve nifakı barındırdığına dikkat çeker:

...Dilde bes İslam'dılar her münkere gideller
Batınnan küfr-i nifakda din ile hükm edeller. (13/12)

Aşağıdaki dizelerde Avni, toplumun moral ve ahlaki çöküşünü ele alır. “Fısk-ı fücür” yani kötülük ve bozulma, tüm dünyada açıkça görülür. Küfür burada, hem bireysel hem de toplumsal anlamda bir düşüşü ifade eder. “*El ele, el küfre*” ifadesi, insanların birlikte kötülük yaptığını, hatta bu kötülüğü meşru görerek toplumun geneline yaydığını ima eder. Avni, bu toplumsal çöküşe karşı bir çözüm olarak Mehdi'yi bekler:

Olup fisk-ı fücür, âlemde aşikâr
El ele, el küfre, hepsi kahıblar.
Gör babay kubbesin, nece yıkıblar,
Beklediğimiz yolunu, gel Mehdi'miz gel. (15/2)

Aşağıdaki dizelerde ize küfrün ince bir çizgide olduğu, kısa bir sözün bile insanı küfre götürebileceğine vurgu yapılmıştır. “Lâ” sözü Arapça yok demektir. Yeri geldiğinde bir lâ sözünün insanı küfre götürebileceğine vurgu yapılmıştır:

Söz vardı lâ desen küfre döner
Söz de var savaşta gösteri hüner
Söz var adam oğlun süt gibi emer
Söz de var evleri tufanda koyar (34/9)

Kâfir:

Kâfir, İslam inancına göre Allah’a, peygamberlere veya kutsal kitaplara inanmayan, inkâr eden kişidir. İslam dininde inançsızlık, ruhsal bir karanlık olarak görülür. Kâfirlerin durumu, Kur’an’da çeşitli ayetlerde ele alınır ve onların ahiretteki karşılığı belirtilir (Bakara, 2:6-7).

Derviş Avni’nin şiirlerinde “kâfir” teması, dinî ve ahlaki yönden önemli bir yer tutar. Onun dilindeki kâfir kavramı Allah’a ve dinine inanmamayı ötesinde geleneksel, halk arasındaki yaygın anlamıyla yani dinî ayrımcılığın bir göstergesi olarak kullanılmıştır. Bir yandan Hz. Ali taraftarlarının kâfir ilan edilişi (168/7), diğer yandan da İslam’a ve Hz. Ali’nin öğretilerine karşı çıkanları tanımlamak için kullanılır:

...Çagırsağ olaşı her bir dar günde
Karşında durmazdı kâfir yüz binde
Dünyaya göz açtı Allah evinde
Aşkın isterig biz Ali`denig... (39/2)

Ben Ali`nin sevdasında, bil evvelden taciram bil
Ali aşkında ne gelse, şükür kıllam sabıram bil
Ali hubbi işiğ etmiş, bu gönlümün sarayını
Ali hubbin kâfir bilen, ben olu kafıram bil... (107/1)

Münkir:

Münkir, Tanrı’nın birliğini inkar eden anlamındadır. Şair, münkirleri inançsızlık, nankörlük ve dünya menfaatleri uğruna manevi değerleri terk eden kişiler olarak tasvir eder (128/9, 155/9). Allah’ın verdiği nimetlere şükr etmeyen, kulluk vazifesini yerine getirmeyen, çıkarları uğruna dinini satan kişileri münkir olarak vasıflandırır ve münkirlere karşı eleştirel bir söylem içindedir:

Nimet verdin saya gelmez,
Münkir münafık şükr etmez,
Her kim olsun namaz kılmaz,
Yerleri niran Allah`ım. (2/6)

Münkir dinîn satar bir avuç pula,
Getme, getme, geldin bu ulu yola.

Beni mecnun edüp bir gözü ala,
Kaşları gözüme hilal görünü. (181/7)

Müşrik:

Derviş Avni'nin şiirlerinde “müşrik” kavramı, yalnızca tarihsel bir inanç grubunu değil, hakikatten sapmış, kalben körleşmiş insan tipini simgeler. Müşriklik, şairin tasavvufî bakışında cehalet, kibir ve dünyevî arzularla özdeşleşen bir gaflet hâlidir. Bu bağlamda müşriklere karşılık olarak, irfan ve tebliğ yoluyla hakikati temsil eden peygamber ve velî figürleri öne çıkar. Örnek beyitte Ali'nin İslam'ı tebliğ etme görevini yerine getirirken, müşriklerin yanlış inançlarını düzelten bir işlevi olarak ele alınır. “*Müşriklere tebliğ etdi*” ifadesi ile Avni, Ali'nin, müşriklerin batıl inançlarına karşı doğruyu anlatmaya çalıştığını belirtir:

Oku gör, tefekkür et, Nehc-i Ali belağatı.
Her satrı bir deve yükü bazlı tefsiratı.
Müşriklere tebliğ etdi, sureti'l-beraati.
Gümansız Allah'ın şiri, Ali'den ahzer yazılmış. (182/10)

Aşağıdaki dörtlükte Derviş Avni, müşrik temasını Hz. Muhammed'in doğumuyla karanlığın sona ermesi bağlamında işler:

Bağlandı şeytanlar biri birbirine,
Doğum gece bir gök döndü düğüne,
Müşrikler her yerde geldiler dine,
Allah'ın sevgili canım Muhammed. (3/8)

Helal, haram:

Derviş Avni'nin şiirlerinde helal ve haram teması sıkça işlenmiştir. Şair, haramın sadece maddi değil, aynı zamanda ruhsal kirlenmeye yol açtığını; helalin ise manevi huzura ulaşmanın asıl yolu olduğunu savunur. Helal bir yandan dünyevi zevklerden ve haramdan uzak durmayı simgelerken, diğer yandan manevi bir doğruluğa ve temizliğe işaret eder (31/4, 40/4, 46/1, 49/1, 71/3, 85/2, 99/4, 160/3). Ona göre haram yiyenler da Allah korkusu yoktur. Bunlar, insanlara tuzak kurarak malk mülk toplayıp zenginlik içinde dünyevi işlerle uğraşırlar. Ayrıca haram mala el uzatanların iç dünyalarının kararacağı ve öbür dünyada yılan olarak karşılarna çıkacağı vurhulanır:

...Haram malı mülkü gizli toplullar
Nakışlı her levn dam daş yapullar
Hakın kullarına torlar kurullar
Çokunu Allah'dan korkan bulmadım... (25/4)

...El uzatma haram mala
İlan olursun seni çalar

Düşer işin kara kula
Âhir zindan borcun ister... (200/4)

Avni'nin şiirlerinde helal-haram kavramları mecazi anlamda da kullanılmıştır. Birinin “kanının helal olması” deyimini (yani öldürülmesi), dinî çatışmadan doğan düşmanlıkla ilişkilendirilerek kullanılmıştır. Aşağıdaki dörtlük, ehlibeyt sevenlerinin kaâfir ilan edilerek kanlarının helal olduğuna dair geliştirilen söyleme işaret eder. Burada Mehdi'den bir an önce gelip bu muhibleri kurtarması istenir:

...Çohu sizi sevenleri, kâfir bililler ağa
Mekke'de fetva veriller, hiç gitmiyeg irağ.
Kanımız halal edübler, düşmüşig böyle çağ,
Gel özün kurtar bizleri, birden itmişig ağa... (24/6)

Aşağıdaki beyitte ise haram kavramına mecazi bir anlam yüklenmiş ve Kerbala'da susuz bırakılan masumların durumlarına telmihte bulunulmuştur. “*Hüseyinsiz su haram bana*” ifadesiyle, İmam Hüseyin'e olan sevgi ve bağlılık anlatılmak istenmiştir. Burada haram sadece maddi değil, manevi bir boşluk ve anlam kaybıdır:

Avcuma Fırat'ın suyu, dolup yalvarsam içmem,
Hüseyinsiz su haram bana, Kevser dolduran menem. (192/5)

3.2.1.9. Alevi-Bektaşî kültürü unsurları

Bu başlık altında işlenen konular Alevi-Bektaşî ve Şii edebiyanda sıklıkla işlenmiştir. Derviş Avni'nin birkaç şiiri dışındakiler hariç hemen bütün şiirlerinde doğrudan yahut dolaylı olarak Ehlibeyt, On İki İmam ve Kerbela'da şehit düşen çocuklar konu edinmiştir. Özellikle çekilen acılar, yaşanan sıkıntılar yaşanan olaylar şiirlerde anlatılmıştır.

Alevi ve Bektaşî geleneğinde On İki İmam inancın temel taşlarından birini oluşturur. Ayrıca bu iklimde oluşturulan edebiyatın da aslî konularından biridir. Bu İmamlar, İslam tarihinin erken dönemlerinde yaşamış ve Alevi-Bektaşî inancında kutsal kabul edilen liderlerdir. On İki İmam'ın her biri, hem manevi rehber hem de ahlaki örnek olarak büyük önem taşır. Hz. Ali ile başlayan bu silsile, onun soyundan gelen ve sonuncusu Mehdi olan İmamlarla devam eder (Özkorkmaz, 2011, s. 27).

Bektaşîlik, İslam'ın mistik yönünü vurgulayan bir tarikat olup Alevi-Bektaşî öğretisinde merkezi bir yere sahiptir. Bu öğreti, İmamların öğretilerini ve onların temsil ettiği değerleri savunur. On İki İmam'a duyulan sevgi ve saygı, Bektaşî ritüellerinde, edebiyatında ve dualarında sıkça yer alır. İmamlar yalnızca tarihî figürler

değil, aynı zamanda manevi rehberler olarak kabul edilir ve onların öğretileri adalet, doğruluk, cesaret ve fedakârlık gibi erdemlerin sembolüdür.

On İki İmam'ın isimleri ve kısa açıklamaları aşağıdaki gibidir (Fığlalı, 2008, s. 168):

1. Hz. Ali: Birinci İmam, Hz. Muhammed'in kuzeni ve damadı. Cesaret ve adaletin sembolüdür.
2. Hz. Hasan: İkinci İmam, Hz. Ali ve Hz. Fatıma'nın oğlu. Barışçıl bir yönetim anlayışıyla bilinir.
3. Hz. Hüseyin: Üçüncü İmam, Kerbela'da şehit düşmüş ve Hz. Hasan'ın kardeşidir. Direnişin ve fedakârlığın sembolüdür.
4. Hz. Zeynelâbidîn: Dördüncü İmam, Hz. Hüseyin'in oğlu. Maneviyat ve ibadette derinleşmiştir.
5. Muhammed el-Bâkır: Beşinci İmam, İslamî ilimlerde derin bilgi sahibidir. İlmin ve bilgiyi temsil eder.
6. Cafer'es-Sâdık: Altıncı İmam, Caferî mezhebinin kurucusudur. Fıkıh ve tefsir ilimlerinde uzmandır.
7. Mûsâ el-Kâzım: Yedinci İmam, zindanda uzun süre kalan İmam. Sabır ve metanetin örneğidir.
8. Ali er-Rızâ: Sekizinci İmam, Horasan'da medfun. İlmi çalışmaları ve ahlaki duruşuyla tanınır.
9. Muhammed et-Takî: Dokuzuncu İmam, ilim ve takva ile bilinir. Genç yaşta imamet sorumluluğunu üstlenmiştir.
10. Ali b. Muhammedü'n-Naki, Onuncu İmam, Samarra'da yaşamıştır. Zühd ve takva örneğidir.
11. Hasan el-Askerî: On birinci İmam, zorluklarla geçen bir hayatı olmuştur. Fedakârlık ve sabırla bilinir.
12. Muhammed Mehdi: On ikinci İmam, gizlenmiş olup kıyamette geleceğine inanılır. Adaletin yeniden tesisi bununla gerçekleşeceğine inanılır.

Bektâşî inancında bu İmamlar sadece dinî liderler değil, aynı zamanda toplumsal ve ahlaki rehberlerdir. Onlara duyulan sevgi ve saygı, Bektâşî topluluklarında önemli bir yer tutar ve onların öğretileri, günlük yaşamda rehberlik eder.

Derviş Avni'nin şiirlerinde özellikle Hz. Ali'ye ve diğer imamlara olan inancını ve sevgisini ifade etme biçimini aşağıdaki gibidir:

1. *Manevi Kriz ve Çaresizlik*: Şair, melâmet bahri içinde kaybolmuş hissetmekte ve bu durumdan kurtulmak için Hz. Ali'ye acil yardım talep etmektedir.
2. *Kişisel Günah ve Pişmanlık*: Şair, kendi günahları ve aldanılarıyla yüzleşirken Hz. Ali'ye yönelerek ona bir sığınak bulduğunu ifade eder.
3. *Rehberlik ve Bilgelik*: Hz. Ali, sadece bir savaşçı veya lider değil, aynı zamanda bir bilgi ve hikmet kaynağı olarak betimlenmektedir.
4. *Ehlibeytin Yüceliği*: Şair, Hz. Ali'nin ailesini anarak onların manevi değerini ve İslam tarihindeki önemini vurgulamaktadır.
5. *Umudun Simgesi*: Şair, Mehdi'nin geleceğine ve adaletin sağlanacağına dair bir umut taşır.
6. *Duygusal Bağ ve Aşk*: Şair, Hz. Ali'ye olan derin aşkını ve özlemini dile getirerek, manevi bağların sadece saygı değil, aynı zamanda sevgiyle de desteklendiğini gösterir.

Ehlibeyt:

Derviş Avni'nin şiirlerinde ehlibeyte olan sevgi ve saygı açıkça görülmektedir. Resul-i Ekrem'e ve ehlibeyte bağlılığını sıkça dile getiren şair, ehlibeyte zarar verenlere ve yollarını kesenlere lanet okuyarak, onlara karşı sert bir duruş sergiler. Avni, Hüseyin'e olan sadakatini vurgular ve bu yoldan sapmayacağını belirtir. Divan'daki 2, 3, 7, 26, 48, 57, 65, 82, 94, 119, 135, 136, 150, 153 numaralı şiirlerde ehl-i beytten bahsedilmektedir. Şair özellikle ehlibeyte zarar verenleri çok sert ifadelerle anar, hatta onlara lanet okur:

Ehlibeyte kıyanlara lanet olsun, lanet olsun
Suyun yolun kesenlere, lanet olsun, lanet olsun... (119/1)

Hz. Ali:

Şii inancında ilk imam olarak kabul edilen Ali b. Ebû Talib'in, hicretten yaklaşık yirmi üç yıl önce Mekke'de doğduğu belirtilir. Hicretin ikinci yılında Hz. Fâtıma ile evlenmiş; bu evlilikten Hasan, Hüseyin ve doğumda vefat eden Muhsin adında üç erkek, Zeyneb ve Ümmü Gülsüm adında iki kız çocuğu dünyaya gelmiştir. İslam tarihinin dönüm noktalarından sayılan Bedir, Uhud, Hendek ve Hayber gibi pek çok savaşta aktif rol almış; Tebük Seferi dışındaki tüm savaşlara katılarak üstün bir askerî yetkinlik ve cesaret sergilemiştir. Ayrıca vahyin yazıya geçirilmesinde Hz. Peygamber'in kâtiplerinden biri olarak önemli bir görev üstlenmiştir (Fığlalı, 2012, s. 15).

Hz. Osman'ın vefatından sonra halife ilan edilen Hz. Ali, hilafeti süresince İslâm toplumu içerisinde yaşanan siyasi ve mezhebi ayrılıkları gidermek için yoğun

çaba sarf etmiş; bu çerçevede Cemel, Sıffîn ve Nehrevân savaşlarında muhalif gruplarla mücadele etmiştir. Ancak siyasi gerilimlerin sürdüğü bir dönemde, Hâricîler arasında yer alan Abdurrahmân b. Amr b. Mülcem tarafından Ramazan ayının 19'u veya 21'ine (milâdî 26 veya 28 Ocak 661) denk gelen bir cuma sabahı, sabah namazı sırasında zehirli bir hançerle saldırıya uğramış, aldığı yara sonucu iki gün sonra hayatını kaybetmiştir (Özkorkmaz, 2011, s. 19).

Derviş Avni, tasavvufî ve manevi bir derinlikle Hz. Ali'ye büyük bir sevgi ve saygı duymaktadır. Onun şiirlerinde ve ifadelerinde Hz. Ali manevi rehber, bilgelik ve cesaretin sembolü olarak yüceltilir; O, şair için adeta bir kurtarıcıdır (18/10).

Avni şiirlerinde sıklıkla “Yâ Ali” şeklindeki çağrılarda bulunmaktadır. Divan'da yüz yedi adet şiirde Hz. Ali'nin adı geçmektedir. Bu şiirlerden 4, 39, 70, 72, 90, 107, 117, 120, 125, 139, 158, 161, 162, 182 numaradakilere doğrudan Hz. Ali'ye ithafen yazılmış şiirlerdir. Bunlardan 4. numaradaki “Ali Vafında” başlıklı şiirde Hz. Ali'ye duyulan sevgi ve bağlılık yanında O'nun vasıfları sıralanır:

...Ali dürdür, Ali nûrdur
Ali ilme olan pîrdir
Ali Muhammedle birdir
Ali'dur tathirde beyân... (4/13)

Derviş Avni, bu dörlükte Hz. Ali'yi hem ilahi bir hakikatin temsilcisi hem de bilginin kaynağı olarak tasvir etmektedir. “Ali dürdür, Ali nurdur” dizesinde Ali, hem gerçekliğin özü hem de ilahi ışığın sembolü olarak sunulmuştur. Bu ifade, onun sadece tarihsel bir şahsiyet değil, aynı zamanda manevi bir varlık olarak görüldüğünü gösterir. “Ali ilme olan pîrdir” dizesiyle, Ali'nin özellikle Alevi-Bektaşî geleneğinde bilginin ve hikmetin rehberi olarak kabul edildiği vurgulanır. “Ali Muhammed'le birdir” ifadesi ise, Ali'nin Hz. Muhammed ile olan manevi birliğine işaret eder; bu anlayış, Ali'nin peygamberlik makamına yakın, özel bir konumda değerlendirildiğini gösterir. Son olarak, “Ali'dur tathirde beyân” dizesiyle Kur'an'da geçen “Âyet-i Tathîr”e atıfta bulunularak, Ali'nin ehlibeyt içerisindeki arınmış ve seçkin konumuna dikkat çekilir. Genel olarak bu dizelerde Derviş Avni, Ali'yi hem ahlaki hem de manevi yönleriyle öne çıkaran ideal bir figür olarak yüceltmektedir:

Derviş Avni'nin şiirlerinde Hz. Ali'ye olan sevgisi ve bağlılığı, maneviyatın özünü oluşturur. Şair, “Rûkn-i makam” ifadesini kullanarak Hz. Ali'nin İslam'daki önemini ve manevi yüceliğini vurgular; ona göre Hz. Ali'yi sevmeyenler ne kadar ibadet etseler de cennte giremeyeceklerdir:

Rukn-i makam arasında, bin yıl namaz kılsa her kim,
Ali'ni sevmez olursa, ona oddan selâmet yok. (36/7)

Bunların dışında Avni, Hz. Ali'nin halifelik mevzuunda uğradığı haksızlığı da hatırlatır: Sakife'de münafıkların Ali'yi halifelik için layık görmediklerini ifade ederken, Gadir Hum'daki ahdin önemini vurgular (13/5).

Hz. Hasan:

On iki imamın ikincisi olan Hasan b. Ali, hicretin üçüncü yılında Medine'de doğmuştur. Babası Ali, başlangıçta ona Harb ismini vermeyi düşünse de Hz. Peygamber Câhiliye döneminde hiç duyulmamış olan "Hasan" ismini seçmiştir ve doğduğunda kulağına ezanı bizzat kendisi okumuştur. Hz. Peygamber torununun doğumu dolayısıyla akîka kurbanı kesmiş ve kızı Fatıma'ya, Hasan'ın saçının ağırlığınca gümüşü fakirlere dağıtmasını istemiştir (Bozgeyik, 2010, s. 70).

Hz. Hasan, ehl-i Sünnet tarafından da meşrû halifelerin beşincisi olarak kabul edilir. Kardeşi Hüseyin gibi, ilk iki halifenin döneminde gerçekleşen olaylardan uzak durmayı tercih etmiş ve bu olayların içinde fiili olarak yer almamıştır. Hz. Osman'ın halifeliği döneminde, Hüseyin ile birlikte Horasan Seferi'ne katılmıştır. Daha sonra, babası İmam Ali tarafından, kardeşiyle birlikte Hz. Osman'ı isyan çıkaranlara karşı korumak ve ona evine su götürmekle görevlendirilmiştir (Özkorkmaz, 2011, s. 21).

Avni'nin 5, 7, 8, 13, 16, 33, 37, 42, 82, 92, 106, 115, 118, 125, 126, 144, 151, 155, 160, 176, 177 numaralı şiirlerinde Hz. Hasan'ın adı geçmekte; ona olan sevgi, övgü ve şehadetine olan keder bu şiirlerde dile getirilmiştir. Avni, mahşer günü insanlığın kalitesinin düşmesinden, ruhların kirlenmesinden bahseder. Fıtratımızın saf olduğunu söylese de Hasan ve Hüseyin gibi fedakârların yokluğunun derin bir acı bıraktığını dile getirir (5/12) . Avni, İmam Hasan'ın doğumunu da kutlar. Bu özel günde cennet kapıları açılmış ve tüm evren neşeyle dolmuştur (7/2).

Aşağıdaki dörtlükte ise Avni, Resulullah'ın ve Ali'nin izinden gitmenin kendisi için bir görev olduğunu vurgulayarak, İmam Hasan'ın gönlünü över ve ona olan sevgisini dile getirir.

...Elimiz Resul eline,
İzimiz Haydar yoluna.
Var olağ Hasan gönlüne,
Büyük mevlam, ferman mevlam... (115/5)

Hz. Hüseyin:

İmam Hüseyin, Hz. Muhammed'in torunu olarak on iki imam silsilesinin üçüncüsüdür. Hicri 4'te (M. 626) Medine'de doğmuş ve babası Hz. Ali ile annesi Hz.

Fatıma'dan aldığı dinî terbiyeyi özümsemiştir. Ancak onu tarih sahnesinde ölümsüz kılan en büyük olay, Kerbela'da yaşanmıştır. Hicri 61'de (M. 680) Yezid'in zorbalık ve adaletsizlik içeren yönetimine karşı çıkmış, ailesi ve birkaç yakınıyla birlikte Kerbela'ya gitmiş ve burada şehit olmuştur. Bu olay, İslam tarihinde sadece bir trajedi değil, aynı zamanda zulme başkaldırının, adalet ve onurun en güçlü sembollerinden biri olarak anılır. Bugün, Hüseyin'in Kerbela'daki duruşu, her Muharrem ayında özel anmalarla hatırlanmakta ve direniş ruhu yaşatılmaktadır. Onun mücadelesi, adaletin ve ahlaki değerlerin her nesil için örnek alınacak bir sembolü olarak kalmıştır (Yılmaz,2015, s. 103).

Derviş Avni'nin şiirlerinde, On İki İmam'a, özellikle de Hz. Hüseyin'e duyulan derin sevgi ve bağlılık sıklıkla işlenmiştir. Divan'da 5, 7, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 27, 30, 33, 37, 42, 48, 49, 53, 55, 56, 57, 59, 60, 63, 65, 80, 84, 92, 96, 104, 106, 107, 108, 109, 112, 115, 117, 118, 119, 125, 126, 136, 141, 144, 147, 150, 151, 153, 155, 156, 160, 163, 171, 176, 177, 183, 185, 186, 187, 188, 190, 192, 198 numaralı şiirlerde Kerbela'da yaşanan olaylara bağlı olarak İmam Hüseyin'ine olan bağlılık, onun birtakım özellikleri ile şehadeti dile getirilmiştir:

Kalıp şehidler şâhı üç gün başsız bedeni
Şâh-ı Merdan dilinde eyleyüp ezber seni
Oldun aziz o günnen Hüseyin cafa çeken
Bin aferin Zeynep'e verüp emek Kerbela (11/3)

Derviş Avni, Hz. Hüseyin'e derin bir sevgi ile bağlıdır ve onun şehadeti şairi oldukça derinden etkilemiştir. “Şehadet-i İmam Hüseyin” (63) başlıklı şiirde Hz. Hüseyin'in şehadeti anlatılmaktadır.

Zeynelabidin:

İmam Zeynelabidin, hicretin 38. yılında Medine'de doğmuştur. Annesi Yezcürd'ün kızı Şehrbanuveyh olan Zeynelâbidîn, “ibadet edenlerin değerlisi” anlamına gelen Zeynelâbidîn, alnı ve dizlerindeki sertliklerden dolayı “Zü's-safenât” ve secde edenlerin lideri anlamındaki “Seyyidü's-sâcidîn” lakaplarıyla tanınır. Güzel ahlakı ve yardımseverliğiyle bilinen Zeynelabidin, ihtiyaç sahiplerine kimseye duyurmadan yardım ederdi. Kerbela olayında hasta olduğu için savaşa katılmasına babası Hüseyin izin vermemiştir. Babasının şehadetinden sonra, Şimr b. Zü'l-Cevşen onu öldürmeye teşebbüs etmiş, ancak Hamid b. Müslim buna engel olmuştur; daha sonra ehlibeyt mensuplarıyla birlikte önce Şam'a, sonra Medine'ye dönmüştür (Bozgeyik, 2010, s. 92).

Derviş Avn'nin 6, 33, 92, 106, 112, 115, 118, 125, 126, 147, 151, 177, 185 numaralı şiirlerinde İmam Zeynelabidin'in adı "Zeynel Aba", "Zeynül Aba" şeklinde geçmektedir. Şairin 112 numaralı şiiri ise bütünüyle İmam Zeynelâbidîn'e ithaf edilmiştir.

Avni, Kutbu'l-Aktab'da, yani büyük mürşitlerin merkezinde, Mustafa'nın nurunu tanıdıklarını ifade eder. On yedi kemer, manevi yolculuğun bir parçası olarak algılanır. Hasan, Hüseyin ve Zeynel Abidin'in izinde olduklarını, Caferi mezhebine mensup olduklarını belirtirek Hünkâr Baba'ya yönelmiş olduklarını dile getirir. (92/4). Avni, Zeynel Abidin'i çağırarak ona olan sevgi ve saygısını dile getirir. Kerbela'nın zorlukları içinde, Zeynel Abidin'in bir sığınak ve huzur kaynağı olduğunu belirtir. Bu, onun güçlülüğünü ve manevi derinliğini öne çıkarır (112/1).

Avni'nin şiirlerinde Zeynel Abidin'in babası ve amcasının şehit edilmesine duyduğu üzüntü ve hasreti de dile getirilmiş, bu acı ve hasrete dayanmanın zorluğu vurgulanmıştır (118/3).

Aşağıdaki dördlükte Kerbela'da Zeynel Abidin'in hasta oluşuna ve yakınlarının kumlar üstünde çaresiz kalışları tasvir edilmektedir:

Yollar düşman deste deste
Zeynel Aba düşmüş heste
Ahbapları kumlar üstte
Zeynep iydi, Zeynep iydi (147/5)

Muhammed el-Bâkır:

On iki imamın beşincisi olan Muhammed el-Bâkır, hicretin 57. yılında Medine'de doğmuştur. Zeynelabidin'in oğlu olan Muhammed el-Bâkır, Kerbela Olayı'ndan sağ kurtulan soydan gelmektedir ve annesi Hz. Hasan'ın kızı Fatıma'dır. "Bâkır" lakabı, onun derin ilim arayışını simgeler; ilmi derinlemesine keşfetmesi sebebiyle "yaran-açan" olarak anılmıştır. Ayrıca "şâkir," "şebîh" (peygamber benzerliği nedeniyle) ve "hâdî" gibi lakaplarla da bilinir. Babasının vefatının ardından imamlık görevini üstlenmiş ve babası gibi Emevilere karşı isyan etmeyerek, çevresindekileri de sabra teşvik etmiştir (Önlüer, 2011, s. 42).

Avni'nin şiirlerinde Muhammed Bakır, Musâ-yı Kazım Cafer-i Sâdık'ın adları genellikle aynı beyitlerde geçmekte ve bu başlık altında olan örnekler ortaklık göstermektedir. Avni, Zeynel Abidin'e olan derin bağlılığını ifade ederken, bu yolda canını feda etmeye hazır olduğunu vurgular. Muhammed Bâkır'a duyduğu sevgi ve saygı, onun eğitim ve bilgisi sayesinde gerçekleşmiştir (33/3). Şaire göre Muhammed

Bâkır'ın ilmin yayılmasındaki rolü büyüktür. O'nun ilminin hak yolunda önemli bir kılavuz olduğunu belirtir (118/4).

Aşağıdaki beyitte Muhammed Bakır'a zamanın zulmettiği vurgulanarak O'nun çektiği sıkıntılara işaret edilmiştir:

Zeynel Aba'ya getirdiğim iman
Muhammed Bâkır'a zulmetti zaman.
Musâ-yı Kazım'ın âlimdir umman,
Didarlarını göre gelenler gelsin. (198/3)

Cafer es-Sâdık:

Cafer-i Sâdık, hicretin 80 ya da 83. yılında Medine'de doğmuştur. Babası Muhammed el-Bâkır, annesi ise Hz. Ebûbekir'in torunu Kasım'ın kızı olan Fatıma bnt. Kâsım (Ümmü Ferve) olarak bilinir. Cafer-i Sâdık, ayrıca Ebû Abdullah, Ebû İsmail ve Ebû Mûsâ gibi künyelere de sahiptir. Emevî ve Abbâsî dönemlerinin çalkantılı zamanlarına tanıklık etmiş bir şahsiyettir, bu dönemin siyasetinden uzak durmuş ve Hz. Ebûbekir ile Hz. Ömer hakkında olumlu yorumlar yapmasıyla tanınmıştır. Şehristânî, Cafer es-Sâdık hakkında "O, din ve hikmet alanında çok bilgili, dünyevi arzulardan uzak bir zâhid, Medine'deki bağlılarına ilminin sırlarını cömertçe aktaran biridir ve hiçbir zaman imamlık iddiasında bulunmamıştır." şeklinde övgüde bulunur (Bozgeyik, 2010, s.103).

Avni, diğer imamlara olduğu gibi Caferi Sâdık'a da derin bir sevgi ve saygı duyar (6/8). Onu İslam yolunun lideri yetkin bir lideri olarak görür (126/7).

Musa el-Kâzım:

On iki imamın yedincisi kabul edilen Musa el-Kâzım, Medine yakınlarındaki Ebvâ köyünde doğmuştur. Annesi Hamide bint Sâid el-Berberiyye'dir. Abbâsî halifesi Mansur'a karşı ayaklanmalara katılmış ve babası Cafer es-Sâdık'ın vefatı sonrasında, imamlık konusunda kendisini destekleyen babasının dostlarıyla imametini kendisine geçtiğini ilan etmiştir. Ömrünün bir kısmını zindanlarda geçiren Musa el-Kâzım H. 799 yılında öldürülmüştür (Önlüer, 2011, s. 57).

Avni, Musâ-yı Kâzım'a olan derin saygısını dile getirirmiş ve onun yolda bir dilenci olduğunu ifade etmiştir (6/9). Şaire göre O, Müslümanlar için bir umut kaynağı olmuştur (33/4). Divan'daki "Şehâdet Mevlana İmamü'l-Kazım" başlıklı 26. şiir, Musa el Kâzım'ın zindan hayatına, çektiği işkencelere, maruz kaldığı tuzaklara ve ölümüne dair yazılmıştır:

Mevlam Musa Kazım'ı derde duçar etdiler
Bağladılar zencire, zindanı dar etdiler

Fetva verdiler, çok kan töktüler neden
Kestiler başlar, o kalbi daşlar aynen (26/1)

Ali er-Rıza:

Ali er-Rızâ, 765 yılında Medine’de doğmuştur. Babası Musa el-Kâzım, annesi ise Sükeyne adlı bir cariyedir. Abbasi Halifesi Me’mûn tarafından ona “er-Rıza” lakabı verilmiştir. Babasının ölümünden sonra Ali er-Rıza’nın imamlığını kabul edenler iki gruba ayrılmıştır: Vâkıfe ve Kat’iyye. Vâkıfe fırkası, Musa el-Kâzım’ın ölümsüz olduğuna ve Mehdi olarak adaleti sağlamak üzere dünyaya döneceğine inanarak imamlığı onunla sonlandırmıştır. Kat’iyye fırkası ise Musa el-Kâzım’ın vefat ettiğini kabul ederek imamlığın Ali er-Rıza’ya geçtiğini savunmuştur. Ali er-Rıza, dedeleri gibi yaşadığı siyasi karışıklıklardan uzak durmayı tercih etmiştir (Bozgeyik, 2010, s. 120).

Avni’nin şiirlerinde Ali er-Rızâ’nın ismi genellikle diğer imamlarla birlikte anılır. Bununla birlikte “İmam Rıza Sennendi” başlıklı 124 numaralı şiirin tamamı İmam Ali er-Rızâ için yazılmıştır. Şair, Ali er-Rızâ’nın adının geçtiği şiirlerinde ona olan sevgi ve bağlılığını dile getirmiş, ondan yardım istemiştir. Ayrıca İmam Rızâ’nın razı olduğu kimselerin bütün sıkıntılarının ortadan kalkacağı dile getirilmiştir (37/9, 104/5, 118/5, 124/1, 126/8, 136/4).

*Gün gibi parlamış, şark-ı cihanın
Ağam Rıza’nın rızasinnandı
Her derlere derman geli, emrinden
Ağam Rıza’nın rızasinnandı... (124/1)*

Muhammed et-Takî (el-Cevâd):

On iki imamın dokuzuncusu olarak bilinen Muhammed et-Takî’nin imâmetine dair en önemli delillerden biri, onun sahip olduğu üstün özelliklerdir. Bu bağlamda, Safvan b. Yahya’nın aktardığı bir rivayet dikkat çekmektedir. Rivayete göre; İmam Rıza’ya, “Siz, Allah’ın size Muhammed’i (Takî) vermeden önce, sizden sonra imamın kim olacağını sorduğumda, bana bir oğul bağışlanacak demiştiniz. Şimdi sizin bir oğlunuz var; siz vefat ederseniz biz kime başvuracağız?” diye sorulmaktadır. İmam Rıza, oğlu Muhammed’i gösterdiğinde, “Bu çocuk daha çok küçük, bize nasıl imamlık yapabilir?” diyenlere, Hz. İsa’nın çocuk yaşta peygamber olduğunu örnek göstererek, çocuk olmanın imamlık için bir engel oluşturmayacağını ifade etmiştir. Bu rivayet, Muhammed et-Takî’nin imâmetinin sağlam bir delili olarak kabul edilmektedir (Önlüer, 2011, s. 65).

Avni'nin "İstişhâd Muhammedü'l-Cevad" (82) başlıklı şiirinin bütünü Muhammed et-Takî'ye itfafe edilmiştir. Şair, Muhammed Cevad'ı bulduğu için Allah'a şükretmekte ve ona olan sevgisini dile getirmektedir. Secde-i şükür ile İmam Cevad'ın ruhaniyetini bulduğunu ve manevi ışığının kalbini aydınlattığını ifade eder.

...Mezhebimin bir imam Kazım'dı
Mezhebimde Rıza Şah-ı bazımdı
Mezhebimde Şah Cevad niyazımdı
Dostum düşmanından haşa gelmişem... (177/7)

Nakî (el-Hâdî)

Ali b. Muhammed en-Nakî, On İki İmam'ın onuncusu olarak kabul edilir ve hicretin 828. yılında Medine yakınlarında dünyaya gelmiştir. Babası, Muhammed Cevâd et-Takî; annesi ise Semâne adında bir cariyedir. Ancak bazı rivayetlerde annesinin, halife Me'mûn'un kızı olan Ümmü'l Fazl olduğu da belirtilmektedir. Onun künyesi "Ebû'l Hasan el-Askerî"dir ve bilinen diğer lakapları arasında Nakî, Hâdî, Nasîh, Emin ve Murtazâ yer alır. Samerra'nın Asker mahallesinde oturduğu için bu isimle anıldığı da bilinmektedir. Ali, babası gibi Medine'de büyümüş ve babası vefat ettiğinde henüz çocuk olmasına rağmen halk tarafından imam olarak tanınmıştır. İsnâaşeriyye Şîası, onu imamların onuncusu olarak kabul etmektedir (Öz, 2011, s. 69).

Avni bie şiirinde "nefs-i emmâre"yi aşarak Ali Hâdî'nin korumasında yeni bir kimlik kazandığını ifade eder. "Meddah olub yazar oldum" ifadesi, onun aşkını ve bağlılığını anlatmak için sanat yoluna başvurduğunu, bu sevginin onu kendisini vurgular (6/12). Ali Hâdî'yi sevmeyenleri "şân-ı ebter" ifadesiyle küçümser (92/7). Şaire göre O "himmet-i Hüda'dır", yani Allah'ın insanlığa bir lütfudur (118/6). ifadesiyle onun cihanda önemli bir konumda olduğunu belirtir. Aşağıdaki dördlükte ise Avni, Ali Hâdî ve Asker ile aynı mezhebden olduğunu dile getirir:

...Mezhebimde Aliyü'l-Hadi hem Asker
Mezhebimde Mehdi dünyayı pekler
Derviş Avni kabul ister dilekler
Biri dutub binden haşa gelmişem... (177/8)

Hasan el-Askerî:

İsnâaşeriyye Şîası'nın on birinci imamı olarak bilinen Hasan el-Askerî, hicretin 232. yılında Medine'de doğmuştur. Onuncu imam olan Ali en-Nakî'nin oğlu ve Sûsen adında bir cariyenin çocuğudur. Hasan el-Askerî, babası vefat ettiğinde yaklaşık yirmi üç yaşında bulunmaktaydı. İmamlığının yanı sıra "Ebû Muhammed" künyesiyle de tanınmaktadır. Diğer bilinen lakapları arasında Rafîk, Hadî, Zekiyy, Takıyy, Halis ve Askerî yer almaktadır. Hasan el-Askerî'nin ağabeyi Ebû Ca'fer,

babası Ali en-Nakî'nin ölümünden önce hayatını kaybettiği için, babasından sonra imam olarak atanmıştır. Ancak, babasının vefatından sonra Abbasi halifeleri tarafından sürekli kontrol altına alınmış ve bu durum ona biat edenlerle yakın temas kurmasını engellemiştir. Bu kontrol, onun liderlik rolünü icra etmesini zorlaştırmış ve zamanının büyük bir bölümünü kapalı alanlarda geçirmesine neden olmuştur. Bu zorluklar, Hasan el-Askerî'nin toplumsal ilişkilerini sınırlamış, aynı zamanda ehl-i beyte olan bağlılığını ve Şii inançlarının korunmasına yönelik çabalarını şekillendirmiştir. İmamlık sürecindeki sıkıntılar, onun hayat görüşünü ve öğretisini de derinden etkilemiştir (Fığlalı, 2011, s.169).

Avni'nin şiirlerinde Hasan el Askerî bazı mısralarda geçer. Şair, “*Ezel Askeri'nin kuluyuğ kemter*” (92/7) ve “*Hasanü'l-Askeri mührün hatim basdığ gönümüne*” (118/13) dizeleriyle O'na bağlılığını, “*Asker'in neslidir sadâtımız*” (136/5) ve “*Asker'in sevdası, kalblere sürur*” (160/8) ifadeleriyle mutluluk kanağının O'nun nesli olduğunu ve kalplerdeki sevincin O'nun sevgisinden kaynaklandığını, “*Hasanü'l-Asker'in nuru saçılmış*” (198/5) mısrayla da O'nun nurunun yeryüzünü doldurduğunu ifade etmiştir.

Muhammed Mehdi:

Alevi Bektaşî inancında, aynı zamanda Şii mezhebinde İmam Mehdi oldukça önemli bir yere sahiptir. İmam Mehdi, İmamiyye Şiiliğine göre on ikinci ve son imam olup 869 yılında doğduğu kabul edilir. Babası Hasan el-Askerî'nin 874 yılındaki vefatının ardından imamet görevini üstlendiği, ancak siyasi baskılar nedeniyle gizlendiği ifade edilir. Şii doktrinde bu durum “gaybet” kavramıyla açıklanır ve Mehdi'nin kıyamet öncesi zuhur ederek adaleti tesis edeceğine inanılır. Mehdi inancı, Şii toplumda hem siyasi otorite boşluğunu telafi eden bir liderlik ideali hem de baskı dönemlerinde geliştirilen mesihanik bir umut olarak değerlendirilir (Önlüer, 2011, s. 76-80).

Divan'daki 3, 5, 6, 15, 17, 19, 24, 33, 37, 52, 54, 57, 89, 92, 104, 106, 115, 118, 125, 126, 136, 138, 141, 151, 160, 176, 177, 183, 198 numaralı şiirlerde İmam Mehdi'nin adı geçer. Şair, Hz. Mehdi'nin gelişinin Müslümanlar için çok önemli olduğunu, onların zor zamanlarında bir kurtuluş umudu olarak gördüğünü, onun gelişiyse dünyada barış ve mutluluğun sağlanmasını arzuladığını ifade eder (3/10).

Avni, “*Bir gün gelir zuhur eyler*” ifadesiyle Mehdi'nin bir gün ortaya çıkacağına dair umut taşır. Belkide “*Kurt, kuş, hem insan ol imamın aşkınnandı*”

dizesi bu umudun ve O'na duyulan özlemin bir ifadesidir (6/14). Yine, “*İşimiz müşkilde, öziin gel yetiş*” ve “*Beklediğimiz yolunu, gel Mehdi'miz gel*” dizeleriyle Mehdi'nin bir an önce gelip yer yüzündeki haksızların, zulümlerin bir an önce düzeleceği ümidi dile getirilmiştir. (15/1, 37/12).

Aşağıdaki beyitte ise “Anam Zehra, anam Zehra” ifadesinin tekrarı, Avni'nin annesi Fatıma'ya olan derin özlemini ifade eder. “*Ben Mehdi'yem, ben Mehdi'yem*” ifadesi ise onun, Mehdi'nin varlığına sahip çıkma duygusunu ve onunla özdeşleşme isteğini gösterir:

Masum-u Paklar:

Derviş Avni'nin şiirlerinde Kerbela Vakası, yalnızca tarihsel bir anlatı olarak değil, aynı zamanda toplumsal bellekte yeniden üretilen bir trajedi olarak ele alınır. Özellikle Asgar ve Ali Ekber'in şehadeti, Kerbela Savaşı'nın tarihsel olarak önemli ve sembolik olaylarından. Her iki çocuk da Hazreti Hüseyin'in oğulları olup Emevi ordusunun saldırıları sonucu hayatlarını kaybetmişlerdir. Asgar, altı aylık bir bebek iken savaşın koşulları altında susuzluk ve açlık çeken babasının yanında bulunmuş, doğrudan çatışmaya girmemiş ancak öldürülmüştür. Ali Ekber ise, genç yaşına rağmen savaşta yer almış, oklarla vurularak şehit edilmiştir. Bu olaylar, Şii inancında adaletin ve masumiyetin zalim güçler tarafından yok edilmesi olarak görülür ve Kerbela, yalnızca bir askeri çatışma değil, aynı zamanda moral ve etik değerlerin sınıandığı bir dönüm noktası olarak kabul edilir (Fırlı, 1996, s. 273).

Derviş Avni, Asgar'ın susuzluk sonucu öldürülmesini, Ekber'in savaşta şehit edilmesini, Zeynep'in tanıklığını ve Rukayye'nin haykırımlarını (14), (12/6), (54/4), (58/10), (80/5), (96/8), (147/6), (189), (185/7), (187/13), (15/10), (192/12) numaralı şiirlerin dizelerinde dile getirmiştir:

...Asgar'ın susuzluğu, üregimizi söker
Asgar'ın gideğ kanlı, kundağını sarmağa
Gidek Zeynep'ten sorağ, susuzlğ cefasını
Döndü Fırat'tan susuz, Abbas'ın vefasını... (57/4)

Şii mezhebinde önemli yere sahip kadınlar:

Fatimatü'l Zehra: İslam peygamberi Hz. Muhammed'in kızı ve Hz. Ali'nin eşidir. Alevi ve Şii inançlarında önemli bir figürdür ve genellikle ideal kadın ve annelik sembolü olarak görülür.

Derviş Avni'nin şiirlerinde de Zehra, çocuklarını kaybetmiş bir anne olarak yoğun bir hüznün ve yas içinde betimlenmektedir. Özellikle Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi, onun derin acısını ve ruh hâlini belirgin bir şekilde yansıtır. Zehra'nın

ailesinin karşılaştığı zorluklara karşı sergilediği dayanıklılık, cesaret ve özveri öne çıkmaktadır. Hz. Ali'ye duyduğu özlem ve onu anma isteği, duygusal bir yoğunlukla ifade edilir. Zehra, güçlü bir kadın figürü olarak ortaya çıkarken, aynı zamanda yaşadığı kayıplarla insanlara derin bir empati sunar.

Avni, Fatıma'nın cennetle bağlantısını "*Sermâyedir ahiretde, cennet civanlar anası*" (5/10) dizesiyle ortaya koyar. Bu ifade, Fatıma'nın cennet içindeki yeri ve değerini öne çıkarırken, onun topluma ve inananlara olan katkısını simgeler. "*Analara hürmət gerek Allah, peygamber buyurmuş*" (6/3) dizesi ile şair, Fatıma'nın annelik mertebesini yüceltir. Bu bağlamda şair, "*Cenne tahte akdamihim Fatıma'nın aşkınnandı*" ifadesi ile O'na duyulan sevginin insanı cennete bile götüreceğini vurgular. Aşağıdaki dörtlükte geçen dizedeki "*Ali'ye bahşetti Hak Fatıma'yı*" ifadesiyle şair, Fatıma'nın Hz. Ali'ye Allah tarafından bahşedildiğini berterek O'nu kutsallaştırarak yüzeltir:

Aliye bahşetti hak Fatıma'nı,
Can verdi, kazandı Ali aşkında.
Cabir aşkdan oldu kâmik imanı,
Can verdi, kazandı Ali aşkında. (162/1)

Rukayye:

Derviş Avni'nin şiirlerinde adı geçen diğer kadın Hanım Rukayye'dir. Hz. Muhammed'in Hz. Ali ile Fatıma'dan olan torunudur. Kerbela olaylarında şehit olmuştur. Ancak bazı kaynaklara göre burada ölmemiş, esir olarak Şam'a götürülmüştür. Derviş Avni, Kerbela faciası kapsamında yazdığı şiirlerden birinde Rukayye'nin ağzından babası ve kardeşlerinin şehit edilmesi karşısında duyduğu acıları dile getirmiştir. "*Rukayye Hanım*" başlıklı 30 numaralı şiirde Rukayye şehit edilen babası Hz. Hüseyin'e hitaben, "çocuk yaşta yetim kaldığını, türlü eziyetlerle Şam'a götürüldüğü, kardeşleri Ekber ie Asgar'ın öldürüldüğünü, babasının kesilen başınının Şam'a götürüldüğünü, çok zor durumla olduklarını" söyleyerek O'dan uykudan uyanmasını ister

...Hansı kıza babasının, gönderiller başını
Hansı bacı koyar çölde, başsız öz kardaşını
Men yetime yandırdılar, üregim atasını
Men Rukayye aziz kızın, konuş benimle baba... (30/8)

Zeynep: Hanım Zeynep, Hz. Ali'nin kızıdır. Şair, O'nu Kerbela olaylarının bir şahidi ve ailesinin yaşadığı zorlukları, özellikle de kardeşi Hz. Hüseyin'in şehit edilmesini üzerine yaşadığı acıları dile getirerek anmıştır. Divan'da Zeynep üzerine

yazılmış iki ağıt byulunmaktadır. Bunlar, “*Zeynep Ana*” ve “*Zeynep`iydi*” başlıklı 96 ve 347 numaradaki şiirlerdir:

...Kardaşını eyle veda ağlar gözle gecavden
Bağla esir balaları düşmesin yolda deveden
Etmesin düşman şematet huccetini atma dilde,
Talatımnan bulunmaz hiç, kalbi gülşen Zeynep Ana... (96/)

Gamlar mihnetler yuvası
Zeynep`iydi, Zeynep`iydi
Kana batan Kerbelası
Zeynep`iydi, Zeynep`iydi... (147/1)

Kerbela olayı:

Kerbela, Şii Müslümanlar için önemli bir manevi ve tarihî mekandır. Hicri 61. yılda, İmam Hüseyin ve yanında yer alan 72 yoldaşının, Emevi Halifesi Yezid`in ordusu tarafından katledilmesi, bu bölgeyi sembolik bir anlam kazandırmıştır. Bu olay, yalnızca bir tarihî trajedi olarak değil, aynı zamanda adalet ve zulme karşı direnişin simgesi olarak kabul edilmektedir. İmam Hüseyin`in haksızlık karşısında gösterdiği cesaret ve fedakârlık, Şii inancında “mazlumların savunulması” fikrinin güçlenmesine yol açmıştır. Şii geleneğinde Kerbela, manevi direnişin merkezi olarak öne çıkmıştır. Her yıl Muharrem ayının onuncu günü olan Aşure Günü`nde düzenlenen matem törenleri, bu acı olayın hatırasını yaşatmak ve İmam Hüseyin`in fedakârlığını anmak amacı taşımaktadır. Ayrıca, Kerbela`ya yapılan ziyaretler, ruhsal arınma ve manevi yükseliş sağlama inancı ile büyük bir öneme sahiptir (Bozgeyik, 2010, s. 100-120).

Derviş Avni`nin şiirlerinde Kerbela sıklıkla anılmıştır; bu yer yalnızca bir tarihî olayı hatırlatmaktan öte, Alevi-Bektaşî, Caferî ve Şii toplulukların manevi ve ruhsal yönelimlerini derinlemesine etkileyen bir mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kullanımlarla hem olaylar hatırlatılmış, hem de burada şehit düşenlerin hatırasından dolayı bu yer kutsal bir mekâna dönüşmüştür. Avnî, Kerbela`yı ziyaret etmeyi bir tür tavaf olarak görmüş ve bu tavafı gerçekleştirenlerin günahlarını Allah`ın affedeceğini söyleyerek mekânın kutsallığına şöyle vurgu yapar:

Kerbela`nı eyle tavaf
Eşiğinde et kalbin saf
Her günahın Hak eder af
İçinde kin tutma gönlüm (126/6)

Şair, Kerbela olayının yıldönümleri olan Muharrem ayında olmasından dolayı bu ayda geçmişte yaşanan acılar sebebiyle Kerbela toprağının bile titrediğini, ah ve figandan çıkan dumanın arşa yükseldiğini edebî bir anlatımla dile getirir:

Bu ayda yer semavât, bülend olur, ah figan
Kerbela yeri titrer, arşa dolaşır duman... (153/4)

Divan’nda yer alan “*Kerbelânın Yeri*” başlıklı 183 numaralı şiirde doğrudan Kerbela konu edilmiştir. Şiirde, Kerbela’nın ziyaretçilere bir şifa dergâhı, peygamberlerin durağı, gönüllerin Kabesi, toprağının temizliğinden dolayı bir secdegâh, tozunun-toprağının bile övünç içinde, altın gibi değerli olduğundan göklerin ve yerlerin süsü, kokusunun misk ü amber gibi, burayı ziyaret etmenin Umre ziyareti mesabesinde, toprağının uyanıp dini yaydığını ve Hüseyin’in burada şehit olduğunu edebî bir dille anlatılır.

Tevella ve teberra:

Hız. Ali ve ehlibeyte karşı gerçekleştirilen zulümlere karşı Alevilik ve Caferilikte inancında derin tepki duyulur. Bu tepkiler; ehlibeyte olan sevgi (tevella), ehlibeyte zulmeden veya düşmanlık besleyenlere karşı bir mesafe koyma (teberra) biçiminde kendini gösterir. Bununla birlikte bu duruş, erken İslam tarihindeki olaylara dayanan ve esasen dinî bir olgu olmaktan ziyade, sosyo-politik bir ayrışmayı yansıtan bir kanıt olarak şekillenmiştir. Caferilikten ayrılarak Alevi-Bektaşî geleneğinde teberra kavramı, daha ziyade Muaviye, Yezid ve Mervan gibi figürlere yönelik yoğunlaşan bir lanetleme pratiğine dönüşmüş ve bu şahsiyetler gelenekte merkezi bir konumda yer almıştır. (Yıldız, 2003, s. 108).

Bektaşî literatüründe, İmamîyye Şiasındaki tevella ve teberra kavramlarının aksine, Hız. Ali dışında kalan ilk üç halifeye yönelik lanetleme veya onları gasıp olarak görme gibi bir tutum bulunmamaktadır. Bektaşî eserlerinde, bu şahsiyetlere karşı genellikle farklı bakış açıları ve bazen olumlu değerlendirmeler yer almaktadır. Bu nedenle, Bektaşî metinlerinde, Şii geleneğinde olduğu gibi, *tevella* ve *teberranın* klasik anlamı görülmemektedir. Alevilikte, özellikle 16. yüzyıl öncesi eserlerde, bu kavramlar tasavvufî bir çerçeve içinde ele alınmış, ancak sonraki dönemlerde iman esasları arasında yer almamıştır (Kutlu, 2003, s. 41).

“Buyruklar”da, Hız. Ebubekir ve Hız. Ömer’in isimlerinin geçtiği yerlerde lanet ifadelerine rastlanmazken, Hız. Osman, Hız. Aişe, Muaviye ve Yezid gibi figürlere yönelik “lain” ve “melun” gibi kelimeler kullanılmaktadır (Kaplan, 2010: 151).

Derviş Avni'nin şiirlerinde teberra kavramı yalnızca zalimlerin kınanması değil, aynı zamanda adaletin sağlanması adına güçlü bir çağrıdır. Şair, bu kavramı sadece bireysel bir tepkiden ziyade toplumsal bir duruş olarak kullanarak zulme karşı eylemsel bir tavır sergiler. Teberra, Avni'nin şiirlerinde yalnızca bir lanet ya da öfke ifadesi değil, aynı zamanda hak savunusu ve adalet talebidir. Zulme uğramış bireylerin haklarının geri verilmesi gerektiği vurgusu, teberra kavramının şiirlerinde taşıdığı anlamı derinleştirir ve şairin toplumsal adalet anlayışını pekiştirir.

Derviş Avni şiirlerinde zulme uğramış olanların haklarını savunurken, adaletin sağlanması ve zulmedenlerin cezalandırılması gerektiği vurgusunu yapar. Kıyamet gününde mazlumlara haklarının teslim edileceğine olan inanç, şairin evrensel adalet anlayışını pekiştirir. Her dönemde zalimlere karşı durmanın ve mazlumlara yanında olmanın önemini vurgular (13/14).

Zindan ve yalnızlık, zulmün bireysel yansıması olarak karşımıza çıkar. Şair, Abbasiler'e duyduğu derin öfkeyi ve onların tarihsel zulmünü dile getirirken, içsel bir çilenin yanı sıra toplumsal adaletsizliğe de dikkat çeker. Yalnızlık, bu zulme uğramış kişinin hem maddi hem manevi izolasyonunun bir sembolüdür:

...Zindanın karanlığı olmuşdu gam yoldaşı
Ne gelen var ne giden, ne kavmi ne kardaşı
Ağunı yedirtiler, yandı üreği başı
Lanet Abbasilere büyük bir ar etdiler... (26/6)

Yezid'e lanet okunan aşağıdaki dörtlükte, Hüseyin'e ve ehlibeyte yönelik yapılan zulmün boyutları betimlenir. Şair, Yezid ve onun destekçilerini eleştirirken, onları savunmanın ahlaki bir hata olduğunu vurgular:

Bin lanet ohuruğ Yezid sanına,
Etbâi kıydılar Hüseyin canına.
Lânet Yezid'lere hem mervanına,
Yezid etbâini sevmek hatadır. (108/3)

Şeytana duyulan nefret, yalnızca bireysel bir kötülükle değil, aynı zamanda bu kötülüğü takip edenlerin yolunu izlemekle ilgili bir eleştiridir. Kur'an'a olan bağlılık ve doğru yolun izlenmesi gerektiği mesajı verirken, şair zulme ve kötülüğün her türlüsüne karşı durmayı savunur (99/8).

Ehlibeyte yapılan zulme ve Kerbela olaylarına karşı duyulan öfke, şairin bu değerlerin savunulması gerektiğini düşündüğünü ortaya koyar ve bu düşünce pek çok şiirde ifade edilir. Özellikle "*Lânet Olsun*" başlığı altında yazılan şiirde sıklıkla tekrarlanan ifade, bireysel tepki ile beraber İslam'ın öz değerlerine ve masum insanlara yapılan haksızlıklar lanetlenir (119/1).

Aşağıdaki dörtlükte ise, zulme uğramış masum insanların acıları, sadece dünyada değil, cennette de yankı bulur. Şair, zulme uğrayan halkların acılarının, hem bireysel hem toplumsal düzeyde adalet arayışına dönüşmesi gerektiği ifade edilir:

Hansı ayât diyer özünü partlat,
Suçsuz günahsız milleti dağlat;
Lânet alta kalar cepte oyanlar,
Bilmiriğ cennette nedir bu matam. (168/8)

Dünya nimetlerinin geçiciliği ve zalimlerin sonunda huzur bulamayacağı vurgulanır. Bu şiirde de karşımıza çıkan “lânet olsun” ifadesi, zulme uğrayanları simgelerken, zalimlerin bu dünyada sahip oldukları her şeyin, adaletin er geç yerini bulacağı gerçeğiyle silineceğini ifade eder:

Irmak şaşkın, ahar yerin engin,
Lânet olsun on iki şahdan döngüne.
Koyma dünya seni alsın çengine,
Nîmet bulup bulmuyandan sene ne? (180/4)

Derviş Avni'nin şiirlerini tevella açısından değerlendirdiğimizde ise şairin, tasavvufî aşkı ve İslam'ın temel unsurlarıyla olan yakın ilişkiyi vurguladığı görülmektedir. Bu minvaldeki ifadelerin her biri, insanın Allah'a ve O'nun kutlu elçilerine duyduğu derin sevgi ve saygıyı dile getirir. Avni, bu aşkı sadece bir duygu olarak değil, bir varlık bilincinin yükseltilmesi ve insanın ilahi olana yönelmesi olarak tasvir eder.

Avni'nin şiirlerinde sürekli olarak bir aşk arayışı ve bu arayışın Allah'a ve onun Resul'üne duyulan derin sevgiye dönüşümü görülür. “*Mahlûkatın sensen şahı*” dizeleri, Allah'ı her şeyin kaynağı ve özü olarak sunar. Burada, Allah'a duyulan aşk, evrendeki tüm varlıkların varlık gayesidir:

Mahlûkatın sensen şahı,
Aşkların bedri mâhı,
Cümle âlemin Allah'ı,
Kur'an-ı beyan Allah'ım. (2/9)

Ona âşık oldu çok can,
Onu seven kâmil-i insan.
Ona taat dedi Kur'an,
Halkı kevne o illetdi. (52/5)

İmam Ali'ye ve Hüseyin'e duyulan sevgi (6/1, 10/7, 17/3), aslında bir nevi insanın Allah'a olan sevgisinin tezahürüdür. Çünkü, bu toplulukların İslam anlayışında Ali ve Hüseyin, Allah'ın sevgili kullarıdır ve onların aşkı, Allah'a duyulan aşkın bir yansıması olarak kabul edilir. Bu yüzden Ali ve Hüseyin'in sevgisi, bir nevi Allah'a olan sevgiyi derinleştirir:

Baş açık yalın ayakla bes Âbis değil deli,
Senin aşkında milyonlar olup mecnun, yâ Hüseyin. (84/8)

Hüseyin'in aşkı da benzer bir yolculuğa işaret eder. "*Hüseyin'in aşkı bizi, Kerbelâ'ya salubdu*" dizesindeki Hüseyin'in aşkı, bireyi Kerbelâ'daki büyük imtihana yönlendirir. Bu, İlahî aşk uğruna her türlü zorluğa katlanma anlamına gelir. Hüseyin'in şehadeti, Allah'a olan sevgisini en yüksek noktada gösterir ve bu sevgiyi taşımak, bireyin ruhsal yönden olgunlaşmasını sağlar:

Hüseyin'in aşkı bizi, Kerbelâ'ya salubdu.
Geldig azadâr bura, canımız aşk olubdu,
Dilimizde yâ Hüseyin, göge avaz salubdu.
Od dutub gözlerimiz, aynı surane benzer (17/3)

Tevella kavramının işlendiği şiirlerde değinilmesi gereken bir diğer husus ise manevi bir yolculuk ve insanın bu yolculukta aşkı bir rehber olarak kullanmasıdır. Avni, "*Ali şâh-ı vilayetdur*" derken, Ali'yi sadece bir şahsiyet olarak değil, *manevi rehber* olarak da tanımlar. Ali'nin aşkı, kişiyi Allah'a yaklaştıran bir olgudur. Bu aşk, insanı doğru yolda ilerleten bir yol haritasıdır:

...Ali şâh-ı vilayetdur
Ali aşk-ı mürüvvedür
Ali ayn-ı inayetdür
Ali'dür mümine iman... (4/2)

Ali gibi var mı aslan
Ali kavmi Nuha tufan
Biz Ali'den aldığ hüner
Ali seven Ali diyer... (120/1)

Kâlu belâ

Kâlu Belâ, İslam inançlarında, insanların dünyaya gelmeden önce ruhlarının Allah’a verdikleri sözleşmeyi ifade eden bir kavramdır. Bu kavrama göre, Allah, yaratılışından önce insan ruhlarına “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” sorusunu yöneltmiş ve ruhlar “Evet, Rabbimizsin!” şeklinde cevap vermiştir. Bu sözleşme, insanların dünya hayatına gelmeden önce Allah'a olan teslimiyetlerini ve mutlak bağlılıklarını simgeler. İslami tasavvuf literatüründe bu olaya büyük bir yer verilir, çünkü insanın ruhsal yolculuğunun ve Allah ile olan ilişkisinin temelini atar. Bu inanç, Kur'an'da doğrudan yer almasa da, hadislerde ve İslami düşüncede sıkça referans verilen bir kavramdır. Tasavvufçular bu durumu, insanın Allah’a yönelmesi, nefsini aşarak arınması gerektiği noktasında metaforik bir anlatım olarak kullanır (Çakır, 2019, s. 123).

Derviş Avni'nin şiirlerinde “Kâlu Belâ” teması, tasavvufî bir bağlamda derinlemesine işlenmiş ve Ali sevgisiyle yoğrulmuştur. Şair, Kâlu Belâ’daki manevi sözleşmeyi, Ehli Beyt’e duyulan sevgi ve bağlılıkla bütünleştirir:

*Kâlu belada dilimiz,
Ehli-beyt’lidir elimiz,
Koku saçar her gülümüz,
İmamin doğum gecesi. (7/13)*

Örnekte yer alan, “Kâlu belada dilimiz, / Ehli-beyt’lidir elimiz” ifadesi, Kâlu Belâ’yı yalnızca bir manevi yemin değil, aynı zamanda Ehli Beyt’e duyulan derin bir sevgi olarak yorumlar. Burada, Kâlu Belâ ile ruhun Allah’a olan bağlılığının, Ali’nin sevgisiyle pekiştiği ifade edilir.

Avni’nin şiirindeki diğer bir ifade olan “*Kâlu belasından yola bağlıyuk*”, onun tasavvufî yolculuğunun “Câferilik” gibi inançları içselleştirdiğini gösterir. Bu, Kâlu Belâ’da yapılan sözleşmenin, bireyi İlahi ışığa götüren bir süreç olarak görülmesidir. “*Mişkâtı fi’l-misbâh*” gibi ifadeler, Avni’nin tasavvuf anlayışındaki aydınlanma yolunu sembolize eder (20/3). Benzer yorumlar (182/21)’de yer almaktadır.

3.2.2. Derviş Avni’nin Şiirlerinde Tasavvufi Unsurlar

Bu başlık altında Derviş Avni’nin şiirlerinde geçen tasavvufi kavramlar ele alınarak örneklerdirilmiştir. Yurıda da değinildiği üzere Avni’nin şiirleri, şairin yetiştiği kültür ortamına bağlı olarak Alevi-Bektaşî ve Şii inanaçları çerçevesinde şekillenmiştir. Şiirlerdeki tasavvufi unsurlar da sözü edilen bu kültür ortamına göre

şiiirlerde yer bulmuştur. Bu çerçevede şairin ağır tasvvufî konuları şiiirlerinde işlemediği göröölölölöl. Şiiirlerde daha çok temel kavramlar ele alınmıştır.

3.2.2.1. Aşk, Âşık

Tasavvufî şiiirlerde aşk kavramı “ilahî aşk”a karşılık gelir. Bu aşk; Allah’a, Peygambere, ehlibeyte derin bağıllığı, bunların yorunda yürümeyi ifade eder. Avni şiiirlerinde bu bağıllığı sıklıkla dile getirmiştir. O, “*Layıklık görsün Hüdâ’dan, bu riyasız aşkımızı*” (10-7) mısrasında olduğu gibi *riyasız* bir aşk ile yaradana bağılıdır.

Şiiirlerde, dünya sevgisinin geçici ve yanıltıcı olduğu, gerçek aşkın ise insanı bu bağıllıklardan kurtarıp manevi bir olgunlaşma sürecine soktuğu anlatılır. Aşk, sadece bir duygu değıl, insanı ruhsal olarak arındıran ve daha yüksek bir bilinç seviyesine taşıyan bir araçtır. Bu bağlamda, tasavvufî aşk, Allah’a ve hakikate yaklaşma yolunda bir dönüşüm süreci olarak görölölöl (25/5, 35/1, 101/4, 113/3, 173/3, 196/4).

Avni’nin Tanrı’ya duyduğu aşkı en etkili dile getirdiği şiiirlerden biri,

Ben seni bu canıma evvelden yâr eyledim.

Ömrümü kendin yolunda aşk ile kâr eyledim.

beytiyle başlayan “Benle Sen” başlıklı 81 numaradaki şiiiridir. Bu şiiirde şair bezm-i elestten beri Tanrı’yı kendisine yâr bildiğini ve buna göre aşk içinde bir ömür sürdüğünü, bundan dolayı da ülfet beklediğini, bu aşk yolunda “canı başı top ettim” şeklindeki yerel bir söyleyişle “ölmeden önce ölmek” rüknünü yerine getirdiğini, iki âlemde yaradanı dilediğini ve O’ndan gayriye meyletmediğini, Bütün bunların da bezm-i eleste verdiği ikrardan dolayı olduğunu derin bir duygusallıkla dile getirir.

Şair, her şeyde Allah’ın izini ve kudretini görmeyi amaçlayan bir bakış açısını benimser. Âşıklar için, bu aşk, her şeyde bir burhan, bir delil, bir işaret olarak Allah’ın varlığını hissetmektir:

...Yerler gökler envârı sen

Her mahlukın kararı sen

Âşıkların efkârı sen

Her şeyde burhan Allah`ım... (2/11)

Avni, Allah’a olan aşkını Kur'an’a duyduğu aşk üzerinden de dile getirir. Çevresindekilere canı gönülden, sadakatla Kur'an’a âşık olmalarını öğütler:

...Kur'an okunanda sözünü dinle

Kulak ver eyice tefsirin anla

Kur'an'a âşık ol sıdkıyla canla

Oddan veren sene amandır Kur'an... (83/8)

Derviş Avni'nin şiirlerinde Peygamber'e duyulan aşk, sadece bir sevgi değil, aynı zamanda manevi bir yolculuk, ruhsal bir evrim olarak işlenmektedir. Aşk, insanı hem acıya hem de arınmaya yönlendirir (28/3, 52/2). “*Nur-ı Muhammed aşkına*” (45/7) ifadesi, onun bu sevginin hayatında çok önemli bir yer tuttuğuna işaret eder. Hz. Muhammed'e duyulan aşkın dile getirildiği müstakil şiirler de Divan'da mevcuttur. 53 numaradaki “Muhammed'di” başlıklı şiirde dünyada her şeyin O'nun aşkıyla dile geldiği anlatılır:

...Ona âşık olan ağlar
Aşkının yem yeşil bağlar
Su Muhammed diyer çağlar
Zikri dilde halavetdi... (52/2)

Derviş Avni, Peygamber'in “didarını” görmek isteyenlerin çokluğuna dikkat çekerken, bu istekle birlikte gerçekte ulaşanların sayısının az olduğunu vurgular. “âşık” kavramı burada, sadece fiziksel bir aşkı değil, derin bir manevi aşka işaret etmektedir:

...Çok âşıklar ister görsün didarını o cenabın
Ermedi âşkın çoku safasına Muhammed'in... (64/6)

Yukarıda da ifade edildiği üzere Avni'deki ilahî aşk Allah ve Peygamber ile sınırlı değildir. O; Hz. Ali, Hz. Hüseyin ve diğer ehlibeyte de aşk ile bağlıdır. Bu bağlılığı dile getirdiği çok sayıda örnek mevcuttur. Örneğin, Hüseyin'e olan aşkın onları Kerbelâ'ya getirdiğini ve bu aşkın canlarına işlediğini anlatır. Hüseyin'in adı, sürekli dilde ve gönülde yankılanır. Gözlerindeki yaşlar, bu aşkın getirdiği derin acıyı ve hüznü yansıtır. Bu gözyaşları aynı zamanda bir arınma ve saflaşma sürecinin ifadesidir. Şiir, Hüseyin'e duyulan derin sevgi ve bağlılığın, insanı ruhsal olarak nasıl etkilediğini gösterir:

...Hüseyin'in aşkı bizi, Kerbelâ'ya salubdu.
Geldig azadâr bura, canımız aşk olubdu,
Dilimizde yâ Hüseyin, göge avaz salubdu.
Od dutub gözlerimiz, aynı surane benzer... (17/3).

Aşağıdaki beyitte ise Avni, Allah'ın evliyası olan Ali'ye duyduğu tasavvufi aşkı dile getirir. Şair, Ali'ye duyduğu sevdanın o kadar güçlü olduğunu ifade eder ki, bu sevda onu mecnun hâle getirecek kadar yoğundur:

...Derviş Avni sene âşık olup mecnunna beter,
Seni göreydim, öleydim, yâ Ali tez gel yetiş... (37/13)

3.2.2.2. Zikir

Bektaşilikte zikir, Allah'ı anmak ve O'na yakınlaşmak için yapılan bir ibadettir. Bireysel veya toplu olarak yapılabilir. Cem adı verilen toplu ibadetlerde insanlar bir araya gelerek Allah'ı anıp dua eder ve ilahiler söylerler. Ney ve bağlama gibi enstrümanlarla müzik eşliğinde de yapılabilir. Halka şeklinde oturup Allah'ın isimlerini tekrar ederek manevi arınma ve huzur bulmayı amaçlarlar. Zikir, kişinin Allah ile bağ kurmasını ve ruhsal olarak yükselmesini sağlar (Birdoğan, 1992, s. 75-80).

Aşk ve âşık ıstılahına bağlı olarak zikir kavramı da Divan'da sıklıkla işlenmiştir. Şair; Allah'ı, Peygamber'i ve ehlibeyt mensuplarının ziktedilmesi gerektiğini ve bunun bir tür ibadet olduğunu şiirlerinde dile getirmiştir. Kelime-i şahadet en büyük ve önemli zikirdir şairin dilinde. Geleneğin bir devamı olarak bu zikre Hz. Ali de eklenir. Divandaki 140 numaradaki "Lâ İlâhe İllallah" başlıklı şiir bütünüyle zikin ıstılahını içeir:

Zâkirlerin zikridir
Lâ ilâhe illallah,
Muhammedün resûlullah
Müminlerin fikridir,
Lâ ilâhe illallah
Muhammedün resûlullah
Aliyyün veliyyullah... (140/1)

...Sevdim insanlığ kadrini, gördüm talibler merdinî,
Dâim Allah'ın virdini, dilde zikri seven gelsin...(61/4)

...Ali açılmaz kitabdı,
Ali zikri çok sevabdı.
Ali dini özü yapıdı,
Biz Ali'den aldığ hüner,
Ali bizi etmez kinar... (120/8)

Avni'nin dilinde zikir kavramı, bazen cehri bazen ise hafi zikir olarak yer bulmuştur. "*Allah'ın zikrin adedle kalbden çıkan kan bilir*" (35/3) mısrası hafi, yani kalp ile yapılan zikre işaret eder. Mahlukatin da zikir etmesi hafi zikir olarak kabul edilebilir:

...Kurtlar kuşlar diyer adın
Hur-i cinan vermez dadın
Mustafa'ydan doldur yâdın,
Zikri ruha selametdi...(52/7)

Sadık âşıklar gece gündüz Allah'ı zikreder. Göz yaşı dökerek yapılan zikrin bütün hayırlı işlerin kapısını açacağı dile getirilir:

...Doğru âşıkların zikri, gece gündüz Allah'dır,
Seyyâh olup yâ Hu ile batınnan seyranı var... (29/3)

...Zikr et akıt yaşın
Kapıdır her heyr için
Nurudur ay güneşin... (140/5)

3.2.2.3. Tövbe

Pişmanlık, anlamına gelen tövbe, tasavvufta kalpteki kötülüklerdeki ısrar düğümünü çözüp Hakk'a yönelmektir. (Uludağ 1999: 529). Tövbe etmek için pişmanlık duymak gerekir. Tövbe eden kişi derhâl hatalarını terk edip ve bir daha eski duruma dönmek için azmetmelidir. Tövbe, Allah'a ulaşmada ilk adımdır. Ruhî bir hâdise olan tövbe, "kulun kusurunu Hakk'a götürmesi, günahlarını itirafla pişmanlığını beyan edip ona sığınmasıdır (Eraydın 1997: 156)."

Derviş Avni şiirlerinde insanın hayatındaki hataları kabul etmesi ve bu hatalardan ders alarak Allah'a yönelmesi gerektiğini ifade eder. İnsanın hayatının geçici olduğunu hatırlatarak, kalıcı âlem için tövbe edilmelidir (105/3). Divan'ın "Tövbe Eyle Gel Namaza" başlıklı 142 numaralı şiiri bu ıstılaha ayrılmıştır. Şiirde, öbür âleme dinsiz gitmemek için günahlardan pişmanlık duyularak dinin direği olan namaz ibadetine sarılmak gerektiği vurgulanır:

Dinsiz gitme ahirete
Tövbe eyle gel namaza
Yolun düşer çok zahmete
Tövbe eyle gel namaza...(142/1)

Avni, her insanın günah işleyebileceğini ancak Allah'ın rahmetinin daima açık olduğunu hatırlatır. Günahı ne kadar çok olursa olsun bir kişi tövbe edip Hakk'a yalvarırsa, o kişinin günahlarının bağışlanacağını söyler. Çünkü Allah bunu bildirmektedir:

...Ey günahkar tövbe eyle, Allah'ın rahmeti var
Gece gündüz kapısı açığ, affeder kudreti var. (167/1)

...Tövbe edeni aff eyler, günahı harman olsa;
Müstecab eder dualar, gel abdim daveti var... (167/5)

3.2.2.4. Sıdk

Doğruluk, gerçeklik, kalp temizliği gibi anlamlara gelen sıdk kavramı Kur'an'da övülen bir hususiyet olup doğru olmayı ve doğrularla birlikte bulunmayı emreden pek çok ayet vardır: Örneğin, "Ey iman edenler! Allah'ın emirlerine karşı gelmekten sakının ve doğrularla beraber olun!"

Derviş Avni'nin şiirlerinde, tasavvufun temel erdemlerinden biri olan sıdk, Kur'an'a ve ilahi gerçekliğe yönelik içsel bağlılık ve samimiyetle ifade edilmektedir. Aşağıdaki dörtlükte şair, bireyin Kur'an'ın derin anlamını kavrayarak ona içsel bir

sadakatle yaklaşması gerektiğini vurgular. Sıdk, burada kişinin kalbinde ve sözlerinde tam bir doğrulukla, ilahi kelamla birleşmesidir. Avni, Kur'an'a olan aşkla sıdkı iç içe sunarak, bu bağlılığın sadece zihinsel değil, duygusal ve manevi bir düzeyde olmasını öğütler:

...Kur'ân okunanda sözünü dinle
Kulak ver eyice tefsirin anla
Kur'an'a âşık ol sıdkıyla canla
Oddan veren sene amandır Kur'ân... (83/8)

Aşağıdaki beyitte ise, sıdkla Zehra'yı çağırmak, müridin her durumda içsel bir doğruluk ve samimiyetle Allah'a yönelmesi gerektiğini ifade eder. Beyit, sıdkın yalnızca doğru söz söylemekle sınırlı olmadığını, aynı zamanda her durumda içsel bir sadakat ve teslimiyetle Allah'a yönelmenin de bir gereklilik olduğunu gösterir:

Her ne helekde kalarsan, sıdk ile Zehra çağır.
Tarfatülayn hazır durar, derde tımarı Zehra... (137/12)

3.2.2.5. İhlas

Sözlüklerde en basit hâliyle samîmiyet, bağlılık anlamlarına gelen ihlâş kavramı tasavvufî bir ıstılah olarak, tutum ve davranışlarda sadece Allah'ın rızasını gözetme, özün söze, sözün öze uyması, riyakâr olmama, temiz bir kalple yapılan iş ve eylem, iyi niyetli olma, içten pazarlıklı olmama anlamlarındadır (Uludağ 1999: 258-259).

Derviş Avni'nin şiirlerinde ihlas kavramı geçmez. Ancak bu kavramdaki sami bağlılığı ifade için “can u dil” ifadesini kullanmıştır. Bu kullanım da tasavvufta ihlas anlayışını sembolize eden güçlü bir terimdir. İhlas, kalpten, içten ve samimi bir şekilde Allah'a yönelmek anlamına gelir, Avni'nin şiirlerinde bu sevgi, hem Allah'a hem de O'nun en sevgili kullarına (Ali, Hüseyin vb.) yöneltilen derin bir bağlılıkla ifade edilir. Şiirlerdeki “can u dil” ifadesi, bu yönelimin içtenliğini ve samimiyetini vurgular. Avni, ihlası yalnızca Allah'a değil, aynı zamanda Ali ve Hüseyin gibi İslami şahsiyetlere duyulan sevgiyle birleştirerek dile getirir:

...Vakti değil sevdamız, Hüseyinî'yuk ezelden
Kocabakoca dönmez, Ali'den birce kilden
Kerbelâ'dır vurdumuz, çağırırığ can u dilden
Kan yaş töker gözümüz, aynı mercana benzer... (17/4)

Vardığım ol hanadan, nesl-i Ali torunu.
Tarikatin yoluna, can u dil meyl olmuşam. (93/5)

Aşağıdaki beyitlerde Avni, gerçek sevdanın sadece Allah'a ve O'nun dostlarına duyulabilecek içten bir sevgi olduğunu vurgular. “Can-ı dilden” seveda, ihlasın bir ifadesidir çünkü kalp ve dil arasındaki uyum, samimiyetin temelidir.

Ahlakta gerçek erdem, sadece dilde değil, kalpte de yer almalıdır. Gece gündüz okunan gazel, sürekli bir şekilde içsel bir sevgi ve bağlılıkla Allah ve O'nun dostları için yapılan bir zikirdir. Bu, ihlasın, sürekli bir şekilde yaşamla özdeşleşmesini gösterir.

Aşkına düşmüyen sevdadan bilmez,
Ahlakda onun tek cihana gelmez.
Can u dilden seven kalbi hiç ölmez,
Okur gece gündüz gazel şahımın. (31/6)

Beni seven, hak yoluna doğru düşer,
Hakın emrini can ü dilden düzgün işler.
Derviş Avni bu azada gözün yaşlar,
Hoş hâl oldum âlemlerim konduranda. (152/9)

Aşağıdaki dörtlükte ise Avni, Allah'a olan sevgisini ifade ederken, “can-ı ruha hördüm seni” ifadesiyle, sevginin sadece dilde değil, ruhun derinliklerinde yaşandığını belirtir. İhlas, burada kalp ve ruhun Allah'a yönelmesiyle tamamlanır:

Sennen geçmez zerre miskal,
Özün güzel sözlerin bal,
Beni rabbim aşkına sal,
Can-ı ruha hördüm seni. (87/9)

3.2.2.6. Sabır

Dayanma, dayanıklılık anlamına gelen kavram tasavvufta ise başa gelen sıkıntılardan dolayı Allah'tan başka kimseye şikayetçi olmamak, kendini acıdırmamak anlamında kullanılır. Kişi, başına gelen belâların verdiği üzüntüyü sadece Allah'ına arz eder ve onun inayetini ister. Sabır, musîbetlerle karşılaşılacak ilk anda, haramlardan uzak kalmada ve dinî emirlere uymada söz konusudur. Sabrın sonu selâmettir (Uludağ 1999: 446). Sabır makamına ulaşmış kimse musibetlerden etkilenmez. Çünkü belâlara sabretmekle *kazaya razı olmuş* olur. İslâm'ın esasının *rıza*, imanının esasının ise *sabır* olduğu ifade edilmiştir (Eraydın 1997: 165). Sâlik, mutluluk için sabretmelidir. Nefisle mücâdelenin en büyük silahı sabırdır.

Derviş Avni'nin şiirlerinde sabır, zorluklarla karşılaştığımızda nasıl dayanıklı olmamız gerektiğini anlatır. O, sabrı sadece iyi bir özellik olarak değil, aynı zamanda insanın ruhunu güçlendiren bir süreç olarak görüyor. Onun şiirlerinde sabırlı olmanın insanı daha iyi bir hâle getirdiği ve umudun kaynağı olduğu mesajı verilir (145/8).

Şairin dilinde iki şey karşısında sabırlı olmak gerektiği vurgulanır. Bunlardan ilki dinin emir ve yasaklarına karşı olan sabırdır ki bu insanı doğru yola getirecek, insanı olgunlaştıracak sabırdır. Diğeri ise Hz. Ali taraftarı olması sebebiyle başına gelebilecek kötü şeylere karşı sabırlı olmaktır:

...İmanda sabır kıl, özün itirme,

Küfrini mahv eyle, dile götürme.
Şahdan el olmasa, meydana girme,
Bir attan, bir kilinc, civana besdür... (62/7)

Ben Ali'nin sevdasında, bil evvelden taciram bil,
Ali aşkında ne gelse, şükür kıllam sabıram bil...(107/1)

3.2.2.7. Şükür

Yapılan iyiliği dile getirme, iyiliği yapanı övmektir. Kul, Allah'ın bahsettiklerini dile getirir ve onu överse şükretmiş olur. Şükürde üç esas vardır: İlim, hâl, amel. Allah'ın nimetlerini dile getirmek, bu nimetleri (bahşedilen organlar) ibadette ve sevap kazandıran işlerde kullanarak olur (Uludağ 1999: 503).

Derviş Avni'nin şiirlerinde şükür, Allah'a teşekkür etme şeklinde görülür. Avni, bu duyguyu şiirlerinde sıkça dile getirerek, kendisini yarattığından dolayı Allah'a müteşekkik olduğunu ifade eder:

Madam geldim ben dünyaya
Allah benden borcun ister
Hakk'a şükür geldim saye
Hak gücünden borcun ister... (200/1).

...Gönlüm sarayında şaha taht kurdum
Niyazım istedim, boynumu burdum
Hakk'a şükür erdim, dergâhın gördüm
Bektaş Veli'nin eşiğine geldim... (178/2)

3.2.2.8. Nefs

Bektaşilikte nefis, insanın içindeki arzu ve bencillikleri temsil eder. Nefs, manevi yolculukta aşılması gereken en büyük zorluktur. Bektaşî inancına göre, nefsin kontrol edilmesi ve terbiye edilmesi, kişinin Allah'a daha yakın olmasını sağlar. Nefsi eğitmek, kişinin olgunlaşması ve hakikate ulaşması için gereklidir. Bu süreçte, kişinin kendi iç dünyasını keşfetmesi ve kendinî daha iyi anlaması sağlanır. Böylece, insan daha olgun ve bilinçli bir şekilde manevi yolculuğunu sürdürür. Nefs terbiyesi, sadece kişisel gelişim için değil, aynı zamanda toplumsal barış ve huzur için de önemli bir adımdır. Bu yüzden, Bektaşî öğretisinde nefsin eğitimi büyük bir yer tutar. (Birdoğan, 1992, s. 124).

Derviş Avni'nin şiirlerinde nefsin insana ait olan kötü arzularla dolu olduğu, bu sebeple kişinin kendi içsel savaşını vermesi gerektiği anlatılır (8/2). Şair, şiirlerde nefsi kontrol etmenin, şeytanın tuzaklarından kaçınmanın ve gerçek bilgiye ulaşmanın gerekliliği sıkça dile getirilir (25/8). Ayrıca, nefsin isyan ve küfre yol açtığına dikkat çekilerek, bu durumu aşmanın ruhsal bir sorumluluk olduğu ifade edilir. Şair, dindar

kişilerin onu maddi zevklere çekmemelerini, çünkü manevi bir şarap içtiğini ve bu sayede hakikati aradığını dile getirir (196/6).

Derviş Avni'nin şiirlerinde nefis aynı zamanda, insanın içindeki bencil arzular ve şeytana uyan dürtüler olarak anlatılır. Şair, insanların çoğunun nefesine yenik düşerek şeytanın peşinden gittiğini ve bu şekilde küfür ve isyana sürüklendiklerini ifade eder:

...Çok insanlar tenin besler nefsinı şeytana uyup
Yürür şeytanın emrinde bes küfrü isyan bilir
Can tende pinhan olubdı o sırr-ı küdadır bil
Hakkın katmiyle maktumdır o sırrı sübhan bilir... (35/4)

Şairin 105 numaradaki “Bir Gece Nefsim” başlıklı şiiri nefsinin hesaba çekmesini anlatır. Bu hesaba çekişte şair nefsinin kendisine yaptırdığı günahlar karşısında dehşete düşer ve nefsinin bir kenara koyup kaçar. Sonunda nefsinin yaptırdıklarına tövbe eder. Ayrıca bu şiirde nefsin türlerinden olan nefs-i emmareye (Uludağ 1999: 405-406) de işaret edilir. Şair, yaptırdıkları yüzünden emmare nefsinin bile kahrolduğunu belirtir :

Bir gece nefsimi hisaba vurdum
Kendi amelimde zerer eyledim
Ettiğim çohıymış ben beni gördüm
Öz nefsimi koydum firar eyledim

Yapdığım amelden bir ataş yandı
Bu dünya alemleri başıma döndi
Emmare öz nefsim acığa mindi
Kahr olan nefsimden kinar eyledim... (105/1-2)

3.2.2.9. Fakr

Fakt tasavvufta bir makam olup kulun hiçbir şeye sahip olmadığına şuurlu olması, her şeyin gerçek sahibinin Allah olduğunu idrak etmesidir. İnsan, Allah'ın kulu olduğu için, kendisi ve diğer eşya da Allah'ındır. Sâlik, kendisini daima Allah'a muhtaç bilir, Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı olmadığını farkındadır (Uludağ 1999: 184).

Avni şiirlerinde fakirliğin yalnızca maddi bir durum değil, aynı zamanda manevi bir derinlik, teslimiyet ve Allah'a yakınlık olduğunu vurgular. Dünya malının geçici olduğunu, gerçek mülkün Allah'ın nezdinde olduğunu ifade eder. Burada fakirlik, dünya ile ilişkisinin kesildiği ve manevi olarak Allah'a yöneldiği bir hâl olarak betimlenir. Fakirlik bir bilinç hâlidir. Bu dünyadaki hiçbir şeyin gerçek sahibi olmadığını bilincinde olmaktır. Aşağıdaki beyitle bu açık olarak dile getirilir:

Benim fakir, ben bende, ben bendeden bene geldim.
Al benliğim koyma bende, bu benlikten yana geldim. (134/1)

Kavram gerçek anlamında da kullanılmıştır. Zenginlerin fakirlerin sıkıntılarından habersiz oldukları da vurgulanır; zenginler sadece maddi dünyada yaşarken, fakirler Allah'ın doğru yolunu beklerler. Fakirlerin içsel arayışları ve manevi sıkıntıları, zenginler tarafından görülmez. Bu arayışta, Mehdi'nin gelişi, fakirlerin kurtuluşunu ve maddi sıkıntılardan arınmalarını simgeler. Ayrıca Azrail geldiğinde zengin fakir gözetmeden herkesin canını alacağından bu dünyanın zenginlikleri için çabalamanın boş olduğu vurgulanır:

Arılar dolandır, peteksiz balsız,
Bülbüller ağaçta, kalubdu dalsız.
Zenginler fakirden, olup habersiz,
Beklediğimiz yolunu, gel Mehdimiz gel. (15/8)

Azrail uzatsa, dönmüyen çengin,
Fark bilmez fakirden, paralı zengin.
Boşa sarf eyleme, kuvvet ahengin,
Gör ölümün dersi, beyana besdür. (62/10)

Derviş Avni, fakr makamında olanların bu dünyada gam çektiklerini ancak bu durumdakilerin dünyanın ibret alınacak bir yer olduğu bilincinde olduklarını, var olan mülklerinin de Tantı'ya adak olduğunun farkında olduklarını dile getirir. Evliyaların da bu yüce bakamda olduklarına işaret eder:

Ehl-i fakir yükümüz, gam ile azardı bizim,
İbrettir bizlere dünya, mülkümüz nezirdi bizim. (10/1)

Gizlenmiş Evliyâ'ullâh, fakirler âleminde dokunda?
Bu dünyanı devr edeller, bir sevgi penahı var. (29/4)

3.2.2.10. Zühd

Sözlük anlamı terk etmek, kötü kabul edilen şeylerden yüz çevirmek, dünyaya tamah etmemek olan zühd kavramı tasavvufta, dünyadan yüz çevirmek, nefsi masivaya olan meyl ve sevgiden alıkoymaktır (Eraydın 1997: 173). Divan'da zühd kavramı lafzen geçmez. Bununla birlikte dünya hayatının geçiciliği, aldaticılığı ve ahiret karşısındaki önemsizliği gibi hususlar dile getirilerek anlamca zühd kavramı işlenmiştir. Şairin şiirlerinde bu anlayış, hem bireysel bir nasihat hem de toplumsal bir öğüt niteliği taşır. aşağıdaki beyitte “ehl-i fakir” ifadesiyle kendisini dünya nimetlerinden uzak, zühd yolunu benimsemiş bir derviş olarak tanıtan şair, dünyanın ona bir sahiplik değil, ibret kaynağı olarak görüldüğünü ifade etmektedir:

Ehl-i fakir yükümüz, gam ile azardı bizim,

İbrettir bizlere dünya, mülkümüz nezerdi bizim. (10/1)

Avni, insanın sıhhat ve gençlik çağında ibadetle meşgul olması gerektiğini vurgular. Zühd makamında bedeninin gücü, nefsanî hazlar için değil, ibadet ve Allah’a kulluk için kullanılmalıdır. Gençliğin geçici bir sermaye olduğu ve ahiret için bir “kâr” sağlama fırsatı sunduğu anlayışı burada belirgindir:

İbâdetüllâha et dostum devam,
Bu genc bedeninde sıhhat varıykan .
Dünya âhiretçin işle kâr eyle,
Belinde kolunda kuvvat varıyken... (40/1)

“Dünya” (58) başlıklı şiirin bütününde zühd makamı işlenmiştir. Şiirde; dünyanın boşluğu, değişkenliği ve aldaticılığı eleştirilir. Şair, dünyanın geçmiş çağlarda da birçok değişime uğradığını, bağların yaprak döktüğünü, fakat hiçbir zaman kalıcı bir mutluluk (gülzar) sunmadığını dile getirerek, dünyanın faniliğine dikkat çeker:

Bir yanın boş bir yanın var,
Doldu boşaldı çok çağlar.
Sende yaprağ töktü bağlar,
Hiç gülzarın yoktu dünya. (58/3)

Derviş Avni zühd anlayışının bir başka boyutu, yani dünyanın cazibeli görüntüsünün ardındaki ihanet ve kirlilik, çarpıcı bir dille ifade edilir:

Bakma dünya rengi, yeşil namardı,
Yere yatan canlar gör, ne apardı.
Haydar dedi, dünya bir pis murdardı,
Ölümün kervanı, kalana besdür. (62/5)

Şair, faniliği hatırlatarak okuyucuyu tövbeye ve namaza çağırır. Kabir, dünyanın son noktası olarak işaret edilirken, ibadet, hem bir hazırlık hem de bir kurtuluş yolu olarak önerilir:

Derviş Avni nasihat yazdı,
Kabri işle eder namaz.
Bu dünyanın sonu çok az,
Tövbe eyle gel namaza. (142/10)

Ş dörtlükte ise dünya ile ilgili en yalın gerçeklerden biri dile getirilir: Sonunda insana düşen yalnızca bir kefendir. Mal ve mülkler sahte bir aidiyet hissi yaratır, fakat insan öldüğünde her şeyden soyunur. Bu da zühd makamının temel düsturlarından biridir: Gerçek mülk sahibi yalnızca Allah’tır, kulun görevi ise dünyaya ait değil, ahirete hazırlıklı olmaktır:

Zan etme dünya senindi,
Âhir kısmet kefenindi.
Deme mal mülkler benimdi,
Miskin senden borcun ister. (200/3)

3.2.2.11. Tevekkül

Tevekkül, güvenme, bel bağlama, vekil tayin etme, havale etme anlamlarına gelir. Tasavvufta ise Allah'ın katında olana güvenip halkın elinde ve avucunda olan şeye göz dikmemek, her hâlükârda sadece Allah'a güvenmek, kalbin Yaradan'a itimadı, neticenin hâsıl olması için lüzumlu tedbirler alındıktan sonra ve sebeplere tevessül edildikten sonra *tedbir* ve *tevessülün kifayetini* Allah'tan beklemektir (Uludağ 1999: 531-532). Bu kavramda Allah'a *güven* esastır; yeri insanın kalbi, gönlüdür. Tevekkül Allah'ın kişi için takdir ettiklerine rıza göstermekle olur.

Derviş Avni'nin şiirlerinde tevekkül, Allah'a tam bir teslimiyet ve güven duygusunun işlendiği bir tema olarak öne çıkar. Aşağıda verilen beyitte Avni, sufilerin yaşadığı derin manevi yolculukları ve karşılaştıkları zorlukları “derin deryalar” olarak betimlemektedir. Ancak, tüm bu zorluklar karşısında güven duyulan temel şey “tevekkül”dür. Tevekkül, Allah'a tam teslimiyet ve güven anlamına gelir. Geminin “tevekkül” olması, sufilerin bu yolculukta Allah'a olan güvenle yol aldıklarını ve her türlü engelin, O'na olan güvenle aşılabileceğini anlatır. Ehlibeytin izleri ise, bu güvenli yolculuk için örnek alınacak doğru yolu gösterir:

Derin deryalarda üzdük, gemimiz oldu tevekkül,
Ehl-i beyt yolunun izleri, râhımız envardı bizim. (10/5)

Şiirlerde tevekkülün yalnızca güven değil, aynı zamanda sevgiye dayalı bir bağlılık olarak öne çıktığı da görür. “Üzümüz Hakk'a besine vurduğ Allah sevdasına” dizesi, Allah'a duyulan sevginin, tevekkülü pekiştiren temel bir güç olduğunu ifade eder. “Kanber'in Mevlasına ezel bağladığ belimiz” ifadesi ise, Ali'nin öğretilerine duyulan sevginin Allah'a olan bağlılıkla bütünleştiğini gösterir:

Üzümüz Hak'a besine vurduğ Allah sevdasına,
Biz Kanber'in Mevlasına ezel bağladığ belimiz. (68/4)

Aşağıdaki dörtlükte ise tevekkül kavramı yerel bir söyleyişle “Allah'a bel bağlamak” şeklinde ifade edilmiştir. Burada kişinin her zaman Allah'a güvenerek yaşaması gerektiği öğütlenir. Muhammed'in adı kalpte saklanmalı ve Ali'nin aşkı gönülde yer etmelidir. Burada Allah, Muhammed ve Ali arasında bir birliktelik ve uyum bulunur:

Her zaman Allaha belini bağla,
Muhammed adını gönlünde sakla,
Ali aşk ile kalbin ortağla,
Allah bir, Muhammed Ali'dir, Ali. (88/3)

3.2.2.12. Rıza

Lügatlerdeki anlamı memnuniyet, hoşnutluk, izin ve müsadedir. Tasavvufta ise rızâ iradeyi ortadan kaldırmak, kaderin acı tecellileri karşısında kalbin huzur ve sükûn hâlinde olması, Hakk'ın ezelî tercihini gören sâlikin onun kendisi hakkındaki tercihinin kendi kendine yapacağı tercihten daha iyi olduğunu kavrayarak kızmayı ve şikayeti bırakmasıdır. "Allah'ın kulundan râzı olması" ve "kulların Allah'tan râzı olmaları" olmak üzere iki türdür (Uludağ 1999: 435-436).

Derviş Avni'nin şiirlerinde, Allah'ın rızasını ve ehlibeytin rızasını kazanmak kazanmak anlamlarında olmak üzere iki şekilde geçer. Şair Allah'tan gelecek her türlü cefa ve belaya razıdır: Ağaşıdaki beyitlerde; gelmiş geçmiş peygamberlerin tebliğleri sırasında çektikleri cefalar gibi ârif ve kâmiller de Hak rızasını kazanmak için dayandıklarına, Allah'ın kişiyi yüceltmesine yahut alçaltmasına razı olunduğu ve Allah'tan gelecek her türlü belaya razı olunduğu dile getirilmiştir:

Yüz igrim dört bin nebiler, çektiler tebliğ cefasın.
Hak rızasın kazanmağa, ârif de var, kâmil de var. (73/4)

Razıyam al ferş et canım, ayakların hâkına ser.
Hazz-ı azamdan sayılır, görüş suhbetdir bene. (135/9)

Canı başı top etdim, her belaya razıyam,
Yoluna ferşi canı serdim bir dal eyledim. (81/3)

Avni, Hz. Ali ve Hz. Hüseyin'in yolunda olduğu için onlarla ilgili her türlü şeye rıza gösterir ve onlara karşı teslimiyet içindedir. Kerbela toprağını ziyaret etmek, buradaki faciayı dile getirmek bunların rızasını kazanmak için şarttır. Aşağıdaki dörtlüklerde şair, bunların yolunda can vermeye razıdır:

...Bu gece âhir gecedi yarın olsa bilesiz,
Kanıyla toprak üstünde bizi başsız göresiz.
Başımız elde gezende vefalılar diyesiz,
Razıyık bin şavkıyla biz burda al kan vermeğe... (12/8)

Bin belada kalsa başım, her mihnete razıyım;
Her şiddet-i darda kalsam, kılavuzumdur Ali. (158/4)

Derviş Avni yaz kazan, Ehl-i beytin rızasın,
Can verdiler bu yolda, çektiler din cefasın.
Kimi aguydan oldu, kimi verdi kafasın,
Ehlibeyt harabetin hakdan inkâr etdiler (26/8).

Nidâsına lebbeyk demeğ yolda gidenler,
Yer yer Hüseyin aşkınnan coşa geli canlar,
Bir gün geli hammu âlem bizleri anlar,
Merkadin sararığ, rızasın alarığ. (65/5)

3.2.2.13. Ârif, kâmil

Derviş Avni'nin şiirlerinde arif olma teması, tasavvufun özüne uygun olarak, insanın manevi olgunluğa ulaşması, nefsini terbiye etmesi ve gerçek bilgiyi, ilmi elde etme süreciyle ilgilidir. Şair, “Ârif” başlıklı 46 numaralı şiirinde ârif olmayı Allah’ın varlığını ve kudretini idrak etmeye bağlar. Muhatabından etrafında olup biten üzerinden Yaratıcı’nın varlığını hissetmesini ve görmesini ister Burada âriflerin gönül gözünün açılarak manevi olgunlanma sürecine de işaret edilir:

*Ârif ol ey kardaş, düzle özünü;
Hidâyet eyleden bir tek Allah'dır.
Sadıklar haramdan bağlar gözünü;
Suçları gizleden bir tek Allah'dır. (46/1)*

Derviş Avni’nin şiirlerinde ârif insan, tasavvufi olgunluğa ulaşmış, bilgi ve hikmeti davranışlarına yansıtan bir kişilik olarak öne çıkar. Avni’ye göre ârif, dünyanın geçici nimetlerine aldanmaz, nefsini kontrol eder ve zamanını anlamlı şekilde değerlendirir. Cahil kişi yüzeyde kalırken, arif derinlikli bir anlayışla hakikate yönelir:

*Bir yolun var gider gelmez,
Cahil insan seni bilmez.
Ârif-i kâmil sende gülmez,
Gülbaharın yoktu dünya. (58/8)*

*Bin ilim cahilin aklın bişirtmez,
Bir kâmilî bin tek aklın şaşırtmaz.
Ârifler günlerin boşa geçirtmez,
Bilene sözlerim demekden geldim. (94/7)*

Avni, “*Ârifler dilinden ister anlasın*” diyerek kendi içsel yokculuğuna da işaret eder. Şair, ilim irfan öğrenerek âriflerin dilinden anlar hâle geldiğini, âriflik yolunda belli bir mesafe kaydettiğini bildirir:

*Susmağ yok ağına diyer ne gelmiş,
Ne namaz, ne oruç, ne hacca getmiş,
Derviş Avni okur gör dile gelmiş,
Ârifler dilinden ister anlasın. (102/9)*

3.2.2.14. Celâl ve Cemâl

Derviş Avni’nin şiirlerinde Allah’ın celâl ve cemâl sıfatları dengeli biçimde yer almaktadır. Kimi beyitlerde Allah’ın merhameti, affediciliği ve güzelliği öne çıkarken, kimilerinde kahredici gücü, intikamı ve azameti vurgulanır. Celâl ve Cemâl sıfatlarının tecellisi, tasavvufî düşüncenin temel unsurlarından biri olan Allah’ın iki farklı yönü olan kahır “Celâl” ve rahmet “Cemâl” arasında bir dengeyi göstermektedir. Şairin şiirlerinde Allah’ın bu sıfatları, onun yüceliği ve kulu ile olan ilişkisini

anlamlandırmada önemli bir rol oynar. Celâl ve Cemâl sıfatları, tasavvuftaki Allah'ın zıt kutupları olarak kabul edilir ve her iki yön de Allah'ın mutlak kudretini temsil eder.

Derviş Avni'nin şiirlerinde Allah'ın Cemâl sıfatları, genellikle merhamet, şefkat, lütuf ve affedicilik gibi olumlu özellikler üzerinden işlenir. Aynı zamanda, “Vâhid” ve “Ahad” gibi isimler, Allah'ın birliğine ve eşi benzeri olmayan kudretine dikkat çeker:

Sen Vâhid, sen Ahad, Allah yâ Allah,
Sennendi her imdam, Allah yâ Allah.
Lem yelid lem yûled, Allah yâ Allah,
Sen sen kerem-kânım, elhamdülillâh. (23/12)

Aşağıdaki beyitte, “Rahîm” ve “Cevâd” isimleri Allah'ın merhamet ve cömertlik yönlerini simgeler. Şairin “*Ya Rabb, beni af etginen*” feryadı, Allah'ın affediciliğine duyduğu derin güveni ifade eder:

Fikir gitti, kalmadı yâd,
Sensen rahim, sensen cevâd.
Derviş Avni eder feryad,
Ya Rabb, beni af etginen. (145/11)

Derviş Avni'nin şiirlerinde, Allah'ın Celâl sıfatları genellikle kudret, azamet, kahır ve intikam gibi yönleriyle öne çıkmaktadır. Bu sıfatlar, Allah'ın yaratmış olduğu her şey üzerinde mutlak hâkimiyetini ve kudretini simgelerken, aynı zamanda kullarına yönelik kahır ve cezayı da ifade eder. Şairin şiirlerinde Celâl sıfatlarının vurgulanması, Allah'ın mutlak gücünü ve kudretini en belirgin biçimde ortaya koyar.

Aşağıdaki beyitte, Cebbâr ismi, Allah'ın Celâl sıfatlarından biri olarak karşımıza çıkar ve Allah'ın kahredici, güçlü yönünü ifade eder. “*Kün deyince alt üst eder*” ifadesi, Allah'ın yaratıcı kudretinin ve her şeye hâkim olan gücünün bir göstergesidir. Burada Celâl sıfatları, Allah'ın kudretinin mutlak olduğunu ve yarattığı her şey üzerinde egemenliğe sahip olduğunu vurgular. Cebbâr ismi, Allah'ın her şey üzerinde mutlak güce sahip olduğu, her türlü varlığı yaratma ve yok etme kudretine sahip olduğu anlamını taşır:

*Zalımdan intikam alar, adı Cebbar'dı, korkmaz;
Kün deyince alt üst eder, kahr eder kuvveti var. (167/6)*

3.2.2.15. Hâl

Hâl, şimdiki zaman, geçmiş ve gelecek olmayan zaman; mazinin nihayeti ve müstakbelin başlangıcı; oluş, bulunuş, suret, keyfiyet, durum anlamlarına gelir. Bir tasavvufî ıstılah olarak ise, insanın iradesi ve çabası olmadan sırf Allah'ın bir lutfu olmak üzere kalbe gelen neşe-hüzün, rahatlık-sıkıntı, heybet-heyecan anlamlarında

kullanılır (Uludağ 1999: 218). Hâl, zahir bir ilim olmadığı için sadece hissedilir; onu yazmak mümkün olmaz. Hâllerin en önemli özelliği, devamlı olmayışıdır. “Hâller şimşek gibidir, bâkî ve devamlı olursa hâl değildir.” (Eraydın 1997: 187-188).

Derviş Avni’nin şiirlerinde hâl kavramı, bir kişinin manevi yolculuğundaki içsel durumunu ve olgunlaşma sürecini simgeler. Tasavvuf düşüncesinde hâl, bireyin ruhsal durumunun, içsel değişiminin ve Allah ile olan ilişkisini belirleyen bir unsurdur. Şair, aşağıda yer alan örnekte yaşadığı zorluklara rağmen, manevi durumunun doğru ve gerçek olduğunu ifade eder. “*Hâl ehliyem*” ifadesi, şairin içsel olgunluğa ve bu manevi yolculuğa uygun olduğunu, yani bu hâlin sorumluluğunu taşıyabileceğini ifade eder:

Ben dervişem durdum dara,
Belki yardan olu çara,
Derviş Avni geldi yara,
Hâl ehliyem, hâlim gerçek. (67/5)

“*Kalbim okur, elim yazar*” ifadesi, kalpte yaşanan manevi hâlin dışa yansımadır. “*Hâlinnendir*” sözü, yaşanan aşkın ve yönelimin şairin içsel hâlinde kaynaklandığını belirtir:

Kalbim okur elim yazar,
Eylesin bize nezer
Derviş Avni aşka üzer,
Hâlinnendir, hâlinnendir. (70/8)

Şu beyitte ise şair, tasavvuftaki hâl kavramını içsel dönüşüm ve ilahi teslimiyet bağlamında ele alır. “Hâlimi hâl eyle” ifadesi, bireyin manevi hâlinin Allah’a uygun biçimde şekillenmesi arzusunu yansıtır:

Hâlimi hâl eyle, her şeye halal,
Sen daim bir şahsan, ben fâni zeval. (160/3)

3.2.2.16. Vahdet-i Vücud

Tasavvuf düşüncesinde önemli bir anlayış olan “Vahdet-i Vücut”, Allah dışında hakiki bir varlık bulunmadığını savunur. Vahdet-i vücut, İbn Arabî tarafından sistemleştirilmiş ve Sadreddîn Konevî gibi takipçileri aracılığıyla tasavvuf literatüründe önemli bir yer edinmiştir. Bu öğretide mutlak varlık yalnızca Allah’tır ve diğer tüm varlıklar O’nun isim ve sıfatlarının zuhurudur (İbnü’l-Arabî. 2017, s. 13). Anadolu tasavvuf geleneğinde bu düşünce halk şiirine yansımış; Yunus Emre ve Kaygusuz Abdal gibi şairlerin yanı sıra, Derviş Avni’nin şiirlerinde de açık bir şekilde görülmüştür.

Aşağıda yer alan beyitte Allah'ın hem konuşan (nâtik), hem yaratan (hâlik) olduğu belirtilerek tüm fiillerin O'na izafe edilmesi, Vahdet-i Vücut anlayışındaki *fail-i mutlak* düşüncesini yansıtır. “Mene mevla saydım seni” dizesiyle kul benliğinde Hakk'ın tecellisine açık bir vurgu vardır. Bu da, Hakk'ın kulda zuhur ettiği fikriyle örtüşmektedir:

Sensen nâtik, sensen hâlik,
Vadin doğru ahdin sâdık,
Derviş Avni kula layık,
Mene mevla saydım seni. (87/10)

Avni, “*İkilikten sildim seni*” mısrası ile çok açık bir şekilde ikilik yoktur, yalnızca bir tek hakikat vardır fikrini yansıtır:

Âlâlarda en alâsen,
Kendimize sen olasan,
Tekin yoktu bir Mevlasen,
İkilikten sildim seni. (87/5)

Aşağıda yer alan dörtlük ise tümüyle Vahdet-i Vücut düşüncesiyle uyumlu yazılmıştır. Allah'ın ezelî ve tek varlık olarak “*kimse yokken sensen mevcut*” ifadesiyle anılması, varlığın Allah'tan ibaret olduğu fikrine karşılık gelir:

Kimse yokken sensen mevcut,
Âdem`nen halk ettin vücud,
Yek danesen büyük mabud,
Kalb köşemde sardım seni. (87/4)

Avni “*Sensen herbir şeyin başı*” ifadesi ile varlık âleminin tek öznesi olarak Allah'ın kabul edildiğini, dolayısıyla her şeyin O'ndan başladığı ve O'nda bittiği fikrini taşır. Bu yönüyle şair, Vahdet-i Vücut anlayışının temel ilkelerinden biri olan “başlangıç ve sonun Allah olması” fikri sade bir söyleyişle dile getirilmiştir. Ardından gelen beyitte ise “Gören özü, bilen özü” ifadesiyle vahdet anlayışı dile getirilmiştir:

Yakdı bağrım aşk ataşı,
Büyük mevlam, rahman mevlam.
Sensen herbir şeyin başı,
Büyük mevlam, sultan mevlam. (115/1)

Karanlıklar kat kat olsa, görmekte yok hicab;
Gören özü, bilen özü, nezirsiz vahdeti var (167/10).

3.2.2.17. Dört kapı kırk makam

Dört kapı kırk makam kavramı ,Türk tasavvuf edebiyatının temel konularındandır. Ahmet Yesevî'den Hacı Bektaş'a pek çok sufinin söyleminde yer almıştır. *Şeriat, tarikat, marifet* ve *hakikatten* oluşan dört kapı ve her kapı aldındaki onar makamı ifade eder. Bektaşî edebiyatında bu dört kapı şunları ifade eder: *Şeriat*,

anadan doğmayı; *tarikât* ikrar vermeyi; *marifet*, nefsini bilmeyi; *hakikat* ise Hakk'ı kendi özünde bulmayı (Noyan, 1995: s. 251). Dört kapı kırk makam, Ahmet Yesevî'nin Fakr-nâme'si ve Hacı Bektaş Veli'nin Makâlât'ında tasavvuf yolcusunun geçmek zorunda olduğu aşamalar ve bu aşamalarda uymak zorunda olduğu kurallar olarak düzenlenmiştir (Güzel, 1995: s. 11).

Derviş Avni'nin şiirlerinde “dört kapı,” ve “kırk makam” kavramlarını bilmektedir. Az da olsa bu kavramlara şiirlerinde yer vermiştir. Aşağıdaki dörtlükte geçen “dört makam” ifadesiyle *şeriat*, *tarikât*, *marifet* ve *hakikat*ten ibaret olan dört makamın kastedildiğini söylemek mümkündür. Çünkü bu kavramlardan en az ikisi (*şeriat* ve *tarikât*) bilgiyle geçilebilecek kapılardır. Şair bu dört makamın anlam dünyasının öğrenilerek pirlar meclisine dahil olunabileceğini ifade etmektedir. Bu kavramlar, dervişlerin manevî yolculuklarında geçtikleri aşamaları ve içsel arınmalarını ifade eder:

Pirlarin meclisine,
Dört makamın var remzine.
Gir muhabbet kafesine,
İlmi öğren, kal annan gel... (53/2)

Aşağıdaki dörtlükte ise şair dört kapı kırk makam kavramını açıkça kullanır. *Dört kapıdan kırk makama yol geçer* diyerek, bu husustaki süreci ve aşamaları bildiğini gösterir:

Müvâli olan can Kevser'den içer,
Dört kapıdan kırk makama yol geçer;
Kim durar haşırde muhibbin seçer,
Devranın aslını sordum erenler. (166/8)

Avni dört kapı ifadesini kullanmadan buradaki aşamaları çeşitli şiirlerinde dile getirmiştir. Şair, “*Şeriat bahrinde inci bulmayan, Tarikat râhında bişup kalmayan*” ifadeleri ile hakikate ulaşamayacağını söyler ve bu dört kapı ve kırk makam yolculuğunda her aşamanın önemini vurgular:

Şeriat bahrinde inci bulmuyan,
Tarikat râhında bişup kalmayan,
Nefsin şeytandan çekip almayan,
Hakikatde mağmur değilse ne edim? (114/2)

Bunların dışında Avni, her bir kapıyı müstakil olarak çeşitli dörtlüklerde dile getirmiştir. İlk dörtlükte *tarikât* derin bir denize benzetilmiş, burada yüzmeye yeltenenlerin denizin derinliğini bilmediği, yani *tarikât* erkanının inceliklerine vakıf olmadığını dile getirmiştir. İkinci dörtlükte ise Hacı Bektaş Veli'nin hakikat kapısını

geçerek en yüksek manevi oldunluğa eriştirine işaret edilmektedir. Hacı Bektaş'ın ilahî aşk ile gönül gözünün açılarak âriflik mertebesinde hakikate ulaştığı belirtilmektedir:

...Tarikat deryası derindi suyu,
Bilmez her üzenler deryanın boyu.
Benzer bene cennat yarımın köyü,
Ormanlar gözüme acib yol oldu... (196/3)

...Zahirden bātına bir yol düzetti,
Hakikat kapısını aşktan bezetdi.
Bu hâk-i gülistan büyük servetdi,
Bektaş Veli'nin eşğine geldim... (178/6)

3.2.3. Tarikat ile ilgili kavramlar

Derviş Avni'nin şiirlerinde doğrudan herhangi bir tarikat ismi geçmez. *“Tarikat yol başı Bektaş Veli'den, Gönül dost dergâhın atmaz efendim”* (71/4) dizeleriyle dolaylı olarak Bektaşî olduğunu bildirir. Bu söyleyişle Hacı Bektaş Veli “yol başçı” olarak kabul edilmekte, dolayısıyla Avni bize Bektaşî olduğunu bildirmektedir. Ayrıca yine tarikat ismi vermeden Hz. Ali ve soyundan gelenlerin tarikatinden olduğu bildirir. *“Vardığım ol hanadan, nesl-i Ali torunu, Tarikatin yoluna, can-ı dil meyl olmuşam”* (93/5) ifadesi bu anlamda sık sık dile getirilmiştir. Bunun dışında tarikat anlamında kullanıldığını dergâh kavramından da söz etmek gerekir. Yine Hz. Ali ve çocukları/torunlarının mezarları yahut makamları dergâh olarak nitelendirilir ve buraların bir şifa kaynağı olduğu dile getirilir:

Gâziler kurban vereler, Mevla'ya men yolunda,
Gözümüze dergâh hâkî, şifâ-yı timardı bizim. (10/9)

Bu genel kavramlar dışında tarikat literatüründe karşılaşılan mürşit, pir ve derviş kavramları Diva'nda yer bulmuştur:

3.2.3.1. Mürşit

Derviş Avni'nin şiirlerinde mürşid, tasavvuf yolunda rehberlik eden, doğru yolda insanları yönlendiren din ulusudur (8/3). Mürşit, seyr ü süluk sürecinde talibe yardımcı olan dinî liderdir; onun bilgeliği ve deneyimi, müridlerin manevi gelişimlerine katkıda bulunur (10/1). Avni'ye göre Hakk'a ulaşmak, nefsi terbiye etmek için bir mürşidin eteğini tutmak gerektir:

...Bir şahın etegin lazımdır tutmağ,
Saf olsun amelin, çun Hak'ka yetmeğ.
Bir mürşid-i canın emrinde getmeğ,
Kendi öz nefsimle esrar eyledim... (105/8)

Yukarıda ifade edildiği üzere Avni için tarikat Ali ve neslinin yoludur. Böyle olunca şair mürşid olarak da bu yolun önderlerini seçmiştir, onlara bel bağlamıştır:

Mürşidimiz Ali nesli olar aslıların aslı
Ali de diyer kitab faslı odur açan can gülümüz
Üzümüz Hakk'a besine vurdug Allah sevdasına
Biz kanberin mevlasına ezel bağladığ belimiz (68/3)

3.2.3.2. Pir

Pir, tasavvufi terminoliye rehberlik eden, yok gösteren anlamındadır. Avni, pir kavramını geniş anlamda kullanmıştır. Örneğin “Pirim Benim” başlıklı şiir (45) başta olmak üzere pek çok yerde, Allah için pir kelimesini kullanır ve tam teslimiyetle ondan yardım ister:

Günahımı af kıl pirim,
Huzurunda çaştı gönlüm.
Budur boynum, budur serim;
Baş bedennen geçti gönlüm (45).

Avni için pir; mürşit olan, talebelerini doğru yola yönlendiren ve onları Allah'a ulaşmaları için yardımcı olan bir klavuzdur. Avni, pirinin yolunda yürüyerek, Allah'a yakınlaşmayı hedefler. Pirin damanı, yani rehberliğine tutunarak, geçmişten gelen bir yolculukla Allah'a ulaşmayı ifade eder. Bu yolda ilerlemek, onun için bir onurdur:

Tutmuşuz pirin damanı, vasil-ı didar olmaya, (10/8)
Sırata erdik ezelden, yolumuz geçerdi bizim.

Bektaşî geleneğinde olduğu gibi Avni de Hz. Ali'yi en büyük pir ve merhametli yol gösterici olarak kabul eder. Ali, gerçeklerin temsilcisi ve her şeyin piridir:

Merhamet uzatdı kendini,
Can eridi şahin payına endi.
Gerçeklere ezel oldu efendi,
Her şeye pir olan bildim Ali'ni ...(72/3).

Derviş Avni geleneğe uygun olarak “pir elinden bâde içtiğini” de dile getirmektedir. Aşağıdaki dörtlükte şair, rüyasında pir kabul ettiği Hünkâr'ın (Hacı Bektaş Veli'nin sıfatlarından) elinden pir elinden dolu içmiştir:

Gördüğüm rüyadır, bitmez hayaldir.
Pirin cemaline bu can meyyaldır,
Ezel aşkım pire bitmez mataldır.
Şahım pir hünkârdan bir dolu içdim...(179/4)

3.2.3.3. Derviş

Tasavvuf yoluna girmiş, dünya nimetlerinden elini çekmiş kişilere derviş devmektetir. Herşeyden önce Avni mahlas olarak kendisine derviş sıfatını uygun

görmüştür. Derviş Avni'nin şiirlerinde dervişlik, mürşit olmadan anlamını yitiren bir yol olarak anlatılır. Avni, mürşidin önemini vurgulayarak dervişin mürşidi yoksa hakka ulaşamayacağını söyler. Boşuna dönen bir değirmen gibi, mürşitsiz bir derviş de bir şey ifade etmez. Nasıl ki okur yazar olmayan biri, yol göstereni olmazsa birşey öğrenemeyeceği gibi on iki imam yoluna yoluna giren derviş de canla başla bu yola hizmet etmeden gerçek derviş olamaz:

...Mürşidsiz dervişlig olmaz, olsada hakka olaşmaz,
Değirmeni boş dolanı, asla onda alamet yok... (36/4)

Okuyup yazardan bilmiyen câhil,
Üstada varmadan ister anlasın.
On iki kapıda durmuyan derviş,
Başını sohmadan ister anlasın (102/1)

Divan'da 71 numaralı "Efendim" başlıklı şiirde dervişlerin özellikleri sıralanır. Avni'ye gör derviş; Hakk'a ulaşmayı dileyen, hayır işlerle iştigal eden, yola girmekte başını feda edecek kadar cesatli olan, helal ile haramı karıştırmayan, daima Allah'ı zikrederek doğru yolda giden, kazandıkları helal lokmaya kanaat eden, namaz ve oruç gibi ibadetlerini yerine getiren, öbür dünyada bağışlanmama korkusu çeken, edepsizlik etmeyen, haram yemeyen vs. güzel karakterli kimselerdir:

...Dervişliğ bir dilek olaşmağ Hakk'a,
Dervişler heyr işden kalmaz efendim.
Onların ceminde tikildim sakka;
Ay-ı Gün Muhammed batmaz efendim...(71/1)

...
Dervişler de kılar namaz orucu,
Korkusu kıyamet mağfired suçu;
İmamlar aşkında çekeller acı,
Dervişler bi edep etmez efendim... (71/4)

SONUÇ

Irak, dinî ve kültürel açıdan köklü mirasa sahip bir coğrafyadır. Bu topraklar, Hz. Ali ve Alevilik gibi inançların köken aldığı, aynı zamanda Bektaşilik gibi tasavvufi geleneklerin şekillendiği önemli bir merkezdir. Bu coğrafyada Hz. Ali öğretileri ve Aleviliğin oluşturduğu zemin, özellikle Bektaşiliğin de Anadolu'dan Irak'a yayılmasında belirleyici bir rol oynamıştır. Bu bağlamda, Irak'taki Türkmenler ve Kürtler arasında yaygın olan Bektaşilik, bu toplumların manevi yaşamını şekillendirmiş ve halkın dinî, kültürel yapısını derinden etkilemiştir. Irak'ın dinî coğrafyasında Kerbela gibi kutsal mekânların varlığı bölgede Bektaşi inancının yaygınlaşmasını sağlamış ve bu yerler, özellikle de Dedeler Tekkesi, bektaşiler için manevi bir merkez hâline gelmiştir.

Irak'ın geneline bakıldığında bir kısmının varlığını tarihî kayıtlardan öğrendiğimiz, Bektaşilerce kutsal kabul edilen çok sayıda tekke mevcuttur. Bunların bir kısmı sadece Bektaşilerce değil, diğer dinî gruplar tarafından da önemli sayılan merkezlerdir. Bu çerçevede günümüze ulaşmamış olsalar da Bağdat'ta Hızır İlyas Tekkesi, Baba Gurgur Tekkesi ve Seyyid Battal Gazi Tekkesi; Kerbela'da Dedeler Tekkesi Bektaşi topluluğu için önemli merkezler olmuştur. Necef şehrindeki Necef Bektaşi Tekkesi ise tam olarak işlevsel olmasa da ziyaret edilmektedir.

Tezimizin de ana konularından olan Kerkük Bektaşi Tekkeleri, il merkezi ve bazı ilçelerde bulunmaktadır. Bektaşi geleneğinin uzun yıllar Türkmenler arasında yaşatılmasında büyük bir rol oynamış bu tekkeler şunlardır: Kerkük merkezde Dede Merdan Tekkesi, Tuzhurmatu ilçesindeki Dede Geyip Tekkesi, Tazehurmatu beldesindeki Hünkar Tekkesi, Dakuk bölgesinde yer alan Babalar Tekkesi (Baba Talip Tekkesi), Aşağı Tekke (Köse Baba Tekkesi) ve Dede Cafer Tekkesi. Bu tekkeler günümüzde aktif olarak varlıklarını sürdürmektedir. Ancak Bunların bir kısmında ayin düzenlenmemekte, sadece sağlık ve dilek dileme gibi sebeplerle Bektaşiler tarafından ziyaret edilmektedir.

Bunların dışında Bektaşiler başta olmak üzere Irak'taki dinî grupların kutsal kabul edip ziyaret ettikleri bazı makamlar (mezarlar), ki bunlar da halk arsında tekke olarak adlandırılmaktadır, Bektaşi kültürü içinde varlıklarını devam ettirmektedir.

Türkmenlerin yoğun yaşadığı Kerkük ve çevresi Irak'taki Bektaşî kültürünün izlerini taşıyan önemli bir bölgedir. Kerkük'te kurulan tekkeler, sadece dinî bir merkez olmanın ötesine geçerek, kültürel ve sosyal bir yapı olarak da halkın yaşamında yer edinmiştir. Bu tekkeler, Türkmen aşiretlerinin manevi hayatını biçimlendirmenin yanı sıra, aynı zamanda halkın eğitimini, toplumsal dayanışmasını ve kültürel etkileşimini destekleyen birer sosyal alan işlevi görmüştür. Günümüzde güvenlik sorunları nedeniyle Irak'ın diğer şehirlerindeki aktif tekkeler zorluklar yaşıyor olsa da Kerkük'te Bektaşî kültürü yöredeki tekkelerin varlığıyla kısmen canlılığını korumaktadır. Bu durum, bölgedeki Bektaşî kültürel mirasının geleceğe taşınması noktasında ümitli olmamıza neden olmaktadır.

Tezimizde şiirlerini incelemeye aldığımız Derviş Avni, Kerkük'ün Tazehurmatu ilçesinde 1967 yılında doğmuş ve uzun yıllar boyunca Bektaşî geleneğini ve Türkmen kültürünü şiirlerinde ustaca işlemeyi başarmış önemli bir şairdir. Avni, erken yaşta edebiyatla tanışmış ve hem Türkmen halk kültürünün derinliklerinden hem de Bektaşî öğretilerinden beslenerek edebî yolculuğuna devam etmiştir. Baas rejimine yönelik eleştirileri nedeniyle yaşadığı zorluklar, onun şiirlerine duygusal ve manevi yoğunluk olarak yansımıştır. Avni, şiirlerinde halk edebiyatı ve divan edebiyatı unsurlarını kullanarak özgün bir dil ve üslup geliştirmiştir. Şiirlerini “Sicil” adını verdiği altı yüz sayfalık iki defterde toplamıştır. Tezde bu şiirler birleştirilerek Divan adı altında incelenmiştir.

Derviş Avni şiirlerini beyit ve dördlük esasına göre düzenlemiştir. Divan edebiyatının gazel ve kaside gibi şekillerini kullanmakla birlikte bunları hece ölçüsü ile yazmıştır. Hecenin *yedili*, *sekizli*, *on birli* ve *on dördlü* ölçüsünü sıklıkla kullanmıştır. Şiirlerinde koşma şiir şeklinin “abab (abcb veya abab), cccb, dddb...” şeklindeki ve beyit esasına göre yazdıklarında ise “aa, ba, ca da, ea...”, kafiye düzenlerini kullanmıştır. Gerek gazel gerekse koşma formundaki şiirlerinin kafiye düzeni şiirlerin melodik yapısını güçlendiren bir diğer önemli özelliktir. Bu dış yapılar şairin şiirlerine sanatsal bir değer katarken, şiirlerin halk tarafından okunmasını ve ezbelenmesini kolaylaştırmıştır. Bu tür şiirler, halkın duygularını daha doğrudan ifade eden ve yoğun bir şekilde duygusal etkiler yaratan bir yapıya sahiptir.

Avni, şiirlerini Kerkük Türkmen ağzı ile yazmış, bu dilsel zenginlik onun eserlerine özgünlük kazandırmıştır. Diğer halk edebiyatı türlerinin yanında Kerkük Türkmen edebiyatına has “hoayat” türünde de şiirler yazarak bağlı olduğu Bektaşî geleneğine ait konuları ustalıkları işlemiştir.

Dervîş Avnî Bektaşî edebiyat geleneğindeki konuları munacat, naat, methiye, mersiye, ilahî (nefes, deyiş), Aliname, Düvazdeh vb. gibi nazım türlerinde işlemiştir. Özellikle Alevî-Bektaşî ve Şîî inanç dünyasında öne çıkan şahıslar ve bunlara duyulan bağlılık, toplumsal hafızada derin izler bırakmış olaylar ve bunlardan duyulan manevî acılar şiirlere konu edilmiştir. Irak Türkmen edebiyatının Bektaşî geleneğini önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edebileceğimiz Dervîş Avnî, Kerkük Bektaşî geleneğini ve Türkmen kültürünü şiirlerinde derinlemesine işlemeyi başarmıştır. Şiirlerinde, Türkmen halkının manevî yaşamı, inançları ve duygularını etkileyici bir şekilde dile getirmiştir. Bu yönüyle Avnî'nin şiirleri, sadece edebî bir zenginlik taşımakla kalmaz, aynı zamanda Irak'taki dinî ve kültürel yaşamı anlamada önemli bir kaynak oluşturur.

Dervîş Avnî'nin şiirlerinde sıklıkla yer verdiği Allah, Peygamber ve Hz. Ali, Hz. Hüseyin ve On İki İmam'a duyulan sevgi ve bağlılık temalarının hem bireysel hem de toplumsal kimliğin oluşumunda önemli bir rol oynadığını söylemek mümkündür. Şairin şiirlerinde, Kerbela ve Hüseyin'in şehadeti gibi kutsal olaylar, sadece tarihsel bir anlatım değil, aynı zamanda derin bir manevî ve tasavvufî anlam taşır. Bu şiirler, tasavvufî öğretilerle şekillenen bir yolculuk sunarken, aynı zamanda halkın acılarına ve sevinçlerine de tercüman olur. Şairin şiirlerinde kullandığı dil ve üslup, onu Irak Türkmen edebiyatı içinde özel bir yere yerleştirirken, Bektaşî geleneğinin ve tasavvufun önemli temsilcilerinden biri hâline getirmiştir.

Sonuç olarak Dervîş Avnî'nin şiirleri, sadece birer edebî ürün değil, aynı zamanda tasavvufî bir yolculuğun ve manevî bir arayışın, hatta Kerkük Türkmen topluluğunun inancının, acılarının ve sevinçlerinin haykırılarıdır. Bu şiirler, Bektaşî inançlarının ve Türkmen halkının duygusal ve manevî hayatının derinliklerine ışık tutarak Kerkük Türkmenlerinin edebî bir mirasını geleceğe taşıyacaktır.

Elde edilen sonuçlardan yola çıkarak aşağıdaki önerileri sunabiliriz:

-Dervîş Avnî'nin el yazması şiirleri derlenerek modern Türk alfabesiyle yayınlanmalıdır. Bu, hem akademik çalışmalara hem de halkın erişimine sunulması açısından önemlidir.

-Dervîş Avnî dışında kalan ve eserleri henüz incelenmemiş olan Irak Türkmen şairlerinin eserleri de araştırılmalıdır. Bu şairlerin edebî mirası, Bektaşî geleneğinin daha geniş bir perspektiften anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

-Kerkük ve çevresindeki Bektaşî tekke ve türbeleri üzerine kapsamlı saha çalışmaları yapılmalıdır. Bu mekanların tarihî ve kültürel önemi belgelenmeli ve korunmalıdır.

-Bektaşîlik ile Türkmen ve Kürt toplulukları arasındaki etkileşimler daha derinlemesine incelenmelidir. Bu toplulukların kültürel ve manevi yaşamlarına Bektaşîliğin katkıları araştırılmalıdır.

-Genç nesillerin bu kültürel mirası tanınması ve sahiplenmesi sağlanmalıdır.

-Türkiye'deki Bektaşîlik üzerine çalışan kurumlar ve akademisyenlerin Irak'taki Bektaşî kültürü üzerine araştırma yapmaları teşvik edilmelidir. Ortak projeler ve araştırmalar yoluyla bu kültürel mirasın dünya çapında tanıtılması ve korunması hedeflenmelidir.

KAYNAKLAR

- Abbas, Z. (2013). *Irak'ta Şii merciliğinin siyasî rolü*. İstanbul: Önsöz Yayıncılık.
- Abdullah, N. (2015). *Kakaiyekan, meju w birubaveriyan*. Govari Khal, (2).
- Akdemir, A. (2019). Fuzûlî'nin Su Kasîdesi'nde estetik unsurlar. *Katre Uluslararası İnsan Araştırmaları Dergisi*, (10), 57–75.
- Akdoğan M. N. (2019). *İslâm'da Meleklerle İman*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Akkoyunlu, Z. (1987). Kerkük yemeklerinden örnekler. *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri* (Cilt 5, s. 7–18). Ankara: Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay.
- Akoğlu, M. (2013). Irak'ta Şii varlığı. *e-Makalât Mezhep Araştırmaları*, Güz. Yay.
- Aksüt, H. (2009). *Aleviler*. Ankara: Yurt Kitap-Yayın.
- Al-Azzawi, A. (1935), *Tarih el- Irak Beyne İhtilaleyn*. C.8. Bağdat: Bağdat elHadisse Matbaası Yay.
- Al-Azzawi, A. (1949). *al-Kaka'iyya fî al-Tarikh* (p. 95), Bağdat: Şeriketü't-Ticâre ve't-Tibâ'a'l-Mahdûde.
- Al-Azzawi, A. (1954). *Târîhu'l-Irak beyne ihtilâleyn*. Bağdat: Matbaatu Emîr.
- Albayrak, A. (2006). *Caferilerde Dinî ve Sosyal Hayata (Ankara Keçiören Örneği)*. Unpublished doctoral thesis. Ankara: AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Al-Ghulami, A. M. (1950). *Baqāyā al-Firaq al-Bāṭiniyya fî Liwā' al-Mawṣil*, Musul: Matba'at al-İttihad al-Jadida.

- Ali Bey. (1314). *Seyahat Jurnalı İstanbul'dan Bağdat'a ve Hindistan'a*. İstanbul: Rauf Bey Kütüphanesi Sahibi.
- Alkan, E. (2005). *Sayılar ve hayvan simgeleriyle Alevi mitolojisi*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Al-Karamani, M. b. A. (1865). *Kitâb-ı Meşâhirü'l-Kübrâ*. İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Al-Karmali, A. M. (1899). Al-Yazidiyya. *al-Mashriq*, 2, 395.
- Al-Karmali, A. M. (1902). Ta'fih al-Adhhan fî Ta'rif Thalathat Adyan. *al-Mashriq*, 5
- Alp, Ö. K. (2009). *Orta Asya'dan Anadolu'ya kültürel sembollere giriş*. Ankara: Eflatun Yayınları.
- Al-Shaibi, K. M. (1967). *al-Tariqa al-Safawiyya wa Rawasibuha fî al-Iraq al-Mu'asir* (pp. 45-46).
- Arı, T. (2004). *Irak, İran ve ABD: Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Armutak, A. (2004). Doğu ve batı mitolojilerinde hayvan motifi II: Sürüngenler, balıklar, kanatlılar ve mitolojik hayvanlar. *İstanbul Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, 30 (2), 143–157.
- Atalay, B. (2018). *Bektaşilik ve edebiyatı*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Bakır, H. (2020). *Weneyi ceste la naw komalgayi kurdida: ceste la ayini Kakai w Yezidida ba nmwna* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Zankoi Süleymaniye.
- Bar Hebraeus. (1932). *The chronography of Gregory Abû'l Faraj* (E. A. W. Budge, Trans.). London: Oxford University Press.
- Bayatlı, H. (1973a). *Kifri ve çevresindeki imamlar ve ziyaretgâhlar*. Kardeşlik Dergisi, 12 (9), 34. Bağdat.
- Bayatlı, N. (2005). Osmanlı döneminde Bağdat valileri (1534–1917). *Türk Dünyası Araştırmaları*, (158), 199–200.
- Bayatlı, N. Y. (2008). Kerkük Dakuk'da bir Bektaşî tekkesi: Dede Cafer Tekkesi ve ritüelleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (47), 137–155.
- Bayram, S. (2017). *Türk Dili ve Edebiyatı*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Beydiz, M. G. (2016). *Mitolojiden sanata hayvan imgesi*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

- Birdoğan, N. (1992). Anadolu Alevi ocaklarının kuruluşu, işlevleri, yayılmaları. *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri* (Cilt 2, s. 181–187). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Birge, J. K. (1994). *The Bektashi order of dervishes* (Revised facsimile ed.). Luzac Oriental. (Orijinal eser 1937 yılında yayımlanmıştır.)
- Bozgeyik, B. (2010). *On iki imam sevgisi ve Gerçek Alevilik*. İstanbul: Cihan Yayınları.
- Bozkurt, F. (1993). *Aleviliğin toplumsal boyutları*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Bozkurt, F. (2006). *Buyruk*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Börekeyi, S. (2001). *Kakai w Rew reşkeyan*. Süleymaniye: Çabhaney Vezareti Roşnbiri.
- Browne, E. G. (1907). *A literary history of Persia* (Vol. 4, pp. 533–538). Cambridge: Cambridge University Press.
- Buran, A. (2002). Konuşma dili yazı dili ilişkileri ve derleme faaliyetleri. *Türkbilig*, 4, 97-104.
- Buyruk. (2006). Edited by Fuat Bozkurt. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Cleveland, W. L. (2008). *Modern Ortadoğu Tarihi* (M. Harmancı, Çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Crowfoot, J. W. (1900). Survivals among the Kappadokian Kizilbash (Bektaş). *Journal of the Royal Anthropological Institute*.
- Çağ, G., & Eker, S. (2013). Ortadoğu’da Baas rejimleri: Suriye ve Irak. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*, 2 (2), 57–72.
- Çakır, M. (2019). *Tasavvuf ve İslam Düşüncesinde Kâlu Belâ*. İstanbul: Düşünce Yayınları.
- Çatalbaş, R. (2011). Türklerde hayvan sembolizmi ve din ilişkisi. *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*, 3 (12), 49–60.
- Çetin, N. (2019). *Şiir çözümleme yöntemi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çolak, A. (2012). *Kur’ân ve Hadislere Göre Melek*. Gümüşhane Üniversitesi Yayınları.
- Çoruhlu, Y. (2002). *Türk mitolojisinin ana hatları*. İstanbul: Kabalcı Yayın Evi.
- Çoruhlu, Y. (2014). *Kozmolojik, mitolojik, astrolojik, dini ve edebi tasavvurlara göre Türk sanatında hayvan sembolizmi*. Konya: Kömen Yayınları.

- Çoruhlu, Y. (2017). *Türk mitolojisinin ana hatları*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Daduklu, İ. (2010). *El-Aleviyyun*. Erbil: Dar Aras Littibaa venneşir Yay.
- Dakuklu, M. (1962). Eski Dakuk şairi Reşit Efendi Halife Ahmet. *Kardaşlık Dergisi*, 2 (2), 42–43.
- Dakuklu, M. (1964). Köylerimizi tanıyalım; İmam Zeynelabidin Köyü. *Kardaşlık Dergisi*, 3 (11), 30–32.
- Demir, N. (2009). Edebi metinlerde ağız kullanımı hakkında bir ön çalışma. In *Bernt Brendemoen Armağanı* (pp. 97-108). Oslo: Novus Forlag.
- Dilçin, C. (1983). *Edebî Sanatlar*. Ankara: TDK Yayınları.
- Dilçin, C. (2009). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi* Ankara: TDK Yayınları.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2002). Kitap. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 26, ss. 120–121). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Diyarbakirli, N. (1972). *Hun sanatı*. İstanbul: Kültür Yayınları.
- Doğan, E. (2010). *Çeşitli Yönleriyle Kerbela*, 1, 213-248. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- Dunmore, W. (1857, January 22). *Missionary Herald*, 53 (7), 220.
- Eraydın, S. (1997). *Tasavvuf ve tarikatler*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Erenler, M. (2016). Irak. H. Öztürk (Der.), *Modern Orta Doğu Siyasi Tarihi* (s. xx–xx). Ankara: BİLGESAM Yayınları.
- Eroz, M. (1990). *Türkiye’de Alevilik – Bektaşilik*. İstanbul: Kültür Bak. Yayınları.
- Es- Sarraf, A.H. (1954), *Eş-Şebek min Firaki’l-Gulati fi’l- Irak*, Bağdat, Matbaatü’l-Maarif Yay
- Eyüboğlu, İ. Z. (2010). *Bütün Yönleriyle Bektaşilik*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Fırlı, E. R. (1996). *Türkiye’de Alevilik-Bektaşilik*. Ankara: Selçuk Yayınları.
- Fırlı, E. R. (2011). *Günümüz İslam Mezhepleri*. İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları.
- Fırlı, E. R. (2012). *İmâm Ali* (8. bs.). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Fırlı, R. E.. *İmamiyeŞîası: (Caferiyya mezhebi) : Doğuşu, Gelişmesi ve Görüşleri*. İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayinlari, 2008.

- Gerek, Z. (2014). Eski Türk inançlarının tavuk ve turna barındaki izleri. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (32), 99-112.
- Gölpınarlı, A. (1969). *100 soruda Türkiye’de mezhepler ve tarikatlar*. İstanbul: Gerçek Yayınları.
- Gölpınarlı, A. (1977). *Tasavvuf’tan dilimize geçen deyimler ve atasözleri*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.
- Grenard, J. (1904). *Une Secte Religieuse*, 511-521.
- Güleç, İ. (2003). *Türk Halk Şiiri Üzerine Makaleler*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gündüz, A. (2002). Kerkük. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 25, 290-292.
- Güzel, A. (1994). Hacı Bektaş Veli’nin hayatı ve eserleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (1), 1-21.
- Güzel, A. (1995). “Ahmet Yesevi’nin Fakr-nâmesi ile Hacı Bektaş Veli’nin Makâlât’ında Dört Kapı-Kırk Makam’ın mukayesesı”, Gazi Üniversitesi, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi, Hacı Bektaş Veli, 2: 6-12.
- Hacı Bektaş Veli. (2002). *Makalat* (A. Güzel, Trans.). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Hasluck, F. W. (1912). *Christianity and Islam under the sultans of Konia*. Verlag nicht ermittelbar.
- Huntington, E. (1901, August). “Through the Great Canon of the Euphrates River,” *The Geographical Journal*, 20 (2), 186-187.
- Imber, C. H. (1979). The persecution of the Ottoman Shi’ites according to die mühimme defterleri, 1565–1585. *Der Islam*, 56 (2)
- Inalcik, H. (1973). *The Ottoman Empire: The Classical Age 1300-1600* (p. 33). New York: Praeger.
- İbnü’l-Arabî. (2017). *Fusûsu’l-Hikem: Tercüme ve Şerhi (1. Cilt)* (A. A. Konuk, Şerh ve Terc.; M. Tahralı, S. Eraydın, M. N. Tan & E. Alkan, Yay. Haz.). Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- İlhanbeğ, A. E. (1974). İd Hıdır İlyas fi Tellafer. *Kardaşlık Dergisi*, 14 (8-9), 13. Bağdat.
- İnan, A. (1972). *Tarihte ve bugün Şamanizm: Materyaller ve araştırmalar* (2. baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- Jabbar, F. A. (2004). *Irak'ta Şii hareketi ve direniş* (H. Hâlis, Çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Kaplan, D. (2010). *Yazılı kaynaklarına göre Alevilik*. Ankara: TDV Yayınları.
- Kaplan, D. (2010). *Yazılı Kaynaklarına Göre Alevilik*. Ankara: TDV Yayınları.
- Kara, S. (2022). *Veladetname: Hz. Muhammed'in Doğumu Üzerine Yazılmış Şiirler*. Konya: İlahiyat Yayınları.
- Karahan, L. (1999). Ağız araştırmaları alanında yapılması gereken çalışmalar. *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni 9 Mayıs 1997* (pp. 24-28). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karakaya-Stump, A. (2007). Irak'taki Bektaşî Tekkeleri. *Belleten*, 71 (261), 689-720.
- Kardaşlık. (1968). Kerkük'te bayram. *Kardaşlık*, 7 (10), 31.
- Kâtib Çelebî. (2007). *Keşfü'z-zunûn an esâmi'l-kütübi ve'l-fünûn* (R. Balcı, Çev.). Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kavak, A. (2019). Türkmenler ve Kürtler Arasında Bektâşî Geleneği ve Başlıca Temsilcileri: Irak Örneği. *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2, 261-277.
- Kaya, H. (1993). *Alevi/Bektaşî Erkanı, Evradı ve Edebiyatı*. İstanbul: Engin Yayınları.
- Kılıç, A. (1996). Fuzûlî. In *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 13, ss. 171-174). Ankara: TDV Yayınları.
- Kılıç, F. (2011). *Türk Edebiyatında Aşık Edebiyatı*. İstanbul: Edebiyat Yayınları.
- Kılıç, M. Gök, M., ve Keskin, G. F. (2018). Kuruluşundan günümüze Irak'ın Şii milis gücü Haşdi Şabi. *Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (1), 45-60.
- Köprülü, M. F. (1918). *Türk edebiyatında ilk mutasavvıflar*. İstanbul: Kanaat Kütüphanesi.
- Köprülü, M. F. (1989). *Abdal. İçinde Edebiyat Araştırmaları* (Cilt 2, ss. 362-417). İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kur'ân-ı Kerîm meâli (2006). H. Altuntaş & M. Şahin (Çev.). Ankara: TDV Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi.
- Kütükoğlu, B. (1993). *Osmanlı-İran münasebetleri (1578-1612)*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti.
- Maden, F. (2010). *Bektaşî Tekkelerinin Kapatılması (1826) ve Bektaşîliğin Yasaklı Yılları*. (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

- Mahdi, S. A. M. (2015). *Anadolu Türk Aleviliği bağlamında Irak Türklerinde Alevilik* (Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). Ankara.
- Melikoff, I. (2006). *Hacı Bektaş: Efsaneden gerçeğe* (T. Alptekin, Çev., 4. bs.). İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Minorsky, V. F. (1988). Ehl-i Hak. *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 4, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Minorsky, V. F. (1997). Şebek maddesi. In *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 11, Eskişehir: MEB Basımevi.
- Molla Ahmed, A. (2020). *Kakaiyekan, meju w srut w taybetmendi ayini*. Nawandi Kurdistan bo twyjinewa la mlmlanye w qayranakn.
- Moosa, M. (1987). *Extremist Shiites* (Contemporary Issues in the Middle East). Syracuse University Press.
- Nabaz, J. (2008). *Falsafa w ramani Yarsan la farhang w komalgayi Kurdida*. İsveç
- Nacioğlu, S. (2005). *Aksudan sesler*. Tuzhurmatu: Mektebet En-nur Yay.
- Nacioğlu, S. (2010a). *Tuzhurmatu kadimen ve hadisen* (3. bs.). Tuzhurmatu: Nur Neşriyatı Yay.
- Noyan, B. (1995). *Bektaşilik, Alevilik nedir?* İstanbul: Ant/Can Yayınları.
- Noyan, B. (2002). *Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik* (Cilt 5). İstanbul: Ardıç Yayınları.
- Ocak, A. Y. (1992). *Osmanlı İmparatorluğu'nda marjinal sûfilik: Kalenderîler (XIV-XVII. yüzyıllar)*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ocak, A.Y. (2012). *İslam-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü*, İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Oğuz, M. Ö. (Ed.). (2013). *Türk halk edebiyatı el kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ögel, B. (1971). *Türk mitolojisi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Ögel, B. (1981). *Büyük Hun İmparatorluğu tarihi* (Cilt II). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Önlüer, S. (2011). *Ehli Beyt imamları*. İstanbul: Semerkand Yayınları.
- Özdemir, M. (2020). *Türk Edebiyatında Söz Sanatları* İstanbul: Edebiyat Yayınları.

- Özdemir, R. (2020). *İlahiler: Tasavvuf Edebiyatında Aşk ve Dua*. Adana: Şiir Akademisi.
- Özkartal, M. (2012). Türk destanlarında hayvan sembolizmine genel bir bakış (Dede Korkut kitabı'ndan örnekler). *Milli Folklor*, 94, 58–71.
- Özkorkmaz, M. (2011). *Alevilerin On İki İmam algısı* (Yüksek lisans tezi, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Pamuk, A., ve Oyman, R. (2016). Türk çini sanatında kullanılan hayvansal figürlerin seramik yüzeyler üzerinde üç boyutlu uygulanması. *SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, 9 (17), 1–25.
- Pirinççi, F. (2016). Irak'ta Saray İçî Darbe: Saddam Hüseyin ve İktidara Gelişi. *Ortadoğu Analiz*, 8 (76).
- Rahman, A. (1996). *Uygur folkloru*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Rauf, İ. A. (2012). *Dirasetü Vesaikyye fî tarihi el-Kürdi el-Hadi ve hazaratihim*. Erbil: Daru ez-Zeman.
- Ravi, E.-S. M. S. (2006). *Hayru'z-zad fî tarihi mesacid ve cevamii Bağdad* (İ. A. Rauf, Tahkik). Bağdat: Merkezi el-Buhusi ve ed-Diraseti el-İslamiyye.
- Rejioğlu, A. (1963). Bir beldenin hikâyesi; Kifri Salahiyesi. *Kardaşlık Dergisi*, 3 (3), 32–35.
- Rejioğlu, A. (1971a). Edebî sohbetler ve folklor; Yurt özlemi. *Kardaşlık Dergisi*, 10 (9–10), 26–28.
- Rich, G. (1951). *Rihlet Rich fî el-İrak 1820* (B. Nuri, Çev.). Bağdat: Essikek el-Hadidiye Matbaası Yay.
- Rojbeyani, M. C. M. A. (1983). *Dâkûk fî t-târih*. Bağdat: Matbaatu Mecma'î'l-İlmiyyi'l-Irakî.
- Sağniç, F. H. (1992). *Dîroka wêjeya Kurdî*. İstanbul: Weşanên Enstîtiya Kurdî ya Stenbolê.
- Saraç, M. A. Y. (2000). *Klasik edebiyat bilgisi: Belâgat*. İstanbul: R Yayınları.
- SDE. (2009). *Alevi Raporu*. Çağiran, M. E., et al. (Eds.). Ankara: Öncü Basımevi.
- Sıddiki, M. (2012). *er-Rihletü'l-Irakîyye* (M. Şerefüddin el-Kî, Ed.). Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- Soltani, M. A. (2017). Serencam, Velâyetnâme ve Buyruk'ta Alevilerin ortak inançları. *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*, 16, 247.
- Strothmann, R. (1952). *Kitâb al-Kashf*. London: Oxford University Press.

- Suad, A. (1332/1913–1914). *Seyahatlerim*, İstanbul. Yeni harflerle basım: N. A. Özalp (Yay. haz.). (1996). İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Suhreverdi, Ş (2001). *Avârifü'l-meârif, gerçek tasavvuf* (Çev: D. Selvi), Ankara: Semerkand Yayıncılık
- Suhreverdi, M. S. (1933). *Lubbü'l-elbab, el-Cüzü'l-evvel* (s. 116–118). Bağdat: Matbaatü'l-Maarif.
- Şener, C. (1994). *Alevilik olayı: Toplumsal bir başkaldırının kısa tarihçesi*. İstanbul: Ant Yayınları.
- Şişçi, F. (2018). Türk mitolojisinde güvercin motifi ve çağdaş Türk resminde temsili. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 7 (41), 47–53.
- Taner, F. (2020). *Münacaat: Tasavvuf Şiirinin Derinlikleri*. Trabzon: Tasavvuf Çalışmaları.
- Taşgın, A. (1997). *Ereğli ve çevresindeki Alevilerde sosyal ve dinî hayat* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk University, Konya.
- Taşgın, A. ve Abzhalov, S. (2024). İki Yasak Arasında Irak'ta Bektaşî Tekkeleri: Bağdat, Kazimiye, Kerbela ve Necef. Hacı Bektaş Veli ve Takipçileri Sempozyumu.
- Teber, Ö. F. (2008). *Bektaşî erkannamelerinde mezhebi unsurlar*. Ankara: Aktif Yayınevi.
- Tekin, Mehmet (2002). *Roman Sanatı*, İstanbul: Ötüken Neşriyat,
- Temiz, M. A. (2007). *Nübüvvet ve risalet kavramlarının teolojik açıdan anlamsal çerçevesi* (Yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). Sivas.
- Temizkan, M. (2014). Türk kültüründe ve Alevi-Bektaşî inancında turna. *Milli Folklor Dergisi*, 13 (101), 162-170.
- Terzibaşı, A (1975), *Kerkük Hoytarları ve Mânileri*, İstanbul: Ötüken Yayınevi. Terzibaşı,
- Turabi, M. (2013). *Kur'an-ı Kerim ve Meâli* (3. bs.). İstanbul: Kevser Yay.
- Uluçam, A. (1989). *Irak'taki Türk Mimari Eserleri*. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Uludağ, S. (1999). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Marifet Yayınları.
- Üçer, C. (2018). “Cemevi: Âdâb ve Erkânın İcrâ Edildiği Mekân”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 88, 71.
- White, G. E. (1913). The Alevi Turks of Asia Minor. *The Contemporary Review Advertiser*.

- Wiley, J. N. (2004). *Irak Şiileri* (M. Mutanoğlu & O. Baş, Çev.). İstanbul: Ekin Yayınları.
- Yalman, N. (1969). Islamic reform and the mystic tradition in Eastern Turkey. *Archives Européennes de Sociologie*, 10, 52.
- Yarkın, G. (2020). *Kürt çalışmaları* (1. baskı). İstanbul: Bahar Akademisi.
- Yıldırım, E. (2021). *Duvazname: İmamların Anılması ve Önemi*. Gaziantep: İslami Edebiyat Yayınları.
- Yıldız, H. (2003). *Amasya yöresi Alevileri* (Unpublished doctoral dissertation). Ondokuz Mayıs University, Samsun.
- Yılmaz, O., Savaş, T., ve Ertuğrul, M. (2012). Güvercin yetiştiriciliğinin Türk kültüründeki yeri. *Nevşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2, 79–86.
- Yılmaz, R. (2015). *İmam Hüseyin: Adalet ve Direnişin Sembolü*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Yurdağür, M. (1996). Fuzûlî'nin *Matla'ı'l-i'tikad* adlı eseri ve akidesi. *Fuzûlî Kitabı: 500. Yılında Fuzûlî Sempozyumu Bildirileri* (s. 167–173). İstanbul: İBB Kültür İşleri Dairesi Başkanlığı.
- Zabıt, Ş. (1964). *Kerkük'te içtimâî hayat*. Bağdat: Zaman Basımevi Yay.

SÖZLÜ KAYNAKLAR

- KK-1 – Seyit Hamit, Hünkar Tekkesi'nin mürşidi, Tazehurmatu, 2023.
- KK-2 – Aydın Karanaz, emekli akademisyen, Dakuk, 2023.
- KK-3 – Ersan Nezerli, müfettiş, Tazehurmatu, 2024.
- KK-4 – Zahide Bayatlı, ev hanımı, Tazehurmatu, 2023.
- KK-5 – Kemal Nezerli, devlet memuru, Tazehurmatu, 2023.
- KK-6 – İrfan Karanaz, emekli öğretmen, Dakuk, 2023.

EKLER**Ek. 1. Derviş Avni Divanı - Metinler**

1. Allah'ın Azamâtı (d.1,s.1)

1. Hammu²¹ âlem Allah'tandı kararı
Allah birdir hiç şeriki yoktu yok.
Anlamaz her gâfil böyle esrarı
Allah birdir hiç şeriki yoktu yok.

2. Kün²² deyince vara geldi semâvât
Hayat oldu yerler oldu yedi kat
Hammu âlem bir emirden ibaret
Allah birdir hiç şeriki yoktu yok.

3. Altı günde arşı ferşi²³ kalk etti
Emri kâfle nun arasında bitti
Balçık yaptı ruh suyunda ibitti
Allah birdir hiç şeriki yoktu yok.

4. Sema kurdu yeri ayı güneşi
Her üçü de muhammesizdir dolaşır
Cennet kurdu cehennemde ataşı
Allah birdir hiç şeriki yoktu yok.

5. Âlem yaptı levh²⁴ içine yaz dedi
Cevelân eyle göğü yeri gez dedi
Ali adın Muhammet'ten kaz dedi
Allah birdir hiç şeriki yoktu yok.

6. Yedi iklim yedi umman yarattı
Kâktan adam kara beyaz boyattı
Ömür biter ölüm var ahiretti
Allah birdir hiç şeriki yoktu yok.

7. Türlü nimet kazne etti dağında
Datlı meyve yaptı çemli bağında
Fayda kıldı güneşin çırağında
Allah birdir hiç şeriki yoktu yok.

8. Bulutdı yağdırdı yağmurunu
Üskek dağa endirdi öz karını

²¹ bütün

²² olmak

²³ Gökke yer arası

²⁴ levha

Her ağaca verdi ayrı barını
Allah birdir hiç şeriki yoktu yok.

9. Sudan dirri oldu yerlerin üzü
Reng reng balığ suyun içinde üzü
Daş içinnen kaynattı şirin gözü
Allah birdir hiç şeriki yoktu yok.

10. Her andadır kimse bilmez sırrını
Ölülerden çıkardırır²⁵ dirini
Gül den güle dolaştırır arını
Allah birdir hiç şeriki yoktu yok.

11. Yazı sıcağ kışı güzü baharı
Melek gök de yerde insan kararı
Bu saydığım yaradubdı ol bari
Allah birdir hiç şeriki yoktu yok.

12. Bir nur böldü her ikisine ad verdi
Bu iki ada çok güzel bir dad verdi
Muhammed`e Murtaza şad verdi
Allah birdir hiç şeriki yoktu yok.

13. Her ümmete yolladı bir peygamber
Her insançın duttu büyük bir defter
Ey Allah`ım Derviş Avni af ister
Allah birdir hiç şeriki yoktu yok.

2. Ey Allah`ım (d.1, s.4)

1. Ben kulam sennendi ricam,
Derdime derman Allah`ım.
Sennen özge yok ilticam,
Her şeyde sultan Allah`ım.

2. Şükür sene biz yarandık,
Birliğine hem inadık,
Afv et şeytana aldandık,
İndiren Kur`an Allah`ım.

3. Günahlarım gelmez dile,
Rahm eyle ben naçar kula,
Eta senden men cahile,

²⁵ çıkartıyor

Her ata veren Allah`ım.

4. Senin rahmin çokdur kula,
Kokunu sen verdin güle,
Nardan necat senüv halile,
Ey eden ihsan Allah`ım.

5. Dolanı yer gök emrinle,
Fahr ederik biz seninle,
Men miskin ahın dinle,
Cennet-i rıdvan Allah`ım.

6. Nimet verdin saya gelmez,
Münkir münaфіk şükr etmez,
Her kim olsun namaz kılmaz,
Yerleri niran²⁶ Allah`ım.

7. Resul-i Ekrem`e himmetim,
Ehl-i Beyt`e vilayetim,
Cehenneme yok tâkatım,
Men zaif-i can Allah`ım.

8. Vasfın olmaz yok mekânın,
Hâzır nâzırdır her anın,
Her bir şeydedir sultanın,
La yaklu sübhan Allah`ım.²⁷

9. Mahlûkatın sensen şahı,
Aşkların bedri mâhı,
Cümle âlemin Allah`ı,
Kur`an-ı beyan Allah`ım.

10. Hara üz döndersem ahır,
Senin üzün orda hâzır,
Sen nehi eden²⁸ sensen âmir,
Suçuma gufran Allah`ım.

11. Yerler gökler envârı sen,
Her mahlukın kararı sen,
Âşıkların efkârı sen,
Her şeyde burhan Allah`ım.

²⁶ ateşler

²⁷ Subhan Allah bu mümkün değil.

²⁸ yasaklayan

12. Çocuk yarattın erhâmda,
 Senin fazlın her bir anda,
 Her türlü nimet vatanda,
 Şükür yaradan Allah`ım.

13. Habibin oldu Muhammed,
 Ali evladıdır irşâd,
 Olar bize etsin imdad,
 Kullara mekân Allah`ım.

14. Elim gök de gözde yaşım,
 Aşkınla yanar ataşım,
 Belalarda koyma başım,
 Rahim-i Rahman Allah`ım.

15. Dirilden sen öldüren sen,
 Ağladan sen güldüren sen,
 Kul günahın sildiren sen,
 Her hükm-i mizan Allah`ım.

16. Yerden ataşı yandıran,
 Gökden yağmuru endiren,
 Künnen eflâkı döndüren,
 Bahrinde mercan Allah`ım.

17. Derviş Avni ezberinde,
 Seni yazar her şirinde,
 Gece gündüz sen fikrinde,
 Külle yev min şen Allah`ım.

3. Canım Muhammed (d.1, s.9)

1. Göndermiş rahmet için âleme,
 Allah`ın sevgili canım Muhammed.
 Fakire yetime sen oldun penâh,
 Allah`ın sevgili canım Muhammed.

2. Gelmemiş senin tek bir daha gelmez,
 Allah`dan dan bir başka sırrını bilmez,
 Seni çok sevenler kalb evi ölmez,
 Allah`ın sevgili canım Muhammed.

3. Sen tebliğ eyledin Hakın kelamın,

Sen aldın Allah`ın ol selamın,
Şefi-i ins-i cin bütün âlemin,
Allah`ın sevgili canım Muhammed.

4. Adın nakş olubdu can-ı gönüllerde,
Terinnen saçılmış koku güllerde,
Beş vakıt çağrılı azan dillerde,
Allah`ın sevgili canım Muhammed.

5. Fakiri zengini kara beyazı,
Sen ümmi resulsen öğrettin yazı,
Nebilere kıldın gökde namazı,
Allah`ın sevgili canım Muhammed.

6. Cebrâil geçmedi yanar kanatı,
Allah hicabına yoktu kuvvatı,
Sensen bu ümmetin âb-ı hayatı,
Allah`ın sevgili canım Muhammed.

7. Seniyden arş üste ayağın basan,
Nübübbet âlemin hicabda asan,
Kâb-ı kavs adına bes olaşan sen,
Allah`ın sevgili canım Muhammed.

8. Bağlandı şeytanlar biri birbirine,
Doğum gece bir gök döndü düğüne,
Müşrikler her yerde geldiler dine,
Allah`ın sevgili canım Muhammed.

9. Kızındı Fatma eridir Haydar,
Allah`dan resuli her ikisin sever,
Zarbatı Aliyyun şanına yeter,
Allah`ın sevgili canım Muhammed.

10. Ali sevenin belada başı,
Dilinde duası gözünde yaşı,
Hakımıza Mehdi bir gün olaşı,
Allah`ın sevgili canım Muhammed.

11. Bu Derviş Avni`ni kabul eyle kul,
Senin Ehl-i beytin furui usul,
Sennen başka yohtu Allah`a bir yol,
Allah`ın sevgili canım Muhammed.

4. Ali Vafında (d.1, s.11)

1. Ali şâh-ı lâ fetâdur,
Ali küf-i Fatıma'dur,
Ali muciz-i innemadur,
Ali'dür suret-i insan.

2. Ali şâh-ı vilayetdur,
Ali aşk-ı mürüvvetdür,
Ali ayn-ı inayetdür,
Ali'dür mümine iman.

3. Ali yerle gök aslanı,
Ali haydur olmaz fâni,
Ali Kâ'be'nin oğlanı,
Ali'dür şahlara sultan.

4. Ali'nin hubbı fıtratdur,
Ali vacib hem sünnetdür,
Ali kasim-u cennetdür,
Ali'dur Sırat'da devran.

5. Ali seven korku bilmez,
Ali gibi daha gelmez,
Ali seven kalbi ölmez,
Ali'dür mümine nişan.

6. Ali seven çeker acı,
Ali Şiâsı nâcî,
Ali düşkünler ilacı,
Ali'dur dertlere lokman.

7. Ali kuvvet peygambere,
Ali malumdı erlere,
Ali kâşif esrarlara,
Ali'dur batına seyrân.

8. Ali'ye şakk oldu Kâ'be,
Ali her bir şeyde evla,
İsmi yani ala,
Ali'dur bil ibn-i umran.

9. Ali'ni bes tanır Allah,
Hem resul-i Mustafa şah.

Ali mahşer günü penah,
Ali'dur hem pir-i piran.

10. Ali kevserde sâkidur,
Ali'ni sevmeg takvadur,
Ali sevdası başkadır,
Ali'dur canlarda canan.

11. Ali aşkı bişârettdi,
Ali Kaybar kapısın atdı,
Ali Cibril'e üstatdı,
Ali'dur her ilme irfan.

12. Ali döndermiş güneşi,
Ali hakla hepsi işi,
Ali yer gök i dolaşı,
Ali'dur her şeye ferman.

13. Ali dürdür, Ali nurdur,
Ali ilme olan pirdir,
Ali Muhammed'le birdir,
Ali'dur tathirde beyân.

14. Ali'ye bak ibadettdi,
Ali nurdan ibaretdi,
Ali canın Haka satdı,
Ali'dur meydanda aslan,

15. Derviş Avni diyer Ali,
Ali müminlere veli,
Ali ezeldendi bel,
Ali'dur hem nâtık-ı Kur'an,

5. Aleviyug Bizler (d.1, s.15)

1. Aleviyug fahrimiz bu, mühr-i türbet²⁹ nişan bizde,
İlmü'l-kitâbdur³⁰ Ali'miz lafz-ı Kur'an beyân bizde.

2. Zirkolub her bir ayatda, muciznüma³¹ şâh-ı merdan³²,

²⁹ mezar mührü

³⁰ Kitap bilgisi

³¹ mucizevi

³² yiğitlerin padişahı

Kasimun-nari³³ cennetin, müsbetdür sultan bizde.

3. Olmasaydı Âl-i At‘har³⁴, olmazdı dünya mâfiha,
Bu sözün isbatı levlâk³⁵, bişâret-i Hak³⁶ sübhan bizde.

4. Laf eyleme ey müddâî³⁷, hak kimdedir Hak’a gider,
Dört kitabın her manasın, eden tefsir canan bizde.

5. Oldubdu eflâk³⁸ müdiri, Allah emriyle ezelden,
Tanımaz illâllahu ana, Mustafa’dan dan burhan bizde.

6. Ya Ali levlâ ekafu, bu hadisun misdakında,
Bir kapudan³⁹ dört köşeye, bahr-i ilmi⁴⁰ umman bizde.

7. Meleklerin ilmi onnan, nefis-i Muhammed’dır Ali,
Nurunnandı cennât-i hur, gurretinnen⁴¹ var şan bizde.

8. Esrarına Muhammed, imamlarda vakıf olan,
İlme kapu lâ fetâdur,⁴² vilayetdi ayan bizde.

9. Ünvanımız fahru fahri,⁴³ Ruhul-Kudüs mirâcımız,
Yerle göği cevelân eden,⁴⁴ Mustafa’dır seyran bizde.

10. Sermâyedir ahiretde, cennet civanlar anası,
Bu ticaretten yok hasar, Fatıma’dır o kan bizde.

11. Yugurulmuşug⁴⁵ hubb-i Ali, bize nardan yoktu kismet,
Havz-i Kevser şarabından, nuş edenler insan bizde.

12. Pâkimiz yok mahşer günü, fitratımız pakdur bizim,
Hasan’ı yok can vermegde, Hüseyin’i yok atşan⁴⁶ bizde.

13. Hazırığ her lahza her an, yollarında can vermeğe,

³³ ateşi paylaşan

³⁴ imamlar

³⁵ yoktur

³⁶ Hakın müjdesi

³⁷ davacı

³⁸ gök

³⁹ kapıdan

⁴⁰ İlim denizi

⁴¹ parıltısından

⁴² kapalı değil

⁴³ gurur ve övünç

⁴⁴ dolaşan

⁴⁵ yoğurulduk

⁴⁶ susuz

Pak etmerik hiç ölümden, her sönümler asan bizde.

14. **Derviş Avni**`nin bu medhi, yoktu guluvvi bidası⁴⁷,
Şahiddir Ahmed hadisi, Mehdi Sâhib Zaman bizde.

6. On Dört Masum (d.1, s.17)

1. Yarandığ çok şükür Hak`ka tek Hüda`nın aşkinnandı,
Birliğine ikrar verdig Mustafa`nın aşkinnandı.

2. Okudum nehc-i Mustafa vilâyete ikrar etdim,
Fazıl-ı tıynnan⁴⁹ yarandım Murtaza`nın aşkinnandı.

3. Analara hurmet gerek Allah peygamber buyurmuş,
Cennette akdamihim⁵⁰ Fatıma`nın aşkinnandı.

4. Sirru'l-vücûdlar⁵¹ bunlar ezelden hak velidiler,
İmanın rüknü'l-vesiki⁵² Mücteba`nın⁵³ aşkinnandı.

5. Gözüm yaşı akar durmaz şehidlerin şahı içün,
Çevirdim kervanım ona Kerbela`nın aşkinnandı.

6. Bir canım var kurban olsun Zeynül-Âbâ`nın⁵⁴ yoluna,
Âlemler feyzine muhtac etkiyanın aşkinnandı.

7. Bu canımı terk eyledim o kannan bir can aldım,
Okuram Bâkır ilminnen fukahânın⁵⁵ aşkinnandı.

8. Kuluyam hem kurbanıyam mezheb-i Sâdık Cafer`in,
Ruhum tende oynar güler asdikanın aşkinnandı.

9. Men olmuşam bir gedâyı Musâ-yı Kazım rahında⁵⁶,
Ruhul-Kudüs dile gelüb asfiyânın⁵⁷ aşkinnandı.

10. Her garibe hurmet etmeg layık göre İslam onu,
Aşkım coşub sular gibi Şah Rıza`nın aşkinnandı.

⁴⁷ aşırılık ve yenilik

⁴⁹ toprak fazlı

⁵⁰ ayakları

⁵¹ varlıkların sırrı

⁵² iman rükni

⁵³ İmam Cafer`in

⁵⁴ İmam Zeynel Abidin'in

⁵⁵ fakihlerin

⁵⁶ yanında

⁵⁷ seçkinlerin

11. Secde-i şükür kıldım buldum Muhammed Cevad'ı,
Kalbim münevver nurunna müşahede aşkınnandı.

12. Nefs-i emareden geçtim Ali Hadi sayasından,
Meddah⁵⁸ olub yazar oldum kün fe-kân⁵⁹ aşkınnandı.

13. Tahmîşam zillet zincirin ağam Asker'i kakında,
Zikrim fikrim gece gündüz kul kefanın aşkınnandı.

14. Bir gün gelir zuhur eyler şâh-ı merdanın Mehdi'si,
Yaşırı kurt, kuş, hem insan ol imamın aşkınnandı.

15. Sabr eyle sen Derviş Avni aşkım zidni⁶⁰ söyle Rabbim,
Okuram⁶¹ ders ledünnen⁶² ol Kur'an'ın aşkınnandı.

7. İmam Hasan Viladeti (d.1, s.19)

1. Semâvat nur ile doldu,
Mustafa'ya müjde oldu,
Ramazan şerâfet buldu,
İmamın doğum gecesi.

2. Açılıb Firdevs-i Cinan,
Bugün olub İmam Hasan,
Şad olubdu cümle cihan,
İmamın doğum gecesi.

3. Bugün açub rızvan gülü,
Olub Zehra'nın sevgili,
Nur dolsun zikreden dili,
İmamın doğum gecesi.

4. Keyfden döner çark-ı felek,
Necef şahı verüb emeg,
Gökden ener elvan çiçek,
İmamın doğum gecesi.

5. Cennet civanların şahı,
Mazlumların baş penahı,

⁵⁸ övücü

⁵⁹ Ol derse, olur!

⁶⁰ artır

⁶¹ okuyorum

⁶² Ledün bilgisi

Af et bizi, Ya İlahi,
İmamın doğum gecesi.

6. Ne güzeldi Hak`dan,
Aşkınızla daim kalam,
Bizden size olsun selam,
İmamın doğum gecesi.

7. Konaguyug müctebânın,
Ceddi anası babanın,
Tut yolu Âl-i Abâ`nın⁶³,
İmamın doğum gecesi.

8. Meclis başdan başa tamam,
İmam vereller selam,
Bura gelir on iki imam,
İmamın doğum gecesi.

9. Kucağda gezer Müctebâ,
Zehra diyer bak ey baba,
Bugün keyfli Âl-i Abâ,
İmamın doğum gecesi.

10. Bura gelür ehl-i vefa,
Bulallar kastalar şifa,
Yer gök bugün olub safa,
İmamın doğum gecesi.

11. Kurtlar kuşlar diyer Allah,
Bugün olub şâh oğlu şâh,
Bu gece nur kaplandı mâh,
İmamın doğum gecesi.

12. Erir gider dağlar karı,
Balı yapar gülden arı,
Rahmet kapısın açar bârı,
İmamın doğum gecesi.

13. Kâlû Belâ`da dilimiz,
Ehli-beyt`lidir elimiz,
Koku saçar her gülümüz,

⁶³ Âl-i Abâ kelimesinin günümüz Türkçesi karşılığı "Hüseyin'in ailesi" veya "Âl-i Ebe"dir. Bu terim, özellikle İslam kültüründe Hz. Muhammed'in ailesini ve onun soyundan gelenleri ifade eder. Aynı zamanda Alevi ve Şii inançlarında önemli bir yere sahiptir.

İmamın doğum gecesi.

12. Gelir Cibril⁶⁴ temaşaya,
Müjde yeter Mustafa`ya,
Diyer bakın siz Şia`ya,
İmamın doğum gecesi.

13. Ben günahkâr kapıyızda,
Kalbimdesiz her bir sözde,
Derviş Avni diyer bizde,
İmamın doğum gecesi.

8. Zor İle Olmaz (d.2, s.106)

1. Gel, derviş kardaş, gel dinle sözümü;
Üskekliğ bir menzil zor ile olmaz.
Mürşidi bulmadan ibadet nesi,
Sene yol gösteren kör ile olmaz.

2. Nefsinle fahredip özünü üst sayma,
Gönlünün kurtlarını koyundan yayma.
Boynunun zincirini her ele koyma,
Post nasibi var ile olmaz.

3. Mürşidin meyvesi ister ayrı dış,
Can ister, dayanmağ bir ulu nâra düş.
Yağların eridikçe etlerin biç,
Mülk-i dünya gibi yor ile olmaz.

4. Harcında neler var, uçmağ istersin,
Pirin'den gel, alış hoş gönül dersin.
Baş koymağ istedikleri meydana serin,
Kuş avı değil bu, tur ile olmaz.

5. İstersin su üstünde hızır gezmeyi,
Gel, küçük göllerde alış üzmeyi.
Öğren, öz nefsiğin mezar kazmayı;
Kazan, değil, kayına for ile olmaz.

6. Gece yıldızıyla oyağ kaldın mı?
Canbaz pazarına canın saldın mı?
Bir kâmil mürşidden bir söz aldın mı?
Kırmızı, beyaz, gül mor ile olmaz.

⁶⁴ Cebrail a.s.

7. Arıdan ibret al, konar goncaya,
Candan cefa ister, minmeğ her paya.
Kuru yer, benzemez yeşil tarlaya;
Bağçanın bülbülü cevri ile olmaz.

8. İçinin pisliği gel, yunup pekle;
Şeytanı köşkünden çal, inanan tekle.
Canan toprağında vurup serpekle;
Şerbette şekersiz, şor ile olmaz.

9. Derviş Avni yazdı, ey âşık canlar,
Âşıkın hâlinde âşıklar anlar.
Pirlerden olmaz, nefse batanlar;
Gönülde iman, küfür ile olmaz.

9. Şehâdât-ı Evlâd-ı Müslüm (d.1, s.81)

1. Konagıyug bu gece vurma el-aman Hâris,
Düşük vatannan irag üregimiz kan Haris.

2. Ki yetimug bu gece mimanığ bu eve biz,
Neslimiz Ben-i Haşim yalan olmaz sözümüz.
Şehid olan Kufe`de adı akil babamız,
Mihmânı ev sahibi var gama salan Haris.

3. Kasab kanarasında atamın naşı kalup,
Yoktu anam ağılıya atrafın düşman alup.
Kılıncın darbesinnen dudağın yere salup,
Başı gezer Kufe`de mızrakda nişan Haris.

4. Görse anam bu halda hiç düşmerik dilinnen,
Yetimug rahmin olsun halımız yaman Haris.

5. Kardaşımı görünce cismine lerze düşüb,
Selinin kuvatınnan başım kanım karuşup.
Zindanın zahmetinnen solup rengimiz kaçup,
Teng bağlama kolumuz biz sene mihman Haris.

6. Atam Müslüm naşını atublar damnan yere,
Kufe ehli vefasız yoktu bir giren kere.
Hâlımızı bilen yok Abbas`a haber vere,
Neylesin yetim uşak Allah`dan utan Haris.

7. Bu gece ahkir gece ümrümüz talan olur,
Kardaşımın boynuna kolumu salsam nolur.
Nâr-ı Firak günüdü hasretim mende kalur,
İbrahim`i tapşurup atam bil inan Haris.

8. Korkuram sabah olsa rahm eylesin bize,
Ruz-i mahşer olanda durruk senle üz üze.
Ceddim resul diyende kim kıyup böyle size,
Ne veresen cevabın ceddimin heman Hâris.

9. Ağladırık Haydar`ı mahşerin huzurunda,
Taaccüble bir bakar bizi başsız görende.
Neylemiş bu yetimler sennen süal soranda,
Gizliler aşıkâr olasız pişman Hâris.

10. Ey kaş olaydı burda uzun kollu Alemdar,
Kasım-ı Ekber civan bize olsun havadar.
Kerbela garibi gel anamıza sen apar,
Bacımız böyle görse çok eder figan Hâris.

11. Çoktu Hâris kalbinde düşmanlık peygambere,
Olsun Yezid imamın düşme ayrı fikre.
Evvel verüp atamız bizi kurban Ekber`e,
Koy ağlaşag bu gece üregimiz kan Hâris.

12. Derviş Avni`nin sözü âlemi dağlatturur,
Muhammed`le İbrahim garibi ağlatturur.
Şia gözyaşı tökse müslümü sağlatturur,
Ki sildi ellerin al kana batan Hâris.

10. Sıfatlar Bizim (d.2, s.74)

1. Ehl-i fakir yükümüz, gam ile azardı bizim,
İbrettir bizlere dünya, mülkümüz nezerdi bizim.

2. Ta ezelden tıynetimiz, muhabbetten tahmir⁶⁵ olup
Huzur-ı mürşid karşında, eyvallah ikrardı bizim.

3. Zahiren bâtın içinde, âşikan yara,
Zerrece Hak`tan geçmeriğ, virdimiz⁶⁶ efkârdı bizim.

⁶⁵ Güzel kokulara bezenmek

⁶⁶ Dua zikir

4. İlmü'l-esmâî ezber, elestüden⁶⁷ fehm etmişiz,
Muhabbetin bağlarında, gülümüz açardı bizim.

5. Derin deryalarda üzdük, gemimiz oldu tevekkül,
Ehl-i beyt yolunun izleri, râhımız⁶⁸ envardı bizim.

6. Davamız Lehu'dan değil, can pazarında can olduk,
Var olduk ketm-i Adem`den, sırrımız aşikârdı bizim.

7. Layıklık görsün Hüdâ'dan, bu riyasız aşkımızı,
Dilimiz yok halk peşinde, sevgimiz atardı bizim.

8. Tutmuşuz pirin damanı, vasıl-ı didar⁶⁹ olmaya,
Sırat`a erdik ezelden, yolumuz geçerdi bizim.

9. Gâziler kurban vereler, mevlaya men yolunda,
Gözümüze dergâh hâkı, şifâ-yı timardı bizim.

10. Lezzetü's-şaribin⁷⁰ aşkını, canan bize nuş doldurur,
Bu yüzden kınarlar bizi, aldığımız kardı bizim.

11. İnnema münzir Muhammed, misdak-ı kavmi⁷¹ hâdiyiz,
Tutmayız şeytanın yolunu, nehcimiz ahrardı bizim.

12. Derviş Avni olup talip, candan Muhammed âline,
Yâr aşkımız kat kat olur, günde artardı bizim.

11. Kerbelâ Toprağı (d.1, s. 87)

1. Yerin mukaddes yerdî toprağıy pek Kerbelâ,
Kâ`be`ye şeref verdin âlemde tek Kerbelâ.

2. Sende düşüp Zehra`nın en aziz cüvanları,
Nâ-hak yere tökülüp bin cafayla kanları.
Din yolunda şevkilen veriptiler canları,
Gelir ziyaret eder cümle melek Kerbelâ.

3. Olubsan secdegâhı her bir yerden ziyade,
Rifat-i derecatde sen mahall-i ibâde.

⁶⁷ Ruhların yaratılıştâ Allah`a verdikleri “Evet” sözü.

⁶⁸ yol

⁶⁹ Görmeye ulaşmak

⁷⁰ İçenlerin lezzeti.

⁷¹ Kavmin rehberinin örneği.

Göğ yüzüne açılır eller ulu duada,
Arşa ziynet veribsen şanın üskek Kerbelâ.

4. Kalıp şehidler şahı üç gün başsız bedeni,
Şâh-ı merdan dilinde eyleyüp ezber seni.
Oldun aziz o günnen Hüseyin cafa çekenî,
Bin aferin Zeynep`e verüp emek Kerbelâ.

5. Ervâh-ı enbiyâlar gelir ziyaretine,
Baglıyub nurun tak tak göğlerin afakına.
Şimdi lain od saldı Zehra`nın tıfakına,
Sıcağ kumlarda Ekber düştü gül tek Kerbelâ.

6. Hüseyin sende kan ilen deşt-i namaz alubdı,
Harem-i Âl-i Ahmed gömeksiz tek kalubdı.
Zeynep -i Kübra sen de başa kara salubdı,
Zehra`ya gülistannan bağ-ı fedek Kerbelâ.

7. Düşüp Fırat yanında Hüseyin`in vefadârı,
Çağırır babam oğlu gedüp Zeynep`in yârı.
Aşkâr olubdı sende Âl-i Ümiyye Arı,
Cihan ağlar Hüseyin`e suda semek Kerbelâ.

8. Hüseyin`in izzetinnen sen olupsan secde-gâh,
Mahall-i dua namaz müminler ister penâh.
Hürmetin Allah tutar sende yatub Hüseyin Şah,
Işıqlanıp nurunna yedi eflak Kerbelâ.

9. Ne revadır Hüseyin`in Şimr başın keser,
Topragın hak Kâ`be`si igid kahraman besler.
Yeşil kara kırmızı sançaklar sende eser,
Hakı var fahr eylesin sende bu hak Kerbelâ.

10. Kâş gele Derviş Avni o güzel dergâhına,
Üregde vardı sözü diye şahlar şahına.
Başıma bin tac olur sürsem yüzüm hâkına,
Ali`siz amel hebadır kim edse şekk Kerbelâ!

12. Ansâr Ebi Abdillâh (d.1, s.89)

1. Bu gece gelmişig bizler ahd-i peymân vermeğe,
Sabah olsa karşınızda şavk ile can vermeğe.

2. Eşitdig Hanıman Zeyneb, Hüseyin kardaş diyiri,

Eşitdig bu sözü geldig hepimiz and ediri.
Dönmerig yâ Hüseyin şimdi ahd-i Kur'an vermeğe,

3. Nece terk edegin sizi gözümüz baka baka.
Bize bin fazl-ı şerefdir kanımız bire aka,
İndiden geldig durmuşug bize ferman vermeğe.

4. Bu gece zikrimiz Allah talıbıg cennetin,
Baş egmerig Ümer Sa⁷² da çekmerik hiç zilletin.
Dönmerik hiç yolumuzdan salmarık din heybetin,
Mal-ı evlattan geçerik Hak'a kurban vermeğe.

5. Kâlu Belâ'nın ceminde ahd-i peymanımız bu,
Geçerik can ile başdan Hüseyin'siz içmerik su.
Ahbâb-ı ashabımızı terk edüb koydug yurdu,
Gelmişig canımız burda oka nişan vermeğe.

6. Dönmerih hiç dinimizden bir de küfr-i isyana,
Ayrılşa baş bedennen boyansağ kızıl kana.
Abbas'la Ekber'u Kasım kurban Asgar Atşan'a,
Kuru kumlar üste geldig can ile ten vermeğe.

7. Gelmegimizin kasdı bu her bir şeyden geçerig,
İçmerik Âbu Fırat'dan Kevser'den su içerik.
Üstadımız Haydar oğlu kahramanlar biçerik,
Gelmedik ta subh olanda sizlerden yan vermeğe.

8. Bu gece âhir gecedi yarın olsa bilesiz,
Kanıyla toprak üstünde bizi başsız göresiz.
Başımız elde gezende vefalılar diyesiz,
Razıyık bin şavkıyla biz burda al kan vermeğe.

9. Olmuşug Hüseyin'e âşık can düşübtü ataşa,
Durarık evvel-i baştan iş yetirse savaşa.
Razıyık oklar kılıncler her neler gelse başa,
Sinemiz oklara karşı size kalkan vermeğe.

10. Derviş Avni diyer biz de size can vereydidg kâş,
Ey mazlumların ağası üregler dolu ataş.
Duraydığ Kerb-u Belâ'da kılaydığ fedâ can baş,
Fahr ola her du âlemde sen ile şan vermeğe.

⁷² Emir verenlere

13. Şikâyet-i Fatma (d.1, s.91)

1. Bin bin selam kabrine ruh-ı revanım baba,
Bu âhir ziyaretidir cismiyle canım baba.

2. Nolur sorsan hâlîmî birce alsan gönlümü,
Meyusam hayatımnan tenk dutuplar elimi.
Kıruplar kaburgamı kime açım dilimi,
Hâlîm sene arz olsun derde dermanım baba.

3. Aç kabrin yanına al bu belalı Zehra`nı,
Günüm derbeder olup sen kabriyde yatana,
Koymullar ağlamagım ey şehinşah devranı.
Geldim gamım arz edüm budu ünvanım baba.

4. Aç kabrini bir soruş azizen gelübdi gör,
Bir kadar danişginan evvelce halımı sor.
Gedip sabrım kararım yanına gelsem nolur,
Yatım gül kucağında sensen amanım baba.

5. Hemen gidennen sora bir sakife kurdular,
Eba'l-Hasan yüzüne münafıklar durdular.
Ali`ni kilafete bimüstahak gördüler,
Gadir ahdi hiç olup sırr-ı Kur'an`ım baba.

6. Durardın ya Ebetâh benim kapum çalardın,
Evime girmeg için mennen izin alardın.
Hâlîmî merhametle eğleşirdin sorardın,
Yandırdılar kapumu şâh-ı sultanım baba.

7. İstediler Ali`ni zordan⁷³ biat etmege,
Azanlarda gül adın say ettiler bitmege.
Durdum kapu dalında mani oldum gitmege,
Vurdırlar kamçı ile kolda nişanım baba.

8. Kapumu kırandalar arkadaydım⁷⁴ men kasta,
Kapunun mihi⁷⁵ gelüp vurup sümügüm üste.
Muhsin`ü saldım yere o demde men şikeste,
Akdi kapu dalında boyumca kanım baba.

9. Na-haksız gasb ettiler elimnen Fedek Bağ`ın,

⁷³ mecburen: zorlayarak

⁷⁴ arkada

⁷⁵ çivi

Ekerdin biçerdin suvarardın toprağın,
İstiller söndürsünler Nübüvvet`in⁷⁶ çırağın,
Hakı na-hak bildiler şâh-ı devranım baba.

10. Gitti o koş günlerim öperdin üz gözümnen,
Münis⁷⁷ olurdum senle hiç duymazdın sözümnen.
Diyerdin mene koştı otursam öz kızımnan,
Gör ne yaman gündeyem kadd-ı kemanım⁷⁸ baba.

11. Teessüf sennen sora mürted⁷⁹ olan millete,
Emmim oğlunu saldılar her bir türlü illete.
Dersimi sennen alup baş egmerem zillete,
Her belaya sabr eden şerefle şanım baba.

12. Dilde bes İslamdılar her münkere⁸⁰ gideller,
Batınnan küfr-i nifakda din ile hükm edeller.
Kapumu yandırlılar tan edeller gülüller,
İstediler kapıyla tamunda⁸¹ yanım baba.

13. Kaburgamın kırığın emmoğlunna sakladım,
Geceler guşelerde gizli gizli ağladım.
Duymasın kimse derdim öz yaramı bağladım,
Gözyaşım döndü kana gamla tavafanım⁸² baba.

14. Derviş Avni dilerdi sizlere bir kul olsun,
Hakınız gasb edenler Allah`dan lânet bulsun.
Her bir asr-ı zamanda düşmanınız kör olsun,
Yarın ulu divanda mazluma menem baba.

14. Fatımatü's-Sugranın Nâmesi (d.1, s.85)

1. Na-hoşam vatanımda yok bir kesim can baba,
Gittin tek koydun meni halim perişan baba,

2. Arzu halimi yazup ohuginen bilesen
Hasta alup canımı derdime çar kılasan
Getiresen Ekber`i sormayasız gelesen
Gözlerim yolda kalıb beklirem inan baba.

⁷⁶ peygamberin

⁷⁷ dostane, arkadaş canlısı

⁷⁸ yay gibi eğilmiş, ince, zarif vücut

⁷⁹ din değiştirip İslamdan ayrılan kişi

⁸⁰ kötü, çirkin

⁸¹ Bütünlükle, tamamen

⁸² Tavaf kelimesinden gelmiştir

3. Kimse yok kapım aç a bir sora ahvalimi,
Korhura ecel gele alır sensiz canımı,
Kim eker kim su töker sarar kefenimi,
Sara rengim solup misl-i zafara baba.

4. İki name yazmışam bir sene, bir Ekber'e,
Deginen kardaşıma günlerim olup kere,
Yusuf-ı Mısra söyle bacun kalup avare,
Az kalup helak olum derdime derman baba.

5. Yoh takat kışlarımda kapum bağı kalıbdı,
Düş düş sürünnem gül benzim saralıbdı,
Bir name ya bir kasıd gözüm yolda kalıbdı,
Bir üzüm bir gözyaşı gam mene ünvan baba.

6. Yemek ile içmem kesilip sen gidennen,
Sabah olunca her gece lerze bitmez bedennen,
Ağzımda dil dolanmır ayrılanı sen mennen,
Men bikâsı sal ya da bağırm olup kan baba.

7. Koş ola sekineye eder sene her dem naz,
Emmilerim kardaşlar ona ederler niyaz,
Men garibe kastanı ruhum çıka kalıp az,
Ceddem Fatıma gibi ev alup ahzan baba.

8. Vadi verdin Ekber'i olaşdın gönder mene,
Nâr-ı firakıydan od düşüptdi bu cana,
Ellerim dua için çevirmişem asmana,
Ayağların altında kesilsem kurban baba.

9. Menim yerime baba Asgar'ı kocağa al,
Öp iki gözlerinnen kolları boynuna sal,
Vasf olunmaz hicranım vaslına kaldım abdal,
Salma gözden Suğran'ı şah-ı kahraman baba.

10. Yuhumda gördüm seni al kana boyanıbsan,
Kılınca hançer yarası cismiyden doğranıpsan,
Asgar'ımı o halde kucağıya alupsan,
Kere olup mahcerim canım elaman baba.

11. Eşit Derviş Avni'nin medhi Âl-i Atharın⁸³,

⁸³ Hazreti Ali'nin üstün yeteneklerini övme biçimi

Yükle yüküy Hüseyin'e aşkâr olsun ah zarın,
Bağlı olsun bu yola dili kalbi efkârın,
Çağırınan yâ Hüseyin şavk ile atşan baba.

15. Gel Mehdi`miz Gel (d.1, s.97)

1. İşimiz müşkilde, özün gel yetiş,
Beklediğimiz yolunu, gel Mehdi`miz gel.
Gelinen dünyamız, koy olsun gülüş,
Beklediğimiz yolunu, gel Mehdi`miz gel.

2. Olup fisk-ı fücür, âlemde âşıkâr
El ele, el küfre, hepsi kahıblar.
Gör babay kubbesin, nece yıkıblar,
Beklediğimiz yolunu, gel Mehdi`miz gel.

3. Âlem dağlanub, üreg közdedi,
Hak kenar olup şeytan üzdedi.
Her gelen diyor, hakk, din bizdedi,
Beklediğimiz yolunu, gel Mehdi`miz gel.

4. Sen gel cevri atvın, etginen berbad,
Kalmasın zalımlar, âlemde ebed.
Gelmeğe Allah'tan, olupsan vaad,
Beklediğimiz yolunu, gel Mehdi`miz gel.

5. Kalubdı müminler, kurtlar ağzında,
Kesseler balamız, uşag çağında.
Mazlumlar çalınır, kan bulağında,
Beklediğimiz yolunu, gel Mehdi`miz gel.

6. Âlemin gönlüne, çekilip perde,
Şeytan aşıkâr olup geziri yerde.
Biz seni görmeğe, bekliyoruz nerede,
Beklediğimiz yolunu, gel Mehdi`miz gel.

7. Her gelen, özünnen bir mezheb kurub,
Ceddivin ümmeti, bin parça olup.
Babayın künbeti, na-hak yıkılıb,
Beklediğimiz yolunu, gel Mehdi`miz gel.

8. Arılar dolandır, peteksiz balsız,
Bülbüller ağaçta, kalubdu dalsız.
Zenginler fakirden, olup habersiz,

Beklediğimiz yolunu, gel Mehdi`miz gel.

9. Ümid yok bizlerde, lahza kalmağa,
Hepsi ilan olup bizi çalmağa.
Sen tafda yatanın, kanın almağa,
Beklediğimiz yolunu, gel Mehdi`miz gel.

10. Hiç olmaz Kerbelâ kanıydan kalsın,
Hüseyin'in Asgar'ının kanın kim alsın?
Yerine Abbas'ın, kolun kim salsın?
Beklediğimiz yolunu, gel Mehdi`miz gel.

11. Derviş Avni söyler, âlem muhtacı,
Sen sen zalımların, kılinc ilacı.
Gelginen gelginen, başımız tacı,
Beklediğimiz yolunu, gel Mehdi`miz gel.

16. Emirü'l-Müminin Vurulan Gecesi (d.1, s.99)

1. Bu hala kim salubdı, başı kızıl kan baba,
Bu Kufe`nin ilinde, vereceksen can baba.
2. Aç gözünü, bahginan Zeynep`in bir halına,
Tarumar olup dünya, kızının âmâlına.
Mihnet-i gam üz verüp Mustafa iyâlına,
Sakalın üz kan ile kim edüp elvan baba.
3. Sennen sora kim ulu yetimlerin penahı,
Dur aslanlar aslanı, ins-i cin padişahı.
Zeynep'in üstündedi, anasının siyâhı,
Başıma kere saldı ehl-i Kûfiyan baba.
4. And verirem anamın sinnen kaburgasına,
Aç gözünü, ver cevap kızın Zeynep sesine.
Hansı ki zalım vurub, başının kafasına,
Yıkub ilmin kalasın âleme sultan baba.
5. Koyub Hüseyin'im yüzün, kardaşının yüzüne,
Ağlaşur Beni Haşim, hicraniyun gözüne.
Sabreder sennen sora kim Zeynep'in nazına,
Mihrabı kana batan, halı perişan baba.
6. Yadlasam koş günlerim, taze olu yaralar,
Kaldım sensiz çaram, yok kolum koynumda kalar.

Sennen sora musibet, çevrelir yanım alar,
Kardaşlarıma sensiz, el tapar düşman baba.

7. Gözüme kara olur, yeşil çemenli bağlar,
İslamı yetim koydun, Zeynep'in sene ağlar.
Hasan ile Hüseyin'im, cigarlerini dağlar,
Gamlar yağub üstüme, sabrımı alan baba.

8. Ceddimün diyarına, etsem kasd-ı ziyâret
Kabrine derdim desem, ağlar fakr-i kainât.
Ümmetin zalımları, dutmadılar vasiyyet,
Yazdılar ol günnen, katline ferman baba.

9. Kızın ölsün bu halda, kâş görmeseydim seni,
Ağlasam sensizliğe, kim eder aram meni.
Adavatına Bedrin, münafıklar kurşanı⁸⁴,
Kardaşlarıma sensiz, kim olu kalkan baba.

10. Çok zulm-ı sitem, vurub İbn-i Mülcem⁸⁵ balası,
Zarbat-i kılincinnen, düştün ey din esası.
Ezelden var başında, şehâdetin var havası,
“Füztü ve Rabbi'l-Kâ'be”⁸⁷ sen çağırın baba.

11. Ağlaram gece gündüz, olmaram mende rahat,
Sennen sora hiç baba, gönlüm olmaz daha şad.
Muhiblere şefi sen, verginen oddan necat,
Hak senle, sende hakla, her zaman devran baba.

12. Derviş Avni ağası, ins ile cin sevgisi,
Sen imamlar atası, sen ulular ulusu.
Muhibbe öz elinle, versen Kevser dolusu,
Cehennemle cennete, ümmeti bulan baba.

17. Mevkib Tâze Hurmatu (d.1, s.103)

⁸⁴ Bu dize, genellikle Şiilikte münafıklara ve düşmanlara karşı olan bir duruşu ifade eder. “Bedir” savaşı, İslam tarihinde önemli bir zaferdir ve “kurşan” kelimesi, savunma veya koruma anlamında kullanılabilir.

⁸⁵ İbn Mülcem, İslam tarihînin en tartışmalı figürlerinden biridir. O, Hz. Ali'yi suikastla öldüren münafık bir şahıs olarak bilinir. Hz. Ali, İslam'ın dördüncü halifesi ve Şii inancında önemli bir figürdür. İbn Mülcem, Hz. Ali'ye karşı olan düşmanlığı nedeniyle bu suikastı düzenlemiş ve bu olay, Müslüman toplumu derinden etkilemiştir. İbn Mülcem'in eylemi, hem tarihsel hem de dinî açıdan büyük bir lanetle anılmıştır.

⁸⁷ Kâbe'nin Rabbi'ne yemin ederim

1. Mevkib⁹⁰ Tâze Hurmatu piri civana benzer,
Dutublar Hüseyin'e yas, aynı figane benzer.

2. Gelmişig başsağığa, Zehra'ya bugün bura.
Teznin vefasını, şâh-ı merdanım göre,
Yas dutmuşug Hüseyin'e, hepimiz girüp kere.
Vurmaktan sinemize, aynı al kana benzer,

2. Hüseyin'in aşkı bizi, Kerbelâ'ya salubdu.
Geldig azadâr bura, canımız aşk olubdu,
Dilimizde yâ Hüseyin, göge avaz salubdu.
Od dutub gözlerimiz, aynı surane benzer.

3. Vakti değil sevdamız, Hüseyin'iyuk ezelden.
Koca-ba-koca dönmez, Ali'den birce kilden,
Kerbelâ'dır vurdumuz, çağırırığ can-ı dilden,
Kan yaş töker gözümüz, aynı mercana benzer.

4. Gençler verdig kurban, biz acığına düşmanın,
Enbiyalar yeridi, şanlı şeref vatanın.
Geleydi Şah Mehdi'miz, alaydı Hüseyin kanın,
Göreg gül cemalin, aynı canane benzer.

18. Kasım Anası Dilinnen (d.1, s.111)

1. Dur sal yola gedirem anasının civanı,
Hasret kalan aruse, ey Kerbelâ kurbanı.

2. Başını bedeninnen ayırub hansı zalım,
Sensiz dünyam yıkılub, derbeder olup halım.
Naşın üste koymullar, aglıyum biraz kalım,
Çalallar kamçı ile kıllar çok cefanı.

3. Kufe Şam'ın yolunda düşse mahmelim⁹¹ kalı,
Kim mindiri deveye, kim kavzar⁹² elim alı?
Sürreye'nin varıydı sende, çok çok âmâlî.
Ana çağırsa oğlun, cevap veri oyanı.

⁹⁰ Mevkib" kelimesi, genellikle "durak" veya "bekleme yeri" anlamında kullanılır. Özellikle dinî veya sosyal bağlamlarda, bir topluluğun bir araya geldiği veya bir etkinliğin gerçekleştiği yerleri ifade etmek için tercih edilebilir.

⁹¹ Mahel" kelimesi, eski Türkçede "yatak" veya "sergi yeri" anlamında kullanılır. Modern Türkçede ise genellikle "yatak" veya "yatacak yer" şeklinde ifade edilebilir. Beyitte "düşersenim olduğum yerde kalırım" anlamını kullanılmıştır.

⁹² Kaldırmak, çekmek, yükseltmek

4. Besledim büyük ettim, hiç gönlümü kırmadın,
Elin kınalı kaldı, toy yatağı görmedin.
Arusinin⁹³ eline, ellerini vermedin,
Doymadım cemaline, atasının nişanı.

5. Arus ağırlı sene, gizli gizli yaş tökür,
Kardaşı Ekber üste, ağırlı belin bükür.
Gâh baba Hüseyin diyor, gâh seninçin âh çekür,
Hâlî perişan olup dolanır Kerbelâ'nı.

6. Kere güne kalmışık, bugün biz adamsızığ,
Çekiller Kufe Şam'a, sahrada vatansızığ.
Bimardan⁹⁴ gayrı yoktu, yanubdı kaymesiziğ,
Gama duçar olmuşuk, aşrar⁹⁵ dutub her yanı.

7. Civan görsem ağlaram, dünyada sennen sora,
Sensiz dünyam târ olub, düşmüşem ahu zara.
Senin yerine meni koyaydılar mezara,
Bedenin başsız gördüm, anasının sultanı.

8. Bi kefen kalan oğul, gün kabagında cismi,
Arus kan ezber edüb, emmioğlu bu ismi.
Emmilerinden sorur, kim görübdü Kasım'ı?
Ağlar göz dolantırır, yandırır yer asmanı.

9. Kardaşın Abdullah'dan meğer yohundu heyr,
Gördü emmüsü yalnız, edüb ona çok eser.
Gitti emmüsü yanna, o tıflı okladılar,
Hüseyn'in kucağında Abdullah verdi canı.

10. Başımıza haymeni, odladılar Kûfîyan,
Yetim balalar kaçtı, sahraya susuz yayan.
Malı mülkümüz heman, leşker eyledi talan,
Bilmem nece Necef'te, Ali durar dayanı.

11. Sennen sora dünyanın, küller yağsın başına,
Canım yandı civanım, fîrakın ataşına.
Derviş Avni yazıyor, abtallar savaşına,
Sendedür her mevkıfda⁹⁶, çağır şâh-ı merdanı.

⁹³ gelin

⁹⁴ hasta

⁹⁵ düşman

⁹⁶ Durum, konum

19. İbret Al (d.1. s.117)

1. Cibril kavzar⁹⁷ sesini,
Âşikâr eder ismini,
Cemaat cumasini⁹⁸,
Mehdi`mize kıldırağ.

2. Dolsun adalet yerde,
Dönmesin küfür bir de
Kimler gezerse şerde,
Mehdi`mize çal diyeğ.

3. Aşkî salağ Kur`an`a⁹⁹,
Sevinç vereğ her yana,
Ehli-beyte inana,
Mehdi`mize kefil diyeğ.

4. Şianın var revası,
Ali Mehdi babası,
Derviş Avni tobası¹⁰⁰,
Mehdi`miz kabul diyeğ.

20. Caferiyem (d.1, s.121)

1. Aslımız sorarsan, gel beri kardaş,
Allah'ı bir bilen sevenlerdenik.
Kini kinar¹⁰¹ edüp mümine yoldaş,
Arıya bal veren o güllerdenik.

2. Hatt-ı Muhammed'in Sırat'ı bizuk,
Alarık satarık her şeyde düzük.
İbâd-ı şekuruk, Kur`an`da sözük,
Ehli-beyte uyan sevgillerdenik.

2. Mustafa merkebi, yarandı Burak.
Elimiz köşktedir, eyvallah el-Hak.
İmamlara ayak olduk, toprak olduk.
Ali'dir vurduğumuz delilerden.

3. Kâlû Belâ'sından yola bağlıyuk,
Ünvan-ı elste fahr-ı fahriyuk,

⁹⁷ yükseltmek

⁹⁸ Cuma namazını

⁹⁹ Kuran-a aşk duymak

¹⁰⁰ tevbesi

¹⁰¹ kenar

Nâciyuk¹⁰² ümmetde biz Câferik,
Mişkâtı¹⁰³ fi'l-misbâh kandillerdenik.

21. Ruhum Menim (d.1, s.133)

1. Oğlum, girdim yuhuya, perişanım sor meni,
Ruhum çıkandan beri ne hâldeyim gör meni.
Sordular namaz, oruç, haccı, zekâtı, kums¹⁰⁴,
Sırat Köprüsü üstünde çok duruttu, var meni.
2. Çağırdım can ciğerim, kimse cevab vermedi,
Dönüm şevab işliyim, elimden apar meni.
Kabir azabı aldı çengine, meni birden,
Sıktı sümügüm, etim su eyledi, dar meni.
3. Azrail ruhum benim alanda böyle dedim,
Kaş toprak olaydım, men savuraydı, kar meni.
Âmâlım¹⁰⁵ yüklediler öz belime, boynuma,
Hak divanda sordular, hisab¹⁰⁶ etti, gör meni.
4. Bahıram sağ soluma, halimi soran yoktu,
Herkes düşüp vayına, yüküm edüp yor meni.
Açtılar pis defterim, utandım öz özümden,
Gizlim âşıkâr ettiler, bil eriydim, kar meni.
5. Ayağıma olaşıp, ağlamaktan gözyaşım,
Tasadduk¹⁰⁷ dua edün, aldatdı ömür meni.
Nekir münker sordular, Allâh Resul, imamlara,
Korku dilim bağladı, vurdı, etti, kır meni.
6. **Derviş Avni** bilginen herkesin bir günü var,
Geçtim acel¹⁰⁸ çengine, baktım dutub, tur meni.

22. Benim Anam Güzel (d.1, s.135)

1. Bu gönlümün sen sevgisi,
Menim anam güzel anam
Sen oldun canım begçisi,
Menim anam güzel anam.

¹⁰² başarılı

¹⁰³ Işık kaynağı

¹⁰⁴ Beşibir arada, tamamı

¹⁰⁵ amel

¹⁰⁶ hesap

¹⁰⁷ sadaka

¹⁰⁸ ecel

2. Uğrumca çok cefa çektün,
Gözlerinin nurun töktün,
Yollarıma gözün tiktin,
Menim anam güzel anam.

3. Meni sakladın canında,
Ortağ ettin öz kanında,
Dokuz ay kaldım karnında,
Menim anam güzel anam.

4. Sen beledin beşiğimi,
Sen peklerdin eşiğimi,
Sen salardın döşeğimi,
Menim anam güzel anam.

5. Halal olsun sana cennet,
Hakın var, eylesen minnet.
Hastamda sen etdün âhet,
Menim anam güzel anam.

5. Elim tuttuğun, yerittin,
Yengi aspap giritirdin,
Öz ümrüyü eritirdin,
Menim anam güzel anam.

7. Öğüme yemeğ düzerdin,
Ağzıma lokma ezerdin,
Her gün yakardın bezerdin,
Menim anam güzel anam.

8. Koku vardı kucağında,
Yatırdın öz yatağında,
Men beslendim dayagında,
Menim anam güzel anam.

9. Arafında men dolaştım,
Terbiyem sennen alıştım,
Sayaydan Hak`ka olaştım,
Menim anam güzel anam.

10. Öğrettin Allah adını,
Emdim Muhammed dadını,
Allah versin muradını,

Menim anam güzel anam.

11. Emdim vilâyet sütünü,
Dedin hakdılar bütünü,
Artı canı etini,
Menim anam güzel anam.

12. Gettiği yol söylesin gül,
Başı üste ötsün bülbül,
Sana olsun cennet delil,
Menim anam güzel anam.

13. Derviş Avni niyetin yazdı,
Öz canında seni kazdı,
Ruhum desem hele azdı,
Menim anam güzel anam.

23. Allah Yâ Allah (d.1, s.139)

1. Otursam kaharsam, Allah, Allah,
Sen sen yaradanım, dedim bismillah.

2. Bir sen ki olmasan, Allah yâ Allah,
Gözelsen solmasan, Allah yâ Allah.
Dirrisen ölmesen, Allah yâ Allah,
Sen sen sultanım, elhamdülillâh.

3. Evvelsen âhirsensin, Allah yâ Allah,
Her şeye kâdirsin, Allah yâ Allah.
Âleme âmirsensin, Allah yâ Allah,
Rabbi sübhânım, elhamdülillâh.

4. Câmâdlar¹⁰⁹ zikr eder, Allah yâ Allah,
Unudan yâd eder, Allah yâ Allah.
Günahkâr dâd eder, Allah yâ Allah,
Sen sen afu edenim, elhamdülillâh.

5. Her şeyin başında, Allah yâ Allah,
Yazında kışında, Allah yâ Allah.
Ayı güneşinde, Allah yâ Allah,
Yaradan cihanım, elhamdülillâh.

6. Yulduzda asmanda, Allah, Allah,

¹⁰⁹ camaatlar

Sen sen her zamanda, Allah Allah.
Balıklar ummanda, Allah, Allah,
Sen sen üz durnim, elhamdülillâh.

7. Dağlarda bağlarda, Allah, Allah,
Kastada sağılarda, Allah Allah.
Her geçen çağlarda, Allah, Allah,
Sen sen devranım, elhamdülillâh.

8. Zâdı nimetlerde, Allah, Allah,
Doğru suhbetlerde, Allah Allah.
Her bir milletlerde, Allah, Allah,
Sen sen burhanım, elhamdülillâh.

9. Dağında karında, Allah, Allah,
Yokluğum varımda, Allah Allah.
Ağacın barında, Allah, Allah,
Bağ-ı gülistanım, elhamdülillâh.

10. Yerlerde daşlarda, Allah, Allah,
Hak olan savaşda, Allah Allah.
Gözdeki yaşlarda, Allah, Allah,
Yarattın bu canım, elhamdülillâh.

11. Egilsem uzansam, Allah yâ Allah,
Peklenip bezensem, Allah yâ Allah.
Seninle givensem¹¹⁰ Allah yâ Allah,
Endiren Kur'an'ım, elhamdülillâh.

12. Sen Vâhid, sen Ahad, Allah yâ Allah,
Sennendi her imdam, Allah yâ Allah.
Lem yelid lem yûled¹¹¹, Allah yâ Allah,
Sen sen kerem-kânım, elhamdülillâh.

13. **Derviş Avni** diyer, Allah yâ Allah,
Gâh ağlar, gâh güler, Allah yâ Allah.
Elin açar diler, Allah yâ Allah,
Sen sen gufranım¹¹², elhamdülillâh.

24. İmam Mehdi Yolunu (d.1, s.143)

¹¹⁰ güvensen

¹¹¹ Doğmamış, doğurmamış

¹¹² Aff eden

1. Her cuma günü beklerig, çağırsın adın Cibril,
Gözlerimiz yolda kalup, yola tikmişik ağa.
Gel olginan bağımızda, açılan bir deste gül,
Uyağın hem kokluyagın¹¹³, seni ekmişik ağa.

2. Gel öpegin¹¹⁴ kademlerin, o şifalı toprağın,
Gel perdeni kaldırginan, seni âşikâr göreğın.
Sen çaralar çarasısan, yaramızı sarağın¹¹⁵,
Senin görüşün rahatdur, cefa çekmişik ağa.

3. Üregimiz savudagın¹¹⁶, cemalin nurunda,
Kurtlar ceylana değmesin, dolansın sürüsünde.
Kimse kimseni vurmasın, herkes gitsin yolunda,
Yollarımız ölüm yolu, canan canan geçmişik ağa.

4. Gel habbemiz yedi sünbül, her sünbül yüz habbe et¹¹⁷,
Babayın mezarı üste, Kerbü-belâ`ya gel git.
Peygamberler sevinşinler, Muhammed ta Nebi Şit,
Dua için göğ semtine, eller açmışık ağa.

5. Güneş doğsun garbistandan, alamet zuhurında,
Gel âşikâr et mucizâtın¹¹⁸, âlemin huzurunda.
Batıl olsun putperesler, işkâl kalmasın dinde,
Din fırkatin¹¹⁹ ağısını¹²⁰, bizler içmişik ağa.¹²¹

6. Çohu sizi sevenleri, kâfir bililler ağa,
Mekke`de fetva veriller, hiç gitmiyeg irağa.
Kanımız halal edübler, düşmüşig böyle çağa,
Gel özün kurtar bizleri, birden itmişig ağa.

7. Mazlumlara bir üzerinde, bağlıyıpdi kurşağın,
Sen emre eyle, ey sevgilim, düşmanları kıracağın.
Bu cihanı biz seninle, başdan başa aşacağın,
Her müşkilin hallalışen¹²², sene kaçmışig ağa.

¹¹³ koklayalım

¹¹⁴ öpelim

¹¹⁵ saralım

¹¹⁶ soğutalım

¹¹⁷ Tohum ek

¹¹⁸ mucizeler

¹¹⁹ ayrılık

¹²⁰ Yalnız, tek başına

¹²¹ Beyit "Din ayrılıklarının en büyüğünü bizler yaşadık" şeklinde çevrile bilinir.

¹²² çözüm

8. Kesteligler¹²³ reng-i be reng¹²⁴, çocuk gençler aparır,
Herkes düşüb öz vayına, derdine çar¹²⁵ ahtarır¹²⁶.
Kimi düşüb döşeginde, günlerin bir bir sayır,
Sensen bizim dermanımız, derde düşmüşig ağa.

9. **Derviş Avni** eli başda diyiri, accil ferec¹²⁷,
Miskinler fakirler, yerde gezir, karınları ac.
Sensen garib miskinlerin, dertlerine her ilac,
Mazlumların temennâsı, gel göz tikmişig¹²⁸ ağa.

25. Zamanın Hâli (d.1, s.145)

1. Vay olsun zamanın hâlini gördüm,
Ki üzlü diline kalkan bulmadım.
Genç hâlîm bozulmuş, aynada gördüm,
Rengi solmuyan gülhan¹²⁹ bulmadım.

2. Kimisi olubdular kazan kapağı,
Kimisi bar terk edüb toplur yaprağı.
Kimisi meydanlarda alub kırağı¹³⁰,
Basiret gözüyden bakan¹³¹ bulmadım.

3. Kimisi şâir olup kimisi yazarçı,
Kimisi hak ehline olubdu avcı,
Kimisi saç uzadıp, oluptı bacı,
Ölmeden kefenin takan¹³² bulmadım.

4. Haram malı mülkü gizli toplullar,
Nakışlı her levn dam daş yapullar.
Hak`kın kullarına torlar kurullar,
Çohunu Allah`dan korhan bulmadım.

5. Kimisi dolanırı özü sevdası,
Kimisi olup kalkın başa belası.
Dünya âşıkının boştu kafası,
Günahın duaydan yıkan bulmadım.

¹²³ hastalıklar

¹²⁴ renakrenk

¹²⁵ çare

¹²⁶ arıyor

¹²⁷ Acele kurtuluç, hızlı bir çözüm

¹²⁸ Gözünü dikmek

¹²⁹ gül bahçesi

¹³⁰ kenar

¹³¹ bakan

¹³² takan

6. Kimisi yola gedir serablı tozda,
Çokları yatıptı ayakı yazda.
Var içi yanıyor, gülür üzde,
Öz közündə yanan külhan bulmadım.

7. Çokları ac susuz, yoktu kuvvatı,
Varda çerpişiri özü illeti.
Çoklarda var yiri böyle milleti,
Fakirler başında bir kan bulmadım.

8. Gerçek çağırmayan çarası olmaz,
Bu dünya ne mene, sene de kalmaz.
Şehid hak katında yaşırı ölmez,
Nefsini cihada sokan¹³³ bulmadım.

9. **Derviş Avni** bak gör neler oluyor,
Kimisi öz dostunu diliyden soyur,
Kimisi şeytan olup hak göğün uyur,
Şeytana kurşunu çakan bulmadım.

26. Şehâdet-i İmamü'l-Kazım (d.1, s.147)

1. Mevlam Musa Kazım`ı derde duçar etdiler,
Bağladılar zencire, zindanı dar etdiler.
Fetva verdiler, çok¹³⁴ kan töktüler neden,
Kestiler başlar, o kalbi daşlar aynen.

2. Peygamber sulaletin istediler mahv olsun,
Kılinc ile zehirden imâmet¹³⁵ bağı solsün.
İstediler Zehra`nın yanan çırağı sönsün,
Abbas`ı zalımları zulmı âşikâr etdiler.

3. Öldürmek hilesiyle bin tuzaklar kurdular,
Ellerin bağladılar, zindanlara bastılar.
Tarik boyuca onlar laneti kâr etdiler,
Sebepten tutmuşlar, imametta nurıydı.

4. Zindanın köşesinde edirdi razı niyaz,
Tul çekti zindân yeri, ruhi çıksın kaldı az.
Tahammül kalmamışdı, duası oldu avaz,

¹³³ sokan

¹³⁴ çok

¹³⁵ iman

Kurtar meni Allah`ım, meni ne çar etdiler.

5. Zindanın karanlığı olmuşdı gam yoldaşı,
Ne gelen var ne giden, ne kavmi ne kardaşı.
Ağunı¹³⁶ yedirtiler, yandı üreği başı,
Lânet Abbasiler`e büyük bir ar etdiler.

6. Çağırdı her taraftan, durdular deste deste,
Koydular cenazesin tabuttan köprü üste.
Zincirlenip el ayag, bir bülbülü kafeste,
Bu rafızı¹³⁷ imamı böyle havar etdiler.

7. **Derviş Avni** yaz kazan, Ehl-i beytin rızasın,
An verdiler bu yolda, çektiler din cefasın.
Kimi aguydan oldu, kimi verdi kafasın,
Ehl-i beyt harabetin¹³⁸ hakdan inkâr etdiler.

27. Şaban`ın Gülü (d.1, s. 149)

1. Şaban ayın sensen gülü,
Hoş geldin dünyaya Hüseyin`im, hoş geldin,
Hoş bağcanın sen bülbülü,
Hoş geldin dünyaya Hüseyin`im, hoş geldin.

2. Resulullâh deyüp ümmet,
Hüseyin mennen edüp vasiyet,
Sene layık her kudsîyyât,
Hoş geldin dünyaya Hüseyin`im, hoş geldin.

3. Nurun tutup yer asmanı,
Senin sevgin havalanı,
İnsanı cinnin sensen canı,
Hoş geldin dünyaya Hüseyin`im, hoş geldin.

4. Sen bitersen dünya biter,
Mümin kalmaz hepsi iter,
Bu varlığın bize yeter,
Hoş geldin dünyaya Hüseyin`im, hoş geldin.

5. Kalem aciz tutmaz divit,

¹³⁶ Hayvan yemi

¹³⁷ İslam tarihinde, özellikle Şii-Sünni tartışmalarında kullanılan bir terimdir. Genellikle, Ali'nin halifeliğini kabul etmeyen veya Ali'nin taraftarlarına karşı düşmanca bir tutum sergileyen grupları tanımlamak için kullanılır.

¹³⁸ akraba

Bir vasfına yok liyâkat,
Ey Allah`dan gelen nimet,
Hoş geldin dünyaya Hüseyin`im, hoş geldin.

6. Mümin mümine mirâtdır,
Şahımız sen bize şâdır,
Dilimizde Hüseyin addır,
Hoş geldin dünyaya Hüseyin`im, hoş geldin.

7. Dilim tutmaz avareyim,
Sensen bu dilimde dâyım,
Divaneyem havadayam,
Hoş geldin dünyaya Hüseyin`im, hoş geldin.

8. Adın yazdım daha gitmez,
Kalb gözünde resmin itmez,
Ne diyersem sözüm bitmez,
Hoş geldin dünyaya Hüseyin`im, hoş geldin.

9. Göklere gitti kundağın,
Sen bezettin cennet bağın,
Yandırdın İslam چراغın,
Hoş geldin dünyaya Hüseyin`im, hoş geldin.

10. **Derviş Avni** sen dur başar,
Kalem yazmaz durar çâşar,
Adın desem gönlüm coşar,
Hoş geldin dünyaya Hüseyin`im, hoş geldin.

28. Yâ Resûlallâh (d.1, s.151)

1. Şefâatin günahkâra, dermandı yâ Resûlallâh,
Cennet cehennem emrinle, fermandı yâ Resûlallâh.

2. Senin yüzünnen yerle gök, çarkı dolanı asmanda,
Senin ismin muhiplere, gülşandı yâ Resûlallâh.

3. Seni seven âşıkların, kalbi Allah`ın evidir,
Senin nutkı her kelamın, beyandı yâ Resûlallâh.

4. Allahın sırr-ı meknûnı¹³⁹, kazn olup cenâbında,
Ümmü'l-kitab¹⁴⁰ Ali şâh-ı merdandı yâ Resûlallâh.

¹³⁹ gizli veya saklı olan bir sır

¹⁴⁰ Temel kitap

5. Seni medh eylemeg sevab, benim gibi günahkarçın¹⁴¹,
Cebrâil senin hidmetkârındı¹⁴² yâ Resûlallâh.

6. Yüzündür sebû'l-mesânî¹⁴³, kaşın innâ fetehnâdur,
Her kim seni sevmez Haka, isyandı yâ Resûlallâh.

7. Nurunla olub münevver, iki cihan muminlere,
Sene âşıkların derdi, ayandı yâ Resûlallâh.

8. Câhiletten âlemleri, çıkarttın aydınlık düze,
Senin sâyin meşkûr¹⁴⁴ eden, sübhândı yâ Resûlallâh.

9. Peygamberler necât buldu, zikrinle çok heleklerden¹⁴⁵,
Senin adın âlemlerde, sultandı yâ Resûlallâh.

10. Talatımnan aman verdin, Nuh'un gemisine karar,
İsm-i şerifin gemiye, amandı yâ Resûlallâh.

11. Halil'e olmazdı necât, Nâr-ı Nemrud'dan¹⁴⁶ ataşı,
Dilinde zikr-i Muhammed, adındı yâ Resûlallâh.

12. Gelen peygamberler bütün, sene şehâdet eyleyüp
Senin adında mucizler, burhandı yâ Resûlallâh.

13. Adın mukarren¹⁴⁷ olubdu, Allah adıyla beraber,
Sevdaya düşen âşıklar, irfandı yâ Resûlallâh.

14. Bu **Derviş Avni**'nin canı, feda senin gibi şaha,
Hubb-i athârın¹⁴⁸ sevgisi, lukmandı yâ Resûlallâh.

29. Allah'ı Var (d.1, s.153)

1. Her mahlûkın yerde göğde, hâlikı sübhânı var,
Her insanın bu dünyada, özüne sultanı var.

2. Musa Tevrat, Zebur, Davud, İsa'ya İncil gelüp
Şâh-ı Muhammed Mustafa'nın, bizlere Kur'an'ı var.

¹⁴¹ Günahkar için

¹⁴² hizmetkar

¹⁴³ Kur'an'ın Fatiha Suresi için kullanılan bir terimdir ve "yedi tekrar" anlamına gelir

¹⁴⁴ teşekkür edilen

¹⁴⁵ Zarar, kötülük

¹⁴⁶ Nemrut'un ateşi

¹⁴⁷ Mukayese edilmiş, karşılaştırılmış

¹⁴⁸ temiz, güzel şeylere olan sevgi

3. Doğru âşıkların zikri, gece gündüz Allah`dır,
Seyyâh olup yâ Hu ile, batınnan seyranı var.
4. Gizlenmiş Evliyâu'llâh, fakirler âleminde dokunda?
Bu dünyanı devr edeller, bir sevgi penahı var.
5. Her kim Hak`ka doğru gider, Hak onu revâ görer,
Onun sevâbı çok olu, cennetde gülşanı var.
6. Kim dutarsa şeytan yolun, sonunda pişman olu,
Her muhibbin mahşer günü, derdine lukmanı var.
7. Te`emmül et kabristanın, birdi fakir zengini,
Karanlığ akrab evinde, toprağda yatanı var.
8. Çok güleni ök ağladı, zamanın hâlî budur,
Herkesin özüne göre, bir gamli ünvânı var.
9. Dünyanın hâlî acıbdür, bir vererse on ister,
Habersiz kefenin işler, böyle bir zamanı var.
10. Yeryüzünde yaşayannan, müşrik çok mumin de çok,
Bu dünyanın evi büyük, geleni var gideni var.
11. Her kim Beytullâh`ı tavaf, say edüb Safa, Merve,
Her heccinin ol Minâ`da, Hak`ka bir kurbanı var.
12. Dervişler meclisinde, Allah`ın zikri olur,
Allah bir on dört masum şâh, onların cananı var.
13. Toprağ alta çok sultanın, şimdi hâlın soran yoktu,
Yapıları durup yerde, zamanda nişanı var.
14. **Derviş Avni** hakikatten, yazırı anlıyana,
İbret olsun cilden cile, böyle bir divanı var.

30. Rukayye Hanım (d.1, s.155)

1. Bak hâlîma harabada¹⁴⁹, güneş başıma vurur,
Gelen giden Şam milleti, bahır¹⁵⁰ hâlımız görür.
Karıcıyye çağırılar, bize bu adı diyür,

¹⁴⁹ harabe

¹⁵⁰ bakıyor

Men Rukayye aziz kızın, konuş benimle baba.

2. Bak koluma, bak belime, kamçı yeri kereliyip¹⁵¹,
Gör kızının karabada, nece rengi saralıp.
Emmim yoktu, Ekber yohtu, etrefim düşman alıp,
Men Rukayye aziz kızın, konuş benimle baba.

3. Namazlığın harabada, yere saldım yerin boş,
Bu ülkede amasızığ, Şam ehline olduğ tuş¹⁵².
Cemâlü'llâh serv-i kaddin, bu kızına bir görüş,
Men Rukayye aziz kızın, konuş benimle baba.

4. Çok yorgunam yatım biraz, yuhuda¹⁵³ gördüm seni,
Kucağıyda oynadıldın, yere koymırdın meni.
Yığlamaktan¹⁵⁴ hiç gülmürem, başıy teşte göreni,
Men Rukayye aziz kızın, konuş benimle baba.

5. Uşag çağda bu zalımlar, meni koydular yetim,
Elim yetmez o vefalı, emmim Abbas`a gedim.
Çölden çöle yol yorğunu, eridi sümüg etim,
Men Rukayye aziz kızın, konuş benimle baba.

6. Bu başında bunca yara, aya cisminde ne var,
Emmem Zeynep hâlini çok, zencir eyleyüp azar.
Kalk tut elim aziz babam, bizi Yesrib`e¹⁵⁵ apar,
Men Rukayye aziz kızın, konuş benimle baba.

7. Hanı Ekber, hanı Kasım, hanı Asgar kardaşım,
Şam milleti meni görür, açtı baba başım.
Bu dünyada nece kalım, sennen sora egleşim,
Men Rukayye aziz kızın, konuş benimle baba.

8. Hansı kıza babasının, gönderiller başını,
Hansı bacı koyar çölde, başsız öz kardaşını.
Men yetime yandırdılar, üregim ataşını,
Men Rukayye aziz kızın, konuş benimle baba.

9. Kufe ehli kaymemizi¹⁵⁶, yandırdılar o çölde,

¹⁵¹ Karalamış, morartmış, iz salmış

¹⁵² Hedef olmak

¹⁵³ uyku

¹⁵⁴ ağlamak

¹⁵⁵ Medine'nin eski adı

¹⁵⁶ çadır

Şam yolunda kamçı ile azar verdiler yolda.
Şimr-i lâîn avretleri¹⁵⁷ âşikâr sögürdü dilde,
Men Rukayye aziz kızın, konuş benimle baba.

10. Leşker-i Yezid Habeş¹⁵⁸ kimi, malımız talan edüp
Sennen sora hem câhımız, hem celalimiz gedüp
Sahrada yetim uşak, anasınan çok itüp
Men Rukayye aziz kızın, konuş benimle baba.

11. Kurban olum yanağıya, dudağıya gözüye,
Aç gözlerin aziz-i men, bak bu gemli kızıya.
Kızıy ölsün hiç duymadım, kelimü'llâh sözüye,
Men Rukayye aziz kızın, konuş benimle baba.

12. **Derviş Avni** yaz deftere, Rukayye'ye çeküp zahmet,
Kan cefası hatrına, Allah versün çok kıymet.
Her zamanda mervanlara, Yezid'e olsun lânet,
Men Rukayye aziz kızın, konuş benimle baba.

31. Peygamber Şahımın (d.1, s.159)

1. Bağçalar içinde gülden görünür,
Nergiz gülü kimi cemâl şahımın.
Aslanlığ katında aslan durunur,
Sırrına erilmez güzel şahımın.

2. Göklerde Ahmet'di yerde Muhammed,
Dünyada âhirde o eder imdad.
Şahımız aşkına yarandı her zâd,
Hükmünde şark-ı garb¹⁵⁹ şimal şahımın.

3. Güzellikte şahım hayala batmaz,
Görenin gönlünnen bir daha gitmez.
Sevdasına düşen geceler yatmaz,
Var sâdık âşıklar abdal şahımın.

4. Allah'ın birliğin o beyan edüb,
Temiz küfr-ü iman o ayan edüb,
Muallimdi haramı halal şahımın.

¹⁵⁷ Avrat, eş

¹⁵⁸ Yezid'in ordusu veya onun yönetimindeki askerleri ifade eden bir terimdir. Yezid, Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu terim, tarihsel olayları ve bu olaylardaki kötü niyetleri vurgulamak için kullanılır.

¹⁵⁹ Doğu ile Batı

5. Başında gezerdi bulut gölgesi,
Halka derman oldu onun duası.
Cehilden âlemi oyatdı sesi,
Şânın üske¹⁶⁰ etdi celal şahımın.

6. Aşkına düşmüyen sevdadan bilmez,
Ahlakda onun tek cihana gelmez.
Can-ı dilden seven kalbi hiç ölmez,
Okur¹⁶¹ gece gündüz gazel şahımın.

7. Benim şahım efendidi efendi,
Âleme rahmetçin kendidi kendi.
Evvel özü Haka secdeye endi,
Dilemiş Hakında misâl şahımın.

8. Başında beşli elinde asa,
Ders verdi öğretti âm ile kasa¹⁶².
Rengi beyaz nurdan benzer almasa,
Toprağı bahane kudsal şahımın.

9. Çiğninde¹⁶³ var onun hatm-i nübüvvet¹⁶⁴,
Allah ona etdi has bir inâyet.
Dü âleme¹⁶⁵ veribdi hayat,
Ağzı şekerlenmiş dad bal şahımın.

10. **Derviş Avni** kurban yattığın yere,
Şefâat eyle sen men tek fakire.
Aşkın kemendinde düştüm esire,
Şiirime hiç bitmez mahal¹⁶⁶ şahımın.

32. Aşk Firakı (d.1, s.161)

1. Ben bir aşka duçar oldum,
Derdi aşkdan dönmez oldum.
Firakdan yandım, kavruldım,
Yanarıyken sönmez oldum.

¹⁶⁰ yüksek

¹⁶¹ okuyor

¹⁶² " Âm ile hasa," genel (âm) ve özel (hasa) kavramları ifade eder. " Âm," geniş bir kitleyi veya durumu kapsayan genel bir anlam taşıırken, "hasa" daha belirli, sınırlı veya özel durumları ifade eder. Bu terimler, felsefî, dinî veya hukukî metinlerde sıkça kullanılır.

¹⁶³ omuz

¹⁶⁴ Peygamberliğin sona ermesi anlamına gelir ve İslam inancında Hz. Muhammed'in son peygamber olduğu inancını ifade eder

¹⁶⁵ İki dünya anlamında kullanılır ve bu terim, dünya hayatı ile ahiret hayatını ifade eder.

¹⁶⁶ Söz, yazı.

2. Yar saldı meni derde,
Gül üzünü görüm nerede?
Aramızda oldu perde,
Yar üzünü görmez oldum.

3. Yazılmışı çara yoktu,
Gami derdim çoktan çoktu.
Neden beni derde soktu?
Yar elini dutmaz oldum.

4. Ol cananım peri sayar,
Ceylanları çölde yayar.
Gönlü pekti kızıdan uyar,
Sır hâlinnan bilmez oldum.

5. Bir şârı var on bir perdi,
Ele geçmez böyle erdi.
Kalbi beyaz pek defterdi,
Men yâdına düşmez oldum.

6. Salam yar İrak`tan,
Kendi inmez gönül tahtan.
Günüm geçer böyle bahtan,
Ağlarıyken gülmez oldum.

7. Nikâbından nuru çıkar,
Şâh gözleri cihan yıkar.
Küskün küskün mene bakar,
Gami dertten çıkmaz oldum.

8. Ayn dedim lâ¹⁶⁷ da durdum,
Bâ harfinnan çok sır gördüm.
Hak ceminde onu sordum,
Sırrına iz bulmaz oldum.

9. Hak yetirsin beni yara,
Etsin derdime bir çara.
Ben âşıkı bir avâre,
Gözyaşımı silmez oldum.

10. **Derviş Avni** gami budu,

¹⁶⁷ La harfî

Yanar kalbi sönmez odu.
 Bir şey vermez canan varı,
 Bu sevdadan geçmez oldum.

33. Evliyâ aşkı (d.1, s.163)

1. Allah`ı yadıladım, unutmam dedim,
 Allah`ı sevenler olu can uluva.
 Muhammed çağırdım, Ali`ye uydum,
 Ali`ye uyanlar şah sultan uluva.

2. Fatma kapısına üzümü sürdüm,
 Hasan`nan pâyna dizimi kırdım.
 Hamdolsun Hüseyin`in yolunu buldum,
 Doğru yol üstünde gülüstan uluva.

3. Zeynel Aba`ya saldıml yolumu,
 Muhammed Bakır`çın derdim gülümü.
 Yollarında razı kıldım ölümü,
 Bu serden geçmişem can kurban uluva.

4. Sadık`ın menheci¹⁶⁸ olubdu ayan,
 Musâ-yı Kâzım`a sadıkını uyan.
 Et ehl-i kereme gamini beyân,
 Şâh-ı Rıza gamlere tüm derman uluva.

5. Muhammed Cevad`in ilmini oku,
 Hadi`ye gam verdi zalımın çoku.
 Çekmesen âhirde tâmudan korku,
 Buların sevgisi çun aman uluva.

6. Hasan Elasker`i çağırırım ağam,
 Mehdi Sahib`di on genç-i imam.
 Bizlerden onlara olsun çok selam,
 İmam muhiplere bil Lukman uluva.

7. Mevlam bunlardı ezelden beri,
 Buların yolunna dönmerem geri.
 Muhammed Ali`dür evliyâ eri,
 Günahsız kullara yol asan uluva.

8. **Derviş Avni** yükler size karvanın,
 Koyub oğruyuza feda bu canın.

¹⁶⁸ Yöntem, yol

Fânîdur herkese sonu cihanın,
Mahşerde heyr şerçun bir divan uluva.

34. Söz var (d.1, s.165)

1. Söz vardır makamın sübhanda koyar,
Söz de vardır gözlerin ruşende koyar.

2. Çok söz var dilüp yakın Kur'an'a,
Söz de var insanı batırı¹⁶⁹ kana.
Söz var kar gibi yağ cana,
Söz de var adamı sultanda koyar.

3. Çok söz var insanın üzün ağ eder,
Söz de var milletin derdin sağ eder.
Söz de var eşitsen fikri yağ eder,
Söz de var dağ kimi şerminde koyar.

4. Çok söz var dilip yalannan yalan,
Söz de var evleri edipdi talan.
Söz de var insanı dertlere salan,
Söz de var kalb evin verende koyar.

5. Çok söz var insanı Haka yetiri,
Söz de var insanı hakdan itiri.
Söz de var başlara bela getiri,
Söz de var canları kurbanda koyar.

6. Çok söz var kalkanı deler de geçer,
Söz de var boyunu yerinden biçer.
Söz de var insanı yer hem de içer,
Söz de var üzleri gülende koyar.

7. Sözü vardı gelini endirdi attan,
Söz de üskekdi yedinci kattan.
Söz var saklar kulu Köprü Sırat'tan,
Söz de var insanı imanda koyar.

8. Söz vardı kardaşı kardaştan eder,
Söz de var türbeni ataştan eder.
Söz de var üregi bir daştan eder,
Söz de var kurşunu nişanda koyar.

¹⁶⁹ batıyor

9. Söz vardı lâ desen küfre döner,
Söz de var savaşıta gösteri hüner.
Söz var adam oğlun süt gibi emer,
Söz de var evleri tufanda koyar.

10. Söz var degse ere yaralar geçer,
Söz de var çok Hakı batıldan seçer.
Söz de vardı kahar göklere uçar,
Söz de var mal mülkü talanda koyar.

11. Söz var hikmetlidi tarihde kalar,
Söz de var boş avurt fırtına salar.
Söz var adam oğlu sözden hükm alar,
Söz de var gönülü yamanda koyar.

12. Söz var altındı miskal çekili,
Söz de var çok boştu dilde sökülü.
Söz de var bayrağ tek üskek tikili,
Söz de var kılıncı kınında koyar.

13. Söz var sözlerden bin söz çıkardı,
Söz de var fitneni yatsa kahırdı.
Söz de var buluttan yağış âhırdı,
Söz de var insanı âmânda koyar.

14. Söz vardı diş dile dudağa uyar,
Söz de var eşitsen can ruhun yayar.
Söz de var zehir tek ciğeri oyar,
Söz de var hak kulun Kur'an`da koyar.

15. Söz var dil ağızda bişer ağarı,
Söz de var başkadır aklı suvarı.
Söz de var kalb göze yapar divarı,
Söz de var çok kulu şuvanda koyar.

16. Söz vardı çok başa getiri bela,
Söz de var gönüle bir ağır kala.
Söz de var serindi benzer zülala,
Söz de var kalb evin gümânda koyar.

17. Söz var çıksa dili dudağıy ağlar,
Söz de var insanı ataş tek dağlar.
Söz de var adamı şerlerden saklar,
Söz de var ameli ziyanda koyar.

18. Söz var insanı ilan tek çalar,
Söz de var çok kulun için parçalar.
Söz de var kokusu kalbe saçılar,
Söz de var sarayı yıkanda koyar.

19. **Derviş Avni** sözün eşit ne demiş,
Söz de var dostunu arkadan yemiş.
Söz de var ataşdan kömlek girtmiş,
Söz de var ruh yerin cinanda koyar.

35. İnsan Bilir (d.1, s.169)

1. Ol cânânın kıymetini âşık olan can bilir,
Can veri cânân yolunda ârifi insan bilir.
2. Terk etmeden bu canını kısmet olmaz sene cânân,
Bu sözün lugzi mânâsın kâmil-i irfan bilir.
3. Gönül Beytullah evidir tecellili ruhu'l-Kudüs,
Allah`ın zikrin adedle kalbden çıkan kan bilir.
4. Her tenin var bir cevheri her gelen sarraf olmaz,
Cevherin kıymetini dükkannan alan bilir.
5. Canını bir kul misâli bağla cânân kapısında,
Cenabın her şânını cennet-i rıdvan.
6. Nakş edipdi rahmet ile Hüda insanı çok güzel.
Balçığı dirri edipdir emrini menen bilir.
7. Çok insanlar tenin besler nefsinı şeytana uyup,
Yürür şeytanın emrinde bes küfrü isyan bilir.
8. Can tende pinhan olubdı o sırr-ı Hüda`dır bil,
Hakın hatmiyle maktumdır o sırrı sübhan bilir.
9. Tenin Nemrud`a taşıdı içinde Hak halili,
Ten kalı can dolaşı âlemde cevelân bilir.
10. Savaşır can ile nefsin tenin içinde daim,
Birisi hakdır birisi batıl gavgasın şeytan bilir.
11. Vasıl istersen olasan bir cânân kapısında,

Bu canını fedâ etmeg İsmâil tek kurban bilir.

12. Ârif neylesin câhile anlamaz cânân teni,
Bin bin kere anladsalar sözünü küfran bilir.

13. **Derviş Avni**`dir cânânçın canını feda edüp,
Didara âşık olanlar seyyahda seyrân bilir.

36. Nedâmet Yok (d.1, s.171)

1. Kanma gönül nâdânlara, nâdânlarda nedâmet yok,
Yaradup hak nimetleri veren zada melâmet¹⁷⁰ yok.

2. Gerçeklerin divânında pekle gönlün her pâsını,
Elhad daşı can evidir, ölümnen hiç amanat yok.

3. Uyma cahiller sözüne, câhil heyri¹⁷¹ şerri bilmez,
Lafın bişirmez buğazda, suhbetinde saadet yok.

4. Mürşidsiz dervişlig olmaz, olsada Hak`ka olaşmaz,
Değirmeni boş dolanı, asla onda alâmet yok.

5. Hak batılı fark bilmeyen göge, kurşun vuran gibi,
Bir gün şeytan, bir gün iman, gönlünde hiç hidâyet yok.

6. Ehli-beyte uyan insan, gerçek nâciden sayılır,
Mubgizların yeri nirân, mubgizlara¹⁷² şefâat yok.

7. Rukn-i makam arasında, bin yıl namaz kılrsa her kim,
Ali`ni sevmez olursa, ona oddan selâmet yok.

8. Her insanın muhabbeti, gönlün almağına mahsus,
Gönül var Hak`kın evidir, gönül de var şehâdat yok.

9. **Derviş Avni** söyler gönlüm, üskeklerle¹⁷³ başkaldırma,
Bir dervişsen hak yolunda, hak dervişde cehâlet yok.

37. Yâ Ali Gel Yetiş (d.1, s.173)

1. Melâmet bahrinde kaldım, yâ Ali tez gel yetiş,
Aldandım cifeye daldım, yâ Ali tez gel yetiş.

¹⁷⁰ kınama

¹⁷¹ hayırı

¹⁷² düşmanlara

¹⁷³ yükseklere

2. Kalmışam özüm günahım, çarasızam çâr eyle,
Gussalarım¹⁷⁴ dile aldım, yâ Ali tez gel yetiş.
3. Şâh-ı Mustafa`nın hatrına, kapından kavma meni,
Gözümü yoluna saldım, yâ Ali tez gel yetiş.
4. Her kimin kapısına gitsem, derdime derman bulmaz,
Seni derde derman buldum, yâ Ali tez gel yetiş.
5. Şâh-ı Muhammed Mustafa, enbiyâlar hatemi¹⁷⁵,
Seni şâh-ı evliyâyâ¹⁷⁶, yâ Ali tez gel yetiş.
6. Fatıma Müctebâ, Hasan şâh-ı Kerbela Hüseyin,
Seccada bu canım kıldım, yâ Ali tez gel yetiş.
7. Her kim tahayyurda kalsa, sen hellâl-i müşkilât,
Seni hakda aslan gördüm, yâ Ali tez gel yetiş.
8. Muhammed Bakır ilmine, hak Câferi râh-ı hak¹⁷⁷,
Musâ-yı Kazım`nan oldum, yâ Ali tez gel yetiş.
9. Meni Rıza`ya olaştı, ey imam-ı ins-i can¹⁷⁸,
Allımı secdeye kıldım, yâ Ali tez gel yetiş.
10. Takidir Muhammed Cevad, etkiyalar¹⁷⁹ sultanı,
Dergâhında bir kul oldım, yâ Ali tez gel yetiş.
11. Hidâyet ile Hâdi`ye, Asgar`a bağla bendim,
Hâkina¹⁸⁰ gözümü sildim, yâ Ali tez gel yetiş.
12. Zuhura gelsin Mehdi`miz, dağıtsın zulmü cevri,
Üz üze karşı geleydim, yâ Ali tez gel yetiş.
13. **Derviş Avni** sene âşık olup mecnunna beter,
Seni göreydim, öleydim, yâ Ali tez gel yetiş.

¹⁷⁴ dert

¹⁷⁵ Sonuncu peygamber

¹⁷⁶ Evliyaların şahı

¹⁷⁷ Hak yolunda

¹⁷⁸ İnsan ruhu

¹⁷⁹ koruyucular

¹⁸⁰ Baş örtüsü

38. Devr-i Zaman (d.1, s.175)

1. Hâline var oldug devr-i zamanın,
Bizden ögcelerin bes izi kalmış,
Sıyırılmış yel gibi kökünne sökmüş,
Arkadan oğlannan bes kızı kalmış.

2. Hebsini dartıbdı feleğin dişi,
Ne yar oldu altın, ne de gümüşü.
Bizler de olara bir gün kavuşı,
Topladığı mülkde bes gözi kalmış.

3. Kimisi veliyullah, kimisi var hecci,
Kimisi mala, kimisi hakda duaçı.
Kimisinin gönlünde kaldı amacı,
Hakı yazanların bes sözi kalmış.

4. Bu dünyada kimse yetmez murada,
Çokların başları kaldı belada.
Çoku vardan mağrur, hadden ziyada,
Burunun toprağ avmış bes tozu kalmış.

5. Adam`ı evvelden aldatdı şeytan,
Şeytannan şimdi de hiç veririğ yan.
Çok var Hak`ka âsi bu zaif insan,
Dogru dünya âhir, hak kazı kalmış.

6. **Derviş Avni** görsen alginan ibret,
Allah huzurunda kılginan zillet.
İnsanı öldürmez her türlü illet,
Ruh alan o kuşun can bazı kalmış.

39. Biz Ali`deniğ (d.1, s.177)

1. Adımı söylesem, gönül şad oluva,
Ali`ni severig biz Ali`deniğ.
Âşıklar ünvanı ona ad oluva,
Aliye giderig biz Ali`deniğ.

2. Çağırsağ olaşı her bir dar günde,
Karşında durmazdı kâfir yüz binde.
Dünyaya göz açtı Allah evinde,
Aşkın isterig biz Ali`deniğ.

3. Onun nur cemali Allah nurudu,

On iki serverin evvel biridi.
Meydanda lâ fetâ savaş eridi,
Giryetli bilirig biz Ali`deniğ.

4. Severig o şahı can ile dilden,
Bize rehberdi ezel ezelden.
Sevdanı başkadı gitmez gönülden,
Yoluna azarığ biz Ali`deniğ.

5. Ruh teslim edende başında durar,
Muhib sen, mubgiz sen suâli sorar.
Muhibler boynuna kolunu sarar,
Kevserden içerig biz Ali`deniğ.

6. Mübarek ayakın hateme koydu,
Putları Kâ`be`den savurdu, soydu.
Yedi kat gökleri gözüyden boydu,
Mucizin diyerig biz Ali`deniğ.

7. Bende etdi ağ devi adamnan evvel,
Birü'l-âlimde hûnerli batal.
Cinler müşkilin o eyledi hal,
Hak veli bilerig biz Ali`deniğ.

8. Kırklar içirtti üzüm hamurı,
Kardaşlığ resule yoktu naziri.
On sekiz bin âlem içre emiri,
Vilâyet dilerig biz Ali`deniğ.

9. Dilini resulin emdi şâh-ı merdan,
Dünyada her ne var duydu haberden.
Onun tek hiç yoktu bir şir-i yezdân,
Yolunu tutarığ biz Ali`deniğ.

10. Ali`dur ağası kanber gulamin,
Amelle götürdü Allah kelâmın.
İmam-ı cinn-i ins bütün âlemin,
Rızâsın alarığ biz Ali`deniğ.

11. Yarın kıyametde divan kurulu,
Evvel amâlinde başda sorulu.
Güzeller içinde güzel görülü,
Cemâlin göreriğ biz Ali`deniğ.

12. İmamda cem oldu sırr-ı celali,
Hem onda göründü hakkın kemali.
Derviş Avni şaha yazup mahali,
Aşkını yazarıg biz Ali`deniğ.

40. Fırsat Varıyken (d.1, s.181)

1. İbâdetüllâha et dostum devam,
Bu genc bedeninde sıhhat varıykan .
Dünya âhiretçin işle kâr eyle,
Belinde kolunda kuvvat varıyken.

2. Bu dünya tariki kanan yazılıp,
Harut ile Marut göğde asılıp ,
Çok Süleyman`ların üstü basılıp,
Hazer et dünyadan fırsat varıykan.

3. Eserini sildi bizden evvelin,
Çok ana balasın dutmadı elin ,
Çok âşık yetmedi bulsın kemalin,
Kemâlüllâha yet suhbet varıyken.

4. Bu dünya bir gönül kırmağa değmez,
Elden gidençin of çekmeğe değmez,
Haram maldan el çek nimet varıykan.

5. Elinde heyr apar yolun çok uzun,
Dar kabirde kurt yer iki öczün,
İtibâr ile dut Allah`ın sözün,
İşle heyr ameller kudret varıykan.

6. Şeytanlar hileden insanı çalar,
Belâsız başını belâyâ salar,
Her bir söz amelin yazılı kalar,
İstiğfâr eyle sen rahmet varıykan.

7. Nimetler nefsler hamu hesabıdır
Muhammed`ten Ali`ye cümlede hakdır,
Derviş Avni sözde gedâ sarrafıdır,
Gözle öz özünü kıymet varıykan.

41. Ağam Haydar (d.1, s.183)

1. On sekiz bin alemlere,
Vilâyetden sultan Haydar,

Olubdu baş imamlara,
Ay cemâli türden Haydar.

2. Tahayyür kalup anası,
Öz karnınnan aldı sesi,
Şak etdi beytin binası,
Burmağ ile yaran Haydar.

3. Emdi peygamber dilin,
Peygamber bağladı belin,
Ölüm vakıt elin,
Sekretü'lmevt tutan Haydar.

4. Adam yatıbdı sağında,
Nuh Nebi ol kırağında,
Şifa vardı toprağında,
Her dertlere derman Haydar.

5. Nuhu kurtarıp tufannan,
Deste gül alup Selman`nan,
Anasın şiri aslannan,
Ormanda kurtaran Haydar.

6. Selman ona mehlin salup,
Eyyüp ona âşık kalup,
Süleyman`ın hatmin alup,
Tahtı deveden alan Haydar.

7. Musa öğüyle Firavun`a,
Aslan sıfat girip dona,
Firavun kalubdı yaltana,
Gazab gözle bakan Haydar.

8. Cengine aldı kapunı,
Dağıtdı hayber yapunı,
Kesti merhabın lafını,
Onu kiye salan Haydar.

9. Mahşerde sak veren odur,
Sırat üste devran odur,
Tamu cennet bölen odur,
Müvali`ni seçen Haydar.

10. Dilim çalar elim tutmaz,

Medhinde ne yazsam bitmez,
Derviş Avni muhib batmaz,
 Muhibbi kurtaran soran Haydar.

42. Fatıma Kabrine (d.1, s.185)

1. Al haberi emmi kızı,
 Ağlar bu gözüm kan sensiz.
 Cihan gözüme kar olup
 Kıydı mene zaman sensiz.

2. Hasan Hüseyin`in anası,
 Du âlemin sensen hası.
 Yıkup feleğin cefası,
 Vahşet olup her yan sensiz.

3. Nedim, vasiyet edüp muktar,
 Mennen ona selam apar.
 Mihnnetlerim her gün artar,
 Yaralıyam heman sensiz.

4. Neyin diyim, ben medhedim;
 Seni nece koyum gedim.
 Balalarım sorsa nedim,
 Cevab bulmaz lisan sensiz.

5. Hasan ağlar, Hüseyin ağlar;
 Zeynep balam kara bağlar.
 Ayrılığın ciğer dağlar,
 İstenmiyor vatan sensiz.

6. Dağlıyubdı meni felek,
 Durub menle bileg bileg.
 Sennen sora oldum helek,
 İster yıksın her an sensiz.

7. Hiç hilâf görmedim sennen;
 Kalbin pek kâliydi kinnen.
 Acımadım men dilinnen,
 Mene cihan duman sensiz.

8. Evde yohdu hiç kararım,
 Her gün kabrini ararım.
 Firakına çok azarım,

Derde bulmam derman sensiz.

9. Cüz-i Kur'an kabrin üste;
Okuyum men dil-i şikeste.
Sensiz ruhum bir kafeste,
Saynamıyor bu can sensiz.

10. Mene bela duçar olup
Gemi mihnetler yar olup.
Cihan gözüme kar olup
Ağlıyor Zeynep kan sensiz.

11. Sende cennet kokusu vardı;
Sensiz mene dünya dardı,
Nece sürüm devran sensiz.

12. Güç eyledin civanlığda,
Beni koydun karanlığda.
Babay kimi insanlığda,
Yohtu yerin vuran sensiz.

13. **Derviş Avni`nin** penahı,
Ağlar gözü dilde âhı;
Sensen muhiblerin mâhı,
Âşıklar bağı kan sensiz.

43. Yaradan Allah`ım (d.1, s.187)

1. Ben insanım, adam oğlu.
Allah beni düz yaratdı,
Gövdeme başımı koydu,
Yaş dilyimde söz yaratdı.

2. Şükür olsun yaradana,
Etimde dolanan kana;
Sağda solda eller yana,
Canda odsız köz yaratdı.

3. Tenimi çamırdan yaptı,
Hakdan gelen dört kitabdı;
Başda gevher var elbâbdı,
Kafamdaki göz yaratdı.

4. Eller verdi, barma verdi,

İki göze görmeg verdi,
Ayağımda diz yaratdı.

5. Ağıza dil dişi koydu,
El ayağa işi koydu;
Kadınlarçın kişi koydu,
Oğlanlarçın kız yaratdı.

6. Burun geçirdi nefsi,
Kalbçin yaratdı kafesi;
Kiprik oldu göz kalası,
Göz nurunda fener yaratdı.

7. Akla verdi tüm başarı,
Daratmağa verdi dişleri;
Göz üste koydu kaşları,
Beyaz kara boz yaratdı.

8. Allah`a sen etme isyan,
Her dem nimetin et beyan;
Her ne gelse sabret dayan,
Azrail`i baz yaratdı.

9. Sözi verdi dil dudağa,
Hananet verdi kocağa,
Derviş Avni bak irağa;
Ne güzel bir üz yaratdı.

44. Kısmet Oldu (d.1, s.189)

1. Âşıklığın karvannan,
Mene gevher kısmet oldu;
Elim çekmem damannan,
Mene sever kısmet oldu.

2. İçerciğim parça parça,
Elimdekin vermem harca;
Kim dayanır bu amaca,
Mene sabr kısmet oldu.

3. Aslandı erin cemali,
Cemalinda var kemali;
Sıfatda beşer misali,
Mene nazar kısmet oldu.

4. Görenin aklın şaşırdı,
Dolduldun yollar aşırđ;
Yanında kanber daşırdı,
Mene bu sır kısmet oldu.

5. Gönlüm sevdasına düşmüş,
Kınmış bu canda bişmiş;
Bir gözelden bada içmiş,
Mene içer kısmet oldu.

6. Yeşil tacı var başında,
Dilim dutmazdı karşıda;
Cennet gülü gülüşünde,
Mene server kısmet oldu.

7. Yarım rehber şeriatde,
Mürşid odu tarikatde;
Onu buldum mârifetde,
Mene pür-nur kısmet oldu.

8. **Derviş Avni** öğüt almış,
Aşkın deryasına dalmış;
Derman mene yardan gelmiş,
Mene didâr kısmet oldu.

45. Pirim Benim (d.1, 191)

1. Günahımı af kıl pirim,
Huzurunda çaştı gönlüm.
Budur boynum, budur serim;
Baş bedennen geçti gönlüm.

2. Yâd lelli sayı ya da oldır,
Kapında ağlatma güldür;
Rahmet, günahımı sildir,
Huzurunda coştı gönlüm.

3. Hatasız kul bulunmaz hiç,
Budur başım, istersen biç;
Rıcam budur, suçumnan geç,
Gör, ricaya düştü gönlüm.

4. Nur-ı Muhammed aşkına,

Yardımların var her düşğüne;
Ayağım bastım eşiğine,
Cihannan vaz geçti gönlüm.

5. Elim atma damannan,
Yanır gönlüm öz kannan;
Mervâniler divannan,
Lânet verdi, kaçı gönlüm.

6. Kuş gibi kırık kanatım,
Fîrâkın koymırı yatım;
Sensen bu canda hayatım,
Seni sevgil seçti gönlüm.

7. Sırrım yabane fâş etmem,
Sen şahım, ayırma getmem;
Bu yoldan başka yol dutmam,
Sennen bada içti gönlüm.

8. Elin uzat, meni kurtar;
Yolda gemim sensiz batar;
Aşkın mende her gün artar,
Sensiz kannan köçti gönlüm.

9. Allım yere koydum sücûd;
Bir ağlatsan, bir de gülüd;
Virân oldu mende vücud,
Başa bela açtı gönlüm.

10. Canım geçti ol başdan,
Beyaz oldu gözüm yaştan;
İçim kavruldu ataştan,
Bes sene tutuştu gönlüm.

11. **Derviş Avni** ister himmet,
Edim senle canlı suhbet;
Sennen yetsin mene rahmet,
Kınıp hem bişti gönlüm.

46. Ârif (d.1, s.195)

1. Ârif ol ey kardaş, düzle özünü;
Hidâyet eyleden bir tek Allah'dır.
Sadıklar haramdan bağlar gözünü;

Suçları gizleden bir tek Allah'dır.

2. Yeller eser, yürür göğde bulutlar;
Gün vurur, yağıştan gögeri otlar.
Bağları bezetdi, yeşil kanatlar;
Hepsine emreden bir tek Allah'dır.

3. Sen ey adam oğlu, özün ne sandın?
Benlikten dönmedin, şeytana kanadın.
Bir düşün, arhamdanca yarandın;
Nutfanı yaradan bir tek Allah'dır.

4. Karnın üstüden kimseni yeritdi;
Sırâtü'l-sevide kimseni durutdı.
Yeşil etdi bahar, güzde kurutdı;
Göğleri kurudan bir tek Allah'dır.

5. İbâdet istedi ins ile cinde;
Onun emri hazır, kâf ile nunda.
İbâdet kuluna ihsanı geli her günde;
Arzakı payladan bir tek Allah'dır.

6. Her ne var yer göğde, Allah'a tâlib;
Her makluk fânidür, hak bâki kalıp.
Her şeyde sebep var, bilip yaradıp;
Semânı durduran bir tek Allah'dır.

7. Hazzı büyük kimi kılse hidâyet;
Hak'ın mahzarında kulluk kifâyet.
Göküzünde kuşa veripdi kanat;
Gezdiren uçurdan bir tek Allah'dır.

8. Şükürler özüne, veripdi hayat;
İsrafil düdüğü koymaz selamet.
Zamanın sonunda kopar kıyamet;
Ölünü dirilden bir tek Allah'dır.

9. **Derviş Avni** bendle ikrar eylemiş;
Şehâdet götürmüş, rahmet dilemiş.
Binde bir nimetin yazmış söylemiş;
Dile nutuk veren bir tek Allah'dır.

1. Birdi, hiç yohtu şeriki,
Mevlam benim, mevlam benim.
Münezzehdi, yoktu teki,
Mevlam benim, mevlam benim.

2. Yaratdı bütün canları,
Ağaçları ormanları,
Tafzil etdi insanları,
Mevlam benim, mevlam benim.

3. Her bir şeyi cüt yaratdı,
Şifanı zehire katdı,
Kimisini kul diyen satdı,
Mevlam benim, mevlam benim.

4. Işığladan ayı, güneşi,
Yelden yandıran ataşı,
Âlem emriyle dolaşı,
Mevlam benim, mevlam benim.

5. Rahmeti çok sever kulun,
Reng reng etdi bağca gülün,
Musa`ya ki böldü Nil`in,
Mevlam benim, mevlam benim.

6. Cümle âlemi yaradan,
Yakın bize şah damardan,
Kurtar eder havl-i dardan,
Benim, mevlam benim.

7. Arıya mumınnan bal verdi,
Cemal verdi, kemal verdi,
Sevgil kulun misal verdi,
Mevlam benim, mevlam benim.

8. Özünendi havl-i kuvvet,
Halka gönderdi nübüvvet,
İstemez kul olsun zillet,
Mevlam benim, mevlam benim.

9. Ne yatar, ne de esneşi,
Hikmetlidi her bir işi,
Dolantırı yazı kışı,
Mevlam benim, mevlam benim.

10. Anası yok, babası yok,
Kadir odu hazer et kork,
Kerim odu vergisi çok,
Mevlam benim, mevlam benim.

11. **Derviş Avni** edip iman,
Hiç eylemez ona güman,
Faziletinden yarandı her can,
Mevlam benim, mevlam benim.

48. Muradım (d.1, s.199)

1. Hüda, öğret bu ilmi, bu dünyadaykan
Kur'an-ı Kerim'e alıştır meni.
Öz rahmetinle men teslim edim can,
Mümin kullarına birleştir meni.

2. Cevrim çok olıpdı, sende âşikâr,
Sen rahmet deryası, menem günahkâr.
Cehennem odunna, ya Rabb, sen kurtar,
Abrar müminlere olaştır meni.

3. Din-i Muhammed'ten, ya Rabb, haşret,
Sevdigin kullardan adımı neşret.
Azalu¹⁸¹ sebilde meni beşer et,
Muhammed habibe görüştür meni.

4. Tevelli, teberri dile götürürüm,
İsyanımı kalbten çizim, bitirim.
Yolumu merdane tuttum, yetirim,
Pirlerin pirine kavuştur meni.

5. Çok şükürler olsun her nimetine,
Olaşmaz hiç kimse sırr-ı zatına.
Af eyle, minmişdim nefsin atına,
Erenler demine yetiştir meni.

6. Merhamet adını getirdim dile,
Nedâmet olmuşam, çekirem çile.
Çağırırım men seni gamgin ses ile
Fırdevs-i Âla'da yerleştir meni.

¹⁸¹ Az olur, azalıyor

7. Ya Rabb, sene ayan sevdiğim Haydar,
Aşk-ı ünvanında men kul-i kemter.
Vaslına olmuşam mecnunnañ beter,
Ali`nin nuruna eğleşir meni.

8. Meveddet-i Ehl-i Beyt ayat indirdin,
Kur`an`da amenin halka gönderdin.
Şahların adın arşa mindirdin,
On dört masuma yaklaştıñ meni.

9. Huzurın her anda ezelden senin,
Bağışla, Allah`ım, gamgin gamin.
Derviş Avni diyer duada, emin yerleştireñ meni,
Hüseyn gemisinde yerleştireñ meni.

49. Şan Bizimdi (d.1, s.201)

1. Hak ehliyig yolumuz düz,
Dünya âhir şan bizimdi.
Haram şeyden yummuşug göz,
Pek yoğurulan can bizimdi.

2. Biz nâciyiğ bizde güller,
Bizde zikir, bizde diller,
Bizde öter şan bülbüller,
Ol serv-i kan bizimdi.

3. Şahımızdı Ali Rehber,
Yerden göğden verdi haber.
Hüseyn şâhdı etmem keder,
Hüseyn`iyiğ kan bizimdi.

4. Dervişlerin zikri yâ Hu,
Hamdenillâh virdimiz bu.
Kırklar içti üzümnen su,
Can evinde ten bizimdi.

5. Kible mevte ölüm gördiğ,
Dost uğruna seri koydığ.
Mürşid emri dara durdığ,
Toprağ olu fan bizimdi.

6. Edâ getirdiğ salatı,
Mubgızlardan beraeti.

Mindiğ sefine necatı,
Ol şîr-i yezdan bizimdi.

7. **Dervîş Avni** yola tâlib,
Üstadiyan dersin alıp,
Mürşidine aşkın salıp,
Kandilde nuryan bizimdi.

50. Nefs-i İnsan (d.1, s.203)

1. Vurdum biz zalımı Hak`kın aşkına,
Üstüme o necis bir kan saydılar.
Üzanmış kan üste baktım leşine,
Ne haksız men kulı düşman saydılar.

2. Onunla savaşımağ Cihad-ı Ekber,
Habibullah bize veripdi haber.
Onu kim yıkarsa imanlı hüner,
Onu hak divanda düşman saydılar.

3. Her kim ona uysa başı belalı,
Hisab sorumunda çok durar kalı.
Melekler soruşu onnan süali,
Onların yerini niran saydılar.

4. Savaştım onulla yıkıldım yıktım,
Çağırdım erleri ayaka kaktım.
Kur`an tefsirinde işine baktım,
Onu na-haksızlar iman saydılar.

5. Onun bir adı var levvâme olmuş,
Başka bir adı var emmâre kalmış.
Ona uyan hakdan iraga düşmüş,
Enbiyâlar onu küfran saydılar.

6. Hak âşıkı geçer onun turunnan,
Kimi seyyide batılçın geçmiş serinnen.
Çok insanı tutmuş sever yerinnen,
Münafıklar sözün burhan saydılar.

7. Nefsi öldürenler geli imandan,
Yetmiş üçte bir tek kurtarıp onnan.
Nefse uyan insan esirdi kannan,
Onun ağusını derman saydılar.

8. Aldadırdı halkı şirin diliyden,
 Bezerdi dünyanı yalan gülüyden.
 Sus kurmuş insanı kalu kılıyden,
 Çoklar amali`ni ihsan saydılar.

9. Vurduğum bu zalim nefs-i insandı,
 Onun defterinde cürmi beyandı.
Derviş Avni bak gör nece zamandı,
 Onun vaadesin aman saydılar.

51. Gam Yuvası (d.1, s.205)

1. Gönlümün içinde yuva yaptı gam,
 Dilberimnen irag ayrı düşeni.
 Arzularım gözlerim vaslını her dem,
 Gözüm ağlar, ister her dem cananı.

2. Atdı aşkın okun bene gözlerim,
 Harda kaldı, görsün derbeder halım.
 Ayrılığa sebeb oldu bir zalım,
 Yar yoluna gönlüm, günde kurşanı.

3. Benden yara kısmet ayrılığ oldu,
 Saraldı gül benzim, dilbersiz soldu.
 Hep gidenler döndü, o yara noldu?
 Gözüm yar yoluna bakar düşeni.

4. Aşkın gamle kahrı boynumu burdu,
 Ayrılığ torunu yoluma kurdu.
 Bu sevdanı felek bene çok gördü,
 Yalannan yeminnen aldı gülşanı.

5. İçimin ataşı özümde belli,
 Sevda etdi beni mecnunna delli.
 Günahsız biçare gönlüm zevallı,
 Yoluna burakıb baş ile canı.

6. Salamım aparsın rüzgârlar yara,
 Gelsin bu derdime eylesin çare.
 Çile çekir gönlüm düşübdü dara,
 Dönsün, gelsin yarım kalbim sultanı.

7. **Derviş Avni** aşkın ardına düşmüş,

Gam ile kederden vücudı bitmiş,
Kaderde yazılan başına gelmiş,
Yazdığı şiirinde vardı nişanı.

52. Muhammed`di (d.1, s.207)

1. Muhammed`di Muhammed`di,
Özü şahı bu ümmetdi.
Tebliğ etdi hak kelamın,
Dinimiz büyük devletdi.

2. Ona âşık olan ağlar,
Aşkının yem yeşil bağlar.
Su Muhammed diyer çağlar,
Zikri dilde halavetdi.

3. Mahşerde kurar minber,
İşğlanı nurdan mahşer.
Liva Hamdi Haydar kavzar,
Sevgisine şefaatdi.

4. Evvelden adı emindi,
Yeryüzünde şah zemindi.
Miracda buraka mindi,
Aslı zatı pek hilkatdı.

5. Ona âşık oldu çok can,
Onu seven kâmil-i insan.
Ona taat dedi Kur`an,
Halkı kevne o illetdi.

6. Gelen umar şefaatin,
Çok çok sever öz ümmetin.
Defter sığmaz sırr-ı zatın,
Sevdası bir siyasetdi.

7. Kurtlar kuşlar diyer adın,
Hur-i cinan vermez dadın.
Mustafa`ydan doldur yâdın,
Zikri ruha selametdi.

8. Tebliğ etdi cinni inse,
Düşmana vermedi ense.
Dünya şirin Mehdi gelse,

Şahdan kalan son servetdi.

9. Şahım sen sen kalb evinde,
Seni gördüm her sevende.
Derviş Avni`nin dilinde,
Adın aşka alametdi.

53. Dolannan Gel (d.1, s.209)

1. Dol annan gel, dol annan gel,
Şahlar kapısın, Çal annan gel.
Cevherin ayır daşlardan,
Cevherini bul annan gel.

2. Pirlerin meclisine,
Dört makamın var remzine.
Gir muhabbet kafesine,
İlmi öğren, kal annan gel.

3. Nefsini öldür, benliğ etme;
Alçaklara sakın getme.

4. Dile götür şükrünü,
İşle, tök alın terini.
Fahri fahri zincirini,
Öz boynuna sal annan gel.

5. Gel niyaza, gel namaza;
Şükür eyle, çokla aza.
Namazını etme kaza;
Namazını kıl annan gel.

6. Olup nefsin sene düşman,
Geldin getme, olma pişman.
Şah Murtaza bizde nişan,
Gözyaşını sil annan gel.

7. Gelen başın hakka koyar,
On ki imamı darda sayar.
Benlik köynegi soyar;
Nefsini öldür, öl annan gel.

8. Belini бүk, kemen eyle;
Hak sözleri âşıkâr söyle.

Çok gözeldi bizim yayla;
Bizim gülden al annan gel.

9. Bizim yarımamız pirdi;
Dileğimiz hakda birdi.
Metâimiz mücevherdi;
Arrıdan em bal annan gel.

10. **Derviş Avni** ağlar, inler
Şahlardan çok yardım bekler.
Bağçamızda gül çiçekler;
Der bir dostu gül annan gel.

54. Anam Zehra (d.1, s.211)

1. Anam Zehra, anam Zehra,
Bu üregim pare pare.
Ben Mehdi`yem, ben Mehdi`yem,
Hansı derdin gamin diyim?

2. Atam Hayder mihrabını,
Sildim, getmir al kanını.
Ettim mesken toprağını,
Devran dolanıp ağyara.

3. Âli, Yezid kaldırıp baş,
Şianın üreği ataş.
Meni çağırılar olaş,
Mümin kalıp ahu zara.

4. Asgar bala boynunda ok,
Taffin kanın bir alan yok.
Atam başı yarası çok,
Baş bedene edim çara.

5. Daha gelmez Yezid hükmi,
Töksün bir kan, atam kimi.
Kasım gami bel bükümü,
Gam dolupdı men dil dara.

6. Emmem Zeynep tel üstünde,
Nusret istir men kasdında.
Kilinc Murtaza destinde,
El uzadım Zülfikar`a.

7. Kolsuz düşüp Emmim Abbas,
Ekber başı okta nibras.
Âl-i Mervan vurur esas,
Yezid üzü olsun kara.

8. Gâib olup gözden beden,
Analarda şâh-ı maden.
Çağırır meni her gelen,
Gamim geldi gör aşkara.

9. Düşüp habib oklu Asgar,
Duragalanıp güzel Ekber.
Ana bitdi, mende çeker,
Haber ver atam Haydar'a.

10. Zülfikarı alım ele,
Düşmanlara salım bela.
Âlem bilsin bu Kerbela,
Asen desin hayrû'l-verâ.

11. Gel ya Mehdi, canlar canı,
Ayakında men kurbanı.
Derviş Avni coşub kanı,
Aşkî düşüb güludala.

55. Hak Yolunda (d.1, s.215)

1. Hak yolunda canan geçen yâ Hüseyin,
Sene kurban mazlum ölen yâ Hüseyin.

2. Ehl-i Kufe sene nâme yazdılar,
Kerbelada senin yolun kestiler,
Kilinc okla seni daşa düzdüler,
Zuhur etsin kanın alan yâ Hüseyin.

3. Bağladılar size Fırat'ın suyun,
Diyordılar buları susuz koyun,
Yas ettiler nev-civanım toyun,
Hayme-gâhlar oldu talan yâ Hüseyin.

4. Ehl-i kine birden devran dolandı,
Fatıma'nın kapısı ciğeri yandı,
Nece resul Medine'de dayandı,

Gelsin zülfıkarı vuran yâ Hüseyin.

5. Allah adın necat yazmış arşinde,
Peygamber seni besledi döşünde,
Mucizât göründü cansız başında,
Cansız başın okur Kur'an yâ Hüseyin.

6. Sene karşı o çölde durdu leşker,
Öldüreriğ dediler olsa Haydar,
Murtaza'dan intikam oldu âşıkâr,
Kar ettiler Haydar adın yâ Hüseyin.

7. Şehid oldun seni leşker soydular,
Kum üstünde kurru yerde koydılar,
Âl-i mervan şad oldular doydular,
Alt üst olsun böyle devran yâ Hüseyin.

8. Doğradılar resulullah şebihin,
Doymadılar pek kanlardan ehl-i kin,
Melekler sabrına etdi âferin,
Baha kanın dine koyan yâ Hüseyin.

9. Haremlerin çektiler köyden köye,
Zeynep mindi gecevasız deveye.
Çok çetindi bu iş Âl-i Abâ'ya,
Yezid nesli olsun viran yâ Hüseyin.

10. Kanlar coşar her Muharrem her ilde,
Melekler âh eder can ile dilde,
Kara güne düştü Zeynep o çölde,
Fırat suyu olsun alkan yâ Hüseyin.

11. Adın gelse lerze eder canımız,
Can içinde coşa geli kanımız,
Derviş Avni diyer sen sultanımız,
Şia canı sene kurban yâ Hüseyin.

56. Ben Fatıma (d.1, s.219)

1. Analarda ben mazluma.
Ben Fatma, ben Fatma.

2. Ey Allah'ım, bu kıyamet!
Dertlerimde var âlamet;

Muhibbimiz kıl selâmet
Ben Fatma, ben Fatma.

3. Babam gami belim büktü;
Zaman meni dara çekti.
Felek başıma gam töktü
Ben Fatma, ben Fatma.

4. Babama el çekmedi dinnen;
Cefâ çekti ehl-i kinnen.
Düşmanlıg kaldı o günnen,
Ben Fatma, ben Fatma.

5. Sakifede din direğın;
Yandırdılar hak dileğın,
Çattılar Haydar bileğın,
Ben Fatma, ben Fatma.

6. Büyük oğlum zehirlendi;
Cigeri buğazdan endi.
Kızım Zeynep kerelendi,
Ben Fatma, ben Fatma.

7. Çölde kurdum beytül'-ahzan;
Kapu dalında bağrım kan.
Muhsinim düştü, verdi can,
Ben Fatma, ben Fatma.

8. Başsız oğlum üç gün çölde;
Ne revadır başı gölde!
Ezber ettim onu dilde,
Ben Fatma, ben Fatma.

9. Zeynep`in sinesi dağlı,
Kızlarımın kolu bağılı,
Rukayye`nin gözü ağılı,
Ben Fatma, ben Fatma.

10. Bu başımda kanlı köynek,
Şahid vererim iki bilek,
Mahşer ehlin ederim teng,
Ben Fatma, ben Fatma.

11. İsterim Hüseyin`in kanın,

Abbas`la Ekber civanın.
Şahid vererim kasım canın
Ben Fatma, ben Fatma.

12. Bu mahşere el açaram;
Oğlum, şiasin seçerim,
Derviş Avni der biçaram,
Ben Fatma, ben Fatma.

57. Kerbela Ziyareti (d.1, s.221)

1. Kısmet olsun ziyaret, Kerbela`ya gitmeğe,
Gideğ Zeynep`e orda, baş sağlığı etmeğe.
Gideğ orda ah çekek, ya Hüseyin diye diye,
Köşke başa vuragın, canlara kıya kıya.

2. Debilbaz zincir ile okuyağın mersiye;
Zeynep`in azasına, azamızı katmağa.
Bu gönlümüz aşk ile Hüseyin mevla çağırı;
Yer göğü aza dutub, herkes kere takırı.

3. Gaybiden her azaya, Fatma Ana bakırı;
Hel min nâsır sözüne, biz de lebbeyk demeğe.
Hüseyin`in adı gelse, gözlerimiz yaş töker,
Hüseyin`in her azası, bizde azimet eker.

4. Asgar`ın susuzluğu, üregimizi söker;
Asgar`ın gideğ kanlı, kundağını sarmağa.
Gidek Zeynep `ten sorağ, susuzlğ cefasını;
Döndü Fırat`tan susuz, Abbas`ın vefasını.

5. Gideğ orda bileğın, şeriatin aslını,
Gideğın nusret edeğ, peygamberin neslini.
Kanım Zeynep`te koydu, kurban ki balasını;
Gideğ Zeynep makamın, tel üstünde görmeğe.

6. Sorağın Şam yolunda, o Şimr`in cefasını;
Zeynep `ten sorağın, Sekine zillesini.
Sariban kan eyledi gözünün alasını;
Gideğ Sekine yaşın, bu azaydan silmeğe.

7. Gideğ Zeynep `ten sorağ, Rukayye`nin hâlini;
Nece kufiyan çaldı, yaraladı dalını.
Atasın başın gördü, razı oldu ölmeğe;

Her yerde Hakk saklasın, Hüseyin'in şiasını.

8. Allah artıg eylesin, Hüseyin diyen sesini;
Ehl-i beytin muhibbin, artırsın sevdasını.
Allah nasib eylesin, her il aza kurmağa;

9. **Derviş Avni**`den azı, ya Zeynep eyle kabul.
Zuhur-ı şah-ı Mehdi`nin, ey kanım, çekti çok tul;
Biz Hüseyin`in nehcinnen, tutmarıg ayrı bir yol.
Dergâhının kapısına, gideg üzler sürmege.

58. Dünya (d.1, s.223)

1. Sen ayırdın çok seveni,
Hiç severin yoktu dünya.
Ağlattın gelen gideni,
Hiç gülerin yoktu dünya.

2. Çoklar sençin geçti kannan,
Elin dolu kızıl kannan,
Seni boğdu Nuh tufannan,
Meğer ârın yoktu dünya.

3. Bir yanın boş bir yanın var,
Doldu boşaldı çok çağlar.
Sende yaprağ töktü bağlar,
Hiç gülzarın yoktu dünya.

4. Halil'e yandırdın ataş,
Çok çok mazlumnın gitdi baş.
İşin hile mekri kallaş,
Hiç dil-darın yoktu dünya.

5. Peygambere ezyet verdin,
Yoluna daş tiken serdin,
Çok civanın ümrün derdin,
Yanan kalbin yoktu dünya.

6. Girmi¹⁸² dört bin nebi öttin,
Çokları dertle boyattın,
Şekeri zehre kattın,
Şirin barın yoktu dünya.

¹⁸² Yirmi

7. İnsanlar karnında yatup,
Çok gemin ummanda batup,
Ali sene talak atup,
Neden yarın yoktu dünya.

8. Bir yolun var gider gelmez,
Cahil insan seni bilmez.
Ârif-i kâmil sende gülmez,
Gülbaharın yoktu dünya.

9. Kimisini boğdun çocuğdan,
Kimisin yandırdın sıcağdan,
Kimisin yok ettin acığdan,
Üskek şarın yoktu dünya.

10. Fırat yanda Şah Atşan`ı,
Koydun susuz versin canı,
Fırat Asgar`dan utanı,
Hiç utanan yoktu dünyada.

11. Vadin bozuk sözün yoktu,
Sene uyan sende çoktu.
Seni bilen sennen korktu,
Derde çarın yoktu dünya.

12. **Derviş Avni** sennen köçer,
Derdi çoktur vurma kancer.
Ecel şerbetini içer,
Dönmez darın yoktu dünya.

59. Hutbet İmam Hüseyin (d.1, s.227)

1. Ben Hüseyin`im adıma Zebhu'l-azam diyeller,
Ceddin resulullahı Hayru'l-enâm diyeller.

2. Yazdınız on bin nâme mene biat etmeğe,
Kasdınız oldu âşıkâr burda mene kıymeğe.
Esir resul iyâlin Yezid şoma gitmeğe,
Yezid`e biat etmeğ büyük asâm diyeller.

3. Leşker bakın başımda ceddimin amamesi,
Elimde kitâbu'llah size vardı huccesi.
Başım üsteki ilim babam Haydar livâsı,
Zehra anam evine darü's-selam diyeller.

4. Yezid kimin oğludu ehl-i Kufe bilmişiz,
Sıffinin savaşıni meğer eşitmişiz.
Çiğnimdeki bu aba ceddimindi görmüşüz,
Ceddim Allah yanında hayrül'l-makam diyeller.

5. Biat etmem Yezid'e yalvarıp üz salmaram,
Men Ali'nin oğluyam ölümnen hiç korkmaram.
Bin bin leşker karşında kılinc vurram bakmaram,
Kerbelâ bugün size yevmül-kıyam diyeller.

6. Balalar korku çekir kaymeler ortasında,
Bakmayın yalguzam men Kerbelâ sahrasında.
Melekler izin beklir yerden gök arasında,
Mennen ferman olara işâratım diyeller.

7. Şehâdet bizler için Allah'dan kerâmetdir,
Hak yolunda başımız ölüm bize âdetdür.
Cehennem ataşınnan size âhir fırsatdür,
Kardaşımla bes mene hayrül'l-gulam diyeller.

8. Cevâniyam cennetin vilâyet nâibiyem,
Baba kardaştan sora imâmet kâimiyem.
Beşiğimde balaykan Cibril'in sahibiyem,
Melekler yerde, gökde mene ağam diyeller.

9. Hucetim etdim tebliğ mende üzür kalmadı,
Müslüme gadr etdiyiz sizde vefâ olmadı.
Rukayye'm dizim üste bir doyunca gülmedi,
Hak yolunda bizlere beytül'l-kirâm diyeller.

10. Su yolların kesipsiz bir içim su vermişiz,
Helâk olup iyâlim susuzuk rahm etmişiz.
Balalarımın sesin kaymede eşitmişiz,
Hucetim kıyâmetde size itmam diyeller.

11. Nanca elimde kilinc, salmam ceddin âlemin,
Din yolunda ne gelse razı kıllam elemin.
Ceng donun giritdirem evvel Ekber balamın,
Ekberi'me meydanda cengde ilham diyeller.

12. İzin versem Abbas'a dağıdı cemiyyizi,
Babama kimi meydanda söndürü şemiyyizi.
Çalar yakinen kilinc, bozar iddiayizi,

Saf bozan leşker kırran benim atam diyeller.

13. Kuruyupdı bu dilim ağzımda dolanmırı,
Bu Kerbelâ deştinde kimse mene yanmırı.
Üç gündü bu sıcağda Asgar`ım süt emiri,
Çalırı el ayağın kurda nakâm diyeller.

14. Öp kokla şifalıdı Kerbelâ türbesinden,
Muhiblerin çıkardı mahşerin arasından.
Derviş Avni ver haber Hüseyin`in ibtilâsından,
Uyan Âl-İ Resule hayrû'l-ümem diyeller.

60. Kutbet Zeynep (d.1, s.230)

1. Dinleginen Ziyad oğlu, sençin büyük bir âr kalır.
Cilden cile zem altında, adın dilde gaddar kalır.

2. Senin gibi bir kammarla, hayyîf meğer biz konuşağ.
Haşimîler hanımları, meclislerde çun görüşağ.
Biz o değil ya bin ziyad, mahallerimlerde ta duruşağ.
Zan etme âl-i peygamber, kolu bağı naçar kalır.

3. Kara olsun özün senin, kollarımız bağılıyıpsan.
Emr edipsen talan malı, mülkümüz yağmalıyıpsan.
Dur ağlanıp Haşimîler, ciğerimiz dağılıyıpsan.
Haşre kimi bu azamız, her muharrem durar kalır.

4. Biz bu dinîn aslı ferî, vahyi tebliğ atamızdı.
Vilayetten yoğurulmuşuğ, ol lâ feta babamızdı.
Kapısı yanan zulm çeken, Hayrûn-Nisâ anamızdı.
Çok sevinme Yezid hükmi, bu imâre bir dar kalır.

5. Şad olupsan bu mecliste, ta görende besir bizi.
Zan etme senle emrin, sildiressen zikrimizi.
Hak yaraddı şia millet, olar anlar fikrimizi.
Hüseyin kabri meleklerle, ins-ü cinle mazar kalır.

6. Kardaşımın dişlerine, ağaç vurup oluşan şad.
Bu hükümdar bu dehrîde, böyle kalmaz ya bin ziyad.
Cehennem odunna seni, kim kurtarar, eyler azad?
Kurur Allah hak mizanın, cehennemde mekhar kalır.

7. Sizi seven bu cihanda, cehenneme min dolsun içi.
Her kim sene emiriye, durar olarsa yardımcı.

Sen bir emir fâsik fâcir, ey anası yayan keçi.
Ahrarların dillerinde, adın lanat kammar kalır.

8. Ezelden levh-i mahfuzda, bize ölüm bir âdetdür.
Hak`kın yolunda şehâdet, şanıma kerâmetdür.
Kim bizleri buğz eylese, tağutlardan gör ibretdür.
Mahşer günü mubğızımız, cehennemde patar kalır.

9. Heyhat fâsiklara olsun, bizi Haydar-i Karrar kızı.
Pek kanımız her tökennen, Allah alsın hakımızı.
Bisahib kalmışığ esir, kara olsun Yezid üzü.
Her kim bize alçağ baksa, dünya âhir murdar kalır.

10. Şah Hüseyin`in mehebbeti, canımızda coşa gelse.
Karşımızda lahza durmaz, sekket¹⁸³ uzun azya kıssa.
Derviş Avni Hüseyin`dir, yazar hakkı her ne olsa.
Her asırda kan dersinnen, merdi meydan ahrar kalır.

61. Âşıklar (d.1, s.232)

1. Ey âşıklar, bu derdimin
Dermanını bilen gelsin,
Kurmuşam ağaç gibi,
Zülal suyu veren gelsin.

2. Oldum ceylan avcılara,
Düşer oldum acılara,
Gönlüm eviydi nacilere,
Gönlüm pasın silen gelsin.

3. Gam-i mihnet meni utup,
Köşk sarayım bir şâh dutub,
Nazik nazik canda yatup,
Can gözüyle gören gelsin.

4. Sevdim insanlığ kadrini,
Gördüm talibler merdinî,
Daim Allah`ın vurdını,
Dilde zikri seven gelsin.

5. Bu aşk mende açtı yara,
Saldı meni ahu zara,
Yolum birdi on dört pare,

¹⁸³ sakal

Bu yollara giden gelsin.

6. Bir yanım yer, bir elim gök,
Ağırlaştı mende bu yük,
Bu aşk mende vurdu bir kök,
Aşk derdinî alan gelsin.

7. Ağardı başımda saçım,
Yandı içim, yok ilacım,
Gönlümde kaldı amacım,
Aşk kemendin takan gelsin.

8. Gençliğin gitti hüneri,
Eridi can, kaldı deri,
Bu cefâlık can kaderi,
Derdime çar bulan gelsin.

9. Doğdu canlı bir put kana,
Canlıya oldum divana,
Sevdasından düşmem yana,
Put kanada olan gelsin.

10. Cahile ben ne diyim söz,
Sözden bilmez olsamda köz,
Derviş Avni bu derde döz,
Bene deli diyen gelsin.

62. Kanaat (d.1, s.234)

1. Götür kanaati mağrur dünyadan,
Bir tek avuç toprağ insana besdür.
Götür tevhidin resul ikrarın,
Ali vilâyeti imana besdür.

2. Düzgün ol, düzgün yaşa gönlünü,
Saf tut insanlar içinde, özün etme kurt.
Dininde sabr eyle, her mihneti ut,
Bir hak sözde durmağ, zamana besdür.

3. Zamanın derdi çok çek kaderini,
İşle, tök cühd eyle, allın terini.
Yadlara faş etme olan derdinî,
Allah'ı yad etmeğ, dermana besdür.

4. Şad etmeğ hak kulun, cihana değer,
Gam mihnet ayrılığ, insanı бүker.
Bir acı söz demek üreğgi söker,
Evliyanın sözü, Kur'an'a besdür.

5. Bakma dünya rengi, yeşil namardı,
Yere yatan canlar gör, ne apardı.
Haydar dedi, dünya bir pis murdardı,
Ölümün kervanı, kalana besdür.

6. Kimi daş taşırdı, kimi mücevher,
Kimide hak yolunda, doldurdu defter.
Kimide âhirin eyledi hasar,
Nasihatı tutan bir cana besdür.

7. İmanda sabır kıl, özün itirme,
Küfrini mahv eyle, dile götürme.
Şahdan el olmasa, meydana girme,
Bir attan, bir kilinc, cıvana besdür.

8. Söz ehlinnen alış, susup konuşmağ,
Yıkılan insannan ibret alışmağ.
Cefa çekmeğ ister, şaha olaşmağ,,
El verip koş sözle, batana besdür.

9. Müminin mirâtı, mümin demişler,
Hak'ka giden canlar, hakda bişmişler.
Melekler kırkları, bir can görmüşler,
Muhammed Mustafa, merdana besdür.

10. Azrail uzatsa, dönmüyen çengin,
Fark bilmez fakirden, paralı zengin.
Boşa sarf eyleme, kuvvet ahengin,
Gör ölümün dersi, beyana besdür.

63. Şehadet-i İmam-ı Hüseyin (d.1, s.238)

1. Anam oğlu ey kardeşim, ağlamağın vakti değil.
Bir diskin dertlerime dert, atmağın vakti değil.

2. Ceddim anam göç eyleyip, yalnız kaldım, babam yoktu.
Bu dehride mihnet karım, zaman beni derde soktu.
Âlim üzüldü dostlardan, bu ayrılığım beni çoktu.
Kerbela'da yarın, yalnız koymağın vakti değil.

3. Düşmanımız ağıyla, ciğerini döktü taşa.
Âl-i peygamber durup, bacıların gözü yaşta.
Küçük kardeş, siz gedirsiz, görmeye ceddım beşikte.
Vasiyet edim bir ziyandır, getmeğiniz vakti değil.

4. Şam hâkimi Muaviye, ehl-i kine etti emir.
Oruçluktan ac susuzluk, sene iftar oldu zehir.
Zehrin şiddetinden, için yandı, oldu kömür.
Sensiz kaldım gözüm yaşla, bırakmağın vakti değil.

5. Seni öldürdü kavm, kin yüreğimi dağladılar.
Namazın kılmak yerine, tabutunu okladılar.
Sülalet-i nübüvvetten, çarptılar bakmadılar.
Aç gözün kardeş, siz kabre girmenin vakti değil.

6. İdrak ettiler gizli elden, bizi bu kavm ettiler har.
Dinlerin sattılar pula, Şam hâkimi etti çok ar.
Hasretin kaldı içinde, ey ceddimden kalan yadigâr.
Mihnetlerim kime diyim, batmağın vakti değil.

7. Başını koy dizim üstüne, Cemâlullah'a ben bakarım.
İki gözümün ışığı, belim senedi nece kalkarım.
Yoktu ceddım, anam, babam, sen idin benim dayığım.
Yalnız eşrarlar içinde, şam çekmeğın vakti değil.

8. Medine'yi terk ederim, Kerbela`da, kalmam sensiz.
Susuz keseller başımı, üç gün kalır can kefensiz.
Köyden köye mızrak üstüne, gezdirirler baş bedensiz.
Ansarsız kalmam o çölde, göz yummanın vakti değil.

9. Oğlun Kasım`a o çölde, kim eyler toy tedarikin?
Damad görse baba toyda, kalbi olur birden sakın.
Kin hırsı kan göz yaşı, toy dağlılar, civan yüreğın.
Arzum kalır yüreğimde, can vermenin vakti değil.

10. Aç gözlerini, rengi solan, ey ömrümün gül baharı.
Gün gelir, manî olalar, kabrine gelen zuvvarı.
Derviş Avni ümitsizdi mahşer günü, sızsiz kâlî.
Kardeşinin gamdan gamı, bu yamanın vakti değil.

64. Muhammed (A) (d.1,s.240)

1. Bin Yusuf-ı Kenan ermez cemaline Muhammed`in,

Tüm nebiler hammu yetmez kemaline Muhammed`in.

2. Leyla-yı mirac gününde Beytül-makdis israsında,
Durdular tazim nebiler selamına Muhammed`in.

3. Putperesler boyun egib şarktan garbdan din İslam`a,
Mekke Medine şükür eder zamanına Muhammed`in.

4. Çok hikmet var kelamında mâ yantiku ani'l-heva,
Halavet katmış hak onun kelamına Muhammed`in.

5. Mübarek ayağını basdı Hüda`nın arşına,
Semavat sırrı keşf oldu seyranına Muhammed`in.

6. Çok âşıklar ister görsün didarını o cenabın,
Ermedi âşıkın çoku safasına Muhammed`in.

7. Rahmeten lilalemindi du cihana teşrif olub,
Taaccüb edüb melekler imanına Muhammed`in.

8. Semavâtın melekleri hidmetinde ister olsun,
Fevc fevc ener ziyaretçin dergâhına Muhammed`in.

9. Yarandı her şey nurunna âlemlere illet odur,
Cümle mahluk şükrün ermez ihsanına Muhammed`in.

10. Ne melek-i mukarrebler ne de peygamber hammu,
Bes Allah`dan Ali yeter esrarına Muhammed`in.

11. Suhuf-ı Zebur, Tevrat, İncil, dördü Kur`an sahilinde,
İkrar edüp tüm nebiler koş adına Muhammed`in,

12. Ecri Kur`an`ın tebliğin Allah meveddet istedi.
Resuldan sora kıydılar gör âline Muhammed`in.

13. Yazılsam bir kul misali men gedâ-yı defterinde,
Derviş Avni gör düşüptü sevdasına Muhammed`in.

65. Erbâîniyye-i İmamü'l-Hüseyin (d.1,s.242)

1. Her hutvası bin sayılı Hüseyinler gidenler,
Hakan yeri cennet onun Hüseyin`i bilenler.

2. Hüseyin`e kurbanıg bizler şia canıg,

Ağlatsalar, dağlatsalar, kan et savurulsa,
Anları beslediğ ezel baruttan kavurlsa,
Bizleri Hüseyin yolunda düşman partlatsa,
Dönmeriğ, dönmeriğ, hiç korku bilmeriğ.

3. Âbis biriyken milyonlar yola düşübdi,
İhtiyarlar, gençler yolda bir karuşbdı,
Bizi böyle görüp düşman aklı çaşıbdı,
Biz şia kalarığ, sineye çalarığ.

4. Biz Hüseyin`in topragınnan halka gelmişğ,
Elestüde biz Hüseyin`e ikrar etmişğ,
Bu yollarda her korkunu geri atmışğ,
Hüseyini salmarığ, mubğızı sevmeriğ.

5. Nidâsına lebbeyk demeğ yolda gidenler,
Yer yer Hüseyin aşkınnan coşa geli canlar,
Bir gün geli hammu âlem bizleri anlar,
Merkadin sararığ, rızasın alarığ.

6. Geli başımıza Hüseyin vakti ölümde,
On adı semavâtda yedi iklimde,
Hüseyin`in âlemi eser bizim elimde,
Özünnen geçmeriğ, ayırsın seçmeriğ.

7. Mevâkibler yollar üste hidmete kakır,
Zehra Ana şâh-ı Merdan hidmete bahır,
Muhiblerin gözlerinnen yaşları âhır,
Hidmete kakarığ, şefaât alarığ.

8. Aşkından rafızı bize diyenler desin,
Biz kurbanığ Ehl-i Beyte, koy düşman bilsin,
Derviş Avni canın size gelübdi versin,
Hüseyin`i atmarığ, mubğıza gitmeriğ.

66. Ya Rabb (d.1,s. 244)

1. Rahmetinin ummanından koyma beni hirman, yâ Rabb,
Ehl-i cehennem adıyla yazma adım ünvan, yâ Rabb.

2. Bir vakt cehaletle ermişdim kendi kendim,
Seni tanıdım mazime şimdi oldum pişman, yâ Rabb.

3. Hansı nimet şükranını bu âcizi dil götürsün,

Bu dile söz kudretini asla sensen veren, yâ Rabb.

4. Takdir olmaz hiç avsâfin hak, mevcudsin lâmekânsın,
Âlem senin Kur'an`ına kalubdılar hayran, yâ Rabb.

5. Melâikeler şehvetsizdir, hayvanatlar akıllı kemdir,
Hem akıllı hem şehvetli kalk edilen insan, yâ Rabb.

6. Semavâtı âlemleri yerleştirdin kurda gözde,
Bu göz gibi hiç gelmedi görsün böyle seyrân, yâ Rabb.

7. Her mahlukın ayrı ayrı erzâkı düz payladın,
Kimse mahrum kalmadı hiç vurdığın ihsannan, yâ Rabb.

8. Kün deyince bu âlemi bir eylesin bir tek demde,
Tüm âleme lutfi ihsan kendin oldu sübhan, yâ Rabb.

9. Seni görmüyen kalb gözü kördü görmez âsarını,
Mevcudın âşikâr oldu mahlukında burhan, yâ Rabb.

10. Gözliğde yok nazarın seni herkes böyle bilir,
Şifâ vardı her adında bize oldu derman, yâ Rabb.

11. Hava, suyu mubâh ettin, mahlûkın ihtiyacı,
Var gelir her bir anda lutf-ı kerem-kânın, yâ Rabb.

12. Nimetin hesabı yok, yazsam defterlere sığmaz,
Derviş Avni`ni âf eyle varsa onda nuksa, yâ Rabb.

67. Yolum Gerçek (d.1, s.246)

1. İrfaniler yol öğretti,
Yol ehliyem, yolum gerçek.
Bağçamızda güller atı,
Gül ehliyem, gülüm gerçek.

2. Bene Hak`dan gelen müjde,
O müjdeye kıldım secde,
Hak ararsan vardı bizde,
Dil ehliyem, dedim gerçek.

3. Yolum gerçeklere saldı,ım,
Canı verdim, bir can aldım,
Hakk emrine durageldim,

Öl ehliyem, ölüm gerçek.

4. Gül den güle oldum arrı,
Gül içinde buldum yarı
Bende yoktu Hak inkârı,
Bal ehliyem, balım gerçek.

5. Ben dervişem durdum dara,
Belki yardan olu çara,
Derviş Avni geldi yara,
Hâl ehliyem, hâlüm gerçek.

68. Dervişler (d.1, s.247)

1. Erenlerden alım bizi kahr eylemez zâlüm,
Gel şeytana daş atalım on ki imamdır fâlümüz.
2. Bizde namaz bizde oruc biz altını saymarıg tuc,
Yalan desem çal boynum biç yalanı bilmez dilimiz.
3. Mürşidimiz Ali nesli olar aslıların aslı,
Ali de diyer kitab faslı odur açan can gülümüz.
4. Üzümüz Hak`ka besine vurduğ Allah sevdasına,
Biz Kanber`in mevlasına ezel bağladığ belimiz.
5. Yolumuzda yok ikilik Allaha tutmarıg şerik,
Bizde yoktu senlik benlik hakdır bizim suhbetimiz.
6. Biz arıyığ gül gezeriğ şeytanı daşa düzeriğ
Mücevherçin biz bazarıg dürridir alup satımız.
7. Biz kimseye söz vermeriğ Allah`ın halkın kırmariğ,
Ârın gömleğin girmeriğ arıydan var gül balımız.
8. Sevdiğimiz on ki imam bularçin yarandı adam,
Şahlardı üskek makam bu şahlardı sevincimiz.
9. Zikrimizdir şâh-ı merdan el çekmeriğ biz o yardan,
Derviş Avni`ni her dardan var kurtaran sert dalımız.

69. Bayram Bene (d.1, s. 250)

1. Bayram olu dünya o dem gözüme,
Hakın kullarıyla saysalar beni.

Pirler kul söylerse kendi üzüm,
Kabul edüp yara alsalar beni.

2. Olaştırın selam haslar hasına,
Gözlerim tikmişem degâh kapısına,
Bu başım koymuşam aşk sevdasına,
Mansur gibi darda soysalar beni.

3. Kendimi bir derviş hatıra koydum,
Özümü şahlarda hâk-ı pay gördüm,
Belki kabul ollam boynumu burdum,
İlden aydan şahlar sorsalar beni.

4. Benim pirim gönlü rahmet nurdur,
Onun bir görüşü gamim eridir,
Bu gönlüm tahtının nazik yardır,
Didârın görmeğe koysalar beni.

5. Beyaz safhasında bir nokta olsam,
Her gelip geçende selamın alsam,
Ben onun yanında kul deyün kalsam ,
Hidmetkâr emrine seçseler beni.

6. Bu aşkımın şemi pervane yansın,
Ey benim sevdiğim ne güzel cansın,
Melek misin yoksa ayrı insansın,
Gören mecnun sene bilseler beni.

7. Başımın karası dönüpdi ağa,
Salma beni senden bir dem irağa,
Gönlümün hiç sabrı kalmıyıp daha,
Razıyam pâyında kesseler beni.

8. Ruhum kuş gibi kalıp kafeste,
Bir arz-ı hâlım var sen gibi dostu,
Cemali`ni görüm âhir nefeste,
Kara toprağ alta gömseler beni.

9. Gönlümün derdin eyledim âşikâr,
Bu hâlimdan yetişsin haber,
Derviş Avni yari her yerde arar,
Erenler yoluna alsalar beni.

70. Aşk Bulağı (d.1, s.252)

1. Tâliblerin aşk bulağı Ali`dendir, Ali`dendir.
Pirler mürşidler durağı velidendir, velidendir.
2. Tâlib olduğı bir gidâyı, erenlerden aldığı pâyı;
Elest ikrardan dolayı belidendir, belidendir.
3. Okuruğ seb u'l-mesâni, hatt-ı kâlin sırr-ı imkânı;
Seherde bülbül figanı gülidendir, gülidendir.
4. Dağ daşı tutmuş heybeti, yıkar cihanı savleti;
Mahv eder her seyyiâti kolunnandır, kolunnandır.
5. Nuh kavmine verdi seli, kundağda İsa`ya dili;
Anasına nergiz gülü elinnendir, elinnendir.
6. Tur olmuş Necef Musa`ya, Ali vermiş can asaya.
Ağaçdan çıkan sadaya dilinnendir, dilinnendir.
7. Mustafa`ya oldu kardaş, vasîlere özüdür baş;
Yunus`dan hüt içre yoldaş selindendir, selindendir.
8. Kalbim okur elim yazar, eylesin bize nezer
Derviş Avni aşka üzer, hâlinnendir, hâlinnendir.

71. Efendim (d.1, s.254)

1. Dervişliğı bir dilek olaşmağ Hak`ka,
Dervişler heyr işden kalmaz efendim.
Onların ceminde tikildim sakka;
Ay-ı Gün Muhammed batmaz efendim.
2. Muhammed Ali`ni candan seveler,
Yolun en doğrusun tutub gideller;
Dillerinde zikri Allah diyeller,
Dillerinden verdi düşmez efendim.
3. Arzusu kanaat postunu girmeg,
Kazanıp terinden lokmanı yemeğ;
Dervişlig baş ister meydana girmeg,
Halalı harama katmaz efendim.
4. Dervişler de kılar namaz orucu,
Korkusu kıyamet mağfiret suçu;
İmamlar aşkında çekeller acı,

Dervişler biedep etmez efendim.

5. Hakın kullar ile edeller bazar,
Cahiller dilinden çekeller azar;
Mürşid cemâline kılallar nezer,
Dervişler haramı dadmaz efendim.

6. Öğüt almışlardı kâlu belâdan,
Aşk bulağı coşar nesl-i Âli`den;
Tarikat yol başı Bektaş Veli`den,
Gönül dost dergâhın atmaz efendim.

7. Gelen başın koyar ulu meydana,
Özünü bend eder şâh-ı merdana;
Tâlib ceme gider mürşid-i cana,
Açılan can güller solmaz efendim.

8. Erenler deminnen parım seçtiler,
Suçumla günahdan şahlar geçtiler;
Yengi beyaz defter bene açtılar,
Erenler geleni kavmaz efendim.

9. **Derviş Avni** gönlü âk ile sancı,
Erenler payınnan ister kazancı;
Muhammed metâim Ali`mdir inci,
Tâlib fark şâhları bilmez efendim.

72. Yetmiş Üç Fırka (d.1, s. 257)

1. Yetmiş üç milleti dolandım durdum,
Bir millet şamhmış buldum Ali`ni.
Âlem-i Zerr ceminde ikrar eyledim,
Cemâl-i şem-i nur gördüm Ali`ni.

2. Dilinde Zikrullah yüzü asmanda,
Mehlini koymuştu pâk-ı Salman`da.
Çağırsan olaşı herbir zamanda,
Can-ı diliyden ben de sevdim Ali`ni.

3. Merhamet uzatdı kendinî,
Can eridi şahin payına endi.
Gerçeklere ezel oldu efendi,
Her şeye pir olan bildim Ali`ni.

4. Altında doldulu gezerdi cevelân,
Zâhire batına eylerdi seyran.
Miraçda resule görünen aslan,
Özüme şirin yar seçtim Ali`ni.

5. Peygamber dizine koyardı başı,
Âdem`nen evveldi Murtaza yaşı.
Zülfikâr`la açtı bütün savaşı,
Başıma tâcidâr koydum Ali`ni.

6. Nurunnan bezendi yedi kat yerler,
Baş eğdi hükmüne tâlibler pirlar.
Onda ayan vardı çok ledün sırlar,
Kırkların ceminnen sordum Ali`ni.

7. Özü hâtem verdi Şâh-ı Süleyman`a,
Koynunnan Nergiz Gül reddi Salman`a.
Derviş Avni kurban böyle canana,
Gönlüm sarayına aldım Ali`ni, Ali`ni

73. Âdemoğlu (d.1, s.259)

1. Yer yüzünde Âdemoğlu, Hâbil de var, Habil de var.
Budur cihanın kuruşu, âlim de var, gâfil de var.
2. Yemeğ içmeğ can beslersin, bir gün kurtlar seni de yer.
Elinde ışığın apar, zulmet de var, sebil de var.
3. Vechü'llah`ı gözle gözün, iyiliğe karşı isteme,
Riyâ etme, heyr işlerin, hisab da var, sûâl de var.
4. Yüz igrim dört bin nebiler, çektiler tebliğ cefasın.
Hak rızasın kazanmağa, ârif de var, kâmil de var.
5. İnsanın cevheri başda, igit odur, cevher taşar.
İbret budur, kalmağ yoktu, zelil de var, halil de var.
6. Dinleme imansız sözün, yoldan dışarı çıkardı.
İnsan var, insan düşmanı, kâil de var, kâtil de var.
7. Bire on yazmış Allah`ım, rahmeti dutub âlemi.
Hâli değil dünya üzü, câhil de var, âkil de var.
8. Sözlerime vardı burhan, yaşarkan geli karşına.

Derviş Avni sözü belli, fazıl da var, mâil de var.

74. Hâlim Giryan (d.1, s.263)

1. Açma gönlüm, sırkânedir, demi giryan geli şimdi,
Bayguşsuz bir virandır, kazan olup güli şimdi.
2. Bu vücudumun sarayı, düşüp dilberin şevkına.
Mevce kakar aşk deryası, dağ daş yarar seli şimdi,
3. Sabrım tükendi çekerden, hâlim haldan hala vardı.
Çok Firav`nı gark eyledi, bu gönlümün Nil`i şimdi,
4. Masivâdan aşk kısmeti, ezelden yazıldı bene.
Yıldızım aktı burcdan, getti gönlüm heli şimdi,
5. Gör bu güzelliğ yolunda, tegir tapdı bu ahvâlim.
Ağardı saçım cefadan, keman oldu beli şimdi,
6. Ne diyim gönlüm koş hâl olmaz, tükendi karar kalmadı.
Danışmaktan bu dilim, kesildi kıl hâlim şimdi,
7. Gönül aşkdan dönmez geri, bin cefayla bulup dilber.
Bu hâlimi habersizler, ger sayarsa deli şimdi.
8. Ayna kırığ, resmi bozuğ, yazığ düştüm bu hâlete.
Bu gönlümün köşk sarayı, harab olup ili şimdi.
9. Bozılıp beyaz safhası, küle dönüp nar elinden.
Yası daim gece gündüz, bitmez âhla veyli şimdi.
10. Gönül dağlı etmez töbe, saray köşk viranedir.
Derviş Avni`nin can sazi, kırılıpdı teli şimdi.

75. İşi Budur (d.1, s.264)

1. Her şey hesaba geçerdi,
İşi budur delillerin,
Ele geleni kaçırıldı,
İşi budur melulların.
2. Kırk azlıdan girmez çeme,
Tâliblerden varmaz ceme,
Razı olmaz bir keme,
İşi budur câhillerin.

3. Kazar kuyu özü düşer,
Selamsız subhsız geçer,
Her gelene sırrın açar,
İşi budur gâfillerin.

4. Dostuna arkadan kıyar,
Gâh gerçek, gâh şaka sayar,
Başın pis işlere koyar,
İşi budur safillerin.

5. Her şeyini sağlam göreller,
Gördüklerini örteller,
Hakın kulların seveler,
İşi budur âdillerin.

6. Halkın yardımına muhtac,
Gün gelir yatar karnı ac,
Gönlünde vardı çok amac,
İşi budur sâillerin.

7. Câhil ile etmez ülfet,
Aşk deminde sır muhabbet,
Kimse onnan çekmez zahmet,
İşi budur kâmillerin.

8. Aşk meydanında gel cana,
Başdan başa batsan kana,
Derviş Avni bak Kur'an'a,
İşi budur halillerin.

76. Ne çun? (d.1, s.266)

1. Küskünlük var yüzünde, üzrim bilmezsin ne çun?
Özbeöz karşı geldiği, üzüme gülmezsin ne çun?

2. Ben seni bu dünyada, özüme makbul eyledim,
Pinhân yerlerde elimden, benden kaçarsın ne çun?

3. Ne edim, gör hâlımı, emmâre emr edir nefsim,
Gam keder beni alıp da, sende suçlarsın ne çun?

4. Derdim dile götürdüm, günahım varsa af et,
Bitişen aşkın yarasını, bir de açarsın ne çun?

5. Külli varım fedâ kıllam, saçının bir teline,
Yakında üz dönderip, iraktan bakarsın ne çun?

6. Ey beni aşka salan, yandım o demde oldum kül,
Gönlümün sen sen mahbubı, düşman sayarsın ne çun?

7. Hilal kaşların üstte, olur günde bin can telef,
Ben senin mecnunuyum, kanım içersin ne çun?

8. Derviş Avni ne deyip, ey cananım küsme gel.
Ağlamahtan kör oldum, yaşım silmezsın ne çun?

77. Sabah Seheri (d.1, s.268)

1. Sabah seherinde şakır bülbüller,
Açan güller üste çok figan eyler.
Bad-ı saba eser, zikr eder diller,
Bülbüller derdine gül derman eyler.

2. Seherde açılır kapısı göğlerin,
Dış başma kesilmez eti çiğlerin.
Dua kabul olur kalbi peklerin,
Sağı sol melekin hoş seyran eyler.

3. Şeytanlar yat diyer sene seherde,
Yatana açılmaz rahmeti perde.
Barmağın dişlesen mahşeri yerde,
Bu yatmağ Sırat`da hâl yaman eyler.

4. Seherde pek amel nurdan yazılır,
Güzel amâlin göğde gezilir.
Seninçün cennetde bir ev düzülür,
Hasır yapısın hak ferman eyler.

5. Seherde amalin eyler şahadlığ,
Bedenine geli Allah`dan sağlığ.
Hevl-i mahşer odan gelmez sığlığ,
Seherin duası çok aman eyler.

6. Seherde erenler dolandır durı,
Vurdında bulunmaz Allah`dan gayrı.
Ağaçlar dalında gük diyen kumrı,
Ötüşde ne güzel tek sübhan eyler.

7. Hak kula rahmetin seherde paylar,
Yoldan azanları hatra koyar.
Allah niyaz sizi bir cahil sayar,
Hakda bişen âşık can kurban eyler.

8. Seherde kılginan gece namazı,
Seni hak yolunda yazallar gazi.
Seher rızkı sençin çok eyler azı,
Seher ruz-i mahşer hâl beyân eyler.

9. Aç Kur'an seherde Allah'dan danış,
Ulu rahmetine el uzad yapış.
Koyma yıksın seni nefsinle kapış,
Ümrünü ammare çok talan eyler.

10. Kısmet et ya rabbim seher duasın,
Rahmetle silginen gönlümün pasın.
Derviş Avni'ye yaz seher sevdasın,
Ağlar seher dertli hâl ayan eyler.

78. Agâh Olmuşam 9d.1, s. 272)

1. Haddimi çoklar bilmez, böyle agâh olmuşam,
Çaresiz gamginlere, puştı penâh olmuşam.
2. Burcumnan çok yıldızlar, dağıldı asmanlara,
Ziynet-i semâvata, kâmil-i mâh olmuşam.
3. Tercümânı vahyi ben, sırrı zâtım mesturdur,
Levh yazan kalem çizen, ilme deryâh olmuşam.
4. Bir adım İncil'de mezkur, hakdan gelen ol kitab,
İbrani dil İsa'ya, ben İliyah olmuşam.
5. Kasvere-yi hak benim, yerle gök seyrangâhı,
Lahma lahmi deme demi, böyle sivâh olmuşam.
6. Altı günde düzettim, yeri Hakın emriyle,
Yedi iklim deryaya, hüküm-i padişâh olmuşam.
7. Dügünli ilticası, kapımda makbul olu,
Hellal-i her müşkilât, şifâ-i dergâh olmuşam.

8. Ben Ali`yem Hakk evinde, dünyaya açtım gözüm,
Hakk evinde kılınclanan, katle mübâh olmuşam.

9. Bir nurdur kiye kısmet, Mustafa`yla Murtaza,
Derviş Avni de diyer, suçla gümrâh olmuşam.

79. Gül Sevdası (d.1, s.274)

1. Güle hidmet edüb, gülü besleriğ,
Gül ehliyüğ bizler, işimiz güldür.
Gülleri dereriğ, hem desteleriğ,
Üçümüz, yedimiz, beşimiz güldür.

2. Gül sereriğ dostun gelen yolunu,
Özümüz yoklarığ, açan dalını.
Gül sarmış çevresin şahın elini,
Ögde gelen konca, başımız güldür.

3. Satmaz dükkânımız, güllerden gayrı,
Kalubdı bizimçin, bu şanlı devri.
Biz güle yapmariğ, ebed hiç cevri,
Elvan selvan çiçek, köşemiz güldür.

4. Konca gül bizlerde, tikansız açar,
Üstünde arılar, dolanıp uçar.
Yer vurur kokusu, her yana saçar,
Havamız hâkımız, yaşımız güldür.

5. Gülleri toplarığ, bağlarığ deste,
En güzel nazikin, yollarığ dostu.
Gül söyler dilimiz, her bir nefeste,
Bağımız bağçamız, şahımız güldür.

6. Gülün kadrin bili, gülü ekenler,
Kıymeti çok aziz, gülü çekenler.
Gök ermesin bizim, dalda tikenler,
Çarşımız ferşimiz, arşımız güldür.

7. Güller ehli bili, gülün bazarın,
Gülü eken bili, gülün azarın.
Gülümüz şad eder, bakan nezerin,
Güneşle oynaşan, çarşımız güldür.

8. İnsan-ı kâmil olsa, güllerden aynar,

Seherde cumbutlar, yel ile oynar.
Derviş Avni coşar, güllerden kaynar,
 Deremiz tepemiz, daşımız güldür.

80. Ben Hüseyin`em (d.1, s.276)

1. Ben Hüseyin`em beslenen yer, kucağdan sorun,
 Susuzluğım Fırat yanda, dili dudağdan sorun.
2. Hak yolunda azizlerim, verdim kurban şevk ile,
 Şâhiddür neyve deşti, kavmı sıcağdan sorun.
3. Gönderdim Ekber civanım, kılinc oklar karşına,
 Başdan ayağa doğranıp, kana boyağdan sorun.
4. İçim su Abbasi`mı yolladım Fırat-gâha,
 Düşen solı sağdan sorun.
5. Apardım Asgar`ı sirap, âşikâr olsun âleme,
 Okladılar elim üste, üregde dağdan sorun.
6. Kasım`a toy eyledim ben, toyunu yas ettiler,
 Başdan ayağa gül cismin, sorağ sorağdan sorun.
7. Razıyam oklar kılınclar, canıma secde kılrsa,
 Nâibiyem ben Ali`nin, sırrı bu dağdan sorun.
8. Üç perreli ok dağıdıp, kalbimin köşesini,
 Zuf edipdi bedenimi, kanı bulağdan sorun.
9. Hak yolunda canı verdim, ümmete şefaatçin,
Derviş Avni azadardır, yazan mahaldan sorun.

81. Benle Sen (d.1, s.278)

1. Ben seni bu canıma evvelden yar eyledim.
 Ümrümü kendin yolunda aşk ile kâr eyledim.
2. Dönderme üzün benden ey cemal-i vech-i hak,
 Günnen sene düştüm aşkında kâr eyledim.
3. Canı başı top etdim, her belaya razıyam,
 Yoluna ferşi canı serdim bir dal eyledim.
4. Bir gedâ-yı bi nevayım, dilber senin uğrunda,

Cemâl-i şem-i tabın, kalbde o yanar eyledim.

5. Nuş kıldım cana cefa, ezel ağyâr elinden,
Gözüm töktü eşk-i kan, sözden azar eyledim.

6. Günne sundun bene, muhabbetin kâsesin,
Kalbimi çekdim dara, yaptım divar eyledim.

7. Du âlem dileğimsen, göz döndermem gayriye,
El üzdüm herbir şeyden, ümrüm bahar eyledim.

8. Kehribanın saraldım, firâkına yok tâbım,
Ayrılığ yakdı bağrım, aşkınla çâr eyledim.

9. Hüsnün kıymetin bilmez, aşka düşmüyen câhil,
Zülfünün her telini kendime var eyledim.

10. Görset perde dalınnan, mâhi kursunu tamam,
Sara-yı şâh köşküne seni serdâr eyledim.

11. **Derviş Avni`**yem gedâ, suret nakşında gözüm,
Bezm-i elest deminde, sene ikrar eyledim.

82. İstişhâd Muhammedü'l-Cevad (d.1, s.280)

1. Gel başıma yâ ceddâh, hâlîm perişân olup
Bedenim üç gün damda, dertlere nişan olup.

2. Zehrin hararetinden, yanır dilim dudağım,
Cismimi kavzamağa, tutmırı el ayağım.
Kimse yoktu yanımda, olsun birce dayağım,
Bu garib yerde ümrüm, vatansız bir yan olup.

3. Kapular anahtarlı gelir kimse başıma,
Yoktu bir haber veren, akraba kardaşıma.
Yok su veren Rıza, hak üregim ataşına,
Güneşin sıcağında, bu hâlîm talan olup.

4. Kuşlar üç gün başımda, tutuplar mene gölge,
Medine`den yan düştüm, kalmışam garib ülke.
Dertlere duçar oldum, ne yapığ biz felege,
Zehri ya kılinc ile, hâlîmiz veren olup.

5. Emmim Hasan kimi ben, yalgız soldu şâh pirim,

Güneş ögünde üç gün, yolun ya cedd beklerim.
Ben Cevâdı Ehl-i Beyt, ciğerim giryân olup.

6. Elim Haydar atama, yetmez hal edim beyân,
Gelsin onur İlahi, cismime kılsın ayân.
Ne feraş ne de gölge, kalmışam yalgız uryân,
Men kalb-i inkisâre, nece bir devran olup.

7. Sennen sora yâ ceddah, halal olup kanımız,
Dört tarafa dağıldı, kalmadı vatanımız.
Zulumların altında, telef olup canımız,
Katlimize yazılıp, zulmıydan ferman olup.

8. Zehrin hararetinden, canıma od düşübdi,
Susuzlğ derdi çetin, hel kuvatım gedibdi.
Gün kabağında ecel, başıma yetişübdi,
Elinle yum gözüümü, bu kalbim viran olup.

9. Nişâne atdı ağyâr,
Çun görse anam Zehra, hâlıma durar ağlar.
Agu zahmeti bende, bugün eyledi âşikâr,
Ağlar diyer Cevad'ım, burda bağı kan olup.

10. İmametın evine, yeniden od saldılar,
Mevlanın naşını, çıkıp damdan aldılar.
Derviş Avni kalbine gam üste gam çaldılar,
Mevlanın ölüm adı, bir ayrı ünvan olup.

83. Kur'an-ı Kerîm (d.1. s.284)

1. Enip Hak emriyle ayât be ayât,
Güzel sözleri nurdandır Kur'an;
Rahmet menbâidur kelâmı münir
Gönüllere bezek imândır Kur'an.

2. Evvel tavz-i billâh şeytana oku,
Bismillah diyerken hiç kalmaz korku.
Kur'anı okumak çok eder yoku;
Sözü Ruhul-Kudüs sübhandır Kur'an.

3. Hâsıldan insi cin çıkar dip düze;
Kulak ver ey kardaş Kur'anı söze.
Mahşerde şefaât o eyler bize,
Şerh-i hakla na hak beyandır Kur'an.

4. Hak`dan danışmaktır onu okumak;
Hasenât yazılı resmine bakmak.
Mümin olan anlar hükmünde gitmek;
Hakdan gelen kitab furkandır Kur'an.

5. Kur'an necat olu hevl ataşına;
Mahşerde bir gölge olu başına.
Bir güzel suretde geli karşına;
Gelen belalara kalkandır Kur'an.

6. Levh-i mahfuzdadır Kur'an esâsı;
Dertli müminlerin oldu devası.
Üze nur endiri Kur'an sevdası;
Sıdk-ı peygambere nişandır Kur'an.

7. Kur'an`nan alınan ahkâmı dinîn;
Teklif oldu nüzül Cibrail-i Emin.
Hurufî tilâvete verginen hanin;
Hakın birliğine burhandır Kur'an.

8. Kur'an okunanda sözünü dinle;
Kulak ver eyice tefsirin anla.
Kur'an`a âşık ol sıdkıyla canla;
Oddan veren sene amandır Kur'an.

9. Nâsihi mensuhu te'vili tenzil;
Allah kelâmını eyleme tatil.
Güzel sesle oku Kur'an`ı tertil;
Helâvet sözlere ünvandır Kur'an.

10. Gökden yer üzüne hablü'l-metindi;
Resul-i Hüda`nın kösküne endi.
Hakı anlıyanlar Kur'an`a döndü;
Her cil başka tefsir devrandır Kur'an.

11. Toz alta terk etme oku Kur'an`ı;
Gafletten pek tutar cehli insanı.
Kısmet et ya rabbim böyle sevdanı;
Gör **Derviş Avni`**ye sultandır Kur'an.

84. Yâ Hüseyin (d.1, s.292)

1. Fahr-i âlem Mustafa`dan sen sultansan, yâ Hüseyin,

Resul senden, sen resulden bir civansın, yâ Hüseyin.

2. Her günde bin dertlilere şifâ olur hâkindan,
Çaresizler çaresine sen sen derman, yâ Hüseyin.

3. Viladetin muciznûna fitrasın şehperine,
Hakın merhamet kapısına sensen ünvan, yâ Hüseyin.

4. Günde bin bin canlar tavaf eyler kabri şerifin,
Şarktan garbtan sensen çeken, yâ Hüseyin.

5. İki nurdan hâsıl olan Havzi Kevser Bağı`nnan,
Nübbüvvetle vilâyeti bir edensen, yâ Hüseyin.

6. Cevelan eyledin gökleri melekler kucağında,
Yedi kat yerle gökleri eden seyran, yâ Hüseyin.

7. Sizlerden gâfil olanlar asla mümin sayılmaz,
Şem-i hidâyet sırrına sensen burhan, yâ Hüseyin.

8. Baş açık yalın ayakla bes Âbis değil deli,
Senin aşkında milyonlar olup mecnun, yâ Hüseyin.

9. Gül ravza-yı mukaddesin olup Hakk`ın kalesi,
Has ile âm dergâhında var konağın, yâ Hüseyin.

10. Verdin şehâdet dersini ahrarlara cilbecil,
İktidâ-yı hak yolunda oldun kurban, yâ Hüseyin.

11. Şefaâtçin bu ümmete canını kıldın feda,
Mahşer yeri muhiplere olsun asân, yâ Hüseyin.

12. Aslan bilinen aslan sen asla kolun bükülmez,
Düşmanın yatdı lânetde kapısı viran, yâ Hüseyin.

13. Bir ziyaret merkadine siler günahı tamam,
Olubdu cennetin yeri senin ravzan, yâ Hüseyin.

14. Rahmet hüdadır, gül kapın gelen eli boş dönmez,
Derviş Avni sennen aşkda etmez ziyân, yâ Hüseyin.

85. İgid Er (d.1, s.294)

1. Suhbeti hak olan igid bir erin,

Şeytan fikri ona asla kâr etmez.
Sevgisi elinden üçüz gidenin,
Hiç olmaz nedâmet, asla âr etmez.

2. Kimi var bir barsız ağac suvarı,
Ağacın asla yoktu kararı.
Nedir suyu haram bir ağac barı?
Var ağac kuru, yaş asla nâr etmez.

3. Câhil var, dünyanı canla kucaklar,
Satar ahiretin cifeğe ağlar.
Diyer kalar benimçin bu güzel çağlar,
Âhiret âlmin asla dar etmez.

4. Habersiz Azrail karşında durar,
Emr-i hakdan yerde ruhunu alar.
Tanımaz kimseni, ne süal sorar;
Gücün bine karşı, kuvvat para etmez.

5. Dolar kurt akrep o dar mezarın,
Ya erem bağına düşer ne zerrin.
Gögeri yeşil ot yatan üzerin,
Amelden bir başka sene yar etmez.

6. Azrail çok canı alup gülende,
İnsan bu dünyanı tanır ölede.
Yapdığın gizli iş âşıkâr gelende,
Yakay Azrail`de deman çar etmez.

7. Et sümüğü dartar toprağın dışı,
Dönderi remime her yatan leşi.
Kıyas olmaz döşek elhadin daşı¹⁸⁵
Mahşerde malın sene bir divar etmez.

8. Gittiğin irak yol, çok çok ister zâd,
Sesin oddan çıkmaz, eylesen feryad.
Yapış erenlere iste çok çok imdad,
Bunca malı mülkün sene var etmez.

9. Ölüm ibret olup âkil insana,
Gazabın ataşı gelmez beyâna.

¹⁸⁵ Lahittası

Bu zaif et sümük ¹⁸⁶nece dayana,
Derviş Avni korkar, var hazer etmez.

86. Sevdığım Dost (d.1, s. 296)

1. Kareyem bahrine karışdır beni,
 Aşkın göresinde biştir narında.
 Saadet kapısı açılır bana,
 Yoğurulsa çamırım senin âbında.
2. Zülâl-i havzından içirt bir yudum,
 Lebli şeker, balın kohluyum dadım.
 Du âlemde sensen bir tek muradım,
 Gönlüm alevini savut kârında.
3. Gündüz bihudayam, sayakdı gecem,
 Ulu Hak aşkına bir doldur içem.
 Can verim, can alım bu cana geçem,
 Canı da koyum senin yolunda.
4. Ver kuvvet, bu cana karşı durayım,
 Ayrı göz ver bana, gözün göreyim.
 Ayağın altına canım sarayım,
 Kul deyün satılım senin darında.
5. Gel nurun höreyim ruhum elile,
 Âfşana edeyim teli tel ile.
 Gönlün aynasına değmiyim bile,
 Eğleşsin gözlerim vechi nurunda.
6. Ünvan olup sevdan mümin safhası,
 Ezelden sen ilmin kısı kalesi.
 Âlemi dirildi sevdan nefhası,
 Muhyi'l-İzam¹⁸⁷ tertib olan dilinde.
7. Mahalli zahirde gösteren hüner,
 Batınnan kırklar görünen rehber,
 Nefs-i Muhammed`ten bir olan server.
 Hacetler revadır senin deminde.
8. Adın ismü'l-a zam yetmiş iki harf,

¹⁸⁶ kemik

¹⁸⁷ "Muhyi'l-İzam" ifadesi, Peygamber Efendimiz Muhammed (s.a.v.) ile ilişkilendirilir ve onun yüceliğini, insanlığa kazandırdığı yüksek değerleri vurgular. Tasavvuf edebiyatında, genellikle bir övgü veya dua bağlamında geçer.

Bâ-i bismillahdan görünen elif.
Âdem`nan hatime diyilen halif,
Ay gün çarhdır kudret elinde.

9. Adında harfû'l-ayn âlemi söker,
Lâm harfinnen levlak eflakler döner.
Yâ`dan kıyam ihya mahşere çeker,
Remim olan canlar durar emrinde.

10. Gölgesin ne haddi yetsin şahına,
Envar secde kılar nurun mâhına.
Derviş Avni batıb aşkın gamına,
Okur yazar senin sevdan aşkında.

87. Büyük Allah`ım (d.1, s.298)

1. Gece gündüz hesap ettim,
Ulu hüda bildim seni,
Nazar kıldım öz kendime,
Kalbimde nur buldum seni.

2. Sırr-ı zatın vasf olunmaz,
Senin gibi hak bulunmaz.
Senden gayriye dönülmez,
Gönlüm içre saldıml seni.

3. Rahmetinnen kul yarattın,
Kimisin aldın, kimisin sattın,
Kimisin gamda bu boyattın,
Güzel Allah gördüm seni.

4. Kimse yokken sensen mevcut,
Âdem`nen halk ettin vücud,
Yek danesen büyük mabud,
Kalb köşemde sardım seni.

5. Âlâlarda en alâsen,
Kendimize sen olasan,
Tekin yoktu bir mevlasen,
İkilikten sildim seni.

6. Seni seven sennen geçmez,
Aşkından başka aşk seçmez,
Elin ayrısına açmaz,

Kerim hüda duydum seni.

7. Sesler hâşi heybetinnen,
Döner yer gök kudretinnen,
Bütün mevcud rahmetinnen,
Canı candan sevdim seni.

8. Bir padişahsan yok vezirin,
Bir Allah`san yok nezirin,
Bütün mahlukdı sevirin,
Secdegâh kıldım seni.

9. Sennen geçmez zerre miskal,
Özün güzel sözlerin bal,
Beni rabbim aşkına sal,
Can-ı ruha hördüm seni.

10. Sensen nâtık, sensen hâlik,
Vadın doğru ahdin sâdık,
Derviş Avni kula layık,
Mene mevla saydım seni.

88. Allah Muhammed Ali (d.1, s.300)

1. Bu adlarda ağız helavet tapar
Allah bir, Muhammed Ali`dir, Ali.
Bu üç adçın gönül özünü yakar
Allah bir, Muhammed Ali`dir, Ali.

2. Bunların aşkından döner eflâklar,
Hidmetkâra durar hammu melekler,
Müminler bunlardan merhamet bekler
Allah bir, Muhammed Ali`dir, Ali.

3. Her zaman Allah`a belini bağla,
Muhammed adını gönlünde sakla,
Ali aşk ile kalbin ortağla,
Allah bir, Muhammed Ali`dir, Ali.

4. İns-i cin müminnen kulluğa razı,
Üç zât-ı mukaddes çok eder azı,
Bu üç ad ezelden oldular kazı
Allah bir, Muhammed Ali`dir, Ali.

5. Ervâh Kalu Belâ dediler zerde,
Bu üç şah sırrına çekilip perde,
Herhansın çağırsan olaşı darda
Allah bir, Muhammed Ali`dir, Ali.

6. Bu üç ad ağıza veri ayrı dad,
Bunların emriyle kuruldu bünyâd,
Bu üç ad yetirir gönüle murad
Allah bir, Muhammed Ali`dir, Ali.

7. Çağır bu adları sen olma behil,
Adlar sene olu her yerde delil,
Derviş Avni düşüb üç ada dahil
Allah bir, Muhammed Ali`dir, Ali.

89. Ali`den Sora (d.1, s.302)

1. Yetim kaldığ yâ Ali, sennen sora¹⁸⁸ dünyada,
Hâlımız yaman olup özün olaş imdada.

2. Günnen sen gidipsen düşüb Huda erkanı,
Kabriyde ağılattırdın o mazluma Zehra`nı.
Sen ümmetin babası, iki cihan sultanı,
Muhibler kurt ağzında yetiş mevla feryada.

3. Başın kılınclanan gün kılınclanıp din başı,
Yetimlerin babası, miskinlerin yoldaşı,
Düşkünlerin penahı, zaifların kardaşı,
Özün gel bir çara kıl başlarımız belada.

4. Zeynep`i yetim koydun gül başı kılınclanan,
Günnen sen gidipsen şianın hâlı yaman,
Dinsizer aman yaşır bizlere yoktu aman,
Her taraftan sıhıblar tek kalmışığ arada.

5. Aziz adın ağa bozdu düşmanda fikri,
Tarihî ters yazıllar âşıkâr yapıllar vizri,
Tola kola olup baş yaşatmıllar sağ hürri,
İki dünyada mubğiz mesh olubdı karada.

6. Kim seni buğz eylese malim degi babası,
Nutfası şeytan odur, zinakârdır anası,
Amalleri hebâdır, cehennemdi devası,

¹⁸⁸ sonra

Yolu dalalet yolu, hiç olmazlar amada.

7. Her gün bir ayrı zulüm başlarımıza gelir,
Günde neçe çocuklar atasız yetim kalır.
İstiller sennen geçeğ düşman intikam alır,
Ahd vermişig sene seni seven alâda.

8. Bekleriğ Şâh Mehdi`ni, ol imam oğlu imam,
Hâlimıza tez yetsin, bu dinî etsin itmâm.
Tekfir her gün bir adla çıhardır fetvâ ahkâm,
Dünya âhirde tekfir hiç olaşmaz merde.

9. Allah ayat endi ya resul eyle aşikâr,
Senin sevgin ya Ali peygamber verdi haber.
Derviş Avni miskini mevlam koyma derbeder,
Âşıkların sevgisin mevlam eyle ziyade.

90. Ali ve Gönül (d.1, s. 304)

1. Gel Gönül bahma bu nefse zât-ı sirru'l-llahdır¹⁸⁹ Ali,
Cevheri safî maden hâlis dürrü'l-llahi¹⁹⁰ Ali.

2. Haşmiylen¹⁹¹ nazar kılsa arzı sevavatı töker
Dönderen leyli nehar yed-i kahru'llahdır Ali.

3. Beraber yok ilmde alup dersin Mustafa`dan
Yedi muhita mevc veren derya bahru'l-lahdır Ali.

4. Vechi vechu'l-lahdır¹⁹² onun hem hidayet şemidir
Yer gök arşla kürside tamam-ı nuru'l-lahdır Ali.

5. Besdir onun viladeti Hak-ı haremde göz açıp
Mustafayla nefsi birdir ezel hurru'l-lahdır¹⁹³ Ali.

6. Münezzeh kâmil-i evsaf pek hâlidir her ayıbdan
Özü nur nefsi ayna acib fahru'l-lahdır Ali.

7. Muzhırı¹⁹⁴ her acayib nadi Ali`yyen görünür
Keşf eder der ü gami kenz-i zuhru'l-lahdır Ali.

¹⁸⁹ Allah'ın özünün sırrı.

¹⁹⁰ Allah'ın incisi, kıymetli varlığı.

¹⁹¹ Hakın kudretiyle.

¹⁹² Allah'ın yüzü, görünümü.

¹⁹³ Allah'ın hürmeti.

¹⁹⁴ Ortaya çıkaran, açığa çıkaran.

8. El-karia ve'n-nebe hem vakia ve'z-zâriyât
Kevkebün dürri odur suretü'd-dehrdir Ali.

9. İstese Zülfikar`la tüm dağları yerden söker
Gavr eder deryaları pençe şiru'l-lahdır Ali.

10. Sevgisi hasanatdür etmez pare bin seyyiat
Tuhfe-i bağ-ı¹⁹⁵ Rıdvan hem serverü'l-lahdır Ali.

11. İbtıla kapısı odur sıbgatü'l-lahdır¹⁹⁶ sıbgati
İhsandır yer üzüne nimet-i hayrullahdır Ali.

12. Yekinen sırru'l-lahdır hem ism-i âzamdır ol şâh
Derviş Avni dur sakın hatt-ı ahmerul-lahdır¹⁹⁷ Ali.

91. İster, İster (d.1, s. 306)

1. Gönlüm uçup muallekde,
Enmir ister ister,
Tende canım esirlikde,
Sevgi varın ister ister.

2. Dil bağlanıp bir lal gibi,
İster şirin söz bal kimi,
Şal giribdi abdal gibi,
Gülbaharın ister ister.

3. Destur, mürşid yaz, hem oku,
Rabbim verer azla çoku,
Bu can yanır bilmir korku,
Aşk-ı nârın ister ister.

4. Gönül ah-ı zârı elemde,
Muradım dilber âlemde,
Hakdan rahmet her bir demde,
Halvet-dârın ister ister.

5. Pirimden isterim yardım,
Ta dergâha basam adım,
Aklım zâil gitti yâdım,

¹⁹⁵ Cennet bahçesinin hediyesi.

¹⁹⁶ Allah'ın boyası, Allah'a ait olan.

¹⁹⁷ Allah'ın kırmızı hattı, Allah'ın koruması altında olan şey.

Can dilberin ister ister.

6. Yar elinnen içtim kâse,
Düşüm huzur iltimasa,
Büründüm aşk-ı libase,
Yar efkârın ister ister.

7. Oklandım aşkın yayına,
Bağlandım pirin payına,
Düşüm sevdanın vayına,
Gül seherin ister ister.

8. Kaç yıl oldu gözden düştüm,
Aşk gözünde kaldım biştüm,
Öz gönlümden çok giriştim,
Aşk esrarın ister ister.

9. Yardan acı bene hoşdur,
Yareb boda kavuştur,
Bu gönlüm sabra alıştır,
Dost cıvarın ister ister.

10. Kul sayıldım bir binevâ,
Yardan gelsin bene devâ,
Derviş Avni görür revâ,
Pir ikrarın ister ister.

92. Mezheb-i Sâdık (d.1, s.310)

1. Allah tevhidine ikrar etmişig,
Mezheb-i sâdık Caferi`yik biz,
Muhammed Ali`ni candan sevmişig,
Mezheb-i sâdık Caferi`yiğ biz,
Hünkâr Baba`ya çevirmişig üz.

2. Alma yedi resul leyletü'l-isra,
Cennet meyvesinden yarandı Zehra.
Merd-i merdanedir Zeynep -i Havra,
Mezheb-i sâdık Caferiyiğ biz,
On iki imama çevirmişig üz.

3. Kutbu'l-aktabda nur-ı Mustafa bildik,
On yedi kemer best bezmine girdiğ.
Hasan Hüseyin Zeynel Aba`ya vardık,

Mezheb-i Sâdık Caferi`yiğ biz,
Hünkâr Baba`ya çevirmişig üz.

4. Muhammed Bakır`dan bir dolu içtiğ,
Cafer-i Sâdık`ın bendine düştüğ.
Kazım-ı Musa`ya şükür olaştığ,
Mezheb-i sâdık Caferi`yik biz,
On iki imama çevirmişik üz.

5. Hürasan rızadır âşıkâr keremde,
Muhiblerin koymaz derd ile gamde.
Nur-i pâk-i cevad her du âlemde,
Mezheb-i sâdık Caferi`yiğ biz,
On iki imama çevirmişig üz.

6. Aliyyü'l-Hadi`ye yolumuz gider,
Onu sevmeyenler şânı ebter.
Ezel Askeri`nin kuluyuğ kemter,
Mezheb-i Sâdık Caferi`yiğ biz,
Hünkâr Baba`ya ezel tigtig göz.

7. Mehdi hükmi kısmet düşer Irak`a,
Yetmiş üç millet olu bir fırka.
Feth eder dünyanı garbtan ta şarka,
Mezheb-i Sâdık Caferi`yiğ biz,
On iki imama çevirmişig biz.

8. Bağladığ bendimiz yetmişig kama,
Allah`ın birliğı yetsin imama.
Caferi`yiğ şükür Sâdık İmam`a,
Mezheb-i Sâdık Caferi`yiğ biz,
Hünkâr Baba`ya çevirmişig üz.

9. Halil payı daşa basıldı hatem,
Beytullah yanında kuruldu makam.
Derviş Avni saydı on iki imam,
Mezheb-i Sâdık Caferi`yiğ biz,
On iki imama çevirmişig üz.

93. Kul Olmuşam (d.1, s. 313)

1. Kendimi ulu saydım, bilmedim kul olmuşam.
Cevherim bir kenz gördüm, bilmedim pul olmuşam.

2. Öğretmen deyuz girdim, ilmi vererken aldım.
Başladım elif bâ`dan, gördüm ne dil olmuşam.
3. Süal etdi efendim, ilm-i umman gemiden.
Dilim tutmadı cevab, dilsiz-i lâl olmuşam.
4. Dünya dûnunu soydum, üstüme bir şal girdim.
Baş egib yalın ayak, ağalar melul olmuşam.
5. Vardığım ol hanadan, nesl-i Ali torunu.
Tarikatin yoluna, can-ı dil meyl olmuşam.
6. Küfrüm alup atdılar, gönlümde nur eklendi.
Nurun ziyasından, hakda delil olmuşam.
7. Dudağ dilim bağlandı, açıldı canlı perde.
Kazandım inci gülü, gül-i bülbül olmuşam.
8. Verdiler bir câm-ı kâs, aşk-ı nâra yakıldım.
Yandı bağrım elaman, kavruldum kül olmuşam.
9. Lâ`dan geçtim illâya, ikrarım oldu tamam.
Ol ilmü'l-esmadan, ilm-i dallal olmuşam.
10. Riyâ olmasın sevdam, maşuka karşı demek.
Dilberin likâsına, şükür visâl olmuşam.
11. **Derviş Avni`yem bene, hakdan gelüb bu sevda.**
Şükür eder can-ı dil, ayrı bir hal olmuşam.

94. Geldim (d.1, s.316)

1. Nefsimle tartışdım Hakk`ın aşkına,
Nefsim öldürüp ölmekden geldim.
Bırakdım arkama dünya ziynetin,
Bu tenim mezarda gömmekden geldim.
2. Ne varsa gönlümde dışarı koydum,
Bir can aldım dosttan, bu canı soydum.
Hatırım ehlibeyt yoluna uydum,
Çok sırrın remzini bilmekden geldim.
3. Vardım bir hanaya, bazar eyledim,
Nefs-i emmardan hazer eyledim.

Bülbüle baharçın gülzar eyledim,
Pirimin cemalin görmekten geldim.

4. Gözümün nurunu tökdüm deftere,
Bu üzüm divanda olmasın kara.
Salmışam sevdami güzel rehberine,
Bu canımı feda kılmaktan geldim.

5. Şeytanın zincirin dostum kiralım,
Mürşid destur versin, üzün görelim.
Bir kâse Kevser'den versin, içelim,
Doydum kana kana içmekten geldim.

6. Bedehşan iklimin, gel gönlümden sor,
Dükkânım yakutdur, metâımdır dürr.
Alan benim, satan hakdan gelen nur,
Pirim huzuruna gitmekten geldim.

7. Bin ilim cahilin aklın bişirtmez,
Bir kâmili bin tek aklın şaşırtmaz.
Ârifler günlerin boşa geçirtmez,
Bilene sözlerim demekten geldim.

8. Kul hata eylerse, ağa bağışlar,
İnsan var, insanı arkadan dişler.
Derviş Avni ağlar gözünde yaşlar,
İstiğâr suçuma silmekten geldim.

95. Sâki (d.1, s.318)

1. Sekahum şerbeten doldur ey Sâki,
Evvel sen içginen bir içirt bene.
Hayal-ı suretin kendimi yakdı,
Hicabdan didârın dur görset bene.

2. Rahik-i hatm-i misk dadım abından,
Bir busecik alım hallı lebinden.
Hakın divanında atma beni yâdından,
Özün eliyle kıl inâyet bene.

3. Mühri secdegâhın hatmi alında,
Seyrangâh edersin ağac dalında.
Böldün iki yere alma elinde,
Evvel sen yeginen bir yedirt bene.

4. Güller sarıp çevren çiçekli elvan,
Bu günahkâr canım al sene kurban.
Ne güzel yaratmış halik-i sübhan,
Görüş nur cemalin et kısmet bene.

5. Boynu bükük durdum eyle bir nezer,
Defterim simsiyahmış bende bihaber.
Aşkî men olmuşam mecnunna beten,
Rahm et bu halıma ver himmet bene.

6. Hırka şalım giyit bağla belimi,
Hata bidebsem çal kes dilimi.
Dostun dergâhına atdım elimi,
Aşkım sene düştü özün yet bene.

7. Elinde desteden ver bene bir gül,
Özü rızvan bağı koku su selsebil.
Merhamet eliyle gözyaşımı sil,
Gönlünün esrarın bir açır bene.

8. Senden çara gelsin kalbim mihmanı,
Ey turnalar şahı, çöller ceylanı.
Derviş Avni feda bu cansız canı,
Sağla yaralarım et ülfet bene.

96. Zeynep Ana (d.1, s.320)

1. Beslenüp Zehra köskünde ol hanıman Zeynep Ana,
Ders alup Haydar destinde kenzi'l-ahzan Zeynep Ana.

2. Şah-ı Merdan çok sürterdi kalbi sadrül-müntehasin,
Sâbit olsun gönlü sabra gam kırmazın kalb yuvasın.
Hüseynin köskünde görse Şimr-i şirrin cefasın,
Etsin Hakk'ın rızasına şükür candan Zeynep Ana.

3. Gâh okurdu, gâh sorardı anasından her dersini,
Gâh anasıyla dinlerdi zikr-i melekler sesini.
Görmemişti hiç bir mahre Hanım Zeynep gölgesini,
Yanıp çadır vâcib çıkıp ol ataştan Zeynep Ana.

4. Haydar Ağa ol hanımı can diliyle çok ohşardı,
Tecsim olanda Kerbelâ vakıanı bir yâdlardı.
Bahardı Zeynep eline ah ah ile çok ağlardı,

Bu ağlamak nedir sorup şah sultannan Zeynep Ana.

5. Gâh verirdi ders-i Kur'an şerh-i bâtin tefsirini,
Gâh koyardı karşı Zeynep Kербela'nın tasvirini.
Yansa o çölde çadırı görsün Zeynep tedbirini,
Sorardı bir bir süâlin Murtaza'dan Zeynep Ana.

6. Tel üstünde duran vakt, gün dutulu yel esende,
Kılma nazara ol vakt, Şimri Hüseyin'i basanda.
Meydan içre dayanmasan, başın hancerle kesende,
Çok çetindi kardaş dağı başsız gören Zeynep Ana.

7. Topla çocuğ yetimleri, kinara meydannan çekil,
Penahdar ol çocuklara, eğer çağırsalar dâhil.
Yanında olmaz Hüseyin'im kolsuz düşer Abbas kefil,
Beyanı Kербela şerhi dersin alan Zeynep Ana.

8. Görsen düşüp Ekber civan Hüseyin'im karşı kucağla,
Okulananda Asgar Bala, o meydanda dur kanşarla.
Fırat yanda vefadarım, düşse Hüseyin başın sağla,
Talim alup vacibâtin atasından Zeynep Ana.

9. Kardaşımı eyle veda ağlar gözle gecavden,
Bağla esir balaları düşmesin yolda deveden.
Etmesin düşman şematet huccetini atma dilden,
Talatımnan bulunmaz hiç, kalbi gülşen Zeynep Ana.

10. Her dar günde er atasın hem anasın gönlü arar,
Hem analık hem kardaşlık kızım Hüseyin'e et karar.
Derviş Avni her Muharrem Hüseyin'in azasın tutar,
Anasıyla her annı bil dolanan Zeynep Ana.

97. Felek (d.1, s. 322)

1. Felek gülşenin bozar bu, ömrünü bir hâr eyler,
Lezzetin keser senden, yalvarmağa mecbur eyler.

2. Ağladı göz açmadan, anadan ol gelen vakt,
Alışı gözün yaşa, teheyyü için karar eyler.

3. Bir hoş gün bu cihanda, kimseye görsetme asla,
Kaçılmaz çengel atsa, onu çengele tutar eyler.

4. Bu gözün ışığına duman, çöker yavaş yavaş,

Göz üste kapağ ener, ışığlı gözün kör eyler.

5. Uzatsa kimin ipin, üstüne çok ağır yükler,
Çaşırdı yolarını, ahbabından kinar eyler.

6. Ünvanı gam nâmedir, hiç kimseye kılmaz vefâ,
Kimisini halk başına, bu beş günde muhtar eyler.

7. Adam oğlu dünyaçın, yaranmadı bâki kalsın,
Kimisi âhiret, kimisi dünyayı ihtiyar eyler.

8. Kimisini pişman eder, gussa geçer beş on günü,
Yadınnan kimse çıkmaz, kimin kimden beter eyler.

9. Feleğin dersi budur, bir alannan iki ister,
Dağıdı gül sıhhatin, kurru tahta sivar eyler.

10. Göz üstündeki kabağ, bir gün ener kahmaz olu,
Gözünden kahar perde, yalvarmağa naçar eyler.

11. Güzel şirin canınçın, harabede bir evi sahlar,
Tenin kurtlar nasibi, karanlığı bir dar eyler.

12. Derviş Avni bu felek hısımlığı, yok kimseye.

98. Allah Hû (d.1, s. 324)

1. Hû dedim Hû dedim,
Hû yâ Hû Allah Hû,
Hûya doğru gidim,
Hû yâ Hû Allah Hû (dönderme-döndürme).

2. Hû söyle Hû`dan evvel,
Hû ehli olu kul,
Hû diyen bular yol,
Hû yâ Hû Allah Hû.

3. Hû sever kulları,
Hû diyen dilleri,
Hû açar gülleri,
Hû yâ Hû Allah Hû.

4. Hû mevcud bir tekdir,
Hû arşden üskekdir,

Hû kalbe destekdir,
Hû yâ Hû Allah Hû.

5. Hû Allah`ın adı,
Hû ağzın dadı,
Hû müminin zadı,
Hû yâ Hû Allah Hû.

6. Hû`ya et eyvallah,
Üzün olmaz siyah,
Hû nurdur etme ah,
Hû yâ Hû Allah Hû.

7. Hû dedim Hû hazır,
Âşıkı Hû çağırır,
Hû yağmur yağıdırır,
Hû yâ Hû Allah Hû.

8. Hû açıldı perde,
Hû şifâ her derde,
Hû nâzır her harda,
Hû yâ Hû Allah Hû.

9. Sen Hû`ye deme yoh,
Hû hakdır Hû`dan kork,
Hû`nun vergisi çoh,
Hû yâ Hû Allah Hû.

10. Sen Hû`ya canın kıl,
Hû verer sene dil,
Hû her şeyde delil,
Hû yâ Hû Allah Hû.

11. Ver **Derviş Avni`ye**
Yâ Hû candan diye,
Bir Hû olmaz kiye,
Hû yâ Hû Allah Hû.

99. Bah, Bah (d.1, s.326)

1. İnsanoğlu ruhu çıhsa,
Virana bah bah
Oğlu kızı ondan korksa,
Düşüne bah bah

2. Malı geçmez buğazından,
Var geçer öz canından.
İbret bu dünya darından,
Alana bah bah, bah bah

3. Her delige başın sohar,
Her sözün altından çıkar,
Sene bene miskin bahar,
İlana bah bah, bah bah

4. Haramnan doldurup karnın,
Dışte daşar dünya varın,
Düşünmez hiç nolu yarın,
Yatana bah bah, bah bah

5. Elin açar hak kuluna,
Diyer ne gelmiş diline,
Çalar ne düşmüş eline,
Çalana bah bah, bah bah

6. Vâiz verer özü yapmaz,
Hakk`ın çok emrini tutmaz,
Hakk`ı söyler Hak`ka yatmaz,
Diyene bah bah, bah bah

7. Gıryet namus yana koyup,
Özünnen hayânı soyup,
Ezelden şeytana uyup,
Uyana bah bah, bah bah

8. Koyar Kur'an`ı dizine,
Kur'an lâneti özüne,
Kimse olaşmaz nazına,
Şeytana bah bah, bah bah

9. Sakkal uzun kafası boş,
Bu dünyanı görer çok hoş,
Kalbi kâsi üregi daş,
Hüsrana bah bah, bah bah

10. Yok, gözünde dünya âlem,
Cahillerden çeker elem,
Alı candan versen selam,

İnsana bah bah, bah bah

11. **Derviş Avni** besdir bunca,
Sırat üstü kıldan ince,
Gece güneşi utunca,
Devrana bah bah, bah bah

100. Dolu Kırbeli Ağa (d.1, s. 328)

1. Sükeyne su içmedi, boş kırbeli kalmışam,
Haymelerden irağa, kardaş kinar gelmişem (dönderme 2)

2. Nedim düşman mecal, vermedi su götürüm,
Bir cüraa susuzlara, isterdim ben yetirim.
Kestiler sensiz kolum, bozulup kalb hatırım,
Aparma hayme-gâha, özüm burda düşmüşem.

3. Ehl-i Kûfiyân beni, saldı senden irağa,
Susuzlug harareti, od salıp dil dudaga.
Oh, vurdular kırbeme, su getdi baha baha,
Kolum yok su gittiğce, ben kırbeye bahmışam.

4. Elde su camı beklir, haymelerde çocuklar,
Suz-i a taşdan kardaş, yanırı dil dud ağılar.
Rebabena çarından, asgını kundaklar,
Bu haletleri bacım, Zeynep hannan bilmişem.

5. Sardılar dört etrafım, sensiz ehl-i Kûfiyan,
Meydanı tenge çekdim, kan ile koydum tufan.
Kollarım kalem etdi, gör etbâ -ı Süfyan,
Atam hünerin bugün, leşkere görsetmişem.

6. Gelende başıma kardaş, kahmadım ayağına,
Su götürmedim düştüm, Fırat`ın kırağına.
Kıldım secde-i şükri, Kerbela toprağına,
Bu leşker-i Süfyan`a, çok galgale salmışam.

7. Mihriban elinle sil, gözümnden al kanımı,
Görüm âhir nefeste, vermeden bu canımı.
Sen yerime kucağla, bacım Zeynep Hanım`ı,
Bu Kerbela deştinde, ben şehirsiz kalmışam.

8. Kollarım yohdu kardaş, beni kucağlaginan,
Gözüm oklu ölendem, elinle bağlaginan.

Su vad ettim olmadı, beni bağışlaginan,
Ey aziz-i Zehra`yı, kardaş sensiz solmuşam.

9. Düşen yerde koy kalım, beni aparma kardaş,
Görsem çocuklar susuz, kalbimi tutar ataş.
Sükeyne`ni haymede, koydum gözlerinde yaş,
Kabul **Derviş Avni`**den gör, ne aza yazmışam.

101. Muhabbet (d.1, s.330)

1. Her âşıkı sevgi suhbetde, dostlarını görendedi,
Her seven canını kurban, dost yoluna verendedi.
2. Muhabbet belini bağa, muhabbet gönlünü sağlar,
Âşıkın zâdı muhabbet, saf gönülden alandadı.
3. Muhabbet aşkın kiligi, muhabbetle açılır aşk,
Aşk ehlinnen derman dile, aşk camı kas elindedi.
4. Her âşika olmaz kısmet, canını kurban vermeğe,
Âşıkı odur geçer candan, dost uğruna koyandadı.
5. Bir dost ile muhabbetlig, değer dünyanın varına,
Bir âşıkın kalbin yapmağ, muhabbeti derendedi.
6. Bazar ister alup satmağ, âşıklılığda dallal olan,
Çok metalar geli gider, cevheri kan seçendedi.
7. Her âşika pay paylandı, herkesin sabrına göre,
Kimi ola keder, er o safa sürendedi.
8. **Derviş Avni** nar-ı aşkdan, yanar olup aşkda bugün,
Âşıkı odur öz nefsinnen, kollarını burandadı.

102. İster Anlasın (d.1, s.332)

1. Okuyup yazardan bilmiyen câhil,
Üstada varmadan ister anlasın.
On iki kapıda durmuyan derviş,
Başını sohmadan ister anlasın.
2. Şalını gezdirse nolu çigninde,
Tesbih boşa çekse nolu elinde,
Erkan oturmaz mürşid öğünde,
Allah`dan korkmadan ister anlasın.

3. Şeytan`a uyubdı başında taşar,
Her meclis-i lehve döşegin döşer,
Kaşanmayan yeri acığdan kaşar,
İşine bakmadan ister anlasın.

4. Aklına kondurmuş perdeden divar,
Bir sül olanda bahane tapar,
İlm olan yerde çekili kinar,
İlmi ders almadan ister anlasın.

5. Bin koyunнан bir tek döndermez geri,
Adı Derviş amma bilmez rehberi,
Hakın Kur'an`ından yohdu haberi,
Kitabı görmeden ister anlasın.

6. Birinci kurt gibi yanı parçalar,
Halk damağına pis sözler dur ağlar,
Bakışı bülbüllerdir aslı kargadır,
Dallarda konmadan ister anlasın.

7. Uzun arı sayar zenburdan harab,
Dünyanı hoş görüp düşünmez hisab,
Hayali üskegliğ istemez ahabab,
Elif bâ noktadan ister anlasın.

8. Var ikini birden hele ayırmaz,
Var özünü Hak`ka düşüb yetirmez,
Hele zikrullahı dile götürmez,
Kendine bahmadan ister anlasın.

9. Susmağ yok ağına diyer ne gelmiş,
Ne namaz, ne oruç, ne hacca getmiş,
Derviş Avni okur gör dile gelmiş,
Ârifle dilinden ister anlasın.

103. Gel Bizden Alış (d.1, s. 334)

1. Bize her söz diyen habersiz kardaş,
Edeble erkanı gel bizlerde gör.
Bizim karşımızda oturan dilsiz,
Mantık mahalin gel bizlerde gör.

2. Erlik sayılı öz be öz durar,

Kendi öz aybin nefsinde görer.
Şimdiden nefsini hisaba görer,
Miskinlig hâlin gel bizlerde gör.

3. Mürşid-i pir cana beli demişig,
Hakın lukmasını birliğ yemişig,
Haydar'ın postunda cemel görmüşig,
Gözliyeg cemalin gel bizlerde gör.

4. Kâlu eleste bize bir şâhiddir delil,
On iki imamıg Muhammed resul.
Onlardan açaldı bizlerde bu dil,
Marifet kemalin gel bizlerde gör.

5. Bizim var yokumuz Ali'dür Ali ,
Ali'miz âlemde güneşden belli.
Bizlere payı veren bir yeşil elli,
Muhabbet gül dalın gel bizlerde gör.

6. Merhemim yaramıza şâhiddan yetişdi,
Eyvallah bazarı bizlere düşdü.
Gözümüz nodra ezel alışdı,
Güzellik çağın gel bizlerde gör.

7. Dünyanın al satın bazarın geçtiğ,
Bir eli beyazdan aşk dolu içtiğ.
Bir şahin âşkından Hak'ka olaştıg,
Dadı güller balın gel bizlerde gör.

8. Tenbeli gül olan meyneme divara,
Altına su getse olu bin para.
Derviş Avni tapup derdine çara,
Remzi söz lâlin gel bizlerde gör.

104. Ali oğlu (d.1, s. 336)

1. Şahımızdı on bir imam,
Ali oğlu, Ali oğlu.
Bizden olsun dostu selam,
Ali oğlu, Ali oğlu.

2. Bize kanbere olduğ kanber,
Bizig koku bizig anber.
Tarikata koyan minber,

Ali oğlu, Ali oğlu.

3. Hüseyin oldu dinde gazi,
Hüseyin şehidler şahbazı.
Dile seccadtan niyazı,
Ali oğlu, Ali oğlu.

4. Canım Bakır`a kurbandı,
Cafer derterlere dermandı.
Musâ-yı Kazım imamdı,
Ali oğlu, Ali oğlu.

5. İmam Rıza yeri Tus`dı,
İmam Cevad kurdu postı.
Bular bize Hakan dostdı,
Ali oğlu, Ali oğlu.

6. Taki`dir dinîn takvası,
Hoşdır Naki`nin sevdası,
Dokuz imamın babası,
Ali oğlu, Ali oğlu.

7. Yeşil olu kurub ağlar,
Bizde olan gül kon ağlar.
Bu dünyanı Mehdi sağlar,
Ali oğlu, Ali oğlu.

8. Ataları şâh-ı merdandı,
Bular yer üzere amandı.
Anaları Zehra candı,
Ali oğlu, Ali oğlu.

9. Ali oğlu on bir hümam,
Kasdı bunlar secde adam.
Kurban canım anam, atam,
Ali oğlu, Ali oğlu.

10. **Derviş Avni** bulara kul,
Bular çiçek bulardır gül.
Bular Hakk`a düz doğru yol,
Ali oğlu, Ali oğlu.

105. Bir Gece Nefsim (d.1, s.338)

1. Bir gece nefsimi hisaba vurdum,
Kendi amelimde zerer eyledim.
Ettiğim çohıymış ben beni gördüm,
Öz nefsimi koydum firar eyledim.

2. Yapdığım amelden bir ataş yandı,
Bu dünya alemleri başıma döndi.
Emmare öz nefsim acığa mindi,
Kahr olan nefsimden kinar eyledim.

3. Ki melek yazırmış yâddan çıkarı,
Bu kalan ömrüme etdim tövbeni.
Rahmete yetirir tövbe insanı,
Ettiğim işlere ikrar eyledim.

4. Gel ey nefsim, düşme halkın peşine,
Halkın ahı bela töker başına.
Can nece sabr eder hak ataşına,
Öz suçuma gufran idbar eyledim.

5. Açtım sol defterim, yazılıb suçum,
Yapdığım günahdan ben nece kaçım?
Gözyaşlarım damlar, yanırı içim,
Nedâmet kapısında çok zar eyledim.

6. Mindim tereziye, yüngül çekildim,
Yapdığım günahdan iki büküldüm.
Dünyada yatarkan kahıb diskindim,
Hayıf geçen günüm bahar eyledim.

7. Hak veren nimetin şükri edilir,
Gelen günlerin nedir bilinmez.
Riya ona mal hakda sayılmaz,
Hakk`dan utandım, çok ar eyledim.

8. Bir şahın etegin lazımdır tutmağ,
Saf olsun amelin, çun Hak`ka yetmeğ.
Bir mürşidi canın emrinde getmeğ,
Kendi öz nefsimle esrar eyledim.

9. Bu dünya imtihan, yahşı bazarı,
Kimi kış bekliri, kimi baharı.
Derviş Avni suça tövbe ahtarı,
Kalbimde halava nezer eyledim.

106. On İki İmam Nefesleri (d.1, s.340)

1. Muhammed râhında yürüyen canlar,
Ali`ni hak vasi bilmeden olmaz, olmaz, olmaz, olmaz.
Fatma Ana`nın yanan kapısına,
Ali siz olmaz, uzun toprağına sürmeden olmaz.
2. Hasan-ı Mücteba`ya eyvallah diyen,
Hüseyn-i şehidin karasını giyen,
Zeynel Aba`nı gönülden seven,
İkrarın Bakır`a vermeden olmaz.
3. Ca fer-i Sadık`a diyen, kurbanam,
Musa-yı Kazım`a sevgi hayranam,
Ali yyü`r-Rıza`ya delli divanam,
Cevadeyn râhında gitmeden olmaz.
4. Aliyyü'n-Naki`nin deminde devran,
Hasanü'l-Asker`in üzünü gören,
Ol şahım Mehdi`nin yolun bekleyen,
On iki imamı saymadan olmaz.
5. Muhammed evveldi, Muhammed âhir,
Mucizât Ali`de göründü zâhir,
On iki şahbaş ekmeyen kâhir,
Derviş Avni aşkda gitmeden olmaz.

107. Ali Sevdasına (d.2, s.1)

1. Ben Ali`nin sevdasında, bil evvelden taciram bil,
Ali aşkında ne gelse, şükür kıllam sabıram bil.
2. Ali hubbi işiğ etmiş, bu gönlümün sarayını,
Ali hubbin kâfir bilen, ben olu kafıram bil.
3. Sevdiğlerin şeytan bici, Allah lâneti altında,
Çağırdığın kim olacağı, ben Ali`ni çağırırım bil.
4. Öğretme Kur`an`ın yolun, Kur`an sizden beri gelüb,
Ali`dir Kur`an-ı natık, ben Ali`ni severem bil.
5. Ali gün tek âşıkâr olup endam teşbihe bi basırsız,
Her eşyadan evvel önce, ben Ali`nin seçerem bil.

6. Her şey hesab, Hüseyin'i Neynavadır bu Fatıma'm elveda.
Bu canımı kurban verrem, şah Ali'nin yolunda bil.

7. Kalu kil etme benimle, hey özünden bihabersiz,
Derviş Avni yem canı baş, terk edüb geçerem bil.

108. Hatadır (d.2, s.3)

1. Dilimi bağladım çok dara çektim,
Şahlar yanda benlik demek hatadır.
İtlerin yemeğin yemek necisdir,
Mubğızdan bir kabda yemek hatadır.

2. Ali'ni çok sevmek doğru imandır,
Konuşmağ gümüşse susmağ amandır.
Ali'nin meclisi ulu divandır,
Sebepsiz mecliste gülmek hatadır.

3. Bin lânet ohuruğ Yezid sanına,
Etbâi kıydılar Hüseyin canına.
Lânet Yezid'lere hem mervanına,
Yezid etbâini sevmek hatadır.

4. Gel al satın olsun inci sedefle,
Ehl-i kinle olma raks eyle defle.
Baş eğme ölürsen gel öl şerefle,
Ağyardan almağ ekmek hatadır.

5. Söz versen vadin et ger zarar olsa,
Nadannan yeme nane ger bal gelse.
Allaha hoş gelir hak yerin alsa,
Nefsin dosttan bir yan çekmek hatadır.

6. Ki dost arasına sakın gül atma,
Hakdan nâhakları bir bire katma.
Düşmanlığ insana etmek hatadır,
Bir merdi merdana her gelen bulmaz.

7. **Derviş Avni** kurban vefalı dost.
Düştüm şahdan ayrı bu gönlüm yasta,
Gönül yardan geçmez kalsa kafeste.
Bir nadan uğrunda ölmek hatadır.

109. Kerb-u bela (d.2 ,s. 5)

1. Sende düşdü Zeynep gülü,
Alemdarın kalem kolu,
Sen Hüseyin`e kestın yolu,
Şah Hüseyin`im başsız kala.
Kerb-u bela Kerb-u bela

2. Hüseyin sene şeref verüp,
Sende elvan cefa görüp,
Enbiyâlar hazin kalıp,
Her gün yerin mahşer ola.
Kerb-u bela Kerb-u bela

3. Âl-i resul kefensizdi,
Ümeyyeler ne dinsizdi,
Zeynep Ana vatansızdı,
Ağlamahdan gözü ala.
Kerb-u bela Kerb-u bela

4. Secde-gâhdı senin toprağ,
Sene Hüseyin oldu konağ,
Seni görseğ çekerığ ah,
Sennen Zeynep düşdü çöle.
Kerb-u bela, Kerb-u bela

5. Senin adın Neyneva`dır,
Aşk ehline çok bahadır,
Dertlilere bin devadır,
Sennen muhib toprağ ala.
Kerb-u bela Kerb-u bela

6. Balam dedi sende Resul,
Kan ağladı sende Betül,
Haydar durdu sende melül,
Derviş Avni eder nale
Kerb-u bela, Kerb-u bela

110. Gizli Selam (d.2, s.7)

1. Yolladım bir gizli selam, gülizarım almadın.
Bende liyakat yoh, gelim; bes sen neçun gelmedin?

2. Bir görüşten sevdi ruhum, senin ruhla bir oldu.
Saldın beni aşk-ı nara, neden bende kalmadın?

3. Yolumuz bir değil mi, ta seninle sevişem?
Yapuştırdın ataşını, yohsa kimse bulmadın.

4. Uğramışam bir ahvale, elimden dutan yohıydı.
Bu canımı Haka kurban, yohsa layık görmedin?

5. Kanın Resulullah kanı, yarandı damar etin.
Etdin elin buse-gâhım, bennen rıza kılmadın.

6. Gizli yaşım tökürem, feryadım elamandı.
Derviş Avni hicrandadır, hiç halımdan sormadın.

111. Yanıġlı Aşk (d.2, s.8)

1. El-aman ey dilber, sabrım tükendi;
Aşkınıandı ataş çıkar başımdan.
Yakdı bu aşk beni, içerim yandı;
Kışta pakım, yohdu hiç savuğumdan.

2. Serime kondurdun bitmeyen derdi;
Gel irağa düşme, ey merdler merdi.
Bu aşkın tufanı içerim yardı;
Firakdan gözde kan, âhir yaşımdan.

3. Saçımdan bir tek tel, bes olsun varım;
Kaç yıldı halından, yohdu haberim.
Kismet budur, ezel seni severim;
Bırakma yanarım, öz ataşımdan.

4. Gönül sofram serdim, varıp kıl nazar;
Bu aşkın narına tek kalbim düzer.
Sensiz tende bu can olubdu bezer,
Bu can senle hoşdur, gitme karşımdan.

5. Af ile ger beni, olsa nuksanım,
Senden el çekerim, sevgi cananım.
Aşkın kenz-i mahfi olup divanım;
Bu nar-ı hasretin olmur peşimden.

6. Gönlüm tekbir eder, secde mâhına;
Bu dağlar dayanmaz kalbim ahına.
Beni irağ koyma, düştüm râhına;
Aşk kâsesin, ey can, alma karşımdan.

7. Açtım bu gönlümün kapısını sene;
Atma beni irağ, senden bir yana.
Görüm gül yüzünü, bir çık seyrana;
Gel kal bende, çıkma sarayı köşkünden.

8. Bu aşkın levhinde gör ne yazmışam;
Adını gönlüme ezel kazmışm.
Ben bunca fıraka, yalnız dözmüşem;
Derviş Avni diyer belli ahımdan.

112. İmam Zeynelabidin (d.2, s.10)

1. Ey şah-i Zeynel Aba, ey Kerbela bimarı,
Ey mihnetler şeriki, ey hastalar tımarı.

2. Yanağında yer etdi, kırh yıl gözlerin yaşı;
Sende taffin mihneti, hamuş olmaz ataşı.
Kefensiz defn eyledin, baban kavim kardaşı;
Gece gündüz ölünce, olan gözyaşı câri.

3. Hasta ahvaline, rahm etmedi kufiyan;
Atan naşini çölde, leşker soydular üryan.
Baban başı nizde, tertil okurdu Kur'an;
Kavim kardaşdan sorağım, olan dil efkarı.

4. Görendey bir garibi, şah Hüseyin'i yadlardın;
İçim suya bahanday, susuzlara ağlardın.
Kerbela mihnetine, can-ı ciğer dağlardın;
Kurban canımız sene, Murtaza'nın yadigarı.

5. Kolu bağlı avratlar, devede giden esir;
Yaman günler hastalığ, boynunu kesen zincir.
Viran olaydı Yezid, başına Şam'u kasir;
İstirdi bitsin nesli, âhl-i beyt-i peygamberi.

6. Görenden bir civanı yâdlardın gül Ekber'i;
Beşik bala görenden, ohşardın gül Asgar'i.
Hayal yanan çadırlar, korku çeken kızları;
Medine'de boş kalan, Haşimîler diyarı.

7. Babasının başında, Rukayye verende can;
Harabede yetime, siller yeri olmuş kan.
Kırh yıl hicran-ı gamlar, kavim kardaşa ağlayan;
Ölünce tükenmedi, bu dehrde ah zarı.

8. Ammun Abbas`ın kolun, saldı kavm-i eşkiya;
 Basdılar baban naşını, o çölde ehl-i cefâ.
 Süt emri kestiler, gelmediler insafa;
 Hasta başına yanan, o sahrada çadırı.

9. Âl-i Ümeyye doymaz, kan tökmehden bir zaman;
 Fırat`ın kenarında, âl-i Resul doğranan.
 Dine kurban kesildi, yetmiş iki koç kurban;
Derviş Avni fedadır, Şam`a giden seferi.

113. İrfan Kardaşlar (d.2,s.12)

1. Bir insanın ta gönlünde, dar olmadan deyyar olmaz.
 Âşıkın gönlünde halav olmasa, nar yanar olmaz.

2. Teslim etmeyen öz canın, bir kamil mürşid-i merde;
 Bin yıl ibadeti olsa, ona kısmet didar olmaz.

3. Âşıkın dilinde bir can, oturmuş konuşan hakdır;
 Cefâ çeker, safa bulsun, sabrı sâbit bezar olmaz.

4. Gitmeyin yolu merdana, açılmaz vahdet perdesi;
 Şahın ihsanı halka, âlemlerde inkâr olmaz.

5. Men areften öz nefsinde, hakkı bulmuyan âşık;
 Bahri boylamayan üzgün, ona gemi aşîkar olmaz.

6. Fenâfillâh sıfatı zât, tecelli mazhar görünse;
 Bu dünya murdar gözünde, kıymeti bir dinar olmaz.

7. Talip kalu kilden yetmez, bir üskek âli menzile;
 Yansın yağı, pişsin kebab, hakda bişen kenar olmaz.

8. Küfr ü kine olan esir, ne anlasın enelhakdan;
 Ne şeriat ne tarikat, cahilden hiçbir kâr olmaz.

9. **Derviş Avni** ağla ahıd, gözyaşını eyle sebil;
 Kul olan hak huzurunda, harabede konar olmaz.

114. Hak Nefesi (d.2, s.14)

1. Sarayı dışarıdan güzel görünse,
 İçerisi mamur değilse ne edim?
 Meyi bilmeyen âşık derdi çohuysa,

Kevser ile Mahmur değilse ne edim?

2. Şeriat bahrinde inci bulmuyan,
Tarikat râhında bişup kalmayan,
Nefsin şeytandan çekip almayan,
Hakikatde mağmur değilse ne edim?

3. Zulmet hicabından perde açmayan,
Sırat-ı dakikten uçup geçmeyen,
Dünyada doğru yol kendi seçmeyen,
Yarı ile mesrur değilse ne edim?

4. Biri dört sayanlar nedir kemali?
Her insanın bir gün geli zevali.
Talib olmaz derviş acibse bâli,
Mürşid emri memur değilse ne edim?

5. Hesretten vahdete çekmeyen katır,
Esir nefsi yanda bir kuldun beter.
Yol karanlık, uzağ zahmet bir sefer;
Gidenin yolu nur değilse ne edim?

6. Bir âşık bulmarsa makam-ı işaret,
Sırrın perdesinde görmez ibaret.
Bu yolda yürüyen bulmarsa necat,
Hücceti mazur değilse ne edim?

7. Dervişte teslim can şaha yokuysa,
İdraksız enam tek alef tokuysa;
Can Haka mecbur değilse ne edim?

8. Tennuri ateşsiz ne feda külü,
Ellerin bağında göгерse gü)lü.
Ruh kafeste yalnız ötse her dili,
Pervazlar mekdûr değilse ne edim?

9. Kalbevi görmürse Hakk`ın nur ile,
Özün fark bilmirse mürşid pir ile;
Bir talip mürşidsiz gitse kör ile,
Esrarı mestur değilse ne edim?

10. Hakın nur ziyasını her göz görmez,
İki yüzlü talip payın almaz;
Derviş Avni dilin her can anlamaz,

Can cefaydan meşhur değilse ne edim?

115. Büyük Mevlam (d.2, s.17)

1. Yakdı bağrım aşk ataşı,
Büyük mevlam, rahman mevlam.
Sensen herbir şeyin başı,
Büyük mevlam, sultan mevlam.

2. Âşıkların ağlar zarı,
Sennen başka yohuydu yarı.
Kismet et bize didarı,
Büyük mevlam, sübhan mevlam.

3. Kimimiz var sennen başka,
Sene âsi olan aşka.
Bizleri salma dolaşaka,
Büyük mevlam, gufran mevlam.

4. Kimin kimden üst eyledin,
Kimin sene dost eyledin.
Dervişlerçin post eyledin,
Büyük mevlam, deyyan mevlam.

5. Elimiz resul eline,
İzimiz Haydar yoluna.
Var olağ Hasan gönlüne,
Büyük mevlam, ferman mevlam.

6. Hüseyin şaha olağ gazi,
Zeynel`den alağ murazı.
Bakır olsun bizden razı,
Büyük mevlam, mennan mevlam.

7. Mezheb-i sadık gideriğ,
Musa-yı Kazım diyeriğ.
Rıza bağında öteriğ,
Büyük mevlam, heran mevlam.

8. Candan çağırığ Cevad`ı,
Yardımcımız Ali el-Hadi.
Asker`i bize devadı,
Büyük mevlam, aman mevlam.

9. Gözümüz yollarda kalıp,
Mehdi Aşk bizi alıp,
Derviş Avni aşka gelip,
Büyük mevlam, hannan mevlam.

116. Yara Şikâyet (d.2, s. 19)

1. Yandı canım halavlandı, sennen sene şikâyet var.
Ben bu kulu yeter feyza, sende çok çok iltifat var.
2. El uzatdım, yapışmışam ta kapundan, payım alam.
Senin gibi bir mevladan âlemlere merhamet var.
3. İstemem hûri gılmani, ta muradım dilber olsun.
Talibem tevhidi nura, gör içimde çok hasret var.
4. Girmi yıldı düştüm derde, kimse yok şikâyetim.
Senin sevginden susmuşam, bir gün senden inayet var.
5. Âhiri gözden yaşım, yandırdı yanağımı.
Yanır içim, ne hâl oldum, yohsa bende hiyânet var.
6. Bahr-i zulmetde kalmışam, bir hâ`bes nur yolçın ışığ.
Beni derbeder koymağın, bunda ne bir maslahat var.
7. Cevrim çoksa sen padişah, geç günahdan azad eyle.
Rahmet deryasından katre, versen bene kifâyet var.
8. Külli varım terk eyledim, aç hicabın, görset yüzün.
Kanaşım meysiz şarabsız, aşkın benimçin hoş hayat var.
9. Canımı yakdı ataşın, çaram nedir, bildir bene.
Derviş Avni nefsinde, ona hakdan icâzet var.

117. Ali`den (d.2, s. 20)

1. İkrâr-ı ahd ü peyman verdim Haydar`a,
Ben lâ`dan, illâ`ya geçtim Ali`den.
Razı kıldım dostluğ mamurhanadan,
Ehl-i hak göçtüm Ali`den.
2. Devr ettim âlemi kırk yuldan beri,
Muhammed mürşidim, Ali`m rehberi.
Ezel Fatma`nın oldum çakeri,
Muhabbet âleme saçtım Ali`den.

3. Arşı su içinnen eyledim azad,
Kudret binasını eyledim bünyad.
Hepsin hak emriyle, ne noksan ziyad,
Kevser`in şarabın içtim Ali`den.

4. Elestü mevlada Ali`ye vardım,
İkrarım o anda hatm edüb verdim.
Çekildim dara, çok şah özün gördüm,
Kul ağa bezminde bişdim Ali`den.

5. Kırh yıl adam tenin kudreti yağmur,
Yağdı üzerine pek oldu çamır.
Dest-i kudret-i Ali yuğurdu hamır,
Âdem`in şeklini biçtim Ali`den.

6. Seçtim yedi iklim suyu cevherin,
Evvel Mekke küfenin biçtim kâfirin.
Elinde Zülfikar şah-ı kerrarin,
Yezid`in ordusun açtım Ali`den.

7. Gâh hünkâr, gâh veli âleme geldim,
Çok kahramanların üstünü aldım.
Çok miskin mazlumun yaşını sildim,
Talip dervişleri seçtim Ali`den.

8. Allahın hikmeti vücud-ı insanda,
Ruh makam-ı ezel yerleşdi tende.
Derviş Avni nefsin koymaz gümanda,
Ezelden kulluğa düşdüm Ali`den.

118. Beleymiş (d.2, s.21)

1. Ezel hakdır yüce tanrım, uzamasından belliymiş.
Kur`an`ı tebliğ, Muhammed davasından belliymiş.

2. Saflar yaran-ı leşker-i Kur`an, ol vasiy-i Mustafa,
Neşr eden dinîn şanın, livasından belliymiş.

3. Fatma Hayrünnisa`nın, yandırdılar kapusun.
Bağrı kırığ, ağlar gözü, cefasından belliymiş.

4. Taputtan nişan ettiler, ohlara müctebanın,
Mustafa aziz oğlu, bahasından belliymiş.

5. Toprağlara kanın sebil verdi, verdi Hüseyin`im ezel,
Düşmesin dinin bayrağı, belasından belliymiş.

6. Babasını ammularını doğradılar, öğünde,
Dağ-ı hasret Zeynel Aba, ah valasından belliymiş.

7. İlme sahip olan bir er, o da Muhammed Bakır,
Neşr-i ilm-i Mustafa`dır, fetvasından belliymiş.

8. Adımız mezheb-i Cafer, iddia hakdır bizde,
Tabib olub gönüllere, davasından belliymiş.

9. Musa-yı Kazım`dan gelir, her inayet her murad,
Ravzası cennât-ı meva, havasından belliymiş.

10. Nuru doldurup her yanı, ünvandır her garibe,
Aliyyür-Rıza dilmiş, manasından belliymiş.

11. Muhammed Taki, râh-ı hak hükmüne razı geldiğ,
Bağdad`ı mesken eyleyüp, deryasından belliymiş.

12. Naki`dür Aliyü'l-Hadi, cihana Yesker Veli,
Himmet-i hüdadır, ol canan safasından belliymiş.

13. Hasanü'l-Asker`i, mührün hatim basdığ gönlümüze,
Mehdi`nindi yevmü'l-huruc, zikrasından belliymiş.

14. Gel **Derviş Avni**, biçare, üz vilâyet deryasında,
On dört masum azamatı, kübrasından belliymiş.

119. Lânet Olsun (d.2, s. 22)

1. Ehl-i Beyt`e kıyanlara,
Lânet olsun, lânet olsun.
Suyun yolun kesenlere,
Lânet olsun, lânet olsun.

2. Hüseyne tiğ çekenlere,
Hüseyin kanın tökenlere,
Adaveti ekenlere,
Lânet olsun, lânet olsun.

3. Deve atlar topluyana,

Ehl-i Beyt'i haklıyana,
Zeynep kolun bağıyana,
Lânet olsun, lânet olsun.

4. Cüvan düşdü Ali,
Başın kiye böldü taber,
Mazluma olmuyan yar,
Lânet olsun, lânet olsun.

5. Çadırlara ataş vuran,
Sırğa kulağdan koparan,
Görüp zulmı razı olan,
Lânet olsun, lânet olsun.

6. Bağlıyanlar suyun yolun,
Kalem eden Abbas kolun,
Hazan eden Zehra gülün,
Lânet olsun, lânet olsun.

7. Peygamberin kıymetini,
Tutmayanlar hürmetini,
Öldüren Ehl-i Beyt'ini,
Lânet olsun, lânet olsun.

8. Hüseyin devrin tutanlara,
Daş kılıncdan çalanlara,
Görüp razı olanlara,
Lânet olsun, lânet olsun.

9. Hüseyin'e hileyden oyun,
Okuyana Asgar boynun,
Hiç eyleyen Kasım toyun,
Lânet olsun, lânet olsun.

10. **Derviş Avni** verer lânet,
Yezid'e eyleyen biat,
Diyen imamlara bidat,
Lânet olsun, lânet olsun.

120. Aldığ Hüner (d.2, s.23)

1. Ali gibi var mı aslan?
Ali kavmi Nuh'a tufan.
Biz Ali'den aldığ hüner,

Ali seven Ali diyer.

2. Ali envarlarlara nurdı,
Ali yerde göğde pirdi.
Ali her sırlara erdi,
Biz Ali`den aldığ hüner,
Onun adı şâh-ı kerrar.

3. Ali tuvba, bizler kanat,
Ali bize verdi hayat.
Sevdan silmez seyyiat,
Biz Ali`den aldığ hüner,
Bes Ali`den kafır döner.

4. Ali meclisler ziyneti,
Ali`den bulduğ hayatı.
Ali kul huvellah zatı,
Biz Ali`den aldığ hüner,
A`ni bes mümin sever.

5. Ali göğlerin kiligi,
Ali öğretti birliği.
Ali vasiler dileği,
Biz Ali`den aldığ hüner.
Yolumuz Ali`ye gider.

6. Ali`ni sayma uçlara,
Ali sığmaz defterlere,
Ali heyrdi yer göklere,
Biz Ali`den aldığ hüner,
Ali`ni hak ehli sever.

7. Ali seven nutfası pek,
Ali`ye şâhiddir eflak.
Ali iman olunmaz terk,
Biz Ali`den aldığ hüner,
Ali aşkı ürek kaynar.

8. Ali açılmaz kitabdı,
Ali zikri çok sevabdı.
Ali dinî özü yapıdı,
Biz Ali`den aldığ hüner,
Ali bizi etmez kinar.

9. Ali`dir Allah hicabı,
 Ali`dir Allah kitabı.
 Ali`ye alem oldu tapı,
 Biz Ali`den aldığı hüner,
 Kudretinden yer göğ döner.

10. Her bir dönen gösterip baş,
 Çağırarış Ali olaş,
Derviş Avni gözleri yaş,
 Biz Ali`den aldığı hüner,
 Ali bizi şerden pekler.

121. Nedir Fayda (d.2, s.24)

1. Hak bazarın başdan başa, dolanmadım, ahşam oldu.
 Canım için şifa derman, bulamadım, ahşam oldu.
2. Mah cemalin çok aradım, bir teselli bulsun gönlüm;
 Derde derman, yar elinden, alamadım, ahşam oldu.
3. Bir zaman uydum nefsim, kendi kendimi aldatdım;
 Bir düşgünün ellerini, dutamadım, ahşam oldu.
4. Aşkına dizlerim büktüm, çok ağladım, zarı zarı;
 Ey irag, can ehvalini soramadım, ahşam oldu.
5. Hecri gamın acısını, nuş eyledim, visâlinde;
 Son nefeste cemalin, göremedim, ahşam oldu.
6. Gönlüm üzer hayâlinda, bağlandım saçın teline;
 Ey canan, hiç didarından, doyamadım, ahşam oldu.
7. **Derviş Avni** leb-teşnedir muhabbetin bazarında;
 Dilber, kalbin anahatarın, bilmedim, ahşam oldu.

122. Horasan Şehri (d.2, s.25)

1. Gönlüm hayal eder, Horasan şehrin,
 Görmeden ağlar gözlerim dergâhın;
 Yüklenipdi yüküm, ziyaret kasdım;
 Canana varmadan, ağlar gözlerim.
2. Tavafın eyleyen çeker salavat;
 Ziyareti olup oddan, beraat.
 Adın ağzımıza verer, salavat;

Adın söylemeden, ağlar gözlerim.

3. Hasretim, ey canım, alım rızasın;
Gönlüm sarayında, çok rehnümasın.
Sen benim derdime, merhem şifasın;
Göz nezer kılmadan ağlar gözlerim.

4. Sevdaydan bu gönül olubdı delli.
Ahur yaşlarım, sözümnen belli;
Bir çar etginen özüm zavallı;
Arzumı sormadan, ağlar gözlerim.

5. Ne zaman bu üzüm kapına sürrem?
Varıp dergâhına, merkadın görrem;
Eyvallah eşiğine, salavat verrem;
Darında durmadan, ağlar gözlerim.

6. Dergâhın sarmışdır, elvan çiçekler;
Envarı nurundan, yedi eflaklar.
Merkadın ziyaret, huri melekler;
Boynumu burmadan, ağlar gözlerim.

7. Atan Haydar`dı, babandı Musa;
Sizin bereketden, konuştu İsa.
Beni muhtaç etme, her geldi nasa,
Kapuna ermeden, ağlar gözlerim.

8. **Derviş Avni** hâsır yaz defterine;
Şahım saldı beni, firkat nârına.
Bağışla cürmümi, sevgi varına;
Eşiğine yetmeden, ağlar gözlerim.

123. Pek İslam (d.2, s.26)

1. Hata yokdu hiç İslam`da, hata benden, senden çıkar.
Münafika olma hiç dal, erkânla hüdanı yıhar.

2. Devlet-i uzmaya bahma, fisk-i fücurda bir olup
Ümmet-i İslam bir olsa, âlem elimize bahar.

3. Var adı İslam`dı amma, amâlleri şeytanîdur.
Allah'ın yolunda gitseğ, hamu âlem bizden korkar.

4. Birliğ olmağ kalbler sâfi; İslam'ın şartı ve şurutı.

İkiyüzlü olan insan, kalbinde çok kinler sahlar.

5. Kim isterse hürriyeti, hürriyet kan ile geli.
Ahan kanların yerinde, hürriyetin suyu ahar.

6. Elyevme ekmeltü leküm, din Ali`den oldu tamam.
Sakife`den zulm kahtı, gözler yaş, mazlum ağlar.

7. Zillet ile hayat yokdu, hayat tapar hakda ölen.
Her geldi kuş tez avlanmaz, üskeklenden irağ bahar.

124. İmam Rıza Sennendi (d.2, s.27)

1. Gün gibi parlamış, şark-ı cihanın;
Ağam Rıza`nın rızasinnandı.
Her dertlere derman geli, emrinden;
Ağam Rıza`nın rızasinnandı.

2. Babası Muhammed, dedesi Ali;
Şahlar cihanın ahir evveli.
Aşkla hidmetine, her yerde geli;
Müminler durağı, türbesindendi.

3. Dergâhında چراغ, yeşil kırmızı;
İsteyene veri, oğlanı kızı.
Yarın kıyametde, unutmaz bizi;
Verer Kevser suyun, kasesinnendi.

4. Kış baharında, açılı güli;
Bağında ötüşü, nazik bülbülü.
Nur okur şahımın, o şirin dili;
Bülbül güle şakır, safasinnandı.

5. Gürler şeller, alar şahdan muradı;
Aşkına düşenler, kabrin aradı.
Dergâhı kullara, aman yuvadı;
Keremi var olsun, atasinnandı.

6. Merkadın bir görmek, değer cihanla;
Fazlı şanın, gelmez dilde beyana.
Elim boş döndürmez, geldim dermana;
Üreg artığ çırpır, sevdasinnandı.

7. Dağlarından eser, serin yelleri;

Baharında açar, çiçek gülleri.
Hakı zikr edeller şirin dilleri;
Horasan gözeli, havasınlandı.

8. Kar kışta dağların, kapları beyaz;
Yazında hoş havas, göğleri ayaz.
Şarkı garptan gelen, isterdi niyaz;
Rıza-yı hak demi, manasınlandı.

9. Ehvâl-i mahşerde, zuvvarçın geler;
Tetayur-ı kitabda, zamındı durar.
Sırat`da mizanda, yardıma varar;
Çok müjdeler veri, sehasınlandı.

10. Ta ezelden şahım, düşgüne yardım;
Elim boş dönderme eşiğine vardım.
Ben **Derviş Avni**`yem, kapını çaldım;
Müminlere derman, mucizasınlandı.

125. Göç Aliye (d.2, s.28)

1. Talibiysen bir yol seç, gel dediler,
Ali`ye, Ali`ye, göç gel dediler.
Nefsinde benliği biç, gel dediler.
Ali`ye, Ali`ye, göç gel dediler

2. Haka âşık olan seçer doğrunu,
Saf kul olana didâr görünü.
Dildâr isteyenler çeker yorğunu,
Dilinden muhabbet saç, gel dediler.
Ali`ye, Ali`ye, göç gel dediler

3. Muhammed`in nutkı söyler Kur`an`ı,
Fatma Kübra'dır Mustafa kanı.
Kasdın Haka yetmeğ nedir nişanı,
Gönlünün kapısını aç, gel dediler.
Ali`ye, Ali`ye, göç gel dediler

4. Hasan`la Hüseyin'in nesl-i peygamber,
Zeynel Aba oldu bu yola server.
Muhammed Bakır`dı, Sâdık-ı Cafer,
Rafızı şerbetin iç, gel dediler.
Ali`ye, Ali`ye, göç gel dediler

5. Bağdad'ın bekçisi Musâ-yı Kazım,
Dilimde, gönlümde Rıza arazım.
Muhammed Taki'ye derdimi yazım,
Derman senden, sene kaç, gel dediler.
Ali'ye, Ali'ye, göç gel dediler

6. Aliyyün-Naki'nin yolu güllüğü,
Hasan Askeri'nin varı kulluğu.
Mehdi'nin zuhuru dinî birliğıdi,
Derviş Avni korkma, hiç gel dediler.
Ali'ye, Ali'ye, göç gel dediler

126. Deli gönlüm (d.2, s.28)

1. Uç, havalan, deli gönlüm,
Pervaz eyle, yatma gönlüm.
Hak zikr eyle, açıl dilim,
Günahlara batma gönlüm.

2. Uç, havalan Medine'ye,
Orda Muhammed Dede'ye.
Dergâhında en secdeye,
Selamın unutma gönlüm.

3. Get Mekke'nin öp taşını,
Hacer'den sor yoldaşını,
Yedi tavaf dolaşını
Kervanın durutma gönlüm.

4. Havalan, gez Necef şehrin,
Şehri görsen kalmaz kahrın.
Tök gözyaşı, deri derin,
Ziyaretin atma gönlüm.

5. Uç, gör Baki mezarını,
Sor Zehra'nın ah zarını,
İste Hüseyin civarını,
Kalbim gam boyatma gönlüm.

6. Kerbela'nı eyle tavaf,
Eşiğinde et kalbin saf.
Her günahın hak eder af,
İçinde kin tutma gönlüm.

7. Zeynel Aba dine layık,
Hünerli er Bakır-ı Sâdık.
Şahlara çek ahlı yanık,
Derdime derd katma gönlüm.

8. Şam'da gör Zeynep künbetin,
Bağdat'ta Kazım heybetin.
İste Rıza'dan himmetin,
Nefsine şerre sanma gönlüm.

9. Keremler kâfidir Cevad,
Müminlere verdi irşâd.
Gel düz yola, kalma inad,
Kimseyi korkutma gönlüm.

10. Eyle pervaz Samerra'na,
Ol Ali Hasan kurbanı.
Mehdi düzler bu dünyanı,
Gayra el uzatma gönlüm.

11. Uç gönlüm, uç, uç havalan,
Gül ümrünü kılma talan.
Derviş Avni dünya yalan,
Kimseyi aldatma gönlüm.

127. Gümandan İrağ Ol (d.2, s.29)

1. Fikr eyleme yarın geli, biimandan irâğ ol.
Her geleni nâhak görme, çok gümandan irâğ ol.

2. Cevherin taşını temizle, meydanda kıymet vere.
Madeni pak ol cevherde, her yalandan irâğ ol.

3. Mazluma durgünan arha, düşkünlerin elin al.
Olma yoldaş kin ehline, her yamandan irâğ ol.

4. Çok insanlar dinîn ucuz, satar dünya varına.
Cevri görüp razı bilen, insandan irâğ ol.

5. Günah doldurma defterin, fark bil hakla batılı.
Mürüvvet kıl, insaf eyle, bivicdandan irâğ ol.

6. Hak seni insan yaratmış, ahsen-i takvim sensin.
Ahdi ver dinî Kur'an'a, nar ehlerinden irâğ ol.

7. Sabr eyle Hakk`ın yolunda, durgünen kalma dine.
Olgünen ehl-i vefa, nadin olandan irağ ol.

8. Yol kervandır bu dünya, zad topla var seferin.
Fani ol dünya oğlu, bu virandan irağ ol.

9. Zikrullah`ı dilde, kalbde, her zaman yad eyle, gel.
Derviş Avni dünya cife, bu ziyandan irağ ol.

128. Aşk-ı Muhammed`ten (d.2, s.30)

1. Her ne var âlemde mevcud gelib aşk-ı Muhammed`ten.
On sekiz bin âlem aman bulup aşk-ı Muhammed`ten.

2. Yaratdı yedi semavat bir zerre nuri envardan.
Cümle nebi tesbihâtı bilib aşk-ı Muhammed`ten.

3. Altı günde yer bezendi eşcârı enhar kurtu kuş.
Saçının her tellerinden nefes çeker ervâh-ı ins.

4. Güller itrin bağ bağçada saçıp aşk-ı Muhammed`ten.
Kimse yokken varıymış özü kudsiyyat ezel ezelden.

5. Şeytanlara bağlanıp yol şuhup ile doldu hares.
Yıldızlar göklere ziynet dolup aşk-ı Muhammed`ten.

6. Enbiyâlar melâikler iki rekât tâbi imam.
Mirac gecesi namazı kılıp aşk-ı Muhammed`ten.

7. Okunan her mahfillerde hakdan nâzil olan Kur`an.
Dadlanıpdı her hurufı dadıp aşk-ı Muhammed`ten.

8. Sudan hayat bulup her şey dirilip otlar, ağaçlar.
Göklere rahmet yağışı enip aşk-ı Muhammed`ten.

9. Sahibi Düldül savaşda münkir nifak evin yıhan.
Ali kâfire zülfikar çalıp aşk-ı Muhammed`ten.

10. Hak dergâhında bu medhim kayd olunsun hasenate.
Derviş avni bu himmeti alıp aşk-ı Muhammed`ten.

129. Gel Gel Efendim (d.2, s.31)

1. Aradan çok zaman, geçti gelmedin.

Gamlara bahmışam, gel, gel efendim.
Ben âşık halını, sormuşsan neden,
Seni şâh bulmuşam, gel, gel efendim.

2. Fıkr ile hayâlím seninle gezer,
Derd-i firâkına bu gönlüm dözer.
Gel halıma dostum ile bir nezer,
Yollarda kalmışam, gel, gel efendim.

3. Keyfimi itirdim, düşmüşem irağ,
Hecrinden konupdı saçlarıma ağ.
Sensiz sinem viran, dertlere ortağ,
Kederden ölmüşem, gel, gel efendim.

4. Selamım yolladım, gelmedi cevap,
Özün bana yeter ile sevap.
Gönlümün bağıları olupdı harab,
Sene alışmışam, gel, gel efendim.

5. Günler gitti, aylar firak oldu il,
Dostumun bağında açmaz oldu gül.
Gözden ahan yaşım, gel elinle sil,
Aşkına düşmüşem, gel, gel efendim.

6. Bu can kurban olsun böyle kadere,
Bu başım belalı, çektin severe.
Aşkın cefasını yazdım bir bir deftere,
Kahrından yanmışam, gel, gel efendim.

7. Tükenmeyen bu aşk içimde bitmez,
Hayal-ı didârın serimden gitmez,
Gönlümün ah zarın kimseler bilmez,
Mihnetten dolmuşam gel gel efendim.

8. İrağ yollarına boynumu burram,
Ne zaman didarın dolu göz görrem,
Derviş Avni diyer özüm öldürrem,
Candan usanmışam gel, gel efendim.

130. Fatma Aleyhesselam (d.2, s. 32)

1. Al haber babacan, gördüğüm dinle,
Zulüm ile anamı vurdular baba.
Kapının dalında durumuşdı anam,

Sümüğün kapıdan kırdılar baba.

2. Kamçı vurup zalım, yeri kırılmış,
Sille zahmetinden gözün kan enmiş.
Dizlerim üstünde düşüp bayılmış,
Bize zulüm torun kurdular baba.

3. Elimizden getti anamız cevan,
Dokuz yıl bu eve olmuşdı mihman.
Anasız kalmışım, gör netti zaman,
Çocuğken boynumuz burdular baba.

4. Anam karşımızda bir ah çekmedi,
Hiç bağrım demedi, yaşın tökmedi.
Derdin paylaşmadı, boynun bükmedi,
Bizi ğam gussaydan yordular baba.

5. Bağrını yavaş yevi çok yaralıydı,
Vurdunı açmadı, gör hayâlıydı.
Ana namusluydı, hem vefalıydı,
Bizi anadan yan koydular baba.

6. Yakarken uzatma el sağ yanına,
Sümüğü kırıhdı batıb canına.
Ağ ciğeri dönmüş kızıl kanına,
Anam kan kusmağın gör dolar baba.

7. Kabirde sağ yanın koyma aşığı,
Sümüğü dağılıp zahmetdi dağı,
Gör anam garibi, gamlar ortağı.
Ceddim vasiyete zıt durdular baba.

8. Evimiz boş kalıp, vahşet her yanı,
Hayal görrem evde anam Zehra'nı.
Gönlüm gussa doldup adım beyanı,
Ehl-i keyif bize ğam verdiler baba.

9. Gamli suret, hayal fikrimiz bozdı,
Hanım Zehra yalğız çok derde dözdü.
Derviş Avni ağlar, üregi gözdi,
Muhibler için de gam buldular baba.

131. Her An Allah'ım (d.2, s. 33)

1. Gün gitti batara göğün karnında,
Gece karanlığda gören Allah`ım.
Subbuh hem kuddus horuz sesinde,
Tesbihat vurdına koyan Allah`ım.
2. Gareth oldu göğde, yıldızlar hepsi,
Bağlanı arkadan, kollar yapısı.
Örtülmez rahmetin bir lahza kapısı,
Kula çok nimetler veren Allah`ım.
3. Gece sevgisi kulun eyler münacat,
Elin açar, senden diler her hacet.
Cehennem odunna etginen necat,
Rahmet mahzarında devran Allah`ım.
4. Var kulun çok ağalar vaslına ersin,
Gâh kul var, ister yanında olsun.
Kullar ister senden hacâtin bulsun,
Tapar lezzet kulun Rahman Allah`ım.
5. Gece âşıkların eder ibadât,
Âşıkından bir lahza olmaz ferâğat.
Ulu rahmetinden ister saadet,
Eşyalara muhit saran Allah`ım.
6. Kimi gafil senden yohtu haberi,
Kimi de şevkinden çeker kederi.
Kimi ibadetten bükük kemeri,
Duaları kabul eden Allah`ım.

132. Emmu Kızı Zehra (d.2, s.34)

1. Saldım yola seni, emmu kızı Zehra,
Solan gül bedeni, emmu kızı Zehra.
Emmu kızı Zehra, emmu kızı Zehra.
Sensiz yalğız kaldım, kanatsız nollam,
Emmu kızı Zehra, emmu kızı Zehra.
2. Gam olup günlerim, gönlüm şad olmaz,
Senin gibi huri, cihana gelmez.
Derdin acısını kimseler bilmez,
Sensiz yalğız kaldım, gam gussadan öllem,
Emmu kızı Zehra, emmu kızı Zehra.

3. Kime açayım derdimi, kalbim gam dolup
Balalarım gamdan sarılıp solup.
Sensiz kalan ömrüm, derde tuş olup
Sensiz yalnız kaldım, tek oturup dallam,
Emmu kızı Zehra, emmu kızı Zehra.

4. Sabrettim gözümde kuruyan yaşla,
Bir hata etmişsem, beni bağışla.
Sensiz kalan canım yanar ateşle,
Sensiz yalnız kaldım, kabrin üstüne gellem,
Emmu kızı Zehra, emmu kızı Zehra.

5. Derdini gizledin, etmedin âşıkâr,
Kırılan bağrına etmedim tımar.
Kalbim ne hoş halıydı, bes seni arar,
Sensiz yalnız kaldım, güller gibi sollam,
Emmu kızı Zehra, emmu kızı Zehra.

6. Gözüm ağlar, kalbim söyler ismini,
Hayal eder gönlüm evde resmini.
Kimse yoktu alan senin yerini,
Sensiz yalnız kaldım, kıymetini billem,
Emmu kızı Zehra, emmu kızı Zehra.

133. Dilim (d.2, s.36)

1. Ben olsan dilim seni, sabretginen bir dur dilim.
Sükût ile yorma beni, neler olup bah gör dilim.

2. Her meclise olma fıraş, salma kadrin ayaklara.
Bir açılın dinle de dur, öz tahtında otur dilim.

3. Her belaya duçar olur, bu canı cismim sözünden.
Otuz ki sümük beyninde, boşa özün yorur dilim.

4. Gelende hak divanına, dişler ardında saklanı.
Cevap bulmaz miskinleş, başın çekip yatır dilim.

5. Girse lehv meclisine, hiç kimseye meydan vermez.
Hayallardan geçmeyi, bir taaccüb sorar dilim.

6. Dolanır dört tarafa, diş dudağın arasında.
Allah sözü gelen vakit, kırağ çeker, hürker dilim.

7. Etme dilim nâlayıklığ, kulak yolu var gönüle.
Gönül varmış hak sarayı, et sarayı sürur dilim.

8. Gıybet yalan ki dilliyden, çekil dilim eyle kinar.
Doğru sözde al yerini, her kulağa saç nur dilim.

9. Cahilin aklı dilinde, dişten dudağ bend eylemez.
Kâmilin aklı dil olup hikmetle kâh otur dilim.

10. Sümüksüz bir lukma etsen, gâh nimetsin, gâh nikmetsin.
Her gelene karşı durma, bir özünü tuttur dilim.

11. Açıl dilim, hoş hoş konuş, hoş sözleri Allah sever.
Derviş Avni dilin ben et, nâhak sözü itir dilim.

134. Benim Bende (d.2, s. 37)

1. Benim fakir ben bende, ben bendeden bene geldim.
Al benliğim, koyma bende, bu benlikten yana geldim.

2. Bu benlik şeytan taşar, benlik bendeye hatadır.
Küfr-ü isyan benlik demek, nefsim benden döne geldim.

3. Bir nutfayken bir bendeden, olmaz bene benlik demek.
Ben kimem ki ben ben olam, bensiz olup cana geldim.

4. Ruh gevherdir, bu ten hâkdir, gevahir var taş toprağda.
Koydum benlik, bende oldum, bir bendeye kona geldim.

5. Gel gönül, en bu benlikten, benlik kullara gelmeyüp.
Benlik olmaz bend olana, ben nârından söne geldim.

6. Bir bendeden âlem vücud, bendeler Allah bendesi.
Hâlik yanda, bende aziz, bende olup dine geldim.

7. Bir bendeyim bennen beni, hak özüne bend eylesin.
Derviş Avni bende kalar, çok yalvarıp bene geldim.

135. Saadet Bene (d.2, s. 39)

1. Sevgi eşvâkın atası, aşkı saadettir bene.
Visalın görüşü bir dem, çok kenzi servettir bene.

2. Al beni sal vaslı nara, madenim pek pak parlatgınan.
Nezerin karşında olmağ, arzu inâyetdir bene.

3. Gaflet-i vesâvis nefsim, çekilipdi harabeye.
Aç zincir-i hürriyetim, visalın behcetdir bene.
4. Ellerim tut hak eline, yetirginen beni râha.
Derdi bene gelse çara, büyük nimetdir bene.
5. Öz elinle nişar eyle, başıma mercanı nârin.
Bir katresi bu canıma, gelse hidayetdir bene.
6. Geli imdad-ı aşk sarayım, hüsnün telelü ünden.
Kaşının kab-ı kavseyni, gayet muhabbetdir bene.
7. Bir helavet vardı nârı, lehpesinden bulubdı can.
Yandırmaz nârı niranlar, sevdan himayetdir bene.
8. Vaslı likâin görmeğe, canımın temennasıdır.
Görüşünden hecrin sonra, azar kısmetdir bene.
9. Razıyam al ferş et canım, ayakların hâkına ser.
Hazz-ı azamdan sayılır, görüş suhbetdir bene.
10. **Derviş Avni** ister çâre, kapından ger çekmez elin.
Lütfundan her bir an hayırlar, büyük devletdir bene.

136. Sevenin Seveniyiz (d.2, s. 39)

1. Biz gürûh-ı firkâ-yı naciyanız,
Ehl-i Beyt sevenin seveniyiz.
Râh-ı Hakk'ın tâlibi kurbanıyız.
Ehl-i Beyt sevenin seveniyiz,
Mubğızların ezelden düşmanıyız.
2. Şah Muhammed Ali'yiz, Haydarı'yız,
Müctebanın yekser daim bendiyiz.
Hüseyn'e can feda verüp razıyız,
Ehl-i Beyt sevenin seveniyiz.
Mubğızların ezelden düşmanıyız.
3. Dinî tevhid lâ'sı yok illasız,
Ali ibnül'-Hüseyn hu illasız.
Muhammed Bakır'ın eyvallahsız,
Ehl-i Beyt sevenin seveniyiz.
Mubğızların ezelden düşmanıyız.

4. Hiçe saymaz Musa Kazım cefamız,
Belidendir Ali Rıza ağamız.
Taki Şahı Cevad gelip safamız,
Ehl-i Beyt sevenin seveniyiz.
Mubğızların ezelden düşmanıyız.

5. Ali Naki olupdu kısmetimiz,
Asker`inin neslidir sadâtımız.
Verriğ candan Mehdi`ye biatımız,
Ehl-i Beyt sevenin seveniyiz.
Mubğızların ezelden düşmanıyız.

6. On iki şaha açılıpdı falımız,
Gün Muhammed Murtazadır mâhımız.
**Derviş Avni`**ye ver Âdem Saki`miz,
Ehl-i Beyt sevenin seveniyiz.
Mubğızların ezelden düşmanıyız.

137. Vilâdet Fatıma (d.2, s. 40)

1. Taviz et, bismillah söyle, ism-i ekberdi Zehra.
Nesl-i âdemden haşre tek, hayr-ı ahyardı Zehra.

2. Alma resul vücudunda, cennetten endi sırra.
Sulbunda pür envâr olup hûrî-yi afhardır Zehra

3. Görüp cennetde menhûtin, Âdem`i dehşet alıp.
Başında taccır atası, gördü ezherdi Zehra.

4. Meryem`le Sara Asya, Hatice`ye geldi dâye.
Rıdvandan su harir kumat, ümm-i athardı Zehra.

5. Muhammed`le Murtaza`ya, levla Fatıma halkı.
Vücudamâ haleknakum, illet ikrardı Zehra.

6. Sırrı müstevda hazini, cami-i külli'l-u lum.
Bahr-ı zahir yemudduhu, ilme esvardı Zehra.

7. Meryem`in olmadı küfi, atasız oldu İsa.
Serâser dehrinde hanıdır, küf-i kerrardı Zehra.

8. Merece'n-nureyn birliğin, Fatma geldi sebab.
Nübüvveti vilâyete, cem -i ebhurdi Zehra.

9. Kur'an`da adı Kevser`di, bahş olup Murtaza`ya.
On bir imamın anası, dürr-i mihverdi Zehra.

10. Kudret eliyle toyunda, belenirdi beşiği.
Değirmeni dolanırdı, muciz-i izhardı Zehra.

11. Gökler yerler ay yıldızlar, bezendi arş-ı kürsi.
Yere kadem koyan hatun, menb-i envârdı Zehra.

12. Her ne helekde kalarsan, sıdk ile Zehra çağır.
Tarfatülayn hazır durar, derde tımarı Zehra.

13. Özün yorma **Derviş Avni**, vasfına hiç yoktu hadd.
Atasının anasıdır, sırr-ı esrardı Zehra.

138. Biler Gönlüm (d.2, s. 41)

1. Öğrenipdi canlı dilim, her bir sözden biler gönlüm.
Arı gibi gül arzular, bal şekeri diler gönlüm.

2. Nazenin dilber elinden, ağı içer nuş tâlim.
Bin cefalar etse canan, cefasını hoş görer gönlüm.

3. Bilen sayar sabır taşı, yanıp gönlüm dönüp küle.
Dilberin karşı veçhinde, karar dutmaz titrer gönlüm.

4. Açılmaz kalbim gülmeğe, nâr-ı hicrinden bu yana.
Tutunum çekildi göge, her buluta girer gönlüm.

5. Gelmez evsafa nigârım, dilim karşında söz bulmaz.
Görende yârin cemalin, serap olu biter gönlüm.

6. Gâh ders verer üstad olup gâh firaşda hasta olup.
Gâh gül gibi açar, çiçek güllerden bal toplar gönlüm.

7. Dergâhlara sürer özün, kul-i kemterdi şahlara.
Makamlara iner secde-gâh, pervazdan uçar gönlüm.

8. Garib gelip garib gider hiç derdine yohdu tabîb
Bir dilberi candan sevip başını top verer gönlüm

9. Gâh kurşanı nefret eder gâh sâf olu tutar karar
Derviş Avni aşk makalın yeri gelse diyer gönlüm

139. Yâ Ali (d.2, s. 42)

1. İlk günden mucizatın belli oldu âleme.
Üç gün üç gece beyitte oldun mihman yâ Ali.
2. Resuli tazim eylerdin vakti anan karnında,
Durardı anan ayaka kuvvet veren yâ Ali.
3. Nefsin sattın hak uğrunda resulin firaşında,
Şânın üskek eyledi Hakı sübhan yâ Ali.
4. Safvetullahi âdemsin, Nuh'un heybeti sende,
Nefsin Muhammed nefsiyle birliğ olan yâ Ali.
5. Bu dünyayı üç talakla, boş kâğıdın yolladın,
Seni hiç kahr etmedi gadr-i zaman yâ Ali.
6. Sukl-i Allahu Ekber'sin, gökten yere muttasıl,
Kur'an'a natık oldun, yoktu güman yâ Ali.
7. Vermedin hiç itibar ne altun ne gümüş,
Altun gümüş şimdi, rağmen olup gölgen yâ Ali.
8. Menzilet-i Harun Musa'ya, resul oldun vasi,
Bâb-ı ilmin kapısı sen, sen açan yâ Ali.
9. Hel etâ ala'd-dehri, Fatma hem ki oğluna,
Üç gün alığ medhinde, sen sen insan yâ Ali.
10. Sensen namaz, sen sen zekat, hem haccü'l-ekberdi özün,
Müminlerin safhasına oldun ünvan yâ Ali.
11. Evvelden kıyamete tek darbetin efdal oldu,
Adına sırr-ı mübin geldi beyan yâ Ali.
12. Durdun miracın yolunda, kestin resul kabağın,
Aslan sıfatı öğün reddi nişan yâ Ali.
13. Evlad-ı zinâkarlar, sene düşmanlığ tutar,
Muhiblerin dertlerine, adın derman yâ Ali.
14. Amir bin Vüd Âmir oldu o gün şirk-i kül,
Sen oldun bâriz, heman küll-i iman yâ Ali.

15. Mustafa şakku'l-kamerdi, sende âyetin reddi şems,
Farzını kıldın edâ, muciz burhan yâ Ali.

16. Zülfikar neyler fetâsız, dest-i haydar olmasa,
Peygambere düşmanlardan verdin aman yâ Ali.

17. Beş meş tavuğ resulden, bes kısmet oldu sene,
Kapını üç çaldın, içre girip yiyen yâ Ali.

18. Süretü'l-beraati, üç tek gitdi boş döndü,
Tazim ile tebliğ ettin, suret-i Kur'an yâ Ali.

19. Akıl kaldırmaz esrarın, seni hak resul tanır,
Doksan dokuz ism-i hüсна, ism-i rahman yâ Ali.

20. Hiç kimse sennen başka, demedi iseluni,
Belağatin bahrinde oldun umman yâ Ali.

21. Yedullah sen, vechullah sen, muzhir-i her acayib,
Hak seninle gölge gibi ider devran yâ Ali.

22. Bütün mahlûk sebeser, hamusını sevseydi,
Halk etmezdi teaala nâr-ı nirân yâ Ali.

23. Bin kez ölsem razıyam, ölüne gösgüsün,
Safhamız senin elinde, bahıp çizen yâ Ali.

24. Ölüm korkudan yanbayan olardı kinar senden,
Özün ayağınla gittin, oldun kurban yâ Ali.

25. Kim seni ölü sayarsa, onda asla iman yok,
Her yerdesen hazır olan, her an devran yâ Ali.

26. **Derviş Avni** aklı zâil, kâse ummana neyler,
Mucizâtın çok insanlar sayar küfran yâ Ali.

140. Lâ İlâhe Illallah (d.2, s. 43)

1. Zâkirlerin zikridir,
Lâ ilâhe illallah,
Muhammedün resûlullah.
Müminlerin fikridir,
Lâ ilâhe illallah,

Muhammedün resûlullah,
Aliyyün veliyyullah.

2. İlk şartıdır İslâmın,
Halifidir Kur'an'ın,
Aslı farı imanın,
Lâ ilâhe illallah,
Muhammedün resûlullah,
Aliyyün veliyyullah.

3. Gam mihnetinde çağ,ı,
Gizli ağla çok bağır,
Mizânı çeker ağır,
Lâ ilâhe illallah,
Muhammedün resûlullah,
Aliyyün veliyyullah.

4. Namaz oruç farzında,
Rûkû sücud beyninde,
Muhlisin kalb evinde,
Lâ ilâhe illallah,
Muhammedün resûlullah,
Aliyyün veliyyullah.

5. Zikr et akıt yaşın,
Kapıdır her heyr işin,
Nurudur ay güneşin,
Lâ ilâhe illallah,
Muhammedün resûlullah,
Aliyyün veliyyullah.

6. Âşıkların gönlünde,
Bülbüllerin gülünde,
Teşbih çeken dilinde,
Lâ ilâhe illallah,
Muhammedün resûlullah,
Aliyyün veliyyullah.

7. Hayri'd- dünya âhiret,
Kalbe veri hoş ziynet,
Olu odan himâyet,
Lâ ilâhe illallah,
Muhammedün resûlullah,
Aliyyün veliyyullah.

8. Dili kalbi saf eyler,
Hak zikr ehlin af eyler,
Kalb için tavaf eyler,
Lâ ilâhe illallah,
Muhammedün resûlullah,
Aliyyün veliyyullah.

9. Zikr edenler seveni,
Kalbten siler her kini,
Gök erdi kalbde dinî,
Lâ ilâhe illallah,
Muhammedün resûlullah,
Aliyyün veliyyullah.

10. Zikr fikri yağ eyler,
Baş bedeni sağ eyler,
Yarın üzün ağ eyler,
Lâ ilâhe illallah,
Muhammedün resûlullah.
Aliyyün veliyyullah.

11. Bu zikrin vardı barı,
Haşırde çohtu karı,
Hakın gizli esrarı,
Lâ ilâhe illallah,
Muhammedün resûlullah.
Aliyyün veliyyullah.

12. **Derviş Avni** bir kuldı,
Bu sözde ikrar oldu,
Dünya â lem nur doldı,
Lâ ilâhe illallah,
Muhammedün resûlullah.
Aliyyün veliyyullah.

141. Gel Ağa Can (d.2, s. 44)

1. Harda konup kervanın seni göreyin.
Baharın nur veçhine selam vereyin,
Bizler arı, sen gül ol devrin sarayın.
Temennamız zuhur et, bize saadet,
Göreyin cemâl-i nurun, çekecek salavat.

2. Ömür bitti, biz seni kimden sorayın,
Adaletin gel ağa, yandır çırağını.
Sana ikrar, ahd ile peyman vereyin,
Gel bizi öz nehcine eyle hidayet.
Göreyin cemâl-i nurun, çekecek salavat,

3. Gel topla hak Asker`in, arkan durağını.
Hüseyin`in kanın, Yezit`ten senle alayın,
Hasret dolup yürekler senden doyayın.
Gel yeryüzünü çevriden eyle adalet,
Göreyin cemâl-i nurun, çekecek salavat.

4. Gel keyiflendir Ali'nin Resul Taha`nı,
Görüp şad olsun mazlum, enen İsa`nı.
Ne beklisen, fesada gider dünyanı,
Gönüller sana bağlı, en son imâmet.
Göreyin cemâl-i nurun, çekecek salavat.

5. Gel gül serin yoluna, şahlar sultanı.
Sensen sahib, sen imam devri zamanı,
Yâ sarâtü'l-Hüseyin'den doldur dünyanı.
Gel aç kenz-i i lmini, göster belağat,
Göreyin cemâl-i nurun, çekecek salavat.

6. Gel kara hallı yana, Cennet Rızvan`ı,
Gel yakını sabit et, kaldır gümanı.
Sen müminler safhası, sensen ünvanı,
Canlar kurbandı sana, bes ol selamet.
Göreyin cemâl-i nurun, çekecek salavat.

7. Gel harabe dünyamız imaret eyle,
Şarkı garbı İslam`a gel, davet eyle.
Gel cihanı çevriden emanet eyle,
Derviş Avni ümidi, gel âhir hüccet,
Göreyin cemâl-i nurun, çekecek salavat.

142. Tövbe Eyle Gel Namaza (d.2, s.45)

1. Dinsiz gitme ahirete,
Tövbe eyle gel namaza.
Yolun düşer çok zahmete,
Tövbe eyle gel namaza.

2. Amudıdır namaz dinîn,

Gel Kur'an'a eyle yakın.
Namazsızlar dişler elin,
Tövbe eyle gel namaza.

3. Bu gül ömrün etme hasar,
Günde var zahmet sefer.
Ölsen, sana kimler yarar?
Tövbe eyle gel namaza.

4. Allah resulü hilaf etmez,
Namazsız Allah sevmez.
İmdadına kimse yetmez,
Tövbe eyle gel namaza.

5. Cehennemde vadi saklar,
Namazsızlar orda yanar.
Derdine kim derman tapar?
Tövbe eyle gel namaza.

6. Her günahın abdest pekler,
Namaz seni düze tekler.
Binamazı şeytan çeker,
Tövbe eyle gel namaza.

7. Deme, "Gencim, var vaktim çok,"
Ölümün hiç amanı yok.
Gel Sırat'ı bir düşün, kork,
Tövbe eyle gel namaza.

8. Cenneti değişme narı,
Gel isyandan kal kenara.
Haşre getme üzün kara,
Tövbe eyle gel namaza.

9. Yarın olu sorup sual,
Nutm-ı dilin tutulur lal.
Namaz seni eder hoş hal,
Tövbe eyle gel namaza.

10. **Derviş Avni** nasihat yaz,
Kabri işle eder namaz.
Bu dünyanın sonu çok az,
Tövbe eyle gel namaza.

143. Rüzgârlar Selamım Şaha Yetirin (d.2, s. 46)

1. Ben yola talibem, gedirem şaha,
Selamım rüzgârlar, şaha yetirin.
Bu gamgin gönlüme olsun bir çara,
Selamım rüzgârlar, şaha yetirin.

2. Bir haneden merdi sevmişem candan,
Gönül bir dem sevgin koymurı yandan.
Gelsin etsin azad beni zindandan,
Selamım rüzgârlar, şaha yetirin.

3. Benden bir deste gül, rüzgârlar apar,
Nâr-ı firak bende gün be gün artar.
Kalbim sözler yarâ gizli olup esrar,
Selamım rüzgârlar, şaha yetirin.

4. Başımı top edip aşka salmışam,
Efkarım bozulup hayran kalmışam.
Ezel yardan ahd-i peyman almışam,
Selamım rüzgârlar, şaha yetirin.

5. İsterim dağ daşa başımı alım,
Düz gelmir örtülen talihsiz falım.
Şahsız barbad olup bu miskin halım,
Selamım rüzgârlar, şaha yetirin.

6. Gizli gizli yaşım damlar yanağa,
El çekip silerim ahan sol sağa.
Kalbim gam gussaydan düşüp ortağa,
Selamım rüzgârlar, şaha yetirin.

7. Bülbülem ne çare, dilsizem dilsiz,
İşim fîgan olup kalmışam gülsüz.
Gönlüm viran olup yanıram közsüz,
Selamım rüzgârlar, şaha yetirin.

8. Ben okuyup sen yaz, rüzgâr arzımı,
Yardan başka kimse çekmez nazımı.
Kalpte gizli olan yazdım sözümü,
Selamım rüzgârlar, şaha yetirin.

9. Gönlüm tenge düşüp damlar içim kan,
Beni aşka salıp bir güzel canan.

Derviş Avni diler gel per-i piran,
Selamım rüzgârlar, şaha yetirin.

144. Ali Vurulan Gece (d.2, s.47)

1. Kara çekildi göge,
Ali vurulan gece.
Peygamber ağladı kan,
Zehra dayandı nece?

2. Cebrâil etdi nidâ,
Ali verdi can fidâ.
Ağladı imam Hasan,
Zehra dayandı nece?

3. Asman geldi nidâya,
Haber gitti Zehra'ya.
Vuruldu şâh-ı cihan,
Zehra dayandı nece?

4. Mihrabı döndü kana,
Aza düştü cihana.
Titredi yerler asman,
Zehra dayandı nece?

5. Bozulup Ali hâli,
Kan boyanıb sakalı.
Zeynep eder ah figan,
Zehra dayandı nece?

6. Zulm etdi ibn-i mülcim,
Abbas ağlar dem be dem.
Hüseyin söyler baba can,
Zehra dayandı nece?

7. Yıhtılar şâh imamı,
Yas ettiler bayramı.
Zeynep`i ağlar nalan,
Zehra dayandı nece?

8. Şom oldu Kûfe şehri,
Düştü dinîn rehberi.
Ey resul, yatma oyan,
Zehra dayandı nece?

9. Muhibler kalbi kandı,
Zehra bakı da yandı.
Derviş Avni can kurban,
Zehra dayandı nece?

145. Ya Rabb Beni Affetginen (d.2, s. 48)

1. Saçlarıma düştü beyaz,
Ya Rabb, beni af etginen.
Günahım çok, sevabım az,
Ya Rabb, beni af etginen.

2. Gurur etti beni zillet,
Düşünmedim hiç âhireti.
Şimdi korkum Köprü Sırat,
Ya Rabb, beni af etginen.

3. Ulu Şah, sen benem naçar,
Senden başka yohumdı yar.
Dilim söyler, gözüm ağlar,
Ya Rabb, beni af etginen.

4. Ömrüm koydum hepsini boşa,
Gevherimi vurdum daşa.
Bu can dayanmaz ataşa,
Ya Rabb, beni af etginen.

5. Ateşte et, sümüğlerim,
Dayanmaz bu nazık derim.
Rahmetli perverdigarım,
Ya Rabb, beni af etginen.

6. Kavmazsan kapıdan kulu,
Sensen rahman, sensen ulu.
Defterlerim günah dolu,
Ya Rabb, beni af etginen.

7. Yalnız geldim, yalnız dönerim,
Tabut içinde çiğne minnemi.
Bir kefenden kabre ennem,
Ya Rabb, beni af etginen.

8. Yarattın cismimi acib,

Dertlerime sen ol tabib.
Hâl kuvvetim hepsi gidip,
Ya Rabb, beni af etginen.

9. Rahmet kapısını aç üzüm,
Duman çöktü ki gözüme.
Ya Rabb, rahmet et bu sözüme,
Ya Rabb, beni af etginen.

10. İsyan yolunu tutup gittim,
Nimete az şükür ettim.
Bahr-i dalalda ittim,
Ya Rabb, beni af etginen.

11. Fikir gitti, kalmadı yâd,
Sensen rahim, sensen cevâd.
Derviş Avni eder feryad,
Ya Rabb, beni af etginen.

146. Biz de Gideriz (d.2, s.49)

1. Dünyada yaşayan karvanı yüklü,
Kalana ibret, biz de gideriz.
Felek, ölüm sırrını koydu kilitli,
Bilene ibret, biz de gideriz.

2. Kimini sarayın düzdü çiçekten,
Kimini bezetdi şallı ipekten.
Kiminin üstün örttü taşlı direkten,
Görene ibret, biz de gideriz.

3. Kimini aldatıp verdi gururu,
Kimini kibirle yoldan itirdi.
Kiminin köşkünde kahar oturur,
Ölene ibret, biz de gideriz.

4. Kimin gelin eder altın kafese,
Kimin hasret koyar bir tek nefese.
Kimin evin yıhar çektiği yasa,
Düşene ibret, biz de gideriz.

5. Kimden dil ağzın nutkını keser,
Kimin ölüm tuzu yüzüne eser.
Sümügle etinden hiç kalmaz eser,

Yatana ibret, biz de gideriz.

6. Azrail gafletten durur başında,
Sual sormaz ömrün nece yaşında.
Yazarlar adını mezar taşında,
Bahane ibret, biz de gideriz.

7. Bu cihâfın safası yoktu,
İbret bizlere göçeni çoktu.
Felek her canlıya okunu soğuttu,
Gelene ibret, biz de gideriz.

8. Bunca malı mülkten bir kefen kismet,
Günahı çok olan, işi çok zahmet.
Derviş Avni diler Hak'tan çok rahmet,
Gülene ibret, biz de gideriz.

147. Zeynep`iydi (d.2, s.50)

1. Gamlar mihnetler yuvası,
Zeynep`iydi, Zeynep`iydi.
Kana batan Kerbela`sı,
Zeynep`iydi, Zeynep`iydi.

2. Yedi kardaştan el üzmüş,
Gömleğleri başsız görmüş.
Kerbela`dan yalnız dönmüş,
Zeynep`iydi, Zeynep`iydi.

3. Çektiği gam dağlar çekmez,
Bacı kardaşı terk etmez.
Kardaş dağları yanar, bitmez,
Zeynep`iydi, Zeynep`iydi.

4. Din lekesini kanla sildi,
Din yenilmeden düz dirildi.
Yezid`in küfrünü bildirdi,
Zeynep`iydi, Zeynep`iydi.

5. Yollar düşman deste deste,
Zeynel Aba düşmüş heste.
Ahbapları kumlar üstte,
Zeynep`iydi, Zeynep`iydi.

6. Gördü Asgar kundağın kan,
Susuz şehid oğlu kurban.
Musibeti bitmez beyan,
Zeynep`iydi, Zeynep`iydi.

7. Fırat üstünde kardaş koyan,
Abbas gibi bir şirin can.
Ne zulümler etti Kufiyân,
Zeynep`iydi, Zeynep`iydi.

8. Kanlı gördü Hüseyin başını,
Abbas yoktu silsin yaşını.
Sabrı geçti sabır taşını,
Zeynep`iydi, Zeynep`iydi.

9. Ey şiiyan, bu ne gamdır?
Ne ağlasağ hele kemdir?
Derviş Avni gözü nemdir,
Zeynep`iydi, Zeynep`iydi.

148. Sofra Duası (d.2, s.51)

1. Şükür Hak`ka verip nimet,
Yiyip içelim, şükür olsun.
Sofra demi hoş muhabbet,
Al geçelim, şükür olsun.

2. Ol baştan bismillahdır,
Gün Muhammed Ali mâhdır.
On dört masumlar penâhdır,
Gül saçalım, şükür olsun.

3. Bu Ali`nin sofrasıdır,
Yiyenlerin devasıdır.
Erenlerin lukmasıdır,
Hamd edelim, şükür olsun.

4. Angud âbı kırhlar içti,
Merdaneler serden geçti.
Hak sofrası yollar açtı,
Gel gidelim, şükür olsun.

5. Muhabbet dir bu dem bize,
Şükür olsun, çohla aza.

Soframızda her niyaza,
Aşk görelim, şükür olsun.

6. Nimet devamlı şükürle,
Kalp dirili Hakk zikirle.
Edeb erkân bildiğ pirle,
Çok diyelim, şükür olsun.

7. Sofranın sonu hamu sena,
Derviş Avni Ehlu'llah vardı imana,
El açalım, şükür olsun.

149. İki Üzlü İnsan (d.2, s. 52)

1. Ki üzlü insanlar sayılı çirkin,
Hakın gazabından kork, haberdar ol.
Elini dilini eyleme keskin,
Gönlünle dilinle Hak`ka dildar ol.

2. Yolundan hiç azma, düşesin ırak,
Allah'ın emrinden hiç çıkma kırağ.
Tüm canları bir gün örtecek toprak,
Malında mülkünde vergi hayırdar ol.

3. Allah'ın yanında insan hürmetli,
Gönlünü dilini et baldan tatlı.
Edeple erkânla ol hoş sıfatlı,
Ağzında diline sakın serdar ol.

4. Hiç bozma gönlünü şadr-ı zamandan,
Bekleme hoşluğu yaman insandan.
Vatanı sevmeğe geli imandan,
Çalış, vatanında güçlü erdar ol.

5. Varlıysan düşgünü döndürme boşa,
Elinle öz canın yakma ataşa.
Nefsinin kıymetini bil, daima hür yaşa,
Ahrar bayrağına dur a lemdar.

6. Ona sırrın deme, sırrı yok sende,
Cahilin hatası daima her anda.
Her insan Hak`ka kul olur mu bende?
Aç ilmin kapısını, kulu Haydar ol.

7. Çalışkan igidler çeker cefalar,
Hakk'ta makbul olur ehl-i vefalar.
Derviş Avni diler Hak'tan dualar,
Sailerde bezminde Hak'ka yalvar ol.

150. Ağam Hüseyin`i (d.2, s. 53)

1. Gözüme ok batıb öbürü kandı,
Sabr edip beklerim Ağam Hüseyin`i.
Ki kolsuz kalmışım, bu can kurbandı,
Sabr edip beklerim Ağam Hüseyin`i.

2. Bu çölde Hüseyin'e derdi ortağam,
Fırat'tan çıkmışım, kurru dudağam.
Sabr eyle, öldürme gelince ağam,
Sabr edip beklerim, Ağam Hüseyin`i.

3. Arzum kame yetmez, ağam olmasa,
Gelip başım dizi üstüne almasa.
Bu candan ruh çıkmaz, Hüseyin gelmese,
Sabr edip beklerim, Ağam Hüseyin`i.

4. Kollar kalem oldu, kaldım âlemsiz,
Fırat'ı tadmadım, düştüm kanatsız.
Gelip ecel başa çıkmaz, Hüseyin`siz,
Sabr edip beklerim, Ağam Hüseyin`i.

5. Kollarım kesilip, gözümü silim,
Yaşımda duran kim, göreyim, bilim.
Hüseyin ayağına bu canı kılım,
Sabr edip beklerim, Ağam Hüseyin`i.

6. Düşman arasında kaldım şikeste,
Yaralar çoğaldı, zahmi kafeste.
Hüseyin`i beklerim âhir nefeste,
Sabr edip beklerim, Ağam Hüseyin`i.

7. Çalma, sabr etginen, gelsin kardaşım,
Üregimde koyma dağı ateşim.
Rikâb-ı kademine kolsuz dolaştım,
Sabr edip beklerim, Ağam Hüseyin`i.

8. Gelsin, kucaklaşak sine sineye,
Ben kurban olmuşam şâh-ı menâye.

Kanım sebil, âhır bu Kerbela`ya,
Sabr edip beklerim, Ağam Hüseyin`i.

9. Zeynep`i buraktım, yaşı akarlı,
Koydum Sükeyne`ni kalbi korkalı.
Bu çölde Hüseyin'im kaldı bir yârlı,
Sabr edip beklerim, Ağam Hüseyin`i.

10. Böyle bir şaribliğ olmuyub beyan,
Ehl-i beyt adına kaydetti zaman.
Derviş Avni yazdı masâib ahzan,
Sabr edip beklerim, Ağam Hüseyin`i.

151. On İki İmam Nefesi (d.2, s.54)

1. Muhammed'le Ali asılda birdir,
El çekelim gögke, diyim eyvallah.
Fatıma, Hasan'la Hüseyin'den nurdur,
El çekelim köşke, diyim eyvallah.

2. Zeynel-Aba oğlu Muhammed,
Yardımcımız Sadık Kazım'dan medet.
Aliyü'l-Rıza'dır Muhammed Cevad,
El çekelim köşke, diyim eyvallah.

3. Aliyü'l-Hadi'dir Hasan Aksar`i,
Canı candan sevdiği Mehdi serveri.
Derviş Avni verdi dosta ikrarı,
El çekelim köşke, diyim eyvallah.

152. Şialarım (d.2, s. 54)

1. Şialarım, yâdla beni su içendey.
Yâdla beni bir garibi sen görendey.

2. Şialarım, ağlar ağlar, sineye vur,
Her Muharrem ben garibim, azamı kur.
Mubğızımız kıyamette, haşr ola kör.
Hoş hal oldum, âlemlerim kavziyanday.

3. Şialarım, hiç sağalmaz yaralarım,
Unutmayın Muharrem'de karalarım.
Allah razı olsun sizden, kömeglerim.
Başı üstte, hazır oldum ben ölende.

4. Şialarım, su ver bana gözyaşımından.
Yaralandı allım, Taf' da kin taşından.
Ol yardımcım, neler geçse can başından,
Razı oldum azalarım başaranda.

5. Su yanında susuz düştüm, yok bir yandan.
Kılıç okla, etrafımı düşman alan.
Çok çağırdım nusretime, yok bir gelen,
Ahıt yaşım, her adımı zikr edende.

6. Kumlar üstte, canı Hak'ka ben vermişim,
Bu can ile bin cefalar çok görmüşüm.
Hel min nâsır muin olan, buyurmuşum,
Mazlum söyle, kabrim üstte her gelende.

7. Şialarım, düşman benim devrim aldı,
Kerbela'da at üstünden kuma saldı.
Nize üstte kesik başım çok ucaldı,
Çek hasretim, mihnetimi düşünende.

8. Her kim beni necat düyün gelse dâhil,
Zuvvarıma ben haşırde oldum kefil.
Gözyaşımı, Hak rızası ile sebil,
Yâdla Asgar'ım, yetime el çekende.

9. Beni seven, hak yoluna doğru düşer,
Hakın emrini can-ı dilden düzgün işler.
Derviş Avni bu azada gözün yaşlar,
Hoş hal oldum âlemlerim konduranda.

153. Muharrem Ayı (d.2, s. 55)

1. Bu ay Muharrem ayı, nâle-i figan gelir,
Gözyaşın ile sebil, musibet ahzan gelir.

2. Bu ayda arş üstünde bir kanlı göyneg eser,
Kurur melekler aza, ah ile figan çeker.
O azada Mustafa ağlar, gözyaşı döker,
Aza sahibi Haydar, o şeh-ı merdan gelir.

3. Kara çeker semavât, Hüseyin azasını bağlar,
Ağlar ins-i cin, melek Zeynep, üregın dağlar.
Resulullah yanık, mazlum diyer, çok ağlar,
Gözyaşı giryan döken, ol şah-ı devran gelir.

4. Bu ayda yer semavât, bülend olur, ah figan,
Kerbela yeri titrer, arşa dolaşır duman.
Hüseyin mevlaya aza tutar isni, melek can,
Eli kaburgasında Zehra Hanım`nan gelir.

5. Geldi Muharrem ayı, gam ile kalbden üzü, l,
Hüseyin sepen kan, göğdeki vakit olur kızıl.
Bu ayda Kerbela`ya, nebiler eder nüzul,
Gözyaşı ile vasi, sahib-i zaman gelir.

6. Bu ayda lânet verir, şia Âl-i Süfyana,
Kıyıldılar o sahrada, suçsuz Şâh-ı Atşan`a.
Yâ Sâhib-i Zaman, gel, gel, mubgız düşsün pişmana,
Kerbela azasına mesh-i mihman gelir.

7. Bu ayda Hüseyin kalbin ohla ettiler nişan,
Ehl-i beyitin ahvalin, leşker etti perişan.
Şia, Yezid etbâin özüne sayar düşman,
Zeynep-i Kübra, gama batal-i ahzan gelir.

8. Melekler fevç fevç, eder Hüseyin`i tavaf,
Ya Rabb, Hüseyin zuvvarını, her günahdan eyle âf.
Derviş Avni kalbini rahmetle, kılğınan saf,
Bu mevla azasına, Cebril-i Emin gelir.

154. Ali Ekber (d.2, s. 56)

1. Gel bacı, Al Ekber`im, doğranıp baştan başa.
Mihneti oğlu dağ, salıp beni ataşa.

2. Bacı, haber verginen, Ekber`in leylasına;
Hazırlansın azaya, dursun Ekber yasına.
Okşasın gözyaş ile ana öz balasına;
Din yolunda Ekber`im, düştü kanlı savaşa.

3. Ekberim`in canında, kılıç yarası çoğtu,
Başdan ayağa gibi, cisminde sağ yer yoktu.
Cevanımın köşkünde, dolup zirehi oktu,
Bu çölde yoktu ben tek, bu mihnete karışa.

4. Biat etmeğ Yezid'e, istiller ehl-i Kufiyân;
Bu çölü teng dutublar, bizlere yoktu aman.
Bedri Hüneyin hayfin, almağa budur ferman;

Beni hasret koydular, Abbas`ı gibi kardaşa.

5. Kesipler suyolların, bu belalı çölünde;
Balalarım susuzdu, gözleri suyolunda.
Kim getirsin içim su, takat yoktu belimde;
Leşkerde hiç rahim yok, gözümden ahan yaşa.

6. Ekber`in anasına, ver teselli et aram;
Bacı, düşman görmesin, rücu-ı ile hiyâm.
Yezid hükmü koymadı, Ekber oğlumdan duyam;
Garibem, bu sahrada, kim halıma ulaş?

7. Ceddım itrın vererdi, öperdim hem kollarım;
Ekber`i bugün gibi, öz yanımda sahlardım.
Ceddımın şebîhini, her günde kucaklardım;
Düşman vermedi mecal, meni düzdüler daşa.

8. Sağdan soldan vurdular, Sükeyne kardaşını;
Kılından ki böldüler, Ekber`in gül başını.
Derviş Avni Ekber`çin, tökünen gözyaşını;
Mihnetin âşıkâr eyle, düşen gamlı savaşa.

155. İmam Hasab Doğumu (d.2, s. 57)

1. Salat ile selam ışıklı aya,
Bugün doğum günü mütebaya.
Mübarek ey hanım, oğlun mübarek,
Mübarek Fatma, Hasan mübarek.

2. Bugün güller açar, artar ravnakı;
Hûriler bezeller, göğde afâkı.
İhane gelipti Taki el-Naki,
Mübarek olmağı bizden Taha`ya;

3. Toplanı şialar, el el çalar.
Bugün selamımız, mücteba alar;
Gönül gamların, bu doğum sağlar.
Göz aydını bizden, şâh-ı vilâye;

4. Firdevs-i Âla`nın, kapısı açılı.
Mü'min olan canlar, bir bir seçili;
Kevser`in suyundan, bâde içili.
Şefaât yalvarır Hanım Zehra`ya;

5. Ahmed-i Muhtar'ın reyhanesidi.

Fatma ananın cananesidi;

Ali Murteza'nın bahanesidi.

Bizden selam olsun, Âl-i kisâya;

6. On beş Ramazan'ı, şeref-yâb edüp.

Gamlar dağıldı güssalar gidip;

Allah öz adınnan adın şak edüp.

Çok, çok marklar Âl-i Aba`ya;

7. Ferahdı şiaya, doğum günleri.

Meddahiler bugün, söyler dilleri;

Gönül bağçasında, açar gülleri.

Kokusu dağılı, yerden semâya;

8. **Derviş Avni** sen de özüyü sağla.

Gönlün kapısını, münkire bağla;

Kabrin karanlığın, bir düşün, ağla.

Hasan El-Zeki`ye, belini daya.

156. Bizim Taze (d.2, s. 58)

1. Mert insana kolu açık,

Dili Türkman, bizim Taze;

Düşmana bel olmaz artış,

Bağı gülşan, bizim Taze.

2. Kalası var bazar üstte,

Kol kanatdı her bir dosta;

Gel Hünkâr`a olsan hasta,

Derde derman, bizim Taze.

3. Kerkük`edir daldan arha,

Leylan`ı alıp kırağa;

Beşir`den düşmez ırağa,

Dakuk`a can, bizim Taze.

4. Başı yeşil seyidleri,

Gözü korkmaz igidleri;

Uşag oğlan, koca karı,

Sever vatan, bizim Taze.

5. Âlemlerin var namazı,

Hepsi birdir, çoku azı;

Bereketli kışı yazı,
Hak'dan ihsan, bizim Taze.

6. Yeşil Künbet Hızır İlyas'ı,
Odur çocuklar şifası;
Zengin bekler, fakir kesi,
Yoksul soran, bizim Taze.

7. Bağvançılar suvarar bağ,
Camadanlı sakalı ağ;
Zeytun, incir, budağ budağ,
Gülü açan, bizim Taze.

8. Dağdan ahar suyu derin,
Çöl çimenden hava serin;
Hak bağışlar gam kederin,
Yeri aman, bizim Taze.

9. Pir babamız dağ bekçisi,
Var yurdumun dilekçesi;
Elin açmaz emekçisi,
Hiçbir zaman bizim Taze.

10. Orta koldan şalgam arhı,
Gün batışı, kırhlar bağı;
Lala açar can şah dağı,
Şeyh değirmen, bizim Taze.

11. Usu sizar kör deresi,
Var Abdülaziz Tepesi;
Gireller Hüseyin karası,
Diyer atşan, bizim Taze.

12. Dağ deresi bize altun,
Hiçbir yer vermezdi tadın;
Neşe eyler tüm hayatın,
Baldan şirin, bizim Taze.

13. Besledi çok kahramanlar,
Uğruca töktüler kanlar;
Geldi gitti çok zamanlar,
Güçde nişan, bizim Taze.

14. Başın eğmez, üskek gezer,

Her hayının başını ezer;
Her mihnete durar dözer,
Yıkar düşman, bizim Taze.

15. **Derviş Avni** sene kurban,
Sen Allah'tan bir armağan;
Adın gelse diyerik can,
Sen sen cinan, bizim Taze.

157. Yakışmaz Meydan (d.2, s. 59)

1. Efendi, ilminden ayrı duranlar,
Başı dik, özünü ayrı görenler.
Her at oynadana yakışmaz meydan,
Birlik durağında görünüş seyrân.
2. Sağ âşıkâ menzil, ırak görünmez;
Kör olan cahile, çırak görünmez.
Merd igide meydan, kırak görünmez;
Her at oynadana yakışmaz meydan,
Hanadan olmuyan sayılmaz sultan.
3. Her kitabı okuyan olmaz mahalçı,
Gül gezmeyen arı, olmazdı balcı;
Her yiğit can vermez bir kara halcı,
Her at oynadana yakışmaz meydan.
Canana yol bulmaz, nefis-i havaydan.
4. Tâlib hilimsizse, yetmez murada.
Bin yıl köz içinde kalsa körde,
Yarsıza derman yok, düşse arada.
Her at oynadana yakışmaz meydan,
Ehl-i hak olmuyan anlamaz Kur'an.
5. İnsaf olan canda bulunur ibret,
Münkire dalalet görünür ziynet.
Münafık nefsinde vardı pis hıslet,
Her at oynadana yakışmaz meydan.
Gazi olmuyana girilmez kalhan.
6. Kuvvete gitmesin, nesfin teng tutan.
Ölüm kamçısından yıkarlar attan,
Şeytan yolun tutan, düşer Sırat'tan.
Her at oynadana yakışmaz meydan.

Ok nişanı vurmaz, değilse pâydan.

7. İt deryada üzse, necis olmaz pek;
Her yerde kâmile vurulmaz elek.
Mecliste öler mert, aybin demek,
Her at oynadana yakışmaz meydan.
Ehl-i Hak gönlüne çekilmez duman.

8. Talip maşukuna olsa pervane,
Elden bir an salmaz, batsa al kana,
Derviş Avni bikas olup divane.
Her at oynadana yakışmaz meydan,
Bir sarayda konmaz küf ile iman.

158. Namazımdır Ali (d.2, s. 60)

1. Çağırمام her dem dilimde, hoş avazımdır Ali.
Hacı, savm humsi zekat, kıble namazımdır Ali.

2. Melamet etme, birader, bu derd-i ahvalıma;
Hasretim şâh cemaline, razı niyazımdır Ali.

3. Ben günahkâr bir bendeyim, şahdan rahmet dilerim;
İstediğim ki âlemde, tek murazımdır Ali.

4. Bin belada kalsa başım, her mihnete razıyım;
Her şiddet-i darda kalsam, kılavuzumdur Ali.

5. Bir canım var, kurban olsun, Ağam Haydar payına;
Sevdaya düştüm ezelden, şah-ı bâzımdır Ali.

6. Şerefledim ehli beytle, aslım, faslım olardır;
Açılan tâlim falımda, kısmet arzumdur Ali.

7. Bin şükür olsun Hüda`ya, nutkum Haydar olubdı;
Gözlerimin zıyasıdır, safha beyazımdır Ali.

8. El götürmem damandan, pare pare doğransam;
Derviş Avni'yem ben bugün, serfirazımdır Ali.

159. Ah Diye Diye (d.2, s. 61)

1. Gönül her dem koşar aşkın ardıca,
Ciğerim yarıldı, ah diye diye.
Ömrüm bağışladım, yarın uğruca,

Ciğerim yarıldı, ah diye diye.

2. İçerim, dağıldı, kalmadı çaram.
Kararım yok oldu, kesildi aram,
Yârımın yolunda ben intizarım;
Gönül duruldu, ah diye diye.

3. Selamsız, sebebsiz, baş aldı dilber,
Kalbimi yandırdı bu âşık sever;
Bu ayrılığ, Rabbim, ne zaman biter?
İçerim, kavruldu, ah diye diye.

4. Yârımın veçhidir, İncil-i Tevrat,
Âlame az gelip, böyle bir suret;
Lebinden görünüşü, sır-ı beraat,
Gül ömrüm savruldu, ah diye diye.

5. Feleğin yazısı birden bozulsun,
Hanesi virane başına olsun;
Bize de bu devran kâş bir gün gülsün,
Gül benzim saraldı, ah diye diye.

6. Bu canım uğrunda vermişem kurban,
Benim yârim şâhdır âlemde sultan;
Derviş Avni gamgin diyer elaman,
Sıhhattim yoruldu, ah diye diye.

160. Kerem-kân Allah`ım (d.2, s.62)

1. Günahım haddiden aşup çohaldı,
Kerem-kân Allah`ım, meded mürüvvet.
Gönlüm azdı yoldan, ağyara daldı,
Kerem-kân Allah`ım, meded mürüvvet.

2. Ben günahkâr kulam, sen ulu yüce;
Sennen bir şey geçmez, ne gündüz ne gece.
Muhammed aşkına, ol Bedrid-Düca,
Kerem-kân Allah`ım, meded mürüvvet.

3. Hâlımı hâl eyle, her şeye halal;
Sen daim bir şahsan, ben fâni zeval.
Kavuşdur Ali`ye, etginan visal,
Kerem-kân Allah`ım, meded mürüvvet.

4. Bağışla suçumu, Zehra-yı Kübra`ya;
Kıl âl-i Taha`nı, bene sermaya.
Ellerimi açtım, sene duaya,
Kerem-kânı, ya Hak, meded mürüvvet.

5. Hasan Hüseyin ile eylerim pervaz,
Ali bin Hüseyin`i benden razı yaz.
Muhammed Bakır`ı eylerim araz,
Kerem-kân Allah`ım, meded mürüvvet.

6. Ğama batıp gönlüm, içim sızlar kan;
Din yolunda Cafer-i Sadık`ı Sultan.
Kazım`ın Hak`kına af eyler Sübhan,
Kerem-kân Allah`ım, meded mürüvvet.

7. Horasan-ı Rıza`dan isterim penâh,
Muhammed-i Cevad`a, yolum doğru râh.
Harmanlar misali, varımdı günah,
Kerem-kân Allah`ım, meded mürüvvet.

8. Aliyü'l-Hâdi`nin erkânıdır nur,
Asker`in sevdası, kalblere sürür.
Şek yoktur Mehdi`miz edeceğ zuhur,
Kerem-kân Allah`ım, meded mürüvvet.

9. Derde olmuşam, yoku mdı çara,
Aşkından gönlümü koyma kinara.
Derviş Avni kalıp sene yalvara,
Kerem-kân Allah`ım, meded mürüvvet.

161. Ali Ali Mevlam (d.2, s.63)

1. Padişahım ona yakın imanım,
Ali mevlam, Ali Ali mevlam, Ali can.
Odur Mushaf, odur benim Kur'an,
Ali mevlam, Ali Ali mevlam, Ali can.

2. Resulullah, bes Aliye yâr dedi;
Lahmuhu lahmi, nefsim Ali var dedi.
Fatıma Kevser`den iki bar dedi,
Ali mevlam, Ali Ali mevlam, Ali can.

3. Her nebiye olaşdı ayrı runda,
Kırk gün Yunus`ı gezdirdi ummanda.

Nuh gemisini kurtar etdi tufanda,
Ali mevlam, Ali Ali mevlam, Ali can.

4. Ali hâtem üste ayak koyanda,
On iki hicabı gördü o anda.
Kurtar eder bizi haşri divanda,
Ali mevlam, Ali Ali mevlam, Ali can.

5. Altı bin altı yüz altmış hem altı,
Hakında mucizat Kur'an ayâtı.
Ali Hızra delil âb-ı hayatı,
Ali mevlam, Ali Ali mevlam, Ali can.

6. Bağladı liften deve sefid burmağın,
Nebiler bilmedi, lifin açmağın.
Deve şad oldu, Ali gözün görmeğın,
Ali mevlam, Ali Ali mevlam, Ali can.

7. Münafıklar Ali nedir bilemez,
Sırr-ı Murtaza'nı âkil anlamaz.
Ali aşkın her gönül kaldıramaz,
Ali mevlam, Ali Ali mevlam, Ali can.

8. **Derviş Avni** naçar kanatsız kaldı,
Gönülde meylini Ali'ye saldı.
Bir kabes nur şahım, verse halaldı,
Ali mevlam, Ali Ali mevlam, Ali can.

162. Ali Aşkında (d.2, s.65)

1. Ali'ye bahşetti hak Fatıma'nı,
Can verdi, kazandı Ali aşkında.
Cabir aşkdan oldu kâmik imanı,
Can verdi, kazandı Ali aşkında.

2. Ali'nin aşkında Selman pâk oldu;
Eba Zer sahrada yalğız tek oldu.
Ammar da sıffinde ruhi çak oldu,
Can verdi, kazandı Ali aşkında.

3. Fidâ Kanber, Mikdad, Mâlik-i Eşter;
Ali medhi vasfin eyledi zarar.
Dil kesik ağzınan, Meytem-i Temmar,
Can verdi, kazandı Ali aşkında.

4. Ali`ye Allah`ım dedi Nusayrî;
Balım Sultan, postı Murtaza mühri.
Havayı sevmedi, Ali`den gayri,
Can verdi, kazandı Ali aşkında.

5. Mecnun, Leylâ`sını koydu baş aldı;
Ferhad da Şirin`nen Ali`ye daldı.
Yemini aşkını Haydar`a saldı,
Can verdi, kazandı Ali aşkında.

6. Ali'ni sevenler kınayup bişdi;
Mansur`ı hak deyüp tek dara düşdi.
Aşk narı kalbinden dilde düşdi,
Can verdi, kazandı Ali aşkında.

7. Yunus Emre geldi, ağladı zarı;
Seyyid Nizam oğlu aldı ikrarı
Can verdi, kazandı Ali aşkında.

8. Pir Sultan neslidir, yurdu Yemen`i;
Niyazı diledi şâhdan dermanı.
Kızıl deli hakta buldu cananı,
Can verdi, kazandı Ali aşkında.

9. Çok Ali sevenin bağrın oyduklar;
Fuzulî şeydanı ğama koydular.
Seyyid Nesimi`nin derin soydular,
Can verdi, kazandı Ali aşkında.

10. **Derviş Avni** aşkı Murtaza`dır;
Canana muhabbet, ne sermayadır.
Genç Abdal Ali'ni gördü revadır,
Can verdi, kazandı Ali aşkında.

163. Gel Gel Fızza (d.2, s.66)

1. Kapu dalında kalmışam,
İmdadıma gel gel Fızza.
Gonca gül gibi solmuşam,
Harayıma gel gel Fızza.

2. Kapuya ayakdan vurdu,
Zalım eve zordan girdi;

Bülbülüm elimden uçdu,
Harayıma gel gel Fızza.

3. Sümük kırığı kanım ahır,
Hasan Hüseyin`imi çağır;
Zulüm üstümüze yağır,
Harayıma gel gel Fızza.

4. Eli bağlı Murtaza`nı,
Suçsuz çektiğ her cefanı;
Kapu yıhdı men Zehra`nı,
Harayıma gel gel Fızza.

5. Sümük acır bağrım ateş,
Can verince tökerem yaş;
Ali yokuydu diyüm olaş,
Harayıma gel gel Fızza.

6. Cunbut`um dönmedi güle,
Muhsin`im gelmedi ele;
Üzüme vurdular zille
Harayıma gel gel Fızza.

7. Mahşerde verrem ifade,
Canda sümük etti sada;
Yok Ali gelsin imdada,
Harayıma gel gel Fızza.

8. Muhsin`im dil açmağını,
Ayak dutup kaçmağını;
Gördüm canın vermeğini,
Harayıma gel gel Fızza.

9. Baş açık kıllam duanı,
Ederim alt üst cihanı;
Yasalallar Murtaza`nı,
Harayıma gel gel Fızza.

10. **Derviş Avni** bu gamnâme,
Baş sağlığı olsun imama;
Ömrüm yetirdi imama,
Harayıma gel gel Fızza.

1. Bu dünyadan bir gün kalsa, devlet-i haydar olur;
Yer üzü cevriden sonra, şirati haydar olur.

2. Allah`ın vaadi sâdıkdır, zuhur tahkik olacağı;
Yedü'llah oğlu Zülfıkar, satveti haydar olur.

3. Dinîn gubârı lekesin, münkız geli pâk eyler;
Görsedi âşikâr keramet, rifati haydar olur.

4. Bâtıllara varsa cevle, hak ehli kurar devle;
Kurt koyuna saldırmaz, vahdeti haydar olur.

5. Kanaat kalmıyıp âlem, düşüb nefret bir bire;
Bunca karanlık günlerden, mişkâtı Haydar olur.

6. Yer üzün kana çektiler, şeytan ipin tutanlar;
Ümeyye nesline bir gün, savleti haydar olur.

7. Yerden çıkar türlü nimet, gökden yağar berkât;
Fakir kalmaz yer üzünde, nimeti haydar olur.

8. Beytü'l-Makdis ravzasından, İsa neşr eder dinî;
Kilise döner mescid, milleti haydar olur.

9. Dünyada ölmezden evvel, şükür görseğ cemalin;
Temennamız budur ezel, suhbeti Haydar olur.

10. **Derviş Avni** âlem beklir, aman istiyor kullar;
Adalet tutar cihani, daveti Haydar olur.

165. Yârsız Kalı (d.2, s.68)

1. Ey hüdaya, her kimin senden başka yâri varsa;
Aklı yok, insafı yok, o bi edeb yârsız kalı.

2. Kimsenin huzurundan çekse, nefsin ayrı dursa;
Yalğız âlem içinde, dertli gider çarsız kalı.

3. Her kim iddia aşkı eylerse, sensiz Ya Rabb;
Davası aşk değil anın, lafı boşdur narsız kalı.

4. Yaşır feyz-i rahmetinden, ervâh-ı cin, ins-ü melek;
Aşkına mâil olmuyan, alıp satda karsız kalı.

5. Aşkî nurdan bir zerre, ger kısmet olsa bene;
Secde-i şükran eder, gönlüm uçar şarsız kalı.

6. Gazabdan ol rahmetin, âdeme sebkât etdi.
Sene iman getirmiyen, hâli kalb varsız kalı;

7. Gözliğinden belli, büyük padişah sensen.
Seni halvetde bulmuyan, kalbi kör darsız kalı;

8. Âşıkların külli varı, hikmetinden gel olur.
Derviş Avni, senden özge, gülsüz baharsız kalı.

166. Sordum Erenler (d.2, s. 69)

1. Resul-i Ekrem`den aldım haberi,
İmanın aslını sordum erenler.
Evvelde âhire olan rehberi,
Cananın aslını sordum erenler.

2. Toprağı çamırcan Âdem fuhharda,
Kırklar üzüm suyun içip duyarda;
Muhammed diyerken Ali yazarda,
Kur'an`ın aslını sordum erenler.

3. Mervani Yezidler hübsi şecerden,
Dalları kararsız, meyvesi nardan;
Beş tabutda yatan tağut eşrardan,
Yananın aslını sordum erenler.

4. Âdemle Havva`nın kebinin düzen,
Sekiz cennet gülün biçerip gezen;
Dünyanın sonunda şeytanı kesen,
Meydanın aslını sordum erenler.

5. Davud`ın Zebur`ı, Tevrat Musa`nın,
Suhuf İbrahim`in, İncil İsa`nın;
Dört kitabda geldi adı gulamın,
İliyanın aslını sordum erenler.

6. Şahımın evine endi çok âyat,
Cehalet köprüsün yıhdı nübüvvet;
Mümin insanlarçın kurulu devlet,
Beyan`ın aslını sordum erenler.

7. Kimde birleşmişdi güneş ile ay,
Birliĝ enverinde var on iki saray;
Hak hısnına şartla girmek çok kolay,
Amanın aslını sordum erenler.

8. Müvâli olan can Kevser`den içer,
Dört kapıdan kırk makama yol geçer;
Kim durar haşirde muhibbin seçer,
Devranın aslını sordum erenler.

9. On ki şema yanar arşın sâkında,
On kinin dili bir Hakın katında;
Diyeller sak veren er sıfatında,
Cevanın aslını sordum erenler.

10. On dört masum penah yevmü'l-hisabım,
Ali`ni severem budur cevabım;
Derviş Avni diyer oku kitabım,
Çızanın aslını sordum erenler.

167. Hüda`nın Rahmeti (d.2, s.70)

1. Ey günahkâr, tövbe eyle, Allah`ın rahmeti var.
Gece gündüz kapısı açığ, âf eder kudreti var.

2. Yes etme hiç rahmetinden, kulların artıĝ sever;
Hiç zaman bağlanmaz kapısı, kuluna nimeti var.

3. Şirin, turş, acı, keskin, türlü nimet yaratmış;
Saya gelmez teamlanın, ganidir serveti var.

4. Halvet yerde ahıt yaşın, rahmet deryası coşar;
Döner günahlar hasenat, kerimdi izzeti var.

5. Tövbe edeni af eyler, günahı harman olsa;
Müstecab eder dualar, gel abdim daveti var.

6. Zalımdan intikam alar, adı Cebbar`dı, korkmaz;
Kün deyince alt üst eder, kahr eder kuvveti var.

7. Heybetinden semavatda, melekler huşu durar;
Müminin gufran dileller, cezacın ahireti var.

8. Nefsi sanemi kahr eyle, kılma ona secde-gâh;

Emmare nefse kul olma, müminin hürmeti var.

9. Peygamberler tebliğ edüb, kimse etmesin özür;
Kullar gitsin hak yolda, eğriye hücceti var.

10. Karanlıklar kat kat olsa, görmekte yok hicab;
Gören özü, bilen özü, vezirsiz vahdeti var.

11. Mevcudat her zamanlarda, muhtacdır rahmetine;
Vasf olunmaz padişahdı, çok azim heybeti var.

12. Her gördüğün âlemde, mazhar Allah`a delil;
Herkesi bir şekil yapıp, ne güzel mahlûkatı var.

13. Çok helâik Hak yarattı, kulluğa olsun lâik;
Derviş Avni bir günahkâr, gaffar rahmeti var.

168. Ümeyye Nehci (d.2, s.71)

1. Gün çıhıp çıhmadan yengi sabahda,
Zalım partlamalar parçalar canlar.
Etler sümükler savrulur göke,
Sebebsiz çevremsiz ölür insanlar.

2. Baş gidip kesik günde bu hala,
Leşler yerde dağılı benzir matala;
Yanan kim, düşen kim olup makala,
Namerd ev hırhızı tökürü kanlar.

3. Tekfir temennası tâîfî olar,
Günde bir fetvaydan bukunu çalar;
Say eder Murtaza, züvvarsız kalar;
Ali`den geçmerik versek kurbanlar.

4. Canlar parçalanır, savrulur göge,
Partladan vahhabî, değmez tifleğe;
Bizleri vurullar günde eleğe,
Hayfdır adların İslam koyanlar.

5. Bilmiller ne türlü düşsün hükümeti,
Ölümden ediller her feleketi;
Bir bire salublar gül memleketi,
Abvaydan ölümçin faklar kuranlar.

6. Ezelden kan tökmek budur kârları;
Bes dünya kirinde olsun varları;
İnşallah zakkumdan olu barları;
Rahimsiz ki üzlü kalbi şeytanlar.

7. Bu güzel İslam`ın adın bozdular,
Hicri sahabinin kabrin kazdılar;
Ali şiasini kâfir yazdılar,
Günde bir dun ile kanlar tökenler.

8. Hansı ayât diyer özünü partlat,
Suçsuz günahsız milleti dağlat;
Lânet alta kalar cepte oyanlar,
Bilmiriğ cennetde nedir bu matam.

9. Resul matamı var, yollular adam;
Zulm hiç kimseye eylemez devam;
Halk peşine düşüb necis hayvanlar;
Hükmün yahasını dutup salmarık.

10. Düşman önünde kol bağlı kalmarık;
Öllük şerefden biz nâmerd olmarık;
Şehadet biz içün yazıp zamanlar;
Verse mercimiz cihad fetvanı.

11. Düşman damarınnan sökerik kanı;
İmam Zaman sever böyle imanı;
Bizde de var igid, korkmaz cevanlar;
Sende vilayet var, hiç korku çekme.

12. Kalbdeki korkunu kimsede ekme;
Düşmanın eline gözünü tikme;
Başında imamlar ulu kalhanlar.

169. Aziz Oğlu (d.2, s. 72)

1. Felek meni tenge saldı,
Dur anamın aziz oğlu.
Sevdiğlerim bir bir aldı,
Dur anamın aziz oğlu.

2. Ohşaram başsız bedenim,
Bu sahrada yok kefenin;
Kestiler burmağın senin,

Dur anamın aziz oğlu.

3. Kaldım belalı sahrada,
Yalnız adamsız arada;
Abbas yok gelsin feryada,
Dur anamın aziz oğlu.

4. Yandırdılar çadırımız,
Garât etdiler varımız;
Sardılar dört etrafımız,
Dur anamın aziz oğlu.

5. Ellerim koynumda kaldım,
Dolandığça başa çaldım;
Sevdiğlerimden ayrıldım,
Dur anamın aziz oğlu.

6. Bu sahraya güller serdim,
Musibetten gamlar derdim;
Yandım mum gibi eridim,
Dur anamın aziz oğlu.

7. Ceddım öperdi buğazıy,
Anam çekerdi çok nazıy;
Atam severdi avâzıy,
Dur anamın aziz oğlu.

8. Kardaşsızam Şam`dır yolum,
Bağlıyıplar iki kolum;
Sensiz gitmek mene ölüm,
Dur anamın aziz oğlu.

9. Bir kırık sümük anamı,
Ağlattı Haydar imamı;
Susuz içtin ecel camı,
Dur anamın aziz oğlu.

10. Nece yaşar sensiz bacıy,
Dur iyi dertlerim ilacı;
Seni yıhdı zalım avcı,
Dur anamın aziz oğlu.

11. Düşman çaldı sene çok daş,
Su aşkına koydum kardaş;

Yetimler çağırır olaş,
Dur anamın aziz oğlu.

12. Bu gamname haşre kalar,
Gam sahrası züvvar dolar;
Derviş Avni başa çalar,
Dur anamın aziz oğlu.

170. Kanberine Kanberîğ

1. Bizlere Ali sevenler diyeller,
Bizerîğ aşkın çilesin çekenler,
Biz Ali`nin Kanberi`ne kanberîğ,
Söz vermişîğ hiç Ali`den dönmerîğ,

2. Söz vermişîğ on ki şahdan geçmerîğ,
Münkirlerin elinden bal içmerîğ,
Mü`minleri ayrı kardaş seçmerîğ,
Biz Ali`nin Kanber`ine kanberîğ,
Söz vermişîğ hiç Ali`den dönmerîğ.

3. Bezm-i eleste herkes gitdi pirine,
Beli dediğ biz Alinin nuruna,
Eyvallah biz dediğ şahın sırrına,
Biz Ali`nin Kanber`ine kanberîğ,
Söz vermişîğ hiç Ali`den dönmerîğ.

4. Bizi vara getiren ol çamırdı,
Hak bizi Ali aşkından yoğurdı,
İhlas ile divanımız ma`murdı,
Biz Ali`nin Kanber`ine kanberîğ,
Söz vermişîğ hiç Ali`den dönmerîğ.

5. Harf harf ziynet edüp Kur'anı,
Evvelden âhire şahdır nişanı,
Ba-i Bismillaya olup ünvanı,
Biz Ali`nin Kanber`ine kanberîğ,
Söz vermişîğ hiç Ali`den dönmerîğ.

6. Biz nâciyiğ Alinin ummanında,
Şah yazıp adımızı divanında,
Hak bizi mü`min sayıp Kur'an`ında,
Biz Ali`nin Kanber`ine kanberîğ,
Söz vermişîğ hiç Ali`den dönmerîğ.

7. Biz Ali çamırınnan var olmuşuğ,
Bin cefayla merdane kavrulmuşuğ,
Biz ezelden şahı gerçek bulmuşuğ,
Biz Ali`nin Kanber`ine kanberiğ,
Söz vermişuğ hiç Ali`den dönmeriğ.

8. Bulağtan coşar rahmet sevinci,
Kıyas olmaz sözi dürriyle inci,
Cebrail ilminde oldı öğrenci,
Adını yâd etmeğ siler günahı,
9. Ki dünyada olup mü`min penâhı,
Derviş Avni şahdan dönmez vallahi,
Biz Ali`nin Kanberine kanberiğ,
Söz vermişuğ hiç Ali`den dönmeriğ.

171. Oldu Gel (d.2, s.76)

1. Bağçamızda güller açdı, görmek vakti oldu gel.
Dertlerimizin dermanın, bilmeğ vakti oldu gel.

2. Nur cemalin Kâ`be` sine, bu gönlümüz muhtacdır;
Merhamet gölgen altına, girmeğ vakti oldu gel.

3. Alametler tamam olup muhibler hâli perişan;
Canlar makdemine fidâ, germeğ vakti oldu gel.

4. Konca çiçek bağçamızda, bahar geldi gül açdı;
Gelen yoluna gülleri, sermeğ vakti oldu gel.

5. Heyva alma, erik, incir, nar üzüm vakti geldi;
El uzadıp meyvemizin, dermeğ vakti oldu gel.

6. Berri bahri fesat dutup, herc merc zamanı;
Zülfikardan mubğiz başın, vurmağ vakti oldu gel.

7. Nare Allahu Ekber`den, gel diskintir âlemi;
Dinî ters yazan kolun, burmağ vakti oldu gel.

8. Gör ehl-i kin tuğyanlaşıp, ne hallere kalmışık;
Mümin candan muradına, ermeğ vakti oldu gel.

9. Gel yâ lisârâtü'l-Hüseyn`in, libasın dalğalandır;
Perçemin bütün âlemde, kurmak vakti oldu gel.

10. Ne beklesin şehin şahı, emiri Mekke Hicaz;
Sevenlerin âh zararını, sormağ vakti oldu gel.

11. Taf`da dağılan canların, kanını yoktu alan;
Hüseyin bir bir yarasın, sarmağ vakti oldu gel.

12. **Derviş Avni** ne hâletler, gün geçer başımızdan;
Düşman karşımızda kılınclı, durmağ vakti oldu gel.

172. Muhammed`dir Muhammed`dir (d.2, s.77)

1. Güzel hulkı, güzel adlı,
Muhammed`dir, Muhammed`dir.
Muhabbeti baldan datlı,
Muhammed`dir, Muhammed`dir.

2. Allah nurundan yaranmış,
Marifete kendi gelmiş;
Kalem kitabsız öğrenmiş,
Muhammed`dir, Muhammed`dir.

3. Hâtem geldi enbiyaya,
Emretti savmu salâya;
Ümmet için el duaya,
Muhammed`dir, Muhammed`dir.

4. Aşkından yerler dolandı,
Şems-i kamer ziyalandı;
Tâhir mutahhar yarandı,
Muhammed`dir, Muhammed`dir.

5. Bütün nebi etdi ikrar,
Vasîlere oldu server;
Müminlere olan rehber,
Muhammed`dir, Muhammed`dir.

6. Arap Acem buldu iman,
Muhammed gel bu zaman;
Haşri bize eden aman,
Muhammed`dir, Muhammed`dir.

7. Müminler gönlünde sultan,
Ne güzel yaratmış sübhan;

Kâb-ı kavseyne Hak`dan duran,
Muhammed`dir, Muhammed`dir.

8. Belli oldu mucizâtı,
Hoş eyliyen bu hayatı;
Geçirdi Köprü Sırat`ı,
Muhammed`dir, Muhammed`dir.

9. Aydan, Güneş eyler secde,
Günahkârlar ister necde;
Kıyametde veren müjde,
Muhammed`dir, Muhammed`dir.

10. Adı Taha, adı Yasin,
Pek yaradıp Hak nefsin;
Melekler tutan devresin,
Muhammed`dir, Muhammed`dir.

11. **Derviş Avni** al varını,
İster görmek didarını;
Hoş eden bugün yarını,
Muhammed`dir, Muhammed`dir.

173. Aşk Elinden (d.2, s.78)

1. Alıştım ah ile zara aşk,
Elinden aşk elinden.
Gönül düştü hicran-ı nara aşk,
Elinden aşk elinden.

2. Hâr dönderdi bağım güle,
Hasret kaldı bülbül güle;
Eller satdı beni pula,
Aşk elinden, aşk elinden.

3. Hasret çeke kaldı gönül,
Kalbim gamdan olup melül;
Âşıklara oldum delil,
Aşk elinden, aşk elinden.

4. Ne gecem gündüz belli,
Bu aşk beni etdi delli;
Gözüm yaşı ahar seli,
Aşk elinden, aşk elinden.

5. Güllerimi verdim sele,
Deli gibi düştüm çöle;
Düşmanlarım geldi dile,
Aşk elinden, aşk elinden.

6. Dağda duman oldu serap,
Beni kınar gâfil erbab;
Doldur sâki ver bir şarap,
Aşk elinden, aşk elinden.

7. Başda beyaz oldu saçım,
Ayrılığdan artır acım;
Kalbde kaldı her amacım,
Aşk elinden, aşk elinden.

8. Ceyranım avlandı çölde,
Sonam uçmaz kaldı gölde;
Gör mâyem kalmadı elde,
Aşk elinden, aşk elinden.

9. Bu ayrılığ yaman işdi,
Aşk başıma bela aşdı;
Bahar gülüm yandı geşdi,
Aşk elinden, aşk elinden.

10. İçim yanar ahar yaşım,
Göz göz oldu üreg başım;
Parçalandı sabır daşım,
Aşk elinden, aşk elinden.

11. Ayrılığa sabır dözmez,
Turna bizim gölde üzmez;
Bağçamda bülbül ötmez,
Aşk elinden, aşk elinden.

12. **Derviş Avni** yandım yara,
Cigercigim para para;
Dostlar çekdi beni dara,
Aşk elinden aşk elinden.

174. Bağdad Bekçisi (d.2, s.79)

1. Ağlar pâyın öpdüm inşallah dedin,

Üzüme bahban düz doğru gittin.
Ey esmer dilberim gör bene nettin?
Kolların tahban düz doğru gittin.

2. Boynun neden şahım bene burmadın?
Tez geldin tez gittin neden durmadın?
Bu yaman hâlımı durup sormadın,
Gün gibi çahban düz doğru gittin.

3. Gündüz hayalimde düşde arardım,
Canlı cansızlardan seni sorardım;
Mezarın karşında ağlar durardım,
Kan yaşım ahban düz doğru gittin.

4. On ilin arzusun bir dem bitirdin,
Avladın kafeste gönlüm getirdin;
Bu garib gönlüme derdi artırdın,
Küfrimi yihban düz doğru gittin.

5. Neden gül kâmetin hilal bükülmüş?
Kim ağular vermiş derdin sökülmüş?
Saralmış gül benzin rengin çekilmiş,
Aşkını sohban düz doğru gittin.

6. Söz verdin sözünde kalan bir şahsan,
Hak âşık gönlüme enver-i mâhsan;
On iki burcda bir padişahsan,
Beni burahban düz doğru gittin.

7. Derviş Avni ister elinden dolu,
İtirdim kendimi sen göster yolu;
Gel Bağdat bekçisi ulular ulu,
Gönlümü yakban düz doğru gittin.

175. Düyun Gördüm (d.2, s.80)

1. Özüm özümü bişgin sayarken,
Kendim dostlar yanda kul, düyun gördüm.
Güzelliğim çağıma solup baharken,
Ölüm tozun üstünde kül, düyun gördüm.

2. Günahım arhamda isterim yardım,
Ömür mezarlığına gidiyor adım.
Bu zayıf boynuma çok günah tahdım,

Suçum arhamda fil, düyun gördüm.

3. Ömrüm sarayından günde düşer taş,
Ne sağlığım ruhumla eyilir savaş.
Döndüm arha, bahtım gözüm doldu yaş,
Hep malı mülkü çöl, düğün gördüm.

4. Naz-ı nimetlerden kesildi aram,
Her gün bir taraftan açıldı yaram.
Etten dolan derim bürüştü buram,
Gül nazik bedenim, öl, düğün gördüm.

5. Ölüm gösğümdedir, göğsümde, çılmır,
Düşkün bu halime kimseler bahmır.
Ayakım kurumuş, ellerim kahmır,
Bunca sarayı mülkü pul, düyun gördüm.

6. Kaş ile kapağım göze tökülmüş,
Buğaz su geçirtmiyor, derim çekilmiş.
Kuvvetli cismim fâkı sökülmüş,
Ruh burnumda gidip gel, düyun gördüm.

7. Ağlar yüklendi kervan,
Kervanın takvaydan yükletir insan.
Âhiret yolunda çok oldu batan,
Geçen gençliğim çağım, yol, düyun gördüm.

176. Gerekdir (d.2, s.81)

1. Gerekdir, gerekdir şahlar, gerekdir,
Bu yolda havaslar, haslar gerekdir.

2. Vilayet bahrinden istersen melah,
Allah birliğine varmak gerekdir.
Muhammed bezminden dilerse islah,
Dilinde zikrullah, saymak gerekdir.

3. Mubğız köşküne verginen yayın,
Vilayet-i Ali'den bezet sarayın.
Fatma Ana'dan istersen payın,
Yanan kapısında durmak gerekdir.

4. Neyledi bizlere zalım felek,
Ölümün kervanı yahlaştı zirek.

Hasan Mücteba'dan istersen dilek,
Şaha mühürlü parmak gerekdir.

5. Mektuptan hileden kurdular oyun,
Yok, kıymet bahası bir içim suyun.
Hüseyn'i şehide eğinen boyun,
Eşiğinde azâ kurmak gerekdir.

6. Ali es-Sâcid'in yaş töktü kırk il,
Muhammed Bakır'dı muhibbe kefil.
Caferi Sâdık'tan istersen delil,
Bir adın Rafızî olmak gerekdir.

7. Musâ-yı Kazım'ın bir kapısı Murad,
Rıza'ya zulüm etti gör ehl-i i nad.
Muhammed Cevad'dan kim ister imdat,
Başı canı Haka koymak gerekdir.

8. Takiyü'l-Hâdî'nin yakıldı nuru,
Çağır Asgar'ının himmet huzuru.
Bir gün Mehdi'mizin geli zuhur,
Güce kılıncı çalmak gerekdir.

9. Tut râh-ı Muhammed, hiç korku çekme,
Nadanlar eline gözünü dikme.
Bu **Derviş Avni**'nin gel derdin sökme,
Pir deminde boyun burmak gerekdir.
Gerekdir, gerekdir şahlar, gerekdir,
Bu yolda havaslar, haslar gerekdir.

177. Mezhebimde (d.2, s.82)

1. Mezhebimde Allah bir bir yok teki,
Allah şerikinden haşa gelmişem.
Mezhebimde Mustafa din direği,
Dinî ayırandan haşa gelmişem.

2. Mezhebimde adam oğlu kesilmez,
Mezhebimde Kur'an ehli daralmaz.
Mezhebimde mihman gelse kavulmaz,
Mihmanı kovan, haşa gelmişem.

3. Mezhebimiz dinnen çıkmaz dışarı,
Mezhebimiz düşgünleri ahtarı.

Mezhebimde güller kokusu açar,
Gülleri basandan haşa gelmişem.

4. Mezhebimde hakdır on iki imamlar,
Mezhebimde haram olup tavşanlar.
Mezhebimde hürmetlidir adamlar,
Adam öldürenen haşa gelmişem.

5. Mezhebimin Muhammed'dir yolu,
Mezhebimde Ali ulular ulu.
Mezhebimin Hasan Hüseyin gülü,
Düman-ı Hüseyin'den haşa gelmişem.

6. Mezhebimi Zeynel Aba bar etti,
Mezhebimde Bakır derde çar etti.
Mezhebimde Cafer-i Sadık var etti,
Sadık'tan dönenden haşa gelmişem.

7. Mezhebimin bir imam Kazım'dı,
Mezhebimde Rıza Şah-ı bazımdı.
Mezhebimde Şah Cevad niyazımdı,
Dostum düşmanından haşa gelmişem.

8. Mezhebimde Aliyü'l-Hadi hem Asker,
Mezhebimde Mehdi dünyayı pekler.
Derviş Avni kabul ister dilekler,
Biri dutub binden haşa gelmişem.

178. Eşiğine Geldim (d.2, s.83)

1. Süre sure vardım şah dergâhına,
Bektaş Veli'nin eşiğine geldim.
Âşıklar dar durmuş pirin mâhına,
Bektaş Veli'nin eşiğine geldim.

2. Gönlüm sarayında şaha taht kurdum,
Niyazım istedim, boynumu burdum.
Hak'ka şükür erdim, dergâhın gördüm,
Bektaş Veli'nin eşiğine geldim.

3. Türkistan'da sermiş aşkın sofrasını,
Yola tâlib olan şahım arasın.
Hep pirlere, dervişler sarmış çevresini,
Bektaş Veli'nin eşiğine geldim.

4. Can gözüm açıldı, dergâhın gördü,
Murteza soyundan ışığı nurdu.
Talib dervişler ezelden pirdi,
Bektaş Veli`nin eşiğine geldim.

5. Secde-i şükür kıldım, ol daim Hak`ka,
Şâh eşiğine, geli nâci fırka.
Doldursun Kevser'den Haydar`i Sak`a,
Bektaş Veli`nin eşiğine geldim.

6. Zahirden bâtına bir yol düzetti,
Hakikat kapısını aşktan bezetdi.
Bu hâk-i gülistan büyük servetdi,
Bektaş Veli`nin eşiğine geldim.

7. Kimi ağlar, gelmiş canı şifaya,
Kimi af diler eden hataya.
Derviş Avni ricâ Hünkar Baba`ya,
Bektaş Velinin eşiğine geldim.

179. İçdim Erenler (d.2, s.84)

1. Aşkı varım geldi pirden armağan,
Şahım pir hünkârdan bir dolu içdim.
Günden güllere yazıldım bağvan,
Şahım pir hünkârdan bir dolu içdim.

2. Günden bu gönlüm aşka tuş oldu.
Dallarda ötüşür, gör ne kuş oldu,
Yârin yollarına bu can düş oldu.
Şahım pir hünkârdan bir dolu içdim,

3. Badanı nuş kıldım, düştüm bin hâlâ.
Beni deli etdi bir gözde ala,
Gönlüm hayran olup düşer hayâla.
Şahım pir hünkârdan bir dolu içdim.

4. Gördüğüm rüyadır, bitmez hayaldir.
Pirin cemaline bu can meyyaldır,
Ezel aşkım pire bitmez mataldır.
Şahım pir hünkârdan bir dolu içdim.

5. Elinin beyazı Musa`ya benzer.

Tarikat rehberi eylesin nazar,
Kana içdim, dolu bu can mest gezer.
Şahım pir hünkârdan bir dolu içdim.

6. Alsın ikrar, ahdim hâlini hal etsin.
Gönlümün bağçasın dalın dal etsin,
Gelsin pirim bir de beni al etsin,
Şahım pir hünkârdan bir dolu içdim.

7. Hünkâr Baba pirin metâi var çok,
Mürşidim desturı, geldin gitmeğ yoh,
Derviş Avni gel kendinî sok,
Şahım pir hünkârdan bir dolu içdim.

180. Sene Ne (d.2, s.85)

1. Gel ey gönül, şaşkın, şaşkın dolanma,
Sohbet bulup bulmuyandan sene ne?
Allah'ın yolundan gayrıya kanma,
Sohbet bulup bulmuyandan sene ne?

2. Sen fikr edüp düşündün ettiğini?
Musâhible yolunda gettiğini?
Pir karşında eriyüp bittiğini?
Himmet alıp almuyandan sene ne?

3. Ne ararsın gülsüz kalan bağları,
Ne gezersin ceylan gezmez dağları?
Doktor mısan, ellerin can sağları,
Sihhat bulup bulmuyandan sene ne?

4. Irmak şaşkın, ahar yerin engin,
Lânet olsun on iki şahdan döngüne.
Koyma dünya seni alsın çengine,
Nîmet bulup bulmuyandan sene ne?

5. Bes Allah'ım, bili kulu ne ister,
Bu dünyanın yüzü vardı, hem astar.
Sen ey gönül, işin muhabbet göster,
Kuvvet bulup bulmuyandan sene ne?

6. Halkın ayıbını deme, sende ayıp var,
Öz kendiçin mürşid-i kâmil ahtar.
Gel ey gönül, bu fani için etme zar,

Rahat bulup bulmuyandan sene ne?

7. Bir miskin elin dutub yetirdin?
Bir yol itireni yola getirdin?
Gâzi olup nefsin Hak'ta bitirdin?
Zahmet çekip çekmiyenden sene ne?

8. Ondan bundan söz eyleyip konuşma,
Hiç kimseye gıybet edip alışma.
Bir gönlü kırmak için çalışma,
Hasret çekip çekmiyenden sene ne?

9. Her gururlu insanlığı öldürür,
Kâmil olan düşenleri kaldırır.
Çok konuşmak defteri tez doldurur,
Davet edip etmiyenden sene ne?

10. Can kuşunu uçurtan yuharı,
Hoş muhabbet gönül bağının suvarı,
Derviş Avni Hak'a yolun ahtarı,
İzzet bulup bulmuyandan sene ne?

181. Görünü (d.2, s.86)

1. Allah bir insanı sevip yüceltse,
Onu alçağa salmak matal görünüşü.
Dil alırsa Kur'an, gönül sevinse,
Çirkin söz ağızda vebal görünüşü.

2. Bir sarayın hak yaparsa yapısını,
Bin el olsa örte vbilmez kapısını.
Hiç örtülmez hakikatin hepsini,
Hak sarayın yihmak muhal görünüşü.

3. Ne güzel diliymiş Kur'an'ın sözü,
Dervişte yanar muhabbet gözü.
Kör olsun ezelden şeytanın gözü,
İnsanı aldatma hoş hal görünüşü.

4. Câhile her emek boşa hisapdır,
Miskine dal durmak Hak'ta sevaptır.
Bu dünya okunmaz gizli kitaptır,
Okuyan canlara misal görünüşü.

5. Yakılsa bir çırağı Allah nuruna,
Canın içinde hikmet görünür.
Tâlib ahd-i peyman verse pirine,
Ona pir cemali visal görünür.

6. Pir koyar göreye, her derviş bişmez,
Mürşid emri dutan bu yoldan şaşmaz.
Aşkın deryasına her gelen düşmez,
Aşka girme, bin bin sual görünü.

7. Münkir dinîn satar bir avuç pula,
Getme, getme, geldin bu ulu yola.
Beni mecnun edüp bir gözü ala,
Kaşları gözüme hilal görünü.

8. Al, bu hasta canım kes yara kurban,
Başına ne gelir yardan ayrılan.
Derviş Avni olsun Haydar`a gılman,
Yazdığım bu medhime halal görünü.

182. Aliye Yazılmış (d.2, s.87)

1. Ali nehc-i belagatda mahlukdan üst, dâne'l-hâlik,
On sekiz bin âlem içre, dürr-i efhar yazılmış,
Levh bilmez kalem, hayran her şeyde olan sâbik.
Feltedir dehre gelmiş alyada, edhar yazılmış,

2. Ezelden Mustafa'nın, güher-i mazmumıdı
Âdem'den İsa Nebi`ye bir sırr-ı meknunıdı.
Vilâyete şâh olan imâm-ı masumıdı,
Cennette tuba ağacı, kasrından esmer yazılmış.

3. Peygamberin mâh üzünden kaldıran kerbû'l-a zam,
Aferin, her yerde demiş ona seyyidü-enam.
Gadir-i Hum'da gelmiş vahiy, yâ resul, et dinî tamam.
Peygamberden nefsi ali, ezel ebrar yazılmış.

4. Remizdi mezar Necef'de, Ali'dir hâzır nâzır.
Sevdası imanın aslı, şek eden Hak'a kâfir.
Yed-i beyzâdır Musa'dır, Firavun`u eden kâhir,
Naresi yere depreme, Allah`u Ekber yazılmış.

5. Hansı resulün er igid, layıklı Haydar'ı var.
Hansı hâkimin menhecde, mahalı masdarı var?

Hansı ümmetin ışıĝı, bir bele rehberi var?
Fevke zülmin, Ali`m, ilme esvar yazılmış.

6. Akıl kaldırmaz ol şahın, bildiĝi gördüğünü.
Her menzilet, her şerefet, salâbet durduğunu.
İman-ı küll, küfr-i külle, İbn-i Vüdd`e verdiğini.
Lâ feta, zülfikardan, satveti akder yazılmış.

7. Kur`an enmiş resule, tahvif-i tahzir-i tenzir,
Ali muhibbine, inâm, Kur`an`da olub tasvir.
Ali Kur`an`ın güneşi, gün ışıĝı ister tebrir.
Ali güneşten artıĝ, hüccet-i azhar yazılmış.

8. Âdem topraĝın oĝlu, Ali topraĝa babadır.
Cibril Yemen şalına, mihman-ı Âl-i Âba`dır.
Nazar kılsa tarfatü'l-ayn, her derdlere şifadır.
İstemez teşhis-i tedkik, şifada eşher yazılmış.

9. Redd-i şems asan-ı muciz, redd dönderdi ârşı ferşi.
Derya yer asman yıldız, kim Ali`ye olar karşı?
Var pehlivan, karşı Haydar, durdu uçmadı başı.
Darbet-i yevmü'l-handekte, revan akar yazılmış.

10. Oku gör, tefekkür et, Nehc-i Ali belaĝatı.
Her satrı bir deve, yükü bazlı tefsiratı.
Müşriklere tebliĝ etdi, sureti'l-beraati.
Gümansız Allah`ın şiri, Ali`den ahzer yazılmış.

11. Namazının rükûunda, bir el uzanmış gördi.
Sâil eli boş dönmesin, hâtemin zekât verdi.
Fi vecihillahi hâlisin, şükr-i hüdada durdu.
Nefsi sahi kerem-kandı, tarihde ezker yazılmış.

12. Ne fâide namaz oruç, hac edip zekât vermeĝ,
Alisiz hammu amaller, kabrine olmaz çıraĝ.
Haşirde o gurbetli, müvaliye durar dayak.
Sak veri geçmeĝ sırat, cennete ubur yazılmış.

13. Ne söz kaldı demesin, her söze makali var.
Yerde gökte Hak katında, en yüksek celali var.
Yolun dutmuyan hâsir, kim ölmüyüb mecali var.
Yolunda olan canlar, hazzı çok evfer yazılmış.

14. Sekife-i Beni Saad`te, dediler Ali bitdi.

Hilafeti Muhammed, şuraya koydu gitdi.
Hakı batıl leylasıdan, dediler belki yatdı.
İnnema veliyyükümde, Ali âşîkar yazılmış.

15. Hansı insan bir gecede, üç bin muciz gösterdi.
Redd edip üç bin meleğin, tahiyyatin dönderdi.
Getirdi su Bedri harbde, vecühullahı isterdi.
Münevver eden zulmeti, şems-i enver yazılmış.

16. Zülfîkar`ı çalanda, baştan kemer bölerdi.
Yan vuranda kemerden, zalımları ki kılardı.
Avret gösteren, halasçın İbn-i Âs oğlu Ömerdi.
Hür ölmeğ şerafetdir, mezellet ekzar yazılmış.

17. İmrühü sabun, mustasab yolu korku, ölmek var.
Ali'ni seven canların, zâtı sütünde pek var.
Ali'ni sevmeyenlerin, anasında çün şek var.
Zerre buğz kalbde olanın, dine ekfer yazılmış.

18. Ne yazım bir şahıs ki, anın her sırrı mestur.
Bahr üstüne yürümeğ, Musa'ya öğretti Hızır.
Ali'ni minber ilmine, Hızır olardı huzur.
Resullah vasiyet edüp, Ali'ni ahter yazılmış.

19. Kâb-ı kavsi ednâh, hak Ali sesli danışub.
İştibâh etmesin Habîb, müjde resule yetişüb.
Senin benim indimde, söz Ali'ye alışup.
Ali ben sen yanında, kurba ekser yazılmış.

20. Muzılaya düşendeler, yâ Ali, olaş tez gel.
Yahud Nasar`a cevabın, ilmi bilmez ker ve lâl.
Murtaza`nı her nebi, ümmetine verdi misal.
Hatem nebiyyinin, vasisi necat ebhir yazılmış.

21. Kâlû Belâ'da, Ali kalbime aşkı uydurdu.
Muhabbetin sarayını, canı damarda hürdü.
Derviş Avni gönlünü, aşkı Ali'den yoğurdu.
Dutan Ümeyye, yolun deccal-i aver yazılmış.

183. Kerbelânın Yeri (d.2, s.91)

1. Züvvâr-ı kâdem-gâhdı, Kerbela`nın yeri.
Ol şifâ-yı dergâhdı, Kerbela`nın yeri.
Yedi kata çırağdı, nebilere durağdı,

Kerbela'nın yeri, Kerbela'nın yeri.

2. Buka-yı mübarekdi, mümin insanlara;
Hoş aşk-ı saadettir, ehl-i hak canlara.
Gönüller Kabe'sidir, aşk-ı imanlara;
İbtidâ-yı ilk halkdı, hakda kutsal toprakdı.
Kerbela'nın yeri, Kerbela'nın yeri.

3. Secde-gâh-ı namazdı, toprağı pek tâhir.
Yerden tozu dumanı, gubâridir fâhir;
Altun gibi başkadır, miskalı çok ağır.
Asmanın zinetidi, yerlerin kıymetidi,
Kerbela'nın yeri, Kerbela'nın yeri.

4. Evvel yasını dutan, babamız Âdem'di;
Başsız kefensizdi, Hüseyin imamdı.
Menba -ı ilm-i kemal, ahra-yı el-azamdı;
Ünvan-ı Kerbela'dı, rükû secde saladı.
Kerbela'nın yeri, Kerbela'nın yeri.

5. Sahranın daş kumu, yakutı menşurdı.
Yerin zikrullahı, divanı mamurdı;
Ninova bir adı Taf, belada meşhurdı.
Karnındadır azizler, yer Mehdi'ni gözler,
Kerbela'nın yeri, Kerbela'nın yeri.

6. Kokusu ohşar yerin, misk ile anbere;
Hacc-ı Umre sayılı, ziyaret bir kere.
Sahranın toprağı, benzer mücevhere;
Hüseyin orda can verdi, yerlerde asıl yerdi.
Kerbela'nın yeri, Kerbela'nın yeri.

7. Yerde yatan mazlum, şâh oğlu bir şahdı.
Ceddi ümmete şefî, mahşerde penâhdı;
Gülşan-ı bağ-ı cennet, Ravza seyrangâhdı.
Merak-ı **Derviş Avni**, yer uyar neşr eder dinî;
Kerbela'nın yeri, Kerbela'nın yeri.

184. Oldu Gör Mehdi (d.2, s.92)

1. Bu gönlüm aşkında ey kan, sırrı mekân oldu gör.
Dutuşdı nâr-ı lehpesi, acib duman oldu gör.

2. Sen özün gel eyledin yar, viran olan gönlüme.

Gel kalbi sarayımda, otur aman oldu gör.

3. Secde kıldım sene hâtır, ayak basdığım yere;
Ayaksız sürüne gönlüm, gelir ayan oldu gör.

4. Firâk-ı zincir tokunu, boynuma salma dilber;
Senden lahza ayrı kalmağ, bene zindan oldu gör.

5. Aç perden, göster cemalin, bene ey kân-i kerem;
Duyunca toh olsun gönlüm, içim viran oldu gör.

6. Ahır yaşım damla damla, hicrinden kân-ı men hu;
Hasret çekir deli gönlüm, game batan oldu gör.

7. Bir tecelli envârından, bu kalb-i viranıma;
Eksik olmaz senin varın ile ihsan oldu gör.

8. İçerim ataşı ey kan, düzdü sençin tahtı tac;
Senle gizli tek başına, yeltekiyan oldu gör.

9. Kapında kulluğ edenler, izzet-i rifat bular;
Beni sadık kullarına, pay-ı kurban oldu gör.

10. Yaralıyam tabibim sen, kıl devâ men naçara;
Lutfi kıl irağ koyma, kavuşmağ can oldu gör.

11. Ağlaram gizli gizli, şevk-ı firâkın nârına;
Musa gibi tur dağına, gönlüm çoban oldu gör.

12. Yâd görmesin seni bende, gizlen kalbim içinde;
Derviş Avni sene aşkçın, düzüp mekân oldu gör.

185. İmam Zeynelabidin Dilinden (d.2, s.93)

1. Emme, ver kılınc ağacım, günü kurbandı bugün.
Babamı dinîn yolunda, canım kalhandı bugün.

2. Hastayam, halsızam emme, dayan, bene oturum.
Geldi babam sormağıma, ihtiramın götürüm.
Bular ilac bu derdime, besdir, bunca kurtarım.
Ziyareti gam halıma, bene dermandı bugün.

3. Ver ağacım sol elime, çekim kılıncım kından.
Etbâ -i Yezid dalalda, oldular mürted dinden.

Bedri hüneyn intikamın, istiller şâh-ı imamdan;
Vâcibdi kömegliğ etmeğ, emr-i Kur'an`dı bugün.

4. Atam kalubdı arada, başına ne geleceğ?
Zulüm haddinî geçibdi, kap karanlık olacağ.
Yoktu bu olay gibi, kıyamete kalacağ.
Aşura dersi hürriyet, zikri beyandı bugün.

5. Emme, gör yetim uşağlar, sesleller suz-i ataş;
Kimi diyor babam hanı, çağırır kimi kardaş.
Kimi diyor helak oldum, emme, gel mene ulaş;
Elaman sabrım tükendi, yevmü'l-furkandı bugün.

6. Meydanda yalğızdı babam, şehid olup ensarı;
Yohdu Abbas arkasında, sağı solu ahtarı.
İzn-i meydan verse babam, yâda sallam Karrar`ı;
Canımı ohlara nişan, vermeğ zamanıdı bugün.

7. Babamın koçları kurban, kesildi bu meydanda;
Kardaşım Asgar oklandı, bulanmış döndü kanda.
Koy gedim koç gibi kurban, doğranım bu vatanda;
Kardaşım Ekber`den artuh, bu canım aziz değil.

8. Emme, salublar amumin, kollarını yer üstü.
Kalubdı babam garibân, leşker-i Şam-ı deste;
Gidim meydan-ı cihada, verim men can-ı hasta.
Fırsatımı koyma geçsin, zor imtihandı bugün;

9. Kolu bağılı esir Şam`a, bene çok zahmet geli.
Nece görüm babam başın, mızrakda kan sakalı;
Nece görüm emme seni, üregde kalan eliy.
Tazhiyât-ı zebhu'l-a zam, nahri tufandı bugün.

10. Babamdan sora kalarsam, tökerem babama yaş.
Bu ayrılığa nece men, dözerem kalbim ataş;
Derviş Avni nusret için, uğrunuza koyar baş.
Müminin safhası Hüseyin, olup nişandı bugün.

186. Hüseyin'in Bayrağı (d.2, s.94)

1. Geldi gam ayı mâh-ı Muharrem,
Hüseyin'in bayrağı eser, ah diyer.
Hüseyin'in azası yaşdan suvarağ,
Hüseyin'in bayrağı eser, ah diyer.

2. Rüzgârlar dalgalar kara perçemi,
Yanığ yanığ ahar gözümüz nemi.
Yüksekde bağları gamlı âlemi,
Hüseyin'in bayrağı eser, ah diyer.

3. Karalar boyanı her taraf her yan,
Bu gamlı mateme geli Zehra Han.
Bu kara âlemler gözü yaş koyan,
Hüseyin'in bayrağı eser, ah diyer.

4. Çok çetindi bize susuz can vermeğ,
Bizlere vâcibdi mâtemin dutmağ.
Şerefdir âlemin bu köyde esmeğ,
Hüseyin'in bayrağı eser, ah diyer.

5. Melekler vah Hüseyin diyer dolaşı,
Yezid düşmana giden mizrakda başı.
Bayrağ gamlı eser rüzgâra karşı,
Hüseyin'in bayrağı eser, ah diyer.

6. Bu bayrağı Zehra görse yaş döker,
Muhammed Mustafa ah çeker.
Bu bayrağ üskeli bizde azim eker,
Hüseyin'in bayrağı eser, ah diyer.

7. Hüseyin aşkı bizi Hak`ka yetirdi,
Bayrağa çok canlar köyümüz verdi.
Bu bayrağ altında heppimiz birdi,
Hüseyin'in bayrağı eser, ah diyer.

8. Şiârımız Hüseyin, Yezid`e düşmana lânet,
Can-ı dil Hüseyin`e eyleriğ biat.
Geldiğ yengilediğ Hüseyin`e biat,
Hüseyin'in bayrağı eser, ah diyer.

9. Peygamber aşkına bura gelmişig,
Muharrem ihramı kara salmışig.
Hüseyin'le dönmeği a hde kalmışig,
Hüseyin'in bayrağı eser, ah diyer.

10. Zamanın sahibi ne vakit geleceğ,
İntikam Yezid`den görüğ alacağ.
Derviş Avni köyü Hüseyin diyeceğ,

Hüseyin'in bayrağı eser, ah diyer.

187. Alan Yok Ağa (d.2, s.)

1. Bu cuma da geçti haber almadığ,
Hüseyin'in serini alan yok ağa.
Kulak verdiğ göge adın duymadığ,
Hüseyin'in serini alan yok ağa.
2. Bu cuma da geçti cumalar gibi,
Arzular çıhmağın her resul nebi.
Nifaka uzandı kötülüğ ipi,
Hüseyin'in serini alan yok ağa.
3. Müvâililer düşüp belâ-yi lenge,
Etrafımız çeküp düşmanlar tenge.
Farman ver askere girsinler cenge,
Hüseyin'in serini alan yok ağa.
4. Üzrün var, biliriğ emir hakdandı,
Düşmanın kolları bize çımrandı.
Kanımızdan suçsuz yerler boyandı,
Hüseyin'in serini alan yok ağa.
5. Gönlümüz ümidden her anda yaşar,
Muharrem gelende kanımız coşar.
Hüseyin'in serini gel özün başar,
Hüseyin'in serini alan yok ağa.
6. Gel heyr bereketi ümmete getir,
Adâlet çırağın hoş güne yetir.
Yezid zulmunu vücuddan bitir,
Hüseyin'in serini alan yok ağa.
7. Kör olsun düşmanın gözü, kör olsun,
Gel ilm-i hakikat yer üzü dolsun.
Münkir münafıkın üze karalasın,
Hüseyin'in serini alan yok ağa.
8. Bir de Zeynep, esir istiller olsun,
Mezar-ı Zehra tek gizli gömülsün.
Gel koyma Zeynep 'de gülşan büzülsün,
Hüseyin'in serini alan yok ağa.

9. Ağlasan Hüseyin'e kim siler yaşın,
Gam etsen diz üste kim alar başın?
Kim alar gönlünün gamlı ateşin,
Hüseyin'in serini alan yok ağa.

10. Allah sabır versin kalb-i canına,
Kaç yıldız bahısan Hüseyin kanına.
Gel koyma görüşü hak divanına,
Hüseyin'in serini alan yok ağa.

11. Emmün Abbas kolu düşübdü bir yan,
Bes değil yaş tökmeğ natık-ı Kur'an.
Gözümüz yollarda ne vakit çıkarsan,
Hüseyin'in serini alan yok ağa.

12. Gözlerin kızardı kan yaş tökmeğden,
Âh-ı zâr Hüseyin'e hasret çekmeğden.
Yorulmağ bilmeriğ yol beklemeğden,
Hüseyin'in serini alan yok ağa.

13. Asgar'ın boynunda oh bata kaldı,
Kanda Hüseyin başsız gör yata kaldı.
Müminler asmana el tuta kaldı,
Hüseyin'in serini alan yok ağa.

14. Bin ki yüz il ağlar ne koydu sende,
Bunca gayib olan yohdu cihanda.
Derviş Avni sizden sarât olanda,
Hüseyin'in serini alan yok ağa.

188. Okur Kehf Suresi (d.2, s.96)

1. Mızrak üste sakalın kan, çok inâyetdir Hüseyin.
Okur Kur'an ayât kehfi, hoş hidâyetdir Hüseyin.

2. Zebhu'l-a zam İsmail'den, kanın ağır çekildi.
Hak uğruna sebilullah, tâhir deşte töküldü.
Kân-i vefâ düşen vakit, gamdan bilen büküldü.
Boynu zincir bimar ağa, ne siyasetdir Hüseyin.

3. Çıhdın arzun islah etmeğ, ceddin taha ümmeti.
Cehâlet başkaldırmasın, hiç olmasın zahmeti.
Her ne var Kur'an yoluna, ahyâ koydun daveti.
Dönmesin ta şerik-i süfyan, kanın alametidir Hüseyin.

4. Muhammed resulullahım, azanlarda dirildi.
Hüseyin kabri günnen güne, mucizâtı görüldü.
Şam yolunda esir kızlar, kamçılardan vuruldu.
Hak`ka ahdin tamam etdin, hoş itaatdır Hüseyin.

5. Havli zalım kanlı başın, koydu tennür-i küle.
Kesik başın fesâhatle, her dem gelirdi dile.
Deveden düştü Sükeyne, haber verdin Ali`ye.
Âlem mebhut her emrine, gör kıyametdir Hüseyin.

6. Cansız başın Kur'an okur, tamam hüccet edirdi.
Karanlıkta kesik başın, چراغ olup yanırdı.
Menem mazlum menem susuz, şehidlerim diyirdi.
Dine kanın kalhan oldu, din selametdir Hüseyin.

7. Yolda bir bir kanlı gözün, yetimlere bahırdı.
Cevr-i âl-i Ümeyye`den, damla yaşın ahırdı.
Mızrak üste başın üskek, halka minber okurdu.
Baban Haydar gibi sözün, hoş belagatdır Hüseyin.

8. Ashâb-ı kehfiyden artuğ, fahr-i a cebdir başın.
Durmadi mızrak üstünde, fazlı saka kardaşın.
Zeynep kol bağlı gitti, ahıttılar gözyaşın.
Rukayye mezarı Şam`da, gizli hükmetdir Hüseyin.

9. Ağlar gözyaşlı şialar, Hüseyin diyer çeker âh.
Sekretü'l-mevtde azrâil, başımıza gel penâh.
Derviş Avni hasta canı, sene fedâ hayr-i câh.

189. Şam-ı Garibâne (d.2, s.97)

1. Şam-ı garibâne geldin, evin talan anam, vay!
Kızın Zeynep bu ülkede, garip kalan anam, vay!

2. Elin götür kaburgandan, işit benim dilimden.
Bu sahrada kardaşlarım, bir bir gitti elimden.
Kamçı yeri mazluma sen, gitmeyibdi bilmeden.
Yeddi kardaş karasını, menem salan anam, vay!

3. Her ne zulüm var âlemde, gördüğ biz bu sahrada.
Atlar ayakı altında, başsız canlar arada.
Zulüm esti üstüfüre, olaşan yok feryada.
Çadırlarım küle döndü, kızı solan anam, vay!

4. Hüseyin`in kaburgasını, atlar ile kırdılar.
Yetmiş iki başı ana, cüda üstte vurdular.
Fırat yolun bağladılar, üzümüze durdular.
Kızın kömeğine aceb, tehir gelen anam, vay!

5. Bah halına bu Zeynep`in, görünür aynı Zeynep?
Kardaşımı kesendeler, ana, yohdun aceb?
Hak aşkına su vermedi, bize bir ehl-i sevap.
Asgar Bala kucağ üste, kanda yatan anam, vay!

6. Gayretli kardaşımı, kolları oldu kalem.
Koymadı âlemi yere, dışinde meşg-i âlem.
Asgar`ım gitdi meydana, sütü kalan olan balam.
Naş-ı Hüseyin ellerinde, yok bir alan anam, vay!

7. Gayretli Abbas gitdi, Hüseyin`in beli senedi.
Peygamber şebihî ana, parçalanmış kan döndü.
Bu sahra-yı Kerbela`da, nece çırağım söndü.
Haymelerim küle döndü, bugzun yanan anam, vay!

8. Bu sahrada gam guşadan, ana, ağardı saçım.
Kaş geleydin önce evvel, ey ana can ser-tacım!
Hüseyin susuz kumlar üste, derdine yok ilacım.
Derviş Avni bu mâtemde, gamlı olan anam, vay!

190. Ana Can Zehra (d.2, s.98)

1. Ana can Zehra, ana can,
Benem kana batan müstehel.
Kerbela yerinde, susuz şehid yatan.

2. Dolansay naşimi taşlar altında,
Üryan aspabsızam bir don katında.
Dağlandım susuzdan Fırat yanında,
Bu gamlı sahranı eyledim vatan.

3. Naşimi bulmazsan, kokumnan tanı.
Üzrün var, başsızam, ohlar nişanı.
Atlar dırnağında, dağılmış canı.
Eflak ile emlak, ağladı her yan.

4. Sağdan vurandalar, dönürdüm sola.
Başıma gelen yoh, bahırdım yola.

Kalbim üç para, oh, koydu bu zola.
Düşüm zü'l-cenahdan, kılınç oh çalan.

5. Kardeşim balasını, tuttular yolun.
Geldi kömegime, kestiler kolun.
Anası haymede, gözlürdü oğlun.
Köşküm üste verdi, canın ol atşan.

6. Cemmal bir yüzük için, parmağım kesti.
Şimr-i don ayakdan, köşkümü basdı.
Görünmüyen gamlar, üstüme esdi.
Ahde vefâ için, kesildim kurban.

7. Yandırdı kalbimi, susuz uşağlar.
Zeynep kardaşızdı, yanığlı ağlar.
Şam içre Rukkayye`m, ciğerin dağlar.
Haraba yerinde, teslim eden can.

8. Zincir yaralıp, boynu bimarın.
Kızlarım dolandı, Kufe bazarın.
Kanım rüsvay eder, Yezid hammarın.
Bir adım mazlumuk, yazıldı ünvan.

9. Sineye vurmasın, kırık kaburgan.
Gözün zilleliydi, tök yaşı revan.
Koy başımı külde, üstün olu kan.
Hüseyin`ine ana, gam oldu ünvan.

10. Muhiblerim kursa, yasımı dolan.
Adların bir bir yaz, azamda olan.
Derviş Avni gamgin çak, sine çalan.
Şefaath mahşerçin, menem yazılan.

191. Emmi Oğlu Kasım (d.2, s.99)

1. Bu belalı meydana, gitme aman emmoğlu.
Senden sora olacağ, hâlım yaman emmoğlu.

2. Bu toy ne acib toydu, hanası kan olacağ.
Ekber`i ölen leyla, toyda nece duracağ.
Emmem iki oğlunun, karasını salacağ.
Gitsen doğrallar seni, hanem viran emmoğlu.

3. En atından emmoğlu, koy başını dizime.

Yorulan ki ayağın, başınan ki gözüme.
Yalvarıram çaram yoh, bir kulak ver sözüme.
Çetindi esir Şam'a, gitsem yayan emmoğlu.

4. Emmun kızı öleydi, sene su tapılmadı.
Meydandan döndün helak, durmağa vakit kalmadı.
Yaraya tabib derman, emmun kızı bulmadı.
Kardaşsız kalan gelin, olup hayran emmoğlu.

5. Susuzdan kuruyup dil, ağzımda dolanmır.
Bu gamlı Kerbela`da, kimse bize yanmır.
Şimr-i lain babamı, söğürü utanmır.
Bu meydana kim gider, dönmür inan emmoğlu.

6. Senden sora emmoğlu, gam-i mihnetim artar.
Meydanı gel terk eyle, beni guşadan kurtar.
Hicran-ı od firakdan, üregimi gam tutar.
Toyumuz yas edeceğ, gadr-i zaman emmoğlu.

7. Kurruğ mahşer yerinde, toyumuz tedarikin.
Haşre yengiden mahşer, koyarğ olsun o gün.
Bu züluma yerler ağlar, eflak-ı arşı zemin.
Firakın ehvâlını, vahşet koyan emmoğlu.

8. Kanlı başın götürrem, kıyamet huzuruna.
Ceddimi ağlattıram, gelende nezerime.
Bir kanlı macer sallam, gam mihnetli sırrıma.
Âlem ağlar halıma, orda heman emmoğlu.

9. Emmoğlu sen gidersen, yanar kalbim ataşı.
Birce dayan, dur gitme, akıtma gözüm yaşı.
Derviş Avni bu toya, geldi gama karşı.
Leşker gözlürü yolun, ümrü solan emmoğlu.

192. Abbas Menem (d.2, s.100)

1. Ben Hüseyin'in çâkeriyim, fazılta sultan menem,
Atamın kılınç oğluyum, davada aslan menem.

2. Yalvardım çok izn-i cihad, vermedi babam oğlu,
Su için gönderdi beni, Haydar-ı devran menem.

3. Ben kılınca el uzatsam, başlar bedenden düşer,
Devam kılmaz bin bin leşker, savaşı cevlan menem.

4. Kaç yıl oldu bu kolları, besledim kalem olsun,
Ahd vermişem Kerbela için, Hüseyin'e kurban menem.
5. Avcuma Fırat'ın suyu, dolup yalvarsam içmem,
Hüseyinsiz su haram bana, Kevser dolduran menem.
6. Mâh-ı Haşimi'dır lakabım, Zeynep'in kardeşiyim,
Kerbela'mı size bu dem, bir mahşer Kur'an menem.
7. Geldim doldurmağa meşgul, âb-ı Fırat suyundan,
Susuzlar gözleyecek yolum, sâki-yi atşan menem.
8. Alt üst ederim meydana, Zeynep'in teli kopsa,
Kalb-i cenah karıştırırım, düşmanı kıran menem.
9. Eşyâh-ı Utbe Velid'in, intikamın istersiz,
Dönderirim Bedri Hüseyin'i, vâris-i şücan menem.
10. Yezid'e biat etmem, baş bedenler ohlansa,
Kanlar sebil dine ravnak, bu yerde yazan menem.
11. Yezid size olsun emir, bir fâsık fâcir kişi,
Menim emirim Hüseyin'dir, ibn-i müminan menem.
12. Asgar ağırlar, sütü yok, üç gündür su içmeyip,
Meşki su doldurmaya, me'muri olan menem.
13. Vurun köşküme gözüme, ohları ey Kufiyân,
Kalsın bes meşgulümün suyu, teşne-i sâkiyan menem.
14. Dadmaram âb-ı Fırat'ı, dadı bal olsa bana,
Hüseyin'siz bir katre içmem, işaret gösteren menem.
15. Kılınç ohlar başında, canım teheyryü etmişem,
Nâre çeksem devam kılmaz, savlet-i meydan menem.
16. Susuzdan emir Sükeyne, haymede dudağların,
Göz tikipler su camına, meşki kaldıran menem.
17. Bir lerze sallan leşkere, haşır olunca dili,
Sahrânı dönderirim kana, Abbas-ı tufan menem.
18. İrs-i Haydar şecâeti, savleti yihar cihanı,

Derviş Avni bu medhinde, giryan olan menem.

193. Muhabbet Bağı (d.2, s.101)

1. Bir ulu bazardır muhabbet bağı,
Muhabbet gösteren Muhammed Ali .
Muhabbetler yakar rah-ı çırağı,
Muhabbet gösteren Muhammed Ali .
2. Muhabbet mümini yetirir Hak`ka,
Muhabbet bulağdır iç cam-ı saka.
Muhabbet gülünden topla bir baka,
Muhabbet gösteren Muhammed Ali.
3. Muhabbetin yolu arşda kuruldu,
Muhabbet kerem-i nurdan görüldü.
Ehl-i aşk gönlünde endi duruldu,
Muhabbet gösteren Muhammed Ali.
4. Allah muhabbeti nurdan yaratdı,
Muhacir insanların kalbine atdı.
Muhabbeti olan ecir kat katdı,
Muhabbet gösteren Muhammed Ali.
5. Muhabbet müminde cevher sayılı,
Aşk-ı muhabbetler cana yayılı.
Muhabbet edenler aşka katılı,
Muhabbet gösteren Muhammed Ali.
6. Muhabbet yoludur Hak`a giden yol,
Ben beni terk eyle muhib ehli ol.
Men arefe nefsinı öz özünü bul,
Muhabbet gösteren Muhammed Ali .
7. Elin halk peşinden çek olma inad,
Allah Muhammed`i Ali niet yâd.
Muhabbetten yükle kervanını zad,
Muhabbet gösteren Muhammed Ali .
8. Muhabbetli cemler olmaz harabe,
Muhabbet vakitlerin gitmez seraba.
Sızallar saf seni kablardan kaba,
Muhabbet gösteren Muhammed Ali .

9. Muhammed Ali'nin yolu muhabbet,
Gösüğü râhından din-i selamet.
Muhabbet mizanda eder şefaât,
Muhabbet gösteren Muhammed Ali .

10. Muhabbetten kaçan sayılmaz insan,
Muhabbetde Ali dolanı cevelan.
Muhabbeti yazdı ayât-ı Kur'an,
Muhabbet gösteren Muhammed Ali .

11. **Derviş Avni** muhib oldu canana,
Gel şaşkın dolanma deli divana.
Muhabbet şarabın iç kana kana,
Muhabbet gösteren Muhammed Ali .

194. Benzer Heman (d.2, s.102)

1. Gözlerin şebahi misali, ceylana benzer heman.
Heybet yerişin hünerli, aslana benzer heman.

2. Dişlerin ziyâ menbai, gökde eder telelü.
Sözlerin pertev-i nuri, Kur'an'a benzer heman.

3. Saçlarının tellerinden, esse seher yelleri,
Kaşının hilal mihrabı, kemana benzer heman.

4. Zamanlar hükmünde durar, ferman senden dolaşı.
Gubâr-ı payın toprağı, mercana benzer heman.

5. Dudağların her gülüşü, cennâtü aynün mâre et.
Didar-ı görüşün bir dem, cinane benzer heman.

6. Başının yeşil tacından, nur bulup arş-i zemin.
Belinde nurdan kemerin, nurhane benzer heman.

7. Köşkün innâ fetehnâdır, dilin cennât balıdır.
Bahşında kâfi nun var, fermane benzer heman.

8. Burmağınla muhyü'l-i zam, ölüler olu dirri.
Dudağın nefha-yi surı, çalana benzer heman.

9. Çamurı nur suyundan, Te'ala tahmir edüp.
Meleklerle özü üstad, sultana benzer heman.

10. Desem Muhammed`dir beli, heybetli celali var.
Lahmüke lahmi Ahmed`den, bir kana benzer heman.

11. On sekiz bin âlemde şâh, ezelden veli olup.
Ögde Kanber ger dalıda, selmana benzer heman.

12. Bir nurdur iki cesette, Mustafa`ydan Murtaza.
Muhammed yani Ali`dür, bir cana benzer heman.

13. Şiş-i nalinde olsam, bir zerre gubarı men.
Öğdedir tâc-ı ile tahttan, imana benzer heman.

14. Âdem desem hatadır, kurtardı Nuh, hem Musâ`nı.
Kumatından ejderhanı, bölene benzer heman.

15. Noksan yok hükmünde kılca, faruk-ı hakla bâtil.
Reddi şems şakku'l-kamerde, furkana benzer heman.

16. Hansı kalp içinde kin, bir zerre olsa Ali`ye.
Taati gider hebâen, virana benzer heman.

17. Kalemim tahayyür olup defterler liyâkatsiz.
Ol Aliyyü'l-Murtaza`dır, gülşane benzer heman.

18. Kalbde hubb-i Ali olsa, yandırmaz nâr-ı lazâ.
Sevdası havl-i haşirde, kalhana benzer heman.

19. Bu Derviş Avni aff kıl, medhinde noksanı var.
Şahın hadd-i kenarı yok, ummana benzer heman.

195. Allah Maşallah (d.2, s.103)

1. Yaradan Allah`ım, her mahlûkâtı,
Şükrünü edelim, Allah maşallah.
Vücudu âdemle var eyledi,
Zikrini diyelim, Allah maşallah.

2. Her kavme ayrı dil verdi konuşma,
Her canda yarattı, kuvvet çalışma.
Göze nur ışıĝı koydu bahşişle,
Nîmetin bilelim, Allah maşallah.

3. Geceni gündüze döndüren özü,
Kış ile baharı, yaz ile gözü.

Haşır mizanında hak olur kazı,
Rahında gidelim, Allah maşallah.

4. Tanıtırdı özünü burhanlar ile,
Mahfuzda yazılmış, gideni gelen.
Bir zerre geçilmez, her şeyi bilen,
İkrar kılalım, Allah maşallah.

5. Feyzinden idraki insana verdi,
Huzuru damardan yakında durdu.
Yaratıp eşyanı maslahat gördi,
Emrinde olalım, Allah maşallah.

6. Deryada dolaşır her reng balıklar,
Tesbihâhtı eder dereler dağlar.
Rahmeti büyüktür, her derdi sağlar,
Canı başı koyalım, Allah maşallah.

7. Nutfayı büyüten ana rahminde,
Ot, ağaç gögertmiş hâkin neminde.
Cebin gezdirmiş ârş-ı zeminde,
Yüzünü görelim, Allah maşallah.

8. Tekbirim Allah'a ikrar eyledim,
İllallah deminde beli söyledim.
Derviş Avni kuldur Hak'a diledim,
Şahı sevelim, Allah maşallah.

196. Acib Hal Oldı (d.2, s.104)

1. Bu miskin gönlüme gamlar elendi,
Piri pervanada acib hal oldu.
Yoğuruldu gamlar, aşka bilendi,
Adı divanlarda acib kal oldu.

2. Gönül buthanesi Hak'ka çevrildi,
Güzeller deminde çirkin görüldü.
Bulanmış ahdı yarda duruldu,
Bir mürşid-i cana acib kul oldu.

3. Tarikat deryası derindi suyu,
Bilmez her üzenler deryanın boyu.
Benzer bene cennat yarımın köyü,
Ormanlar gözüme acib yol oldu.

4. Bendelik râhında görünen ceyran,
Bir serv-i kâmete olmuşam hayran.
Çoh giden kapısında keserdi kurban,
Âşık olan cana acib gel oldu.

5. Boynumu budrum, ağladım zarı,
Mürşid-i can olsun, derdim tımarı.
Pirime o günden verdim ikrarı,
Yardan bir dolu iç, acib hal oldu.

6. Çekme beni zâhid şarab tarafa,
Pirden geldi dolu içtim şerefe.
Bahdım öz nefsim, hakkım arafa,
Yazılan defterim acib dil oldu.

7. Düzenler verildi, çalındı sazlar,
Allah zikrin ohur, can hoşlar sözler.
Sırrı fâş eylemez, nur canlı gözler,
Dilsiz bülbülüm için acib dal oldu.

8. Şeytan bezeginden elimiz çektiği,
İkrar sancağını şahlarda diktiği,
Guruluğ libâsın üregiden söktüğü,
Açılan gülümüz acib bal oldu.

9. Gönlümün bu aşkı yandı korda,
Kaldı arzu manı gözü alada.
Pirden bize selam ara sıra,
Yardan gelen kumaş acib şal oldu.

10. Bu **Derviş Avni** sakın dokunmaz,
Eller bahçesinde güllere konmaz.
Şahıma gidersen yolundan dönmez,
Senin bene acib el oldu.

197. Pir Malum Oldı (d.2, s.105)

1. Elest bağçasında nuri birliği,
İkrar verirken pir malum oldu.
Elinde yeşil dilde sübhani,
Vehinden telelü nur malum oldu.

2. Hırkayla şalımını çignime girdim,

Pirin huzurunda bir zaman durdum.
Dağlar karı gibi darda eridim,
Mürşidin dilinden hayır malum oldu.

3. Bağçalar bezenmiş güller dal dal,
Pirim oturmuştu bir melek misal.
Sevdaya düşeni oldum ayrı hal,
Gözüme şu dağlar Tur malum oldu.

4. Ceylanlar dolanır dört çevresine,
Balıklar oyanır şirin sesine.
Kurban hurufının ayn lâm yâsına,
Emrine gılmanı hur malum oldu.

5. Ala göz dilberim kendi postunda,
Arılar vızlar güller üstünde.
Aşk-ı can şarabı dolu destinde,
İşarât canlara ver malum oldu.

6. Ahlâk-ı hamide sözünden kahar,
Güneşin nurundan yıldızlar çahar.
Rahmet nazarında dostlara bahar,
.....malum oldu.

7. Pirim gezer üskek yurdu katında,
Düşsin nasibimiz yol sıratında.
Derviş Avni üzer aşk fıratında,
Yol gösteren bize er malum oldu.

198. Gelenler Gelsin (d.2, s.107)

1. Allah'ın kulu inkâr olunmaz,
Muhammed'te nura gelenler gelsin.
Gelen hoş geliyor erkân-ı âlime,
Şah-ı Murtaza pire gelenler gelsin.

2. Fatma Ana`ya selam yolladı,
Mücteba aşkına bili bağladı.
Hüseyin'e yardımcı asker topladı,
Şahlarda huzura gelenler gelsin.

3. Zeynel Aba`ya getirdiğim iman,
Muhammed-i Bakır'a zulmetti zaman.
Musâ-yı Kazım'ın âlimdir umman,

Didarlarını göre gelenler gelsin.

4. Muhabbet bağıdır Horasan Bağı,
Aliyyü'r-Rıza'nın yanar ırağı.
Muhammed-i Cevadeyn kutsal toprağı,
Toprağın sure gelenler gelsin.

5. Aliyyü'l-Naki'nin gülü açılmış,
Tâlib olan canlar şaha tikilmiş.
Hasanü'l-Asker'in nuru saçılmış,
Şahda olan hayra gelenler gelsin.

6. Muhammed Mehdi'nin çıkmağı yakın,
Bu senlik benliğı dostlar burahın.
Düşmanın üzüne birlik kahağın,
Şahımı severek gelenler gelsin.

7. **Derviş Avni** sevdi erkan-ı dinî,
On iki imama vardır yakini.
Gerçek kullardan Allah sevini,
Pir küzeçi göre gelenler gelsin.

199. Sahtekâr Dünya (d.2, s.109)

1. Sahtekârlık besdir dünya sen besdir,
Günde kaç insanı alıp boşarsın.
Çok aldın, çok sattın, meğır doymadın,
Özün ömrün nanca kalıp yaşarsın.

2. Hiç kimseye senin vefan olmadı,
Eski dosttan bir dost kalmadı.
Neden senin dünya yüzün gülmedi?
Zulmünde eskiliğı yok çalışarsın.

3. Çok damada gelin verdin, aldattın,
Çok ananı çocuğıyla dağılattın.
Çok yetimin gözlerini ağlattın,
İnsanoğlunun karnında taşarsın.

4. Bazen sen dünya her gün bin rengli,
Hükm edersin sanki elin tüfekli.
Çoklar sene âşık hayallı dengli,
Kimin hasret, kim peşine düşersin.

5. Nedir kasdin bize bunca düşmanlık?
Seven sevdirenin işi pişmanlık.
Yüzünü göster dünya, besdir yaşmanlık,
Seni sevenlerin aklını şaşarsın.

6. Bizi çağırırsan gözden al ile
Bize içirirsin ağı bal ile.
Aldatırsın rengli ağaç dal ile,
Sonun geli, meğer bir gün şaşarsın.

7. Elin çek, yahamızı salginan,
Özün varın bu yaşarda kalginan.
Besdir dünya, bir insafa gelginen,
Neden bize gam vermeği alışırsın?

8. Veliler boş kâğıdını yolladı,
Seni bir köprü diyerek kolladı.
Tarih senin ipini çok salladı,
Sen de bir gün yok yurduna koşarsın.

9. Gerçek olan canlar sende bir mihman,
Neyledin bizlere hâlimiz yaman.
Gitmedi başından belalı duman,
Neden ayağımıza sarşarsın?

10. Gözümüzde yaş kalmadı ağalarken,
Derman bulunmadı yara sararken.
Derviş Avni derde geldi yazarken,
Çirkin yüzlü görüm ne dolaşarsın.

200. Borcun İster (d.2, s.110)

1. Madem geldim ben dünyaya,
Allah benden borcun ister.
Hak'a şükür geldim saye,
Hak gücünden borcun ister.

2. Ayağ bastığım bu toprağa,
Zengin yok, paşa ağa,
Ölüm çalar seni ayağa,
Toprağım candan borcun ister.

3. Zan etme dünya senindi,
Âhir kısmet kefenindi.

Deme mal mülkler benimdi,
Miskin senden borcun ister.

4. El uzatma haram mala,
İlan olursun seni çalar.
Düşer işin kara kula,
Âhir zindan borcun ister.

5. Müritlere oldum gazi,
Azrail canlar can bazı.
Yarın divanda hak kazı,
Kan meydanından borcun ister.

6. Adamın hatası boğda,
Hak batıl var göz kulağda.
Onki budağ bir çırağda,
Kırklar binden borcun ister.

7. Her gelene uzatma el,
El lokması olsa da bal.
Dünya oyuncu bir matal,
Mü'min dinden borcun ister.

8. Aç kitabı ohu Kur'an,
Kabirde var sual soran,
Derviş Avni dünya devran,
Hak gümandan borcun ister.

Ek. 2. Defterlerden Örnekler

صا « اللهم من عظمائے »

هاو عالم الله داندی قراری

الله بیردر هیچ شریکی یوختو یوغ

انلا مار هر فاضل بویه اسرارے

الله بیردر هیچ شریکی یوختو یوغ

کنت دینیه وار گلدی سمواتے

هیاة اولدو بیرلر اولدو بیدی قات

هاو عالم بیر امیردهن کبارت

الله بیردر هیچ شریکی یوختو یوغ

آلتی گونده عرش فرشتی خلق اییدی

امری کاغلا نونا اسندا بیدی

یا ایشتی روح صویوندا ایشتی

الله بیردر هیچ شریکی یوختو یوغ

سواء قوردو بیریری آتی گونه شری

هر نوبوده محمد سیزدی دولا شی

جنت قوردو جهنمه آتاشی

الله بیردر هیچ شریکی یوختو یوغ

قلم یایتی لوح ایچینه یاز دیدی

جولان ایله گوگه بیریری کهز دیدی

حایه آدن محمدن قاز دیدی

الله بیردر هیچ شریکی یوختو یوغ

صک

بيدي اقليم بيدي عمان يارتي

خاكتان آدام قره باياز بوياتي

محور بيته رولوم وار آهرا تي

الله بيردر هيچ شريك بوختو بوخ

* * *

تورلو نهنن فزنده آيتي داندا

داطلا عيوه يايته هملي باغدا

فايدا قلاي گونه شن هيراغدا

الله بيردر هيچ شريك بوختو بوخ

* * *

بولوطلا تي ياغدردي ياغهوروني

اوسكه ك داخا اندردي نوز قاري

هر آغاها ويردي آيري ياريني

الله بيردر هيچ شريك بوختو بوخ

* * *

صودان ديري اولدو بيرلرن نوزو

رهنگ رهنگ بالغ صويون ايجينه نوزو

داش ايجينه ن فينه تي شيرن گوزو

الله بيردر هيچ شريك بوختو بوخ

* * *

هر آنداز كيمه بيله ز سريني

نولورده ن هيناردر ديري

گولده ن گوله دولاشدر در آريني

الله بيردر هيچ شريك بوختو بوخ

۳

يا زِي سَباغ قَيشي گوز و بهاري
 ملك گوگره بيرده انسان قرارِي
 بو صايد غم ياراد و بدي اول باري
 الله بيردر هيچ شريك يوفتو چوخ

بیر نور بولدو هر ايكسینه آر ویردی
 بوك آدا چوخ گورهل بير داد ویردی
 حمده مرتضی ساد ویردی
 الله بيردر هيچ شريك يوفتو چوخ

* * *

هر اومه يوللادي بير بيغهر
 هر انسا چن دوتو بو بولك بير دفتر
 اَي اللهم « درويش خويي » كاف ايسقه
 الله بيردر هيچ شريك يوفتو چوخ

عنت باذن تعالى

۲۰ / ۴ / ۱۳۹۰
 يوم تاسع من رمضان
 مبارک

(١٤٠)

الموضوع: (حق نفه سي) الثانية / /

ساراي ديشاريان گوزهل گورونسه
 ايجهرسي معور ده گيلسه نه ديم

~

مه سي بيلميه عاشق دردي پوخورها
 كوثر آيله مخور ده گيلسه نه ديم

~

شرعت بحرنده انجي بولمويان
 طريقته راهيندا بيشتوب قالميان
 نفسين شيطانات هكب آلميان
 مقيتده مخور ده گيلسه نه ديم

ظلمه ت هجا بنان پرده آهميان
 صراحي دقيقده ن اوپو گيچميه ن
 دنيا دا دو خرو يول كندي سچميه ن
 ياري آيله مسرور ده گيلسه نه ديم

بيري دورت صابانلار نه دير كمالي
 هر انسان بيرگون گلي زوالي
 طالب اولماز درويش عجيبه بالي
 مرشد امري مامور ده گيلسه نه ديم

(١٥٥)

التأیخ / /

الموضوع :

کثره تدن و مدته چکین قاهر
 أسیر نفسی یاندا بیر قولدان بته ر
 یول قارانیغ اوزاغ زهمت بیر سفر
 گیده تن یولو نور ده گیلسه نه دیم

بیر عاشق بولمار ما مقام اشارات
 سرن پرده سینده گورمه ز عبارات
 بو یولدا یورویه ن بولمار ما نجا

هجتی معذور ده گیلسه نه دیم

دروشته تسلیم جان شاهایو فویما
 هیچ یارا ایلمه ز ذکر یی چو فویما
 ادرکسیر اینقام لک علف طوفویما

اوجان حقاً مجبور ده گیلسه نه دیم

تتوری آماشسیر نه فیدا کولوا
 ایللرین باغندا گوگه رسه گولوه
 روح فقسسه بالغز نوتسه هر دیلی

پروزلوه معذور ده گیلسه نه دیم

(١٦ د)

/ / الثانية

الموضوع :

قلب نوي گورموره حقن نوزيله
 نوزون فرق بيلمرسه مرشيد بير ايله
 بير طالب مرشيد سيز گيتسه كور ايله
 اسراري مسور ده گيلسه نه ديم

حقن نور ضيا سين هر گوز گورمه ز
 ايكن نوزلو طالب پايت آلاماز
 درويش خون ديلين هر جان آلاماز
 جان جافايدان مشهور ده گيلسه نه ديم

عنه

٢ / ١ / ١٤٠٤ هـ

Ek 3: Fotoğraflar**Fotoğraf-1:DervişAvni****Fotoğraf-2: Derviş Avni`nin Ev Ziyareti**

Fotoğraf-3: Derviş Avni'nin Eşi Zahide Hanım

Fotoğraf-4: Derviş Avni'nin Ailesi

Fotoğraf-5: Derviş Avni'nin aile büyükleri (amcaları)

Fotoğraf-6: Nezerli Aşireti üyeleri

Fotoğraf-7: Dede Cafer mezarı